

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΔΗΜΟΚΡΕΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

14ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχολογικής Έρευνας

Η Ψυχολογία σε κρίση-μους καιρούς

15-19 Μαΐου 2013, Αλεξανδρούπολη

www.elpsecongress2013.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

Χορηγός

 πεδίο
ΕΚΔΟΤΙΚΗ

Πληροφορίες:

SYMVOLΙ
CONFERENCE
& CULTURAL
MANAGEMENT

T. 2310 433099, E-mail: elpse2013@symvoli.gr

Προλογικό Σημείωμα

Το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης και το Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης στην Προσχολική Ηλικία του Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με την ΕΛΨΕ διοργανώνουν το 14ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχολογικής Έρευνας. Το συνέδριο θα πραγματοποιηθεί στην Αλεξανδρούπολη στις 15-19 Μαΐου 2013, με κεντρικό θέμα «*Η Ψυχολογία σε κρίσιμους καιρούς*».

Κρίσιμοι καιροί: Η «οικονομική κρίση» όπως και εάν ερμηνεύεται, προκαλεί γενικότερες αναταράξεις σε κοινωνικό, συναισθηματικό και ιδεολογικό επίπεδο καθιστώντας τους καιρούς που διανύουμε *κρίσιμους*. Στο πλαίσιο αυτό, φαινόμενα όπως η ανεργία, η φτώχεια, ο ρατσισμός, η βία, η απόγνωση αλλά και η αλληλεγγύη, η ελπίδα, η κινητοποίηση αλλάζουν νόημα και μορφή.

Η Ψυχολογία στην κρίση: Η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της θέτουν νέα ερωτήματα και προκλήσεις στην ψυχολογική έρευνα: Ποιες είναι, για παράδειγμα, οι επιπτώσεις αυτής της κρίσης σε ατομικό επίπεδο, στον τρόπο σκέψης, δηλαδή, στα συναισθήματα, στην εικόνα που διαμορφώνει κανείς για τον εαυτό του, στις ηθικές αξίες; Ποιες είναι οι επιπτώσεις της κρίσης σε ομαδικό και διομαδικό επίπεδο; Πώς επηρεάζονται οι σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους και οι τρόποι με τους οποίους αντιλαμβάνονται τους άλλους; Ποιες είναι οι επιπτώσεις της κρίσης στις ευάλωτες κοινωνικά ομάδες και τους μειονοτικούς πληθυσμούς; Πώς επηρεάζονται οι θεσμοί (οικογένεια, σχολείο, ΜΜΕ) και οι συλλογικότητες;

Η Ψυχολογία υπό κρίση: Κάθε κρίση, ωστόσο, είναι και ευκαιρία για ανάλυση και αναστοχασμό: Πως επηρεάζονται, κάτω από τις νέες συνθήκες, το περιεχόμενο και τα όρια των «φαινομένων» που μελετά η Ψυχολογία; Σε ποιο βαθμό τα διαθέσιμα θεωρητικά και ερευνητικά εργαλεία αρκούν για να ερμηνεύσουν ή να αντιμετωπίσουν σύνθετα κοινωνικά προβλήματα όπου το ατομικό και το κοινωνικό συμπλέκονται με περίπλοκους τρόπους; Πώς, τελικά, μπορεί να συμβάλει η Ψυχολογία ενισχύοντας μια κοινωνία δικαίου και καταπολεμώντας τον αποκλεισμό, τις ανισότητες και τις κοινωνικές διακρίσεις;

Στόχος του 14ου Πανελλήνιου Συνεδρίου είναι να συζητηθούν θέματα που προκύπτουν από τα παραπάνω ερωτήματα κατά τη διάρκεια προσκεκλημένων ομιλιών, συμποσίων, θεματικών συνεδριών και εργαστηρίων. Έμφαση θα δοθεί στην ανταλλαγή απόψεων προκειμένου να αναπτυχθεί ένας ενδιαφέρων και γόνιμος διάλογος.

Όπως κάθε συνέδριο, έτσι και το 14ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρίας, αποτελεί ένα πλαίσιο παρουσίας νέων δεδομένων, αρχών και προτάσεων. Το παρόν Συνέδριο, όμως, επιδιώκουμε να αποτελέσει πόλο όχι μόνο ερευνητών από το χώρο της Ψυχολογίας, αλλά και από άλλα επιστημονικά πεδία. Επίσης, θα ήταν χαρά μας αν φοιτητές, εκπαιδευτικοί, στελέχη της Δημόσιας Διοίκησης και επαγγελματίες δουν το συνέδριο αυτό ως ένα «χώρο» όπου μπορούν να ακούσουν και να ακουστούν συμπράττοντας στην επίτευξη του βασικού στόχου της εκδήλωσης.

Η Οργανωτική Επιτροπή και εγώ προσωπικά με χαρά σας καλωσορίζουμε στην Αλεξανδρούπολη και σας προσκαλούμε να πάρετε μέρος στις εργασίες του Συνεδρίου ελπίζοντας αυτό να αποτελέσει το ιδανικό πλαίσιο για την ανταλλαγή επιστημονικής γνώσης και εμπειρίας. Η συμβολή σας και η ενεργός παρουσία σας στις εργασίες του θα είναι η βασική εγγύηση για την ουσιαστική επιτυχία του.

Δέσποινα Σακκά
Η Πρόεδρος του Συνεδρίου

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΛ.Ψ.Ε

Πρόεδρος:	Κλήμης Ναυρίδης, <i>Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών</i>
Γραμματέας:	Σπύρος Τάνταρος, <i>Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών</i>
Ταμίας:	Παναγιώτης Κορδούτης, <i>Πάντειο Πανεπιστήμιο</i>
Μέλη:	Φώτης Αναγνωστόπουλος, <i>Πάντειο Πανεπιστήμιο</i> Γιώργος Κουλιεράκης, <i>Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας</i> Ευθύμιος Λαμπρίδης, <i>Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης</i> Νίκος Μακρής, <i>Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης</i> Δέσποινα Σακκά, <i>Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης</i> Αριάδνη Στογιαννίδου, <i>Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης</i>

Επιτροπές

Πρόεδρος Συνεδρίου: Δέσποινα Σακκά

Οργανωτική Επιτροπή

Πρόεδρος:	Νίκος Μακρής
Γραμματέας:	Κωνσταντίνος Κόκκινος
Ταμίας:	Αντώνης Σαπουντζής
Μέλη:	Αγγελική Δαβάζογλου Αλεξάνδρα Καρούσου Ευθύμιος Λαμπρίδης Βασιλική Μηρουσκέλη Ελευθερία Σάλμοντ Μαρία Χατζησάββα Κυριάκος Ζαφειριάδης Αποστολία Μικαλακούδη Εύη Ουρδομπουζάνη Βάσω Παπαντή Δημήτρης Ταχματζίδης

Υποστήριξη Συνεδρίου από τους/τις φοιτητές/-τριες του Π.Τ.Δ.Ε. & του Τ.Ε.Ε.Π.Η.:

Κωνσταντίνα Γεωργιάδη, Ειρήνη Γουνοπούλου, Στεφανία Καλαμάρη, Αναστασία Καραθανάση, Γεωργία Κασαρη, Ελένη Κοσατζή, Ελίνα Κοσμίδου, Μαρία Κοτζαμανίδου, Μαρία Κώτη, Αναστασία Λίμα, Μαρία Αθηνά Μαντζουράνη, Ευανθία Μασούρα, Ελένη Μιχαηλίδου, Παρασκευή Μουρατίδου, Ελευθερία Οικονόμου, Ευγενία Παπαθεοδώρου, Χρυσούλα Παρουσίδου, Αθανασία Ειρήνη Πλουμή, Θεοδοσία Στρατάκη, Ράνια Ταξιδού, Μαρία Δήμητρα Φρονιμάδη, Δημήτρης Χαλβαντζής, Ελπίδα Χαλαμπίδου, Μαρία Χατζημανωλιδάκη

Επιστημονική Επιτροπή

Πρόεδρος: Λουκία Μπεζέ

Επίτιμα Μέλη

Δημήτριος Γεώργας, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Δήμητρα Παπαδοπούλου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Ιωάννης Παρασκευόπουλος, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Μίκα Χαρίτου-Φατούρου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Λάμπρος Χουσιιάδας, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Μέλη

Φώτης Αναγνωστόπουλος, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*
Παναγιώτα Βορριά, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Στέλλα Βοσνιάδου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Στέλιος Γεωργίου, *Πανεπιστήμιο Κύπρου*
Νικόλαος Γιαννίτσας, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Ελευθερία Γωνίδα, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Ειρήνη Δερμιτζάκη, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*
Ανδρέας Δημητρίου, *Πανεπιστήμιο Κύπρου*
Ιριάννα Διακίδου, *Πανεπιστήμιο Κύπρου*
Μαρία Δικαίου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Μαρία Καϊλα, *Πανεπιστήμιο Αιγαίου*
Ευάγγελος Καραδήμας, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*
Αργύρης Καραπέτσας, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*
Δήμητρα Κατή, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Κωνσταντίνος Καφέτσιος, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*
Γεώργιος Κλεφτάρας, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*
Παναγιώτης Κορδούτης, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*
Μαίρη Κοσμίδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Ηλίας Κουρκούτας, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*
Ευαγγελία Κούρτη, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Αθανάσιος Κουστέλιος, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*
Αγγελική Λεονταρή, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*
Μαρία Λουμάκου, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*
Μαρία Μαλικιώση-Λοΐζου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Άννα Μαντόγλου, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*
Αικατερίνη Μαριδάκη-Κασσωτάκη, *Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο*
Ρόμπερτ Μέλλον, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*
Παναγιώτα Μεταλλίδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Ζωή Μπαμπλέκου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Ηλίας Μπεζεβέγκης, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Ιωάννα Μπίμπου-Νάκου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Κλήμης Ναυρίδης, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Βασιλική Παπαδιώτου-Αθανασίου, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*
Στάμος Παπαστάμου, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*
Αντωνία Παπαστυλιανού, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Κωνσταντίνος Πετρογιάννης, *Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο*
Μαρία Πλασίδου, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*
Δημήτρης Πνευματικός, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*
Κωνσταντίνος Πόρποδας, *Πανεπιστήμιο Πατρών*
Βαλεντίνη Ρήγα, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*
Σταυρούλα Σαμαρτζή, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*
Δέσποινα Σιδηροπούλου-Δημακάκου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Γιώργος Σιδερίδης, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*
Παναγιώτης Σίμος, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*
Αριάδνη Στογιαννίδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Ευθυμία Συγκολλίτου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Σπύρος Τάνταρος, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Κυριακή Τσουκαλά, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Αλεξάνδρα Χατζή, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*
Χρυσή Χατζηχρήστου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Άννα Χριστοπούλου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Αναστασία Ψάλτη, *ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης*

Συντονιστές των κλάδων της ΕΛ.Ψ.Ε

Χριστίνα Αθανασιάδου, *Κλάδος Συμβουλευτικής Ψυχολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Ευαγγελία Γαλανάκη, *Κλάδος Εξελικτικής Ψυχολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Ξένια Γεωργιάδου, *Κλάδος Θετικής Ψυχολογίας*
Θεόδωρος Γιοβαζολιάς, *Κλάδος Συμβουλευτικής Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης*
Αικατερίνη Γκαρή, *Κλάδος Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Αναστασία Καλαντζή-Αζίζι, *Κλάδος Κλινικής Ψυχολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Ευαγγελία Καραγιαννοπούλου, *Κλάδος Γνωστικής Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*
Γεώργιος Κουλιεράκης, *Κλάδος Κλινικής Ψυχολογίας, Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας*
Σοφία Λεοντοπούλου, *Κλάδος Εξελικτικής Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*
Φρόσω Μόττη-Στεφανίδη, *Κλάδος Ψυχολογίας Προσωπικότητας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Ιωάννης Νικολάου, *Κλάδος Οργανωτικής Ψυχολογίας, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Δέσποινα Ξανθοπούλου, *Κλάδος Οργανωτικής Ψυχολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Φωτεινή Πολυχρόνη, *Κλάδος Σχολικής Ψυχολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Βασίλης Παυλόπουλος, *Κλάδος Κοινωνικής Ψυχολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Γεράσιμος Προδρομίτης, *Κλάδος Κοινωνικής Ψυχολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο*
Πέτρος Ρούσσο, *Κλάδος Γνωστικής Ψυχολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Αναστάσιος Σταλίκας, *Κλάδος Θετικής Ψυχολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο*
Αμάντα Φιλιππάτου, *Κλάδος Σχολικής Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*
Ξένια Χρυσοχόου, *Κλάδος Πολιτικής Ψυχολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Επιτροπή αξιολόγησης διδακτορικών διατριβών για το βραβείο «Μαρία Νασιάκου»

Μαίρη Κοσμίδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Αντωνία Παπαστυλιανού, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*
Παγώνα Ρούσση, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Σταυρούλα Σαμαρτζή, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*
Ευθυμία Συγκολλίτου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Αθλητική Ψυχολογία
Αναπτυξιακή Ψυχολογία
Γνωστική Ψυχολογία και Πειραματική Ψυχολογία
Διαπολιτισμική Ψυχολογία
Δικαστική Ψυχολογία
Ειδική Εκπαίδευση
Εκπαιδευτική Ψυχολογία
Επαγγελματική Συμβουλευτική και Συμβουλευτική Ψυχολογία
Θετική Ψυχολογία
Ιατρική Ψυχολογία
Κλινική Ψυχολογία και Ψυχοπαθολογία
Κοινοτική Ψυχολογία
Κοινωνική Ψυχολογία
Μεθοδολογία Έρευνας στην Ψυχολογία
Νευροψυχολογία
Οικολογική και Περιβαλλοντική Ψυχολογία
Οικονομική Ψυχολογία
Οργανωτική Ψυχολογία
Βιομηχανική Ψυχολογία
Πολιτική Ψυχολογία
Σχολική Ψυχολογία
Ψυχογλωσσολογία
Ψυχολογία της Υγείας

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Ομιλία Προέδρου της ΕΛΨΕ

Πολιτική του τρόμου και κοινωνικός έλεγχος

Καθηγητής **Κλήμης Ναυρίδης**, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Προσκεκλημένες ομιλίες

Universal social cognition: Childhood theory of mind

Καθηγητής **Henry Wellman**, *University of Michigan, USA*

Narrative, social action and social change

Καθηγητής **Michael Murray**, *Keele University, UK*

Κοινωνιοπολιτισμικό πλαίσιο και η εμφάνιση των κοινωνικών εννοιών: προς μία θεωρία της ερμηνείας των πράξεων

Καθηγητής **Γιάννης Αδαμόπουλος**, *Grand Valley State University, Michigan, USA*

Προσκεκλημένα Συμπόσια

Προσκεκλημένο Συμπόσιο 1

Για την Ιστορία: κρίσεις και αφηγήσεις της Ψυχολογίας στην Ελλάδα.

Πρόεδρος: Μπετίνα Ντάβου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Προσκεκλημένο Συμπόσιο 2

Η οικονομική κρίση ως κοινωνιακό διακύβευμα και κοινωνιο-ψυχολογική πρόκληση

Πρόεδρος: Στάμος Παπαστάμου, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Προσκεκλημένο Συμπόσιο 3

Κοινωνίες σε ανασχηματισμό και η θέση του «άλλου»: αποκλεισμοί, δικαιώματα και κινητοποιήσεις

Πρόεδρος: Μαρία Δικαίου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Προσκεκλημένο Συμπόσιο 4

Ενδυνάμωση ταυτοτήτων: από τα νήπια ως τους ενήλικες. Πτυχές του προγράμματος εκπαίδευσης των παιδιών της μειονότητας στη Θράκη

Πρόεδρος: Θάλεια Δραγώνα, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Προσκεκλημένο Συμπόσιο 5

Κοινωνικές αξίες και κοινωνικά αξιώματα στην Ελλάδα: τάσεις συμβατές;

Πρόεδρος: Αντωνία Παπαστυλιανού, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Προσκεκλημένο Συμπόσιο 6

Η Ψυχολογικοποίηση - ψυχιατροποίηση της καπιταλιστικής κρίσης

Πρόεδρος: Κωνσταντίνος Μπαϊρακτάρης, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Στρογγυλό Τραπέζι για το περιοδικό «ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ»

Το περιοδικό της ΕΛ.Ψ.Ε. «Ψυχολογία»: θέματα, προβλήματα, προοπτικές

Πρόεδρος: Ηλίας Μπεζεβέγκης, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Συμπόσια - Στρογγυλά Τραπέζια Κλάδων ΕΛ.Ψ.Ε.

Συμπόσιο Κλάδου Κοινωνικής Ψυχολογίας 1

Κοινωνιο-ψυχολογική έρευνα για τον «άλλο» : ανατροπές και πραγματικότητες

Πρόεδρος: Μαρία Δικαίου

Συμπόσιο Κλάδου Κοινωνικής Ψυχολογίας 2

Κοινωνική επιρροή: διαρκή θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα και πρόσφατοι μετα-θεωρητικοί προβληματισμοί

Πρόεδρος: Γεράσιμος Προδρομίτης

Συμπόσιο Κλάδου Συμβουλευτικής Ψυχολογίας

Η ιδιαίτερη σημασία της ποιοτικής έρευνας στη Συμβουλευτική Ψυχολογία

Πρόεδρος: Μαρία Μαλικιώση-Λοΐζου

Συμπόσιο Κλάδου Εξελικτικής Ψυχολογίας 1

Θετικές όψεις της ανάπτυξης στη νηπιακή και παιδική ηλικία

Πρόεδροι: Ευαγγελία Γαλανάκη και Σόφη Λεοντοπούλου

Συμπόσιο Κλάδου Εξελικτικής Ψυχολογίας 2

Θέματα προσαρμογής στην εφηβεία

Πρόεδρος: Σπύρος Τάνταρος

Συμπόσιο Κλάδου Κλινικής Ψυχολογίας και Ψυχολογίας της Υγείας

Οι αναμενόμενες επιδράσεις του DSM-5 στη διάγνωση και τη θεραπευτική αντιμετώπιση

Πρόεδρος: Ευθύμιος Κάκουρος

Συμπόσιο Κλάδου Γνωστικής και Σχολικής Ψυχολογίας

Γνωστικοί και γλωσσικοί παράγοντες στην ανάπτυξη της κατανόησης και της παραγωγής του γραπτού λόγου

Πρόεδροι: Φωτεινή Πολυχρόνη & Πέτρος Ρούσσος

Στρογγυλό Τραπέζι Κλάδου Γνωστικής Ψυχολογίας

Η θεωρία του νου στις θεωρίες γνωστικής ανάπτυξης

Πρόεδρος: Νίκος Μακρής

Συμπόσιο Κλάδου Θετικής Ψυχολογίας

Η θετική ψυχολογία του χτες και του σήμερα: ερευνητικά ευρήματα από διαφορετικού πληθυσμούς

Πρόεδρος: Πολυξένη Γεωργιάδου

Συμπόσιο Κλάδου Πολιτικής Ψυχολογίας 1

Πολιτική Ψυχολογία ή Ψυχολογία του πολιτικού; Πώς το πολιτικό διαρθρώνεται με την Ψυχολογία

Πρόεδροι: Δέσποινα Σακκά και Ξένια Χρυσοχόου

Συμπόσιο Κλάδου Πολιτικής Ψυχολογίας 2

Πολιτική Ψυχολογία ή ψυχολογία του πολιτικού: πώς το πολιτικό εγγράφεται στην σύγχρονη εμπειρική έρευνα της Ψυχολογίας

Πρόεδροι: Ξένια Χρυσοχόου και Δέσποινα Σακκά

Συμπόσιο Κλάδου Οργανωτικής Ψυχολογίας 1

Θέματα καριέρας και επιλογής προσωπικού στην Οργανωτική Ψυχολογία

Πρόεδρος: Δέσποινα Ξανθοπούλου

Συμπόσιο Κλάδου Οργανωτικής Ψυχολογίας 2

Εργασιακή ευεξία: μέτρηση και ψυχολογικές διεργασίες που την εξηγούν

Οργανωτής / Πρόεδρος: Ιωάννης Νικολάου

Συμπόσια

Στόχος των συμποσίων είναι να παρουσιαστούν διάφορες έρευνες σε ένα συγκεκριμένο πεδίο, το οποίο συχνά μπορεί να προσεγγίζεται από διαφορετικές οπτικές γωνίες, παρέχοντας προς συζήτηση ένα σύνολο ανακοινώσεων στενά συνδεδεμένων μεταξύ τους. Ο χρόνος διάρκειας κάθε συμποσίου έχει προγραμματιστεί για μία και μισή ώρα: 15-20 λεπτά για κάθε ανακοίνωση, 10 λεπτά για τον/τη συζητητή/ήτρια και 20 λεπτά για ανοικτή συζήτηση με το ακροατήριο.

Βλ αναλυτικό πρόγραμμα

Θεματικές Συνεδρίες Προφορικών Ανακοινώσεων

Οι προφορικές ανακοινώσεις οργανώθηκαν σε θεματικές συνεδρίες ανάλογα με τη θεματική τους συνάφεια. Ο χρόνος διάρκειας κάθε συνεδρίας προφορικών ανακοινώσεων έχει προγραμματιστεί για μία και μισή ώρα ενώ κάθε ανακοίνωση δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τα 15 λεπτά. Θα ακολουθεί συζήτηση των εισηγητών με το ακροατήριο. Το χρονικό πλαίσιο για την κάθε ανακοίνωση θα τηρηθεί από τους Προέδρους.

Βλ αναλυτικό πρόγραμμα

Θεματικές Συνεδρίες Αναρτημένων Εργασιών

Οι θεματικές συνεδρίες αναρτημένων ανακοινώσεων αποσκοπούν στο να δώσουν την ευκαιρία στους/στις ερευνητές/τριες να παρουσιάσουν την δουλειά τους με έναν οπτικό τρόπο και να αλληλεπιδράσουν με τους άλλους σύνεδρους.

Ο χρόνος διάρκειας κάθε θεματικής συνεδρίας αναρτημένων εργασιών έχει προγραμματιστεί για μία και μισή ώρα. Κατά τη διάρκεια της συνεδρίας, κάθε ερευνητής/τρια θα έχει στην διάθεσή του/της 5-7 λεπτά προκειμένου να παρουσιάσει την εργασία του/της στο ακροατήριο. Τη συζήτηση θα συντονίζει ο/η πρόεδρος ο/η οποίος/α θα οριστεί από την Οργανωτική Επιτροπή του συνεδρίου.

Οι συγγραφείς αναρτημένων εργασιών παρακαλούνται να διαμορφώσουν την εργασία τους σε διαστάσεις: ύψος 100εκ., πλάτος 70 εκ. Οι συγγραφείς είναι υπεύθυνοι για την ανάρτηση αλλά και την απομάκρυνση της εργασίας τους από τον προσδιορισμένο χώρο με τη βοήθεια των εθελοντών. Υλικό για την τοποθέτηση των εργασιών θα διατίθεται στη Γραμματεία του συνεδρίου.

Βλ αναλυτικό πρόγραμμα

Εργαστήρια

Στο πλαίσιο του Συνεδρίου θα πραγματοποιηθούν 12 εργαστήρια: έξι (6) την Τετάρτη 15 Μαΐου 2013 στη Σχολή Επιστημών της Αγωγής και έξι (6) την Πέμπτη 16 Μαΐου 2013 στο ξενοδοχείο Thraci Palace. Για κάθε εργαστήριο υπάρχει περιορισμένος αριθμός συμμετεχόντων. Για τη συμμετοχή στα εργαστήρια θα τηρηθεί αυστηρά σειρά προτεραιότητας.

Στους συμμετέχοντες στα εργαστήρια θα δοθεί πρόσθετη βεβαίωση παρακολούθησης

Ακούστε την ιστορία της

Ε. ΨΑΡΙΑΝΟΣ

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Θετικές σχέσεις: Θεωρία και πράξη

Α. ΜΠΟΥΤΡΗ, Κ. ΖΥΜΝΗ, Α. ΜΕΡΤΙΚΑ, Π. ΜΥΤΣΚΙΔΟΥ, Χ. ΣΕΡΓΙΑΝΝΗ, Α. ΣΤΑΛΙΚΑΣ

Ελληνική Εταιρεία Θετικής Ψυχολογίας

Κατανοώντας την έννοια των Δικαιωμάτων του Παιδιού στο σχολικό πλαίσιο. Μαθαίνοντας να επιλύουμε συγκρούσεις μέσα στη σχολική τάξη με άξονα τα Δικαιώματα του Παιδιού

Α. ΣΟΥΡΕΦ

Εκπαιδευτικός, MSc στην Ψυχολογία της Υγείας, Διδάκτωρ του ΠΤΔΕ του ΑΠΘ.

Σκέφτομαι & Πράττω: Σύντομο Ομαδικό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Γονέων Γνωστικής Συμπεριφορικής Προσέγγισης

Λ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ¹, Γ. ΓΚΟΚΑ²

¹Ψυχολόγος MSc, Ph.D., Ελληνική Εταιρεία Γνωστικής Συμπεριφορικής Ψυχοθεραπείας (ΕΕΓΣΨ)

²Ψυχολόγος MSc, Εταιρεία Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Αποκατάστασης (ΕΨΥΚΑ) και Ελληνική Εταιρεία Γνωστικής Συμπεριφορικής Ψυχοθεραπείας (ΕΕΓΣΨ)

Ο Άλλος, ένας ξένος. Η στάση μου απέναντι στο διαφορετικό*

Ε. ΚΟΝΤΑΚΙΔΟΥ, Μ. ΚΑΣΣΕΡΗ, Μ. ΓΟΥΛΑ, Σ. ΣΕΡΗΦ, Σ. ΒΟΛΤΣΗΣ, Γ. ΕΣΑΓΙΑΝ

Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας Περιφερειακής Ενότητας Ροδόνης «ΟΡΦΕΑΣ»

Παρέμβαση στην κρίση: Η αξιοποίηση του οικοσυστημικού μοντέλου του A.Molnar και B Lindquist σε προβλήματα συμπεριφοράς μαθητών στο σχολείο

Α. ΚΑΛΑΪΝΤΖΗ-ΑΖΙΖΙ, Μ. - Ι. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ινστιτούτο Έρευνας και Θεραπείας της Συμπεριφοράς

Ομαδική Παρέμβαση για την Ανάπτυξη Δεξιοτήτων Σύναψης Διαφυλικών Σχέσεων

Ε. ΚΟΥΒΑΡΑΚΗ, Μ. ΛΕΜΟΝΟΥΔΗ, Γ. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

Τμήμα Θεραπειών Ενηλίκων του Ινστιτούτου Έρευνας και Θεραπείας της Συμπεριφοράς

Εγώ και ο «άλλος» - Πρόκληση ή Πρόβλημα;

Δ. ΣΑΚΚΑ¹, Α. ΨΑΛΤΗ², Ε. ΘΕΟΔΟΣΙΑΔΟΥ³

¹Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, ΔΠΘ

²Τμήμα Βρεφονηπιοκομίας, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

³Περιφερειακή Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης

Είμαστε ελεύθεροι να επιλέξουμε; δουλεύοντας με το παράδοξο της ελευθερίας της επιλογής και τα δεδομένα της ύπαρξης

Ε. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑ, Κ. ΖΥΜΝΗ-ΓΕΩΡΓΑΛΟΥ, Α. ΧΑΡΙΣΙΑΔΗΣ, Α. ΚΟΥΡΤΗ

Ελληνική Εταιρεία Υπαρξιακής Ψυχολογίας «Γίγνεσθαι»

Η ψυχοδυναμική προσέγγιση του παιδικού σχεδίου: Ανάλυση και ερμηνεία του ως σημειωτική διαδικασία για τη διάγνωση και τη θεραπεία

Κ. ΧΑΤΗΡΑ

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Εργαστήριο κινητικής αξιολόγησης με τη δέσμη «ΔΕΚΑ-ΠΡΟ» (Δημόκριτος- Εργαλείο Κινητικής Ανίχνευσης για παιδιά προσχολικής ηλικίας)

Α. ΚΑΜΠΑΣ¹, Φ. ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΥ², Ζ. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ³

¹Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού

²Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού

³Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας

Thinking E-motionally (Σκέψου... Συναισθηματικά)

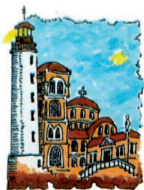
Μ. ΜΑΛΙΚΙΩΣΗ, Β. ΤΣΑΔΑΡΗ, Μ. ΤΣΑΠΑΡΑ, Ε. ΠΑΥΛΙΔΗ, Μ. ΣΤΙΒΑΚΤΑΚΗ, Ε. ΓΙΑΝΝΟΥ, Α. ΔΕΛΓΑ,

Ε. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΟΥ

Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΣΥΝΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ

Δήμος Αλεξανδρούπολης

Περιφερειακή Ενότητα Έβρου
Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΔΙΟΠΗΘΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ
ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ
Α.Φ.Μ. 094195800

ΜΕΓΑΣ ΧΟΡΗΓΟΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΗ

ΧΟΡΗΓΟΣ

Gutenberg
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ
www.dardanosnet.gr

ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΕΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΤΟΠΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ | ΠΑΠΑΖΗΣΗ
από το 1929

βιβλία για κάθε
επιστήμη, τέχνη
και επαγγελμα

ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ
ΔΙΕΘΝΕΣ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ - ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ELEFTHEROUDAKIS INTERNATIONAL BOOKSTORE
SINCE 1898

ΦΩΤΕΙΝΗ ΣΚΑΡΑΚΙΔΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ Τηλ.: 25510.22808
e-mail: skarlakidou@otenet.gr

ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΜΟΥΣΕΙΟ
ΘΡΑΚΗΣ
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΓΙΑΝΝΑΚΙΔΟΥ

ΧΟΥΤΟΣ
CATERING

Οργάνωση Συνεδρίου

SYMVOLI
CONFERENCE
& CULTURAL
MANAGEMENT

Ι. Τσαλαυκίδη 20 546 48 Θεσσαλονίκη
Τ 2310 433099 F 2310 433599
info@symvoli.gr
www.symvoli.gr

Η SYMVOLI Conference & Cultural Management, ιδρύθηκε το 1995 με αρχικό βασικό αντικείμενο τη διοργάνωση συνεδρίων, σεμιναρίων, επετειακών/πολιτιστικών εκδηλώσεων. Συμπληρώνοντας 18 χρόνια δράσης, καταγράφει στο ιστορικό της σειρά συνεργασιών με επιστημονικούς και πανεπιστημιακούς φορείς, δημόσιους οργανισμούς και ιδιωτικές εταιρείες, σε πανελλήνιο και διεθνές επίπεδο, για την υλοποίηση περισσότερων από 200 διοργανώσεων.

Σ Υ Ν Ο Π Τ Ι Κ Ο Π Ρ Ο Γ Ρ Α Μ Μ Α

ΤΕΤΑΡΤΗ 15 ΜΑΪΟΥ 2013

ΠΡΟΣΕΛΕΥΣΗ ΣΥΝΕΔΡΩΝ-ΕΓΓΡΑΦΕΣ ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ, ΝΕΑ ΧΗΛΗ

14.00-15.00	Αμφιθέατρο	Αίθουσα 9	Αίθουσα 10	Αίθουσα 4	Αίθουσα Γενικών Συνελεύσεων	Εργαστήριο Ψυχολογίας
15.00-17.00	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 1 "Σκέφτομαι & Πράττω": σύντομο ομαδικό πρόγραμμα εκπαίδευσης γονέων γνωστικής συμπεριφορικής προσέγγισης	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 2 Θετικές σχέσεις: θεωρία και πράξη	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 3 Κατανόώντας την έννοια των δικαιωμάτων του παιδιού στο σχολικό πλαίσιο. Μαθαίνοντας να επιλύουμε συγκρούσεις μέσα στη σχολική τάξη με άξονα τα δικαιώματα του παιδιού	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 4 Ακούστε την ιστορία της	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 5 Παρέμβαση στην κρίση: Η αξιοποίηση του οικοσυστημικού μοντέλου του A. Molnar και B. Lindquist σε προβλήματα συμπεριφοράς μαθητών στο σχολείο	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 6 Ο Άλλος, ένας ξένος. Η στάση μου απέναντι στο διαφορετικό
17.00-17.30	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ ΚΑΦΕ					
17.30-20.00	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 1 "Σκέφτομαι & Πράττω": σύντομο ομαδικό πρόγραμμα εκπαίδευσης γονέων γνωστικής συμπεριφορικής προσέγγισης	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 2 Θετικές σχέσεις: θεωρία και πράξη	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 3 Κατανόώντας την έννοια των δικαιωμάτων του παιδιού στο σχολικό πλαίσιο. Μαθαίνοντας να επιλύουμε συγκρούσεις μέσα στη σχολική τάξη με άξονα τα δικαιώματα του παιδιού	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 4 Ακούστε την ιστορία της	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 5 Παρέμβαση στην κρίση: Η αξιοποίηση του οικοσυστημικού μοντέλου του A. Molnar και B. Lindquist σε προβλήματα συμπεριφοράς μαθητών στο σχολείο	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 6 Ο Άλλος, ένας ξένος. Η στάση μου απέναντι στο διαφορετικό

ΠΕΜΠΤΗ 16 ΜΑΪΟΥ 2013						
	ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 1	ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 2	ΟΡΦΕΑΣ	ΝΙΚΗ	ΑΘΗΝΑ	ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 1
8.30-10.30	ΠΡΟΣΕΛΕΥΣΗ ΣΥΝΕΔΡΩΝ-ΕΓΓΡΑΦΕΣ					
10.30-12.00	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 1 Η πρακτική αξία των θετικών συναισθημάτων	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 2 Εαυτός και συναισθήματα στην δι/νη/τική πραγματικότητα		ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 1: Άτομα με ειδικές ανάγκες: ζητήματα διάγνωσης και παρέμβαση	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 3 Ο χρόνος στην αντίληψη: Οπτική αστάθεια - χρονική διαστρέβλωση	ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 2+ 3
12.00-12.30	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ ΚΑΦΕ					
12.30-14.00	ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 1 Για την ιστορία: κρίσεις και αφηγήσεις της ψυχολογίας στην Ελλάδα	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 4 Επιδράσεις της εξάσκησης στην αντιληπτική επεξεργασία	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 2: Επαγγελματικοί στόχοι και ανεργία	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 3: Ζητήματα Συμβουλευτικής	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 4: Νοηματοδότηση της κοινωνικής πραγματικότητας	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 2: Εγκεφαλικές νόσοι και σύνδρομα
14.00-17.00		ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 7 Ομαδική παρέμβαση για την ανάπτυξη δεξιοτήτων συναψης διαφυλικών σχέσεων	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 8 Εγώ και ο "άλλος" - Πρόκληση ή πρόβλημα;	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 9 Είμαστε ελεύθεροι να επιλέξουμε; Δουλεύοντας με το παράδοξο της ελευθερίας της επιλογής και τα δεδομένα της ύπαρξης	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 10 Thinking E-motionally (Σκέψου... Συναισθηματικά)	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 11 Η ψυχοδυναμική προσέγγιση του παιδικού σχεδίου: ανάλυση και ερμηνεία του ως σημειωτική διαδικασία για τη διάγνωση και τη θεραπεία
17.00-17.30	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ ΚΑΦΕ					
17.30-19.00		ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 2 Η οικονομική κρίση ως κοινωνιακό διακύβευμα και κοινωνιο-ψυχολογική πρόκληση	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 5: Γνωστική μεταγνωστική ανάπτυξη και λύση προβλημάτων	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 6: Σεξουαλική παρενόχληση και κακοποίηση	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 5 Σχολές Γονέων: Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 3: Ειδικές Ανάγκες, Σχολείο και Οικογένεια
19.00-21.00	ΤΕΛΕΤΗ ΕΝΑΡΞΗΣ					
21.00	ΔΕΞΙΩΣΗ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΣΥΝΕΔΡΩΝ					

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 17 ΜΑΪΟΥ 2013

ΠΡΟΣΕΛΕΥΣΗ ΣΥΝΕΔΡΩΝ-ΕΓΓΡΑΦΕΣ

8.00-9.00	ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 1	ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 2	ΟΡΦΕΑΣ	ΝΙΚΗ	ΑΘΗΝΑ	ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 1	ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 2+3
9.00-10.30	ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ 1 Θέματα προσαρμογής στην εφηβεία	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 6 Αντιλήψεις των παιδιών για τη μεταθανάτια ζωή και το Θεό και αντιμετώπιση του θανάτου στο σχολικό περιβάλλον	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 7 Αξιολόγηση και πρόληψη του ηλεκτρονικού εκφοβισμού στο ελληνικό σχολικό πλαίσιο	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 8 Ψυχοσυνασθηματικές διαστάσεις της σχέσης γονέων-παιδιών	ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ 1 Κοινωνική Επιρροή: διαρκή θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα και πρόσφατοι μετα-θεωρητικοί προβληματισμοί	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 9 Αναπαράσταση και επεξεργασία στο ελληνικό νοητικό λεξικό	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 10 Ερευνητικά τεκμηριωμένες παρεμβάσεις στη Συμβουλευτική Ψυχολογία
10.30-11.00	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ ΚΑΦΕ						
11.00-12.00	ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΗ ΟΜΙΛΙΑ: Henry Wellman: Καθολική κοινωνική νόση: η θεωρία του νου κατά την παιδική ηλικία						
12.00-12.30	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ ΚΑΦΕ						
12.30-14.00	ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 3 Κοινωνίες σε μετασχηματισμό και η θέση του «άλλου»: αποκλεισμοί, δικαιώματα και κινησιοποιήσεις	ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ 2 Θετικές όψεις της ανάπτυξης στη νηπιακή και παιδική ηλικία	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 8: Εφαρμογές γνωστικής ψυχολογίας στην εκπαίδευση	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 9: Ζητήματα κλινικής παρέμβασης	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 10: Εξασφάλιση ποιότητας ζωής	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΟΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 4: Γλωσσική – Γνωστική ανάπτυξη και επικοινωνία	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΟΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 5: Σεξουαλική παρενόχληση και εκφοβισμός στο σχολείο
14.00-16.00	ΜΕΣΗΜΕΡΙΑΝΟ ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΜΕΛΩΝ ΚΛΑΔΩΝ						
16.00-17.30	ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΗ ΟΜΙΛΙΑ: Michael Murray: Αφήγηση, κοινωνική δράση και κοινωνική αλλαγή						
17.30-18.00	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ ΚΑΦΕ						
18.00-19.30	ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 4 Ενδυνάμωση ταυτοτήτων: από τα νήπια ως τους ενήλικες. Πτυχές του προγράμματος εκπαίδευσης των παιδιών της μειονότητας στη Θράκη	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 11 Πολυεπίπεδο μοντέλο παρέμβασης και παροχής σχολικών ψυχολογικών υπηρεσιών: προκλήσεις και προοπτικές	ΤΡΟΓΥΛΟ ΤΡΑΠΕΖΙ ΚΛΑΔΟΥ ΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Η θεωρία του νου στις θεωρίες γνωστικής ανάπτυξης	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 12 Οι εφηβοί στις κοινωνικές δομές που αλλάζουν	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 13 Κλινική ψυχολογία και ελληνική πραγματικότητα: ο ρόλος των κλινικών ψυχολόγων στην Ελλάδα της κρίσης	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 11: Κίνητρα στην εκπαίδευση	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 12: Αντιμετωπίζοντας την κρίση...

ΣΑΒΒΑΤΟ 18 ΜΑΪΟΥ 2013						
ΠΡΟΣΕΛΕΥΣΗ ΣΥΝΕΔΡΩΝ-ΕΓΓΡΑΦΕΣ						
8.00-9.00	ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 1	ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 2	ΟΡΦΕΑΣ	ΝΙΚΗ	ΑΘΗΝΑ	ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 1
09.00- 10.30	ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 5 Κοινωνικές αξίες και κοινωνικά αξιώματα στην Ελλάδα: τάσεις συμβατές;	ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Η ιδιαίτερη σημασία της ποιότητας έρευνας στη Συμβουλευτική Ψυχολογία	ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΘΕΠΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Η θετική ψυχολογία του χθες και του σήμερα: ερευνητικά ευρήματα από διαφορετικούς πληθυσμούς	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 13 Συναίσθημα και διαπροσωπικές σχέσεις	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 14 Εννοιολογική αλλαγή και εκτελεστικές λειτουργίες	ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 1 ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 14: Εικόνα εαυτού: μάρηση, ψυχική υγεία και επαγγελματικός προσανατολισμός
10.30-11.00	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ ΚΑΦΕ					
11.00-12.00	ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΗ ΟΜΙΛΙΑ: Γιάννης Αδαμόπουλος: Κοινωνιοπολιτισμικό πλαίσιο και η εμφάνιση των κοινωνικών εννοιών: προς μία θεωρία της ερμηνείας των πράξεων					
12.00-12.30	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ ΚΑΦΕ					
12.30-14.00	ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 6 Η ψυχολογικοποίηση - ψυχιατρικοποίηση της καπιταλιστικής κρίσης	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 15 Νέες προκλήσεις στο σύγχρονο σχολείο. Ένταξη μεταναστών μαθητών, ηλεκτρονικός εκφοβισμός, μεταβατικές διαδικασίες σε κρίση	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 15: Ζητήματα γλώσσας και επικοινωνίας	ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ 1 Θέματα καριέρας και επιλογής προσωπικού στην Οργανωτική Ψυχολογία	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 16: Κρίση και ψυχική υγεία	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 17: Σχέσεις Εκπαιδευτικών-Μαθητών
14.00-16.00	ΜΕΣΗΜΕΡΙΑΝΟ ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΜΕΛΩΝ ΚΛΑΔΩΝ					
16.00-17.30	Στρογγυλό Τραπέζι για το περιοδικό "ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ" Το περιοδικό της Ελ.Ψ.Ε. "Ψυχολογία": θέματα, προβλήματα, προοπτικές	ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ 1 Πολιτική Ψυχολογία ή ψυχολογία του πολιτικού: πώς το πολιτικό εγγράφεται στην σύγχρονη εμπειρική έρευνα της ψυχολογίας	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 19: Εφηβεία, ευτυχία και άγχος	ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΚΛΙΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ Οι αναμενόμενες επιδράσεις του DSM-5 στη διάγνωση και τη θεραπευτική αντιμετώπιση	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 20: Γλώσσα, Αντίληψη, Συνείδηση	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 18: Προσωπικότητα
17.30-18.00	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ					
18.00-19.30	ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΕΛΨΕ					
						ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 8: Διαπροσωπικές-διομαδικές σχέσεις

ΚΥΡΙΑΚΗ 19 ΜΑΪΟΥ 2013							
ΠΡΟΣΕΛΕΥΣΗ ΣΥΝΕΔΡΩΝ-ΕΓΓΡΑΦΕΣ							
	ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 1	ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 2	ΟΡΦΕΑΣ	ΝΙΚΗ	ΑΘΗΝΑ	ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 1	ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ 2+3
8.00-9.00							
09.00- 10.30	ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 16 ΣΥΜΠΟΣΙΟ 16 Στρατηγικές αντιμετώπισης αγχογόνων καταστάσεων: η αμφίδρομη (:) σχέση τους με την προσωπικότητα, τα πρώιμα δυσλεϊτουργικά σχήματα και την τρέχουσα ψυχοπαθολογία	ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ 17 ΣΥΜΠΟΣΙΟ 17 Η οικογένεια σε περίοδο ψυχοκοινωνικής και οικονομικής κρίσης. Έρευνες, παρεμβάσεις και προτάσεις	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 18 Οι προσωπικές αξίες των εκπαιδευτικών σε κρίση	ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΓΝΩΣΤΙΚΗΣ-ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Γνωστικοί και γλωσσικοί παράγοντες στην ανάπτυξη της κατανόησης και της παραγωγής του γραπτού λόγου	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 21: Ενταξιακή και εκπαιδευτική πολιτική	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 22: Επαγγελματική και ακαδημαϊκή εξουθένωση	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 23: Εαυτός και επαγγελματική αποκατάσταση
10.30-11.00	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ ΚΑΦΕ						
11.00-12.30	ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ 2 Κοινωνικο-ψυχολογική έρευνα για τον «άλλο»: ανατροπές και πραγματικότητες	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 24: Εκφοβισμός και σχολείο	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 19 Αξιολόγηση αναγκών και θεραπευτικές παρεμβάσεις του απευθύνονται στην οικογένεια του παιδιού με διαταραχή στο φάσμα του αυτισμού στην ελληνική πραγματικότητα	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 20 Ψυχολογικές παρεμβάσεις σε πολυπολιτισμικά σχολεία	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 25: Συνέπειες της κρίσης σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 26: Γονικοί ρόλοι	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 27: Εθισμός και εξάρτηση
12.30-13.00	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ ΚΑΦΕ						
13.00-14.30	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 21 Η συμβολή της θετικής ψυχολογίας στο χώρο της υγείας, της εκπαίδευσης και της ψυχοθεραπείας	ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ 2 Πολιτική ψυχολογία ή ψυχολογία του πολιτικού; Πώς το πολιτικό διαρθρώνεται με την ψυχολογία	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 22 Το τραύμα της κρίσης: πολιτική, οικογένεια, εικόνα, έρωτας	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 28: Οι φοιτητές σήμερα: εμπειρίες, στάσεις και συναισθήματα	ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ 2 Εργασιακή ευεξία: μέτρηση και ψυχολογικές διεργασίες που την εξηγούν	ΣΥΜΠΟΣΙΟ 23 Όταν η ψυχολογία συναντά την πληροφορική και στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών: αξιολόγηση και μεθοδολογικός σχεδιασμός	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 9: Κρίση και ψυχική υγεία
14.30-15.30	ΛΗΞΗ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ						

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

ΤΕΤΑΡΤΗ 15 ΜΑΙΟΥ 2013**15.00-20.00****ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 1****«Σκέφτομαι & Πράττω»: σύντομο ομαδικό πρόγραμμα εκπαίδευσης γονέων γνωστικής συμπεριφορικής προσέγγισης**Α. Κωνσταντινίδης^{1*}, Γ. Γκόγκα^{1,2*}¹Ελληνική Εταιρεία Γνωστικής Συμπεριφορικής Ψυχοθεραπείας, ²Εταιρεία Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Αποκατάστασης

Αυτό που γενικά αναμένεται, είναι ότι κάθε γυναίκα στα πλαίσια της προσωπικής της ανάπτυξης θα μάθει να είναι αποτελεσματική και στοργική μητέρα. Το ίδιο φυσικά αναμένεται και από τον κάθε πατέρα. Οι γονείς είναι ο πιο κρίσιμος παράγοντας στην ανάπτυξη της κοινωνικοποίησης του παιδιού. Όμως, πολλοί γονείς δεν είναι και τόσο καλά προετοιμασμένοι ώστε να κάνουν το καλύτερο δυνατό για τα παιδιά τους. Από την μικρή ακόμη ηλικία των παιδιών, πολλοί γονείς αποτυγχάνουν να χειριστούν συμπεριφορές των παιδιών που εκδηλώνονται με αρνητισμό και επιθετικότητα, χαρακτηριστικά που θεωρούνται αναπτυξιακά κατάλληλα για αυτήν την ηλικία. Το επίπεδο της γνώσης των γονέων για θέματα που αφορούν τη γονεϊκή λειτουργία και την ανάπτυξη του παιδιού, επιδρά τόσο στη συμπεριφορά των γονέων, όσο και στην ανάπτυξη του παιδιού. Τα προγράμματα εκπαίδευσης γονέων έρχονται να καλύψουν ένα μεγάλο μέρος από αυτό το κενό στη γονεϊκή λειτουργία. Για το λόγο αυτό δημιουργήσαμε και εφαρμόσαμε το πρόγραμμα εκπαίδευσης γονέων «Σκέφτομαι & Πράττω», ένα νέο για τα ελληνικά δεδομένα σύντομο ομαδικό πρόγραμμα εκπαίδευσης γονέων γνωστικής συμπεριφορικής προσέγγισης, για γονείς με παιδιά 3–12 ετών. Το πρόγραμμα «Σκέφτομαι & Πράττω» είναι δομημένο και ολοκληρώνεται σε 10 συναντήσεις διάρκειας δύο ωρών. Το εργαστήριο αποτελείται από δύο μέρη και απευθύνεται σε ψυχολόγους οι οποίοι ασχολούνται ή επιθυμούν να ασχοληθούν με την οργάνωση και το συντονισμό προγραμμάτων σχολών γονέων. Στο πρώτο μέρος του εργαστηρίου θα γίνει παρουσίαση των βασικών παραμέτρων που καθιστούν τα προγράμματα εκπαίδευσης γονέων αποτελεσματικά και ταυτόχρονα συμβάλλουν στην αύξηση της προσέλευσης και τη μείωση της αποχώρησης των γονέων από τα προγράμματα αυτά. Επίσης, θα παρουσιαστούν τα σημαντικότερα ερευνητικά δεδομένα σχετικά με τα χαρακτηριστικά των γονέων που δηλώνουν πρόθεση για συμμετοχή στα προγράμματα αυτά. Επιπροσθέτως, θα γίνει παρουσίαση των αποτελεσμάτων μελέτης σχετικά με τα χαρακτηριστικά των Ελλήνων γονέων που δηλώνουν συμμετοχή και τελικά συμμετέχουν στις σχολές γονέων. Στο δεύτερο μέρος θα παρουσιαστούν η φιλοσοφία, η δομή, η θεματολογία, οι δέκα συναντήσεις και ο σκοπός του προγράμματος «Σκέφτομαι και Πράττω» καθώς και οι έως τώρα έρευνες και τα συμπεράσματα των ερευνών αυτών σχετικά με την αποτελεσματικότητα του προγράμματος. Βιωματικές ασκήσεις θα δώσουν την ευκαιρία στους συμμετέχοντες του εργαστηρίου να εξοικειωθούν με το γνωστικό μοντέλο και με βασικές τεχνικές γνωστικής συμπεριφορικής προσέγγισης που ο κάθε συντονιστής χρειάζεται να χρησιμοποιεί σε κάθε μία από τις δέκα συναντήσεις με τους γονείς. Θα ακολουθήσει διάλογος σχετικά με τη βελτίωση του θεσμού των σχολών γονέων στην Ελλάδα.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 2**Θετικές σχέσεις: θεωρία και πράξη**

Α. Μπούρη, Κ. Ζύμνη, Α. Μερτίκα, Π. Μυτσκίδου, Χ. Σεργιάννη, Α. Σταλίκας*

Ελληνική Εταιρεία Θετικής Ψυχολογίας

Η Θετική Ψυχολογία είναι ο κατεξοχήν κλάδος της ψυχολογίας, ο οποίος ασχολείται με την προαγωγή της ευζωίας, της ευημερίας και της ανάπτυξης των ανθρώπων ώστε να απολαμβάνουν το δυνατόν περισσότερο τη ζωή τους. Την τελευταία δεκαετία αυξάνονται διαρκώς τα ερευνητικά ευρήματα που καταδεικνύουν ότι η Θετική Ψυχολογία μπορεί να συνδράμει ουσιαστικά στην προσπάθεια των ατόμων και των οργανισμών να λειτουργήσουν εύρυθμα και αποτελεσματικά σε αρμονία

με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον. Μεγάλη έμφαση δίνεται στην καθοριστική σημασία που παίζουν οι «θετικές σχέσεις» και επαφές των ανθρώπων με άτομα του οικογενειακού, φιλικού, εργασιακού και ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος στην ευζωία και το βίωμα της προσωπικής ευτυχίας. Η Ελληνική Εταιρία Θετικής Ψυχολογίας (Ε.Ε.ΘΕ.ΨΥ.), ο μόνος επιστημονικός φορέας στην Ελλάδα που μελετά και εφαρμόζει τις αρχές της Θετικής Ψυχολογίας, διοργανώνει το παρόν εργαστήριο προκειμένου να αναδείξει τη φιλοσοφία και τις εφαρμογές της θετικής ψυχολογίας στις ανθρώπινες σχέσεις. Ειδικότερα, το εργαστήριο αποσκοπεί στην εκμάθηση εκείνων των δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες ώστε οι σχέσεις που διαμορφώνουμε να είναι «θετικές», δηλαδή, να χαρακτηρίζονται από «θετικότητα», ικανοποίηση, συνεργασία, θετική ανατροφοδότηση, δημιουργία και εξέλιξη. Κάθε σχέση «χτίζεται» και στο εργαστήριο αυτό θα αναδειχθούν εκείνα τα «υλικά» που συμβάλλουν σε «γερά» και «βιώσιμα» θεμέλια σχέσεων. Χρησιμοποιώντας συνδυαστικά παρουσίαση θεωρητικών αρχών και βιωματικές ασκήσεις, το εργαστήριο στοχεύει, επίσης, στην εισαγωγή ειδικών από τον χώρο της ψυχικής υγείας στη χρήση μεθόδων και τεχνικών της θετικής ψυχολογίας στην κλινική πράξη. Πρόκειται για τεχνικές οι οποίες επικεντρώνονται στην καλλιέργεια και ενδυνάμωση των θετικών σχέσεων των πελατών και αφορούν στη διαχείριση των ορίων και των προσδοκιών, στην ενδυνάμωση θετικών συναισθημάτων και εμπειριών, στη θετική νοηματοδότηση και την υποκειμενική εκτίμηση της ευτυχίας. Η γνώση και η βιωματική εμπειρία που θα αποκτηθούν μέσα από τη συμμετοχή σε αυτό το εργαστήριο θα βοηθήσουν τους συμμετέχοντες στην αντιμετώπιση των πολλαπλών καθημερινών προκλήσεων που καλούνται να αντιμετωπίσουν στις οικογενειακές και επαγγελματικές τους σχέσεις και θα είναι σε θέση να μεταφέρουν τη γνώση αυτή στην κλινική πράξη.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 3

Κατανοώντας την έννοια των δικαιωμάτων του παιδιού στο σχολικό πλαίσιο.

Μαθαίνοντας να επιλύουμε συγκρούσεις μέσα στη σχολική τάξη με άξονα τα δικαιώματα του παιδιού

Αικ. Σουέρεφ, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Η οικονομική κρίση ως πραγματικότητα επηρεάζει, μεταξύ άλλων, τους ρυθμούς της σχολικής τάξης, φέρνοντας στο προσκήνιο συναισθήματα, συμπεριφορές και προβληματισμούς που ανοίγουν «παράθυρα» επικοινωνίας μεταξύ των μαθητών και των εκπαιδευτικών και των μαθητών μεταξύ τους. Οι εμπλεκόμενοι στη σχολική ζωή αναστοχάζονται κυρίως πάνω στις έννοιες του δίκαιου και του άδικου. Πώς νοηματοδοτούν λοιπόν οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές την έννοια των Δικαιωμάτων του Παιδιού στο σχολικό πλαίσιο; Στόχος του συγκεκριμένου εργαστηρίου είναι: (1) να παρουσιάσει το πώς δομούν, κατανοούν και διαπραγματεύονται την έννοια των Δικαιωμάτων του Παιδιού μαθητές και εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του νομού Θεσσαλονίκης, και (2) να προβληματίσει τους συμμετέχοντες του εργαστηρίου με έναν τρόπο βιωματικό πάνω σε δράσεις επίλυσης συγκρούσεων, με άξονα τα Δικαιώματα του Παιδιού. Το εργαστήριο περιλαμβάνει αρχικά, την παρουσίαση των αποτελεσμάτων έρευνας που διεξήχθη σε σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του νομού Θεσσαλονίκης και που αποσκοπούσε στη διερεύνηση των τρόπων με τους οποίους ενήλικοι και παιδιά (εκπαιδευτικοί, εκπρόσωποι φορέων που ασχολούνται με θέματα της παιδικής ηλικίας στη χώρα μας, μαθητές) συζητούν για την έννοια των Δικαιωμάτων του Παιδιού γενικότερα και το δικαίωμα συμμετοχής των παιδιών στα εκπαιδευτικά θέματα και δρώμενα ειδικότερα. Στη συνέχεια οι συμμετέχοντες θα εμπλακούν ενεργά σε δραστηριότητες που θα διευκολύνουν την εμπάθυνση στο θέμα του εργαστηρίου με αφορμή τις συγκρούσεις που συχνά αναδύονται στη σχολική τάξη. Πόσο καθοριστική είναι τελικά η έννοια των δικαιωμάτων στη διαδικασία επίλυσης των συγκρούσεων αυτών και με ποιο τρόπο; Οι βιωματικές ασκήσεις θα έχουν ως στόχο την αρχική γνωριμία των μελών, την προοδευτική δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης στην ομάδα, τη διερεύνηση της δυσκολίας στο χειρισμό των εννοιών «όμοιο» και «διαφορετικό - ξένο», την καταγραφή σκέψεων, συναισθημάτων, ιδεών, τη διερεύνηση του όρου «ανάγκες», «επιθυμίες», «πρέπει», τη διερεύνηση της έννοιας των συγκρούσεων και αναζήτηση τρόπων αντιμετώπισης τους.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 4**Ακούστε την ιστορία της**Ε. Ψαριανός, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

Η ανάκτηση του παρελθόντος και η επεξεργασία ατομικών και συλλογικών εμπειριών είναι ιδιαίτερα σπουδαία ζητήματα στην ποιοτική έρευνα. Το κοινωνικό περιβάλλον διαποτισμένο από προσωπικές και συλλογικές μνήμες είναι ένα από τα καθοριστικά χαρακτηριστικά του παρόντος χρόνου. Σε αυτή την προσπάθεια για ανάκτηση της μνήμης, οι ιστορίες ζωής ως μέθοδος, γνωρίζουν μια εκπληκτική ανάπτυξη στην εκπαιδευτική έρευνα. Σκοπός του βιωματικού εργαστηρίου είναι η κατανόηση των ανασταλτικών παραγόντων που επέδρασαν στη μαθησιακή διαδικασία των εκπαιδευόμενων γυναικών. Η εκπαιδευτική πρακτική που θα χρησιμοποιηθεί είναι η βιογραφική μέθοδος, η οποία θα εφαρμοστεί μέσω των ιστοριών ζωής. Με τον όρο βιογραφική μέθοδο εννοούμε τη μέθοδο που βασίζεται σε αφηγήσεις ζωής αλλά και σε ιστορίες ζωής των υποκειμένων (Αθανασίου, 2003). Με άλλα λόγια, όταν αναφερόμαστε σε βιογραφική μέθοδο, επικαλούμαστε μια ποιοτική προσέγγιση έρευνας, κατά την οποία τα δεδομένα συλλέγονται από αναμνήσεις και εμπειρίες των εκπαιδευόμενων. Στο συγκεκριμένο βιωματικό εργαστήριο, θα ζητηθεί από τις γυναίκες να καταγράψουν σε ένα φύλλο χαρτί τις εμπειρίες τους από το σχολείο, με σκοπό να αναδείξουν τους παράγοντες που επέδρασαν καταλυτικά στην πορεία της εκπαιδευτικής τους διαδικασίας. Έπειτα, θα ακολουθήσει συζήτηση και σύγκριση των ιστοριών ζωής. Με αυτό τον τρόπο, θα εξαχθούν βιωματικά στοιχεία, τα οποία θα αποτελέσουν κομβικά σημεία στη διεξαγωγή του εργαστηρίου. Η βιογραφική μέθοδος θα προσεγγιστεί με σκοπό να αποτυπώσει τις εκπαιδευτικές εμπειρίες των γυναικών μέσα από τις ιστορίες ζωής.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 5**Παρέμβαση στην κρίση: Η αξιοποίηση του οικοσυστημικού μοντέλου του A. Molnar και B. Lindquist σε προβλήματα συμπεριφοράς μαθητών στο σχολείο**

Α. Καλαντζή-Αζίζι, Μ.Ι. Αργυροπούλου

Ινστιτούτο Έρευνας και Θεραπείας της Συμπεριφοράς

Στα πλαίσια της ενίσχυσης του συμβουλευτικού ρόλου του εκπαιδευτικού και σύμφωνα με τις απαιτήσεις της δια βίου μάθησης μπορεί να αξιοποιηθεί το υλικό του οικοσυστημικού μοντέλου παρέμβασης που προτείνουν οι A. Molnar και B. Lindquist, καθηγητές στο Τμήμα Επιστημών Αγωγής του Παν/μίου του Wisconsin (ΗΠΑ), και το οποίο αποτελεί ένα συγκεκριμένο γνωσιοσυμπεριφοριστικών και συστημικών προσεγγίσεων. Το μοντέλο εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το 1990 στην Ελλάδα από μια ομάδα συνεργατών του Τομέα Ψυχολογίας του ΕΚΠΑ υπό την εποπτεία της Καθηγήτριας Α. Καλαντζή-Αζίζι. Το υλικό παρεμβάσεων προσαρμόστηκε σε ελληνικά σχολεία και το 1993 κυκλοφόρησε η 1η έκδοση του αντίστοιχου προγράμματος στην Ελλάδα. Από το ακαδημαϊκό έτος 1990/91 έως τώρα διδάσκεται στα πλαίσια Σεμιναρίου του μαθήματος «Δυσκολίες προσαρμογής στο Σχολείο και την Οικογένεια» (ΦΠΨ/ΕΚΠΑ). Το υλικό εμπλουτίστηκε σταδιακά με νέο υλικό ασκήσεων, αξιολογήθηκε θετικά από εν ενεργεία εκπαιδευτικούς και αναθεωρήθηκε εν μέρει. Σκοπός του παρόντος εργαστηρίου είναι να ενθαρρύνει τους συμμετέχοντες να εμβαθύνουν σε έναν εναλλακτικό τρόπο παρέμβασης μέσα στη σχολική τάξη. Το εργαστήριο αποτελείται από: α) ένα θεωρητικό μέρος, στο οποίο παρουσιάζονται αναλυτικά οι τεχνικές και το θεωρητικό τους πλαίσιο, και β) ένα βιωματικό μέρος, το οποίο περιλαμβάνει εξάσκηση των συμμετεχόντων στις βασικές τεχνικές του μοντέλου, μέσω βιωματικών ασκήσεων, παιχνιδιών ρόλων και παρουσιάσεων μελετών περίπτωσης. Θα ακολουθήσει συζήτηση σχετικά με τα εμπόδια και τις δυσκολίες της πρακτικής τους εφαρμογής και οι συμμετέχοντες θα κληθούν να καταθέσουν τις δικές τους εμπειρίες από τον χώρο της εργασίας τους καθώς και τις εντυπώσεις τους από το εργαστήριο.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 6**Ο Άλλος, ένας ξένος. Η στάση μου απέναντι στο διαφορετικό**

Ε. Κοντακίδου, Μ. Κασσέρη, Μ. Γούλα, Σ. Σερήφ, Σπ. Βόλτσης, Γ. Εσαγιάν

Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας Περιφερειακής Ενότητας Ροδόπης «ΟΡΦΕΑΣ»

Στόχος του εργαστηρίου είναι να εξοικειώσει τους συμμετέχοντες με κατάλληλους τρόπους προσέγγισης του ευαίσθητου θέματος της διαφορετικότητας εντός της σχολικής τάξης. Η λεκτική ή μη λεκτική επιθετικότητα, τα αυθαίρετα συμπεράσματα, τα στερεότυπα, οι προκαταλήψεις, το άγχος, που συνήθως συνοδεύει τη συνάντηση με το διαφορετικό, είναι συχνά κατάστασεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι οι εκπαιδευτικοί μέσα στο μικρόκοσμο της τάξης, που αποτελεί μια μικρογραφία της κοινωνίας. Το εργαστήριο φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα εργαλείο στα χέρια των εκπαιδευτικών, το οποίο θα μπορέσουν να εφαρμόσουν και οι ίδιοι με τη σειρά τους στο πλαίσιο της σχολικής τάξης, προκειμένου να επιτύχουν την ισότιμη συνύπαρξη των μαθητών, μέσω της ανάπτυξης του σεβασμού και της αποδοχής του Άλλου. Βασικός πυλώνας της φιλοσοφίας του εργαστηρίου είναι η αντίληψη της διαφοράς ως φυσικής, αναπόφευκτης και επιθυμητής κατάστασης, που εμπλουτίζει την εμπειρία όσων εμπλέκονται και συσχετίζονται. Η ευαισθητοποίηση των μαθητών προς αυτή την κατεύθυνση αποτελεί έναν από τους παράγοντες, που θα μπορούσε να εξασφαλίσει την εύρυθμη λειτουργία της τάξης και την αποφυγή φαινομένων σχολικού εκφοβισμού. Το εργαστήριο απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων και φοιτητές Παιδαγωγικών Τμημάτων και προσδοκά να αποτελέσει μια επιμορφωτική εμπειρία σχετικά με μεθόδους, τις οποίες μπορούν οι συμμετέχοντες να εφαρμόσουν μέσα στη σχολική τάξη, προκειμένου να προσεγγίσουν τη θεματική της διαφορετικότητας και να επιτύχουν μεγαλύτερη επίπεδα αποδοχής του διαφορετικού. Στο πλαίσιο του εργαστηρίου παρέχονται πληροφορίες σχετικά με θεωρητικές προσεγγίσεις περί διαφορετικότητας και επιθετικότητας και γίνεται διερεύνηση αντιλήψεων, πεποιθήσεων και στάσεων απέναντι στο διαφορετικό. Οι συμμετέχοντες καλούνται να μοιραστούν θετικές εμπειρίες και να (ανα)γνωρίσουν (σ)τον εαυτό τους, προκαταλήψεις, στερεότυπα, καθώς και ομοιότητες και διαφορές με τους άλλους. Το εργαστήριο περιλαμβάνει, επίσης, δραστηριότητες που αφορούν την αυτοεκτίμηση, την επικοινωνία και τις διαπροσωπικές σχέσεις. Η συμμετοχή στην ομάδα αποτελεί ένα ταξίδι με σύνθημα «Γίνε εγώ, να γίνω εσύ», με προορισμό την άγνωστη χώρα του Άλλου και με πυξίδα «Όσο πιο κοντά στον διαφορετικό εαυτό μου, τόσο πιο κοντά στον Άλλο». Κατά τη διαδικασία υλοποίησης του εργαστηρίου θα χρησιμοποιηθούν βιωματικές ασκήσεις, προκειμένου να εξοικειωθούν οι συμμετέχοντες με τεχνικές που θα είναι σε θέση να αξιοποιήσουν στο πλαίσιο της εργασίας τους. Η βιωματική μάθηση επιτρέπει την έκφραση σκέψεων και συναισθημάτων, αλλά και τη διερεύνηση αξιών, στάσεων και πεποιθήσεων με μη απειλητικό τρόπο, ανταλλάσσοντας εμπειρίες και αντλώντας ερεθίσματα μέσα από τις εμπειρίες των άλλων. Τεχνικές, όπως το παιχνίδι, η εργασία σε μικρές ομάδες, ο ελεύθερος συνειρμός κ.ά. διευκολύνουν την κατανόηση και την αξιοποίηση της διαφορετικότητας μέσα από το βίωμα.

ΠΕΜΠΤΗ 16 ΜΑΙΟΥ 2013

10.30-12.00

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 1

Η πρακτική αξία των θετικών συναισθημάτων

Οργανωτής: Α. Σταλίκας, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Συζητήτρια: Μ. Μαλικιώση-Λοϊζου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Στο επίκεντρο του συμποσίου εξετάζονται οι τρόποι με τους οποίους τα θετικά συναισθήματα μπορούν να συμβάλουν σε μια ζωή με νόημα καθώς και στον ρόλο τους σε διαφορετικά πλαίσια όπως η εργασία και η συμβουλευτική. Μέσα από έρευνες θα αναλυθεί από ποιες παραμέτρους επηρεάζεται η ικανότητα λήψης επαγγελματικής απόφασης, το πώς η συμβουλευτική ψυχολογία μπορεί να συμβάλει στα προγράμματα θετικής ψυχολογίας και τέλος το πώς ένας εργαζόμενος μπορεί να βιώσει θετικά συναισθήματα σε επίπεδο εστιασμένης παρέμβασης. Οι 4 παρουσιάσεις εστιάζουν στην εφαρμογή των θετικών συναισθημάτων τόσο στην προσωπική όσο και στην επαγγελματική ζωή και στον βαθμό που η προσωπικότητα αλλά και οι συμβουλευτικές ομάδες μπορούν να βοηθήσουν στην ενδυνάμωση τους και στην καλύτερη βίωση τους.

Η ευτυχία προϋπόθεση για μια ζωή γεμάτη νόημα

Α. Σταλίκας, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Παραδοσιακά, η κοινή λογική ορίζει ότι η ευτυχία είναι το αποτέλεσμα συστηματικής προσπάθειας, σκληρής δουλειάς και υλοποίησης στόχων, όπως η απόκτηση πτυχίων, η οικονομική ευημερία ή η δημιουργία οικογένειας.

Στο πρώτο μέρος αυτής της παρουσίασης ισχυριζόμαστε ότι η ευτυχία αποτελεί προϋπόθεση για την επιτυχή υλοποίηση στόχων.

Βασίζόμενοι σε ερευνητικά ευρήματα υποστηρίζουμε ότι:

- (α) η ευτυχία αποτελεί προϋπόθεση της παραγωγικότητας
- (β) η ευτυχία αποτελεί πλεονέκτημα για μια ζωή με νόημα
- (γ) η ευτυχία μαθαίνεται

Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζουμε ερευνητικά ευρήματα αναφορικά με τους τρόπους, μεθόδους και παρεμβάσεις που σχετίζονται με την εκμάθηση της ευτυχίας.

Η ικανότητα λήψης επαγγελματικής απόφασης: η συναισθηματική παράμετρος και η διάσταση της προσωπικότητας

Κ. Κουνεού, *ΑΣΠΑΙΤΕ Αθηνών*

Η ικανότητα λήψης επαγγελματικής απόφασης αποτελεί μια σημαντική παράμετρο που σχετίζεται άμεσα με το σχεδιασμό καριέρας και την κατάλληλη για το ίδιο το άτομο επαγγελματική επιλογή. Οι δυσκολίες στη λήψη απόφασης είναι ένα ζήτημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί άμεσα κατά τη διάρκεια κάθε συμβουλευτικής παρέμβασης. Η παρούσα έρευνα εστίασε στη διερεύνηση παραμέτρων που σχετίζονται με τη συναισθηματική διάσταση και τη διάσταση της προσωπικότητας όσον αφορά στις δυσκολίες λήψης απόφασης. 200 μαθητές γυμνασίου (83 αγόρια, 117 κορίτσια) συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια Emotional & Personality Career Difficulties scale (EPCD; Saka et al., 2008) και το Core Self Evaluation scale (CSES; Judge et al., 2003). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων, η επαγγελματική τους κατάσταση, καθώς η αναποφασιστικότητα των μαθητών ως προς τη συνεχιζόμενη εκπαίδευσή τους, παρουσιάζουν στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις με τις διαστάσεις του EPCD. Επίσης παρατηρήθηκαν σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ των διαστάσεων των δύο ερωτηματολογίων της έρευνας. Η συζήτηση εστιάζεται τόσο στις ψυχομετρικές ιδιότητες των συγκε-

κριμένων εργαλείων όσο και στις παραμέτρους εκείνες που πρέπει να λαμβάνει ένας σύμβουλος υπόψη του κατά τη συμβουλευτική διαδικασία.

Ενδυνάμωση των θετικών συναισθημάτων με ψυχοεκπαιδευτικές ομάδες:

η συμβολή της συμβουλευτικής ψυχολογίας

Μ. Μαλικιώση-Λοϊζου, Άν. Μπενέτου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Κεντρικό ρόλο στη θεωρητική και πρακτική ανάπτυξη της Θετικής Ψυχολογίας έχει η πιθανή χρησιμότητα των θετικών συναισθημάτων στην ψυχική υγεία. Οι σύγχρονες έρευνες για τα θετικά συναισθήματα δείχνουν ότι συμβάλουν στη διεύρυνση του ρεπερτορίου σκέψης και δράσης, στη δόμηση συναισθηματικών και κοινωνικών πόρων για το παρόν και το μέλλον, καθώς και στην ακύρωση των επιδράσεων που έχουν για το άτομο τα αρνητικά συναισθήματα. Την τελευταία δεκαετία, με την εξάπλωση του ρεύματος της θετικής ψυχολογίας, παρατηρούμε διεθνώς να εμφανίζονται πολλαπλά προγράμματα ψυχοεκπαίδευσης που στόχο έχουν την ενδυνάμωση των θετικών συναισθημάτων, την ενδυνάμωση της συναισθηματικής ευεξίας. Οι ψυχοεκπαιδευτικές ομάδες εντάσσονται στο αντικείμενο της Συμβουλευτικής Ψυχολογίας. Ο κλάδος, δίνει έμφαση, από τα πρώτα χρόνια της εμφάνισής του ως εφαρμοσμένη ειδικότητα της ψυχολογίας, στην πρόληψη και προαγωγή της ψυχικής υγείας και οι ψυχοεκπαιδευτικές ομάδες αποτελούν ένα βασικό εργαλείο προς αυτή την κατεύθυνση. Πώς μπορεί να συμβάλει με την τεχνογνωσία της η Συμβουλευτική Ψυχολογία στο σχεδιασμό και τον συντονισμό προγραμμάτων για τα θετικά συναισθήματα; Η απάντηση στο παραπάνω ερώτημα διερευνάται υπό το πρίσμα της διεξαγωγής ενός ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος για την ενδυνάμωση των θετικών συναισθημάτων που εφαρμόστηκε στο πλαίσιο διδακτορικής έρευνας. Το δείγμα αποτελείται από ομάδες φοιτητριών σε διάφορα τμήματα του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η ψυχοεκπαιδευτική παρέμβαση εστιάζονταν στην ευαισθητοποίηση των συμμετεχόντων στη διαδικασία του απολαμβάνει τις θετικές εμπειρίες (Bryant & Veroff, 2007) και στη θεωρία της δόμησης και της διεύρυνσης των θετικών συναισθημάτων (Fredrickson, 1998). Στην εισήγηση θα παρουσιαστούν αναλυτικά οι επιμέρους ενότητες του ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος με αναφορά στη συλλογιστική για το σχεδιασμό των επιμέρους συναντήσεων βάσει των αρχών της Συμβουλευτικής Ψυχολογίας. Ακόμη, θα συζητηθεί με ποιον τρόπο οι δεξιότητες ομαδικής συμβουλευτικής διασφαλίζουν την αποτελεσματική διεξαγωγή προγραμμάτων για τα θετικά συναισθήματα και τη θετική ψυχολογία γενικότερα.

Είδη και συχνότητα θετικών συναισθημάτων στο εργασιακό πλαίσιο.

Το μοντέλο του ευτυχισμένου εργαζομένου

Μ. Γαλανάκης, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Η ραγδαία ανάπτυξη του ενδιαφέροντος για τα θετικά συναισθήματα κατά την τελευταία δεκαετία έχει αλλάξει τον τρόπο προσέγγισης των ψυχολογικών φαινομένων και έχει οδηγήσει σε εφαρμογή νέων παρεμβάσεων. Ένας από τους κλάδους της Ψυχολογίας που αναδιαμορφώνεται και επαναπροσδιορίζεται μέσα από την ανάπτυξη της Θετικής Ψυχολογίας είναι η Οργανωτική Ψυχολογία. Ερευνητές σε παγκόσμιο επίπεδο μελετούν τα θετικά συναισθήματα μέσα στο εργασιακό πλαίσιο, διατυπώνουν μοντέλα για την βίωση τους και διαμορφώνουν παρεμβάσεις με στόχο την αύξηση της παραγωγικότητας και την βελτίωση της ψυχικής υγείας των εργαζομένων. Στόχος της παρουσίας είναι να επικεντρωθεί στα κυρίαρχα μοντέλα θετικών συναισθημάτων εντός εργασιακού πλαισίου και να προτείνει ένα σύνθετο μοντέλο ψυχικής υγείας και ισορροπίας του εργαζομένου με βάση τα θετικά συναισθήματα.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 2**Εαυτός και συναισθήματα στην δυ(νη)τική πραγματικότητα**Οργανώτρια/Πρόεδρος: Αγ. Γαζή, *Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου*Συζητητής: Ν. Δεμερτζής, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η έννοια του εαυτού στην μετανεωτερικότητα μοιάζει να αποκτά μια πολλαπλότητα που απαιτεί σύνθετες προσεγγίσεις. Το πέρασμα στον ύστερο καπιταλισμό, δηλαδή στην ανάδειξη της μαζικής κατανάλωσης και κουλτούρας και της κοινωνίας της πληροφορίας, ορίζει παράλληλα τη δυνατότητα του αυτοπροσδιορισμού του εαυτού: η πρόκληση αποσπασματικότητας του μετανεωτερικού υποκειμένου είναι αρκετά μεγάλη καθώς το άτομο είναι δυνατό να αποτελείται από τόσες ταυτότητες, όσες και οι θέσεις οι οποίες λαμβάνει, οι ρόλοι οι οποίοι καλείται να ερμηνεύσει, οι παραστάσεις στις οποίες δύναται να συμμετάσχει. Η υποχώρηση της θρησκευτικής πίστης από τα τέλη του 19^{ου} οδηγεί στην ιεροποίηση του εαυτού και την προβολή του θρησκευτικού ενστίκτου εκεί όπου του επιτρέπεται να υπάρξει: στα συναισθήματα. Τα τελευταία δεκαπέντε περίπου χρόνια σε όλους τους κλάδους των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών διατυπώνεται με έμφαση το αίτημα της επιστροφής των συναισθημάτων στην επιστήμη. Το επιχείρημα που αναδεικνύει την μελέτη των συναισθημάτων ορίζει παράλληλα την σημασία του ατομικού/ιδιωτικού στην ερμηνεία και κατανόηση του συλλογικού και κοινωνικού γίνεσθαι. Η επανάσταση της αγάπης, η χαρτογράφηση των αυθεντικών σχέσεων, και η διερεύνηση τους μέσω της οικειότητας καθώς και της σχέσης τους με το σώμα και την σεξουαλικότητα, οδηγούν σε καινοφανείς πηγές νοηματοδότησης του ατομικού και κοινωνικού υποκειμένου. Η παράλληλη κυριαρχία της μαζικής κουλτούρας και η διαμεσολάβηση της φυσικής από την δυνητική πραγματικότητα αναμφίβολα στρέφει το ενδιαφέρον της συζήτησης στην συνακόλουθη διαδραστικότητα σε υβριδικά επικοινωνιακά περιβάλλοντα. Λαμβάνοντας υπόψη την έμφαση στην μελέτη των συναισθημάτων, την ευελιξία με την οποία τοποθετούμαστε έναντι της έννοιας του εαυτού, όσο και τη φύση της έννοιας αυτής, η οποία εν μέρει είναι αποτέλεσμα της προέκτασης του εαυτού στο σώμα, το παρόν συμπόσιο καλείται να απαντήσει στα εξής ερωτήματα:

1. Μέσω ποιών κοινωνιοψυχολογικών παραμέτρων προβάλλεται στα συναισθήματα η αναζήτηση νοήματος του μετανεωτερικού υποκειμένου;
2. Πώς νοηματοδοτείται η δράση των υποκειμένων στο διαδίκτυο και ποιά η ερμηνεία των συναισθημάτων των προβολόμενων συναισθημάτων τους;
3. Ποιος είναι ο κρίσιμος ρόλος της σωματικής/φυσικής Εικόνας του Άλλου, στη διαδικασία προσέγγισης και στην ανάπτυξη ή μη χαρακτηριστικών έλξης μεταξύ των προσώπων που επικοινωνούν δυνητικά;

Μελετώντας εμπειρικά την ερωτική αγάπη στην Κύπρο: Μια κοινωνιο-ψυχολογική προσέγγισηΜ. Μασσαγγίδου, *Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιείται τη σύσταση της ερωτικής αγάπης στην Κυπριακή κοινωνία, όπως αυτή ορίζεται από την Τριγωνική Περί Έρωτος Θεωρία του Robert Sternberg, έχοντας ως βάση την παρουσία ή απουσία αντίστοιχα, τριών στατικών (πάθος, εγγύτητα, δέσμευση). Το βασικό ερευνητικό ερώτημα αφορά την ύπαρξη της ολοκληρωτικής αγάπης, στη σχέση των ανθρώπων, μέσα σ' ένα μεταβαλλόμενο κοινωνικό πλαίσιο που χαρακτηρίζεται από τη διαρκή αλλαγή των αναπαραστάσεων και των ρόλων των δύο φύλων, την εξέλιξη των διαπροσωπικών σχέσεων, την επικράτηση ενός ατομοκεντρικού μοντέλου ατομικής και κοινωνικής δράσης, τη μεταβολή των κοινωνικών κανόνων σε σχέση με την έννοια και τη δομή της οικογένειας, τα νοήματα που αποδίδονται στην εργασία, την κοινωνική καταξίωση καθώς και τη σεξουαλικότητα, τις προσωπικές ελευθερίες και τη σύναψη σχέσεων. Τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψαν από αντιπροσωπευτικό δείγμα 320 υποκειμένων στην Κύπρο και κατέδειξαν ότι περίπου το 30% βιώνουν την ολοκληρωτική αγάπη, που είναι η πλήρης και έντονη ύπαρξη συναισθημάτων πάθους, εγγύτητας και δέσμευσης. Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός ότι το 30% των υποκειμένων, δε βιώνουν καθόλου συναισθήματα έρωτα.

Έμφυλοι ρόλοι και ερωτικές σχέσεις: αναπαραστάσεις κυπρίων φοιτητών για τη ρομαντική αγάπη

Ειρ. Ευτυχίου, *Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Ο ορισμός που προσδίδει η δυτική κοινωνία στην ρομαντική αγάπη αφορά στην αναγνώρισή της ως το χωρίς αμφιβολία κύριο συστατικό του επιτυχημένου γάμου και των ερωτικών σχέσεων. Το άτομο θεωρεί ότι η «αληθινή» αγάπη χαρακτηρίζεται από τον θαυμασμό και την εκστατική λατρεία του άντρα ή της γυναίκας, στους οποίους και αποδίδονται χαρακτηριστικά τελειότητας. Στο πλαίσιο της θεωρίας του Robert Johnson για την ρομαντική αγάπη, η παρούσα έρευνα επικεντρώνεται στις αναπαραστάσεις των ερωτικών σχέσεων από τους κύπριους φοιτητές. Ο διαχωρισμός της αγάπης σε ρομαντική και ανθρώπινη και οι ερωτικές σχέσεις με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που αναδεικνύονται και στις δυο περιπτώσεις εξαρτώνται παράλληλα από την παράμετρο των έμφυλων χαρακτηριστικών των ατόμων. Κύριο ερευνητικό ερώτημα αποτελεί η διερεύνηση των παραμέτρων που συμβάλλουν στην δημιουργία ερωτικών σχέσεων μεταξύ των κυπρίων φοιτητών καθώς επίσης και η διερεύνηση των διαφορών που προκύπτουν μεταξύ των δυο φύλων. Στο πλαίσιο μιας κοινωνικής μεταβολής μέσω της ανάδειξης της ατομικότητας, οι σχέσεις αναδιαμορφώνονται. Η διερεύνηση των αναπαραστάσεων των ερωτικών σχέσεων καταδεικνύει παράλληλα την ανάδειξη νέων μορφών ατομικότητας, νέων ταυτοτήτων και νέων ρόλων. Τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτουν από την ανάλυση περιεχομένου 25 συνολικά ημι – δομημένων συνεντεύξεων κυπρίων φοιτητών δημόσιων και ιδιωτικών πανεπιστημίων της Κύπρου, ηλικίας 18 – 25 ετών. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αποτελέσματα που καταδεικνύουν τις αλλαγές που παρατηρούνται στους παραδοσιακούς έμφυλους ρόλους και στις σχέσεις των δυο φύλων της κυπριακής φοιτητικής κοινότητας.

Σχέσεις φοιτητικών ζευγαριών και facebook: το συναίσθημα της ζήλιας

Σ. Θεοδόση, *Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Η συγκεκριμένη έρευνα μελετά τις σχέσεις φοιτητών που βρίσκονται σε απόσταση καθώς και τον ρόλο του facebook στην πρόκληση συναισθημάτων ζήλιας μεταξύ των ζευγαριών. Διερευνώνται τα συναισθήματα που αναπτύσσονται στα ζευγάρια που διατηρούν σχέση από απόσταση και που για μεγάλο χρονικό διάστημα δεν τυγχάνουν άμεσες διαπροσωπικής επαφής. Έμφαση δίνεται στη ανάπτυξη των σχέσεων εντός μιας υβριδικής κατάστασης κατά την οποία ο πραγματικός χώρος κοινωνίας συνενώνεται με τον κυβερνοχώρο στο πλαίσιο της κοινωνικής δικτύωσης του facebook. Μελετώνται τα χαρακτηριστικά και οι λειτουργίες του facebook και οι επιδράσεις του συγκεκριμένου κοινωνικού δικτύου στις εξ αποστάσεως σχέσεις των φοιτητών. Η πρόσληψη αυξημένης ποσότητας πληροφορίας, ο κοινωνικά αποδεκτός τρόπος χρήσης των κοινωνικών δικτύων και η προβολή των καθημερινών δραστηριοτήτων των μελών του Facebook στα υπόλοιπα μέλη της κοινότητας, αποτελούν σημαντικές παραμέτρους που προκαλούν συγκεκριμένες συμπεριφορές. Το βασικό ερώτημα της παρούσας έρευνας αφορά στην διερεύνηση του συναισθήματος της ζήλιας στη χρήση του facebook από ζευγάρια φοιτητών σε εξ αποστάσεως σχέση. Για τη συλλογή των δεδομένων διεξήχθησαν 20 ημιδομημένες συνεντεύξεις με τη χρήση μαγνητοφώνου. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα είναι φοιτητές άντρες και γυναίκες ηλικίας 18-25 που φοιτούν Κύπρο και Αγγλία και διατηρούν σχέση από απόσταση. Οι καθημερινές αλληλεπιδράσεις του ζευγαριού με τους φίλους από το facebook, ο αριθμός των φίλων του αντίθετου φύλου που προστίθενται στην αντίστοιχη λίστα φίλων, η επισύναψη του χρήστη σε φωτογραφίες και σε δραστηριότητες και φυσικά η χρήση της επιλογής «like» φαίνεται να εγείρουν συναισθήματα ζήλιας.

Παρουσίαση εαυτού και δυνητικό σώμα στους εικονικούς κόσμους

Ηλ. Σοφοκλέους, *Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Η ενσωμάτωση των Νέων Τεχνολογιών και ειδικότερα του διαδικτύου στην καθημερινή ζωή έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο ζούμε και αλληλεπιδρούμε με τους γύρω μας. Μέσω του διαδικτύου, οι χρήστες, μεταξύ άλλων, μπορούν να κατασκευάζουν την ταυτότητα τους και να διαχειρίζονται τον εαυτό τους. Παράλληλα, το ανθρώπινο σώμα έχει μετατραπεί πλέον από κάτι το σταθερό και φυσικό, σε κάτι το οποίο μπορεί να τροποποιηθεί. Δεν θεωρείται αντικείμενο, αλλά ένα πλαίσιο διαμέσου του οποίου το άτομο βιώνει, συλλέγει εμπειρίες και γνώσεις, αντιλαμβάνεται και δέχεται πληροφορίες. Για τον λόγο αυτό, η έννοια του δυνητικού (εικονικού) σώματος, ορίζει ένα μετα - σώμα μέσω του οποίου

ου μπορούμε να αποφύγουμε τους περιορισμούς του βιολογικού. Ο τρόπος με τον οποίο το δυνητικό σώμα παρουσιάζεται στο διαδίκτυο είναι συνήθως η χρήση του άβαταρ. Το άβαταρ ορίζεται από τις γραφικές αναπαραστάσεις των εαυτών των ατόμων στους εικονικούς κόσμους, οι οποίοι συνιστούν ένα προσομοιωμένο περιβάλλον σε υπολογιστή. Μέσω των εικονικών κόσμων το δυνητικό σώμα επιτρέπει στον άνθρωπο να ξεφύγει από τα όρια της ανθρώπινης ζωής και να μεταφερθεί σε μια υπερπραγματικότητα, όπου όλα είναι άψογα. Τα ερωτήματα στα οποία θα απαντήσει η συγκεκριμένη έρευνα αφορούν στην αίσθηση του εαυτού (αντίληψη, αξίες και κρίσεις, ταυτότητα) εντός της εικονικής, σε αντιδιαστολή με την φυσική, πραγματικότητα και στην αίσθηση του εαυτού μέσω της χρήσης του δυνητικού, παράλληλα με του φυσικού, σώματος. Τα αποτελέσματα της έρευνας προέρχονται από την ανάλυση περιεχομένου 15 συνολικά ημιδομημένων συνεντεύξεων. Ο τρόπος συλλογής δεδομένων έγινε μέσω του προγράμματος ειδοποίησης και αποστολής άμεσων μηνυμάτων στον εικονικό κόσμο Second Life (Δεύτερη Ζωή). Οι συμμετέχοντες είναι ηλικίας μεγαλύτερης των 18 ετών και δεν υπήρξε κανένας άλλος περιορισμός.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 1

Άτομα με ειδικές ανάγκες: ζητήματα διάγνωσης και παρέμβαση

Προεδρείο: Α. Καραπέτσας, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Α. Αλευριάδου, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*

Προβλήματα υγείας και αισθητηριακές δυσκολίες ως παράγοντες που αυξάνουν τη συχνότητα και τη σοβαρότητα εμφάνισης προκλητικών συμπεριφορών σε άτομα με πολλαπλές αναπηρίες

Α. Ασλάνογλου*, Σ. Σούλης

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ένας σχετικά μεγάλος αριθμός ατόμων με πολλαπλές αναπηρίες πολύ συχνά παρουσιάζει προκλητικές συμπεριφορές όπως αυτοκαταστροφικότητα, στερεοτυπίες, επιθετικότητα απέναντι σε άλλους, καταστροφή αντικειμένων, ακατάλληλη κοινωνική και σεξουαλική συμπεριφορά και ανυπακοή. Λόγω του ότι τα άτομα αυτών των ομάδων συχνά αντιμετωπίζουν προβλήματα υγείας αλλά και αισθητηριακές δυσκολίες, η παρούσα έρευνα επιχειρεί να διερευνήσει την επίδραση των προβλημάτων αυτών στη συχνότητα και σοβαρότητα εμφάνισης των προκλητικών συμπεριφορών. Οι συμμετέχοντες της έρευνας αποτελούνταν από φροντιστές ατόμων με πολλαπλές αναπηρίες, οι οποίοι κλήθηκαν να συμπληρώσουν το Ερωτηματολόγιο Προβλημάτων Συμπεριφοράς (Rojahn et al., 2001) προκειμένου να καθοριστεί το πόσο συχνά εκδηλώνουν τα άτομα με αναπηρίες αυτοκαταστροφική, στερεοτυπική και επιθετική/καταστροφική συμπεριφορά. Χρησιμοποιήθηκε επίσης ένα συμπληρωματικό ερωτηματολόγιο στο οποίο καταγράφηκε το είδος των προβλημάτων υγείας και των αισθητηριακών προβλημάτων που παρουσίαζαν. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν πως, όπως εκτιμούν οι φροντιστές τους, οι προκλητικές συμπεριφορές είναι πολύ συχνές στην ομάδα των ατόμων με τέτοιου είδους αναπηρίες και ειδικά η αυτοκαταστροφικότητα και οι στερεοτυπίες. Επιπλέον βρέθηκε πως τα άτομα με αισθητηριακές δυσκολίες παρουσιάζουν συχνότερες και σοβαρότερες προκλητικές συμπεριφορές.

Εφαρμογή των νέων τεχνολογιών ως ανιχνευτικών εργαλείων στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση - Η περίπτωση της νοητικής αναπηρίας

Α. Αλευριάδου^{1*}, Σ. Γκισούρη²

¹*Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*, ²*ΚΕΔΔΥ Ν. Κοζάνης*

Διεθνώς, αν και υπάρχει ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για τη μέτρηση της κοινωνικής προσαρμοστικής λειτουργίας σε παιδιά, κυρίως, με ελαφρά νοητική αναπηρία και οριακή νοημοσύνη, υπάρχει ωστόσο σημαντική έλλειψη στην κατασκευή αξιόπιστων εργαλείων μέτρησης. Δεδομένων των κοινωνικών δυσκολιών των ατόμων με νοητική αναπηρία και της έλλειψης σταθμισμένων μέσων αξιολόγησης, το πιλοτικό πρόγραμμα, που παρουσιάζεται, αποτελεί την πρώτη συστηματική προσπάθεια κατασκευής ενός ελληνόγλωσσου ψηφιακού λογισμικού ανίχνευσης των δυσκολιών ενδοπροσωπικής και διαπροσω-

πικής προσαρμογής των παιδιών με νοητική αναπηρία, αξιοποιώντας τις νέες τεχνολογίες στην ειδική αγωγή. Στην έρευνα συμμετείχαν 80 παιδιά. Τριάντα παιδιά αποτελούσαν την ομάδα της ελαφράς νοητικής αναπηρίας, είκοσι παιδιά την ομάδα με σύνδρομο Down και τα υπόλοιπα τριάντα παιδιά την ομάδα της τυπικής ανάπτυξης. Όλα τα παιδιά του δείγματος ήταν εξισωμένα ως προς τη συνολική νοητική τους ηλικία, σύμφωνα με την κλίμακα νοημοσύνης WISC-III με μέσο όρο τα 6,8 έτη. Μια συστοιχία αποτελούμενη από 40 νατουραλιστικές ιστορίες με πρωταγωνιστές παιδιά τυπικής ανάπτυξης, σε μορφή βίντεο κατασκευάστηκε μέσω της χρήσης των σχεδιαστικών προγραμμάτων Adobe Director 11, Corel Draw X4 και Photoshop CS4. Για τις ανάγκες της εφαρμογής δημιουργήθηκε ένας κώδικας σε γλώσσα Lingo για την εξαγωγή χρήσιμων πληροφοριών από τις επιδόσεις των παιδιών. Η δομή της συστοιχίας των βίντεο αποτελούνταν από τρεις βασικές κατηγορίες: α) Κοινωνική Επάρκεια, β) Συναισθηματική Επάρκεια και γ) Προβλήματα Συμπεριφοράς. Συμπληρωματικά, οι κατηγορίες των έργων του λογισμικού που χρησιμοποιήθηκαν ήταν ικανοποιητικώς αξιόπιστες, με βάση το συντελεστή αξιοπιστίας alpha του Cronbach ($\alpha=0.89$). Από την αξιολόγηση των επιδόσεων των παιδιών στην εφαρμογή μπορεί να καθοριστεί με βάση τη λογιστική παλινδρόμηση κατά πόσο υπάρχει υψηλή, μέτρια ή χαμηλή προβλεπόμενη πιθανότητα (επί της %) το παιδί να παρουσιάζει προβλήματα στην ψυχοκοινωνική του αντίληψη. Η συμβολή των ψυχοκοινωνικών παραγόντων κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική για το σχεδιασμό κατάλληλων παρεμβάσεων στο πεδίο της εκπαίδευσης κοινωνικών δεξιοτήτων για τα άτομα με νοητική αναπηρία.

Πιλοτική έρευνα για τη χρησιμότητα των υποκλιμάκων του WISC-III στη διαφορική διάγνωση μεταξύ της Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής – Υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ) και του συνδρόμου Asperger

Ε. Ζουρνατζής^{1,2}, Μ. Λαζαρίδου², Μ.Α.Γκιμπιρίτη², Α. Γουλιανός²

¹ Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ² ΚΨΥ Καβάλας

Η συννοσηρότητα σύμφωνα με τα συστήματα ταξινόμησης των ψυχικών διαταραχών DSM-IV (1994 & ICD-10, 1992) δημιουργεί αρκετές φορές δυσχέρειες στη θεραπευτική αντιμετώπιση. Στην παρούσα έρευνα επιχειρήθηκε η διερεύνηση πιθανών διαφορών στις υποκλίμακες του WISC-III μεταξύ των παιδιών με ΔΕΠ-Υ και του συνδρόμου Asperger, οι οποίες ενδέχεται να βοηθήσουν στη διαδικασία της διαφορικής διάγνωσης και κατά συνέπεια την επιλογή ανάλογης θεραπευτικής παρέμβασης. Το δείγμα αφορούσε σε παιδιά και εφήβους με ΔΕΠ-Υ (N=22 Μ.Ο. ηλικίας 9,3 έτη) και με σύνδρομο Asperger (N=15 Μ.Ο. ηλικίας 9,2 έτη). Ο Γενικός Δείκτης Νοημοσύνης (IQ) για όλα τα παιδιά ήταν πάνω του 85 και με μέσο όρο IQ=103. Η διάγνωση έγινε από έμπειρους κλινικούς σε Κέντρο Ψυχικής Υγείας, βάσει των κριτηρίων του DSM-IV και τη συνέντευξη γονιών, με ταυτόχρονη χορήγηση της νοομετρικής κλίμακας WISC-III. Τ' αποτελέσματα έδειξαν σημαντικές διαφορές όπως για παράδειγμα στην υποκλίμακα «Σειροθέτηση Εικόνων». Φαίνεται λοιπόν ότι η σύγκριση των υποκλιμάκων τόσο για τις παραπάνω διαταραχές (ΔΕΠ-Υ και Asperger) όσο και για την αυτιστική διαταραχή χρησιμεύει στον ειδικό για τη διαφορική διάγνωση των δύο διαγνωστικών κατηγοριών και κυρίως στη θεραπευτική παρέμβαση που θα ακολουθήσει. Με αφορμή τα παραπάνω αποτελέσματα συζητείται η σημασία της έννοιας της συννοσηρότητας στην ταξινόμηση των ψυχικών διαταραχών.

Οικογενειοκεντρική συμβουλευτική και ψυχοεκπαίδευση για βελτίωση της αλληλεπίδρασης στη καθημερινότητα ανάμεσα σε δυάδα μητέρας-παιδιού με αυτισμό

Γ. Παυλουπούλου, *University of London*

Οι θεωρίες για τον αυτισμό συχνά δίνουν έμφαση στο τι μπορούν ή δεν μπορούν σε γενικές γραμμές να κάνουν τα παιδιά με αυτισμό ενώ η σημασία τη γονικού ύφους και η αλληλεπίδραση των γονιών με το αυτιστικό παιδί τους αποτελεί σημαντικό «δείκτη» της εξελικτικής του πορείας. Εδώ και εικοσιπέντε χρόνια έρευνες που εστιάζουν στην σχέση μεταξύ αλληλεπίδρασης μητέρας παιδιού υποστηρίζουν με συνέπεια την πρόταση ότι η καθημερινή αλληλεπίδραση μητέρας παιδιού έχει ισχυρή επίδραση στην αυτοσυγκρότηση και εξέλιξη του παιδιού σε όλους τους τομείς. Η μητρική ανταπόκριση και ευαισθησία περιλαμβάνει την αναγνώριση των επικοινωνιακών σημάτων του παιδιού, την προσεκτική ερμηνεία τους και την άμεση και κατάλληλη αντίδραση σε αυτά (Ainsworth, Blehar, Waters and Wall, 1978). Αποτελείται από τουλάχιστον δυο λειτουργίες: αποκωδικοποίηση της επικοινωνιακής διάθεσης του παιδιού και νοηματοδότηση των ενεργειών του. Στην ιδανικότερη έκ-

φραση του, το πρόσωπο της μητέρας γίνεται ευαίσθητος αποδέκτης των μηνυμάτων του παιδιού. Η έρευνα στο τομέα της αλληλεπίδρασης μητέρας και παιδιού στο φάσμα του αυτισμού αναφέρει πως η χαμηλή ανταπόκριση του παιδιού με αυτισμό επηρεάζει την ανταπόκριση της μητέρας, πχ. σπάνια χρήση χαμόγελου, έντονη κατευθυντικότητα, συχνές εντολές κ.τ.λ. προς τα παιδιά με αυτισμό (Dawson, Hill, Spencer, Galpert and Watson 1990, Konstantreas, Zajdeman, Homatidis and McCabe, 1988). Στόχος της παρούσας εισήγησης είναι να παρουσιαστεί ένα οικογενειοκεντρικό μοντέλο ψυχοεκπαίδευσης της μητέρας (θεωρητική βάση και βήματα) που χρησιμοποιείται πιλοτικά στο Κέντρο Ημέρας Παιδιού και Εφήβου με Αυτισμό του Ν.Μεσσηνίας με σκοπό την ενδυνάμωση της μητέρας στο γονεϊκό της ρόλο.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 3

Ο χρόνος στην αντίληψη: οπτική αστάθεια - χρονική διαστρέβλωση

Οργανώτρια/Πρόεδρος: Αργ. Βατάκη, *Ινστιτούτο Γνωσιακής Έρευνας και Τεχνολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Συζητητής: Αθ. Πρωτόπαπας, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η φαινομενικά ομαλή οπτική αντίληψη του κόσμου γύρω μας χαρακτηρίζεται από μια οπτική αστάθεια. Η αστάθεια αυτή παρατηρείται όταν διαφορετικά ερεθίσματα παρουσιάζονται διχοπηκτικά, με αποτέλεσμα η οπτική αντίληψη να εναλλάσσεται ανάμεσα στα ερεθίσματα αυτά με στοχαστικό τρόπο. Η εναλλαγή αυτή είναι γνωστή ως το φαινόμενο του διοφθάλμιου ανταγωνισμού και η εξήγηση του χαρακτηρίζεται από μια μακροχρόνια διαμάχη για την οφθαλμική ή «περισσότερο γνωστική» βάση του ανταγωνισμού. Στο συμπόσιο αυτό θα διερευνήσουμε εάν η αντιληπτική κυριαρχία κατά τον ανταγωνισμό επηρεάζεται από την επίδραση ανώτερων γνωστικών διεργασιών κατά την παρουσίαση σύνθετων ερεθισμάτων. Πέρα από την οπτική αστάθεια, το αντιληπτικό μας σύστημα χαρακτηρίζεται και από μια συστηματικά στρεβλή εκτίμηση της χρονικής διάρκειας ενός γεγονότος. Η αντίληψη της χρονικής διάρκειας αναφέρεται στην ικανότητα του αντιληπτικού μας συστήματος να υπολογίσει με όσο το δυνατό μεγαλύτερη ακρίβεια την αντικειμενική διάρκεια ενός ερεθίσματος. Στο συμπόσιο αυτό θα παρουσιάσουμε μια σειρά παραγόντων που διαστρεβλώνουν την χρονική μας αντίληψη. Η προαναφερθείσα οπτική αστάθεια και χρονική διαστρέβλωση θα παρουσιαστούν μέσω τριών ψυχοφυσικών μελετών:

Η επίδραση της προσαρμογής στην αντιληπτική επιλογή κατά τον διοφθάλμιου ανταγωνισμό

Δ. Ρουμάνη, Κ. Μουτούσης

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Όταν διαφορετικά ερεθίσματα παρουσιάζονται διχοπηκτικά, η οπτική αντίληψη εναλλάσσεται ανάμεσα στα δύο με στοχαστικό τρόπο. Σε αντίθεση με τη φυσιολογική διοφθάλμια θέαση, κατά την οποία βλέπουμε ένα σταθερό και ενιαίο αντίλημμα, στην περίπτωση του διοφθάλμιου ανταγωνισμού, όπως είναι γνωστό το φαινόμενο, το οπτικό σύστημα πέφτει σε μια κατάσταση επαναλαμβανόμενης αντιληπτικής αστάθειας. Το κατά πόσο ο ανταγωνισμός αυτός είναι οφθαλμικής φύσης ή σχετίζεται περισσότερο με τα χαρακτηριστικά του ερεθίσματος, αποτέλεσε σημείο έντονης διαμάχης στην μελέτη του φαινομένου. Ωστόσο, μελέτες σχετικά με τους μηχανισμούς που προκαλούν τον ανταγωνισμό έχουν δείξει ότι, τόσο μηχανισμοί νευρωνικής προσαρμογής όσο και ανώτερες γνωστικές διεργασίες, διαμεσολαβούν τις εναλλαγές και την αντιληπτική επιλογή, διαμορφώνοντας ένα κλίμα συναίνεσης σχετικά με τη φύση του φαινομένου. Είναι γνωστό ότι η προσαρμογή σε ένα από τα δύο ανταγωνιζόμενα ερεθίσματα, πριν από τη φάση διχοπηκτικής διέγερσης, προκαλεί την αντιληπτική του καταστολή. Εδώ χρησιμοποιήσαμε πολύπλοκα ερεθίσματα και τρεις διαφορετικούς τύπους διοφθάλμιας προσαρμογής, μεταβάλλοντας το βαθμό συσχέτισης των ερεθισμάτων προσαρμογής και ανταγωνισμού, με σκοπό να διαπιστώσουμε εάν η επίδραση της προσαρμογής εξακολουθεί να υφίσταται όσο αυξάνεται προοδευτικά το επίπεδο αφάισης του ερεθίσματος προσαρμογής και «η απόστασή στο χώρο των αντικειμένων» από το ερέθισμα του ανταγωνισμού. Στην πρώτη συνθήκη, η προσαρμογή σε ένα από τα ερεθίσματα ανταγωνισμού οδήγησε στην αντιληπτική κυριαρχία του άλλου (μη προσαρμοσμένου) ερεθίσματος, αναπαράγοντας προηγούμενα αποτελέσματα. Στη δεύτερη συνθήκη, η προσαρμογή πραγματοποιήθηκε με παρόμοια, αλλά σαφώς διαφορετικά, ερεθίσματα από τα βασικά ερεθίσματα (κατηγορική προσαρμογή), και παρατηρήθηκε η ίδια αντι-

στροφή κυριαρχίας. Τέλος, προκειμένου να ελέγξουμε αν η προσαρμογή παραμένει αποτελεσματική σε μια πιο αφηρημένη εκδοχή, χρησιμοποιήσαμε ως ερεθίσματα προσαρμογής τις λέξεις που περιγράφουν τα ερεθίσματα ανταγωνισμού (γλωσσική προσαρμογή), χωρίς όμως να παρατηρηθεί η ίδια αρνητική επίδραση της προσαρμογής. Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν ότι η αντιληπτική κυριαρχία κατά τον ανταγωνισμό επηρεάζεται άμεσα από την προηγούμενη παρουσίαση κατηγορικά παρόμοιων, αλλά φυσικά διαφορετικών, ερεθισμάτων, υποδηλώνοντας την επίδραση ανώτερων γνωστικών διεργασιών στο σχηματισμό της αντίληψης. Ταυτόχρονα, συμφωνούν με πρόσφατα δεδομένα που επαναπροσδιορίζουν την νευρωνική προσαρμογή ως μια πολύπλοκη διεργασία που συμβαίνει σε πολλαπλά στάδια της οπτικής επεξεργασίας.

Η επίδραση της ταχύτητας στην αντίληψη χρονικής διάρκειας σε χορευτές και μη χορευτές

Έλ. Σγουραμάνη¹, Αργ. Βατάκη^{1,2}

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Ινστιτούτο Γνωσιακής Έρευνας και Τεχνολογίας

Επηρεάζεται η υποκειμενική αντίληψη του χρόνου, από την παρακολούθηση κάποιου να τρέχει ή να περπατάει για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα; Η επίδραση της ταχύτητας στην αντίληψη χρονικής διάρκειας, παρόλο που έχει αποτελέσει πεδίο εκτενούς μελέτης, δεν έχει ακόμη αποσαφηνιστεί. Διαφορετικές μεθοδολογίες, εμπλεκόμενοι πειραματικοί χρόνοι, τύπος επιλεγμένων ερεθισμάτων, έχουν οδηγήσει σε αντικρουόμενα αποτελέσματα και αντιθετικές ερμηνείες. Επιπροσθέτως, μέχρι σήμερα δεν έχει διερευνηθεί ο πιθανός ρόλος της κεκτημένης εμπειρίας και πολυετούς εξοικείωσης με το εκάστοτε ερέθισμα. Στην παρούσα μελέτη, χορευτές και μη χορευτές πρόέβησαν σε εκτιμήσεις χρονικών διαρκειών σε έργα παραγωγής και αναπαραγωγής. Χρησιμοποιήθηκαν σύνθετα, δυναμικά, οικολογικής εγκυρότητας, βίντεο από χορευτικά βήματα, τα οποία είχαν εκτελεστεί με πανομοιότυπο τρόπο σε γρήγορη και αργή ταχύτητα, ενώ ο αριθμός των αλλαγών που εμπριέχονταν στις δυο εκδοχές ήταν σταθερός. Στο έργο αναπαραγωγής, καταγράφηκε μεγαλύτερη υποεκτίμηση της διάρκειας όταν οι συμμετέχοντες παρακολουθούσαν τα γρήγορα βίντεο σε σχέση με τα αργά. Ενώ ακριβώς το αντίθετο αποτέλεσμα ίσχυε κατά την εκτέλεση του έργου παραγωγής. Οι χορευτές σε σύγκριση με τους μη χορευτές, ήταν γενικώς πιο ακριβείς και στατιστικώς σημαντικά λιγότερο μεταβλητοί στις χρονικές εκτιμήσεις τους. Επομένως, η ταχύτητα και η εμπειρία επιδρούν στην αντίληψη της χρονικής διάρκειας. Τα παραπάνω ευρήματα, συζητώνται στα πλαίσια των προτεινόμενων ισχύοντων μοντέλων του σχετικού πεδίου.

Γλώσσα και χρόνος: η διερεύνηση της επιρροής της έννοιας μιας λέξης στην αντίληψη μιας χρονικής διάρκειας

Αργ. Βάγια¹, Αργ. Βατάκη^{1,2}, Λ. Ορφανίδου³

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Ινστιτούτο Γνωσιακής Έρευνας και Τεχνολογίας,

³Πανεπιστήμιο Κρήτης

Όταν θυμόμαστε τις περσινές μας διακοπές υπολογίζουμε διαφορετικά το χρόνο που περνά, από όταν σχεδιάζουμε τις επόμενες; Με άλλα λόγια, επιδρά ο χρόνος, ως έννοια και ως πλαίσιο, στον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τη χρονική διάρκεια ενός συμβάντος; Μέχρι σήμερα, έχει δοθεί έμφαση στον τρόπο που η περιγραφή της ταχύτητας ενός εκτελούμενου έργου επηρεάζει τις εκτιμήσεις για τη διάρκειά του. Επίσης, μεγάλο μέρος ερευνών έχει ασχοληθεί με την επίδραση χωρικών διαστάσεων, όπως π.χ. το μήκος, ο όγκος, το μέγεθος, αλλά και τα δίπολα μπροστά-πίσω και δεξιά-αριστερά, στην υποκειμενική αντίληψη του χρόνου. Ωστόσο, δεν έχει ακόμα διερευνηθεί η πιθανότητα να επηρεάζει μια χρονική έννοια την αντίληψη μιας χρονικής διάρκειας. Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να διερευνήσει αυτό το ερώτημα. Έτσι, στα πειράματα 1 και 2 ελέγχεται η επίδραση λέξεων που αναφέρονται σε πέντε χρονικά πλαίσια (παρόν, παρελθόν, μέλλον, μικρή και μεγάλη διάρκεια) στην παραγωγή και αναπαραγωγή χρονικών διαστημάτων 2 έως 12 sec. Στο τρίτο πείραμα εξετάζεται η αλληλεπίδραση του χρονικού πλαισίου και της κατεύθυνσης της κίνησης στο χώρο (μπροστά – πίσω και δεξιά – αριστερά) στον υπολογισμό διαρκειών 5 έως 12 sec. Τα ευρήματα συζητούνται στα πλαίσια των ισχύοντων προτεινόμενων μοντέλων για την υποκειμενική αντίληψη των χρονικών διαρκειών και της θεωρίας της εννοιολογικής μεταφοράς (conceptual metaphor theory).

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 1**Συναισθήματα και ανάπτυξη**

Προεδρείο: Σ. Λεοντοπούλου, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Αλ. Καρούσου, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Λεκτική μνήμη: αλληλεπίδραση ηλικίας και συναισθηματικού περιεχόμενουΜ. Παπαδάτου-Παστού*^{1,2}, Π. Ζαφειρίδη²¹Οικονομικό Κολλέγιο Αθηνών, ²Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, University of Nottingham

Η γνωστική λειτουργία της μνήμης παρουσιάζει καλά μελετημένα ελλείμματα σε ό,τι αφορά τόσο την κωδικοποίηση όσο και την ανάκληση πληροφοριών, με την πάροδο της ηλικίας. Ένα άλλο χαρακτηριστικό ερευνητικό εύρημα είναι ότι παρουσιάζεται βελτίωση της μνήμης για πληροφορίες με συναισθηματικό περιεχόμενο. Ωστόσο, δεν έχουν υπάρξει ερευνητικές προσπάθειες που να μελετούν ταυτόχρονα την επίδραση των δύο αυτών μεταβλητών (ηλικία – συναισθηματικό περιεχόμενο) στη μνημονική λειτουργία. Ο σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να εξερευνηθεί η πιθανή αυτή αλληλεπίδραση. Δύο ηλικιακές ομάδες συμμετείχαν στην έρευνα: (α) νεαροί ενήλικες (25 άντρες, 25 γυναίκες, Μ.Ο. ηλικίας = 24 έτη, Τ.Α. = 1,23, Εύρος = 20-30) και (β) μεσήλικες (25 άντρες, 25 γυναίκες, Μ.Ο. ηλικίας = 57 έτη, Τ.Α. = 1,17, Εύρος = 55-65). Ένας κατάλογος 40 λέξεων (20 λέξεις με υψηλό και 20 με χαμηλό συναισθηματικό περιεχόμενο) παρουσιάστηκε στους συμμετέχοντες και τους ζητήθηκε να μετρήσουν και να καταγράψουν τις συλλαβές της κάθε λέξης. Στη συνέχεια, τους ζητήθηκε να εκτελέσουν ένα αριθμητικό έργο αντίστροφης μέτρησης, και τέλος, τους ζητήθηκε απροειδοποίητα να ανακαλέσουν όσες περισσότερες λέξεις μπορούσαν από τον προαναφερθέντα κατάλογο. Η επίδοση της νεότερης ηλικιακής ομάδας ήταν καλύτερη συνολικά (Μ.Ο. = 5,14 λέξεις, Τ.Α. = 1,71) σε σχέση με την μεγαλύτερη ηλικιακή ομάδα (Μ.Ο. = 4,67 λέξεις, Τ.Α. = 1,48). Παρατηρήθηκε ακόμα αλληλεπίδραση ανάμεσα στις μεταβλητές ηλικία και συναισθηματικό περιεχόμενο: οι μεσήλικες ανακάλεσαν περισσότερες λέξεις με υψηλό συναισθηματικό περιεχόμενο (Μ.Ο. = 5,76 λέξεις, Τ.Α. = 1,61) και λιγότερες με χαμηλό (Μ.Ο. = 3,58 λέξεις, Τ.Α. = 1,35) ενώ οι νεαροί ενήλικες ανακάλεσαν περισσότερες λέξεις με χαμηλό συναισθηματικό περιεχόμενο (Μ.Ο. = 5,56 λέξεις, Τ.Α. = 1,59) και λιγότερες με υψηλό (Μ.Ο. = 4,72 λέξεις, Τ.Α. = 1,84). Αυτές οι παρατηρήσεις αναδεικνύουν την ικανότητα των μεγαλύτερων ενηλίκων να επιδίδονται καλύτερα από τους νεότερους σε συγκεκριμένες δοκιμασίες μνήμης. Επίσης δείχνουν ότι δεν επηρεάζονται όλα τα είδη της μνήμης από τη γνωστική γήρανση.

Διερεύνηση των φόβων σε παιδιά τυπικής ανάπτυξης και παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Κ. Ρ. Πούλιου*, Μ. Πλατσίδου

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Ο φόβος είναι το συναίσθημα που προκαλείται από τη συνειδητοποίηση ενός πραγματικού ή πλασματικού κινδύνου ή απειλής. Έρευνες έδειξαν ότι τα μικρά παιδιά τυπικής ανάπτυξης (ΤΑ) φοβούνται συνήθως τα άγρια ζώα, τα τέρατα, τα φαντάσματα ενώ των 7-8 χρονών μπορεί να φοβούνται το σχολείο, τα υπερφυσικά φαινόμενα ή κάτι που θα τους προκαλέσει σωματικό κίνδυνο. Στα 9-11, χρόνια, τα παιδιά σχηματίζουν φόβους για την υγεία, τη σχολική επίδοση, την εμφάνισή τους καθώς και κοινωνικές φοβίες. Σε σύγκριση με τα παιδιά ΤΑ, βρέθηκε ότι τα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (ΕΕΑ) βιώνουν φόβους σε μεγαλύτερη ένταση και αριθμό. Ωστόσο, οι φόβοι των παιδιών με ΕΕΑ δεν έχουν διερευνηθεί εκτενώς. Έτσι, η παρούσα έρευνα στόχευε να μελετήσει συγκριτικά τους φόβους που βιώνουν τα παιδιά ΤΑ και με ΕΕΑ κατά τη σχολική ηλικία. Για το σκοπό αυτό, εξετάστηκαν 25 παιδιά ΤΑ και 25 παιδιά με ΕΕΑ (π.χ. με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες, ήπια νοητική καθυστέρηση, σύνδρομο Down, σύνδρομο ADHD), ηλικίας 6-11 χρόνων, με το ερωτηματολόγιο Fear Survey Schedule for Children - Revised (Ollendick, 1983, μετάφραση Σίμος και Παπαγεωργίου). Τα αποτελέσματα έδειξαν πως τα παιδιά με ΕΕΑ παρουσίασαν περισσότερους φόβους και σε μεγαλύτερη ένταση συγκριτικά με τα παιδιά ΤΑ. Συγκεκριμένα στα παιδιά με ΕΕΑ, αξιοσημείωτες διαφορές σημειώθηκαν στους φόβους για τα ζώα, για τα φαντάσματα και για το άγνωστο. Ακόμα, στα παιδιά με ΕΕΑ σημαντικές διαφορές παρατηρήθηκαν στους φόβους που αφορούν στη σωματική βλάβη, τις αρρώστιες, και το θάνατο. Συμπερασματικά, διαπιστώθηκε ότι τα παιδιά με ΕΕΑ φοβούνται τα ίδια πράγματα, φαινόμε-

να ή ενδεχόμενα όπως και τα παιδιά ΤΑ, ωστόσο οι δικοί τους φόβοι είναι πιο συχνοί, πιο έντονοι και μεγαλύτεροι σε αριθμό συγκριτικά με τα παιδιά ΤΑ.

Η ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης και της αυτοαντίληψης των παιδιών με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες

Αγ. Κουλούντζου*, Μ. Πλατσίδου

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η έννοια του εαυτού, με βασικές συνιστώσες την αυτοεκτίμηση και την αυτοαντίληψη, έχει αποτελέσει αντικείμενο έντονης ερευνητικής δραστηριότητας κατά τις τελευταίες δεκαετίες, καθώς επηρεάζει άμεσα τη διαμόρφωση του ψυχισμού των παιδιών. Στη διεθνή βιβλιογραφία, παρουσιάζεται έντονο ερευνητικό ενδιαφέρον για την αυτοεκτίμηση και την αυτοαντίληψη των παιδιών με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες (ΕΜΔ). Οι σχετικές έρευνες έδειξαν ότι η ανάπτυξη των παραπάνω χαρακτηριστικών στα παιδιά με ΕΜΔ πραγματοποιείται με διαφορετικό τρόπο από ότι σε παιδιά τυπικής ανάπτυξης. Αξίζει να επισημανθεί, ότι στην ελληνική πραγματικότητα δεν υπάρχουν σχετικά εμπειρικά ευρήματα. Για το σκοπό αυτό, η παρούσα έρευνα στόχο έχει να μελετήσει τα επίπεδα αυτοεκτίμησης και αυτοαντίληψης παιδιών με ΕΜΔ και να τα συγκρίνει με αυτά των παιδιών τυπικής ανάπτυξης. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 30 μαθητές Δ', Ε' και ΣΤ' Δημοτικού, οι οποίοι αντιμετωπίζουν ειδικές μαθησιακές δυσκολίες και φοιτούν σε τμήματα ένταξης ή σε ειδικά σχολεία. Τα παιδιά με ΕΜΔ εξετάστηκαν με το ΠΑΤΕΜ II (Harter, 1985, μετάφραση Μπότσαρη, 2001) ενώ για την σύγκριση των δεδομένων αυτών με τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης χρησιμοποιήθηκαν οι νόρμες που δίνει το εργαλείο για κάθε ηλικία. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι δεν σημειώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στην αυτοεκτίμηση και αυτοαντίληψη μεταξύ αγοριών και κοριτσιών με ΕΜΔ. Το ίδιο συνέβη και ως προς την σχολική τάξη. Οι μαθητές με ΕΜΔ ανέφεραν υψηλότερες τιμές, κατά φθίνουσα σειρά, στην αυτοεκτίμηση τους σχετικά με τον εαυτό τους και τον τρόπο που ζουν, στην αυτοαντίληψη σχετικά με τις σχολικές τους επιδόσεις, τις αθλητικές τους ικανότητες και την εξωτερική τους εμφάνιση, ενώ σε λίγο χαμηλότερα επίπεδα κυμάνθηκε η αυτοεκτίμησή τους σχετικά με τις κοινωνικές επαφές με συνομήλικους. Σε σύγκριση με τα δεδομένα των παιδιών τυπικής ανάπτυξης, τα παραπάνω ευρήματα δείχνουν ότι τα παιδιά με ΕΜΔ έχουν ελάχιστα χαμηλότερα επίπεδα αυτοεκτίμησης και αυτοαντίληψης από τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης. Οι διαφορές εντοπίστηκαν κυρίως στον τομέα των κοινωνικών δεξιοτήτων.

Η επίδραση της κατάθλιψης, του άγχους και του στρες στην οπτική εικονικότητα

Ρ. Αντωνίου, Μ. Σίμου, Αν. Χριστοδούλου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η «οπτική εικονικότητα» αναφέρεται στην ικανότητά μας να σχηματίζουμε νοερές εικόνες. Ασθενείς με διαταραχές άγχους όσο και αυτοί με σοβαρή καταθλιπτική διαταραχή επέδειξαν φτωχότερη νοερή εικονική αναπαράσταση για προσδοκώμενα θετικά σενάρια σε σχέση με την ομάδα ελέγχου. Σκοπός της παρούσας πιλοτικής έρευνας ήταν η διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στο άγχος, το στρες και την κατάθλιψη, αφενός, και στο βαθμό ειδικτικότητας, αφετέρου σε φυσιολογικό πληθυσμό. Το δείγμα αποτέλεσαν 104 φοιτητές του ΑΠΘ οι οποίοι και συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια Vividness of Visual Imagery Questionnaire (VVIQ) και Depression Anxiety Stress Scale (DASS-21). Το VVIQ αξιολογεί το βαθμό ειδικτικότητας, ενώ το DASS-21 αξιολογεί το βαθμό κατάθλιψης, άγχους και στρες. Υπολογίσαμε τη βαθμολογία στο VVIQ με ανοικτά μάτια (AM), στο VVIQ με κλειστά μάτια (KM), το συνολικό VVIQ, καθώς και τη διαφορά ανάμεσα στο VVIQ με AM και στο VVIQ με KM. Παρομοίως, υπολογίσαμε τη βαθμολογία στις υποκλίμακες της DASS, δηλαδή της κατάθλιψης, του άγχους, και του στρες, καθώς και τη συνολική βαθμολογία στη DASS. Τέλος, υπολογίσαμε τους συντελεστές συσχέτισης (Pearson) μεταξύ του VVIQ με AM και KM και των τριών υποκλιμάκων του DASS. Τα αποτελέσματα της έρευνάς μας έδειξαν πώς ένα άτομο με υψηλότερα επίπεδα άγχους, κατάθλιψης ή/και στρες δεν παρουσιάζει μικρότερη ή μεγαλύτερη ικανότητα «οπτικοποίησης» από ένα άλλο άτομο με μικρότερα επίπεδα άγχους, κατάθλιψης ή/και στρες, ή και το αντίστροφο. Επιπλέον, δεν παρατηρήθηκε κάποια στατιστικώς σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα στις βαθμολογίες των εξεταζομένων στο VVIQ με κλειστά μάτια αφενός, και στο VVIQ με ανοικτά μάτια αφετέρου. Τα ευρήματα διέψευσαν την αρχική μας υπόθεση, για μια πιθανά σημαντική σχέση ανάμεσα στην ειδικτικότητα και την ψυχοπαθολογία της κατάθλιψης, του άγχους και του στρες. Πολύ πι-

θανόν τα παρόντα ευρήματα εξηγούνται εν μέρει από το μικρό σχετικά αριθμό των συμμετεχόντων, αλλά και την ποιότητα του δείγματος (κοινωνικό δείγμα), και κατά συνέπεια τις χαμηλές τιμές τους στο μέτρο της ψυχοπαθολογίας.

Τύποι γονέων, συναισθηματική νοημοσύνη και ικανοποίηση από τη ζωή

Χ. Δημητρακάκη*, Σ. Τάνταρος

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να μελετηθεί η σχέση μεταξύ της γονικής τυπολογίας, της συναισθηματικής νοημοσύνης και της υποκειμενικής ευεξίας. Σε προηγούμενες έρευνες έχει διαπιστωθεί ότι η γονική τυπολογία επηρεάζει ορισμένες διαστάσεις της συναισθηματικής νοημοσύνης και το υποκειμενικό αίσθημα ικανοποίησης από τη ζωή (Baumgrind, 1967, 1991, Van de Boom, 1994, Gotman, et al, 1997, Milosdy, 2006, Antens, 2009). Επίσης, ότι η συναισθηματική νοημοσύνη μπορεί να αποτελέσει προβλεπτικό παράγοντα της ικανοποίησης από τη ζωή (Bastian et al., 2005, Saklofske et al., 2003, Carmeli et al., 2009). Η βασική υπόθεση ήταν ότι τα παιδιά των διαλεκτικών γονέων θα εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα συναισθηματικής νοημοσύνης και υποκειμενικής ευεξίας. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν 166 γυναίκες και 18 άντρες, φοιτητές της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Για την αξιολόγηση της γονικής τυπολογίας χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο «Όργανο Μέτρησης Γονικού Δεσμού» (Parental Bonding Instrument, PBI) των Parker, Tupling & Brown (1979), και για την αξιολόγηση της συναισθηματικής νοημοσύνης το ερωτηματολόγιο Ελληνική Κλίμακα Συναισθηματικής Νοημοσύνης (E-K-ΣΥΝ) του Τσαούση (2008). Για τη μέτρηση της υποκειμενικής ευεξίας χρησιμοποιήθηκαν δύο ερωτηματολόγια, το Oxford Happiness Questionnaire (OHQ) των Hills & Argyle, (2001) και η Κλίμακα Ικανοποίησης από τη Ζωή (Satisfaction With Life Scale – SWLS) των Diener, Emmons, Larsen & Griffin (1985). Τέλος, χρησιμοποιήθηκε ένα αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο κοινωνικό-δημογραφικών στοιχείων. Τα ευρήματα έδειξαν ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των υπό μελέτη μεταβλητών και ότι τα άτομα διαφέρουν ως προς τα επίπεδα συναισθηματικής νοημοσύνης και υποκειμενικής ευεξίας σύμφωνα με το γονικό στυλ των γονέων τους, καθώς και ότι δείκτες του γονικού στυλ και της συναισθηματικής νοημοσύνης μπορούν να αποτελέσουν προβλεπτικό παράγοντα για την υποκειμενική ευεξία.

Η έννοια του χρόνου στην έρευνα με ηλικιωμένους: θεωρητικές και αναπτυξιακές προσεγγίσεις

S. Karasavvidis*¹, Η. Ακίδης², Β. Μπεμπέν³, Δ. Πρίφτης⁴

¹University of Lausanne, ²ΕΠΑΛ Αλεξανδρούπολης, ³Τζάνειο Γενικό Νοσοκομείο Πειραιά,

⁴Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ο χρόνος ως έννοια και ως διάσταση, τόσο ως προς την διαχείρισή του, όσο και ως προς το ποιοτικό του περιεχόμενο, απασχολεί συστηματικά την Κοινωνιολογία της Εργασίας, την Παιδαγωγική, την Αθλητική Ψυχολογία και πρόσφατα την Κυτταρική Χρονοβιολογία ενώ παρατηρείται ότι η επιστήμη της Ψυχολογίας έχει καθυστερήσει αρκετά να εντάξει την έννοια του χρόνου στις έρευνές της. Στόχος της παρουσίασης είναι η ανάδειξη του χρόνου, ως ποιοτικής αλλά και ως ποσοτικής συνιστώσας στην τρίτη ηλικία. Ο χρόνος και η αναπαράστασή του, οι πεποιθήσεις και οι επιμέρους πολιτισμικές επιρροές που αποδίδει η κάθε κοινότητα στον χρόνο κατά την τρίτη ηλικία αλλά και η δημιουργική ή όχι διαχείρισή του φαίνεται να υπεισέρχονται συστηματικά στις επιμέρους διαντιδράσεις με την κατάθλιψη, την αυτοκτονική σκέψη, την διαγενεαλογική σύνδεση και το αίσθημα αχρηστοζωίας των ηλικιωμένων. Έγινε συστηματική ανασκόπηση ερευνητικών άρθρων δημοσιευμένων σε έγκυρα επιστημονικά περιοδικά της τελευταίας 15ετίας, καταχωρημένων στις διεθνείς ακαδημαϊκές βάσεις δεδομένων HEAL-LING, SAGE, ELSEVIER, WILSON, SCIENCE DIRECT, MEDLINE, PUBMED, PsycINFO, Cochrane, EMBASE, SCOPUS και CINAHL με βάση τις λέξεις «Χρόνος», «Τρίτη Ηλικία» και «Θεωρίες». Από την ανασκόπηση φάνηκε ότι ο χρόνος ως έννοια στην τρίτη ηλικία έχει περιγραφεί συστηματικά μέσα από συγκεκριμένα αναπτυξιακά και θεωρητικά μοντέλα που προσπαθούν να εξηγήσουν την επιρροή και την συσχέτισή του με επιμέρους γνωστικές λειτουργίες και τα συναισθήματα των ηλικιωμένων. Η τρέχουσα όμως έρευνα στην Ψυχολογία δεν έχει δώσει ακόμη εκείνα τα αποτελέσματα που να μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για δημιουργική και θεραπευτική αξιοποίηση του χρόνου των ηλικιωμένων, κάτι που αποτελεί πρόκληση και νέο ερευνητικό προσανατολισμό για τους γηροψυχολόγους. Βασική υπόθεση εργασίας παραμένει η ίδια η μέτρηση του χρόνου, καθώς η έννοια δεν είναι ομοίothete σε όλους τους πολιτισμούς. Μια προσέγγιση η οποία θα μπο-

ρούσε να δώσει πιο οριοθετημένη κατεύθυνση στην ψυχολογική έρευνα του χρόνου με ηλικιωμένους θα ήταν η εστιασμένη έρευνα στον ελεύθερο χρόνο των ηλικιωμένων ως βιωμένο κομμάτι του συνολικού εμπειρικού χρόνου.

12.30-14.00**ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 1****Για την ιστορία: κρίσεις και αφηγήσεις της ψυχολογίας στην Ελλάδα**Οργανώτρια/Πρόεδρος: Μ. Ντάβου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*Συζητητής: Α. Δημητρίου, *Πανεπιστήμιο Λευκωσίας*

Το συμπόσιο επιχειρεί να τοποθετήσει την ανάπτυξη της ψυχολογίας στην Ελλάδα μέσα στο ιστορικό της πλαίσιο. Η πρώτη ομιλία αντιπαραβάλλει κρίσιμα ιστορικά συμβάντα στη χώρα με εξελίξεις της ψυχολογικής επιστήμης στην Ελλάδα και το διεθνή χώρο από την ίδρυση του ελληνικού κράτους έως σήμερα, αναδεικνύοντας έτσι τις ποικίλες ασυνέχειες και παλινδρομήσεις στην ανάπτυξη τόσο της ελληνικής ψυχολογικής σκέψης όσο και των εφαρμογών της. Στη δεύτερη εισήγηση παρουσιάζεται αναλυτικά η συμβολή των ελλήνων κλασικών φιλοσόφων και αναδεικνύεται η μεγάλη επίδραση που άσκησαν στη διεθνή ψυχολογική σκέψη και σε φλέγοντα –και ακόμη επίκαιρα–, μέγιστα ψυχολογικά ερωτήματα, όπως το ζήτημα της συνείδησης. Η επόμενη εισήγηση παρουσιάζει τη σημαντική, αλλά αρκετά παραγνωρισμένη από τον ελληνικό και διεθνή επιστημονικό κόσμο, συμβολή στην ψυχολογία στοχαστών του Νεοελληνικού Διαφωτισμού που επιχειρήσαν έναν συγκερασμό της φιλοσοφικής ψυχολογίας της εποχής τους με δεδομένα της αρχαιοελληνικής φιλοσοφικής παράδοσης. Το συμπόσιο κλείνει με μια εισήγηση που συνδέει το ψυχικό με το κοινωνικό/πολιτισμικό τραύμα μέσα από την ανάλυση της περίπτωσης του ελληνικού εμφυλίου πολέμου, προβάλλοντας έτσι τη στενή συνάφεια ανάμεσα στο ιστορικό και το ψυχολογικό.

Ορόσημα της ιστορίας – ορόσημα της ψυχολογίαςΜ. Ντάβου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η εισήγηση αντιπαραβάλλει κρίσιμα συμβάντα της νεώτερης Ελληνικής ιστορίας με εξελίξεις της ψυχολογικής επιστήμης στην Ελλάδα και το διεθνή χώρο από την ίδρυση του ελληνικού κράτους έως σήμερα. Η αρχαία ελληνική φιλοσοφική σκέψη που έθεσε τα θεμέλια της ψυχολογίας διεθνώς χάνεται στη διάρκεια της οθωμανικής αυτοκρατορίας και ξανα-εισάγεται στην ελληνική επικράτεια μέσα από τη νεώτερη φιλοσοφική σκέψη του 18^{ου} αιώνα, σε μια χώρα όπου η αναζήτηση της ανακούφισης είναι γερά θεμελιωμένη στις εκκλησιαστικές πρακτικές και την οικογένεια. Η «εισαγμένη» ακαδημαϊκή ψυχολογία αναπτύσσεται στις φιλοσοφικές σχολές, ακολουθώντας περισσότερο τις διεθνείς τάσεις και λιγότερο τις ντόπιες ανάγκες. Στην πορεία, οι δύο παγκόσμιος πόλεμοι, ο εμφύλιος και η στρατιωτική διδακτορία δημιουργούν κρίσιμες καταστάσεις και ιδιαίτερες ανάγκες, στις οποίες η νεαρή ελληνική ακαδημαϊκή ψυχολογία δυσκολεύεται να ανταποκριθεί. Από την εισήγηση αναδεικνύονται οι ποικίλες ασυνέχειες και παλινδρομήσεις στην ανάπτυξη τόσο της ελληνικής ψυχολογικής σκέψης όσο και των εφαρμογών της, καθώς και η ασύμπτωτη διαδρομή ανάμεσα στο τι χρειάζονται οι άνθρωποι και τι εντέλει τους προσφέρει η ψυχολογία.

Από τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη στη σύγχρονη ψυχολογίαΝ. Μακρής, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Σύγχρονα μοντέλα και εμπειρικά δεδομένα στο πεδίο της ψυχολογίας επαληθεύουν απόψεις οι οποίες σηματοδότησαν την αρχαία φιλοσοφική σκέψη ήδη από την εποχή του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη. Επίκεντρο της συζήτησης αποτελεί το ιδιαίτερα ενδιαφέρον ζήτημα της συνείδησης. Η παρουσίαση και η ανάλυση αποσπασμάτων από έργα του Πλάτωνα αλλά και του Αριστοτέλη δείχνει ότι οι δύο αυτοί φιλόσοφοι της αρχαιότητας, αν και δεν χρησιμοποίησαν τον όρο συνείδηση, έθιξαν ζητήματα άμεσα συνδεδεμένα με τη φύση και τον χαρακτήρα της συνείδησης. Για παράδειγμα, ζητήματα όπως ο υποκειμενικός χαρακτήρας της εμπειρίας, η διαφορά της ενημερότητας από τις αισθήσεις αλλά και ο αναστοχασμός στο περιεχόμενο

της εμπειρίας, τα οποία συνιστούν το επίκεντρο της συζήτησης στην ψυχολογική προσέγγιση της συνείδησης εντοπίζονται στη σκέψη των δύο αυτών φιλοσόφων της ελληνικής αρχαιότητας. Η συζήτηση οδηγεί στη διαπίστωση ότι η μελέτη της συνείδησης έχει μεγάλο παρελθόν και ότι το παρελθόν αυτό είναι ελληνικό.

Όψεις της ψυχολογίας σε έργα της περιόδου του Νεοελληνικού Διαφωτισμού

Π. Καζολέα-Ταβουλάρη, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η παρούσα ανακοίνωση πραγματεύεται όψεις της Ψυχολογίας όπως περιγράφονται σε αντιπροσωπευτικά έργα, φιλοσοφικού, ιατρικού και παιδαγωγικού περιεχομένου της περιόδου του Νεοελληνικού Διαφωτισμού (1750-1821). Σκοπός της εισήγησης είναι να καταδείξει τον τρόπο πρόσληψης ψυχολογικών γνώσεων εισαγομένων εκ της Εσπερίας εκ μέρους Ελλήνων λογίων και συγγραφέων οι οποίοι στα πλαίσια της τότε συνάφειας με το ευρύτερο πολιτισμικό συγκείμενο, τις ιδεολογικές, θρησκευτικές και πολιτικές συνιστώσες επιχειρούν ενίοτε έναν συγκερασμό της φιλοσοφικής Ψυχολογίας της εποχής τους με δεδομένα της αρχαιοελληνικής φιλοσοφικής παράδοσης. Μέθοδος της εργασίας αυτής, λόγω του εργοκεντρικού περιεχομένου του θέματός της, προκρίνεται η βιβλιογραφική-θεωρητική έρευνα η οποία βάσει πρωτογενών και δευτερογενών πηγών κατατείνει στην κατά το δυνατόν αρτιότερη ιστορική τεκμηρίωση της σταδιακής πορείας της Ψυχολογίας προς την επιστημολογική αυτοτέλειά της και εντός της ελληνικής εντοπιότητας.

Κρίσεις της ιστορίας και κρίσεις της ψυχής: το τραύμα του ελληνικού εμφυλίου

Ν. Δεμερτζής, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η εισήγηση συνδέει το ψυχικό με το κοινωνικό/πολιτισμικό τραύμα μέσα από την ανάλυση της περίπτωσης του ελληνικού εμφυλίου πολέμου. Επιχειρείται η ανάδειξη του πότε και πώς ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος θεσπίστηκε ως 'πολιτισμικό τραύμα'. Ένα πολιτισμικό τραύμα δεν είναι μια σταθερή κατάσταση, αλλά μία ανοιχτή και εναντιωματική διαδικασία κοινωνικής διαπραγμάτευσης για το νόημα, τη δημόσια αναπαράσταση και την αναμνημόνευση παρελθοντικών γεγονότων, τα οποία έχουν νοηματοδοτηθεί από ποικίλους φορείς της δημόσιας σφαίρας (διανοούμενους, ομάδες συμφερόντων κ.ά.) ως ταπεινωτικά, ανάρμοστα και άδικο για μεγάλα τμήματα της κοινωνίας ή/και ολόκληρο το κοινωνικό σώμα. Βασικές συνιστώσες της εν λόγω διαδικασίας είναι η μνήμη, η ταυτότητα και το συναίσθημα και συνεπώς αναπότρεπτη συνέπειά της είναι η ενδοσυσχέτιση ατομικού και συλλογικού.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 4

Επιδράσεις της εξάσκησης στην αντιληπτική επεξεργασία

Πρόεδρος: Αθ. Πρωτόπαπας, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Συζητήτρια: Αργ. Βατάκη, *Ινστιτούτο Γνωσιακής Έρευνας και Τεχνολογίας*

Στο συμπόσιο αυτό θα συζητηθούν πειραματικά ευρήματα που αφορούν σε επιδράσεις στοχευμένης εξάσκησης στην αντιληπτική μάθηση, την κατηγορική μάθηση, την παρεμβολή και την ανάπτυξη της ευχέρειας, με κέντρο αναφοράς τις λέξεις και το ρόλο τους στη μάθηση και την αντιληπτική επεξεργασία. Η πρώτη εργασία εξετάζει την επίδραση λεκτικών ετικετών στην κατηγορική μάθηση, χρησιμοποιώντας ένα κλασικό έργο ταξινόμησης αντιληπτικών προτύπων, και δείχνει ότι η έκθεση και η άσκηση στην κατηγοριοποίηση ερεθισμάτων έχει διαφορετικές επιδράσεις στη μετέπειτα ευκολία επεξεργασία των ερεθισμάτων αυτών. Η δεύτερη εργασία εφαρμόζει μια τεχνική αντιληπτικής μάθησης μέσω άσχετου έργου με σκοπό την αύξηση της αντιληπτικής εξοικείωσης και της ευχέρειας στην ορθογραφική επεξεργασία δύσκολων λέξεων. Η τρίτη εργασία θέτει σε αμφισβήτηση την εδραιωμένη αντίληψη ότι ο αυτοματισμός που προκαλείται από την εμπειρία είναι η κύρια αιτία της παρεμβολής στην κατονομασία ερεθισμάτων. Μέσα από ένα τεχνητό έργο κατονομασίας που χρησιμοποιεί ψευδολέξεις, η ασυμμετρία της παρεμβολής αναδύεται παρά τη συμμετρία της εξάσκησης. Η τελευταία εργασία εξετάζει τη σημασία της αυτοματοποίησης στην κατονομασία οπτικών ερεθισμάτων στην περίπτωση της αναγνωστικής ευχέρειας, αναδεικνύοντας το ρόλο επιτελικών λειτουργιών στην ανάπτυξη επάλληλης επεξεργασίας. Στις εργασίες αυτές οι λέξεις χρη-

σιμοποιούνται ως ετικέτες, ως σημεία αναφοράς, ως διευκολυντές ή ως αντικείμενα-στόχοι, για να αποκαλύψουν δομές και διεργασίες της νόησης. Η εξάσκηση στην οπτική αντίληψη των λέξεων αποτελεί το θεμέλιο της ανάπτυξης της αναγνωστικής και ορθογραφικής ευχέρειας. Η εξάσκηση στην παραγωγή λέξεων ως απόκριση σε κάποιο ερέθισμα γενικότερα έχει επιδράσεις στην κατηγοριοποίηση των ερεθισμάτων αλλά και στους νοητικούς μηχανισμούς οπτικολεκτικής συνειρμικής σύνδεσης. Οι εγκεφαλικοί μηχανισμοί που αποτελούν το υπόστρωμα της σύνδεσης αυτής μπορεί να είναι εδραιωμένοι εξελικτικά για σκοπούς διαφορετικούς από εκείνους για τους οποίους τις αξιοποιούμε σήμερα. Απώτερος στόχος των μελετών αυτών είναι η κατανόηση των φυσικού νοητικού υποβάθρου με το οποίο είναι εξοπλισμένος ο ανθρώπινος νους.

Η επίδραση της εκμάθησης λεκτικών και μη λεκτικών ετικετών για τα ερεθίσματα στην πιθανοκρατική μάθηση κατηγοριών

Φ. Α. Φωτιάδης, Αθ. Πρωτόπαπας

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στο Έργο Πρόβλεψης Καιρού (ΕΠΚ) οι συμμετέχοντες καλούνται να ταξινομήσουν συνδυασμούς τεσσάρων ερεθισμάτων σε δύο κατηγορίες. Η μάθηση στο έργο θεωρείται πως διαμεσολαμβάνεται από ρητές γνωστικές διεργασίες Ελέγχου Υποθέσεων (ΕΥ) όπως είναι οι διεργασίες σχηματισμού, ελέγχου και εφαρμογής λεκτικών κανόνων. Υποθέσαμε πως η δυνατότητα κατονομασίας των ερεθισμάτων του ΕΠΚ θα διευκολύνει τον σχηματισμό, τον έλεγχο και την εφαρμογή λεκτικών κανόνων, και –δεδομένου ότι σε προηγούμενες έρευνες έχει παρατηρηθεί αυξημένη επίδοση όταν διευκολύνονται διεργασίες ΕΥ– προβλέψαμε πως θα οδηγήσει σε αυξημένη επίδοση. Υποθέσαμε επίσης πως η δυνατότητα κατονομασίας των ερεθισμάτων ενέχει την δυνατότητα εξατομικευμένης αναπαράστασής τους καθώς και την εξοικείωση των συμμετεχόντων με τα ερεθίσματα. Για να εξετάσουμε τις υποθέσεις αυτές εκπαιδεύσαμε επί τρεις συνεχόμενες μέρες ξεχωριστές ομάδες συμμετεχόντων να μάθουν νέα ονόματα για τέσσερις τεχνητούς τόνους (συνθήκη ψευδολέξεων) ή να συνδέουν τους τόνους με μη κατονομάσιμα ιδεογράμματα (συνθήκη ιδεογραμμάτων). Μια τρίτη ομάδα συμμετεχόντων εκπαιδεύτηκε στο να συνδέει την ένταση των τόνων με χρώματα (συνθήκη έντασης), ενώ μια τέταρτη ομάδα δεν υποβλήθηκε σε εκπαίδευση (συνθήκη μη έκθεσης). Τα αποτελέσματα της εκπαίδευσης έδειξαν συγκρίσιμη επίδοση της ομάδας των ψευδολέξεων με αυτή των ιδεογραμμάτων, ενώ η ομάδα έντασης είχε χαμηλότερη επίδοση σε σχέση με τις προηγούμενες δύο ομάδες. Την τέταρτη μέρα κορηγήθηκε σε όλους τους συμμετέχοντες το ΕΚΠ όπου ερεθίσματα ήταν οι τέσσερις τεχνητοί τόνοι. Σύγκριση της επίδοσης στο ΕΠΚ μεταξύ των τεσσάρων ομάδων έδειξε μια διαβάθμιση κατά την ακόλουθη σειρά: ψευδολέξεις > ιδεογράμματα > ένταση > μη έκθεση. Συνεπώς, οι λεκτικές ετικέτες, η εξατομίκευση των ερεθισμάτων και η έκθεση στα ερεθίσματα παρείχαν –κάθε παράγοντας ξεχωριστά– πλεονέκτημα στην μάθηση στο ΕΠΚ. Η παρούσα μελέτη διερευνά τους παράγοντες που επιδρούν στις διεργασίες ΕΥ και προτείνει πως οι λεκτικές ετικέτες διευκολύνουν την μάθηση κατηγοριών.

Αντιληπτική εξοικείωση με ορθογραφικά δύσκολες λέξεις κατά την εκτέλεση άσχετου έργου

Αν. Μήτσου¹, Αθ. Πρωτόπαπας¹, Α. Seitz²

¹ Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²University of California Riverside

Η αντιληπτική μάθηση άσχετου έργου (Task Irrelevant Perceptual Learning -TIPL) είναι ένα παράδειγμα μάθησης στο οποίο οι συμμετέχοντες βελτιώνονται στην αντίληψη ερεθισμάτων που παρουσιάζονται συστηματικά σε συνδυασμό με συμπεριφορική επιτυχία σε κάποιο διαφορετικό έργο. Η μάθηση αποδίδεται σε εσωτερικά «σήματα μάθησης» τα οποία εκλύονται όταν γίνεται αντιληπτό το ερέθισμα-στόχος και εδραιώνουν την αντίληψη και άσχετων ταυτόχρονων ερεθισμάτων. Το ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσο η ορθογραφική επεξεργασία μπορεί να υποστηρίζεται από αυτό το φαινόμενο. Δημιουργήσαμε μια νέα μορφή TIPL, στην οποία απαιτείται απόκριση όχι σε ένα άσχετο ερέθισμα που προβάλλεται σύγχρονα με το κύριο ερέθισμα αλλά σε μια άσχετη διάσταση (χρώμα) του ερεθίσματος. Υποθέσαμε πως η παρουσίαση κόκκινων ερεθισμάτων, τα οποία θα προβάλλονταν ανάμεσα σε ασπρόμαυρα σε μια γρήγορη ακολουθία και στα οποία θα απαιτείται κινητική απόκριση εκ μέρους των συμμετεχόντων, θα οδηγήσει στην αύξηση της οικειότητας με αυτά και ίσως στην περίπτωση των λέξεων και σε βελτίωση της ορθογραφικής επεξεργασίας τους. Για να εξετάσουμε την υπόθεση αυτή υποβάλαμε 47 μαθητές Ε δημοτικού στις εξής δοκιμασίες: (α) Προέλεγχος (γραφή των λέξεων). (β) Εκπαίδευση (με τη διαδι-

κασία άσχετου έργου), όπου οι μαθητές έβλεπαν κάθε λέξη σε 10 αλληλουχίες, ενώ υπήρχαν και αλληλουχίες χωρίς λέξεις. (γ) Άμεσος μεταέλεγχος, όπου έπρεπε να αποφασίσουν αν μια λέξη είχε εμφανιστεί στην εκπαίδευση. (δ) Καθυστερημένος μεταέλεγχος (γραφή των λέξεων), μετά από μερικές ημέρες. Χρησιμοποιήθηκαν 20 ορθογραφικά δύσκολες λέξεις (οι μισές κόκκινες, ως στόχοι, και οι άλλες μαύρες) και 250 εικόνες. Τα αποτελέσματα έδειξαν αυξημένη οικειότητα για τα ερεθίσματα που είχαν παρουσιαστεί με κόκκινο χρώμα (τόσο για τις λέξεις όσο και για τις εικόνες). Δεν παρατηρήθηκε βελτίωση της ορθογραφημένης γραφής των λέξεων, άρα δεν υπήρξε μεταφορά μάθησης στην έκφραση. Επειδή παρατηρήθηκε σημαντική αντιληπτική μάθηση, παρά την περιορισμένη εξάσκηση (20 λεπτά), ενδεχομένως η πολυήμερη εξάσκηση να αποφέρει θετικά αποτελέσματα και στο κομμάτι της παραγωγής σε μελλοντική μελέτη.

Η ασυμμετρία που προκύπτει έπειτα από εξάσκηση στην κατονομασία χρώματος και σχήματος

Αθ. Πρωτόπαπας, Αv. Πιόκος

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η παρεμβολή Stroop είναι ένα από τις πιο γνωστά φαινόμενα στο χώρο της γνωστικής ψυχολογίας. Στη βιβλιογραφία παρουσιάζεται μια ασυμμετρία στην παρεμβολή, καθώς φαίνεται ότι η ανάγνωση παρεμβάλλεται στην κατονομασία του χρώματος αλλά όχι το αντίθετο. Η συνηθισμένη εξήγηση για την ασυμμετρία είναι πως η ανάγνωση παρεμβάλλεται στην κατονομασία χρώματος επειδή έχει λάβει περισσότερη εξάσκηση και αυτό συμβαίνει επειδή είναι μια διεργασία που εξασκείται καθημερινά. Στη μελέτη αυτή δείχνουμε πως αν οι εθελοντές εξασκηθούν σε ένα έργο κατονομασίας σχήματος και χρώματος, η διαδικασία αυτή μπορεί να δημιουργήσει μιας μορφής ασύμμετρη παρεμβολή. Τριάντα ενήλικοι εθελοντές χωρίστηκαν τυχαία σε 2 ομάδες και εξασκήθηκαν στην κατονομασία σχήματος και χρώματος για 12 μέρες. Η εξάσκηση ήταν εκτενέστερη στη μια διάσταση (σχήμα ή χρώμα, ανάλογα την ομάδα), με διάρκεια 10 μέρες, ενώ στην άλλη διάσταση ήταν 2 μέρες. Χρησιμοποιήθηκαν 3 ψευδολέξεις που αντιστοιχούσαν σε ένα χρώμα και σχήμα, με σκοπό να αποδεσμευτούν τα σχήματα και τα χρώματα από τις κανονικές τους ονομασίες και να γίνουν νέες συνειρμικές συνδέσεις. Η παρεμβολή μετρήθηκε δύο φορές, πριν και μετά την εκτενή εξάσκηση. Τα αποτελέσματα έδειξαν στατιστικά σημαντική παρεμβολή του σχήματος στην κατονομασία χρώματος μετά από εκτενή εξάσκηση στο σχήμα. Αντίθετα, δεν υπήρξε στατιστικά σημαντική παρεμβολή του χρώματος στην κατονομασία σχήματος μετά από αντίστοιχη εξάσκηση στο χρώμα. Δηλαδή, παρά τη συμμετρική εξάσκηση μεταξύ των δύο ομάδων, παρατηρήθηκε ασύμμετρη παρεμβολή, αναπαράγοντας το πρότυπο της παρεμβολής Stroop. Συνεπώς η ασυμμετρία της παρεμβολής δεν είναι απαραίτητο να οφείλεται σε διαφορετική εξάσκηση αλλά μπορεί να απορρέει από εγγενείς διαφορές στην κατονομασία σχημάτων και χρωμάτων, καθώς τα σχήματα ορίζουν μορφές που ταξινομούνται σε εννοιολογικές κατηγορίες και αντιστοιχούν σε λέξεις. Το εύρημα αυτό ερμηνεύεται ως συμβατό με την υπόθεση νευρωνικής ανακύκλωσης για την εξέλιξη της ανάγνωσης.

Ανάπτυξη της σειριακής επεξεργασίας στην κατονομασία οπτικών ερεθισμάτων και την ανάγνωση λέξεων

Αγ. Αλτάν¹, Αθ. Πρωτόπαπας¹, Γ. Γεωργίου²

¹ Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ² University of Alberta

Η σειριακή κατονομασία οπτικών ερεθισμάτων (RAN) σχετίζεται σημαντικά με την αναγνωστική ευχέρεια, μια σχέση που παραμένει ισχυρή σε διαφορετικές ηλικίες και ορθογραφικά συστήματα. Η κατονομασία μεμονωμένων λέξεων, η οποία θεωρείται ότι αντανακλά λεξική πρόσβαση, σχετίζεται λιγότερο ισχυρά με την αναγνωστική ευχέρεια. Σκοπός της έρευνας ήταν η μελέτη της διαφοράς μεταξύ σειριακής και μεμονωμένης κατονομασίας για την περαιτέρω διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στη κατονομασία και την ανάγνωση. Πιο συγκεκριμένα, μας ενδιέφερε να εξετάσουμε τις αναπτυξιακές διαφορές στο υποκείμενο μοτίβο των συσχετίσεων. Για το σκοπό αυτό, 107 παιδιά Β΄ τάξης και 107 παιδιά Στ΄ τάξης δημοτικού συμμετείχαν σε έργα μεμονωμένης και σειριακής κατονομασίας αριθμών και εικόνων και σε έργα ανάγνωσης λέξεων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι συσχετίσεις ανάμεσα σε μεμονωμένη και σειριακή ανάγνωση ήταν πολύ υψηλές στη Β΄ τάξη, αλλά μέτριες στη Στ΄ τάξη. Η μεμονωμένη κατονομασία δε φάνηκε να προβλέπει ανεξάρτητα μέρος της διακύμανσης της ανάγνωσης σε καμία από τις δύο τάξεις, ενώ η σειριακή κατονομασία ήταν σημαντικός και ανεξάρτητος προβλεπτικός πα-

ράγοντας της αναγνωστικής ικανότητας και στις δύο τάξεις. Η φαινομενική σταθερότητα της σχέσης ανάμεσα στην κατονομασία και την ανάγνωση σε διάφορα στάδια αναγνωστικής ανάπτυξης φαίνεται ότι οφείλεται σε διαφορετικά μοτίβα συσχετίσεων, ενδεικτικά των αλλαγών στην ανάπτυξη των γνωσιακών διεργασιών. Τα παιδιά της Β΄ τάξης στο έργο σειριακής ανάγνωσης φαίνεται να επεξεργάζονται τις λέξεις μεμονωμένα. Αντίθετα, η επεξεργασία των λέξεων για τα παιδιά της Στ΄ τάξης φαίνεται να γίνεται εν μέρει παράλληλα. Αυτό ίσως οφείλεται στην ικανότητα ταυτόχρονης πρόσληψης πολλαπλών ερεθισμάτων, ένα χαρακτηριστικό που απαιτεί ενδογενή έλεγχο και προγραμματισμό των οφθαλμοκινήσεων και των ενδιάμεσων σταδίων των οπτικών ερεθισμάτων μέχρι την άρθρωση της λέξης. Υποθέτουμε ότι το έργο της κατονομασίας αποκαλύπτει είτε την ικανότητα είτε την πρόωμη ανάπτυξη του απαιτούμενου επιτελικού ελέγχου στη σειριακή ανάγνωση.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 2

Επαγγελματικοί στόχοι και ανεργία

Προεδρείο: Δ. Ξανθοπούλου, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Α. Ξενικού, Σχολή Ικάρων

Αντιπαραγωγικές συμπεριφορές εργαζομένων σε ελληνικές επιχειρήσεις σε περίοδο κρίσης:

Επίδραση χαρακτηριστικών προσωπικότητας

Κ. Ξενουδάκη¹, Α. Σταφυλά²

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

Η παρούσα έρευνα, σχεδιάστηκε με αφορμή την παρούσα οικονομική κρίση στην Ελλάδα, και στόχευσε σε επιχειρήσεις που πρόσφατα είχαν υποστεί μειώσεις προσωπικού. Ο σκοπός της έρευνας ήταν να ερευνηθεί η επίδραση των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας της Μεγάλης Πεντάδας στη συμπεριφορά απόκρυψης γνώσης - απόκρυψης μέσω υπεκφυγής, προσποίησης άγνοιας, εκλογικευμένης απόκρυψης - και στην κακή διαχείριση των πληροφοριών εκ μέρους των εργαζομένων. Η μελέτη βασίστηκε σε ένα ποσοτικό ερευνητικό σχέδιο και στη χρήση ερωτηματολογίων προς συμπλήρωση από τους εργαζομένους των επιχειρήσεων. Τα αποτελέσματα υπέδειξαν ισχυρή σχέση ανάμεσα στις υπό εξέταση συμπεριφορές και επίσης ανάμεσα στις συμπεριφορές αυτές και τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας. Παρ' όλα αυτά, μόνο η προσήνεια και η ευσυνειδησία βρέθηκαν να έχουν ισχυρή προβλεπτική ισχύ για τη συμπεριφορά απόκρυψης γνώσης μέσω υπεκφυγής και τη συμπεριφορά κακής διαχείρισης των πληροφοριών αντίστοιχα. Επιπλέον βρέθηκαν διαφορές φύλου στις σχέσεις ανάμεσα στο χαρακτηριστικό της εξωστρέφειας και της συμπεριφοράς κακής διαχείρισης των πληροφοριών και ανάμεσα στο χαρακτηριστικό του νευρωτισμού και της στρατηγικής απόκρυψης γνώσης μέσω προσποίησης άγνοιας. Προτάσεις για μελλοντική έρευνα είναι υπό συζήτηση.

Η μετάβαση από την εργασία στην ανεργία, οι ψυχολογικές επιπτώσεις και η δημιουργική, εκφραστική γραφή

Ο. Καλούρη, Α. Μπότου, Ν. Τσέργας*

ΑΣΠΑΙΤΕ Αθηνών

Η εργασία αυτή εξετάζει και διερευνά τις δυνατότητες αντιμετώπισης των αρνητικών ψυχολογικών επιπτώσεων της μετάβασης (transition) από την εργασία στην ανεργία μέσω της δημιουργικής και εκφραστικής γραφής. Διαμορφώνει ένα πρότυπο ως πρόταση εφαρμογής, με βάση τις περιορισμένες, αλλά σημαντικές εφαρμογές της εκφραστικής γραφής, σε άτομα που έχουν βιώσει τραυματικές εμπειρίες ως προς την απώλεια της εργασίας. Η απώλεια της εργασίας και η μετάβαση στην ανεργία συνιστά ένα σημαντικό γεγονός ζωής, αλλά και ένα σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα, ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης, που επιφέρει αρνητικές ψυχολογικές συνέπειες και σημαντικά προβλήματα υγείας. Οι άνθρωποι κατά τη διάρκεια του κύκλου ζωής πραγματοποιούν πολλές μεταβάσεις (π.χ. από την παιδική ηλικία στην εφηβεία, από το σχολείο στην εργασία), εκ των οποίων ορισμένες είναι τυπικές (formal) και αναμενόμενες, ενώ άλλες αδόκτες και μη επιθυμητές, όπως η μετάβαση από την εργασία στην ανεργία. Η δημιουργική και εκφραστική γραφή (expressive writing) συνδέ-

εται με τις ευρύτερες διαστάσεις και τις θεραπευτικές δυνατότητες του λόγου και της γλώσσας, προφορικής και γραπτής, ενώ τείνει να θεωρείται μία χαμηλού κόστους στρατηγική στο πεδίο της θεραπείας και της συμβουλευτικής. Το παράδειγμα της εκφραστικής γραφής εισήχθη από τον Pennebaker ως μια μέθοδος για την αντιμετώπιση και έκφραση των προβλημάτων, η οποία στηρίζεται στην αποκάλυψη (self-disclosure) και σε άλλους θεραπευτικούς μηχανισμούς. Ως προς αυτό, εξετάζονται ερμηνευτικά, θεωρητικά μοντέλα που αναφέρονται στις θεραπευτικές δυνατότητες της γραφής. Η εκφραστική γραφή βοηθά στην αντιμετώπιση των συναισθηματικών δυσκολιών, διευκολύνει την έκφραση του φόβου, του θυμού και της λύπης, της αυτομομφής, της αίσθηση της απώλειας ελέγχου επί της προσωπικής ζωής κτλ που συνδέονται με τη μετάβαση στην ανεργία. Από την άλλη πλευρά, διευκολύνει τη διαδικασία μετάβασης από την ανεργία στην εργασία, στην αντιμετώπιση κοινωνικών δυσκολιών. Η πράξη της γραφής βοηθά τον άνθρωπο να μην αισθάνεται μόνος, οδηγεί στην αναγνώριση προτύπων συμπεριφοράς, κατηγοριών σκέψης. Αποτελεί μια μορφή σύνδεσης με τους άλλους, έναν τρόπο οργάνωσης της εμπειρίας και συγκρότησης του εσωτερικού διαλόγου με τον εαυτό. Ενθαρρύνει την έκφραση σχετικά με τραυματικές εμπειρίες και τη διερεύνηση της σημασίας τους, προάγει την ψυχική υγεία.

Ενδοπροσωπικοί παράγοντες που σχετίζονται με τον τρόπο αντιμετώπισης της ανεργίας και προτάσεις για το ρόλο του εκπαιδευτικού

B. Μπρουσκέλη*, Κ. Καραδημητρίου

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Στόχος αυτής της έρευνας είναι η διερεύνηση του ρόλου ενδοπροσωπικών παραγόντων στην αντιμετώπιση της ανεργίας και συγκεκριμένα του ρόλου της εστίασης ελέγχου του ατόμου, της επίκτητης αίσθησης αδυναμίας και του στρες στην καταβολή προσπάθειας εύρεσης εργασίας αλλά και τη διατήρηση ή μη συμπεριφορών υγείας, όπως η άσκηση και η αποφυγή καπνίσματος και κατανάλωσης αλκοόλ. Στην έρευνα συμμετείχαν 201 άνεργοι στους οποίους δόθηκε ο σύντομος τύπος της κλίμακας Εστίασης Ελέγχου και η κλίμακα Μέτρησης του Αυτο-αντιλαμβανόμενου Στρες. Επιπλέον, το ερωτηματολόγιο περιελάμβανε ερωτήσεις σχετικά με τη διατήρηση συμπεριφορών υγείας και της αισιοδοξίας κατά την ανεργία και ερωτήματα για δημογραφικά στοιχεία. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η εξωτερική εστίαση ελέγχου σχετίζεται θετικά με το στρες και αρνητικά με την αισιοδοξία για την εύρεση εργασίας. Επιπλέον, παρατηρήθηκε ότι το αυξημένο χρονικό διάστημα ανεργίας σχετίζεται αρνητικά με τις προσπάθειες εύρεσης εργασίας. Όσον αφορά το στρες, σχετίζεται αρνητικά, τόσο με τη συχνότητα που οι άνεργοι ασκούνται κατά το χρονικό διάστημα της ανεργίας, όσο και με την αισιοδοξία τους. Τέλος, σχετικά με τις συμπεριφορές υγείας, η αυξημένη φυσική άσκηση κατά το χρονικό διάστημα της ανεργίας σχετίζεται θετικά με την εσωτερική εστίαση ελέγχου. Τα αποτελέσματα της έρευνας υποδεικνύουν ότι η εστίαση ελέγχου του ατόμου και τα επίπεδα στρες που το χαρακτηρίζουν σχετίζονται με τον τρόπο αντιμετώπισης της απώλειας εργασίας. Επιπλέον, η παραμονή στην ανεργία συνδέεται με μειωμένες προσπάθειες εύρεσης εργασίας. Τα ευρήματα δείχνουν την ανάγκη για παρεμβάσεις σε ομάδες ανέργων με στόχο την ανάπτυξη της αυτό-αποτελεσματικότητάς τους καθώς και τη σημασία της ανάπτυξης της αυτοεκτίμησης και δεξιοτήτων επίτευξης στόχων, πέραν των όποιων συγκεκριμένων μαθησιακών στόχων ενός εκπαιδευτικού.

Οργανωσιακή κουλτούρα και ταύτιση: η σχέση των προσανατολισμών της καινοτομίας, της υποστήριξης και των στόχων με την οργανωσιακή ταύτιση

A. Ξενικού, *Σχολή Ικάρων*

Η παρούσα έρευνα στόχο είχε να εξετάσει τη σχέση της οργανωσιακής κουλτούρας με τον βαθμό στον οποίο τα μέλη του οργανισμού θεωρούν ότι μοιάζουν μεταξύ τους ή με τα χαρακτηριστικά της ταυτότητας του οργανισμού και αναπτύσσουν το αίσθημα του ανήκειν. Σύμφωνα με τη θεωρία των ανταγωνιζόμενων αξιών, η κουλτούρα των οργανισμών αποτελείται από τέσσερις βασικούς προσανατολισμούς οργανωσιακών αξιών και πρακτικών, οι οποίοι είναι οι ακόλουθοι: καινοτομία, υποστήριξη, στόχοι και κανόνες. Συγκεκριμένα, η παρούσα έρευνα εξέτασε την επίδραση που ασκούν οι βασικοί αυτοί προσανατολισμοί αξιών και πρακτικών στην γνωστική και συναισθηματική διάσταση της οργανωσιακής ταύτισης. Υψηλότερα επίπεδα γνωστικής ταύτισης αναμενόταν να σχετίζονται με την αντίληψη των προσανατολισμών της καινοτομίας και της υποστήριξης. Επιπλέον, οι προσανατολισμοί των στόχων, της καινοτομίας και της υποστήριξης αναμενόταν να σχετίζονται θετι-

κά με τη συναισθηματική ταύτιση, ενώ ο προσανατολισμός των κανόνων αρνητικά. Το δείγμα αποτέλεσαν 172 εργαζόμενοι στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, όπως σχολεία, νοσοκομεία και τράπεζες. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν έναν αριθμό ερωτηματολογίων που μετρούσαν το γνωστικό και συναισθηματικό στοιχείο της οργανωσιακής ταύτισης, όπως και τις οργανωσιακές αξίες/πρακτικές της καινοτομίας, υποστήριξης, στόχων και κανόνων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι προσανατολισμοί της υποστήριξης και της καινοτομίας ήταν προβλεπτικοί παράγοντες της γνωστικής ταύτισης, ενώ ο προσανατολισμός των στόχων συσχετιζόταν με τη συναισθηματική ταύτιση. Επομένως, διαφορετικά χαρακτηριστικά του οργανωσιακού πλαισίου συνδέονται με τον βαθμό στον οποίο το μέλος του οργανισμού βλέπει τον εαυτό ως μια αντανάκλαση του οργανισμού ή είναι συναισθηματικά δεμένος με τον οργανισμό. Οι προσανατολισμοί της υποστήριξης και της καινοτομίας φαίνεται να λειτουργούν ως πλαίσια που κάνουν προεξέχουσες τις ομοιότητες μεταξύ των μελών του οργανισμού και συνεπώς οδηγούν σε υψηλότερα επίπεδα γνωστικής ταύτισης, ενώ ο προσανατολισμός των στόχων ενεργοποιεί τόσο μηχανισμούς ενσωμάτωσης όσο και αντίθεσης, ανάλογα με μια σειρά άλλων παραγόντων, και επομένως σχετίζεται κυρίως με τη συναισθηματική, και όχι τη γνωστική, διάσταση της ταύτισης.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 3

Ζητήματα Συμβουλευτικής

Προεδρείο: Θ. Γιοβαζολιάς, Πανεπιστήμιο Κρήτης

A. Κεδράκα, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Διερευνώντας μη-τεχνικές δεξιότητες: η δεξιότητα της ποιοτικής έρευνας

Αν. Τουλουμάκου, Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, BCA - Οικονομικό Κολλέγιο Αθηνών

Οι μη-τεχνικές δεξιότητες (soft skills), όπως η επικοινωνία και η ομαδική εργασία, πέραν του εγγενούς ενδιαφέροντος που παρουσιάζουν, συνδέονται –μαζί με τις τεχνικές δεξιότητες– με την επαγγελματική επιτυχία και την οικονομική ανάπτυξη (Uckes, 2010). Έχουν, κατά συνέπεια, γίνει αντικείμενο εκτεταμένης, διεπιστημονικής έρευνας, από επιστήμες όπως η οργανωσιακή ψυχολογία, η διοίκηση και η παιδαγωγική επιστήμη. Η μέχρι τώρα έρευνα ορίζει και αντιμετωπίζει τις μη-τεχνικές δεξιότητες με τους όρους που ορίζονται και αντιμετωπίζονται οι τεχνικές δεξιότητες. Συγκεκριμένα, οι παραδοχές όπως ότι οι δεξιότητες είναι αποτέλεσμα μάθησης, αποτελούν μέρος του νοητικού δυναμικού ενός ατόμου και, επομένως, είναι μεταβιβάσιμες και μπορούν να τεθούν σε χρήση κάθε στιγμή και υπό οποιεσδήποτε συνθήκες βρεθεί το άτομο, έχουν υιοθετηθεί απόλυτα και σε ό,τι αφορά τις μη τεχνικές δεξιότητες (Τουλουμάκος, 2011). Σε συμμετρία προς αυτές τις θέσεις, η σύγχρονη έρευνα μελετά τις δεξιότητες υιοθετώντας την θετικιστική και ατομικιστική θεώρηση με τη χρήση ποσοτικών μεθόδων (για παράδειγμα Kantrowitz, 2005). Ωστόσο, η σε βάθος μελέτη των μη τεχνικών δεξιοτήτων σε επαγγελματικές δραστηριότητες με τη χρήση εθνογραφικών μεθόδων (Hammersley & Atkinson, 2007) και μέσα από την κοινωνιο-πολιτισμική θεώρηση (Cole & Gajdamaschko, 2010; Vygotsky, 1986), θέτουν υπό σοβαρή αμφισβήτηση πολλές από τις βασικές παραδοχές που προαναφέρθηκαν. Εκκινώντας από αυτήν τη θέση η παρουσίαση συζητά τις μεθόδους ανάλυσης των δεδομένων που συνελέγησαν στα πλαίσια διδακτορικής διατριβής για τις μη-τεχνικές δεξιότητες. Συγκεκριμένα η παρουσίαση έχει σαν κύριους στόχους να επιχειρηματολογήσει (1) τη χρήση των ποιοτικών μεθόδων και τον εκλεκτικό συνδυασμό της μηχανικής των μεθόδων της *θεμελιωμένης θεωρίας* (Glaser, 2003; Glaser & Strauss, 1967) και της *κριτικής ανάλυσης λόγου* (Gee, 2002), καθώς και (β) τα σημαντικά πλεονεκτήματα που παρείχαν οι μέθοδοι αυτές για την επί της ουσίας και εις βάθος κατανόηση της επικοινωνίας και των επικοινωνιακών δεξιοτήτων.

Συμβουλευτική ομηλίκων στην προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Διαδραστικά παιχνίδια

Β. Τσάδαρη*, Μ. Τσαπάρα, Ε. Παυλίδη, Ε. Γιάννου, Α. Δέλγα, Ε. Γρηγοριάδου, Μ. Μαλικιώση-Λοϊζου

Συμβουλευτικό Κέντρο Ομηλίκων, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το Συμβουλευτικό Κέντρο Ομηλίκων (ΣΥ.ΚΕ.ΟΜ.) λειτουργεί από το 1995 στο Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία του Πανεπιστημίου Αθηνών υπό τη διεύθυνση της Καθηγήτριας κυρίας Μαρίας Μαλικιώση-Λοϊζου. Στελε-

χώνεται από φοιτήτριες εκπαιδευμένες σε δεξιότητες επικοινωνίας και συμβουλευτικής, οι οποίες προσφέρουν τις υπηρεσίες τους εθελοντικά, προκειμένου να υποστηρίξουν συναισθηματικά τους συμφοιτητές τους και να παρέχουν αρχικές υπηρεσίες πληροφόρησης και προσανατολισμού. Ως εξέλιξη των δραστηριοτήτων εφαρμογής συμβουλευτικών δεξιοτήτων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, οι φοιτήτριες-εθελόντριες, σε συνεργασία με εν ενεργεία εκπαιδευτικούς, παλιότερες εθελόντριες του ΣΥ.ΚΕ.ΟΜ, δημιούργησαν επιδαπέδια παιχνίδια και ψηφιακά διαδραστικά παιχνίδια για παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας, τα οποία αποσκοπούν να τα φέρουν σε επαφή με τις αρχές της συμβουλευτικής. Τα ψηφιακά διαδραστικά παιχνίδια δημιουργήθηκαν με τη βοήθεια γνώριμων προγραμμάτων σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Στόχοι των συγκεκριμένων διαδραστικών παιχνιδιών ήταν η εξάσκηση της μνήμης, η αναγνώριση και διαχείριση συναισθημάτων, η ανάπτυξη ενσυναίσθησης για τους συνομήλικους, η αποδοχή της διαφορετικότητας και η χρήση της φαντασίας. Τα διαδραστικά παιχνίδια παρουσιάστηκαν με μεγάλη επιτυχία σε δύο πρόσφατες εκδηλώσεις του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών: τη «Βραδιά του Ερευνητή», μια πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, και το «Φεστιβάλ Επιστήμης και Τεχνολογίας» (FEST12). Στην εισήγηση αυτή θα παρουσιαστούν οι τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν στα παιχνίδια, τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν, το περιεχόμενό τους, η χρήση συμβουλευτικών δεξιοτήτων σε κάθε ένα από αυτά, η συμμετοχή, οι αντιδράσεις των παιδιών και η αλληλεπίδραση που επιτεύχθηκε.

Συμβουλευτικοί σταθμοί νέων: μια κρίσιμη παρέμβαση για το δημόσιο σχολείο

Ζ. Γκιούλη, Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ροδόπης

Η ελληνική κοινωνία σήμερα, αντιμέτωπη με μία πρωτοφανή κρίση, βρίσκεται σε μεταβατική φάση η οποία εξ ορισμού αντανακλάται και στο εκπαιδευτικό της σύστημα. Το σύγχρονο ελληνικό σχολείο παραμένει αμήχανο μπροστά στα νέα δεδομένα, με συγκεκριμένο προσανατολισμό και χωρίς σαφή παιδαγωγική ταυτότητα. Το αποτέλεσμα είναι εκπαιδευτικοί και μαθητές να βιώνουν καθημερινά τη σύγκρουση που προκύπτει από την ανάγκη επαναπροσδιορισμού των ρόλων τους. Στο πλαίσιο αυτό, το Υ.ΠΑΙ.Θ.ΠΑ, σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας και με βάση τις δεσμεύσεις που ανέλαβε η Πολιτεία απέναντι σε ευρωπαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς, συγκροτεί τους Συμβουλευτικούς Σταθμούς Νέων. Βασικός τους στόχος είναι να καλύψουν τις ψυχοκοινωνικές ανάγκες των σχολικών μονάδων, να προαγάγουν τα προγράμματα Αγωγής Υγείας και να ευαισθητοποιήσουν το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο σε θέματα ψυχικής υγείας. Αρχικά ο ΣΣΝ λειτουργούσε ως ομάδα επιστημόνων που αποτελούνταν από ψυχιάτρους ή παιδοψυχιάτρους, ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς και έναν υπεύθυνο εκπαιδευτικό με βασική αρμοδιότητα την υλοποίηση και τον συντονισμό των δραστηριοτήτων των ΣΣΝ. Για την τρέχουσα σχολική χρονιά, παρόλο που οι Συμβουλευτικοί Σταθμοί επεκτείνονται –έναν ανά γραφείο Εκπαίδευσης– ταυτόχρονα συρρικνώνονται και λειτουργούν μόνο με τον υπεύθυνο καθηγητή. Η παρούσα εισήγηση πραγματεύεται τη συμβολή των ΣΣΝ στην εφαρμογή των προτάσεων της σύγχρονης ψυχοπαιδαγωγικής στο ελληνικό σχολείο και το ρόλο τους ως καινοτόμου δράσης του Υπουργείου στον κατά κανόνα συντηρητικό χώρο της εκπαίδευσης. Επιχειρεί να απαντήσει στα εξής βασικά ερωτήματα: α) Μέχρι ποιο σημείο μπορούν οι ΣΣΝ να υλοποιήσουν το θεσμικό τους ρόλο χωρίς επιστημονικό προσωπικό και χρηματοδότηση, β) ποιες δράσεις θα επιλέξουν να υλοποιήσουν με κριτήριο τις κοινωνικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες της κάθε σχολικής μονάδας, γ) ποιες συνεργασίες πρέπει να εξασφαλίσουν και δ) με ποιο τρόπο θα ευαισθητοποιήσουν τους φορείς που εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία να αναλάβουν την ευθύνη του γεγονότος ότι αποτελούν και οι ίδιοι μέρος του πλαισίου όπου εμφανίζεται το πρόβλημα.

Η Συμβουλευτική στα σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του νομού Έβρου: μελέτη της περίπτωσης του ΣΣΝ Έβρου στον πρώτο χρόνο της λειτουργίας του

Αλ. Γκουλιάμα, Συμβουλευτικός Σταθμός Νέων Έβρου

Τα τελευταία χρόνια, οι ταχύτατες και συχνά απροσδόκτες κοινωνικο-οικονομικές και πολιτισμικές αλλαγές αντανakλούν ευθέως ανάλογα παθογενή φαινόμενα στο σχολικό μικρόκοσμο αλλά και στο υποστηρικτικό πλαίσιο των μαθητών που είναι το οικογενειακό τους περιβάλλον. Μέσα σ' αυτό το κλίμα ο ήδη επιβαρυσμένος ακριτικός νομός Έβρου απέκτησε για πρώτη φορά, κατά το σχολικό έτος 2012-2013, την υπηρεσία του Σ.Σ.Ν. ως περιφερειακή υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας υπαγόμενη διοικητικά στη Δ/νση Δ/βάθμιας εκπαίδευσης. Χρησιμοποιώντας την εμπειρία μου –ως υπεύθυνη του Συμβουλευτι-

κού Σταθμού Νέων Έβρου– θα αποπειραθώ να παρουσιάσω τις πιο αντιπροσωπευτικές των περιπτώσεων που παρουσιάζουν ενδιαφέρον καθώς, καταγράφοντας το προφίλ ψυχικής υγείας του μαθητικού πληθυσμού, αντανακλάται η κατάσταση ενός νομού με τις δικές του ιδιαιτερότητες λόγω της οικονομικής καχεξίας, της πολυπολιτισμικότητας και των κοινωνικών του ιδιαιτεροτήτων. Έχουν συλλεχθεί δεδομένα για την περίοδο του πρώτου χρόνου λειτουργίας με τη χρήση ενός δελτίου καταγραφής και ακολούθησε στατιστική καταγραφή και ποιοτική ανάλυση του δείγματος. Αδρομερώς θα σκιαγραφηθεί ο τύπος των μαθητών που φτάνουν μέχρι τη διατύπωση αιτήματος για παρέμβαση, το είδος των προβλημάτων που τους απασχολούν και το κατά πόσο είναι αντιμετωπίσιμα από τις τοπικές δομές ψυχικής υγείας και κοινωνικής πρόνοιας ή χρήζουν νομικής διαμεσολάβησης. Καθώς, όπως αναφέρθηκε, η κατάσταση της ψυχικής υγείας των μαθητών αντικατοπτρίζει τη σημερινή κοινωνική κατάσταση και προμηνύει την αυριανή σ' έναν τόπο, τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τη μελέτη στο μαθητικό πληθυσμό είναι άκρως χρήσιμα και αξιοποιήσιμα για το συντονισμό των κρατικών ενεργειών τουλάχιστον στο πεδίο της πρόληψης. Επιπλέον κρίνεται απαραίτητο να ανασυρθούν τα προβλήματα από την αφάνεια της τοπικής τους απομόνωσης στο φως της επιστημονικού ενδιαφέροντος για να ενδυναμωθούν, κοντά στα άλλα, και οι υπηρεσίες συμβουλευτικής πλαισίωσης.

Η συμβουλευτική σταδιοδρομίας σε κρίση – μους καιρούς

Ε. Ψαριανός, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

Η συμβουλευτική σταδιοδρομίας στο Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας αποτελεί έναν ουσιαστικό θεσμό, δεδομένου ότι ομάδα αναφοράς είναι ενήλικες με συγκεκριμένες αδυναμίες και δυνατότητες και οι ανάγκες τους για ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων και στάσεων εύρεσης εργασίας ή και βελτίωση των υπάρχουσών θέσεων είναι άμεσες. Η φετινή μου εμπειρία ως Συμβούλου Σταδιοδρομίας στο ΣΔΕ επιτάσσει τον επαναπροσδιορισμό του ρόλου μου. Στη συγκεκριμένη περίοδο, η συμβουλευτική σταδιοδρομίας καλείται να επαναδιαπραγματευτεί τη συμβολή της και τον υποστηρικτικό της χαρακτήρα. Ο συγκεκριμένος θεσμός οφείλει να αποκτήσει πολλαπλή διάσταση, ενδυναμώνοντας το ηθικό επίπεδο των εκπαιδευομένων, οι οποίοι βιώνουν καθημερινά την κοινωνική και οικονομική κρίση. Σκοπός της εργασίας είναι η βιωματική προσέγγιση του θεσμού της συμβουλευτικής σταδιοδρομίας στο πλαίσιο του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας (Σ.Δ.Ε.) νομού Δράμας σε καιρούς οικονομικής κρίσης. Η προσωπική μου εμπειρία ως Σύμβουλος Σταδιοδρομίας στο Σ.Δ.Ε. νομού Δράμας αποτέλεσε το έναυσμα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας. Τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους φορείς εκπαίδευσης ενηλίκων στη χώρα μας. Τα συγκεκριμένα σχολεία δεν μοιάζουν με το παραδοσιακό σχολείο, αλλά αποτελούν έναν τύπο σχολείου του οποίου η δομή και η λειτουργία καθορίζονται από τις ανάγκες, τις εμπειρίες, τα κίνητρα και τις δυνατότητες των νέων στους οποίους απευθύνεται. Σκοπός των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας είναι η προώθηση της απασχόλησης και της κοινωνικής ένταξης ενηλίκων που δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση και δεν διαθέτουν τα απαιτούμενα από την αγορά εργασίας προσόντα και δεξιότητες. Μέσω των Σ.Δ.Ε. παρέχεται η δυνατότητα σε άτομα 18 ετών και άνω που δεν έχουν ολοκληρώσει την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση να αποκτήσουν απολυτήριο Γυμνασίου και να ενταχθούν ομαλά στην κοινωνική, οικονομική και επαγγελματική ζωή.

Γνωστικά σχήματα και η συσχέτισή τους με δημογραφικούς παράγοντες

Δ. Μ. Κεφαλίδου, *Ψυχολόγος*

Στόχος της μελέτης ήταν να εξετάσουμε τη συσχέτιση των εμφανιζόμενων γνωστικών σχημάτων με δημογραφικούς παράγοντες, σε άτομα που προσήλθαν για συμβουλευτική. Στη μελέτη συμμετείχαν 46 άτομα, τα οποία συμπλήρωσαν κατά τη συμβουλευτική διαδικασία το ερωτηματολόγιο γνωστικών σχημάτων YSQ, του Young. Τα αποτελέσματα δείχνουν πως το φύλο, η εργασιακή κατάσταση και το αίτημα του πελάτη, σχετίζονται με τα γνωστικά σχήματα που εμφανίζει. Επιπλέον, από τη στατιστική ανάλυση προέκυψαν στοιχεία για τα πιο συχνά εμφανιζόμενα γνωστικά σχήματα, ενώ η παραγοντική ανάλυση που διενεργήθηκε, έδωσε τρεις παράγοντες. Τέλος, μέσω ανάλυσης παλινδρόμησης, προέκυψαν κάποιες προεκτάσεις σχετικά με το ρόλο της ανεργίας στην εμφάνιση του γνωστικού σχήματος της εγκατάλειψης. Θεωρούμε πως η συγκεκριμένη μελέτη, αν και περιορισμένη σε όρους δείγματος, άρα και με αποτελέσματα όχι τόσο γενικεύσιμα, μπορεί να συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση των γνωστικών σχημάτων που εμφανίζουν τα άτομα, και στην ακριβέστερη διάγνωση τυχόν ψυχοπαθολογίας του πελάτη.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 4**Νοηματοδότηση της κοινωνικής πραγματικότητας**

Προεδρείο: Γ. Αμπακούμκιν, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Α. Δημητρίου, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Επιδράσεις περιφερειακών ερεθισμάτων σε προτιμήσεις III: Ο ρόλος της εξοικείωσης και της σειράς

Γ. Αμπακούμκιν, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Οι προτιμήσεις των ατόμων έχει φανεί ότι επηρεάζονται, μεταξύ άλλων, και από περιφερειακά ερεθίσματα. Αρκετές έρευνες έχουν δείξει ότι οι προτιμήσεις των ατόμων επηρεάζονται από το βαθμό της εξοικείωσης με ένα ερέθισμα (φαινόμενο της απλής έκθεσης), ενώ άλλες έρευνες έχουν διαπιστώσει ότι και η σειρά παρουσίασης ερεθισμάτων επηρεάζει τις προτιμήσεις (όπως στο φαινόμενο του πρότερου). Ένα κοινό χαρακτηριστικό αυτών των ερευνών είναι ότι εξετάζουν το ρόλο ενός περιφερειακού ερεθίσματος κάθε φορά. Η παρούσα έρευνα αποτελεί συνέχεια προηγούμενων μελετών που εξέτασαν την ταυτόχρονη επίδραση δύο περιφερειακών ερεθισμάτων (της εξοικείωσης και της σειράς) σε προτιμήσεις. Αυτές οι προηγούμενες μελέτες ήταν αρχικά μελέτες αρχείου και στη συνέχεια πειραματικές. Στις μελέτες αρχείου (δεδομένα από εκλογές) διαπιστώθηκε ότι και τα δύο περιφερειακά ερεθίσματα μπορεί να δρουν ταυτόχρονα και να επηρεάζουν τις προτιμήσεις. Στις πειραματικές μελέτες φάνηκε ότι η επίδραση των περιφερειακών ερεθισμάτων μπορεί να είναι πολύ ευαίσθητη στον εκάστοτε πειραματικό χειρισμό, ιδίως της εξοικείωσης, και έτσι το ένα ερέθισμα να επισκιάζει το άλλο. Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε ένας εναλλακτικός χειρισμός της εξοικείωσης. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να δηλώσουν την προτίμησή τους για ένα από δύο ερεθίσματα. Αυτό είχαν να το κάνουν για μια σειρά από ζεύγη ερεθισμάτων. Τα ερεθίσματα παρουσιάζονταν σε ζεύγη και διέφεραν μεταξύ τους ως προς την εξοικείωση που είχαν με αυτά οι συμμετέχοντες και ως προς τη σειρά παρουσίασης. Συγκεκριμένα, η παρουσίαση των ερεθισμάτων σε ζεύγη έγινε σύμφωνα με ένα πειραματικό σχέδιο 3 (συνδυασμός εξοικείωσης με τα ερεθίσματα: οικείο-μη οικείο έναντι οικείου-οικείου έναντι μη οικείου-μη οικείου, εντός των υποκειμένων) X 2 (σειρά ερεθίσματος: πρώτο έναντι δεύτερου). Διαπιστώθηκαν κύριες επιδράσεις τόσο της εξοικείωσης (προτίμηση του οικείου έναντι του μη οικείου) όσο και της σειράς (προτίμηση του πρώτου έναντι του δεύτερου). Τα ευρήματα συζητούνται σε σχέση τις προηγούμενες σχετικές μελέτες, αλλά και στο πλαίσιο της σημασίας που έχουν περιφερειακά ερεθίσματα στις προτιμήσεις των ατόμων.

Η κατασκευή του ετεροσεξισμού στο λόγο των νέων: το δίλημμα «κανονικότητας» και «δικαιωμάτων»

Α. Σαπουντζής, Μ. Χατζηστεργίου

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Το ζήτημα της προκατάληψης απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα έχει αρχίσει να αποτελεί ολοένα και περισσότερο αντικείμενο συζήτησης στους κόλπους της κοινωνικής ψυχολογίας. Ένα μεγάλο κομμάτι της κοινωνικο-ψυχολογικής έρευνας έχει εστιάσει στις ομοφοβικές στάσεις που μπορεί να εκφράζονται απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα, εξετάζοντας δημογραφικές αλλά και κοινωνικο-ψυχολογικές μεταβλητές που μπορεί να σχετίζονται με τις στάσεις αυτές. Νεότερες προσεγγίσεις που βασίζονται στη στροφή στο λόγο στην κοινωνική ψυχολογία έχουν στρέψει το ενδιαφέρον τους στο πως μπορεί να εκφράζονται στο λόγο απόψεις ενάντια στα ομοφυλόφιλα άτομα ενώ παράλληλα τα άτομα που τις εκφέρουν προσπαθούν να αποποιηθούν το στίγμα της προκατάληψης. Η παρούσα παρουσίαση αντλώντας από την ερευνητική παράδοση της ανάλυσης λόγου και των ιδεολογικών διλημμάτων εξετάζει τον τρόπο που άτομα στη μετεφηβική ηλικία, σε μια μικρή κωμόπολη της βόρειας Ελλάδας κατασκευάζουν στο λόγο τους την ομοφυλοφιλία. Υποστηρίζεται ότι συχνά οι συμμετέχοντες από τη μια χρησιμοποιούσαν διάφορες στρατηγικές για να αποποιηθούν την προκατάληψη απέναντι στην ομοφυλοφιλία, ενώ από την άλλη εξέφραζαν στο λόγο τους την αντίθεση τους σε συγκεκριμένα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων. Τα διλήμματα αυτά εξετάζονται σε σχέση με τον τρόπο εκφοράς τους αλλά και σε σχέση με τις ιδεολογίες από τις οποίες φαίνεται να αντλούν. Ορισμένες φορές οι συμμετέχοντες υποστήριζαν δικαιώματα των ομοφυλοφίλων φαινομενικά αντλώντας από τη φιλελεύθερη παράδοση των Δυτικών κοινωνιών, ενώ άλλες φορές, αντλώντας από τη θρησκευτική ηθική, εκφράζονταν ενάντια στην ομοφυλοφιλία.

Πεποιθήσεις/αναπαραστάσεις των μέσων Ελλήνων για την έννοια «εξουσία»

Μ. Τάκας*, Αφρ. Παπαϊωάννου-Σπυρούλια

City Unity College, Athens

Μία διάσταση της ανθρώπινης ορθολογικότητας είναι η θέση και η στάση των ατόμων για τα πολιτικά δρώμενα και τις ποιότητες εκφάνσεις αυτών, όπως είναι οι πεποιθήσεις για τη δημοκρατία, την εξουσία και την υποταγή. Σ' αυτό ακριβώς το σημείο συναντώνται η Πολιτική Επιστήμη και η Ψυχολογία (Simon, 2004), εγείροντας το ενδιαφέρον μας για την αντιληπτική διεργασία του ατόμου αναφορικά με τη δημιουργία και τη χρήση της έννοιας «εξουσία». Αναγόμενοι στην πολιτική θεωρία, η δημιουργία της έννοιας «εξουσία», τόσο σε φιλοσοφικό όσο και σε χρονικό πλαίσιο, μας οδηγεί στις παλαιότερες θεωρίες των κοινωνικών συμβολαίων και σε σύγχρονες έννοιες, όπως η «παγκόσμια διακυβέρνηση» ή η ευρύτερη έννοια του «σύγχρονου κράτους», οι οποίες αναγνωρίζουν a priori την αναγκαιότητα ύπαρξης σταθερών θεσμών άσκησης εξουσίας ως το μοναδικό μέσο επίτευξης της αρμονικής συνύπαρξης και κοινωνικής εξέλιξης του ανθρώπου. Από την άλλη, θεωρίες βασισμένες στην έννοια της αυτο-οργάνωσης, της αλληλεγγύης και της αποφυγής καταπίεσης, υποστηρίζουν ότι η έννοια της εξουσίας είναι άμεσα συνυφασμένη με την έννοια της επιβολής και του περιορισμού της ατομικής ελευθερίας. Αναγόμενοι στην ψυχολογική θεωρία, η διαμόρφωση της έννοιας «εξουσία» αφορά στη γενικότερη αντίληψη που έχει το άτομο για την πραγματικότητα. Στο πλαίσιο αυτό, η αντίληψη της έννοιας «εξουσία» ανάγεται σε πολύπλοκες γνωστικές διεργασίες, οι οποίες φέρουν τα εξής βασικά χαρακτηριστικά: α) είναι συνεχείς, δεδομένου ότι η πραγματικότητα δεν είναι πάγια, β) μπορεί να είναι τόσο συνειδητές όσο και μη συνειδητές (Dixon, 2004; Erdelyi, 1974), γ) συσχετίζονται με εσωτερικά (π.χ. εμπειρίες, προϋπάρχουσα γνώση, προσωπικότητα) και εξωτερικά (π.χ. κουλτούρα, κοινή γνώμη, στερεότυπα) ερεθίσματα του ατόμου, δ) η κοινωνική επίδραση θεωρείται σημαντική για τη διαμόρφωση της αντίληψης του ατόμου για την πραγματικότητα (Millgram, 1974), ε) η κυριαρχία και η υποταγή ως δύο όψεις της εξουσίας έχουν και νευροεπιστημονικό υπόβαθρο (Robertson, 2012), στ) ο λόγος του ατόμου αποτελεί σημαντικό εργαλείο διερεύνησης της πολιτικής γνώσης και σκέψης του (Van Dijk, 1997a; 1999). Ωστόσο, ενώ δίνεται εξαιρετική σημασία στην έννοια της πολιτικής εξουσίας και στα ανωτέρω παρεμφερή χαρακτηριστικά της, δεν αποσαφηνίζονται οι παράγοντες που επιδρούν άμεσα στις ατομικές μας προσλαμβάνουσες για την έννοια «εξουσία». Στόχοι της παρούσας, εν εξελίξει, έρευνας, είναι: α) να καταγράψουμε τις πεποιθήσεις/αναπαραστάσεις των μέσων Ελλήνων για την έννοια «εξουσία», β) να μελετήσουμε τον βαθμό συσχέτισης των πεποιθήσεων αυτών με δημογραφικούς παράγοντες (π.χ. φύλο, ηλικία, ακαδημαϊκή κατεύθυνση, επάγγελμα) και γενικότερα το κοινωνικο-οικονομικοπολιτικό υπόβαθρο του ατόμου και γ) να διερευνήσουμε τις διαφοροποιήσεις στις πεποιθήσεις των ατόμων αναφορικά με τη έννοια «εξουσία».

Αντιλήψεις Ελλήνων και Αλβανών μεταναστών για την οικογένεια, τους οικογενειακούς μύθους και τον έρωτα

Μ. Ντάλλα*¹, Α. Σ. Αντωνίου², Χ. Στοφόρου²

¹Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής, ² Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στην παρούσα μελέτη θα συγκριθούν αντιλήψεις Ελλήνων και Αλβανών μεταναστών για την οικογένεια, τους οικογενειακούς μύθους και τον έρωτα. Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά 316 άτομα (211 Έλληνες: 66,8% και 105 Αλβανοί μετανάστες: 33,2%) από την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας, 118 άντρες (37,3%) και 198 γυναίκες (62,7%) και από 18 έως 66 ετών (Μ.Ο.= 33,8, Τ.Α.= 12). Για την αξιολόγηση των αντιλήψεων και πεποιθήσεων για την οικογένεια χρησιμοποιήθηκαν τα ακόλουθα ψυχομετρικά εργαλεία: Κλίμακα Οικογενειακών Αξιών (Γεώργας, 1986) και Ερωτηματολόγιο του Γάμου (Marriage Quiz: Larson, 1988. Παυλόπουλος, 2006). Επίσης, η μέτρηση των αντιλήψεων για τον έρωτα βασίστηκε στο Ερωτηματολόγιο Τριγωνικού Έρωτα (Κορδούτης, 2010· Sternberg, 1988). Οι μετανάστες συμπλήρωσαν ακόμη την κλίμακα Επιπολιτισμού των Ryder, Alden & Paulhus (2000). Με βάση τα αποτελέσματα προκύπτει ότι οι μετανάστες από την Αλβανία συμφωνούν περισσότερο από τους Έλληνες με τις παραδοσιακές αξίες της οικογένειας και τους μύθους του γάμου. Ειδικότερα, οι παραδοσιακές αξίες διατηρούνται σε μεγαλύτερο βαθμό από τους μετανάστες οι οποίοι είναι προσανατολισμένοι προς τη χώρα καταγωγής. Τέλος, οι αντιλήψεις για τον έρωτα εμφανίζονται και στις δύο ομάδες ως ψυχική επένδυση που περιλαμβάνει την ερωτική έλξη, τη φροντίδα και την αποκλειστικότητα.

Η εσσενσιαλιστική σκέψη ως ένα είδος απαγωγικής σκέψης

A. Αρβανίτης, *Οικονομικό Κολλέγιο Αθηνών*

Ο εσσενσιαλισμός (essentialism) είναι κυρίως μία φιλοσοφική οπτική που εστιάζει στη βαθύτερη υπόσταση των πραγμάτων και προσεγγίζει την αλήθεια ενάντια σε σχετικοποιημένες όψεις της πραγματικότητας. Παρόλα αυτά συχνά κατηγορείται για την παραγωγή σεξιστικών ή ρατσιστικών αντιλήψεων, αντιλήψεων δηλαδή που παραποιούν την πραγματικότητα και την αλήθεια. Πού χάνεται το νήμα της αλήθειας λοιπόν; Στο χώρο της κοινωνικής ψυχολογίας, οι προσεγγίσεις του εσσενσιαλισμού είναι κυρίως περιγραφικές και περιορίζονται στο να περιγράψουν ένα σύστημα πεποιθήσεων ως εσσενσιαλιστικό με βάση έννοιες, όπως η υποστασιακότητα (entitativity), που αναφέρονται στη δομή και την ποιότητα των πεποιθήσεων γύρω από κοινωνικές ομάδες. Η παρούσα προσπάθεια προσεγγίζει την εσσενσιαλιστική σκέψη ως μία απαγωγική σκέψη, ως μία υπόθεση δηλαδή, που αποβλέπει να «εξηγήσει» χαρακτηριστικά ατόμων που προκαλούν έκπληξη, στη βάση της κατηγοριοποίησης τους και της υπαγωγής τους σε κοινωνικές ομάδες. Απλό παράδειγμα είναι η εκφορά της φράσης «Γυναίκες!» για την «εξήγηση» μίας ακατανόητης συμπεριφοράς μίας φίλης. Αν η «εξήγηση» των χαρακτηριστικών ενός ατόμου συνεχίσει να βασίζεται σε μία απλή υπαγωγή σε μία κοινωνική ομάδα, οι πραγματικές αιτίες και η αλήθεια της εσσενσιαλιστικής σκέψης είναι πιθανόν να παραμείνουν απρόσιτες. Αν όμως ελεγχθεί η υπόθεση με παραγωγική ή επαγωγική σκέψη, η προσέγγιση της αλήθειας είναι πιο εφικτή. Προτείνουμε λοιπόν ότι η εσσενσιαλιστική σκέψη μπορεί να παραποιεί την πραγματικότητα όταν παραμένει στο επίπεδο της διατύπωσης υποθέσεων αλλά μπορεί και να την προσεγγίζει όταν ελέγχει τις υποθέσεις που δημιουργεί. Στην παρούσα εργασία συζητείται η σχέση της εσσενσιαλιστικής σκέψης με την στερεοτυποποίηση, την προκατάληψη αλλά και τα μεροληπτικά σφάλματα, όπως το θεμελιώδες σφάλμα απόδοσης.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 2

Εγκεφαλικές νόσοι και σύνδρομα

Προεδρείο: Μ. Λουμάκου, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Δ. Φιλιππάτου, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Νευροψυχολογικά και νευροψυχιατρικά χαρακτηριστικά στην προϊούσα υπερπυρηνική παράλυση και στην μετωποκροταφική άνοια. Σύγκριση των δύο νευροεκφυλιστικών νόσων

Δ. Κονταξοπούλου^{*1,2}, Στ. Φραγκιαδάκη^{1,2}, Χρ. Ρούτσος¹, Αγ. Τσάπανου¹, Στ. Μάτση^{1,2}, Σ. Παπαγεωργίου^{1,2}

¹ Αιγινήτειο Νοσοκομείο, ² Αττικό Νοσοκομείο

Η FTD και η PSP θεωρούνταν δύο διακριτές νευρολογικές παθήσεις για τις οποίες πρόσφατες εξελίξεις στη μοριακή και γενετική έρευνα αποκαλύπτουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά ενώ σε επίπεδο κλινικής εικόνας (νοντικές και νευροψυχιατρικές διαταραχές) φαίνεται να υπάρχει μία αλληλοεπικάλυψη στα συμπτώματα. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η σύγκριση των νευροψυχολογικών και νευροψυχιατρικών χαρακτηριστικών στην FTD (Frontal Variant) και στην PSP και ο καθορισμός των χαρακτηριστικών εκείνων που συμβάλλουν στην κλινική διάκριση των δύο διαταραχών. Στην παρούσα μελέτη πήραν μέρος συνολικά 84 ασθενείς (43 ασθενείς με διάγνωση FTD και 41 ασθενείς με διάγνωση PSP). Οι ασθενείς ελέγχθηκαν για την ομοιογένεια τους ως προς το φύλο, το μορφωτικό επίπεδο, την διάρκεια της νόσου και την ηλικία. Η εξέταση των ασθενών έγινε με ένα σύνολο σύντομων νευροψυχολογικών δοκιμασιών και με δύο ειδικές κλίμακες αξιολόγησης νευροψυχιατρικών διαταραχών (Neuropsychiatric Inventory [NPI], Frontal Behavioural Inventory [FBI]). Κατά την ανάλυση των αποτελεσμάτων βρέθηκε ότι οι ασθενείς με PSP είχαν σημαντικά καλύτερη επίδοση στις δοκιμασίες του προσανατολισμού, της λεκτικής και οπτικοχωρικής μνήμης (άμεσης και καθυστερημένης), και του λόγου. Όσον αφορά στην αξιολόγηση της συμπεριφοράς, οι FTD παρουσίασαν σημαντικότερες διαταραχές ως προς την εμφάνιση παραληρημάτων, ευφορίας και άρσης αναστολών ενώ οι PSP ήταν πιο επιβαρυνμένοι ως προς τα συμπτώματα κατάθλιψης. Τέλος οι ασθενείς με FTD έχουν σημαντικά χειρότερη επίδοση στην αξιολόγηση των συμπεριφορών που σχετίζονται με την δυσλειτουργία των μετωπιαίων λοβών (έλλειψη πρωτοβουλίας, αδιαφορία/ συναισθηματική εμπέδωση, παραμέληση του εαυτού, αποδιοργάνωση, έλλειψη προσοχής, έλλειψη εναισθησίας, εμμονή, ευερεθιστότητα, υπερβολικοί αστείσμοι, πτωχή κρίση, ανάρμοστη συμπεριφορά, παρορμητική συμπεριφορά). Η μελέτη των διαφορών στις νευροψυχολογικές και νευροψυχιατρικές δοκιμασίες μπορεί να συμβάλει στη διαφορική διάγνωση των δύο νευρολογικών αυτών παθήσεων.

Σύγκριση ασθενών με νόσο Alzheimer και μετωποκροταφική άνοια σε δύο συνθήκες της Δοκιμασίας Σχεδίασης Ρολογιού (CDT)

Στ. Φραγκιαδάκη*^{1,2}, Δ. Κονταξοπούλου^{1,2}, Χρ. Ρούτσος¹, Αγ. Τσάπανου¹, Στ. Μάτση^{1,2}, Αν. Μπανάκης^{1,2}, Σ. Παπαγεωργίου^{1,2}

¹ Αιγινήτειο Νοσοκομείο, ² Αττικό Νοσοκομείο

Η CDT αποτελεί ένα εξαιρετικά χρήσιμο και ευαίσθητο διαφοροδιαγνωστικό εργαλείο για τη νοητική αξιολόγηση ασθενών με άνοια καθώς παρέχει πληροφορίες σχετικά με την ικανότητα σχεδιασμού, την ακουστική και οπτικοχωρική μνήμη, τη λεκτική κατανόηση, τις γραφοκινητικές ικανότητες και τις οπτικοχωρικές και κατασκευαστικές δεξιότητες. Η λογική της εξέτασης ξεχωριστά της ελεύθερης και με αντιγραφή κατασκευής έγκειται στο ότι αξιολογούν διαφορετικές νοητικές λειτουργίες, ακόμη και αν αυτές αλληλοεπικαλύπτονται σε μεγάλο βαθμό. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η εξέταση των διαφορών στην επίδοση της CDT σε συνθήκη ελεύθερης σχεδίασης και αντιγραφής σε ασθενείς με AD και FTD (Frontal Variant). Στην παρούσα μελέτη το δείγμα αποτελείται από 88 ασθενείς με AD και 62 με διάγνωση FTD. Οι ασθενείς ελέγχθηκαν για την ομοιογένεια τους ως προς το φύλο, το μορφωτικό επίπεδο, την διάρκεια της νόσου, την ηλικία και την επίδοση τους στο Modified Mini-Mental. Σε όλους τους ασθενείς χορηγήθηκε αρχικά η δοκιμασία σχεδίασης του ρολογιού σε συνθήκη ελεύθερης σχεδίασης και έπειτα σε συνθήκη αντιγραφής. Η βαθμολόγηση έγινε σε κλίμακα από το 0 έως 7. Και οι δύο ομάδες ασθενών φάνηκε να βελτιώνονται στην συνθήκη αντιγραφής. Σημαντικές διαφορές παρατηρήθηκαν και στις δύο συνθήκες με τους ασθενείς με FTD να έχουν καλύτερη επίδοση σε σχέση με τους ασθενείς με AD και στις δύο συνθήκες. Η CDT φαίνεται ότι μπορεί να συμβάλει στην διαφορική διάγνωση της AD από την FTD. Παρόλο που η δοκιμασία φαίνεται να επηρεάζεται από το προεξάρχον εκτελεστικό έλλειμμα που εμφανίζεται χαρακτηριστικά στην FTD, οι ασθενείς με AD είχαν συνολικά χειρότερη επίδοση. Ωστόσο και οι δύο ομάδες ασθενών βελτιώθηκαν στον ίδιο βαθμό στην συνθήκη αντιγραφής σε σχέση με την αυθόρμητη σχεδίαση.

Άγχος, στρατηγικές αντιμετώπισης και δίκτυα κοινωνικής υποστήριξης γονέων που έχουν παιδιά με εγκεφαλική παράλυση

Α. Ανδρικοπούλου*, Μ. Λουμάκου, Δ. Φιλιππάτου

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Σκοπός αυτής της ερευνητικής εργασίας είναι να διερευνηθεί εάν το στρες των γονέων που έχουν παιδιά με ημιπληγία διαφέρει από το στρες των γονέων παιδιών με τετραπληγία, ποιες στρατηγικές αντιμετώπισης του στρες χρησιμοποιεί η κάθε ομάδα, καθώς και αν τα δίκτυα κοινωνικής υποστήριξης είναι ίδια και για τις δύο ομάδες. Στην έρευνα συμμετείχαν 44 ζευγάρια γονέων. Επιπλέον, συμμετείχαν 5 πατέρες και 22 μητέρες 71 παιδιών, ηλικίας 4-6 ετών με Εγκεφαλική Παράλυση (33 με τετραπληγία και 38 με ημιπληγία). Για την εξαγωγή συμπερασμάτων χρησιμοποιήθηκαν τα εξής εργαλεία: α) ερωτηματολόγιο Αξιολόγησης του Άγχους Spielberger (State-Trait Anxiety Inventory), β) Κλίμακα Στρατηγικών Αντιμετώπισης Αγχогόνων Καταστάσεων (Ways of Coping) γ) Κλίμακα Οικογενειακής Υποστήριξης (Family Support Scale). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα επίπεδα του στρες των γονέων που έχουν παιδιά με τετραπληγία δεν διαφέρουν από αυτά των γονέων που τα παιδιά τους έχουν ημιπληγία. Όσον αφορά τις στρατηγικές αντιμετώπισης του στρες που χρησιμοποιούν οι γονείς παιδιών με τετραπληγία, αυτές δεν διαφέρουν από τις στρατηγικές γονέων παιδιών με ημιπληγία. Επίσης, οι γονείς παιδιών με τετραπληγία και ημιπληγία αναζητούν δίκτυα κοινωνικής υποστήριξης ανάλογα με την ηλικία διάγνωσης του παιδιού τους, τη μορφή εγκεφαλικής παράλυσης, το φύλο τους, την εθνικότητά τους και το οικονομικό τους επίπεδο. Τα παραπάνω αποτελέσματα είναι χρήσιμα για τον σχεδιασμό Προγραμμάτων Συμβουλευτικής Παρέμβασης, σύμφωνα με τις ανάγκες και τις δυνατότητες ολόκληρης της οικογένειας.

Οπτικοκινητική οργάνωση και οπτική μνήμη σε παιδιά με ΔΕΠ-Υ

Φ. Βλάχος, Π. Αγαπητού, Φ. Μπονώτη

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ), αποτελεί μια συχνή αναπτυξιακή διαταραχή που εμφανίζεται στην παιδική ηλικία και χαρακτηρίζεται από ελλειμματική προσοχή, με ή χωρίς υψηλά επίπεδα υπερκινητικότητας-παρορμητικότητας. Η ΔΕΠ-Υ στα παιδιά, συνοδεύεται από ένα πλήθος δυσκολιών και προβλημάτων που σχετίζονται με τη γλώσσα, τις ανώτερες εκτελεστικές λειτουργίες, όπως την εργαζόμενη μνήμη και την αυτορρύθμιση του συναισθήματος, τη συμπεριφορά και την κοινωνικοποίηση. Σκοπός της συγκεκριμένης μελέτης ήταν να διερευνήσει πιθανές διαφοροποιήσεις στην οπτικοκινητική οργάνωση και οπτική μνήμη ανάμεσα σε παιδιά με ΔΕΠ-Υ και τυπικά αναπτυσσόμενα παιδιά. Στην πειραματική ομάδα συμμετείχαν 54 παιδιά που παρουσίαζαν συμπτώματα ΔΕΠ-Υ (36 αγόρια και 18 κορίτσια, Μ.Ο. ηλικίας 9.2 έτη, Τ.Α. 1.7, εύρος 6-11 ετών), τα οποία εξισώθηκαν ως προς την ηλικία και το φύλο με ισάριθμα τυπικά αναπτυσσόμενα παιδιά που αποτέλεσαν την ομάδα ελέγχου. Για την αξιολόγηση της οπτικοκινητικής οργάνωσης και της οπτικής μνήμης χορηγήθηκε και στις δύο ομάδες το σύνθετο σχήμα των Rey-Osterrieth, οι οποίες εξετάστηκαν στην αντιγραφή και τη μνημονική αναπαραγωγή του. Η ανάλυση δεν ανέδειξε σημαντικές διαφορές στην επίδοση των δύο ομάδων κατά την αντιγραφή του σύνθετου σχήματος, αλλά οι μαθητές με ΔΕΠ-Υ παρουσίαζαν σημαντικά χαμηλότερη επίδοση από τα τυπικά αναπτυσσόμενα παιδιά κατά τη μνημονική αναπαραγωγή του. Αυτή η χαμηλότερη επίδοση παρατηρήθηκε ανεξάρτητα από το αν τα παιδιά παρουσίαζαν μόνο διαταραχή της προσοχής, μόνο υπερκινητικότητα, ή και τις δύο διαταραχές. Τα αποτελέσματα υποδηλώνουν ότι τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ πιθανώς αντιμετωπίζουν γνωστικά ελλείμματα που επηρεάζουν το σύστημα της οπτικής μνήμης πολύ περισσότερο από αυτό της οπτικοκινητικής οργάνωσης.

Στρατηγικές για επιτυχημένη διδασκαλία παιδιών με διαταραχή ελλειμματικής προσοχής υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ)

Κ. Ζαφειριάδης, *Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Ν. Έβρου*

Οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι διδάσκουν με επιτυχία μαθητές με Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής Υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ) χρησιμοποιούν στρατηγικές τριών κατευθύνσεων. Αρχικά, οι εκπαιδευτικοί στο πλαίσιο της διεπιστημονικής ομάδας και σε συνεργασία με τους γονείς του παιδιού χρησιμοποιώντας διαγνωστικές αξιολογήσεις αλλά και παρατηρήσεις στην τάξη αξιολογούν τις ατομικές ανάγκες και τις δυνατότητες του παιδιού. Όχι μόνο εντοπίζουν πώς, πότε και γιατί το παιδί είναι απρόσεκτο, παρορμητικό και υπερκινητικό, αλλά και προσδιορίζουν τις ανάγκες του, ώστε να συνεχίσουν με τη διδασκαλία και να «οικοδομήσουν» τις ικανότητες του παιδιού. Στη συνέχεια, επιλέγουν τις κατάλληλες διδακτικές στρατηγικές. Καθορίζουν ποιες διδακτικές πρακτικές ανταποκρίνονται στις ακαδημαϊκές αλλά και στις συμπεριφοριστικές ανάγκες που έχουν προσδιορίσει. Τέλος, οι εκπαιδευτικοί οργανώνουν τις ανάγκες που προσδιόρισαν σε ένα Εξατομικευμένο Πρόγραμμα Εκπαίδευσης (Ε.Π.Ε.), στο οποίο καθορίζονται οι βραχυπρόθεσμοι και οι ετήσιοι στόχοι, οι υπηρεσίες της ειδικής αγωγής που βοηθούν στην υποστήριξη του παιδιού και στην επίτευξη των στόχων. Τα συστατικά των αποτελεσματικών προγραμμάτων για τη διδασκαλία παιδιών με ΔΕΠ-Υ περιλαμβάνουν τρία δεδομένα. Οι εκπαιδευτικοί εφαρμόζουν τις αρχές της αποτελεσματικής διδασκαλίας όταν αρχίζουν, οργανώνουν και τελειώνουν το μάθημα. Οι συμπεριφοριστικές προτάσεις οι οποίες αποσκοπούν στο να βοηθήσουν τους μαθητές με ΔΕΠ-Υ να εκδηλώσουν συμπεριφορές οι οποίες προλαμβάνουν τα προβλήματα στην τάξη, ενώ παγιώνουν και ένα κλίμα ηρεμίας, που προάγει τη μάθηση. Το τρίτο στοιχείο της επιτυχημένης στρατηγικής για την εκπαίδευση των μαθητών με ΔΕΠ-Υ περιλαμβάνει προσαρμογές στην τάξη, μια και συχνά οι μαθητές δυσκολεύονται να προσαρμοστούν στο περιβάλλον της τάξης, να εντοπίσουν τις ανάγκες και τις υποχρεώσεις και τελικά να οργανώσουν απερίσπαστοι τις εργασίες τους, με αποτέλεσμα να διαχέεται η προσοχή τους, καθώς στρέφονται σε δραστηριότητες που υλοποιούνται στα διπλανά θρανία.

Γλώσσα και Μάθηση: η επίδραση του συνδρόμου απνοιών/υποπνοιών στον ύπνο

Γ. Ανδρέου, Μ. Τασιούδη*

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας διερευνάται η επίδραση του Συνδρόμου Απνοιών/Υποπνοιών στον ύπνο (ΣΑΥ) κατά την πρώιμη παιδική ηλικία σε γλωσσικό κυρίως επίπεδο με στόχο την πληρέστερη κατανόηση της σημασίας του Συνδρόμου για την ομαλή γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού. Οι Διαταραχές Ύπνου σε παιδιά έχουν συσχετιστεί με προβλήματα μειωμένης προσοχής, υπερκινητικότητας, παρορμητικότητας και μαθησιακών δυσκολιών, λόγω των διαταραχών αναπνοής κατά τη διάρκεια του ύπνου, της διαλείπουσας νυκτερινής υποξίας και των συχνών αφυπνίσεων που αυτή προκαλεί. Επιπλέον, σε πρόσφατη ανασκόπηση (Gozal, 2008) σχετικά με τις συνέπειες του ΣΑΥ σε παιδιά έχει βρεθεί συσχέτισή του με χαμηλότερο δείκτη IQ σε σχέση με τις ομάδες ελέγχου που δεν παρουσίαζαν το Σύνδρομο. Στην παρούσα έρευνα εξετάζεται η επίδοση παιδιών ηλικίας 4-7, 11 ετών που πάσχουν από ΣΑΥ σε ένα ψυχομετρικό κριτήριο γλωσσικής επάρκειας (Λα-Τω Ι) και σε ένα κριτήριο μαθησιακής επάρκειας (DTLA-P:3). Θα παρουσιαστούν τα πρώτα αποτελέσματα των παιδιών με ΣΑΥ στα ανωτέρω κριτήρια με έμφαση στην επίδοση στους τομείς της φωνολογίας, της μορφοσύνταξης και της σημασιολογίας, καθώς είναι η πρώτη έρευνα που εστιάζει στην επίδραση του Συνδρόμου σε επιμέρους γλωσσικά επίπεδα. Τα αποτελέσματα θα συσχετιστούν με αυτά μιας αντίστοιχης ηλικιακής ομάδας ελέγχου παιδιών χωρίς το Σύνδρομο. Τα ευρήματα της έρευνας αυτής θα συμβάλουν στη δημιουργία μιας περισσότερο στοχευμένης και πολύπλευρης αντιμετώπισης των επιδράσεων του Συνδρόμου. Η κατανόηση της σημασίας των επιδράσεων του ΣΑΥ είναι ιδιαίτερα σημαντική, ειδικά σε περιόδους κρίσιμες, κατά τις οποίες παραμελούνται πολλά προβλήματα υγείας εάν δε θεωρούνται μείζονος σημασίας, ενώ μπορεί να αποδειχθούν καταλυτικής σημασίας για την ομαλή ανάπτυξη των παιδιών.

14.00-17.00

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 7

Ομαδική παρέμβαση για την ανάπτυξη δεξιοτήτων σύναψης διαφυλικών σχέσεων

Έλ. Κουβαράκη*, Μ. Λεμονούδη*, Γ. Ευσταθίου

Ινστιτούτο Έρευνας και Θεραπείας της Συμπεριφοράς

Ο όρος «βιολογικό φύλο» χρησιμοποιείται για να περιγράψει τις βιολογικές κατηγορίες του άνδρα και της γυναίκας. Ο κοινωνικός ρόλος του φύλου αναφέρεται σε συμπεριφορές, ενδιαφέροντα και υποχρεώσεις που ορίζονται από την κοινωνία ως κατάλληλα ή αρμόζοντα για άνδρες και γυναίκες. Η διάκριση του βιολογικού και κοινωνικού φύλου δεν χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει τον παράγοντα που ευθύνεται για την εμφάνιση συγκεκριμένων χαρακτηριστικών σε άτομα διαφορετικού φύλου (μία διαμάχη του τύπου κληρονομικότητα ή περιβάλλον) αλλά για να αναδείξει πως αυτά τα χαρακτηριστικά ή οι συμπεριφορές αποτελούν το αποτέλεσμα της κοινωνικής διαμεσολάβησης στη βάση μιας βιολογικής διαφοράς. Από τα πλούσια ερευνητικά δεδομένα σχετικά με τις διαφυλικές σχέσεις, και τον ρόλο του κοινωνικού φύλου σε αυτές, αλλά και των στερεότυπων και των πεποιθήσεων αναφορικά με την προσέγγιση ενός συντρόφου, φαίνεται ότι υπάρχουν άνθρωποι που παρουσιάζουν ελλείμματα σε δεξιότητες σχετικά με την αναζήτηση συντρόφου και τη διαμόρφωση σχέσεων, αλλά και δυσλειτουργικές αντιλήψεις που παρεμποδίζουν τη σύναψη ή/και τη διατήρηση μιας συντροφικής σχέσης. Μια ικανοποιητική διαφυλική σχέση που διαπνέεται από συντροφικότητα, κατανόηση, σεβασμό και αμοιβαιότητα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για την ισορροπημένη προσωπική ζωή και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη. Σκοπός του εργαστηρίου είναι να παρουσιάσει το σύγχρονο θεωρητικό και ερευνητικό υπόβαθρο και τις τεχνικές και δεξιότητες που εφαρμόζονται στους συμμετέχοντες της ομαδικής παρέμβασης, σύμφωνα με το Γνωσιακό – Συμπεριφοριστικό Μοντέλο. Επιδίωξη του εργαστηρίου είναι η προσομοίωση της ομαδικής παρέμβασης που λαμβάνει χώρα στο Ινστιτούτο Έρευνας και Θεραπείας της Συμπεριφοράς, αποσαφηνίζοντας το θεωρητικό-ερευνητικό υπόβαθρο μέσω βιωματικών και διαδραστικών ασκήσεων. Το εργαστήριο απευθύνεται σε ειδικούς ψυχικής υγείας και σε όσους ενδιαφέρει το συγκεκριμένο θέμα, με απώτερο στόχο την ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 8**Εγώ και ο «άλλος» - Πρόκληση ή πρόβλημα;**Δ. Σακκά¹, Α. Ψάλτη², Ε. Θεοδοσιάδου³¹Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ²ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης, ³Περιφερειακή Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης

Οι ραγδαίες αλλαγές στην πολιτισμική σύνθεση του ελληνικού πληθυσμού την τελευταία εικοσαετία έφεραν σε επαφή τους λειτουργούς της εκπαίδευσης και της ψυχικής υγείας με άτομα από ποικίλα πολιτισμικά περιβάλλοντα και κατέστησαν επιτακτική την ανάγκη της καλλιέργειας δεξιοτήτων για την παροχή αποτελεσματικών υπηρεσιών λαμβάνοντας υπόψη το στοιχείο της «διαφορετικότητας» και της «ποικιλομορφίας». Τα τελευταία χρόνια, με την έκρηξη των φαινομένων ρατσιστικής βίας, τα οποία συχνά επιδεινώνονται με πρόσχημα την οικονομική κρίση, η ανάγκη για μια εκπαίδευση προσανατολισμένη στην αποδοχή της «διαφορετικότητας» όσων παρέχουν υπηρεσίες εκπαίδευσης και ψυχικής υγείας λαμβάνει το χαρακτήρα του επείγοντος. Η βασική παραδοχή στην οποία βασίζεται και το συγκεκριμένο εργαστήριο είναι ότι για να είναι σε θέση ένας επαγγελματίας να δουλέψει με το «διαφορετικό», θα πρέπει να είναι σε θέση να ενοποιεί και να μετατρέπει γνώσεις για άτομα και ομάδες σε συγκεκριμένα κριτήρια, πολιτικές, πρακτικές και στάσεις που εφαρμόζονται στους κατάλληλους πολιτισμικούς χώρους, ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Στόχος του εργαστηρίου είναι η διερεύνηση των προσωπικών πεποιθήσεων και ιδεών των συμμετεχόντων σχετικά με την επαφή τους, στα πλαίσια της εργασίας τους, με άτομα από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα, η εξέταση του ιστορικού διαμόρφωσης των απόψεών τους για το «διαφορετικό» και η διευκρίνιση του τρόπου με τον οποίο αυτές τους οι απόψεις επηρεάζουν τις επαγγελματικές τους πρακτικές. Η παραπάνω διερεύνηση θα υλοποιηθεί μέσω βιωματικών ασκήσεων που αφορούν (α) στη δημιουργία εντυπώσεων, (β) στη διερεύνηση υπάρχουσών στάσεων και στερεοτύπων για τον «άλλο», και (γ) στους τρόπους με τους οποίους οι στάσεις επηρεάζουν τη συμπεριφορά του επαγγελματία. Είναι γνωστό ότι η βιωματική μάθηση ωθεί τον εκπαιδευόμενο στον αναστοχασμό και την αυτενέργεια, δυο βασικές διαδικασίες στις οποίες στηρίζεται η ψυχολογική ενδυνάμωση. Οι βιωματικές ασκήσεις προέρχονται από πιλοτικό πρόγραμμα επιμόρφωσης και ενδυνάμωσης εκπαιδευτικών για τη διαχείριση της πολυπολιτισμικής τάξης, ενώ η μέθοδος προσέγγισης βασίζεται στο μοντέλο ASK, ένα μοντέλο που χρησιμοποιείται για την καλλιέργεια της πολιτισμικής ενημερότητας σε εκπαιδευτικούς, αλλά και σε άλλες επαγγελματικές ομάδες (σύμβουλοι, ψυχολόγοι, κλπ.). Το εργαστήριο απευθύνεται σε λειτουργούς της εκπαίδευσης ή της ψυχικής υγείας, σε φοιτητές παιδαγωγικών τμημάτων και τμημάτων ψυχολογίας και σε κοινωνικούς λειτουργούς.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 9**Είμαστε ελεύθεροι να επιλέξουμε; Δουλεύοντας με το παράδοξο της ελευθερίας της επιλογής και τα δεδομένα της ύπαρξης**

Ευγ. Γεωργαντά, Κ. Ζύμνη-Γεωργάλου, Αλ. Χαρισιάδης, Αν. Κούρτη

Ελληνική Εταιρεία Υπαρξιακής Ψυχολογίας «Γίνεσθαι»

Η υπαρξιακή προσέγγιση στη ψυχοθεραπεία ασχολείται με την κατανόηση της θέσης του ατόμου στον κόσμο και με το τι σημαίνει για τον άνθρωπο η ίδια του η ύπαρξη. Σκοπός της υπαρξιακής θεραπείας είναι να βοηθήσει τον θεραπευόμενο να βιώσει τη ζωή του ικανοποιητικά και με αυθεντικό τρόπο. Αποτελεί ένα πλούσιο μωσαϊκό διαφορετικών θεραπευτικών πρακτικών που έχουν κοινή αφετηρία τη φιλοσοφία και κοινό στόχο την ανθρώπινη ύπαρξη. Ένα από τα βασικά θέματα που πραγματεύεται ο υπαρξισμός είναι το δυσβάσταχτο φορτίο της ελευθερίας. Κάθε άνθρωπος καλείται να πάρει τις δικές του αποφάσεις επί όλων των θεμάτων, να λάβει θέση απέναντι στην ζωή και να αποφασίσει πως θα τη ζήσει. Όταν το άτομο αντιληφθεί ότι είναι περιορισμένο κυρίως από την ίδια τη θνητότητά του αλλά και συγχρόνως ελεύθερο, και ότι μπορεί να επιλέξει μέσα από πολλούς δρόμους, το δικό του μοναδικό, προσωπικό μονοπάτι, το βάρος της ευθύνης και της θέλησης που αυτό συνεπάγεται το τρομάζει. Πολλές φορές ο άνθρωπος προσπαθεί να ξεφύγει από την ελευθερία των επιλογών που έχει βρίσκοντας χιλιάδες δικαιολογίες και δημιουργώντας στο μυαλό του χιλιάδες εμπόδια που δεν του «επιτρέπουν» να κάνει αυτό που πραγματικά θέλει. Σε αυτό το εργαστήριο, οι εκπαιδευτές της Ελληνικής Εταιρείας Υπαρξιακής Ψυχολογίας «Γίνεσθαι» θα επεξεργαστούν τις κύριες έννοιες του Υπαρξισμού και θα δουλέψουν με βιωματικές ασκήσεις μαζί με τους συμμετέχοντες το πως βλέπει ο υπαρξισμός την ελεύθερη βούληση και την ευθύνη των επιλογών στη ζωή.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 10**Thinking E-motionally (Σκέψου...Συναισθηματικά)**

Μ. Μαλικιώση-Λοΐζου, Β. Τσάδαρη, Μ. Τσαπάρη, Ε. Παυλίδη, Μ. Στιβακτάκη, Ε. Γιάννου, Α. Δέλγα, Ε. Γρηγοριάδου
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το εργαστήριο περιλαμβάνει παιχνίδια και δραστηριότητες σε ψηφιακή ή μη μορφή που προάγουν τη συναισθηματική νοημοσύνη των παιδιών προσχολικής και σχολικής ηλικίας.

- **Ψηφιακό παιχνίδι μνήμης** "Memory" σε ψηφιακή μορφή. Το παιχνίδι έχει δύο επίπεδα. Στο πρώτο επίπεδο (για παιδιά προσχολικής ηλικίας) τα παιδιά καλούνται αναγνωρίζοντας τα 4 βασικά συναισθήματα (χαρά, λύπη, θυμό, φόβο) να βρουν το ίδιο συναίσθημα προκειμένου να κάνουν ζευγάρι. Σε δεύτερο επίπεδο, παρουσιάζονται τα βασικά συναισθήματα, αλλά το ζευγάρι του καθενός αποτελεί μια κατάσταση, η οποία προκαλεί το συγκεκριμένο συναίσθημα.
- **Συκ-Εμφύκωση (Παρουσίαση εκπαιδευτικού βίντεο εμφύκωσης)** Διαδραστική παρουσίαση ενός εκπαιδευτικού βίντεο-εμφύκωσης με τη χρήση εύπλαστου υλικού (πλαστελίνη) για παιδιά σχολικής-προσχολικής ηλικίας, κατά το οποίο χρησιμοποιούνται οι δεξιότητες αποτελεσματικής επικοινωνίας και συμβουλευτικής.
- **Κόμικ** Δημιουργία κόμικ, που αφορά μικρές καταστάσεις στις οποίες ένα παιδί σχολικής ηλικίας θα μπορούσε να βρεθεί με τους συμμαθητές του, την οικογένεια του, τους φίλους του. Τα παιδιά καλούνται να δημιουργήσουν, υποστηριζόμενα από τα μέλη του Συμβουλευτικού Κέντρου Ομηλίκων 2,3 ή 4 καρτέ, στα οποία στόχος είναι να χρησιμοποιηθούν οι δεξιότητες αποτελεσματικής επικοινωνίας και συμβουλευτικής. Προκειμένου να δημιουργηθούν οι μικρές ιστορίες γίνεται χρήση εκπαιδευτικού λογισμικού δημιουργίας ψηφιακών κόμικ.
- **Συναι-στρόβιλος** Επιδαπέδιο ομαδικό παιχνίδι, που συνδυάζει την κίνηση, την ισορροπία και την παρατήρηση με τα συναισθήματα.
- **Δημιουργία Ψηφιακού Παραμυθιού** Τα παιδιά εργάζονται σε ομάδες, με σκοπό την οπτικοποίηση μιας ιστορίας, η οποία έχει βασιστεί στη Συμβουλευτική Ομηλίκων. Στη συνέχεια, με τη βοήθεια του Ηλεκτρονικού Υπολογιστή, η ιστορία μετατρέπεται σε ψηφιακό παραμύθι.
- **Ταξίδι στον κόσμο της επικοινωνίας** Επιδαπέδιο ομαδικό παιχνίδι, κατά το οποίο στόχος είναι να φτάσει πρώτος στο τέρμα εκείνος, που θα διαχειριστεί αποτελεσματικά καταστάσεις από την καθημερινή ζωή, αποφεύγοντας εμπόδια επικοινωνίας και επιλέγοντας αποτελεσματικές δεξιότητες επικοινωνίας.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 11**Η ψυχοδυναμική προσέγγιση του παιδικού σχεδίου: ανάλυση και ερμηνεία του ως σημειωτική διαδικασία για τη διάγνωση και τη θεραπεία**

Κ. Χατήρα, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Το σχέδιο αποτελεί μια προσωπική έκφραση του δημιουργού του. Εμπεριέχει την αξία της επικοινωνίας και το πλεονέκτημα της μη λεκτικής επικοινωνίας, καθώς μπορεί να προσφέρει μια πολύμορφη ελευθερία έκφρασης και μια «άμεση επικοινωνία» με το ασυνείδητο. Ένα σχέδιο (αυθόρμητο ή μη) μας προτείνει, πραγματικά, πολύ υλικό εκ του ασυνείδητου, προβαλλόμενο με συμβολισμούς και αναπαραστάσεις. Τα παιδικά σχέδια ακολουθούν μια εξελικτική πορεία, καθώς τα παιδιά τείνουν να σχεδιάζουν αυτά που γνωρίζουν και αισθάνονται με το δικό τους μοναδικό τρόπο. Αυτό που βλέπουμε στα παιδικά σχέδια αποτελεί την αλληλεπίδραση των λειτουργιών της αντίληψης, της συναισθηματικής ανάπτυξης και των κινητικών δεξιοτήτων, προσθέτοντας σε αυτά τον παράγοντα της κοινωνικής εμπειρίας. Για τη σωστή προσέγγιση και εκτίμηση των παιδικών σχεδίων πρέπει να υπάρχει το θεωρητικό υπόβαθρο και των τριών αυτών παραμέτρων. Τα σχέδια είναι χρήσιμα εργαλεία κατανόησης και αξιολόγησης της αναπτυξιακής πορείας του παιδιού και της ψυχικής του κατάστασης, και αξιολογούνται μέσα από τρεις προοπτικές: ως αναλυτικό εργαλείο, ως διαγνωστική μέθοδος και ως θεραπευτική διαδικασία. Το σχέδιο μπορεί να θεωρηθεί ένα προβολικό εργαλείο και ως τέτοιο μας επιτρέπει την αποκωδικοποίηση ενός πλούσιου υλικού σημαδιών στο περιεχόμενό του, στα σύμβολα, τα χρώματα, τις αναλογίες και τα ίχνη γραμμών, στο μέγεθος και τον προσδιορισμό θέσης της αντιπροσωπείας του εαυτού, ακόμη και στην πρώτη εντύπωση της σχεδιαστικής αναπαράστασης. Επομένως, υπό τους όρους της προβολικής υπόθεσης, το σχέδιο αναγνωρίζεται ως ο καθρέφτης και η αντανάκλαση

της προσωπικότητας και του εσωτερικού κόσμου ενός παιδιού. Τρεις ενότητες θα στηρίξουν τις εργασίες αυτού του εργαστηρίου: α) η ψυχοδυναμική προσέγγιση του σχεδίου στη διαγνωστική και θεραπευτική διαδικασία, β) η ανάλυση και ερμηνεία του περιεχομένου και των συμβολισμών του σχεδίου ως έννοιες προβολής και σημάδια κοινοποίησης της ψυχικής κατάστασης, και γ) η συνοπτική μελέτη των σημαδιών και των συμβολισμών της αναπαράστασης των συναισθημάτων και των τραυματικών εμπειριών των παιδιών. Τεχνικές όπως το σχέδιο και η φαντασία ειδώλων στη ζωγραφική είναι οι μόνοι τρόποι επικοινωνίας και κατανόησης του εσωτερικού κόσμου των παιδιών, και αποτελούν χρήσιμα εργαλεία και δομές ως σημειωτικές διαδικασίες που οργανώνονται και παράγονται από αυτά για να τύχουν μιας συγκεκριμένης κοινοποίησης στους σημαντικούς άλλους.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 12

Εργαστήριο κινητικής αξιολόγησης με τη δέσμη «ΔΕΚΑ-ΠΡΟ» (Δημόκριτος - Εργαλείο Κινητικής Ανίχνευσης για παιδιά προσχολικής ηλικίας)

Α. Καμπάς¹, Φ. Βενετσάνου², Ζ. Γαβριλίδου¹

¹Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ²Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σε αυτό το εργαστήριο θα παρουσιαστεί για πρώτη φορά στην Ελλάδα η δέσμη «Δημόκριτος Εργαλείο Κινητικής Ανίχνευσης για παιδιά προσχολικής ηλικίας» (ΔΕΚΑ-ΠΡΟ) (Καμπάς, Βενετσάνου, Γαβριλίδου, 2012). Θα γίνει παρουσίαση των ψυχομετρικών χαρακτηριστικών της δέσμης και θα αναλυθούν οι ιδιαιτερότητες της εφαρμογής και της χρήσης της. Στη συνέχεια, θα πραγματοποιηθεί εκπαίδευση των συμμετεχόντων στη χρήση του εργαλείου, με βιντεοσκοπημένα στιγμιότυπα από τη μέτρηση ενός παιδιού. Η συγκεκριμένη δέσμη δημιουργήθηκε για να καλύψει ένα κενό που αναφέρεται στη βιβλιογραφία και αφορά την καταλληλότητα των εργαλείων κινητικής αξιολόγησης παιδιών προσχολικής ηλικίας. Ο στόχος της χρήσης των τεστ κινητικής αξιολόγησης σε αυτή την ηλικία είναι η ανίχνευση κινητικών δυσκολιών αλλά και ο σχεδιασμός προγραμμάτων κινητικής αγωγής. Κατά συνέπεια απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή, αφενός για να μη γίνει λανθασμένη εκτίμηση των επιδόσεων, αφετέρου για να είναι αποτελεσματικό ένα πρόγραμμα κινητικής αγωγής. Το κυριότερο μειονέκτημα λοιπόν που εντοπίζεται σε όλα ανεξαιρέτως τα εργαλεία κινητικής αξιολόγησης που υπάρχουν είναι ότι δεν εξασφαλίζουν ένα περιβάλλον μέτρησης που να δίνει κίνητρα στο παιδί αυτής της ηλικίας να συμμετάσχει αναδεικνύοντας όλες του τις δυνατότητες. Επιπλέον η διάρκεια διεξαγωγής των τεστ στην πλειοψηφία τους ξεπερνάει κατά πολύ τις δυνατότητες συγκέντρωσης των παιδιών αυτής της ηλικίας. Έτσι τις περισσότερες φορές το αποτέλεσμα της αξιολόγησης με τη χρήση αυτών των εργαλείων είναι πλασματικό. Η δέσμη ΔΕΚΑ-ΠΡΟ που πρωτοπαρουσιάστηκε το 2001 και η πρωταρχική της μορφή (13 τεστ) δημοσιεύτηκε στο βιβλίο «Τα Ψυχομετρικά Εργαλεία στην Ελλάδα», σήμερα έχει λάβει την τελική της μορφή και περιλαμβάνει 10 τεστ, πετυχαίνοντας με αυτό τον τρόπο μια συνολική διάρκεια εφαρμογής κάτω από 15 λεπτά. Όλα τα τεστ της δέσμης παρουσιάζονται ατομικά σε κάθε παιδί ξεχωριστά μέσω της αφήγησης ενός παραμυθιού στο οποίο το παιδί καλείται να συμμετάσχει, παίζοντας «ρόλο» στην εξέλιξη της ιστορίας. Το πρώτο τεστ αφορά τον καθορισμό της κυριαρχίας άνω άκρων και δεν προσμετράται στη συνολική αξιολόγηση. Τα υπόλοιπα εννέα (9) τεστ αξιολογούν ένα ευρύ φάσμα των κινητικών ικανοτήτων (αδρών και λεπτών) όπως: συχνότητα κίνησης άνω άκρου, ευκινησία σώματος, ταχύτητα κίνησης σώματος και ακρίβεια χειρισμού, ισορροπία κατά το βάδισμα προς τα πίσω, στόχευση με το άνω άκρο, συγχρονισμός άνω άκρων, ευκαμψία-συνειδητοποίηση σώματος, ικανότητα πρόβλεψης και σύλληψης αντικειμένου και αλτική ικανότητα. Η κινητική επίδοση στη δέσμη προκύπτει μετά από άθροιση των μετασχηματισμένων σε κλάσεις αρχικών τιμών. Η δέσμη παρουσιάζει ικανοποιητικά ψυχομετρικά χαρακτηριστικά (Cronbach's $A = .710$, test-retest reliability's $ICC = .880$, concurrent validity BOTMP-LF, $r = .801$) και έχουν κατασκευαστεί νόρμες που βασίζονται σε δείγμα 1784 παιδιών από όλη την Ελλάδα και την Κύπρο.

17.30-19.00**ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 2****Η οικονομική κρίση ως κοινωνιακό διακύβευμα και κοινωνιο-ψυχολογική πρόκληση**Οργανωτής/Πρόεδρος: Σ. Παπαστάμου, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*Συζητητής: Τ. Ιατρίδης, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Το προτεινόμενο συμπόσιο παρουσιάζει μια σειρά ερευνητικών ευρημάτων που προέκυψαν από μελέτες του Εργαστηρίου Κοινωνικής και Πειραματικής Ψυχολογίας του Τμήματος Ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, οι οποίες διενεργήθηκαν διαδοχικά κατά την τελευταία διετία (Νοέμβριος 2010-Νοέμβριος 2011), συνεχίζουν να διενεργούνται και εντάσσονται σε ένα ευρύτερο ερευνητικό πρωτόκολλο στο οποίο, με πρωτοβουλία του Εργαστηρίου Κοινωνικής και Πειραματικής Ψυχολογίας, εμπλέκονται ερευνητές και από άλλες χώρες (Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ιρλανδία, Ισπανία και Πορτογαλία). Οι μελέτες αυτές επιχειρούν να προσεγγίσουν την οικονομική κρίση στη χώρα μας και στον ευρωπαϊκό χώρο από τη σκοπιά των κοινωνικών αναπαραστάσεων και, συγκεκριμένα, να διερευνήσουν τον τρόπο με τον οποίο το κοινωνικό υποκείμενο βιώνει, προσλαμβάνει και επεξεργάζεται τις νεοεισαχθείσες μεταβλητές της οικονομικής κρίσης, καθώς και πώς τις μεταλλάσσει σε «σταθερές» τις νεόδμητες καθημερινότητάς του, έτσι όπως αυτή οικοδομείται στην παρούσα συγκυρία. Κεντρικές θεματικές διερεύνησης είναι οι εξής: Αίτια της οικονομικής κρίσης, υπεύθυνοι της ελληνικής κρίσης, τρόποι διαχείρισης της κρίσης, υπεύθυνοι της διαφθοράς στην ελληνική κοινωνία, νόρμες διανεμητικής δικαιοσύνης, αξίες, αίσθηση προσωπικής ευαλωτότητας (Staerklé et al., 2007), διομαδικές διαστάσεις της οικονομικής κρίσης, ιδεολογικές οργανωτικές αρχές κοινωνικών εκτιμήσεων για την κρίση (δικαιολόγηση του συστήματος, Jost et al., 2004, προσανατολισμός κοινωνικής κυριαρχίας, Sidanius & Pratto, 1999, άρρητες θεωρίες κοινωνικής επιρροής, Papastamou & Prodromitis, 2012, οικονομική κρίση και πολιτική συμμετοχή. Κάθε μια από τις τρεις παρεμβάσεις που συγκροτούν το συμπόσιο αντιστοιχεί σε ένα ξεχωριστό κομμάτι της ευρύτερης «σπονδυλωτής»-διαχρονικής έρευνας στην οποία συμμετέχουν οι τρεις ομιλητές.

Η ερευνητική και θεωρητική συνεισφορά της Κοινωνικής Ψυχολογίας ενώπιον της οικονομικής κρίσηςΣ. Παπαστάμου, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Στην ανακοίνωση τίθενται οι κεντρικές επιστημολογικές, θεωρητικές και μεθοδολογικές αρχές έμπρακτης προσέγγισης του «ολικού» φαινομένου της οικονομικής κρίσης, ως αντικείμενου έρευνας από την Κοινωνική Ψυχολογία. Μέσα από την παρουσίαση των κεντρικών ευρημάτων της ερευνητικής δραστηριότητας κατά την τελευταία 2ετία, συζητούνται θέματα σχετικά με την προσπέλαση του αυτονόητου, την ανατομία του προφανούς και την εν τέλει ανάσυρση των ιδεολογικών οργανωτικών αρχών που δίδουν την κοινωνιοψυχολογική επεξεργασία του φαινομένου από το πολλαπλώς εγκαλούμενο κοινωνικό υποκείμενο.

Πολυεπίεδοι αυτοπροσδιορισμοί και ιδεολογικές επεξεργασίες κατά την «εξήγηση» και «αντίδραση» στην κρίσηΓ. Προδρομίτης, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Στην ανακοίνωση παρουσιάζονται ευρήματα σχετικά με τους πολλαπλούς ταυτοτικούς προσδιορισμούς, οι οποίοι λειτουργούν καθοριστικά τόσο ως προς την (καταγγελτική έως εκλογικευτική) αιτιολόγηση της κρίσης όσο και ως προς την προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα και διακρηυσσόμενη υιοθέτηση πολυώνυμων ατομικών και συλλογικών πρακτικών αντίδρασης σ' αυτήν. Επιπλέον, μέσα από τη θεωρητική και ερευνητική αξιοποίηση της έννοιας των «άρρητων θεωριών κοινωνικής επιρροής» ταυτοποιούνται ιδεολογικά τα διάφορα αποτυπώματα, που αφήνει η οικονομική κρίση στην κοινωνική σκέψη και αναδεικνύεται ο ρόλος που διαδραματίζουν οι οργανωτικές αρχές της εξάρτησης και της σύγκρουσης στην τοποθέτηση του κοινωνικού υποκειμένου εντός της κρίσης και απέναντι σ' αυτήν.

Αντιδρώντας στην οικονομική κρίση: προβλεπτικοί παράγοντες της συμπεριφοράς σε καιρούς κρίσης

Ξ. Χρυσόχοου, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η αντίδραση στην οικονομική κρίση μπορεί να περιλαμβάνει διαφορετικές συμπεριφορές από την κατάθλιψη και την αναζήτηση προσωπικών λύσεων έως την συμμετοχή σε συλλογικές δραστηριότητες διεκδίκησης και τη χρήση βίας. Η παρουσία αυτή στοχεύει στο να εξετάσει τους προβλεπτικούς παράγοντες αυτών των διαφορετικών επιλογών σε ένα δείγμα 1040 υποκειμένων που ερωτήθηκαν τον Νοέμβριο του 2011. Οι παράγοντες αυτοί είναι εκτός από τα δημογραφικά και κοινωνιολογικά χαρακτηριστικά των υποκειμένων, ιδεολογικού χαρακτήρα (δοξασίες περί δικαιοσύνης, άρρητες θεωρίες διομαδικών σχέσεων, πολιτικός προσανατολισμός), συναισθήματα, εξηγητικοί παράγοντες της οικονομικής κρίσης, σχετική αποστέρση και αίσθηση ευαλωτότητας. Θα καταδειχθεί ο ειδικός ρόλος του κάθε παράγοντα στην πρόβλεψη διαφορετικών μορφών αντίδρασης καθώς και η σημασία των συναισθημάτων.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 5

Γνωστική, μεταγνωστική ανάπτυξη και λύση προβλημάτων

Προεδρείο: Α. Δημητρίου, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Ι. Δημάκος, Πανεπιστήμιο Πατρών

Γνωστική και μεταγνωστική ανάπτυξη της λογικής σκέψης κατά την προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία: ο ρόλος της θεωρίας του νου και της γλωσσικής ανάπτυξης

Ι. Ντούση*, Ε. Ν. Γωνίδα, Γ. Κιοσέογλου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η περιγραφή της ανάπτυξης της γνωστικής (ΓΝΕ) και της μεταγνωστικής επίδοσης (ΜΕ) των παιδιών σε έργα λογικής σκέψης από το νηπιαγωγείο έως την πρώτη τάξη του δημοτικού. Επιπλέον, εξετάστηκε η δυναμική συμβολή της θεωρίας του νου και της γλωσσικής ανάπτυξης στη διαμόρφωση και την αναπτυξιακή πορεία των μεταγνωστικών επιδόσεων των παιδιών κατά την πρώιμη αυτή αναπτυξιακή περίοδο. Στην έρευνα συμμετείχαν 127 παιδιά, τα οποία εξετάστηκαν τρεις φορές ατομικά (α) κατά την είσοδό τους στο νηπιαγωγείο, (β) στα μέσα περίπου της σχολικής χρονιάς, και (γ) κατά την είσοδό τους στην Α' δημοτικού. Για την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας επιλέχθηκε η χρήση της ανάλυσης της λανθάνουσας καμπύλης της ανάπτυξης (latent growth curve analysis). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, τόσο οι γνωστικές όσο και οι μεταγνωστικές επιδόσεις των παιδιών βελτιώθηκαν με την πρόοδο της ηλικίας με τη γνωστική επίδοση των παιδιών να είναι σαφώς υψηλότερη συγκριτικά με τη ΜΕ παρόλο που η ΜΕ των παιδιών βελτιώθηκε με πιο γοργούς ρυθμούς. Εντοπίστηκαν, επίσης, ατομικές διαφορές μεταξύ των παιδιών μόνον ως προς το ρυθμό της μεταγνωστικής ανάπτυξης και όχι της γνωστικής. Επιπλέον, η θεωρία του νου και το επίπεδο γλωσσικής ανάπτυξης βρέθηκε ότι αποτελούν σημαντικούς προβλεπτικούς παράγοντες του αρχικού επιπέδου της μεταγνωστικής επίδοσης των παιδιών στα έργα λογικής σκέψης. Έτσι, τα παιδιά υψηλότερου επιπέδου γλωσσικής ανάπτυξης και/ή αυτά που είχαν κατακτήσει νωρίτερα τη θεωρία του νου σημείωσαν υψηλότερες μεταγνωστικές επιδόσεις στην αρχή του νηπιαγωγείου. Ωστόσο, οι δύο υπό εξέταση παράγοντες δε βρέθηκε να προβλέπουν το ρυθμό αλλαγής της μεταγνωστικής επίδοσης των παιδιών στη διάρκεια του χρόνου.

Δεξιότητες αυτο-ρύθμισης της δράσης και σε παιδιά Δημοτικού: σχέσεις με γνωστικές και σχολικές επιδόσεις

Π. Μεταλλίδου, Ε. Κωνσταντινοπούλου, Μ. Μπαξεβάνη, Ε. Ναζλίδου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ο στόχος της παρούσας έρευνας ήταν διπλός και πραγματοποιήθηκε σε δυο φάσεις. Στην πρώτη φάση στόχος ήταν ο έλεγχος της παραγοντικής εγκυρότητας και αξιοπιστίας στον ελληνικό μαθητικό πληθυσμό του *Τεστ Αυτο-ρύθμισης για Παιδιά* (Self-regulation Test for Children-SRTC, Kuhl & Kraska, 1993), ενός εργαλείου που χορηγείται σε υπολογιστικό περιβάλλον. Για το σκοπό αυτό εξετάστηκαν ατομικά 88 μαθητές (N = 44) και μαθήτριες (N = 44) της Δ' Δημοτικού. Το εργαλείο πα-

ρουσίασε ικανοποιητικούς δείκτες παραγοντικής εγκυρότητας και αξιοπιστίας. Στη δεύτερη φάση, στόχος ήταν η διερεύνηση της ανάπτυξης των δεξιοτήτων αυτο-ρύθμισης της δράσης σε παιδιά δημοτικού σχολείου καθώς και η προβλεπτική αξία αυτών των δεξιοτήτων για τις σχολικές τους επιδόσεις. Για το σκοπό αυτό σε μια επόμενη έρευνα, η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη, έχουν εξεταστεί με το *Τεστ Αυτο-ρύθμισης για Παιδιά* 94 μαθητές και μαθήτριες της Β' (N = 23), Γ' (N = 39) και Δ' τάξης (N = 32) Δημοτικών σχολείων της Θεσσαλονίκης. Οι γνωστικές τους επιδόσεις αξιολογήθηκαν μέσα από υπο-κλίμακες του WISC, προκειμένου να αποκλειστούν από το δείγμα παιδιά που παρουσιάζουν σημαντικά γνωστικά ελλείμματα. Τέλος, ζητήθηκε από τους/τις εκπαιδευτικούς να αξιολογήσουν την επίδοση των μαθητών και μαθητριών και τις δεξιότητες αυτο-ρύθμισης της δράσης τους στο σχολικό περιβάλλον. Τα αποτελέσματα της δεύτερης φάσης βρίσκονται στη διαδικασία επεξεργασίας καθώς η έρευνα βρίσκεται σε εξέλιξη.

Εκτελεστικές λειτουργίες και μεταγνωστική ενημερότητα για τη γνωστική επεξεργασία: ο ρόλος τους στη διαδικασία επίλυσης μαθηματικών προβλημάτων

A. Μιχαλακούδη*, N. Μακρής

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Στόχος της μελέτης ήταν η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ των εκτελεστικών λειτουργιών, της μεταγνωστικής ενημερότητας για τη γνωστική επεξεργασία και της ανάπτυξης της μαθηματικής ικανότητας. Εξήντα μαθητές μεταξύ 9 και 12 χρόνων εξετάστηκαν ατομικά. Για τον προσδιορισμό της επίδοσης οι συμμετέχοντες εξετάστηκαν με έργα μαθηματικής ικανότητας αυξανόμενης δυσκολίας. Επίσης, εξετάστηκαν με έργα που απευθύνονται σε εκτελεστικές λειτουργίες, όπως η αναστολή, η μετατόπιση και η εργαζόμενη μνήμη. Τέλος, για τη διερεύνηση της μεταγνωστικής ενημερότητας των συμμετεχόντων για τη διαδικασία επίλυσης των μαθηματικών προβλημάτων ακολουθήθηκε η μέθοδος της έκφωνης σκέψης. Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν ως σημαντική την επίδραση της ηλικίας σε όλες τις παραμέτρους που μελετήθηκαν. Επίσης, φάνηκε ότι η επίδοση στα έργα της μαθηματικής ικανότητας επηρεάζεται τόσο από την επάρκεια των εκτελεστικών λειτουργιών όσο και από την ακρίβεια της μεταγνωστικής ενημερότητας για τη διαδικασία επίλυσης των έργων. Τα αποτελέσματα συζητούνται σε σχέση με τις σύγχρονες θεωρίες για τη γνωστική ανάπτυξη. Επίσης, συζητούνται οι προεκτάσεις τους στην εκπαίδευση.

Κύκλοι εξελικτικής επανεννόησης: μια ολική θεωρία νοπτικής ανάπτυξης

A. Δημητρίου, *Πανεπιστήμιο Λευκωσίας*

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 6

Σεξουαλική παρενόχληση και κακοποίηση

Προεδρείο: A. Χατζή, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

E. Λαμπρίδης, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Στάθμιση της ελληνικής κλίμακας αποδοχής των σύγχρονων μύθων για τη σεξουαλική επιθετικότητα: σχέσεις με σεξιστικές και συντηρητικές πολιτικές πεποιθήσεις

A. Χαντζή¹, E. Λαμπρίδης^{2*}, K. Τσαντίλα¹, G. Bohner³

¹Πάντειο Πανεπιστήμιο, ²Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ³Universität Bielefeld

Η κλίμακα αποδοχής των σύγχρονων μύθων για τη σεξουαλική επιθετικότητα (AMMSA - Gerger, Kley, Bohner, & Siebler, 2007) αναπτύχθηκε ως μία βελτιωμένη και πληρέστερη πρόταση για τη μέτρηση της αποδοχής των μύθων για το βιασμό. Σε σύγκριση με προγενέστερα σχετικά εργαλεία μέτρησης (π.χ. IRMA, Payne, Lonsway, & Fitzgerald, 1999), η κλίμακα AMMSA επιτυγχάνει την ακριβέστερη αποτύπωση των σύγχρονων, λιγότερο διακριτών απόψεων σχετικά με το βιασμό και τη σεξουαλική επιθετικότητα. Βασικός στόχος της παρούσας έρευνας είναι η στάθμιση της ελληνικής εκδοχής της κλίμακας AMMSA. Δεύτερος στόχος της είναι η διερεύνηση πιθανών σχέσεων της αποδοχής των σύγχρονων μύθων για τη σεξουαλική επιθετικότητα με άλλες σεξιστικές και συντηρητικές πολιτικές αντιλήψεις. Για τους λόγους αυτούς συμμετέχουσες και

συμμετέχοντες από την Ελλάδα και την Κύπρο ($N = 355$) συμπλήρωσαν τις ακόλουθες κλίμακες: Κλίμακα αποδοχής των σύγχρονων μύθων για την σεξουαλική επιθετικότητα (AMMSA), Κλίμακα του Ιλλινόις για την αποδοχή των μύθων για το βιασμό (IRMA), Κλίμακα Δεξιόστροφου Αυταρχισμού (RWA, Funke, 2005), Κλίμακα Προσανατολισμού Κοινωνικής Ιεραρχίας (SDO, Pratto, Sidanius, Stallworth, & Malle, 1994), Κλίμακα Αμφίθυμου Σεξισμού (ASI, Glick, et al., 2000), Κλίμακα Κοινωνικής Επιθυμητότητας (Marlowe-Crowne SDS, Reynolds, 1982). Η αξιοπιστία εσωτερικής συνοχής όλων των κλιμάκων είναι ικανοποιητική (α από 0.64 ως 0.97), όπως ικανοποιητικά είναι και τα ευρήματα της ανάλυσης παραγόντων που επιβεβαίωσαν τη μονοπαράγοντική δομή της κλίμακας AMMSA. Ο έλεγχος συγκλίνουσας εγκυρότητας για την κλίμακα αποδοχής των σύγχρονων μύθων για τη σεξουαλική επιθετικότητα ανέδειξε σημαντικές συσχετίσεις ανάμεσα στην κλίμακα AMMSA και όλες τις άλλες κλίμακες. Τέλος, συζητώνται οι στατιστικά σημαντικές σχέσεις μεταξύ της κλίμακας AMMSA και διάφορων δημογραφικών χαρακτηριστικών του δείγματος.

Προβλήματα εκφοβισμού/θυματοποίησης και σεξουαλικός προσανατολισμός: η σχέση τους με την ψυχική ευεξία σε δείγμα εφήβων μαθητών/τριών

Ό. Παπαδόπουλος, Ε. Ανδρέου

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Στόχος της παρούσας έρευνας αποτελεί η μελέτη των προβλημάτων εκφοβισμού / θυματοποίησης σε σχέση με τον παράγοντα του σεξουαλικού προσανατολισμού και η διερεύνηση των συσχετίσεων τους με ένα αριθμό ψυχολογικών παραγόντων, που περιλαμβάνουν την κατάθλιψη, το αίσθημα απελπισίας, τη μοναξιά, το αίσθημα ευεξίας, το αίσθημα ανήκειν στο σχολείο και την αυτοεκτίμηση σε δείγμα μαθητών και μαθητριών ($N = 757$) Λυκείου. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας εντοπίζεται σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στη συμμετοχή σε περιστατικά σχολικού εκφοβισμού και θυματοποίησης και τους παράγοντες ψυχικής ευεξίας, με τα υψηλότερα επίπεδα συμμετοχής σε τέτοιου είδους επεισόδια να συνδέονται με υψηλότερα επίπεδα δυσχέρειας των εμπλεκόμενων. Οι μαθητές και οι μαθήτριες μειονοτικών σεξουαλικών ομάδων βρέθηκε να παρουσιάζουν χαμηλότερα επίπεδα ψυχικής ευεξίας από τους συμμαθητές τους ετεροφυλοφιλικών σεξουαλικών προτιμήσεων, ενώ και τα επίπεδα εμπλοκής τους σε περιστατικά που σχετίζονταν με εκφοβισμό και θυματοποίηση εμφανίστηκαν υψηλότερα από τα αντίστοιχα των ετεροφυλόφιλων μαθητών/τριών. Τα συγκεκριμένα αποτελέσματα μπορούν να εξηγηθούν αν αναλογιστεί κανείς τους επιπρόσθετους παράγοντες επικινδυνότητας που αντιμετωπίζουν οι νέοι σεξουαλικών μειονοτήτων, όπως οι εμπειρίες εκθρότητας και απόρριψης που βιώνουν εξαιτίας του σεξουαλικού προσανατολισμού τους και οι ευρύτερες ψυχοκοινωνικές πιέσεις που ασκούνται από ένα ετεροκανονιστικό περιβάλλον. Οι διαπιστώσεις της παρούσας μελέτης κρίνεται απαραίτητο να διερευνηθούν μέσα από περαιτέρω έρευνες για να διαπιστωθεί με μεγαλύτερη σαφήνεια η σχέση του σεξουαλικού προσανατολισμού με το φαινόμενο του εκφοβισμού, έτσι ώστε ο μελλοντικός σχεδιασμός παρεμβάσεων στα σχολεία της χώρας να λαμβάνει υπόψη αυτό τον ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα.

Διερεύνηση βιωμάτων σεξουαλικής παρενόχλησης σε φοιτητές, τρόποι διαχείρισης και αυτοεκτίμηση

Αν. Κολιάρη*¹, Αν. Βασιλείου², Μ. Κιτρομίλη¹, Αν. Χατζημαυρή¹

¹Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου, ²Middlesex University

Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 513 προπτυχιακοί φοιτητές του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου, οι οποίοι συμπλήρωσαν σειρά ερωτηματολογίων αυτοαξιολόγησης. Σκοπός της έρευνας ήταν να διερευνηθεί περιπτώσεις σεξουαλικής παρενόχλησης, που πιθανώς οι φοιτητές έχουν βιώσει, καθώς και τους τρόπους διαχείρισης του συμβάντος και τις επιπτώσεις στην αυτοεκτίμησή τους. Χορηγήθηκε η τροποποιημένη μορφή του ερωτηματολογίου των Fitzgerald, Gelfand, and Drasgow (1995) το οποίο αξιολογεί τη συχνότητα και τον τρόπο, με τον οποίο οι συμμετέχοντες βίωσαν τη σεξουαλική παρενόχληση. Για τη διερεύνηση των τρόπων διαχείρισης της παρενόχλησης χορηγήθηκε στους φοιτητές η τροποποιημένη μορφή του ερωτηματολογίου της Fitzgerald (1990), το οποίο αξιολογεί τους τρόπους διαχείρισης της παρενόχλησης και τις επιπτώσεις σε γνωστικό και συναισθηματικό επίπεδο. Τα αποτελέσματα έδειξαν, ότι μεγάλο ποσοστό φοιτητριών και φοιτητών δέχθηκαν σεξουαλική παρενόχληση από άντρα, γυναίκα, ή και από τα δύο φύλα (24%). Σημαντικό αποτέλεσμα αποτελεί και το γεγονός ότι το 48% των φοιτητών, οι οποίοι ανέφεραν ότι υπέστησαν σεξουαλική παρενόχληση δεν μίλησαν

για την εμπειρία τους με άλλον, προκειμένου να λάβουν στήριξη ή να προβούν σε καταγγελία. Επίσης, παρατηρήθηκε ότι οι δείκτες αυτοεκτίμησης των φοιτητών και των φοιτητριών που βίωσαν παρενόχληση, ήσαν χαμηλότεροι σε σύγκριση με αυτών που δεν βίωσαν. Αξίζει να αναφερθεί, ότι η παρούσα μελέτη αποτελεί την πρώτη οργανωμένη απόπειρα διερεύνησης του φαινομένου σε φοιτητικό πληθυσμό στην Κύπρο.

Ανίχνευση γονικών κακοποιτικών συμπεριφορών σε βρέφη και νήπια με πιλοτική χρήση του «Οδηγού διαγνωστικής ταξινόμησης ψυχικής υγείας και αναπτυξιακών διαταραχών της βρεφικής και νηπιακής ηλικίας

Κ. Χατζηνικολάου*, Β. Καρβέλη, Α. Σκουμπουρδή, Γ. Νικολαΐδης, Ε. Ρίτσου

Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στην ανίχνευση γονικών κακοποιτικών συμπεριφορών σε βρέφη και νήπια, χρησιμοποιώντας, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, σε επίπεδο πιλοτικής έρευνας, το διαγνωστικό άξονα του «Οδηγού Διαγνωστικής Ταξινόμησης Ψυχικής Υγείας και Αναπτυξιακών Διαταραχών της Βρεφικής και Νηπιακής Ηλικίας», ο οποίος είναι υπό μετάφραση. Ο σχεδιασμός του εν λόγω εργαλείου προέκυψε από την ανάγκη ύπαρξης ενός οδηγού διαγνωστικής ταξινόμησης, η οποία θα λαμβάνει υπόψη τον ταχύ ρυθμό ανάπτυξης στα πρώτα χρόνια της ζωής, τη σημασία των πρώιμων σχέσεων βρεφών και νηπίων με το περιβάλλον φροντίδας τους, τις ατομικές διαφορές μεταξύ τους και τον αντίκτυπο που έχει στη ψυχική υγεία και ανάπτυξή τους η σχέση που αναπτύσσουν με τον γονέα - φροντιστή. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε τυχαίο δείγμα 15 οικογενειών του γενικού και του κλινικού πληθυσμού, οι οποίες αναζητήσαν τις υπηρεσίες δημόσιων φορέων υγείας την εποχή της διεξαγωγής της πιλοτικής μελέτης. Η διαδικασία αξιολόγησης της εγκυρότητας των διαγνωστικών κριτηρίων του προαναφερθέντος εργαλείου για τον ελληνικό πληθυσμό βασίστηκε στη σύγκριση των αποτελεσμάτων της εφαρμογής αυτού, με τα αποτελέσματα άλλων ήδη αναγνωρισμένων διαγνωστικών εργαλείων τα οποία εφαρμόστηκαν στο ίδιο δείγμα, καθώς και τα αποτελέσματα της κλινικής εκτίμησης. Αυτή η πιλοτική έρευνα αναδεικνύει κριτήρια βάσει των οποίων δύναται να αξιολογηθεί η ποιότητα της αλληλεπίδρασης φροντιστή-βρέφους/νηπίου, η ύπαρξη ή μη διαταραχής στη σχέση αυτών, καθώς και ο τύπος της (διαταραγμένης) σχέσης.

Η παιδική σεξουαλική κακοποίηση με δράστη την μητέρα: ένα φαινόμενο με «σκοτεινό» αριθμό εγκληματικότητας. Παρουσίαση περιστατικού σεξουαλικής κακοποίησης από μητέρα προς κόρη

Θ. Φ. Τριανταφύλλου, *Πανεπιστήμιο Κρήτης, 414 Στρατιωτικό Νοσοκομείο*

Όπως προκύπτει από εγκληματολογικές έρευνες, σε ό,τι αφορά το φαινόμενο της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης εμφανίζεται μεγάλη στατιστική απόκλιση μεταξύ πραγματικής και εμφανούς εγκληματικότητας. Πολύ περισσότερο δε, η παιδική σεξουαλική κακοποίηση με δράστη την μητέρα αποτελεί ένα φαινόμενο με κατεξοχήν «σκοτεινό» αριθμό εγκληματικότητας. Η ανακοίνωση εστιάζεται α) στους παράγοντες που συντελούν στη «σκοτεινή» πλευρά της σεξουαλικής κακοποίησης από τη μητέρα, β) στην ιδιαίτερη σημασία του φαινομένου στα πλαίσια της αναπαράστασης για την μητρότητα και τη μητρική φιγούρα, γ) στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της μητέρας δράστη και της φύσης της κακοποίησης, δ) στις επιπτώσεις στο παιδί και ε) στις ιδιαίτερες επιπτώσεις όταν το θύμα είναι κόρη. Τέλος, παρουσιάζεται η ιστορία μιας γυναίκας που έπεσε θύμα σεξουαλικής κακοποίησης από τη μητέρα της. Συγκεκριμένα παρουσιάζονται το ιστορικό εξέλιξής της μέσα από το φίλτρο της άρνησης, της ενοχής και της σιωπής της, η εκμυστήρευσή της μέσα από το φίλτρο του πραγματικού και του συμβολικού παιδιού μέσα της, οι διεργασίες του πένθους και του θυμού όπως και η αγωνία ανάκτησης της εμπιστοσύνης της προς τους άλλους και προς τον εαυτό της μέσα από τη θεραπεία.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 5**Σχολές Γονέων: Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον**Πρόεδρος: Γρ. Σίμος, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*,Συζητητής: Λ. Κωνσταντινίδης, *Ελληνική Εταιρεία Γνωστικής Συμπεριφορικής Ψυχοθεραπείας*

Οι σχολές γονέων ή με βάση τη διεθνή βιβλιογραφία, τα προγράμματα εκπαίδευσης γονέων, είναι συνήθως σύντομα σε διάρκεια και απευθύνονται σε γονείς με παιδιά βρεφικής, νηπιακής, παιδικής και εφηβικής ηλικίας. Αν και πολλά από αυτά τα προγράμματα έχουν και θεραπευτικό σκοπό, βασικός τους στόχος, μεταξύ άλλων, είναι και η πρόληψη της ψυχικής υγείας του παιδιού και της οικογένειάς του. Τα προγράμματα εκπαίδευσης γονέων αποτελούν προγράμματα παρέμβασης ενός ευρύτερου πλαισίου πρωτογενούς πρόληψης της ψυχικής υγείας του ευρύτερου χώρου της αγωγής και προαγωγής της υγείας. Μέσα από εμπειρικές τεκμηριωμένες έρευνες φαίνεται να είναι αποτελεσματικά, είναι στην πλειονότητά τους δομημένα και έχουν συγκεκριμένη θεματολογία με καθορισμένους στόχους, αν και διαφοροποιούνται αρκετά ως προς την μορφή, το περιεχόμενο, το σκοπό, το μέγεθος και τη θεωρητική τους κατεύθυνση. Στο συμπόσιο θα παρουσιαστούν: α) η πορεία και η εξέλιξη των προγραμμάτων εκπαίδευσης γονέων από τη στιγμή που έκαναν την εμφάνισή τους έως και σήμερα, β) τα περισσότερο αποτελεσματικά, βάσει εμπειρικά τεκμηριωμένων ερευνών, προγράμματα εκπαίδευσης γονέων, γ) οι πιο σημαντικές μελέτες, αλλά και οι ανασκοπήσεις αυτών των μελετών δ) οι σημαντικότερες μελέτες αξιολόγησης των ποιοτικών δεδομένων των απόψεων των γονέων σχετικά με τα προγράμματα στα οποία συμμετέχουν και ε) ποιοτική μελέτη σχετικά με τις απόψεις των γονέων για το πρόγραμμα εκπαίδευσης γονέων γνωστικής συμπεριφορικής προσέγγισης «Σκέφτομαι & Πράττω».

Η πορεία εξέλιξης των προγραμμάτων εκπαίδευσης γονέων από την εμφάνισή τους έως και σήμεραΛ. Κωνσταντινίδης¹, Γ. Γκόγκα^{1,2}¹Ελληνική Εταιρεία Γνωστικής Συμπεριφορικής Ψυχοθεραπείας, ²Εταιρεία Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Αποκατάστασης

Οι προσπάθειες επιμόρφωσης και εκπαίδευσης των γονέων δεν είναι κάτι καινούριο. Μελέτες σχετικά με την πορεία της εκπαίδευσης των γονέων, αναφέρουν ότι η συγκεκριμένη προσπάθεια είναι αρκετά παλιά. Οι πρώτες ανησυχίες για το θέμα των γονέων παρουσιάστηκαν σε χώρες βιομηχανικά αναπτυγμένες. Στην Αμερική το 1815, οι πρώτοι σύλλογοι γονέων αναφέρονται στην ανάγκη να ενημερωθούν οι γονείς για τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους. Εκείνη την εποχή η διαπαιδαγώγηση είχε έναν αρκετά ακραίο και αυταρχικό χαρακτήρα. Τέτοιου είδους προσπάθειες ενημέρωσης των γονέων, ξεκινούν περίπου στις αρχές του 18ου αιώνα και πιο συγκεκριμένα γύρω στα 1820, όταν κάνανε την εμφάνισή τους οι πρώτες ομάδες από μητέρες, οι οποίες συζητούσαν γύρω από τα προβλήματα διαπαιδαγώγησης των παιδιών τους. Στη μεταπολεμική περίοδο, η εκπαίδευση των γονέων αλλάζει νοοτροπία και από αυταρχική γίνεται περισσότερο ανθρωπιστική, επηρεαζόμενη τόσο από τις ιδέες των φιλοσόφων Locke, Rousseau, Pestalozzi και Froebel όσο και από την έναρξη της εδραίωσης της έρευνας για τις επιπτώσεις της γονεϊκής λειτουργίας στην ανάπτυξη του παιδιού. Τον 20ο αιώνα η εκπαίδευση των γονέων στράφηκε σε θέματα της ανάπτυξης της προσωπικότητας και της συναισθηματικής ανάπτυξης των παιδιών. Με τον καιρό προστέθηκαν και άλλα θέματα όπως η σωματική υγεία και τελικά η ψυχική υγεία του παιδιού. Τη δεκαετία του 1960, το ενδιαφέρον των προσπαθειών εκπαίδευσης των γονέων στράφηκε σε θέματα που αφορούσαν στην γνωστική ανάπτυξη των παιδιών. Στην παρούσα ανασκόπηση παρουσιάζεται η σχετική με την πορεία εξέλιξης των προγραμμάτων εκπαίδευσης γονέων βιβλιογραφία, τόσο διεθνώς όσο και στην Ελλάδα και γίνεται αναφορά στα περισσότερο αποτελεσματικά, βάσει εμπειρικά τεκμηριωμένων ερευνών, προγράμματα εκπαίδευσης γονέων.

Τα βασικά ερευνητικά δεδομένα σχετικά με την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων εκπαίδευσης γονέων

Γρ. Σίμος^{1,2}, Γ. Γκόγκα^{2,3}, Λ. Κωνσταντινίδης²

¹Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, ²Ελληνική Εταιρεία Γνωστικής Συμπεριφορικής Ψυχοθεραπείας,

³Εταιρεία Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Αποκατάστασης

Η τελευταία εικοσαετία φαίνεται να εστιάζει ιδιαίτερα στην ανάπτυξη και εφαρμογή προγραμμάτων εκπαίδευσης γονέων, ενώ ταυτόχρονα εμφανίζεται ένας προοδευτικά αυξανόμενος αριθμός αναφορών (ανασκοπήσεις και μετα-αναλύσεις) για την αποτελεσματικότητα αυτών των προγραμμάτων. Στην παρούσα ανασκόπηση παρουσιάζονται οι πιο σημαντικές μελέτες, αλλά και οι ανασκοπήσεις αυτών, με τα αποτελέσματα να ποικίλουν ως προς την ηλικιακή ομάδα στόχο, την ψυχοπαθολογία στόχο ή την θεωρητική βάση από την οποία προέκυψε το πρόγραμμα-παρέμβαση, κάνοντας έτσι φανερό μια ιδιαίτερη ανομοιογένεια σε αυτές τις μελέτες. Ανεξάρτητα από την υπο-τυποποίηση του προγράμματος, ή τα μεθοδολογικά προβλήματα των μελετών, το γενικό συμπέρασμα είναι πως τα ομαδικά προγράμματα εκπαίδευσης γονέων δείχνουν να είναι αποτελεσματικά και τονίζουν την αναγκαιότητα εφαρμογής των προγραμμάτων αυτών από τα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού, και είναι αποτελεσματικά –μεταξύ άλλων– στη συναισθηματική και συμπεριφορική ρύθμιση των παιδιών ηλικίας κάτω των 3 ετών, στη βελτίωση των προβλημάτων συμπεριφοράς σε παιδιά με διαταραχή διαγωγής ηλικίας μεταξύ 3 και 10 ετών, στη βελτίωση ποικίλων ψυχοκοινωνικών και αναπτυξιακών εκβάσεων στις έφηβες μπέστες και στα παιδιά τους, στην αντιμετώπιση της αντικοινωνικής συμπεριφοράς και της εγκληματικότητας των παιδιών και την προσωπική ανάπτυξη των γονέων, στα παιδιά με προβλήματα ύπνου και στην πρόληψη της κακομεταχείρισης του παιδιού. Τέλος, αν και δεν υπάρχουν σαφείς ενδείξεις για τον προληπτικό ρόλο ή τη μακροπρόθεσμη αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων αυτών, κυριαρχική παρουσιάζεται η αποτελεσματικότητα των γνωστικών συμπεριφορικών προγραμμάτων, καθώς, όταν το πρόγραμμα εφαρμόζεται από καλά εκπαιδευμένο προσωπικό, τα προγράμματα αυτά είναι αποτελεσματικά στη μείωση των προβλημάτων συμπεριφοράς του παιδιού και στην ενίσχυση των γονεϊκών δεξιοτήτων.

Οι απόψεις των γονέων για τα προγράμματα εκπαίδευσης γονέων

Μ. Παγκράτης¹, Γ. Γκόγκα^{1,2}, Λ. Κωνσταντινίδης¹

¹Ελληνική Εταιρεία Γνωστικής Συμπεριφορικής Ψυχοθεραπείας, ²Εταιρεία Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Αποκατάστασης

Τα προγράμματα εκπαίδευσης γονέων οικοδομούν προστατευτικούς παράγοντες ενισχύοντας τις δεξιότητες ζωής των νηπίων και των μικρών παιδιών, βελτιώνοντας παράλληλα τις αλληλεπιδράσεις γονέων-παιδιών. Την εκτεταμένη χρήση των προγραμμάτων αυτών δεν έχει ακολουθήσει σε ανάλογο μέγεθος η έρευνα για την αποτελεσματικότητά τους, παρόλο που οι ερευνητές τονίζουν την ανάγκη αυτή. Στον παγκόσμιο χάρτη το ερευνητικό ενδιαφέρον για τη μελέτη των αποτελεσμάτων που φέρει η εφαρμογή τέτοιου είδους προγραμμάτων βαίνει διαρκώς αυξανόμενο. Στον αντίποδα, στην Ελλάδα παρότι σχολές γονέων εφαρμόζονται σχεδόν σε όλες τις πόλεις η ερευνητική δραστηριότητα για τη μελέτη της αποτελεσματικότητάς τους είναι πάρα πολύ μικρή. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι αφενός η ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας και η παρουσίαση των πρόσφατων δεδομένων σχετικά με την ποιοτική αξιολόγηση των προγραμμάτων εκπαίδευσης γονέων, αφετέρου η προσπάθεια κάλυψης του ερευνητικού κενού που υφίσταται στον ελληνικό χώρο σχετικά με την ελλιπή αξιολόγηση των προγραμμάτων αυτών, μέσω της παρουσίασης των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης του προγράμματος «Σκέφτομαι & Πράττω». Ειδικότερα, παρουσιάζονται τα δεδομένα 53 γονέων, από τους 63 που συμμετείχαν στο πρόγραμμα, οι οποίοι κλήθηκαν να συμπληρώσουν μεταξύ άλλων το «Ερωτηματολόγιο Αξιολόγησης του Προγράμματος από τους Ίδιους τους Γονείς», αποτελούμενο από 35 ερωτήσεις, ανοικτού και κλειστού τύπου. Τόσο στη διεθνή όσο και στην ελληνική βιβλιογραφία είναι λιγοστά τα επιστημονικά δεδομένα που αφορούν προγράμματα, τα οποία πραγματοποιήθηκαν όχι σε κάποια ειδική ομάδα γονέων αλλά στο γενικό πληθυσμό. Επιπρόσθετα, η δυνατότητα που δόθηκε στους γονείς μέσω των ανοικτών ερωτήσεων του ερωτηματολογίου να αποτυπώσουν την υποκειμενική τους άποψη, τροφοδοτεί με πολύτιμο υλικό την επιστημονική κοινότητα και συνεισφέρει στην αρτιότερη τεκμηρίωσή του, επιφέροντας στο προσκήνιο σημαντικά στοιχεία τόσο για την ικανοποίηση, όσο και για τις βασικές προσδοκίες των συμμετεχόντων από το πρόγραμμα εκπαίδευσης γονέων.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 7**Ψυχοκοινωνικές όψεις της εκπαίδευσης**Προεδρείο: Κ. Κόκκινος, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*Φ. Πολυχρόνη, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών***Κοινωνικές ικανότητες και κοινωνικές αλληλεπιδράσεις παιδιών στην προσχολική εκπαίδευση: μία κοινωνιοπολιτισμική προσέγγιση**

Μ. Σεϊτάνη*, Σ. Αυγητίδου

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Η παρούσα εργασία μελετά τις κοινωνικές ικανότητες των παιδιών με διαφορετική κοινωνική θέση και φύλο στο νηπιαγωγείο υιοθετώντας την κοινωνιο-πολιτισμική προσέγγιση. Στόχος αρχικά είναι να διερευνήσει πώς παιδιά και εκπαιδευτικοί ορίζουν το κοινωνικά ικανό άτομο και κατά πόσο υπάρχει σύγκλιση μεταξύ των απόψεών τους. Επιπλέον στόχο αποτελεί η διερεύνηση πιθανών συσχετίσεων των τρόπων αλληλεπίδρασης των παιδιών στην τάξη με την κοινωνική τους θέση και το φύλο, λαμβάνοντας υπόψη τα πλαίσια της κουλτούρας των συνομηλίκων, της σχολικής κουλτούρας καθώς και το πλαίσιο των κοινωνικών τους σχέσεων με τους συνομηλίκους. Για την εκπόνηση της έρευνας χρησιμοποιήθηκε μία πολυμεθοδική, μεικτή προσέγγιση (επιτόπια και εστιασμένη παρατήρηση, κοινωνιομετρικά τεστ και ατομική συνέντευξη και ημι-δομημένη συνέντευξη νηπιαγωγών). Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 24 παιδιά και οι δύο νηπιαγωγοί μίας τάξης νηπιαγωγείου. Η έρευνα έδειξε ότι η νοηματοδότηση του κοινωνικά ικανού παιδιού από τις νηπιαγωγούς και τα παιδιά είχε πολλά κοινά σημεία αλλά δεν ταυτίζονταν. Η κοινωνική θέση των παιδιών και το φύλο σχετίζονταν με τον τρόπο αλληλεπίδρασης με τους συνομηλίκους τους. Συγκεκριμένα, διαπιστώθηκαν διαφοροποιημένοι τρόποι αλληλεπίδρασης με συνομηλίκους στα δημοφιλή, μέσου όρου και απορριπτόμενα παιδιά. Παρά τη διαπίστωση συγκεκριμένων σχέσεων ανάμεσα στο είδος της αλληλεπίδρασης και στην κοινωνική ικανότητα των παιδιών, η κοινωνική θέση ενός παιδιού αλλά και το είδος της σχέσης του με τους συνομηλίκους (π.χ. φίλια) επηρέαζε ορισμένες φορές το αν ένας συγκεκριμένος τρόπος αλληλεπίδρασης θα ερμηνευόταν από τα παιδιά ως αποδεκτός και κοινωνικά ικανός ή όχι. Επιπλέον, οι νηπιαγωγοί είχαν διαφορετικές προσδοκίες από παιδιά με διαφορετική κοινωνική θέση και φύλο στην τάξη. Τα αποτελέσματα αυτά συζητούνται, σε θεωρητικό επίπεδο, με την ανάδειξη των πρώιμων κοινωνικών ικανοτήτων των παιδιών και της ενεργητικής τους δράσης στη συνεργατική κατασκευή νοήματος και, σε μεθοδολογικό επίπεδο, με την ανάγκη μιας πολύπλευρης και πλαισιωμένης διερεύνησης των κοινωνικών ικανοτήτων των παιδιών.

Ο ρόλος του χώρου στη μετάβαση του παιδιού από την προσχολική αγωγή στη σχολική εκπαίδευση

Α. Κοντάκος, Ν. Πολεμικός, Π. Ξανθάκου, Σ. Αποστόλου*

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ο χώρος στο δημοτικό σχολείο δε διευκολύνει τη μετάβαση, διότι παρουσιάζει μια τυπική οργάνωση των υλικών στοιχείων σε αντίθεση με το νηπιαγωγείο, όπου η διαρρύθμιση του χώρου αποπνέει μια ατμόσφαιρα οικεία στις προσλαμβάνουσες του παιδιού αναφορικά με τον προσωπικό χώρο του σπιτιού του. Γι' αυτό προτείνεται στις τρεις πρώτες τάξεις του δημοτικού να σχεδιάζεται μια σταδιακή «μετάβαση» του υλικού περιβάλλοντος των αιθουσών από την ευέλικτη στην τυπική μορφή. Η μετάβαση από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σηματοδοτεί για το παιδί το πέρασμά του από την προσχολική στη σχολική ηλικία. Το παιδί πέρα από τις βιολογικές και ψυχοσυναισθηματικές αλλαγές της ανάπτυξης, που βιώνει, καλείται στο πέρασμα από την προσχολική στη σχολική ζωή να διαχειριστεί και τις νέες απαιτήσεις που προκύπτουν στο νέο σχολικό πλαίσιο. Τόσο στο νηπιαγωγείο, όσο και στο δημοτικό το παιδί έρχεται αντιμέτωπο με το υλικό περιβάλλον, που αποτελεί το πρώτο στοιχείο αισθητηριακής πρόσληψης στο σχολικό πλαίσιο. Η μετάβαση του παιδιού από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό έχει μελετηθεί κυρίως υπό την οπτική των διαφορών του αναλυτικού προγράμματος. Στην παρούσα μελέτη το ενδιαφέρον εστιάζει στη διερεύνηση της διαφοράς του υλικού περιβάλλοντος μεταξύ του νηπιαγωγείου και του δημοτικού σχολείου στις αίθουσες δραστηριότητας και διδασκαλίας αντίστοιχα στο πλαίσιο αυτής της μετάβασης. Σκοπός της έρευνας ήταν μέσα από την αποτύπωση των περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών των σχολικών εγκαταστάσεων να αναδειχθεί ο ρόλος των οικολογικών επικοινωνιών.

ωνιακών προϋποθέσεων του παιδαγωγικού χώρου στη διαδικασία της ομαλής μετάβασης του παιδιού από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο. Η έρευνα διεξήχθη στα νηπιαγωγεία και δημοτικά σχολεία της νήσου Ρόδου. Το δείγμα περιλαμβάνει συνολικά 185 αίθουσες, προσχολικής αγωγής (50) και πρωτοβάθμιας σχολικής εκπαίδευσης (135). Για τη συλλογή των δεδομένων διαμορφώθηκε ένα εργαλείο αξιολόγησης των περιβαλλοντικών συνθηκών των αιθουσών του νηπιαγωγείου και του δημοτικού. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι υπάρχουν διαφορές ως προς τις περιβαλλοντικές συνθήκες μεταξύ των σχολικών μονάδων νηπιαγωγείου και δημοτικού. Επιβεβαιώνεται, ότι το παιδί έρχεται σε επαφή με διαφορετικά υλικά περιβάλλοντα στο νηπιαγωγείο και το δημοτικό, που αποτελούν διαφορετικά ερεθίσματα για τη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του προς το χώρο. Ιδιαίτερα έννοιες, όπως η εδαφικότητα, ο προσωπικός χώρος και η ιδιωτικότητα, φαίνεται ότι έχουν διαφορετικές περιβαλλοντικές ευκαιρίες εμφάνισης στις αίθουσες νηπιαγωγείου και δημοτικού. Ο ρόλος του χώρου διαφοροποιείται στην προσχολική αγωγή και τη σχολική εκπαίδευση λόγω του ότι επιτελεί διαφορετικό σκοπό στην κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα. Η διαφορετική χρήση του χώρου ως εργαλείου στην εκπαιδευτική δράση διαμορφώνει τη θέση του στην ιεράρχηση της σημασίας του ρόλου του ως μέσου παιδαγωγικής και διδακτικής μεθοδολογίας.

Επικοινωνιακή αλληλεπίδραση στο δημοτικό σχολείο

Κ. Τσαπατσάρη^{1*}, Π. Παναγιωτοπούλου²

¹University of Leeds, ²Πανεπιστήμιο Πατρών

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνήσει κατά πόσο και σε ποια μορφή υπάρχει η επικοινωνιακή αλληλεπίδραση μέσα στην τάξη ανάμεσα σε μαθητές και δασκάλους στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν την επικοινωνιακή αλληλεπίδραση διερευνήθηκαν ως προς το φύλο, το επίπεδο επίδοσης των μαθητών, την τάξη και το μάθημα. Η έρευνα έλαβε χώρα σε 10 Δημοτικά Σχολεία του Δήμου Πατρών και το δείγμα των μαθητών ανέρχεται στους 197. Οι μαθητές που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν χαμηλού, μεσαίου και υψηλού επιπέδου στα μαθήματα Γλώσσα και Μαθηματικά από την Γ' και ΣΤ' Τάξη. Ο κώδικας παρατήρησης που χρησιμοποιήθηκε για την διεξαγωγή της έρευνας είναι το *SECOS (State-Event Classroom Observation System)*. Από τα ευρήματα των αναλύσεων θα συζητηθούν: Η αλληλεπίδραση μεταξύ μαθητών διαφέρει ως προς το φύλο των μαθητών, το μάθημα και την τάξη, ενώ δεν διαφέρει ως προς το επίπεδο επίδοσης των μαθητών. Η επιδοκίμασία από το δάσκαλο προς το μαθητή διαφέρει ως προς το επίπεδο επίδοσης των μαθητών, ενώ δεν διαφέρει ως προς το φύλο, το μάθημα και την τάξη. Η αποδοκίμασία από το δάσκαλο προς το μαθητή διαφέρει ως προς το φύλο, το επίπεδο επίδοσης των μαθητών, το μάθημα και την τάξη.

Οι θεραπευτικοί παράγοντες σε ένα ψυχοεκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές δημοτικού σχολείου με κοινωνικό άγχος

Β. Μπαούρδα*¹, Α. Μπρούζος¹, Σ. Βασιλόπουλος²

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ² Πανεπιστήμιο Πατρών

Οι θεραπευτικοί παράγοντες αποτελούν τις διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα στις θεραπευτικές ομάδες, συμβάλλοντας στην αποτελεσματικότητα των ομαδικών παρεμβάσεων. Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να μελετήσει την ύπαρξη αυτών των παραγόντων σε τρεις ψυχοεκπαιδευτικές ομάδες για τη μείωση του κοινωνικού άγχους σε μαθητές δημοτικού σχολείου, διάρκειας οκτώ συναντήσεων. Στην έρευνα συμμετείχαν 40 μαθητές (Μ.Ο. ηλικίας = 10,83) με υψηλό δείκτη κοινωνικού άγχους. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωναν το ερωτηματολόγιο κρίσιμων συμβάντων (Critical Incident Questionnaire Bloch, Reibstein, Crouch, Holroyd, & Themen, 1979) στο τέλος κάθε συνάντησης. Κατά τη διάρκεια του προγράμματος, τα παιδιά-μέλη των ομάδων ανέφεραν συχνότερα γνωστικούς παράγοντες σε σύγκριση με συναισθηματικούς και συμπεριφορικούς ($p < 0,05$). Ο θεραπευτικός παράγοντας με τη μεγαλύτερη συχνότητα είναι η καθοδήγηση (50% στη διάρκεια του προγράμματος). Επιπρόσθετα, παρατηρήθηκε ότι η εμφάνιση συγκεκριμένων θεραπευτικών παραγόντων σε κάθε συνάντηση συσχετίζεται με τη φύση της ομάδας (ψυχοεκπαιδευτική) και το είδος των δραστηριοτήτων που εκτελούνται (για παράδειγμα ατομικές ή ομαδικές). Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας μπορούν να αξιοποιηθούν για το σχεδιασμό ψυχοεκπαιδευτικών ομάδων. Θεραπευτικοί παράγοντες, Ψυχοεκπαιδευτικές ομάδες

Η αντίληψη των παιδιών για τις γονικές πρακτικές διαπαιδαγώγησης και η ψυχοκοινωνική προσαρμογή στο σχολείο: ο ρόλος των χαρακτηριστικών των γονέων

Π. Λιανός, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Το ζήτημα της επίδρασης των γονικών πρακτικών στην ψυχοκοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών αποτελεί ένα διαχρονικό θέμα, το οποίο μελετάται συνεχώς, λόγω των διαφορετικών κοινωνικών συνθηκών που επιδρούν σε κάθε χρονική περίοδο στην σχέση αυτή. Τίθεται η ερευνητική υπόθεση ότι η ψυχοκοινωνική προσαρμογή των παιδιών στο σχολείο σχετίζεται με τον τρόπο που οι γονείς διαπαιδαγωγούν τα παιδιά τους στο σπίτι. Ιδιαίτερα, διερευνάται η αλληλεπίδραση των δυο αυτών μεταβλητών με τα ατομικά χαρακτηριστικά των γονέων (φύλο, ηλικία, εκπαίδευση, απασχόληση, είδος δεσμού στις σχέσεις). Η παρούσα έρευνα διεξήχθη σε ένα πληθυσμό 349 μαθητών Ε΄ και Στ΄ τάξης 25 δημοτικών σχολείων της Αττικής. Χορηγήθηκε το ερωτηματολόγιο «Αναμνήσεις από την Ανατροφή Μου» (EMBU) για παιδιά (Muris, Meesters, & van Brakel, 2003), το οποίο μετράει την αντίληψη που διαθέτουν τα παιδιά για την διαπαιδαγώγηση που τους παρέχουν οι γονείς τους. Επίσης, χρησιμοποιήθηκε το Τεστ Ψυχοκοινωνικής Προσαρμογής στο σχολείο, το οποίο συμπληρώνεται από τον εκπαιδευτικό (Χατζηκρήστου, Μπεζεβέγκης, Πολυχρόνη & Μυλωνάς, 2008). Οι γονείς συμπλήρωσαν το Ερωτηματολόγιο Σχέσεων (Relationship Scale Questionnaire) (Bartholomew, & Horowitz, 1991· Griffin, & Bartholomew, 1994). Βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή των παιδιών ως προς την ηλικία των μητέρων, ενώ η εκπαίδευση που έχουν λάβει οι πατέρες διαφοροποιεί την συχνότητα εμφάνισης απορριπτικών γονικών πρακτικών από την πλευρά τους. Επίσης, οι μαθητές των οποίων οι γονείς εργάζονται ως δημόσιοι υπάλληλοι εμφανίζουν καλύτερη σχολική επάρκεια, συγκριτικά με τους μαθητές με γονείς ιδιωτικούς υπαλλήλους ή ελεύθερους επαγγελματίες. Συζητούνται τα ευρήματα σε σχέση με την σχολική πραγματικότητα, κυρίως ως προς τον τρόπο που χρειάζεται να ληφθούν υπ' όψη στην αλληλεπίδραση των εκπαιδευτικών με τους γονείς.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 3

Ειδικές Ανάγκες, Σχολείο και Οικογένεια

Προεδρείο: Σ. Αυγητίδου, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*

Γ. Κουλιεράκης, *Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας*

Η αναγκαιότητα της διεπιστημονικής παρέμβασης στην αντιμετώπιση του εξελικτικού τραυλισμού

Μ. Κριεκούκη¹, Μ. Πιτοπούλου², Κ. Μητσιάκη²

¹ Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ² ΑΤΕΙ Ηπείρου

Ο τραυλισμός αποτελεί μια σύνθετη και διαδεδομένη διαταραχή, η οποία δεν περιλαμβάνει μόνο δυσκολίες στην ευχέρεια του λόγου αλλά επίσης, στην ψυχολογική κατάσταση και στις διαπροσωπικές σχέσεις του ατόμου. Πιο συγκεκριμένα, ο τραυλισμός είναι μία διαταραχή, η οποία χαρακτηρίζεται από υψηλή συχνότητα δυσρυθμιών στη ροή του λόγου. Ως δυσρυθμίες, ορίζονται οι επαναλήψεις ήχων, συλλαβών και λέξεων, οι επιμηκύνσεις ήχων και τα μπλοκαρίσματα. Στις διαταραχές ροής της ομιλίας ανήκουν: ο επίκτητος τραυλισμός ψυχογενούς αιτιολογίας, ο επίκτητος τραυλισμός νευρογενούς αιτιολογίας, ο εξελικτικός τραυλισμός και η ταχυλαλία ή βατταρισμός. Ο εξελικτικός τραυλισμός, είναι εκείνος για τον οποίο γίνεται συχνότερα λόγος, όταν αναφερόμαστε στον τραυλισμό, καθώς εμφανίζεται στην προσχολική ηλικία και εμμένει μέχρι την ενήλικη ζωή του ατόμου. Ο τραυλισμός, επιπρόσθετα, σύμφωνα με έρευνες, συνδέεται με άγχος, χαμηλή αυτοπεποίθηση, κοινωνική φοβία και δυσκολίες στην κοινωνικοποίηση του ατόμου. Η λογοθεραπευτική παρέμβαση στοχεύει στην αποκατάσταση ή τη διαχείριση των δυσρυθμιών που παρουσιάζονται στη ροή του λόγου. Τεχνικές για την επίτευξη του προαναφερθέντος στόχου αποτελούν, οι ασκήσεις τροποποίησης και μορφοποίησης, η συστηματική απευαισθητοποίηση, η καθυστερημένη ακουστική ανατροφοδότηση και η ομιλία με τη βοήθεια μετρονόμου και συσκευής επικαλυπτόμενου ήχου. Η ψυχοθεραπευτική παρέμβαση εστιάζει στην ενθάρρυνση της συναισθηματικής έκφρασης, στην τροποποίηση των δυσλειτουργικών σκέψεων, στη διαχείριση του άγχους, στην ενίσχυση της αυτοεικόνας και της αυτοαντίληψης, στη βελτίωση των δεξιοτήτων επικοινωνίας και στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων. Περιλαμβάνει τεχνικές όπως η ψυχοεκπαίδευση, η εξάσκηση στη χαλάρωση, η γνωστική αναπλαισίωση, το παίξιμο ρόλων και βασίζεται στη γνωσιακή – συμπεριφορική θε-

ραρεία. Η επιτυχής παρέμβαση στον τραυλισμό προϋποθέτει λόγω των πολυδιάστατων δυσκολιών που συνοπτικά αναφέρθηκαν τον σχεδιασμό ενός ολιστικού προγράμματος αντιμετώπισης τόσο από λογοθεραπευτή όσο και από ψυχολόγο. Στην παρούσα εργασία, στόχος είναι η καταγραφή των συμπτωμάτων, η παρουσίαση ενός ολοκληρωμένου προγράμματος παρέμβασης και η απόδειξη της αναγκαιότητας της διεπιστημονικότητας για την επίτευξη του καλύτερου δυνατού αποτελέσματος στην κλινική πράξη.

Η χρήση διαγνωστικών τεχνικών στον εντοπισμό δυσλεξίας ακουστικού τύπου σε μαθητικό πληθυσμό ηλικίας 6 έως 12 ετών

Ν. Χ. Ζυγούρης¹, Α. Β. Καραπέτσας¹, Μ. Γ. Χατζηελευθερίου², Β. Α. Τσόντζωρα¹, Β. Σ. Ρηγοπούλου¹

¹ Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ²Κέντρο Ψυχικής Υγείας Βόλου

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν ο εντοπισμός ακουστικού τύπου δυσλεξίας σε παιδιά με χρήση κλασικών Νευροψυχολογικών Δοκιμασιών και η σύγκριση των αποτελεσμάτων με αυτά παιδιών με τυπική αναγνωστική ικανότητα. Στην έρευνα συμμετείχαν 40 παιδιά από σχολεία του αστικού συγκροτήματος του Βόλου. Ο μισός αριθμός αυτών (N=20) αφορούσε αγόρια (N=10) και κορίτσια (N=10) σχολικής ηλικίας, στα οποία είχε διαγνωστεί δυσλεξία από Δημόσιο Φορέα (Κ.Ε.Δ.Δ.Υ) και φοιτούσαν σε τμήματα ένταξης. Στην ομάδα ελέγχου (N=20) εντάχθηκαν παιδιά ίδιου φύλου και ηλικίας με την ομάδα των παιδιών με Δυσλεξία. Οι δοκιμασίες που χορηγήθηκαν ήταν συνολικά έξι. Συγκεκριμένα, δύο δοκιμασίες της ακουστικής βραχύχρονης δύο δοκιμασίες εργαζόμενης μνήμης, δύο ακουστικής διάκρισης. Για την στατιστική ανάλυση χρησιμοποιήθηκε πολυπαραγοντική ανάλυση (2x2x6) δηλαδή φύλο (αγόρια / κορίτσια) x ομάδα ελέγχου και ομάδα παιδιών με δυσλεξία x δοκιμασίες αξιολόγησης των παιδιών. Από τη στατιστική ανάλυση καταδεικνύεται το γεγονός ότι τα παιδιά με δυσλεξία σημειώνουν στατιστικά σημαντική χαμηλότερη επίδοση στις προαναφερθείσες δοκιμασίες σε σύγκριση με τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης. Συμπερασματικά, γίνεται κατανοητό ότι τα παιδιά με δυσλεξία παρουσιάζουν στατιστικά σημαντικές διαφορές σε σύγκριση με την ομάδα ελέγχου στις δοκιμασίες ακουστικής βραχύχρονης και εργαζόμενης μνήμης καθώς και στις δοκιμασίες ακουστικής διάκρισης. Τα αποτελέσματα του παρόντος ερευνητικού πρωτοκόλλου θα χρησιμοποιηθούν σε μια έρευνα πιλότο που αυτή τη στιγμή διεξάγεται στο Εργαστήριο Νευροψυχολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Η χρήση διαγνωστικών τεχνικών στον εντοπισμό δυσλεξίας οπτικού τύπου σε μαθητικό πληθυσμό ηλικίας 6 έως 12 ετών

Μ. Γ. Χατζηελευθερίου², Ν. Χ. Ζυγούρης¹, Α. Β. Καραπέτσας¹, Β. Σ. Ρηγοπούλου¹, Β. Α. Τσόντζωρα¹

¹ Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ²Κέντρο Ψυχικής Υγείας Βόλου

Η δυσλεξία ως διαταραχή της ανάγνωσης διακρίνεται σε δύο μεγάλες και σαφώς καθορισμένες κατηγορίες: την οπτικού και την ακουστικού τύπου δυσλεξία. Στην πρώτη περίπτωση η διαταραχή εντοπίζεται στους οπτικούς μηχανισμούς αποκωδικοποίησης της λέξης και στη δεύτερη στους ακουστικούς μηχανισμούς επεξεργασίας των ερεθισμάτων. Βέβαια, υπάρχει και ο μικτός τύπος δυσλεξίας, όπου τα λάθη στην ανάγνωση και την κατανόηση του κειμένου εντοπίζονται και στους δύο μηχανισμούς. Αναλυτικότερα, τα βασικά χαρακτηριστικά των παιδιών με οπτικού τύπου δυσλεξία είναι η αργή ανάγνωση, η παράλειψη σειρών, οι υποκαταστάσεις και παραλείψεις λέξεων και συλλαβών, οι οπτικές παραλεξίες και οι λεξικοποιήσεις με σημασιολογικά ασύνδετους αναγραμματισμούς (Καραπέτσας & Ζυγούρης, 2012). Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν ο εντοπισμός δυσλεξίας οπτικού τύπου σε παιδιά σχολικής ηλικίας (6 – 12 ετών) με χρήση κλασικών Νευροψυχολογικών Δοκιμασιών και η σύγκριση των αποτελεσμάτων με αυτά παιδιών με τυπική αναγνωστική ικανότητα. Στην έρευνα συμμετείχαν 40 παιδιά από σχολεία του αστικού συγκροτήματος του Βόλου. Ο μισός αριθμός αυτών (N=20) αφορούσε αγόρια (N=10) και κορίτσια (N=10) σχολικής ηλικίας, στα οποία είχε διαγνωστεί δυσλεξία από Δημόσιο Φορέα (Κ.Ε.Δ.Δ.Υ) και φοιτούσαν σε τμήματα ένταξης. Στην ομάδα ελέγχου (N=20) εντάχθηκαν παιδιά ίδιου φύλου και ηλικίας με την ομάδα των παιδιών με Δυσλεξία. Χορηγήθηκαν συνολικά πέντε δοκιμασίες. Ειδικότερα, δύο δοκιμασίες για την αξιολόγηση της οπτικής μνήμης, μία της οπτικής εργαζόμενης μνήμης, δύο της οπτικής διάκρισης. Για τη στατιστική ανάλυση χρησιμοποιήθηκε πολυπαραγοντική ανάλυση (2x2x5) δηλαδή φύλο (αγόρια / κορίτσια) x ομάδα ελέγχου και ομάδα παιδιών με δυσλεξία

χ δοκιμασίες αξιολόγησης των παιδιών. Από τη στατιστική ανάλυση καταδεικνύεται το γεγονός ότι τα παιδιά με δυσλεξία σημειώνουν υψηλά στατιστικά σημαντικά χαμηλότερη επίδοση στις προαναφερθείσες δοκιμασίες σε σύγκριση με τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης. Συμπερασματικά, γίνεται κατανοητό ότι τα παιδιά με δυσλεξία παρουσιάζουν στατιστικά σημαντικές διαφορές σε σύγκριση με την ομάδα ελέγχου στις δοκιμασίες που ως στόχο έχουν την αξιολόγηση των μηχανισμών οπτικής επεξεργασίας. Τα αποτελέσματα του παρόντος ερευνητικού πρωτοκόλλου θα χρησιμοποιηθούν σε μια έρευνα πιλότο που αυτή τη στιγμή διεξάγεται από το Εργαστήριο Νευροψυχολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Διγλωσσία και μαθησιακές δυσκολίες: Προφίλ μαθητών κατά την ανίχνευση των μαθησιακών δυσκολιών

A. Σανδραβέλης^{1,3}, Γ. Μπότσας^{*1,2}

¹ Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, ² Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας,

³ Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Ο επικρατέστερος ορισμός των μαθησιακών δυσκολιών αυτή τη στιγμή, διαχωρίζει τις περιπτώσεις των μαθητών και των μαθητριών με διγλωσσία, από τον πυρήνα της ομάδας των παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες. Συγκεκριμένα αναφέρεται «... Αν και οι μαθησιακές δυσκολίες μπορεί να εμφανίζονται με άλλες καταστάσεις μειονεξίας... ή με εξωτερικές επιδράσεις, όπως οι πολιτισμικές διαφορές... δεν είναι το άμεσο αποτέλεσμα αυτών των καταστάσεων ή επιδράσεων» (Hammill, 1990). Παρ' όλα αυτά, η σύνθεση της ελληνικής τυπικής τάξης του δημοτικού σχολείου, έχει αλλάξει εδώ και αρκετά χρόνια. Μαθητές και μαθήτριες από διαφορετικά γλωσσικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα, αλλά και άλλοι με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες (όπως η δυσλεξία) συνυπάρχουν σε αυτήν. Υπάρχει σημαντική ανάγκη να διαχωριστούν τα ακαδημαϊκού τύπου προβλήματα, που αντιμετωπίζουν τα δίγλωσσα παιδιά σε σχέση με το αν οφείλονται στο διαφορετικό γλωσσικό τους προφίλ ή σε βαθύτερα προβλήματα (όπως η δυσλεξία). Η παρούσα μελέτη διερεύνησε τις ομοιότητες και διαφορές στα προφίλ των εκατόν ογδόντα (180) μαθητών και μαθητριών, γηγενών και δίγλωσσων, των δημοτικών σχολείων της Χαλκιδικής. Τα προφίλ αυτά προέκυψαν από τη διαδικασία ανίχνευσης των μαθησιακών δυσκολιών στην περιφέρεια αυτή. Χρησιμοποιήθηκε το ανιχνευτικό εργαλείο των Παντελιάδου και Σιδερίδη (2003) ΑΜΔΕ (Ανίχνευση Μαθησιακών Δυσκολιών από Εκπαιδευτικούς). Τα αποτελέσματα συζητούνται υπό το φως των διαφορών των προφίλ των μαθητών στις κλίμακες της πρόσληψης, παραγωγής, ανάγνωσης, γραφής, συλλογισμού και μαθηματικών, σε σχέση με το αν υπήρχε διγλωσσία, το φύλο, την τάξη και την περιοχή στην οποία μεγαλώνουν.

Ένα πρωτότυπο πρόγραμμα εκπαιδευτικής ένταξης σε μαθητή με αυτισμό

Σ. Βαρτσάκη^{*1}, Δ. Κασίμος², Χ. Συριοπούλου³

¹ Δ.Σ. Αρεόπολης, ² Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ³ Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Τα παιδιά με αυτισμό έχουν δικαίωμα να εκπαιδεύονται στο σχολείο γενικής εκπαίδευσης με παράλληλη στήριξη από εκπαιδευτικό. Σκοπός της εργασίας είναι η παρουσίαση ενός πρωτότυπου προγράμματος εκπαιδευτικής ένταξης το οποίο εφαρμόστηκε σε ένα μαθητή με αυτισμό, ηλικίας 8 ετών με παράλληλη στήριξη σε σχολείο γενικής εκπαίδευσης. Τα αποτελέσματα από την εφαρμογή αυτού του προγράμματος ήταν ενθαρρυντικά. Όπως φάνηκε η παραστατική και πρακτική μετάδοση των γνώσεων ήταν αποτελεσματική σε αυτό το παιδί. Πιστεύουμε ότι η εφαρμογή παρόμοιων προγραμμάτων θα βοηθήσει την καλύτερη ένταξη αυτών των παιδιών στην εκπαίδευση.

Αυτισμός και οικογένεια

Δ. Βουρδόγλου, *Sofia University 'St. Kliment Ohridski'*

Στόχος της εισήγησης είναι να συζητήσει το θέμα του αυτισμού στο πλαίσιο της οικογένειας. Στην αρχή θα δοθεί ο ορισμός του αυτισμού, ο οποίος, όπως είναι γνωστό, αποτελεί μια διαταραχή της ψυχολογικής ανάπτυξης του ατόμου. Στη συνέχεια θα αναφερθούν τα χαρακτηριστικά του αυτισμού που έχουν να κάνουν με τις δυσκολίες στην κατανόηση, τη συ-

ναλλαγή, τη συναισθηματική αμοιβαιότητα, την επικοινωνία, τη γλώσσα, την ανάπτυξη των γνωσιακών λειτουργιών και την επεξεργασία των αισθητηριακών προσλήψεων. Επίσης, θα συζητηθούν οι αιτίες του αυτισμού αναδεικνύοντας την έλλειψη σύνδεσης ανάμεσα στις στάσεις και τις ενέργειες των γονιών και την ανάπτυξη της συγκεκριμένης διαταραχής. Ταυτόχρονα, θα αναφερθούν οι επιδράσεις στην οικογένεια (συναισθηματικές, φυσικές, οικονομικές) καθώς και οι επιδράσεις στις συζυγικές σχέσεις ή τις σχέσεις ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά ή/και τις σχέσεις των παιδιών μεταξύ τους. Τέλος, θα προταθούν τρόποι μείωσης των αρνητικών επιδράσεων στους γονείς είτε μέσω της αναζήτησης βοήθειας από ειδικούς (ψυχολόγους ή οικογενειακούς συμβούλους) είτε μέσω της συμμετοχής τους σε ομάδες γονέων. Επίσης θα κατατεθούν κάποιες προτάσεις προκειμένου οι γονείς να προλάβουν και να αντιμετωπίσουν ανεπιθύμητες καταστάσεις με τα υπόλοιπα παιδιά τους.

20.00-21.00 ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΕΛΨΕ

Προεδρείο: Λ. Μπεζέ, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Πολιτική του τρόμου και κοινωνικός έλεγχος

Κλ. Ναυρίδης, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 17 ΜΑΪΟΥ 2013**09.00-10.30****ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ 1****Θέματα προσαρμογής στην εφηβεία**Πρόεδρος: Σ. Τάνταρος, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*Συζητητής: Η. Μπεζεβέγκης, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η εφηβική ηλικία αποτελεί ένα από τα πεδία έρευνας που παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον, από την άποψη ότι η περίοδος αυτή ανάπτυξης και προσαρμογής του ατόμου περιβάλλεται από έναν μύθο, αυτόν της οπωσδήποτε «προβληματικής» σχέσης με την οικογένεια, το σχολείο και τους άλλους ενήλικους. Είναι όμως πράγματι έτσι; Το συμπόσιο αυτό έχει την πρόθεση να αναδείξει ένα μέρος της σημερινής έρευνας ως προς τις διαφορετικές όψεις της προσαρμογής των εφήβων στην Ελλάδα και την Κύπρο προσπαθώντας να δώσει και απαντήσεις. Οι εργασίες που παρουσιάζονται εξετάζουν διαφορετικά θέματα που ξεκινούν από την εξέταση της σχέσης μεταξύ των συγκρούσεων γονιών/παιδιών και της παραβατικότητας στην εφηβεία και φθάνουν μέχρι την διερεύνηση της επίδρασης των γονικών πρακτικών και του φύλου στη συναισθηματική τους νοημοσύνη, περνώντας από τις στρατηγικές αντιμετώπισης αγχογόνων καταστάσεων και τη σχέση τους με την ψυχική υγεία των εφήβων, αλλά και τη διαμόρφωση της ταυτότητας ως προς τη γονικότητα και το αίσθημα απόρριψης-αποδοχής που μπορεί να έχουν οι έφηβοι από τους γονείς τους.

Διαχρονικές συσχετίσεις μεταξύ σύγκρουσης γονιών/παιδιών και παραβατικότητας στην εφηβεία

Π. Σταυρινίδης, Σ. Γεωργίου, Μ. Νικηφόρου

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η έρευνα αυτή είχε ως στόχο να ανιχνεύσει την κατεύθυνση της σχέσης μεταξύ των συγκρούσεων γονιών/παιδιών και της παραβατικότητας στην εφηβεία. Στην βιβλιογραφία, μια σειρά συγχρονικών ερευνών δείχνουν ότι η δυσλειτουργική σχέση μεταξύ γονιών και παιδιών μπορεί να προβλέψει την εμπλοκή των εφήβων σε παραβατικές συμπεριφορές. Παρ' όλα αυτά δεν έχει ακόμη αρκούτως διαλευκανθεί εάν όντως (α) αυτό που συμβαίνει στο σπίτι είναι καθοριστικός παράγοντας πρόβλεψης μελλοντικής παραβατικής συμπεριφοράς ή εάν (β) η παραβατική συμπεριφορά των εφήβων οδηγεί σε μελλοντικές συγκρούσεις στο σπίτι, ή ακόμη εάν (γ) υφίσταται μια κυκλική σχέση όπου η παραβατικότητα των εφήβων και οι συγκρούσεις αποτελούν συστημικές αιτίες και συνέπειες. Στην έρευνα μας συμμετείχαν και στις δύο φάσεις 425 έφηβοι με μέση ηλικία 15.4 χρόνια και οι γονείς τους. Οι έφηβοι συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο παραβατικότητας των Jacobson and Crockett (2000) ενώ μητέρες και πατέρες ξεχωριστά συμπλήρωσαν το Child-Parent Relationship Scale (CPRS, Pianta, 1992). Η ίδια διαδικασία επαναλήφθηκε 6 μήνες μετά. Τα αποτελέσματα έδειξαν μια αμφίδρομη στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ εφηβικής παραβατικότητας και συγκρούσεων γονιών/παιδιών. Η παραβατικότητα στον Χρόνο 1 προέβλεπε σημαντικά τις συγκρούσεις στον Χρόνο 2 και οι συγκρούσεις στον Χρόνο 1 προέβλεπαν σημαντικά την παραβατικότητα στον Χρόνο 2. Τόσο η παραβατικότητα όσο και οι συγκρούσεις διαμεσολαβούνταν από το φύλο του παιδιού και του γονιού. Συγκεκριμένα, το μοντέλο κυκλικής αιτιότητας ήταν στατιστικά πιο ισχυρό για την σχέση παραβατικότητας των αγοριών και συγκρούσεων με τον πατέρα ενώ κατ' αντιστοιχία το ίδιο μοντέλο για τα κορίτσια προϋπέθετε περισσότερες συγκρούσεις με την μητέρα. Τα ευρήματα αυτής της έρευνας συνεισφέρουν στην καλύτερη θεωρητική κατανόηση της σχέσης μεταξύ παραβατικότητας στην εφηβεία και συγκρούσεων μεταξύ γονιών/παιδιών και προσφέρουν κατευθύνσεις στις σχετικές εφαρμογές στην συμβουλευτική εφήβων και γονέων.

Συναισθηματική νοημοσύνη εφήβων: Η επίδραση του φύλου και των πρακτικών ανατροφής

Σ. Καζή, Ν. Καρβέλη, Β. Δογκάκη

Πάντειο Πανεπιστήμιο

Στην έρευνα αυτή εξετάστηκε η επίδραση του φύλου και των πρακτικών ανατροφής στη Συναισθηματική Νοημοσύνη των εφήβων. Συμμετείχαν 1238 έφηβοι (Α΄ Γυμνασίου έως Α΄ Λυκείου) (616 κορίτσια και 622 αγόρια). Τα παιδιά συμπλήρωσαν την Ελληνική Κλίμακα Συναισθηματικής Νοημοσύνης (ΕΚΣΥΝ) (Tsousis, 2008) και το Ερωτηματολόγιο Γονικού Ύφους (Miller, Diiorio, & Dudley, 2002 · προσαρμογή στα ελληνικά από τον Stavrinides, 2005· προσαρμογή για τους εφήβους Tantaros & Kazi, 2009). Η ΕΚΣΥΝ περιλαμβάνει 52 ερωτήσεις αυτοαναφοράς και δομείται σε 4 παράγοντες: Έκφραση και Αναγνώριση των συναισθημάτων, Έλεγχος, Χρήση των Συναισθημάτων για διευκόλυνση της σκέψης, Φροντίδα και Ενσυναίσθηση. Το ερωτηματολόγιο Γονικού Ύφους αποτελείται από 52 ερωτήσεις και διακρίνει τους γονείς σε Ευέλικτους-Δημοκρατικούς, Αυταρχικούς, Επιτρεπτικούς και Αδιάφορους. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η επίδραση του φύλου είναι στατιστικά σημαντική, με τα αγόρια να υπερέχουν σε σύγκριση με τα κορίτσια στη Χρήση και τον Έλεγχο των συναισθημάτων, και τα κορίτσια να υπερέχουν στη Φροντίδα και Ενσυναίσθηση. Η επίδραση του γονικού ύφους φάνηκε επίσης να είναι στατιστικά σημαντική, με το Δημοκρατικό και το Επιτρεπτικό ύφος ανατροφής να συνδέονται με αποτελεσματικότερη Χρήση των συναισθημάτων και υψηλότερη Φροντίδα και Ενσυναίσθηση από τους εφήβους.

Στρατηγικές αντιμετώπισης αγχογόνων καταστάσεων και η σχέση τους με την ψυχική υγεία εφήβων

Η. Μπεζεβέγκης, Α. Ράλλη, Σ. Τάνταρος, Κ. Μυλωνάς, Θ. Σκαλή*

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το άγχος και οι αγχογόνες καταστάσεις αποτελούν ένα σύνθητες στοιχείο της καθημερινής ζωής. Στην εξελικτική πορεία παιδιών και εφήβων παρατηρούνται ποικίλες πηγές άγχους/ στρες, οι οποίες εκτείνονται από την απλή φιλονικία μέχρι τα οξύτερα προβλήματα, σχετικά με το σχολείο ή σημαντικά γεγονότα της προσωπικής ζωής. Η έκθεση του ατόμου σε παρατεταμένες ή συχνές αγχογόνες καταστάσεις έχει συνδεθεί με προβλήματα προσαρμογής και ψυχικής υγείας. Ένας σημαντικός διαμεσολαβητικός παράγων μεταξύ άγχους και ψυχικής υγείας είναι οι στρατηγικές για την αντιμετώπιση του άγχους (coping) που χρησιμοποιεί το άτομο. Συγκεκριμένα, η άμεση αντιμετώπιση του αγχογόνου γεγονότος, η αποτελεσματική ρύθμιση του συναισθήματος και η διαπροσωπική στήριξη του παιδιού έχουν συνδεθεί με καλύτερη προσαρμογή και ψυχική υγεία. Αντίθετα, η συστηματική χρήση της συμπεριφορικής αποφυγής έχει συσχετισθεί με περισσότερο άγχος, με κατάθλιψη, με προβλήματα εσωτερίκευσης, με δυσκολίες στο σχολείο και με προβλήματα εξωτερίκευσης. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 196 μαθητές, από τους οποίους 99 φοιτούσαν στη Β΄ Γυμνασίου και 97 στη Β΄ Λυκείου. Τα σχολεία βρισκόνταν σε διαφορετικές περιοχές της Αττικής. Χορηγήθηκαν: α) Το ερωτηματολόγιο «Στρατηγικές Αντιμετώπισης Αγχογόνων Καταστάσεων»-ΣΑΚΑ, το οποίο συμπληρώθηκε από τους μαθητές, β) το Ερωτηματολόγιο Achenbach Behavior Checklist το οποίο συμπληρώθηκε από τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς τους και γ) αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων. Η ανάλυση των δεδομένων ανέδειξε συσχετίσεις προς την αναμενόμενη κατεύθυνση, μεταξύ προσαρμοστικών /δυσπροσαρμοστικών στρατηγικών coping από το ένα μέρος και θεμάτων ψυχικής υγείας από το άλλο. Παρατηρήθηκαν επίσης ορισμένες αναπτυξιακές διαφορές και διαφορές φύλου στη συσχέτιση του coping με την προσαρμογή των εφήβων.

Γονικό στυλ, γονική απόρριψη-αποδοχή και διαμόρφωση της ταυτότητας στην εφηβεία

Σ. Τάνταρος, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η επίδραση των γονέων στη διαμόρφωση της ταυτότητας των εφήβων έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών ερευνών και θεωριών. Τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών υπογραμμίζουν τη δυναμική σύνδεση της γονικότητας και της διαμόρφωσης της ταυτότητας, καθώς και το ότι οι γονείς αποτελούν μια σημαντική πηγή κοινωνικοποίησης για τα αναπτυσσόμενα παιδιά τους ακόμη και στην ύστερη εφηβεία, αν και δεν φαίνεται να υπάρχει αρκετή εμπειρική έρευνα σχετικά με αυτή τη διαπίστωση. Η παρούσα εργασία διερευνά τις σχέσεις της γονικότητας και του αισθήματος απόρριψης-αποδοχής, όπως τα αντιλαμβάνονται οι έφηβοι, με την διαμόρφωση της ταυτότητας. Το δείγμα αποτελέσαν έφηβοι γυμνασίου (N=184), λυκεί-

ου (N=235) και πρωτοετείς φοιτητές (N=210). Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν το Parental Bonding Instrument (Parker, Tupling & Brown, 1979), το οποίο αφορά στο γονικό στυλ, το Parental Acceptance-Rejection Questionnaire (Rohner, 1990), το οποίο αφορά στο αίσθημα απόρριψης – αποδοχής από τους γονείς, το Dimension of Identity Development Scale (Luyckx et al., 2008) το οποίο διερευνά πέντε διαστάσεις της ταυτότητας, καθώς και ένα αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων. Τα αποτελέσματα, μεταξύ άλλων, αναδεικνύουν την επίδραση της γονικής αποδοχής στη διαμόρφωση της ταυτότητας των εφήβων.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 6

Αντιλήψεις των παιδιών για τη μεταθανάτια ζωή και το Θεό και αντιμετώπιση του θανάτου στο σχολικό περιβάλλον

Οργανωτές: Φ. Μπονώτη, Ειρ. Δερμιτζάκη, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Συζητητής: Αγ. Λεονταρή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τα τελευταία χρόνια οι αντιλήψεις των παιδιών και των ενηλίκων για το θάνατο, τη μεταθανάτια ζωή και το Θεό συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον αναπτυξιακών και εκπαιδευτικών ψυχολόγων. Οι πρώτοι επιχειρούν να διερευνήσουν τον τρόπο με τον οποίο παιδιά και ενήλικες κατανοούν τα θέματα αυτά, ενώ οι δεύτεροι αξιοποιούν τα σχετικά πορίσματα για να διευκολύνουν τη διαχείριση του θανάτου και του πένθους μέσα στο σχολικό πλαίσιο. Σκοπός του συμποσίου αυτού είναι να αναδείξει τους δύο αυτούς βασικούς άξονες της συγκεκριμένης ερευνητικής περιοχής. Ειδικότερα, στην εργασία των Μισαπλίδη και Κορνηλάκη μελετώνται οι αντιλήψεις παιδιών και ενηλίκων για τη φύση και τις ιδιότητες της ψυχής. Η έρευνά τους δείχνει ότι παιδιά και ενήλικες αποδίδουν συνέχεια στην ψυχή μετά το θάνατο, αναγνωρίζουν ότι είναι άυλη, αλλά συγχρόνως της αποδίδουν νοητικές καταστάσεις και συναισθήματα. Στην εργασία του Πνευματικού διερευνάται η γνώση ή η άγνοια του Θεού σε παιδιά σχολικής ηλικίας και αναδεικνύεται ότι οι μεταφυσικές ιδέες των παιδιών οικοδομούνται με βάση τις νοητικές δομές που διαθέτουν για τους ανθρώπους. Οι Λεονταρή, Μπονώτη, Δερμιτζάκη και Οικονόμου επιχειρούν να διερευνήσουν τις στάσεις και τις αντιλήψεις των Ελλήνων εκπαιδευτικών ως προς τη διαχείριση του θέματος του θανάτου στη σχολική τάξη. Επίσης μελετούν το βαθμό στον οποίο τα προσωπικά άγχη των εκπαιδευτικών για το θάνατο επηρεάζουν τις στάσεις τους. Τέλος, η εργασία των Δικαίου και Μπρούζου πραγματεύεται το ρόλο του εκπαιδευτικού στην ενημέρωση των παιδιών για το θέμα του θανάτου και παρουσιάζει τους βασικούς άξονες ενός προγράμματος αγωγής και διαχείρισης συναισθημάτων για παιδιά σχετικά με το θάνατο και την απώλεια σημαντικών προσώπων.

«Περί ψυχής»: Οι αντιλήψεις παιδιών και ενηλίκων για την ψυχή

Πλ. Μισαπλίδη¹, Αικ. Κορνηλάκη²

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ²Πανεπιστήμιο Κρήτης

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να μελετήσει τις αντιλήψεις παιδιών και ενηλίκων για τη φύση και τις ιδιότητες της ψυχής. 120 παιδιά ηλικίας 5 - έως 10 - ετών και 80 ενήλικες απάντησαν σε μια σειρά ερωτήσεων σχετικά με την ψυχή. Οι ερωτήσεις εξέταζαν τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων ως προς: τη θέση, την υλικότητα, και τις ψυχολογικές ιδιότητες της ψυχής (π.χ., την ικανότητά της να έχει σκέψεις, συναισθήματα και βούληση). Οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν επίσης για τη συνέχιση (ή μη) της ψυχής μετά το θάνατο του σώματος. Η προκαταρκτική επεξεργασία των αποτελεσμάτων έδειξε ότι: η πλειονότητα των παιδιών και των ενηλίκων εντόπισε την ψυχή μέσα στο σώμα και της απέδωσε συνέχεια μετά το σωματικό θάνατο. Παιδιά και ενήλικες απάντησαν επίσης ότι η ψυχή είναι άυλη (με την έννοια ότι δεν μπορούμε να τη δούμε ή/και να την αγγίξουμε). Παιδιά και ενήλικες απέδωσαν νοητικές καταστάσεις και συναισθήματα στην ψυχή. Τα αποτελέσματα συζητούνται σε σχέση με τα ευρήματα ερευνών που μελέτησαν την ανάπτυξη των πεποιθήσεων για τη μετά θάνατον ζωή στην παιδική ηλικία.

Πώς οικοδομούνται οι μεταφυσικές ιδέες των παιδιών; Η περίπτωση του Θεού

Δ. Πνευματικός, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Αντίθετα με ότι πιστεύαμε παλαιότερα, τα τελευταία χρόνια οι έρευνες έχουν δείξει ότι τα παιδιά διαθέτουν από πολύ νωρίς έναν ικανό αριθμό μεταφυσικών εννοιών. Αρκετοί ερευνητές έχουν υποστηρίξει, μάλιστα, ότι τα παιδιά γεννιούνται πιστοί με την έννοια ότι διαθέτουν τις γνωστικές δομές που είναι απαραίτητες για να οικοδομήσουν μια σειρά από μεταφυσικές ιδέες και αντιλήψεις. Ωστόσο, οι ερευνητές διαφωνούν στο κατά πόσο αυτές οι δομές απορρέουν από μια ψυχολογική οντολογία και προθετική αιτιότητα ή εάν είναι ανεξάρτητες από αυτήν και παρούσες από πάρα πολύ νωρίς κατά την ανθρώπινη ανάπτυξη. Υποστηρίζουμε ότι οι γνωστικές δομές πάνω στις οποίες οικοδομούνται πολλές από τις μεταφυσικές ιδέες είναι οι γνωστικές δομές των έμβιων όντων και μάλιστα των ανθρώπων καθώς και η προθετική αιτιότητα που απορρέει από μια ψυχολογική οντολογία. Η θέση αυτή στηρίχθηκε σε έρευνες στις οποίες συμμετείχαν παιδιά νηπιακής και πρώτης παιδικής ηλικίας. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να ελέγξουμε την παραπάνω θέση κατά την παιδική ηλικία. Στην έρευνα συμμετείχαν 132 παιδιά σχολικής ηλικίας τα οποία εξετάστηκαν με ένα έργο θεωρίας του νου (ΘτΝ) δεύτερης τάξης. Οι συμμετέχοντες, παράλληλα με τις ερωτήσεις για την γνώση ή άγνοια των ανθρώπων, ρωτήθηκαν επιπρόσθετες ερωτήσεις σχετικά με την γνώση ή άγνοια του Θεού. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα παιδιά κάνουν εγωκεντρική προβολή των δικών τους προοπτικών τόσο στους άλλους ανθρώπους δράστες όσο και στον Θεό. Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν ότι οι μεταφυσικές έννοιες οικοδομούνται στη βάση των διαθέσιμων νοητικών δομών που διαθέτουν τα παιδιά για τους ανθρώπινους δράστες κάνοντας εγωκεντρική προβολή στους υπερανθρώπινους δράστες. Συνεπώς, οι μεταφυσικές έννοιες των παιδιών δημιουργούνται με βάση τις υπάρχουσες νοητικές δομές που διαθέτουν για τα έμβια όντα και μάλιστα για τους ανθρώπους, αποδεικνύοντας ότι ο ανθρωπομορφισμός είναι ο μηχανισμός ο οποίος μπορεί να ερμηνεύσει τον τρόπο με τον οποίο δημιουργούνται οι μεταφυσικές έννοιες των παιδιών.

Το θέμα του θανάτου στη σχολική τάξη: στάσεις και αντιλήψεις εκπαιδευτικών

Αγ. Λεονταρή, Φ. Μπονώτη, Ειρ. Δερμιτζάκη, Α. Οικονόμου

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Πολλές έρευνες στη διεθνή βιβλιογραφία δείχνουν ότι η στήριξη του κοινωνικού περιβάλλοντος επηρεάζει σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά βιώνουν το θάνατο ενός προσφιλούς τους προσώπου. Σε αυτό το πλαίσιο, η παρούσα έρευνα αποσκοπεί να διερευνήσει τις στάσεις και τις αντιλήψεις των Ελλήνων εκπαιδευτικών ως προς την αντιμετώπιση του θέματος του θανάτου στη σχολική τάξη. Επίσης, επιχειρεί να εξετάσει κατά πόσο οι στάσεις αυτές των εκπαιδευτικών επηρεάζονται από τα προσωπικά τους άγνη σχετικά με το θάνατο. Το δείγμα αποτέλεσαν 287 εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς το οποίο περιλάμβανε: (1) δημογραφικά στοιχεία, (2) την κλίμακα Υπερασχόλησης με το Θάνατο (Abdel-Khalek, 1998), (3) την κλίμακα Κατάθλιψης στη Σκέψη του Θανάτου (Templer et al., 1990), (4) τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τις επιδράσεις του θανάτου προσφιλούς προσώπου στη συμπεριφορά των παιδιών, καθώς και τις απόψεις τους για την ένταξη του θέματος του θανάτου στο σχολικό πρόγραμμα και (5) τις εκτιμήσεις τους για την ετοιμότητά τους να αντιμετωπίσουν το θέμα του θανάτου στη σχολική τάξη. Οι αναλύσεις των δεδομένων είναι σε εξέλιξη. Τα αποτελέσματα θα συζητηθούν στο πλαίσιο σχεδιασμού προγραμμάτων διαλεκτικής συμβουλευτικής και ευαισθητοποίησης των εκπαιδευτικών.

Παιδιά, θάνατος και θρήνος: ο ρόλος του εκπαιδευτικού και του σχολείου

Γ. Δικαίου, Α. Μπρούζος

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Επί πολλά χρόνια ο θάνατος και ο θρήνος ήταν θέματα - ταμπού για τον εκπαιδευτικό, θέματα που δεν άγγιζαν το σχολείο ή/και την εκπαίδευση. Η παρούσα εισήγηση έχει ως στόχο να καταδείξει τον σημαίνοντα ρόλο του εκπαιδευτικού και του σχολείου στην ενημέρωση των παιδιών σχετικά με το θάνατο και στη διαχείριση του παιδικού θρήνου στο σχολικό πλαίσιο. Παρουσιάζονται επίσης οι βασικοί άξονες ενός προγράμματος που απευθύνεται σε μαθητές του δημοτικού σχολείου και

έχει ως στόχους: (α) την εξοικείωση των παιδιών με την έννοια του θανάτου και (β) στην ανάπτυξη δεξιοτήτων από τα παιδιά που προάγουν την επικοινωνία και την επιτυχή διαχείριση των συναισθημάτων που συνοδεύουν την απώλεια ενός αγαπημένου τους προσώπου. Οι κατευθύνσεις αυτές στοχεύουν στο να ενδυναμώσουν το σύγχρονο σχολείο, ώστε να κατοχυρωθεί η ψυχική υγεία παιδιών που πενθούν αλλά και εκείνων που πρόκειται να έρθουν αντιμέτωπα με το θάνατο.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 7

Αξιολόγηση και πρόληψη του ηλεκτρονικού εκφοβισμού στο ελληνικό σχολικό πλαίσιο

Πρόεδρος: Χ. Αθανασιάδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Συζητήτρια: Α. Ψάλτη, *ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης*

Στόχος του προτεινόμενου Συμποσίου είναι αφενός να συζητηθούν οι διάφορες πτυχές της σύγχρονης εκδοχής του εκφοβισμού, δηλαδή του ηλεκτρονικού εκφοβισμού, όπως αυτός εκδηλώνεται στο ελληνικό σχολικό πλαίσιο, αφετέρου να παρουσιασθεί ένα πρόγραμμα αξιολόγησης και πρόληψης του φαινομένου. Ειδικότερα, το αντικείμενο που πραγματεύεται η πρώτη εργασία αφορά σε ένα πρόγραμμα πρόληψης ενάντια στον ηλεκτρονικό εκφοβισμό μεταξύ των εφήβων, με τίτλο "TABBY in Internet" (Threat Assessment of Bullying Behavior of Youngsters in Internet), το οποίο εφαρμόστηκε πιλοτικά σε πέντε ευρωπαϊκές χώρες, ανάμεσα στις οποίες ήταν η Ελλάδα και η Κύπρος. Η αξιολόγηση της εφαρμογής του Προγράμματος TABBY σε σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε Ελλάδα και Κύπρο αποτελεί το θέμα της δεύτερης και τρίτης εργασίας. Συγκεκριμένα, θα παρουσιαστούν τα δεδομένα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε σε Γυμνάσια της Θεσσαλονίκης και σε ιδιωτικά σχολεία της Κύπρου, με στόχο τη διερεύνηση του φαινομένου του ηλεκτρονικού εκφοβισμού μεταξύ των εφήβων, αλλά και τα αποτελέσματα από την αξιολόγηση της εφαρμογής του Προγράμματος στα συγκεκριμένα σχολεία από ειδικά καταρτισμένους εκπαιδευτικούς. Ο ρόλος των εκπαιδευτικών στην εφαρμογή προγραμμάτων πρόληψης και παρέμβασης στα σχολεία σχετικά με την ασφαλή χρήση του διαδικτύου τονίζεται ιδιαίτερα στη σχετική βιβλιογραφία. Για το λόγο αυτό, η τέταρτη εργασία επιχειρεί να αποτυπώσει την οπτική των εκπαιδευτικών για τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό αλλά και για τον εθισμό στο διαδίκτυο: εστιάζει αποκλειστικά στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, δεδομένου ότι το φαινόμενο κάνει την εμφάνισή του σε ολοένα και μικρότερες ηλικίες. Το Συμπόσιο φιλοδοξεί να καταδείξει τη σημασία που έχει η εφαρμογή ολοκληρωμένων και δοκιμασμένων προγραμμάτων αξιολόγησης και πρόληψης του ηλεκτρονικού εκφοβισμού στο ελληνικό σχολικό πλαίσιο, σε μια προσπάθεια ανάσχεσης της εξάπλωσης του φαινομένου, το οποίο τείνει να πάρει επιδημικές διαστάσεις.

Η πρόληψη του ηλεκτρονικού εκφοβισμού στο σχολικό πλαίσιο. Το Πρόγραμμα TABBY

Χ. Αθανασιάδου¹, Α. Ψάλτη², Α. C. Baldry³

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης, ³Δεύτερο Πανεπιστήμιο της Νάπολης

Είναι σαφές ότι η χρήση της νέας τεχνολογίας στην εκπαίδευση έχει θετικές συνέπειες για μαθητές και μαθήτριες. Παράλληλα, μπορεί να υποστηρίξει σημαντικά τις τεχνικές που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί μέσα στην τάξη, συμβάλλοντας στην αναβάθμιση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των προσόντων τους. Ωστόσο, η τεχνολογία δεν μετουσιώνει τα πράγματα από μόνη της. Η επιρροή της στην εκπαιδευτική διαδικασία εξαρτάται από το πόσο επιτυχημένα αυτή ενσωματώνεται στο σχολικό σύστημα, ενώ φαίνεται ότι ποικίλες παράμετροι καθορίζουν το βαθμό και το επίπεδο αποτελεσματικότητας της τεχνολογίας που χρησιμοποιείται στο σχολικό πλαίσιο. Από την άλλη πλευρά, είναι εμφανές ότι λόγω της νέας τεχνολογίας που χρησιμοποιούνται όλο και περισσότεροι/ες μαθητές/τριες εντός και εκτός τάξης, τα σχολεία έρχονται αντιμέτωπα με ολοένα και αυξανόμενους κινδύνους. Μια πιθανή απειλή που συνδέεται με τη χρήση των νέων τρόπων ενημέρωσης και επικοινωνίας διαδικτυακά είναι ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός. Το Πρόγραμμα «TABBY in Internet» (Threat Assessment of Bullying Behaviour of Youngsters in Internet, www.tabby.eu/el/) απευθύνεται σε όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας, στοχεύοντας στην ενίσχυση της επίγνωσης του κινδύνου που διατρέχουν οι νέοι/ες όταν χρησιμοποιούν το διαδίκτυο ή οποιοδήποτε ηλεκτρονικό τρόπο επικοινωνίας, καθώς και στην εκμάθηση πληροφοριών και δεξιοτήτων για να προστατεύσουν τον

εαυτό τους. Το Πρόγραμμα TABBY χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο του ΔΑΦΝΗ III και υλοποιήθηκε ταυτόχρονα σε 5 Ευρωπαϊκές χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, κατά τα έτη 2011-2012. Η παρούσα εργασία εστιάζεται στις δράσεις και τις εφαρμογές του παραπάνω Προγράμματος πρόληψης ενάντια στον ηλεκτρονικό εκφοβισμό στο ελληνικό σχολείο.

Ασφαλής χρήση του διαδικτύου και ηλεκτρονικός εκφοβισμός μεταξύ μαθητών/τριών γυμνασίου

Χ. Καμαριώτης*, Χρ. Αθανασιάδου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση του φαινομένου του ηλεκτρονικού εκφοβισμού μεταξύ των εφήβων και η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας ενός σχολικού προγράμματος πρόληψης και ευαισθητοποίησης των εφήβων σχετικά με τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό. Στην έρευνα συμμετείχαν 314 μαθητές/τριες (158 αγόρια και 156 κορίτσια) δημόσιων και ιδιωτικών Γυμνασίων από αστικές περιοχές της Θεσσαλονίκης. Στο παραπάνω δείγμα χορηγήθηκε ερωτηματολόγιο αυτο-αναφοράς, με στόχο την αξιολόγηση του κινδύνου που διατρέχουν οι μαθητές/τριες όταν χρησιμοποιούν το διαδίκτυο. Αφού ολοκληρώθηκε η πρώτη μέτρηση, ακολούθησε η παρέμβαση από ειδικά εκπαιδευμένους για το σκοπό αυτό εκπαιδευτικούς και, στη συνέχεια, έπειτα από διάστημα έξι μηνών το ερωτηματολόγιο επαναχορηγήθηκε στο ίδιο δείγμα μαθητών/τριών. Στην εργασία παρουσιάζονται τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά του ερωτηματολογίου, οι μορφές και η συχνότητα των περιστατικών ηλεκτρονικού εκφοβισμού, η σχέση του ηλεκτρονικού με τον παραδοσιακό εκφοβισμό, η εναλλαγή των ρόλων δράστη και θύματος, καθώς και ποικίλοι προστατευτικοί παράγοντες και παράγοντες κινδύνου που σχετίζονται με την ασφαλή χρήση του διαδικτύου. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές αλλαγές στις στάσεις των εφήβων απέναντι στον ηλεκτρονικό εκφοβισμό, πριν και μετά την παρέμβαση ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης. Τα παραπάνω δεδομένα συμβάλλουν στη διερεύνηση του φαινομένου του ηλεκτρονικού εκφοβισμού στην Ελλάδα, καθώς και στην ανάπτυξη σχολικών προγραμμάτων πρόληψης απέναντι στο φαινόμενο.

Διαδικτυακή συμπεριφορά και ηλεκτρονικός εκφοβισμός: Η περίπτωση των μαθητών/τριών γυμνασίου σε σχολεία της Κύπρου

Γ. Πογιατζής, *Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Στόχος της έρευνας είναι η εφαρμογή παρεμβατικών δράσεων στο σχολείο, στις οποίες συμπεριλαμβάνονταν η εκπαίδευση εκπαιδευτικών και μαθητών/τριών σε θέματα αναγνώρισης και διαχείρισης συμπεριφορών ηλεκτρονικού εκφοβισμού. Οι δράσεις αυτές αναπτύχθηκαν στα πλαίσια του ευρωπαϊκού Προγράμματος «TABBY in Internet» (Threat Assessment of Bullying Behaviour of Youngsters in Internet). Στην έρευνα συμμετείχαν 720 μαθητές/τριες (345 αγόρια και 375 κορίτσια) ιδιωτικών σχολείων της Κύπρου, από τις επαρχίες της Λευκωσίας, της Λεμεσού, της Αμμοχώστου και της Πάφου. Η διαδικασία κατά την οποία έγινε η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών και η χορήγηση των ερωτηματολογίων ήταν η ίδια και στις πέντε χώρες που έλαβαν μέρος στο Πρόγραμμα. Οι μαθητές/τριες ήταν χωρισμένοι σε δύο ομάδες (πειραματική ομάδα και ομάδα ελέγχου). Οι συμμετέχοντες και από τις δύο ομάδες συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια ηλεκτρονικά σε δύο φάσεις, τον Μάιο και το Νοέμβριο του 2012. Στην ομάδα ελέγχου δεν έγινε καμία παρέμβαση, ενώ στην πειραματική ομάδα, τόσο οι μαθητές/τριες, όσο και οι εκπαιδευτικοί τους ενημερώθηκαν και καταρτίστηκαν σε θέματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού. Τα αποτελέσματα των μετρήσεων έδειξαν ότι δεν υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση πριν και μετά την παρέμβαση. Παρ' όλα αυτά, για πρώτη φορά στην Κύπρο συλλέχθηκαν δεδομένα που αφορούν στην έκταση του ηλεκτρονικού εκφοβισμού, τους θύτες, τα θύματα, το χρόνο χρήσης του διαδικτύου, τον πλέον συνήθη τρόπο ηλεκτρονικού εκφοβισμού, καθώς επίσης και την παρουσία προστατευτικών παραγόντων στη διαδικτυακή συμπεριφορά των μαθητών/τριών. Η αναγκαιότητα για περαιτέρω εμβάθυνση στις «νέου» τύπου εκφοβιστικές συμπεριφορές παρουσιάζεται έντονη και άμεση.

Διαδικτυακός εθισμός και ηλεκτρονικός εκφοβισμός μεταξύ μαθητών/τριών Στ' δημοτικού.

Η οπτική των εκπαιδευτικών

Θ. Τουλούπης*, Χ. Αθανασιάδου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της έρευνας είναι αφενός η διερεύνηση του διαδικτυακού εθισμού και του ηλεκτρονικού εκφοβισμού σε μαθητές/τριες Στ' Δημοτικού, αφετέρου η καταγραφή των απόψεων των εκπαιδευτικών της Α/βάθμιας Εκπαίδευσης σε σχέση με τα παραπάνω δύο φαινόμενα. Στην έρευνα συμμετείχαν 452 μαθητές/τριες (242 αγόρια, 210 κορίτσια) δημοτικών σχολείων αστικών περιοχών και οκτώ εκπαιδευτικοί (τρεις άνδρες, πέντε γυναίκες). Στους/στις μαθητές/τριες χορηγήθηκε ερωτηματολόγιο αυτο-αναφοράς σχετικά με τον εθισμό στο διαδίκτυο (*Internet Addiction Test*, Young, 1998) και τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό (σύντομη μορφή του *Cyberbullying Questionnaire*, Smith et al., 2006), ενώ οι απόψεις των εκπαιδευτικών καταγράφηκαν μέσω της διαδικασίας της ατομικής ημι-δομημένης συνέντευξης. Αρχικά, παρουσιάζονται τα δεδομένα της ποσοτικής διερεύνησης των δύο φαινομένων στους/στις μαθητές/τριες. Ωστόσο, η εργασία εστιάζεται στα αποτελέσματα που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις με τους εκπαιδευτικούς, σε μια προσπάθεια να αποτυπωθεί η οπτική τους και να ενισχυθούν τα προγράμματα πρόληψης-παρέμβασης στο δημοτικό σχολείο σχετικά με την ασφαλή χρήση του διαδικτύου. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ποιοτικής διερεύνησης, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί φαίνεται ότι (α) αντιλαμβάνονται την ύπαρξη τόσο του διαδικτυακού εθισμού όσο και του ηλεκτρονικού εκφοβισμού μεταξύ των μαθητών/τριών του δημοτικού σχολείου, (β) δεν συνδέουν τα δύο φαινόμενα με το φύλο των μαθητών/τριών ή με τη σχολική τους επίδοση, (γ) παραδέχονται την αδυναμία τους να βοηθήσουν αποτελεσματικά τους/τις μαθητές/τριες και (δ) πιστεύουν πως η απαγόρευση της πρόσβασης στο διαδίκτυο δεν συνιστά αποτελεσματικό μέτρο ούτε και ενισχύει την ασφαλή χρήση του.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 8

Ψυχοσυναισθηματικές διαστάσεις της σχέσης γονέων-παιδιών

Πρόεδρος: Αικ. Μαριδάκη-Κασσωτάκη, *Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο*

Συζητήτρια: Αικ. Αντωνοπούλου, *Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο*

Στις εργασίες του παρόντος Συμποσίου οι ψυχοσυναισθηματικές διαστάσεις της σχέσης γονέων-παιδιών χρησιμοποιούνται ως μέσο ανάδειξης της γονεϊκής τυπολογίας των ελλήνων γονέων καθώς και διερεύνησης των αδελφικών δεσμών. Συγκεκριμένα, η πρώτη εισήγηση αποτελεί προσπάθεια αξιολόγησης και περιγραφής της τυπολογίας του έλληνα γονέα με βάση τη σχέση που αναπτύσσει με τα παιδιά του. Στη δεύτερη εισήγηση εξετάζεται ο ρόλος της γονεϊκής τυπολογίας στη διαμόρφωση σχέσεων σε οικογένειες με παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Στην τρίτη εισήγηση παρουσιάζονται ερευνητικά δεδομένα τα οποία τεκμηριώνουν την επίδραση της γονεϊκής τυπολογίας στη διαμόρφωση της αυτοεκτίμησης παιδιών σχολικής ηλικίας. Τέλος, η τέταρτη εισήγηση αναφέρεται συνοπτικά σε εμπειρικά δεδομένα προγενεστέρων ερευνών που αφορούν στον αδελφικό δεσμό και στο ρόλο του στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή των παιδιών.

Η τυπολογία του έλληνα γονέα με βάση τη σχέση του με τα παιδιά του

Αικ. Μαριδάκη-Κασσωτάκη, *Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο*

Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στο να προσδιορίσει την τυπολογία των ελλήνων γονέων με βάση τη σχέση που αναπτύσσουν με τα παιδιά τους. Στην έρευνα συμμετείχαν 2472 μητέρες και 1572 πατέρες από 13 διαφορετικά γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψαν τέσσερις τύποι γονέων: ο αυταρχικός, ο υποστηρικτικός, ο επιτρεπτικός και ο αυστηρός. Με βάση την ανάλυση των απαντήσεων των συμμετεχόντων, ο αυταρχικός γονέας ασκεί υπέρμετρο έλεγχο στη συμπεριφορά των παιδιών του, επιβάλλει σε αυτά το δικό του αξιακό σύστημα και ελέγχει τη συμπεριφορά τους σύμφωνα με προκαθορισμένα πρότυπα, ενώ ο υποστηρικτικός γονέας θέτει όρια στη συμπεριφορά των παιδιών του, αλλά ταυτόχρονα συζητά μαζί τους, αναγνωρίζει τις ανάγκες τους και ανταποκρίνεται σε αυτές. Αντίθετα, ο επιτρεπτικός γονέας έχει πολύ λίγες απαιτήσεις από τα παιδιά του, ασκεί ελάχιστο έλεγχο στη συμπεριφορά τους, σπάνια τα

τιμωρεί και πολύ συχνά συντάσσεται με τις παρορμήσεις τους. Τέλος, ο τύπος του αυστηρού γονέα, ο οποίος δεν ταυτίζεται με κανένα από τους γονεϊκούς τύπους που έχουν αναδειχθεί σε ανάλογες μελέτες στο διεθνή χώρο, θέτει όρια στην προβληματική κυρίως συμπεριφορά των παιδιών του και δε διαπραγματεύεται τους τρόπους διαπαιδαγώγησης που εφαρμόζει. Η απουσία ανάλογων ερευνών στον ελληνικό χώρο αναδεικνύει τη σημασία της παρούσας προσπάθειας και τη συμβολή της στην έρευνα για το ρόλο των γονέων στην οικογένεια.

Γονεϊκή τυπολογία μητέρων με ακούοντα και μη ακούοντα παιδιά

Αικ. Αντωνοπούλου, *Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο*

Η παρούσα έρευνα εξετάζει εάν ο τρόπος με τον οποίο μία μητέρα διαπαιδαγωγεί το κωφό παιδί της διαφέρει από τον τρόπο με τον οποίο διαπαιδαγωγεί το ακούον παιδί της. Επιπρόσθετος στόχος της έρευνας είναι η αξιολόγηση των απόψεων των μητέρων σχετικά με τη σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στα παιδιά της. Στην έρευνα συμμετείχαν 30 ακούουσες μητέρες από την Κύπρο με ένα παιδί με απώλεια ακοής και ένα τουλάχιστον ακούον παιδί. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η αυταρχική και η αυστηρή διάσταση στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών φαίνεται να είναι πιο έντονη στα ακούοντα παρά στα κωφά παιδιά. Τα ακούοντα παιδιά είναι αποδέκτες περισσότερης λεκτικής και σωματικής επιθετικότητας από τη μητέρα από ό,τι τα παιδιά με απώλεια ακοής. Οι υποστηρικτικές μητέρες τείνουν να ανταποκρίνονται περισσότερο στις ανάγκες και τα συναισθήματα του κωφού παιδιού τους, ενώ ενθαρρύνουν περισσότερο το ακούον παιδί τους να κατανοεί τις συνέπειες των πράξεών του. Επιπλέον, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των αντιλήψεων των μητέρων για την αδελφική σχέση και των τρόπων διαπαιδαγώγησης που εφαρμόζουν. Η υποστηρικτική, δηλαδή, διαπαιδαγώγηση φαίνεται να σχετίζεται με θετική αδελφική σχέση, ενώ η αυταρχική διαπαιδαγώγηση φαίνεται να συνδέεται με την επιθετικότητα στην αδελφική σχέση. Η παρούσα έρευνα συμβάλει στην κατανόηση του ρόλου της γονεϊκής τυπολογίας στη διαμόρφωση των αδελφικών σχέσεων.

Η σχέση πατέρα-παιδιού και ο ρόλος της στην αυτοεκτίμηση του παιδιού

Δ. Αλεξόπουλος, *Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο*

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η αξιολόγηση των πεποιθήσεων παιδιών σχολικής ηλικίας που αφορούν στη σχέση τους με τον πατέρα. Επιπλέον, η έρευνα εξετάζει αν υπάρχει σχέση ανάμεσα στις παραπάνω πεποιθήσεις και στις αντιλήψεις των παιδιών για τον εαυτό τους. Στην έρευνα συμμετείχαν 190 παιδιά ηλικίας 11 ετών που φοιτούσαν σε σχολεία αστικών περιοχών της Ελλάδος. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι μαθητές που πιστεύουν ότι ο πατέρας τους είναι πρωτίστως υποστηρικτικός, τείνουν να έχουν θετική άποψη για τον εαυτό τους σε τομείς όπως η σχολική επίδοση, οι σχέσεις με τους συνομηλικούς και η καθολική αυτοαξία. Από την έρευνα προέκυψε η αναγκαιότητα περαιτέρω διερεύνησης των παραγόντων που επιδρούν στη διαμόρφωση της σχέσης παιδιού-πατέρα.

Ψυχοκοινωνική προσαρμογή των παιδιών που έχουν αδέρφια με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες:

Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Αγλ. Σταμπολτζή, *Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο*

Η παρούσα βιβλιογραφική ανασκόπηση παρουσιάζει και συγκρίνει τα ευρήματα 39 διεθνών μελετών οι οποίες εντοπίζουν και αξιολογούν τους παράγοντες που επιδρούν στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών που έχουν αδέρφια με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο πλαίσιο της οικογένειας. Τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών δείχνουν ότι υπάρχουν «προστατευτικοί» παράγοντες, οι οποίοι ενισχύουν την ικανότητα ψυχοκοινωνικής προσαρμογής των παιδιών που έχουν αδέρφια με αναπηρία όπως το θετικό οικογενειακό κλίμα, η αδελφική υποστήριξη και αποδοχή και η συναισθηματική εκφραστικότητα στην οικογένεια. Η παρούσα ανασκόπηση καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η ύπαρξη παιδιού με αναπηρία στην οικογένεια δεν έχει πάντα αρνητικές επιδράσεις στην προσαρμοστική ικανότητα του παιδιού χωρίς αναπηρία και προτείνει την ανάπτυξη και εφαρμογή παρεμβάσεων με στόχο την ψυχοκοινωνική ενδυνάμωση όλων των μελών της οικογένειας.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ 1**Κοινωνική Επιρροή: διαρκή θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα και πρόσφατοι μετα-θεωρητικοί προβληματισμοί**Οργανωτής /Πρόεδρος/Συζητητής: Γ. Προδρομίτης, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Ο χώρος μελέτης των διαδικασιών κοινωνικής επιρροής αποτελεί ένα από τα κεντρικότερα αντικείμενα ενασχόλησης της Κοινωνικής Ψυχολογίας. Τα σαράντα και πλέον χρόνια, που ακολούθησαν την πρωτοποριακή θεωρητική και ερευνητική παρέμβαση του Moscovici, αποκάλυψαν πολλούς μηχανισμούς σχετικούς με τα φαινόμενα αλλαγής των κοινωνικών εκτιμήσεων, της συμπεριφοράς αλλά και του τρόπου σημασιοδότησης του πεδίου κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Οι πρόσφατες διεθνείς θεωρητικές και ερευνητικές εξελίξεις, πέρα από το ότι κωδικοποίησαν την υπάρχουσα διαθέσιμη γνώση, προσδιόρισαν σημαντικά θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα, τα οποία παραμένουν σε μεγάλο βαθμό ανεξερεύνητα και ανανεώνουν το ενδιαφέρον για τη μελέτη των φαινομένων επιρροής: σχέση μειονοτικής επιρροής με τα μοντέλα πειθούς «διπλής διαδικασίας», θεωρητική επαναδιατύπωση και μεθοδολογική προσέγγιση της διάκρισης άμεσης και έμμεσης επιρροής, παρέμβαση ταυτοτικών διεργασιών και εν γένει της διομαδικής διάστασης στην επιρροή, πολλαπλές μορφές και σημασίες των «μειονοτικών» πηγών. Τα εν λόγω ζητήματα συνιστούν τη βάση της αναγκαίας ανάδειξης της κοινωνιακής διάστασης των φαινομένων κοινωνικής επιρροής, αφενός μέσω του φωτισμού της ιδεολογικής φόρτισης των επιμέρους παραμέτρων μιας απόπειρας επιρροής και αφετέρου μέσω της θεωρητικής αξιοποίησης και της μεθοδολογικής αποτύπωσης των πολύμορφων και πολυεπίπεδων κοινωνιο-γνωστικών διεργασιών του δέκτη-στόχου επιρροής. Οι ανακοινώσεις που απαρτίζουν το συμπόσιο, αναδεικνύουν τα προαναφερόμενα θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα, διατυπώνοντας ταυτόχρονα, μέσω των ευρημάτων που παρουσιάζουν, συγκεκριμένες προτάσεις για την επέκταση και εμπάθυνση της γνώσης πάνω στα φαινόμενα επιρροής αλλά και για την ανάδειξη της ευρύτερης κοινωνικής –και ευρύτερα πολιτικής– σημασίας του συγκεκριμένου χώρου της κοινωνιοψυχολογικής γνώσης.

Στόχοι και θύματα της μειονοτικής απειλής: κοινωνιο-γνωστικές και μεταγνωστικές διεργασίες σχετικά με την πηγή και τα περιεχόμενα τρομοκρατικού λόγουΑ. Κορδώνη, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Στην ανακοίνωση παρουσιάζονται πειραματικά ευρήματα σχετικά με τις δυναμικές διευκόλυνσης και παρεμπόδισης της άμεσης και έμμεσης επιρροής συγκρουσιακών μηνυμάτων, τα οποία προβάλλουν συμβολικές και πραγματικές απειλές ενάντια είτε στο σύστημα εξουσίας είτε στη «σιωπηρή πλειοψηφία». Με δεδομένη τη σημασία της ποσοτικής και ποιοτικής διάστασης της κοινωνιογνωστικής επεξεργασίας, που εκδηλώνει ο δέκτης της διαδικασίας επιρροής, διερευνήθηκε επίσης ο ρόλος του προσανατολισμού στην αξιολόγηση είτε μόνο της πηγής του μηνύματος είτε της πηγής και του περιεχομένου του και εξετάστηκε ο ρόλος της «δεύτερου επιπέδου» γνωστικής δραστηριότητας των συμμετεχόντων πάνω στην συνολική εμπλοκή τους με την μειονοτική παρέμβαση. Τα πειραματικά ευρήματα συνεισφέρουν στη συζήτηση σχετικά με την ανάδυση στρατηγικών αντίστασης στην άμεση και έμμεση μειονοτική επιρροή, θέτουν ζητήματα ως προς σταθερές μεθοδολογικές επιλογές του χώρου μελέτης των διαδικασιών επιρροής και αναδεικνύουν τη σημασία της στροφής των σύγχρονων ερευνητικών τάσεων προς τις μεταγνωστικές διεργασίες του στόχου επιρροής.

Κοινωνική συμμόρφωση και κοινωνική διαφοροποίηση σε πλαίσιο κρίσηςΣ. Γκουμάτση, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Με δεδομένο τον κεντρικό ρόλο που έχει η έννοια της κοινωνικής συναίνεσης στα φαινόμενα επιρροής, διερευνώνται οι σημασίες που λαμβάνει αυτή κατά την αλληλεπίδρασή της με την κοινωνική πραγματικότητα και το «πνεύμα των καιρών», με αποτέλεσμα συγκεκριμένη κάθε φορά αποδιδόμενη δυναμική στον πλειοψηφικό ή μειοψηφικό χαρακτήρα μιας θέσης. Επιπλέον, αξιοποιείται η έννοια των άρρητων θεωριών κοινωνικής επιρροής (Παπαστάμου και Προδρομίτης, 2003· 2010· 2011), οι οποίες αναφέρονται στον τρόπο με τον οποίο το κοινωνικό υποκείμενο προσλαμβάνει και εξηγεί τους μηχανισμούς και τα φαινόμενα που συνδέονται με τη διατήρηση και την αλλαγή του κοινωνικού πεδίου. Στην παρούσα εργασία διατυ-

πώνονται δύο υποθέσεις: (α) οι άρρητες θεωρίες κοινωνικής επιρροής λειτουργούν ως κανονιστικό φίλτρο πρόσληψης της κοινωνικής πραγματικότητας, και (β) το κοινωνικό υποκείμενο προσλαμβάνει και αναπαράγει τις άρρητες θεωρίες επιρροής κατά τρόπο ενεργητικό και σε αλληλεπίδραση με τα ιδεολογικά του χαρακτηριστικά και το κοινωνικό πλαίσιο. Στα δύο πειράματα που πραγματοποιήθηκαν το κοινωνικό πλαίσιο προσδιορίστηκε με όρους οικονομικής κρίσης. Τα ευρήματα στηρίζουν τις ερευνητικές υποθέσεις και θα συζητηθούν στο πλαίσιο της αξιοποίησης των άρρητων θεωριών στη μελέτη των φαινομένων κοινωνικής επιρροής.

Η αντίληψη της πλειοψηφικής και μειονοτικής επιρροής

Α. Γαρδικιώτης, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Η ανακίνηση εξετάζει την αντίληψη της πλειοψηφικής και μειονοτικής επιρροής καθώς και των υποκείμενων ψυχολογικών τους διαδικασιών. Πώς γίνεται αντιληπτή η πιθανή επιρροή μιας πλειοψηφίας ή μειοψηφίας στον εαυτό και τους άλλους δέκτες της επιρροής; Η αντίληψη της επιρροής (βλ. τα φαινόμενα του πρώτου και του τρίτου προσώπου, δηλαδή η προσλαμβανόμενη επιρροή ενός μηνύματος στον εαυτό και τους άλλους πιθανούς δέκτες) μπορεί να συνδεθεί με την πραγματική επιρροή του μηνύματος στους δέκτες της επιρροής. Οι έρευνες που θα παρουσιαστούν εξετάζουν τη σύνδεση της προσλαμβανόμενης επιρροής με την πραγματική επιρροή στις στάσεις. Επίσης εξετάζεται, πέρα από την αντίληψη της κοινωνικής επιρροής, η αντίληψη των δεκτών για τις ψυχολογικές διαδικασίες που συνδέονται με την πιθανή πλειοψηφική και μειονοτική επιρροή. Τα ευρήματα των ερευνών θα συζητηθούν εντός ενός θεωρητικού πλαισίου που δίνει έμφαση στις αντιλήψεις των δεκτών επιρροής για την ερμηνεία αλλά και την επιτυχία της κοινωνικής επιρροής.

Η «επιστημική» λειτουργία του δέκτη κοινωνικής επιρροής ως οργανωτική αρχή συγκεκριμένων πειραματικών ευρημάτων

Σ. Παπαστάμου, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Οι συμμετέχοντες στα πειράματα κοινωνικής ψυχολογίας γενικά και ειδικά στα πειράματα διερεύνησης των διαδικασιών κοινωνικής επιρροής διατηρούν, κατά την πειραματική διαδικασία, την υπόστασή τους ως κοινωνικά και «επιστημικά» υποκείμενα. Αυτό σημαίνει ξεκάθαρα ότι οι αντιδράσεις των συμμετεχόντων-δεκτών των μηνυμάτων επιρροής, εντός του πλαισίου της πειραματικής αλληλουχίας, προσδιορίζονται από το κοινωνικό, πολιτισμικό και γνωστικό τους κεφάλαιο, το οποίο ενεργοποιείται κατά την αντίδραση στις εισαγόμενες ανεξάρτητες μεταβλητές. Η θεώρηση αυτή συνιστά την οργανωτική αρχή πειραματικών ερευνών, που διενεργήσαμε κατά τα τελευταία χρόνια και των οποίων τα κεντρικά ευρήματα παρουσιάζουμε. Τα εν λόγω ευρήματα σκιαγραφούν τον αποφασιστικό ρόλο, που έχουν οι άρρητες θεωρίες κοινωνικής επιρροής, τόσο κατά την ενεργοποίηση όσο και για την έκβαση των διαδικασιών επιρροής, όταν αξιοποιούνται είτε ως επικαλούμενες είτε ως ανεξάρτητες μεταβλητές και υπό τη μορφή κανονιστικά προσδιορισμένων κοινωνιο-γνωστικών διεργασιών ή ως «εξηγητικά» περιεχόμενα των υπεύθυνων για την έκβαση μηχανισμών.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 9

Αναπαράσταση και επεξεργασία στο ελληνικό νοπτικό λεξικό

Οργανωτής/Πρόεδρος: Αθ. Πρωτόπαπας, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Συζητήτρια: Ελ. Ορφανίδου, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Το συμπόσιο αυτό έχει ως θέμα την αναπαράσταση των λέξεων στο νοπτικό λεξικό και τους νοπτικούς μηχανισμούς αντιληπτικής επεξεργασίας τους. Δύο ζητήματα που εξετάζονται πιο συγκεκριμένα αφορούν στη μορφολογική σύσταση των λέξεων και στον τονισμό. Σε γλώσσες με πλούσια κλιτική μορφολογία όπως η ελληνική τίθεται το ερώτημα κατά πόσο οι λέξεις βρίσκονται αποθηκευμένες ως ολόκληρες στο λεξικό ή αν συντίθεται από τα επιμέρους τμήματά τους (θέμα-κατάληξη). Το ερώτημα αυτό εξετάζεται μέσα από μελέτες προέγερσης στις οποίες εμφανίζονται λέξεις με ελεγχόμενη σχέση μεταξύ τους ενώ καταγράφεται ο χρόνος απόκρισης σε έργο λεξικής απόφασης. Η ελληνική γλώσσα χαρακτηρίζεται επίσης από

ελεύθερη θέση και διακριτική λειτουργία του τόνου, θέτοντας ερωτήματα αναφορικά με την αναπαράσταση του τονικού σχήματος στο λεξικό και την ενεργοποίησή του κατά την αναγνώριση των λέξεων. Ειδικά σε περίπτωση γραπτών ερεθισμάτων, όπου η τονική πληροφορία παρέχεται με ειδικό διακριτικό σημείο, εξετάζεται μέσω προέγερσης κατά πόσο ένα μετρικό πρότυπο μπορεί να διεγερθεί και να επηρεάσει τη λεξική πρόσβαση ή την υπολεξική επεξεργασία. Τέλος παρουσιάζεται μια μελέτη νευροαπεικόνισης στην οποία αξιοποιείται ένα ιδιαίτερα προσεγγμένο σύνολο ερεθισμάτων με σκοπό τη διερεύνηση επιδράσεων λεξικών και υπολεξικών παραμέτρων στην εγκεφαλική απόκριση στα γραπτά ερεθίσματα. Σκοπός όλων αυτών των προσεγγίσεων είναι η σκιαγράφηση θεωρητικών θέσεων που θα συνδέουν τα υπολογιστικά και θεωρητικά μοντέλα της διεθνούς βιβλιογραφίας με τα εμπειρικά δεδομένα από την ελληνική γλώσσα. Έτσι, αφενός επιχειρούμε να κατανοήσουμε και να αξιοποιήσουμε ερευνητικά τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής γλώσσας και αφετέρου σκοπεύουμε να συνεισφέρουμε στην περιγραφή των θεμελιακών γνωρισμάτων της ανθρώπινης νόησης που καθορίζουν την αναπαράσταση και επεξεργασία των λέξεων και γενικότερα το νοητικό λεξικό. Η έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς – Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ – ΕΚΠΑ – Γνωσιακή Επιστήμη: Μηχανισμοί πρόσληψης, οργάνωσης και αναπαράστασης της γνώσης.

Κλιτικά επιθήματα (ή κλιτικ-ά επιθήματ-α) στη λεξική επεξεργασία της ελληνικής γλώσσας

Σ. Λούν, Αθ. Πρωτόπαπας

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η φύση των λεξικών αναπαραστάσεων και ο ρόλος της μορφολογικής δομής στη λεξική επεξεργασία έχουν μελετηθεί εκτεταμένα. Κεντρικό ερώτημα των εν λόγω μελετών είναι πώς επεξεργαζόμαστε τις σύνθετες μορφολογικά λέξεις: ως ενιαίες λέξεις (π.χ. player, playing) ή με βάση τα συστατικά τους μορφήματα (play-er, play-ing). Σε έργα που χρησιμοποιούν το μεθοδολογικό παράδειγμα της προέγερσης, η διευκόλυνση στην επεξεργασία της λέξης-στόχου από την εμφάνιση μορφολογικά σχετιζόμενου προεγέρτη έχει πολύ συχνά ερμηνευθεί ως ενδεικτική της επεξεργασίας των λέξεων βάσει των συστατικών τους μορφημάτων. Η παρούσα μελέτη διερευνά το ρόλο της μορφολογίας στη λεξική αναγνώριση της ελληνικής γλώσσας, σε έργο οπτικής λεξικής απόφασης με συγκεκριμένη (Πείραμα 1) και καθυστερημένη (Πείραμα 2) προέγερση. Πιο συγκεκριμένα, μελετάται η επίδραση της μορφολογικής προέγερσης σε σύνθετες μορφολογικά λέξεις που συντίθενται από σταθερή ρίζα (π.χ. οδηγ) και κλιτικά επιθήματα ρήματος (π.χ. ώ, είς) και ουσιαστικού (π.χ. ος, ου), με στόχο να ανιχνευθεί ο ρόλος της κλιτικής μορφολογίας στην επεξεργασία των σύνθετων μορφολογικά λέξεων. Εξετάζονται οι επιδράσεις της προέγερσης από ρήμα σε ρήμα (οδηγεί/οδηγούν), από ουσιαστικό σε ουσιαστικό (οδηγού/οδηγοί), αλλά και από ρήμα σε ουσιαστικό (οδηγεί/οδηγού) κι από ουσιαστικό σε ρήμα (οδηγού/οδηγούν), προκειμένου να διαφανούν οι ενδεχόμενες διαφορές στην επεξεργασία των σύνθετων μορφολογικά λέξεων που ανήκουν σε διαφορετική γραμματική τάξη (ρήμα έναντι ουσιαστικού). Τα αποτελέσματα των δύο πειραμάτων είναι συνεπή και υποδεικνύουν ότι, στη λεξική αναγνώριση των ελληνικών λέξεων ο ρόλος της μορφολογίας είναι σημαντικός στις περιπτώσεις προέγερσης από ρήμα σε ρήμα, από ουσιαστικό σε ουσιαστικό και από ρήμα σε ουσιαστικό, όχι όμως και στην περίπτωση προέγερσης από ουσιαστικό σε ρήμα, ενώ ο ρόλος της γραμματικής τάξης δε διαφαίνεται σημαντικός. Τα αποτελέσματα θα συζητηθούν με βάση την προβλεπτική ισχύ μορφολογικών παραγόντων στη λεξική αναγνώριση των ελληνικών (π.χ. συχνότητα λέξης-μορφημάτων, γειτονιά, κ.ά.), αλλά και με άξονα τις θεωρίες της μορφολογικής επεξεργασίας στην οπτική λεξική αναγνώριση.

Μορφολογική επεξεργασία κατά την ανάγνωση λέξεων: σύγκριση έμπειρων και αρχάριων αναγνωστών της ελληνικής γλώσσας σε έργο συγκαλυμμένης προέγερσης

Ελ. Ορφανίδου, Μ. Λαγουδιανάκη, Μ. Davis

¹Πανεπιστήμιο Κρήτης, ²University of Cambridge

Έρευνες με τη χρήση της συγκαλυμμένης προέγερσης έχουν προτείνει την ύπαρξη ενός πρώιμου μηχανισμού μορφο-ορθογραφικού τεμαχισμού των μορφολογικά σύνθετων λέξεων, ο οποίος βασίζεται αποκλειστικά στην ορθογραφία των λέξεων και λειτουργεί ακόμα και αν οι λέξεις δεν σχετίζονται σημασιολογικά και μορφολογικά π.χ., corner/CORN (Rastle et al.,

2004). Παρα το πλήθος ερευνητικών δεδομένων από ενήλικες αναγνώστες, η ανάπτυξη αυτού του αυτόματου μορφο-ορθογραφικού τεμαχισμού έχει μόνο πρόσφατα εξεταστεί σε αναπτυσσόμενους αναγνώστες, με αποκλίνοντα αποτελέσματα. Ο σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνήσει περαιτέρω το φαινόμενο εξετάζοντας τρεις ομάδες αναγνωστών της ελληνικής γλώσσας: ενήλικες, εφήβους, και παιδιά (8–9 ετών). Χρησιμοποιήσαμε το έργο της λεξικής απόφασης με συγκαλυμμένη προέγερση και συγκρίναμε ζευγάρια λέξεων που σχετίζονται στη μορφολογία/σημασία και την ορθογραφία (Συνθήκη 1, θεωρία/θεωρώ) με ζευγάρια λέξεων που σχετίζονται μόνο στην ορθογραφία (Συνθήκη 2, μούσι/μούσα). Συμπεριλάβαμε επίσης μία τρίτη συνθήκη, στην οποία τα ζευγάρια λέξεων έχουν την ίδια σχέση μεταξύ τους όπως τα ζευγάρια στη Συνθήκη 2 (σχετίζονται μόνο στην ορθογραφία), με τη διαφορά ότι έχουν διαφορετικά θέματα (Συνθήκη 3, γάτα/γάλα). Οι ενήλικες και οι έφηβοι έδειξαν σημαντική προέγερση για ζευγάρια λέξεων που σχετίζονταν στην ορθογραφία ανεξάρτητα από τη μορφολογική/σημασιολογική τους σχέση. Ωστόσο, αν τα ζευγάρια που σχετίζονταν μόνο στην ορθογραφία είχαν διαφορετικά θέματα (Συνθήκη 3), τότε δεν εμφανιζόταν προέγερση. Αντίθετα, τα παιδιά έδειξαν προέγερση όταν η ορθογραφική σχέση συμπληρωνόταν από μορφολογική/σημασιολογική σχέση, σε συμφωνία με ευρήματα από τα αγγλικά (Beyersmann et al., 2012) αλλά όχι από τα γαλλικά (Quemart et al., 2011). Επίσης, σε αντίθεση με τους έμπειρους αναγνώστες, οι αρχάριοι αναγνώστες έδειξαν προέγερση για τα ζευγάρια λέξεων με ορθογραφική σχέση αλλά διαφορετικά θέματα. Τα αποτελέσματα υποδεικνύουν ότι κατά την ανάγνωση η αυτόματη επεξεργασία των μορφολογικά σύνθετων λέξεων με τη μορφή του μορφολογικού τεμαχισμού εμφανίζεται σε ένα μετέπειτα στάδιο κατά την αναγνωστική ανάπτυξη.

Η επίδραση του τονισμού στην επεξεργασία γραπτών λέξεων

Ελ. Παναγάκη, Αγ. Ανδρικοπούλου, Σ. Λούν, Α. Αρβανίτη, Αθ. Πρωτόπαπας

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²University of Kent

Πώς διακρίνουμε το «γέρος» από το «γερός»; Ο τόνος αναπαρίσταται πλήρως στο νοητικό λεξικό ή μεσολαβείται από ένα μετρικό πλαίσιο πάνω στον αριθμό των συλλαβών που καθορίζει τη θέση του τόνου στην εκάστοτε λέξη; Στόχος της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση της επίδρασης του τονισμού στην επεξεργασία και αναγνώριση των λέξεων, καθώς και η μορφή αναπαράστασής του στο λεξικό. Μελέτες στα ισπανικά και τα ολλανδικά έχουν αναδείξει την επίδραση του τονισμού στη λεξική επεξεργασία, κυρίως μέσω του φαινομένου της τονικής προέγερσης μεταξύ διαδοχικών λέξεων. Συγκεκριμένα, όταν το τονικό μοτίβο της λέξης που προηγείται (προεγέρτης) αντιστοιχεί με το μοτίβο της λέξης που ακολουθεί (στόχος), τότε διευκολύνεται η αναγνώριση της λέξης στόχου συγκριτικά με την περίπτωση τονικής αναντιστοιχίας των δύο λέξεων. Προκειμένου να διαπιστωθεί η επίδραση του φαινομένου στην ελληνική, υλοποιήθηκαν τέσσερα πειράματα λεξικής απόφασης, σε καθένα από τα οποία έλαβαν μέρος 60 συμμετέχοντες και χρησιμοποιήθηκαν 60 λέξεις και 60 ψευδολέξεις στόχοι. Στα τρία πειράματα επελέγη διατροπικός σχεδιασμός, με οπτικό προεγέρτη (γραπτή λέξη) και ακουστικό στόχο (προφορική λέξη), αλλά και αντίστροφα, ακουστικό προεγέρτη με οπτικό στόχο. Ο διατροπικός σχεδιασμός αποσκοπούσε στην διερεύνηση της τονικής επίδρασης ανεξαρτήτως τροπικότητας. Στο τέταρτο πείραμα, επελέγη μονοτροπικός σχεδιασμός οπτικού προεγέρτη και οπτικού στόχου. Σε όλα τα πειράματα έγινε χειρισμός δύο βασικών παραγόντων. Ο πρώτος αφορούσε στην τονική αντιστοιχία/ αναντιστοιχία προεγέρτη-στόχου, ώστε να εξεταστεί αν υπάρχει επίδραση του τονικού μοτίβου και να μελετηθεί κατά πόσο επιδρά η τονική πληροφορία στην λεξική πρόσβαση. Ο δεύτερος αφορούσε στην λεξικότητα των ερεθισμάτων (λέξεις/ψευδολέξεις), καθώς μια ενδεχόμενη προέγερση σε ψευδολέξεις θα μετρούσε υπέρ της υπόθεσης του μετρικού πλαισίου. Τα αποτελέσματα δεν έδειξαν σημαντική τονική επίδραση. Συνεπώς η τονική πληροφορία ίσως δεν είναι αναγκαία για την αναγνώριση γραπτών λέξεων στα ελληνικά. Ταυτόχρονα, δεν υποστηρίζεται η υπόθεση του μετρικού πλαισίου ως αναπαράστασιακή μορφή του τόνου.

Μελέτη επεξεργασίας ελληνικών λέξεων και ψευδολέξεων στον εγκέφαλο με απεικόνιση λειτουργικής μαγνητικής τομογραφίας

Αθ. Πρωτόπαπας*¹, Ν. Σμυρνής¹, Ε. Καραβασιλίνης¹, Ε. Ορφανίδου², Ε. Καπνουλάς³, Φ. Φωτιάδης¹, Θ. Σολδάτος¹

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Πανεπιστήμιο Κρήτης, ³University of Iowa

Στη μελέτη αυτή παρουσιάζουμε τα πρώτα αποτελέσματα λειτουργικής νευροαπεικόνισης της επεξεργασίας γραπτών ερεθισμάτων. Χρησιμοποιήθηκε ένα σύνολο 150 λέξεων και 150 ψευδολέξεων οι οποίες είχαν εξισωθεί μεταξύ τους σε μήκος,

διγραμματική και συλλαβική συχνότητα και ορθογραφική διαφάνεια. Η επιλογή των λέξεων και η κατασκευή των ψευδο-λέξεων έγινε ώστε να μην είναι συσχετισμένες οι μεταβλητές αυτές μεταξύ τους ούτε με τη συχνότητα και την ορθογραφική και φωνολογική γειτονιά, με στόχο τη μελέτη της επίδρασης καθεμιάς από τις μεταβλητές αυτές στην εγκεφαλική απόκριση. 34 δεξιόχειρες ενήλικες φυσικοί ομιλητές της ελληνικής γλώσσας υποβλήθηκαν σε λειτουργική μαγνητική τομογραφία μεμονωμένων συμβάντων κατά της διάρκειας έργου λεξικής απόφασης με τις λέξεις και ψευδολέξεις και 150 ακόμα δοκιμές ελέγχου όπου εμφανίζονταν σταυροί, σε τυχαία σειρά, σε τρεις συνεδρίες των 15 λεπτών. Η καταγραφή T2* κάλυπτε ολόκληρο τον εγκέφαλο με 36 τομές ανά 2 δευτερόλεπτα σε ογκοστοιχεία 3x3x3 χιλιοστών. Επιπλέον καταγράφηκε τρισδιάστατη εικόνα υψηλής ανάλυσης αντίθεσης T1 για κανονικοποίηση αναφορικά με ανατομικές μήτρες. Η προεπεξεργασία και η στατιστική ανάλυση έγιναν με το πακέτο SPM8. Η ανάλυση τυχαίων επιδράσεων δευτέρου επιπέδου για την αντίθεση μεταξύ γραπτών ερεθισμάτων και σταυρών ανέδειξε τις αναμενόμενες εστίες λεξικής επεξεργασίας στο φλοιό, συμπεριλαμβάνοντας μεταξύ άλλων αριστερές κοιλιακές ινιακοκροταφικές και κάτω μετωπιαίες περιοχές. Η αντίθεση μεταξύ λέξεων και ψευδολέξεων έδειξε σημαντικές διαφορές κυρίως στην αριστερή γωνιώδη και μέση κροταφική έλικα. Τα αποτελέσματα αυτά συνάδουν με προηγούμενες μελέτες σε άλλες γλώσσες και επιτρέπουν περαιτέρω στοχευμένες αναλύσεις για τη μελέτη των λεξικών και υπολεξικών παραμέτρων στην αναγνώριση των γραπτών ερεθισμάτων. Απώτερος στόχος της μελέτης είναι η σύγκριση σειριακών και παράλληλων μοντέλων αναγνώρισης των λέξεων καθώς και ο έλεγχος της υπόθεσης διπλής διαδρομής στην επεξεργασία λέξεων και ψευδολέξεων.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 10

Ερευνητικά τεκμηριωμένες παρεμβάσεις στη Συμβουλευτική Ψυχολογία

Οργανωτές: Ε. Καραδήμας, Α. Γιοβαζολιάς, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Πρόεδρος: Α. Γιοβαζολιάς, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Συζητήτρια: Μ. Μαλικιώση-Λοϊζου, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η συμβουλευτική ψυχολογία αποτελεί ένα σχετικά νέο και γοργά αναπτυσσόμενο κλάδο στην επιστήμη της Ψυχολογίας. Τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερη έμφαση έχει δοθεί στην ανάγκη για ερευνητικά τεκμηριωμένες παρεμβάσεις, μέσα από την σύνθεση των θεωρητικών διατυπώσεων, των ερευνητικών δεδομένων και των πρακτικών εφαρμογών στο γνωστό πλέον μοντέλο του επιστήμονα-επαγγελματία (scientist-practitioner model). Το παρόν συμπόσιο έχει στόχο να παρουσιάσει σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα τα οποία στοχεύουν στην ανάπτυξη της ικανότητας των επαγγελματιών ψυχικής υγείας για κατανόηση, πρόβλεψη αλλά και θεραπευτική παρέμβαση στηριγμένη σε έγκυρα επιστημονικά δεδομένα. Στην πρώτη εργασία η Ό. Θεμελή αναλύει τον κίνδυνο της δευτερογενούς θυματοποίησης των παιδιών μαρτύρων/θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης και δίνει έμφαση στην αναγκαιότητα σύνταξης ενός πρωτόκολλου – κώδικα δεοντολογίας εξέτασης των κακοποιημένων παιδιών. Η δεύτερη εργασία των Παπαχριστοδούλου και Μαλικιώση μελετά τις αλλαγές στη συναισθηματική νοημοσύνη, στην αυτοεκτίμηση αλλά και στις στρατηγικές αντιμετώπισης καταστάσεων σε νέες εθελόντριες συμβουλευτικής ομήλικων έπειτα από την παρακολούθηση ειδικής εκπαίδευσης σε βασικές δεξιότητες συμβουλευτικής. Στην τρίτη εργασία η Α. Παπασταλιανού θα παρουσιάσει τα αποτελέσματα για το ελληνικό πλαίσιο ενός ευρωπαϊκού προγράμματος, στο πλαίσιο του οποίου μελετήθηκαν οι απόψεις των εκπαιδευτικών-διευθυντών σχολείων σχετικά με την πολιτική αντιμετώπισης του φαινομένου του εκφοβισμού στα σχολεία, καθώς και οι στάσεις και συμπεριφορές των μαθητών για το ίδιο θέμα πριν και μετά από 8μηνη παρέμβαση. Η τέταρτη εργασία των Γιοβαζολιά και Παπαδάκη εξετάζει το αν η μητρική απόρριψη συμβάλλει στην ανάπτυξη του σχολικού εκφοβισμού, μέσω της επίδρασής της σε ατομικά χαρακτηριστικά, ενδεικτικών της κακής ή καλής ψυχολογικής προσαρμογής, όπως η κατάθλιψη, καθώς και τον τροποποιητικό ρόλο της πατρικής αποδοχής σε αυτή τη σχέση. Τέλος, ο Ε. Καραδήμας στην πέμπτη εργασία παρουσιάζει τη σχέση μεταξύ των αναπαραστάσεων ασθένειας και της υποκειμενικής υγείας των δύο συζύγων σε δύο σε δείγματα νεοδιογνωσμένων καρκινοπαθών και των συζύγων τους, καθώς και σε χρόνιους ασθενείς με διαβήτη τύπου II και των συζύγων τους.

«Όταν τα παιδιά δεν παίζει»: η δικανική εξέταση των ισχυρισμών ανηλίκων θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης

Ο. Θεμελή, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η διεθνής βιβλιογραφία επιβεβαιώνει τον κίνδυνο της δευτερογενούς θυματοποίησης των παιδιών μαρτύρων/θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης μετά την αποκάλυψη της παραβίασής τους και την αναπόφευκτη εμπλοκή τους στον ποινικό μηχανισμό (Tedesco & Schnell, 1987· Bruck, Melnyk & Ceci, 2000· Saywitz & Nathanson, 1993· Hill & Hill, 1987). Τα παιδιά, παρά τις αντίθετες επιστημονικές επισημάνσεις, θεωρούνται μάρτυρες «δεύτερης κατηγορίας» καθώς η αξιοπιστία και η μνημονική τους ικανότητα αμφισβητούνται σημαντικά (Clifford, 1993· Davies, 1991). Πρόκειται σαφώς για αναχρονιστικές αντιλήψεις τις οποίες ωστόσο συντηρεί η ερασιτεχνική συχνά προσέγγιση των ισχυρισμών κακοποίησης από τους εμπλεκόμενους «επαγγελματίες». Η αποτυχία δημιουργίας ενός κλίματος εμπιστοσύνης και ασφάλειας, η απουσία ενσυναίσθησης, η καταφυγή σε τεχνάσματα επηρεασμού της μνήμης, η άσκηση πίεσης και εκφοβισμού, οι πολλαπλές δικανικές συνεντεύξεις από διαφορετικά άτομα, καθώς και η υιοθέτηση αναξιόπιστων τεχνικών από επαγγελματίες χωρίς συμβουλευτικές δεξιότητες, οδηγεί αναπόφευκτα στην παραφθορά κάθε μνημονικού ίχνους με συνέπεια τη μείωση της αξιοπιστίας της κατάθεσης και την επιδείνωση του ψυχικού τραύματος (Krähenbühl & Blades, 2006· Wood & Garven, 2000). Η μελέτη της διεθνούς βιβλιογραφίας αποτελεί μια πολύτιμη δεξαμενή γνώσης για τους ερευνητές και τους επαγγελματίες που ασχολούνται με τις δικανικές συνεντεύξεις των ανηλίκων θυμάτων (Davies, Westcott, & Horan, 2000· Hewitt & Arrowood, 1994· Saywitz, Geiselman, & Bornstein, 1992· Wyatt, 1999). Σε άλλες ευνομούμενες πολιτείες έχουν συνταχθεί ήδη από τη δεκαετία του '80 κώδικες δεοντολογίας και πρωτόκολλα εξέτασης κακοποιημένων παιδιών και έχουν υιοθετηθεί πρακτικές μείωσης των δεινών που συνεπάγεται η συμμετοχή τους σε διαδικασίες, προσαρμοσμένες στις απαιτήσεις και τις ανάγκες του ενήλικου πληθυσμού. Το αίτημα για τη σύνταξη ενός πρωτόκολλου – κώδικα δεοντολογίας εξέτασης κακοποιημένων παιδιών προβάλλει για την ελληνική έννομη τάξη επιτακτικότερα από ποτέ. Σε αντίθετη περίπτωση ακυρώνονται όχι μόνο οι επιταγές του Ν. 3625/2007 που αφορά τον τρόπο εξέτασης των ανηλίκων μαρτύρων - θυμάτων προσβολής γενετήσιας ελευθερίας, αλλά κυρίως εκείνες της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού που η χώρα μας έχει επικυρώσει εδώ και μια εικοσαετία.

Οι επιδράσεις προγράμματος εκπαίδευσης νέων εθελοντριών συμβούλων ομηλικών σε δεξιότητες συμβουλευτικής

Ελ. Παπαχριστοδούλου*, Μ. Μαλικιώση-Λοϊζου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η Συμβουλευτική Ομηλικών στην Ελλάδα αποτελεί ένα σημαντικό και πλούσιο σε υλικό πεδίο έρευνας, παρέμβασης αλλά και εφαρμογής των αρχών της Συμβουλευτικής Ψυχολογίας. Μέσα από τη βιβλιογραφία υποστηρίζεται η θετική επίδραση της εκπαίδευσης σε αρχές και δεξιότητες της Συμβουλευτικής Ψυχολογίας αρχικά στους νέους εκπαιδευόμενους συμβούλους και έπειτα στη πράξη της μεταλαμπάδευσής της γνώσης και της ουσιαστικής αλλαγής στο ευρύτερο πλαίσιο που καλούνται να δραστηριοποιηθούν (Abu-Rasain & Williams, 1999· Morey & Miller, 1993· Price & Jones, 2001· Varenhorst, 1992). Η παρούσα έρευνα μελετά τις ενδεχόμενες αλλαγές στη συναισθηματική νοημοσύνη, στην αυτοεκτίμηση αλλά και στις στρατηγικές αντιμετώπισης καταστάσεων σε νέες εθελόντριες ομηλικών έπειτα από την παρακολούθηση ειδικής εκπαίδευσης σε βασικές δεξιότητες συμβουλευτικής. Επιπρόσθετα, αντικείμενο της έρευνας αποτελεί η φύση της επίδρασης της εκπαίδευσης στο άτομο όσον αφορά την εμπειρία παροχής υποστήριξης αλλά και την εικόνα του ως σύμβουλος ομηλικών. Ακολούθηθηκε μικτή μεθοδολογία για τη συλλογή τόσο ποσοτικών όσο και ποιοτικών δεδομένων. Συγκεκριμένα, το Self-report Emotional Competence Questionnaire (Schutte, Malouf, Hall, Haggerty, Cooper, Golden & Dornheim, 1998), η σύντομη εκδοχή του CORE - ελληνική εκδοχή (Kapsou, Panayotou, Kokkinos & Demetriou) και η Rosenberg's Self-esteem Scale (The Morris Rosenberg Foundation) χορηγήθηκαν πριν και μετά το τέλος της εκπαίδευσης σε ομάδα εθελοντριών που ενδιαφέρθηκαν να εκπαιδευτούν ως σύμβουλοι ομηλικών. Ποιοτικά δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω της δημιουργίας ομάδας εστίασης (focus group) μετά το τέλος της εκπαίδευσης.

Τεκμηριωμένο πρόγραμμα πρόληψης για τον σχολικό εκφοβισμό σε διαπολιτισμικό πλαίσιο. Πρόγραμμα DAPHNE III (2008-2010)

Αντ. Παπαστυλιανού¹, Ι. Παπαδάτος¹, Μ. Παπαδάτου-Παστού¹, Ειρ. Αμανάκη², Κ. Καφαλούκου²

¹ Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ² Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ο σχολικός εκφοβισμός επηρεάζει με πολλούς τρόπους το σχολικό κλίμα, την αποτελεσματικότητα και την κοινωνική συνοχή του σχολικού πληθυσμού με σοβαρές, συχνά, επιπτώσεις στην ψυχική υγεία των μαθητών που εμπλέκονται σε συμπεριφορές εκφοβισμού. Στα σχολεία με διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης μαθητές το φαινόμενο περιπλέκεται περισσότερο καθώς αρνητικά στερεότυπα και προκαταλήψεις δημιουργούν περαιτέρω συνθήκες εμφάνισης εκφοβισμού ή και άλλων φαινομένων αποκλεισμού. Στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος DAPHNE III «Αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού» το Πανεπιστήμιο Κύπρου (Τμήμα Επιστημών της Αγωγής) ανέλαβε ως συντονιστής, πρόγραμμα δράσης στο οποίο συμμετείχαν, η Ελλάδα, η Κύπρος, η Μ. Βρετανία, η Ολλανδία και το Βέλγιο με θέμα “Designing evidence-based strategies and actions to face bullying by considering socio-ethnic diversities in school populations and evaluating their effects” (2008-2010). Σκοπός του προγράμματος ήταν η ανάπτυξη τεκμηριωμένης και βασισμένης-σε-θεωρία δράση πρόληψης, στο πλαίσιο του οποίου μελετήθηκαν οι απόψεις των εκπαιδευτικών-διευθυντών σχολείων σχετικά με την πολιτική αντιμετώπισης του φαινομένου του εκφοβισμού στα σχολεία, καθώς και οι στάσεις και συμπεριφορές των μαθητών για το ίδιο θέμα πριν και μετά από παρέμβαση. Η ανακοίνωση εστιάζει στα ευρήματα της Ελλάδας αναφορικά με την διαπολιτισμική διάσταση της έρευνας δεδομένου ότι στα τμήματα παρέμβασης και ελέγχου υπήρχε μεγάλο ποσοστό μαθητών παιδιών-μεταναστών. Το δείγμα περιελάμβανε: N=305 μαθητές από 11 σχολεία παρέμβασης σε n=17 σχολικά τμήματα και n=269 μαθητές από n=10 σχολεία ελέγχου σε n=13 σχολικά τμήματα (μ.ο ηλικίας:11). Για την αξιολόγηση πριν και μετά την παρέμβαση χρησιμοποιήθηκαν ως ερευνητικά εργαλεία το Junior Revised Olweus Bully/Victim Questionnaire (OBVQ) και το Quality of School Life scale. Η παρέμβαση διήρκησε 8 μήνες και βασίστηκε σε 30ωρο σεμινάριο εκπαίδευσης στο οποίο καταρτίστηκαν οι εκπαιδευτικοί με βάση το Δυναμικό Μοντέλο που ανέπτυξαν οι Creemers & Kyriakides (2008). Τα αποτελέσματα υποστηρίζουν την θετική επίδραση της παρέμβασης στο σχολικό κλίμα με βάση το συγκεκριμένο μοντέλο όπως καταγράφεται στις απόψεις των μαθητών.

Η σχέση της μητρικής απόρριψης με το σχολικό εκφοβισμό, μέσω ατομικών χαρακτηριστικών, και ο τροποποιητικός ρόλος της πατρικής αποδοχής

Ά. Γιοβαζολιάς, Ε. Παπαδάκη, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η παρούσα έρευνα εξετάζει αν η μητρική απόρριψη συμβάλλει στην ανάπτυξη του σχολικού εκφοβισμού, μέσω της επίδρασής της σε ατομικά χαρακτηριστικά, ενδεικτικών της κακής ή καλής ψυχολογικής προσαρμογής, όπως την κατάθλιψη και την ενσυναίσθηση. Επιπλέον, εξετάζει τον τροποποιητικό ρόλο της πατρικής αποδοχής σε αυτή τη σχέση. 201 παιδιά πέμπτης και έκτης δημοτικού, με μέσο όρο ηλικίας M=11.23, συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια μητρικής αποδοχής-απόρριψης, πατρικής αποδοχής-απόρριψης, κατάθλιψης και ενσυναίσθησης. Οι διαμεσολαβητικές επιδράσεις μελετήθηκαν με αναλύσεις διαμεσολάβησης και το δείκτη Sobel, ενώ οι εξαρτώμενες έμμεσες (τροποποιημένη διαμεσολάβηση) επιδράσεις με το MODMED πρόγραμμα των Preacher, Rucker και Hayes (2007). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, η κατάθλιψη (και όχι η ενσυναίσθηση), διαμεσολάβησε στη σχέση μεταξύ μητρικής απόρριψης και θυματοποίησης του εαυτού και των άλλων. Επίσης, η πατρική αποδοχή τροποποιούσε την έμμεση σχέση μητρική απόρριψη-κατάθλιψη-θυματοποίηση του εαυτού και των άλλων. Αυτά τα ευρήματα προσθέτουν μια πιο λεπτομερή εικόνα για το πώς οι γονικές συμπεριφορές, και ιδιαίτερα ο ρόλος του πατέρα, εμπλέκονται στο πολυσυνθέτο φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού.

Η σημασία των ερευνών δυαδικής ρύθμισης και προσαρμογής στη χρόνια ασθένεια για την ανάπτυξη αποτελεσματικότερων προγραμμάτων παρέμβασης

Ε. Χ. Καραδήμας¹, Ζ. Γιαννούση^{1,2}, Γ. Δημητράκη¹

¹ Πανεπιστήμιο Κρήτης, ² Ογκολογική Κλινική ΠΑΓΝΗ

Η προσαρμογή στη χρόνια ασθένεια αποτελεί μια διεργασία που σπάνια αφορά μόνο στον ασθενή. Περιλαμβάνει και τον/την σύντροφο που τυπικά λαμβάνει το ρόλο του κύριου φροντιστή. Τα δύο αυτά πρόσωπα βρίσκονται σε μια διαδικασία συνε-

χούς αλληλεπίδρασης, κατάσταση που επηρεάζει τους τρόπους αντίληψης, αντίδρασης και προσαρμογής στην ασθένεια και των δύο. Η κατανόηση των μηχανισμών της δυαδικής αυτής ρύθμισης μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη αποτελεσματικότερων προγραμμάτων παρέμβασης που θα απευθύνονται ταυτόχρονα στους ασθενείς και τους συντρόφους τους. Εδώ, θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα δύο ερευνών σε δείγματα νεοδιογνωσμένων καρκινοπαθών και των συζύγων τους, καθώς και σε χρόνιους ασθενείς με διαβήτη τύπου II και των συζύγων τους (N = 72 και 84 ζεύγη, αντίστοιχα). Και στις δύο έρευνες μελετήθηκε η σχέση μεταξύ των αναπαραστάσεων ασθένειας και της υποκειμενικής υγείας των δύο συζύγων. Η εξέταση των δυαδικών σχέσεων έγινε με τη χρήση δομικών μοντέλων ανάλυσης που βασίστηκαν στο Actor Partner Interdependence Model (APIM). Τα αποτελέσματα και των δύο ερευνών έδειξαν ότι η σωματική ή/και η ψυχική υγεία των ασθενών σχετιζόταν με τις αναπαραστάσεις που είχαν για την ασθένεια τόσο οι ίδιοι όσο και οι σύζυγοί τους, ενώ η υγεία των τελευταίων σχετιζόταν μόνο με τις προσωπικές τους αναπαραστάσεις. Επιπρόσθετα, διαπιστώθηκαν ορισμένες ενδιαφέρουσες αλληλεπιδράσεις μεταξύ αντίστοιχων αναπαραστάσεων των δύο συζύγων ως προς την υγεία τους. Τα ευρήματα αυτά φανερώουν την ύπαρξη ενός είδους «συνέργιας» μεταξύ των αναπαραστάσεων για την ασθένεια που έχουν οι σύζυγοι. Έτσι, αν και δεν είναι λίγες στη βιβλιογραφία οι παρεμβάσεις που απευθύνονται και στους δύο συντρόφους, αυτές μέχρι σήμερα δεν λάμβαναν υπόψη τους τη συνέργια αυτή, καθώς δεν ήταν πάντα φανερή. Οι δύο παραπάνω έρευνες, μαζί με άλλες που διεξάγονται διεθνώς στην περιοχή της χρόνιας ασθένειας, δίνουν πλέον τη δυνατότητα ανάπτυξης παρεμβάσεων εστιασμένων στη δυαδική προσαρμογή στην ασθένεια, ενδεικτικά χαρακτηριστικά των οποίων θα παρουσιάσουμε.

11.00-12.00 ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΗ ΟΜΙΛΙΑ

Προεδρείο: Σ. Βοσνιάδου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Universal social cognition: Childhood theory of mind

Καθολική κοινωνική νόηση: η θεωρία του νου κατά την παιδική ηλικία

Henry Wellman, *University of Michigan, USA*

For adults in European and Western societies, everyday social cognition rests on a powerful construal of agents as undertaking intentional actions on the basis of underlying beliefs and desires—an everyday theory of mind. However, understandings of persons also differ dramatically across cultural communities worldwide. Moreover, everyday theory of mind and person conceptions clearly change substantially as children develop. I argue that these various facts dovetail together: Because key aspects of theory of mind are both early developing and developmentally dynamic, they provide a universal platform for the development of further culturally divergent conceptions of persons. In crucial fashions, very young children everywhere are remarkably similar in certain foundational conceptions of persons, but already at this early point in development, and explosively thereafter, conceptions of persons become widely diversified worldwide.

12.30-14.00

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 3

Κοινωνίες σε μετασχηματισμό και η θέση του «άλλου»: αποκλεισμοί, δικαιώματα και κινητοποιήσεις

Οργάνωση/Προεδρεία: Μ. Δικαίου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Συζητητές/ριες: Λ. Φίγγου, Π. Πανταζής, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Οι διαρκώς αναιρούμενες βεβαιότητες της ζωής μας στον εργασιακό, κοινωνικό και πολιτικό τομέα και οι άγνωστες εν πολλοίς επιπτώσεις τους, καθώς επίσης και η αναγκαιότητα αναζήτησης κατάλληλων τρόπων αντίδρασης σε αυτές τις επιπτώσεις, αποτελούν τον κύριο θεματικό άξονα αυτού του συμποσίου. Οι ομιλητές-τριες αντλώντας από τη πολύχρονη ενα-

σχόληση τους με θέματα που αφορούν τη σχέση του «πολίτη» με τον «άλλο» α) συζητούν φαινόμενα και πρακτικές που καθορίζουν αυτή τη σχέση, έτσι όπως εξελίσσεται στη χώρα μας και β) επιχειρούν να αναδείξουν μέσα από έναν κριτικό διεπιστημονικό διάλογο, θεωρίες και πρακτικές (σε κοινωνικό, πολιτικό και νομοθετικό επίπεδο) που αίρουν την αντικειμενοποίηση και παθητικοποίηση του ατόμου και ενθαρρύνουν την ενεργητική συμμετοχή των πολιτών στην αλλαγή των παθολόγων συνθηκών, συμβάλλοντας στην προάσπιση και αποκατάσταση των κοινωνικών δικαιωμάτων ατόμων και ομάδων.

Το μεταναστευτικό ως μια μεταβλητή γεωμετρία δικαιωμάτων και αποκλεισμών

Κ. Τσιτσελίκης, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

Η ανακοίνωση εξετάζει την σχέση κράτος δικαίου-δικαιώματα-μετανάστες ως προς τους αποδέκτες των δικαιωμάτων αλλά και με αναφορά τους φορείς άσκησης εξουσίας από την πλευρά του κράτους (νομοθετική-εκτελεστική-δικαστική) ως μια μεταβλητή που συνεχώς τίθεται υπό διαπραγμάτευση/αμφισβήτηση κατά τη διάρκεια της κρίσης. Η διχοτόμηση πολιτικής-αλλοδαπός επαναφέρει στο προσκήνιο την ανάγκη εννοιολόγησης των συνόλων «εμείς - οι άλλοι» σε μια νέα σχέση όπου η συμπερίληψη-αποκλεισμός σε νομικές κατηγορίες και πραγματικότητες επιτελούνται με νέους υπό διαμόρφωση όρους. Τέλος, θα συζητηθεί η δυναμική της διεκδίκησης των δικαιωμάτων υπέρ των δικαιούχων και από τους δικαιούχους ως μοχλός διαμόρφωσης των παραπάνω

Λόγοι περί πολυπολιτισμικότητας στην Ελλάδα: αποκλεισμοί των γηγενών και αποκλεισμοί των μεταναστών

Γ. Αγγελόπουλος, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

Η ανακοίνωση εστιάζει στους λόγους που εκφέρονται για την πολυπολιτισμικότητα στην Ελλάδα τις τελευταίες τρεις δεκαετίες. Γίνεται διάκριση ανάμεσα σε δύο γηγενή μοντέλα λόγου περί πολυπολιτισμικότητας: αυτό που τοποθετεί την πολυπολιτισμικότητα ως εκδοχή της εθνικής αφήγησης και αυτό που τη συνδέει με μια εναλλακτική εκδοχή αριστερής ιδεολογίας. Υποστηρίζεται ότι οι δύο αυτοί λόγοι, για διαφορετικούς λόγους, (α) λειτουργούν προς όφελος των γηγενών παρά των μεταναστών και (β) ενισχύουν εθνοκεντρικές αντιλήψεις τόσο ανάμεσα στους γηγενείς όσο και ανάμεσα στους μετανάστες. Τέλος, επιχειρείται μια επανατοποθέτηση του ζητήματος της «ετερότητας» στη βάση μιας λογικής όπου οι όποιες ταυτότητες δεν θα καθορίζουν την πολιτική δράση αλλά θα προκύπτουν από αυτήν.

Εμείς και οι Άλλοι στο πλαίσιο της κρίσης: μια πολιτική και κοινωνιοψυχολογική προσέγγιση

Μ. Δικαίου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Ερωτήματα για το αν και με ποίους όρους μπορεί να προσεγγίσει η ΚΨ κρίσιμα κοινωνικά ζητήματα που εγείρονται στο πλαίσιο της κρίσης και που αφορούν τις σχέσεις μας με τους άλλους (όχι μόνον τους εθνοτικούς ή εθνικούς άλλους, αλλά και τους οιοσδήποτε άλλους - ανεξάρτητα από ταυτολογικά χαρακτηριστικά), τόσο σε επίπεδο αποκλεισμού και δικαιωμάτων όσο και σε επίπεδο συλλογικών διεκδικήσεων, αποτελούν το κεντρικό θεματικό άξονα της εισήγησης. Επισημαίνοντας τις ποικίλες χρήσεις και αλλαγές της εννοιολογικής ταυτότητας των όρων «εμείς και άλλοι», η εισήγηση συζητάει τις σύγχρονες μορφές συγκρότησης ομαδοποιήσεων και διχοτομικών κατηγοριοποιήσεων στο κοινωνικό χώρο, και τις συνδέει με γενικότερα ζητήματα απραξίας η αντίθετα, ενεργούς αντίδρασης απέναντι στις αλλαγές που επιβάλλονται από τις συνθήκες της κρίσης. Σε αυτό το πλαίσιο, τίθενται ερωτήματα και διατυπώνονται προτάσεις για τη σύμπραξη του πολιτικού με το κοινωνικό σε μια προσπάθεια απονομιμοποίησης των πρακτικών που επιβάλλονται από το νεοφιλελεύθερο οικονομικό μοντέλο.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ 2**Θετικές όψεις της ανάπτυξης στη νηπιακή και παιδική ηλικία**Οργανωτές: Ε. Γαλανάκη¹, Σ. Λεοντοπούλου²¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Πρόεδρος: Ε. Γαλανάκη, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Συζητητής: Η. Μπεζεβέγκης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στόχος του Συμποσίου είναι να εστιαστεί σε θετικές όψεις της ανάπτυξης κατά τη νηπιακή και παιδική ηλικία. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται ερευνητικές εργασίες που αφορούν τη συναισθηματική ευεξία των νηπίων, την αισιοδοξία, αυτοαποτελεσματικότητα, τις δυνάμεις του χαρακτήρα και τη δημιουργικότητα των παιδιών, τις εννοιολογικές και σχεδιαστικές αναπαραστάσεις του θάρρους από τα νήπια και τα παιδιά, καθώς και την ηθελμημένη μόνωση και την πιθανή ευεργετική αξία της στη μέση και ύστερη παιδική ηλικία. Η βαθύτερη κατανόηση των διαστάσεων και των μηχανισμών που συνιστούν και προάγουν το ευ ζην, την ψυχική ανθεκτικότητα και τις δυνάμεις του αναπτυσσόμενου ανθρώπου αποκτά ιδιαίτερη σημασία σε περιόδους κοινωνικής κρίσης.

Προστατευτικοί παράγοντες και διαδικασίες ανίχνευσής τους: η Κλίμακα Συναισθηματικής Ευεξίας Παιδιών Προσχολικής ΗλικίαςΚ. Πετρογιάννης¹, Α. Ν. Bardos²¹Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, ²University of Northern Colorado, USA

Με αναφορά στο εννοιολογικό πλαίσιο της ψυχικής ανθεκτικότητας και της θετικής ψυχολογίας αναπτύχθηκε ένα διαγνωστικό εργαλείο πρωταρχικός στόχος του οποίου ήταν η αρχική εκτίμηση και παρακολούθηση των θετικών συμπεριφορών που εκδηλώνουν τα μικρά παιδιά και οι οποίες έχει διαφανεί ότι προάγουν την ψυχολογική υγεία στο αναπτυσσόμενο άτομο. Η Κλίμακα Συναισθηματικής Ευεξίας Παιδιών Προσχολικής Ηλικίας συμπληρώθηκε για 1293 παιδιά (650 αγόρια και 633 κορίτσια) ηλικίας 3 έως 6 ετών από νηπιαγωγούς και νηπιοβρεφοκόμους 69 νηπιαγωγείων ή παιδικών σταθμών, 25 πόλεων ή κωμοπόλεων από 18 νομούς που εκπροσωπούν το σύνολο των περιφερειών της χώρας. Παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της διερευνητικής ανάλυσης παραγόντων και γίνεται αναφορά για τη σκοπιμότητα και χρησιμότητα ενός τέτοιου εργαλείου από τον εκπαιδευτικό κατά την μετάβαση του παιδιού από το προσχολικό στο σχολικό πλαίσιο.

Θετικά ψυχοσυναισθηματικά χαρακτηριστικά των παιδιών και δημιουργικότητα

Σ. Λεοντοπούλου, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η εργασία αυτή μελετά τις σχέσεις ανάμεσα στις θετικές ψυχοκοινωνικές δυνάμεις, τα συναισθήματα και χαρακτηριστικά των παιδιών και τη δημιουργικότητα. Το ερευνητικό δείγμα αποτελούσαν σε ίσο ποσοστό 282 μαθητές και μαθήτριες που φοιτούσαν στην Δ' (N = 84, 29,8%), Ε' (N = 89, 31,6%) και ΣΤ' (N = 109, 38,7%) τάξη τεσσάρων Δημοτικών Σχολείων του νομού Ιωαννίνων. Οι συμμετέχοντες/-ουσες συμπλήρωσαν μία συστοιχία ερωτηματολογίων, η οποία περιλάμβανε ερωτήσεις για τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά, όπως και τα επίπεδα αισιοδοξίας, αυτοαποτελεσματικότητας, δυνάμεων του χαρακτήρα και δημιουργικότητάς τους. Η ανάλυση των δεδομένων κατέδειξε ισχυρή επίδραση των μεταβλητών της αισιοδοξίας, της αυτοαποτελεσματικότητας και των δυνάμεων του χαρακτήρα στη μεταβλητή της δημιουργικότητας. Εξάλλου, οι αισιόδοξοι μαθητές/-τριες χαρακτηρίζονταν από υψηλότερο βαθμό αυτοαποτελεσματικότητας, αυξημένες δυνάμεις του χαρακτήρα και περισσότερη δημιουργικότητα. Επιπρόσθετα, αναδείχθηκε η επίδραση των δημογραφικών χαρακτηριστικών των παιδιών στις εξαρτημένες μεταβλητές της έρευνας. Για παράδειγμα, τα κορίτσια εμφάνισαν σημαντικά υψηλότερα επίπεδα αισιοδοξίας, δυνάμεων του χαρακτήρα και δημιουργικότητας από ότι τα αγόρια. Τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας φάνηκαν να είναι πιο δημιουργικά από ότι εκείνα μικρότερης ηλικίας, αλλά και να διακατέχονται σε μεγαλύτερο βαθμό από τις δυνάμεις του θάρρους και του ανθρωπισμού. Τέλος, παιδιά από τα ανώτερα κοινωνικο-οικονομικά επίπεδα χαρακτηρίζονταν από μεγαλύτερη αισιοδοξία, αυτοαποτελεσματικότητα σε καταστάσεις μη σύγκρουσης, αλλά και θάρρους. Τα πα-

ραπάνω ευρήματα παρουσιάζουν ιδιαίτερο παιδαγωγικό και ψυχολογικό ενδιαφέρον και συνηγορούν υπέρ της ενσωμάτωσης προγραμμάτων ψυχοσυναισθηματικής εκπαίδευσης και θετικών ψυχολογικών παρεμβάσεων στην οικογένεια, το σχολείο και την κοινότητα.

Εννοιολογικές και σχεδιαστικές αναπαραστάσεις του θάρρους στην παιδική ηλικία

Φ. Μπονώτη, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Στόχος της εργασίας αυτής ήταν να εξετάσει το πώς τα παιδιά αντιλαμβάνονται την έννοια του θάρρους. Στην έρευνα πήραν μέρος 210 παιδιά ηλικίας 4 έως 10 ετών και 30 ενήλικες. Οι συμμετέχοντες απάντησαν αρχικά σε ερωτήσεις που εξέταζαν την ικανότητα κατανόησης της έννοιας του θάρρους και στη συνέχεια τους ζητήθηκε να ζωγραφίσουν «έναν άνθρωπο που να έχει θάρρος». Οι απαντήσεις και τα σχέδια των παιδιών κωδικοποιήθηκαν ως προς δύο διαστάσεις: (α) τις συνθήκες κάτω από τις οποίες βιώνεται το θάρρος και (β) τις σκέψεις και τα συναισθήματα που συνοδεύουν την εκδήλωσή του. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η κατανόηση της έννοιας του θάρρους επιτυγχάνεται στην ηλικία των 6 ετών περίπου, αλλά και ότι διαφοροποιείται σημαντικά με την ηλικία. Ειδικότερα, βρέθηκε ότι τα μικρότερα σε ηλικία παιδιά αντιλαμβάνονται το θάρρος ως σωματική δύναμη που επιτρέπει στο άτομο να εκτεθεί και να αντιμετωπίσει φυσικούς ή και υπερφυσικούς κινδύνους. Αντίθετα, τα μεγαλύτερα παιδιά και οι ενήλικες αντιλαμβάνονται το θάρρος ως μια υποκειμενική νοητική κατάσταση που απαιτεί την υπερνίκηση του φόβου κι ενεργοποιείται για την αντιμετώπιση συναισθηματικών και κοινωνικών δυσκολιών.

Η ηθελημένη μόνωση στη μέση και ύστερη παιδική ηλικία

Ε. Γαλανάκη, Κ. Μυλωνάς, Π. Βογιατζόγλου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το περιεχόμενο της ηθελημένης μόνωσης στην παιδική ηλικία, με την έννοια του τι προτιμούν τα παιδιά να κάνουν όταν επιθυμούν να είναι μόνα, είναι ένα σχετικά παραμελημένο, αν και σημαντικό, ερευνητικό θέμα της αναπτυξιακής ψυχολογίας. Με τη χρήση μιας νέας κλίμακας, της Κλίμακας Μόνωσης των Παιδιών, αξιολογήθηκε το περιεχόμενο ή, αλλιώς, οι χρήσεις της ηθελημένης μόνωσης των παιδιών. Συμμετείχαν 833 παιδιά ηλικίας 9-12 ετών (μέση και ύστερη παιδική ηλικία) από σχολεία της Αθήνας. Αξιολογήθηκαν, επίσης, η στάση προς τη μόνωση, καθώς και η μοναξιά και η κοινωνική δυσσάρεσκεια στις σχέσεις με τους συνομηλίκους. Τα ευρήματα έδειξαν ότι τα παιδιά αναζητούν τη μόνωση για πολλούς λόγους, που κατηγοριοποιήθηκαν σε τέσσερις διαστάσεις: Στοχασμό, Αυτονομία/Ιδιωτικότητα, Δραστηριότητες και Συγκέντρωση (η τελευταία ήταν η πιο συχνή διάσταση). Οι διαστάσεις της μόνωσης είχαν στατιστικά σημαντικές θετικές συσχετίσεις με τη θετική στάση προς τη μόνωση, αλλά δεν συνδέονταν με την αρνητική στάση προς τη μόνωση. Με βάση τις αναλύσεις παραγόντων, τους δείκτες συσχέτισης και την πολυδιάστατη γεωμετρική βαθμονόμηση ομοιοτήτων, βρέθηκαν ενδείξεις για μια ποιοτική διάκριση ανάμεσα στο Στοχασμό και στη Συγκέντρωση από τη μια πλευρά, και στην Αυτονομία/Ιδιωτικότητα και στις Δραστηριότητες από την άλλη. Η μοναξιά είχε χαμηλή θετική συσχέτιση με τη θετική στάση προς τη μόνωση και το Στοχασμό. Τα αγόρια προτιμούσαν τις Δραστηριότητες πιο συχνά από ό,τι τα κορίτσια. Οι Δραστηριότητες και η Συγκέντρωση ήταν πιο συχνές χρήσεις της μόνωσης στη μέση από ό,τι στην ύστερη παιδική ηλικία. Γενικά, τα ευρήματα δείχνουν την πολυδιάστατη και πολυπρόσωπη φύση των εμπειριών ηθελημένης μόνωσης και παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες για την έννοια και την αξία αυτού του τύπου μόνωσης, που φαίνεται να περιλαμβάνει και την ευεργετική μόνωση, στη μέση και ύστερη παιδική ηλικία.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 8**Εφαρμογές γνωστικής ψυχολογίας στην εκπαίδευση**Προεδρείο: Γ. Παπαγεωργίου, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*Ε. Μασούρα, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης***Η συμπεριφορική εκτίμηση της εργαζόμενης μνήμης και η σχέση της με μνημονικά έργα σε παιδιά δημοτικού**

Α. Ν. Πολυτίμου, Ε. Μασούρα*, Γ. Κιοσέογλου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Πλήθος ερευνών έχουν διαπιστώσει τη σημαντική εμπλοκή της εργαζόμενης μνήμης στη μάθηση και τη σχολική επίδοση. Οι παρατηρήσεις αυτές τονίζουν την ανάγκη για έγκυρη και αξιόπιστη εκτίμηση της εργαζόμενης μνήμης στα παιδιά. Μια τέτοια εκτίμηση, μπορεί να βοηθήσει στον έγκαιρο εντοπισμό παιδιών με ελλείμματα στην εργαζόμενη μνήμη καθώς και σε έγκαιρη παρέμβαση. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερευνητική εφαρμογή της «Κλίμακας Αξιολόγησης της Εργαζόμενης Μνήμης» (KAEM) (Alloway, Gathercole, & Kirkwood, 2008) στον ελληνικό πληθυσμό, μιας συμπεριφορικής κλίμακας που συμπληρώνεται από εκπαιδευτικούς εύκολα και γρήγορα, και αποτελεί το πρώτο βήμα στην εκτίμηση της εργαζόμενης μνήμης στα παιδιά. Το δείγμα αποτέλεσαν 230 παιδιά (*M.O.* ηλικίας = 9.0 έτη, *T.A.* = 1.9. έτη) από τρία δημοτικά σχολεία της Αθήνας, τα οποία βαθμολογήθηκαν από τους δασκάλους τους μέσω της KAEM. Για τον έλεγχο της συγκλίνοσας εγκυρότητας της KAEM, 98 παιδιά που επιλέχθηκαν τυχαία από το δείγμα αξιολογήθηκαν περαιτέρω με έξι μνημονικά έργα (*Ανάκληση καταλόγων ψευδολέξεων, Αντίστροφη ανάκληση σειράς ψηφίων, Ανάκληση λέξεων από προτάσεις, Ανάκληση θέσεων κύβων, Κύριος Χ, Χωροταξικό πεδίο*) καθώς και με το έργο γνώσης λεξιλογίου από το WISC - III - Κλίμακα Αξιολόγησης Νοημοσύνης για παιδιά (Wechsler, 1991). Η στατιστική ανάλυση αποκάλυψε ότι η KAEM αποτελεί μία έγκυρη ψυχομετρική κλίμακα, που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στον ελληνικό πληθυσμό. Πιο συγκεκριμένα η KAEM παρουσίαζε παραγοντική εγκυρότητα και υψηλή αξιοπιστία, ενώ οι εκτιμήσεις των δασκάλων μέσω της KAEM διασταυρώνονταν με τις επιδόσεις των παιδιών στα μνημονικά έργα τεκμηριώνοντας τη συγκλίνοσα εγκυρότητα της κλίμακας. Επιπλέον, η KAEM φάνηκε να διαχωρίζει αποτελεσματικά μεταξύ παιδιών τυπικής ανάπτυξης και παιδιών με χαμηλές επιδόσεις στα μνημονικά έργα. Οστόσο φάνηκε ότι οι κρίσεις των δασκάλων κατά τη συμπλήρωση της KAEM, βασίζονταν σημαντικά στη γνώση λεξιλογίου των παιδιών. Υπό το φως του παραπάνω ευρήματος, συζητούνται οι περιορισμοί στη χρήση συμπεριφορικών μετρήσεων για την εκτίμηση της εργαζόμενης μνήμης.

Επίδραση ατομικών διαφοροποιήσεων μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην κατανόηση της δομής του ατόμου

Ν. Ζαρκάδης*, Γ. Παπαγεωργίου, Α. Μάρκος

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η εκπαιδευτική έρευνα γύρω από την μελέτη της κατανόησης της ατομικής δομής στο γενικότερο πλαίσιο της σωματιδιακής δομής της ύλης έχει αναδείξει μαθησιακές δυσκολίες που γίνονται ολοένα και εντονότερες καθώς προχωρά κανείς σε πιο πολύπλοκα μοντέλα περιγραφής της δομής του ατόμου. Οστόσο, η σπουδαιότητα των ιδεών των μαθητών σχετικά με την ατομική δομή είναι υψηλή στο χώρο της διδακτικής των φυσικών επιστημών και κατά συνέπεια, είναι αναγκαία μια περαιτέρω διερεύνηση των παραγόντων που έχουν επίδραση στην κατανόησή της. Μια τέτοια διερεύνηση θα βοηθούσε να δοθούν εξηγήσεις σχετικά με το πώς οι ατομικές ιδιαιτερότητες των υποκειμένων σχετίζονται με τις δυσκολίες και τις εναλλακτικές ιδέες γύρω από τη κατανόηση της ατομικής δομής. Η παρούσα έρευνα αφορά στη διερεύνηση της επίδρασης των γνωσιακών μεταβλητών της Τυπικής Συλλογιστικής, της Αποκλίνουσας Σκέψης και της Εξάρτησης ή Ανεξαρτησίας από το πεδίο στην κατανόηση της ατομικής δομής της ύλης και συγκεκριμένα στην αναπαράσταση της εικόνας του ατόμου. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε μαθητές (N=421) Β΄ Γυμνασίου, Α΄ Λυκείου και Γ΄ Λυκείου, Τεχνολογικής και Θετικής κατεύθυνσης, από την περιοχή της Αλεξανδρούπολης. Στους μαθητές χορηγήθηκαν τρία ψυχομετρικά εργαλεία μέτρησης αντίστοιχα των τριών γνωσιακών μεταβλητών και ένα ειδικά σχεδιασμένο ερωτηματολόγιο που μετρούσε την κατανόηση της

ατομικής δομής. Κατά την ανάλυση δημιουργήθηκαν σύνθετες μεταβλητές για κάθε γνωσιακή μεταβλητή που τοποθετήθηκαν ως ανεξάρτητες σε μια σειρά υποδειγμάτων Πολυωνυμικής Λογιστικής Παλινδρόμησης, με εξαρτημένες μεταβλητές τις επιδόσεις των μαθητών στα έργα αναπαράστασης της δομής του ατόμου. Τα αποτελέσματα των αναλύσεων έδειξαν στατιστικά σημαντικές επιδράσεις των γνωσιακών μεταβλητών στην επίδοση των μαθητών, αλλά όχι σε όλες τις περιπτώσεις. Επιπλέον, κατά την ανάλυση λήφθηκε υπόψη η ηλικία των μαθητών. Τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να διαμορφώσουν προτάσεις διδασκαλίας για το συγκεκριμένο πεδίο.

Επίδραση γνωσιακών μεταβλητών στην κατανόηση της χημικής αλλαγής από μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

N. Κυπραίος*¹, Δ. Σταμοβλάσης², Γ. Παπαγεωργίου¹

¹Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οι ιδιαίτερες δυσκολίες που παρουσιάζει η κατανόηση της χημικής αλλαγής σε μαθητές ακόμη και μεγάλων τάξεων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης έχει οδηγήσει την έρευνα σε μια μακρόχρονη αναζήτηση των αιτιών τους. Πέρα από τις δυσκολίες που πηγάζουν από τη φύση του ίδιου αντικειμένου, η έρευνα έχει αναδείξει ότι ένας αριθμός γνωσιακών παραγόντων σχετίζεται με τα μαθησιακά αποτελέσματα στο πεδίο αυτό. Στη παρούσα έρευνα παράγοντες όπως η τυπική συλλογιστική, η εξάρτηση/ανεξαρτησία από το πεδίο, η συγκλίνουσα σκέψη και η αποκλίνουσα σκέψη εξετάζονται σε σχέση με την κατανόηση των χημικών φαινομένων. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε μαθητές (N=374) Β΄ Γυμνασίου, Α΄ Λυκείου και Γ΄ Λυκείου Τεχνολογικής και Θετικής κατεύθυνσης από την περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας οι οποίοι συμπλήρωσαν τα αντίστοιχα ψυχομετρικά τεστ και ένα ειδικά σχεδιασμένο ερωτηματολόγιο για την κατανόηση της χημικής αλλαγής. Από την αξιολόγηση του ερωτηματολογίου, εκτός της συνολικής επίδοσης των μαθητών, υπολογίστηκαν και επιμέρους σκορ για όλες τις διαστάσεις της κατανόησης της χημικής αλλαγής, οι οποίες αναδείχθηκαν με την εφαρμογή της Ανάλυσης Κυρίων Συνιστωσών (Principal Component Analysis). Οι επιδόσεις αυτές χρησιμοποιήθηκαν ως εξαρτημένες μεταβλητές στην στατιστική ανάλυση. Τα αποτελέσματα των αναλύσεων συσχέτισης και πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης έδειξαν στατιστικά σημαντικές επιδράσεις των παραπάνω μεταβλητών με την επίδοση των μαθητών, αλλά όχι σε όλες τις περιπτώσεις. Επιπλέον, η επίδραση αυτές εξετάστηκαν και δι-ηλικιακά για όλες τις παραπάνω τάξεις. Τέλος, δίδεται ερμηνεία των αποτελεσμάτων και προτάσεις για την διδασκαλία των φυσικών επιστημών στο εν λόγω πεδίο.

Πως η κρίση αποτελεί ευκαιρία για αναστοχασμό από μαθητές που αναπτύσσουν μεταγνωστικές λειτουργίες καθώς λύνουν αυθεντικά μαθηματικά προβλήματα

Ε. Μώκος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Τα τελευταία 40 χρόνια η μεταγνώση έχει γίνει ένα από τα κύρια πεδία της γνωστικής αναπτυξιακής έρευνας. Σε σχέση με την εκπαίδευση, η μεταγνώση συνδέεται με την απόκτηση νέας γνώσης. Μέσω των μεταγνωστικών λειτουργιών μπορούμε να τροποποιήσουμε την υπάρχουσα γνώση, να αλληλεπιδράσουμε με αυτή και να φτάσουμε στην κατασκευή της νέας γνώσης. Επίσης μπορούμε να εξετάσουμε πώς οι ίδιες οι στρατηγικές απόκτησης της γνώσης τροποποιούνται στην πορεία της συνεχούς τους εφαρμογής. Οι μεταγνωστικές λειτουργίες θεωρούνται σημαντικές μαθησιακές λειτουργίες κατά τις οποίες οι μαθητές αποκτούν συνείδηση των ενεργειών τους. Στη μαθηματική εκπαίδευση, η έμφαση στην έρευνα για την εμφάνιση μεταγνωστικών λειτουργιών των μαθητών κατά τη διάρκεια της μαθηματικής τους δραστηριότητας δόθηκε σαν συνέπεια της σημασίας του ρόλου της απόκτησης συνειδητής προσπάθειας από τη μεριά των μαθητών όταν λύνουν ένα μαθηματικό πρόβλημα. Αυθεντικά προβλήματα είναι τα προβλήματα που συναντούμε στην καθημερινή μας ζωή και η λύση τους απαιτεί μαθηματικές ικανότητες. Στην έρευνά μας χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της «φωναχτής σκέψης». Οι μαθητές έλυσαν τα μαθηματικά προβλήματα ατομικά και η μεταγνωστική τους δραστηριότητα αναλύθηκε με βάση το ερωτηματολόγιο MAI (Metacognitive Assessment Inventory, των Schraw and Dennison, 1994). Η ικανότητα των μαθητών της ηλικίας αυτής να εμφανίζει αυθόρμητα μεταγνωστικές λειτουργίες ελέγχου και παρακολούθησης μπορεί να αξιοποιηθεί κατάλληλα από τον εκπαιδευτικό, ο οποίος μπορεί να ενισχύσει τις μεταγνωστικές ικανότητες των μαθητών του, κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας του μαθήματος των μαθηματικών με μια μεταγνωστικού τύπου διδασκαλία. Η ευκαιρία που έχει ο μαθητής να αναστοχάζεται επάνω

στη σκέψη του, καθώς λύνει αυθεντικά μαθηματικά προβλήματα που βρίσκονται κοντά στην πραγματική ζωή, τον βοηθά αναμφισβήτητα να αντιμετωπίσει τις όποιες συνέπειες μπορεί να έχει η οικονομική κρίση επάνω του.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 9

Ζητήματα κλινικής παρέμβασης

Προεδρείο: Ε. Καραδήμας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ε. Τσέλιου, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η συμβολή του ομαδικoαναλυτικού μοντέλου εποπτείας στην ψυχολογική αξιολόγηση

Χ. Μαστρανδρέα, Μ. Καραγιάννη*, Χ. Χαριτάκη, Ι.Κ. Τσέγκος

Ανοικτό Ψυχοθεραπευτικό Κέντρο, Ινστιτούτο Διαγνωστικής Ψυχολογίας

Η εποπτεία συνιστά έναν αποφασιστικής σημασίας τομέα της μάθησης, για οποιαδήποτε είδος εκπαίδευσης. Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται το Ελληνικό η Ομαδικoαναλυτικό μοντέλο Εποπτείας, καθώς και η εφαρμογή αυτού στην Ψυχολογική Αξιολόγηση. Συγκεκριμένα, τα μέλη της ομάδας εποπτείας επεξεργάζονται συναισθηματικά, φαντασιακά και γνωστικά τις απαντήσεις του εξεταζομένου στις δοκιμασίες που χορηγήθηκαν, οι οποίες περιλαμβάνουν νοητική δοκιμασία, ερωτηματολόγια και προβολικές τεχνικές διερεύνησης της προσωπικότητας. Το παραγόμενο υλικό της ομάδας (συνθετική διεργασία) εποπτείας αξιοποιείται επ' ωφελεία του εκπαιδευομένου ψυχολόγου για την περαιτέρω κατανόηση των πληροφοριών και την διευκόλυνση της συνθετικής εργασίας του στην σύνταξη της έκθεσης της ψυχολογικής αξιολόγησης. Επί πλέον το συγκεκριμένο μοντέλο παρέχει στους εκπαιδευομένους δυνατότητες ωρίμανσης και εξέλιξης τόσο σε προσωπικό, όσο και σε επαγγελματικό επίπεδο.

Ορισμός προβλήματος και δόμηση ταυτοτήτων σε αρχικές συνεδρίες συστημικής οικογενειακής θεραπείας: μια προσέγγιση ανάλυσης λόγου

Π. Πατρίκα*, Ε. Τσέλιου¹

¹Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η παρούσα εργασία αποτελεί μέρος μιας ερευνητικής μελέτης με στόχο να διερευνήσει τον τρόπο που δομείται η έννοια του προβλήματος στο θεραπευτικό διάλογο σε αρχικές συνεδρίες συστημικής οικογενειακής θεραπείας χρησιμοποιώντας μια κονστρουξιονιστική προσέγγιση, την Ανάλυση Λόγου. Τα δεδομένα αποτέλεσαν εννέα απομαγνητοφωνημένες αρχικές συνεδρίες έξι οικογενειών σε θεραπεία (με προσέγγιση Μιλάνου). Μεθοδολογικά υιοθετήθηκε το Μοντέλο Γλωσσικής Δράσης (Discursive Action Model) των Edwards & Potter και η θεωρία της τοποθέτησης (Positioning Theory). Η ανάλυση ανέδειξε ότι οι συμμετέχοντες αντλούν από ερμηνευτικά ρεπερτόρια στη βάση των οποίων είτε συνδέουν γραμμικά το σύμπτωμα με τον αναφερόμενο ασθενή είτε διατυπώνουν σχεσιακά το πρόβλημα στο πλαίσιο των αλληλεπιδράσεων της οικογένειας. Στη συγκεκριμένη ανακοίνωση θα εστιάσουμε σε ένα εύρημα που σχετίζεται με το «ποιος ορίζει το πρόβλημα» καθώς αυτό φαίνεται να διαφοροποιεί το είδος των ταυτοτήτων που δομούνται αναδεικνύοντας και διαφορετικές –κάθε φορά– αποδόσεις υπαιτιότητας. Από την μία πλευρά, τα μέλη των οικογενειών μιλώντας στο πλαίσιο ενός ενδοατομικού ρεπερτορίου, φαίνεται να δομούν την ταυτότητα του «ασθενή» με στοιχεία «απόκλισης από το φυσιολογικό» και «εκτός ελέγχου». Την ίδια στιγμή, τα ίδια τοποθετούνται ως «αδύναμα» να βοηθήσουν ενώ, η υπαιτιότητα για το πρόβλημα δείχνει να τοποθετείται είτε στο άτομο, είτε σε μια ασθένεια. Από την άλλη, ο θεραπευτής, αντλώντας από ένα σχεσιακό ρεπερτόριο, φαίνεται να χτίζει τις περιγραφές του χωρίς παθολογικά χαρακτηριστικά, με την υπαιτιότητα να τοποθετείται στο πλαίσιο των σχέσεων, επιχειρώντας να ανατρέψει τη δόμηση ταυτοτήτων που κάνουν τα μέλη της οικογένειας. Η σημασία του ευρήματος συζητιέται σε σχέση με τη θεωρία και την κλινική πρακτική: η συστημική προσέγγιση τοποθετεί το ζήτημα της σχεσιακής περιγραφής του προβλήματος που δεν «φωτογραφίζει» ασθενείς και δεν αναζητά «ενόχους» ως σημείο που καθορίζει τη θεραπευτική πορεία και αλλαγή. Τονίζεται η χρησιμότητα περαιτέρω διερεύνησης, ενώ παράλληλα γίνεται αναφορά στην Ανάλυση Λόγου ως μεθοδολογικού εργαλείου για τη μελέτη της ψυχοθεραπευτικής διαδικασίας.

Το τραύμα της προωρότητας και ψυχολογική παρέμβαση

Α. Ρούσσου, Ι. Λαμπαδαρίδης, Π. Παναγιωτουνάκου

ΓΝΝ «ΑΓΙΟΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ»

Στην παρούσα εργασία θα προσεγγίσουμε την ψυχική διάσταση της προωρότητας ως επώδυνου γεγονότος που συχνά επιφέρει σημαντικές ρήξεις στη συναισθηματική ισορροπία των γονέων και συνεπώς στο συναισθηματικό δεσμό του νεογνού κυρίως με την μητέρα. Απαιτείται γνώση, ενσυναίσθηση και παρέμβαση από τους επαγγελματίες υγείας προκειμένου οι γονείς να αναπτύξουν θετική και ενεργητική στάση απέναντι στο πάσχων νεογνό. Με την προωρότητα, το απρόοπτο εισβάλλει στη ζωή της οικογένειας υπονομεύοντας κάθε βεβαιότητα και αίσθημα ασφάλειας. Βιώνεται ρήξη στη διαδικασία ωρίμανσης του εμβρύου και στην πορεία εγκαθίδρυσης της γονεϊκότητας, στην αίσθηση ελέγχου και προγραμματισμού. Η οικογένεια βιώνει ένα τοκετό τραυματικό, διαφορετικό από αυτόν που είχε οραματιστεί (συνθήκες επειγόντος). Γεννιέται ένα ευάλωτο, ασταθές με αυξημένες ανάγκες νεογνό που περιβάλλεται από πολλαπλές αγωνίες για τη ζωή και την μελλοντική του υγεία. Το συνοδεύει ένας γονιός σε σοκ, ανίσχυρος έχοντας χάσει την αίσθηση του ελέγχου και της ασφάλειας, φοβισμένος από την απειλή θανάτου και αναπηρίας, μαιτωμένος, ανεπαρκής με αισθήματα ενοχών και θυμού. *Τι έφταιξε; Τι δεν έκανα καλά;* Τάσεις αποστασιοποίησης από το νεογνό (*μην του κάνω κακό...*) και εξάρτησης από τρίτους (προσωπικό ΜΕΝΝ) ή και από μεταφυσικά σχήματα (θεολογικά ή φιλοσοφικά) είναι οι συνήθεις άμυνες έναντι των αρνητικών συναισθημάτων που τους κατακλύζουν με συνέπεια να παρεμποδίζεται η αναγκαία και καθοριστική σχέση τόσο με το νεογνό, όσο και με το προσωπικό της ΜΕΝΝ. Παραθέσουμε παράδειγμα ψυχολογικής παρέμβασης, που περιλαμβάνει ατομικές και ομαδικές συνεδρίες γονιών νοσηλευόμενων στην ΜΕΝΝ νεογνών. Ο γονιός ενθαρρύνεται να αγγίξει, να νανουρίσει, να παρατηρήσει και να αναγνωρίσει τις αποκριτικές αντιδράσεις του μωρού. **Στοχεύουμε** στην ανάκτηση του συναισθήματος επάρκειας και ασφάλειας του γονέα, στην αποκατάσταση του συναισθηματικού δεσμού, βοηθώντας στην εξελικτική πορεία του νεογνού για να μεγαλώσει υγιείς ψυχικά και σωματικά.

Μετα-τραυματική Διαταραχή Στρες (PTSD): αντιμετώπιση βάσει του Μοντέλου EMDR (Επεξεργασία Απευαισθητοποίησης μέσω Οφθαλμικών Κινήσεων) στα πλαίσια της Ψυχιατρικής Κλινικής του 414 Στρατιωτικού Νοσοκομείου

Θ.-Φ. Τριανταφύλλου¹, Ο. Γιωτάκος^{2,3}, Μ. Μαντζώρος^{*2}

¹Πανεπιστήμιο Κρήτης, ²414 Στρατιωτικό Νοσοκομείο, ³Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στόχος της ανακοίνωσης είναι η παρουσίαση περιστατικού με σοβαρή Μετατραυματική Διαταραχή Στρες που εισήλθε στην Ψυχιατρική Κλινική του 414 ΣΝΕΝ και το οποίο αντιμετωπίστηκε (σε πλαίσια Τραυματοθεραπείας) με την μέθοδο Απευαισθητοποίησης μέσω Διεστιακών Ερεθισμάτων (EMDR). Συγκεκριμένα παρουσιάζονται:

- α) Η διαγνωστική και διαφοροδιαγνωστική εικόνα του περιστατικού (Άξονας Ι και Άξονας ΙΙ, κατά DSM-IV).
- β) Η κλινική εικόνα του περιστατικού.
- γ) Το ιστορικό του (γενικό και τραυματικό).
- δ) Η υπόθεση και το πρωτόκολλο εργασίας για την αντιμετώπισή του (κλινικός έλεγχος, απεικονιστικές εξετάσεις, φαρμακευτική αγωγή, ψυχοθεραπευτική αντιμετώπιση - τραυματοθεραπεία, φυσιοθεραπεία).
- ε) Δίδεται έμφαση στην μέθοδο τραυματοθεραπείας EMDR που εφαρμόστηκε.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 10**Εξασφάλιση ποιότητας ζωής**Προεδρείο: Α. Σταλίκας, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*Δ. Πνευματικός, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας***Προσφέροντας ζωή μέσα από το θάνατο: διλήμματα βιοηθικής σε σύγχρονους εφήβους**Ο. Φωτακοπούλου^{1*}, Δ. Πνευματικός², Τρ. Γεωργιάδου², Ν. Στεργιανή²¹*Birmingham City University*, ²*Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*

Ποια είναι η στάση των Ελλήνων μαθητών απέναντι στις σπουδαίες βιοϊατρικές εξελίξεις και στα προβλήματα αλλά και τα διλήμματα που αναδύονται μέσα από τις εφαρμογές της βιοτεχνολογίας; Ειδικότερα, πώς κατανοούν οι μαθητές εφηβικής ηλικίας σύγχρονα ζητήματα βιοηθικής όπως είναι ο εγκεφαλικός θάνατος και η μεταμόσχευση οργάνων από ένα θνήσκοντα σε έναν άνθρωπο που νοσεί; Η διερεύνηση του τρόπου κατανόησης, των στάσεων και των κοινωνικο-ηθικών κρίσεων από εφηβικής ηλικίας πάνω σε σύγχρονα παγκόσμια βιοηθικά ζητήματα δεν αποτέλεσε αντικείμενο συστηματικής έρευνας μέχρι σήμερα στον ελλαδικό χώρο¹. Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 100 μαθητές και μαθήτριες εφηβικής ηλικίας (12-18 ετών), οι οποίοι προήλθαν από διαφορετικά Γυμνάσια και Λύκεια της χώρας. Η μελέτη της κοινωνικο-ηθικής σκέψης πραγματοποιήθηκε με τη χρήση βιοηθικών διλημάτων σε επίπεδο ομάδων εστίασης (focus groups) και σχολικής τάξης. Στους μαθητές και τις μαθήτριες που συμμετείχαν στην έρευνα, δόθηκαν καταρχάς δύο βιοηθικά διλήμματα στο πρώτο δίλημμα εξέφραζαν τη στάση τους σχετικά με την αφαίρεση οργάνων από εγκεφαλικά νεκρούς ανθρώπους με σκοπό την μεταμόσχευσή τους σε άλλους αρρώστους ανθρώπους, ενώ στο δεύτερο δίλημμα εξέφραζαν την άποψή τους σχετικά με τη διατήρηση στη ζωή μιας εγκεφαλικά νεκρής εγκύου μέχρι να έρθει η ώρα που το έμβρυο θα ήταν έτοιμο να γεννηθεί και τη γέννηση του παιδιού που κυοφορούσε. Οι ηθικές κρίσεις των συμμετεχόντων πάνω σε ζητήματα βιοηθικής συνεξετάσθηκε με το στάδιο της κοινωνικο-ηθικής τους ανάπτυξης (κατά Kohlberg) και επίσης μελετήθηκε η σύνδεσή τους με διαφορετικές δημογραφικές μεταβλητές. Η ποιοτική ανάλυση των απαντήσεων των συμμετεχόντων στα βιοηθικά διλήμματα ανέδειξε τους διαφοροποιημένους τρόπους κατανόησης των υπό μελέτη ζητημάτων και η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων που συνελέγησαν ανέδειξε ένα σύνθετο πρότυπο σύνδεσης μεταξύ των τρόπων κατανόησης, του σταδίου της κοινωνικο-ηθικής ανάπτυξης και των δημογραφικών χαρακτηριστικών.

Ποιός έχει προτεραιότητα για μεταμόσχευση; ηθική κρίση σε ζητήματα βιοηθικήςΤρ. Γεωργιάδου^{1*}, Ολ. Φωτακοπούλου², Δ. Πνευματικός¹¹*Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*, ²*Birmingham City University*

Καθώς επιστημονικοί κλάδοι όπως η ιατρική και η βιοτεχνολογία εξελίσσονται, εγείρονται σημαντικά διλήμματα που αφορούν στις εφαρμογές τους στην καθημερινή ζωή. Τα ηθικά διλήμματα σχετικά με τα όρια της ανθρώπινης παρέμβασης στη ζωή και το θάνατο επηρεάζονται άμεσα από το σύστημα αξιών που έχει κανείς οικοδομήσει. Το σύστημα αυτό, είναι αρκετά ισχυρό ώστε να διαμορφώνει στάσεις υπέρ ή κατά σε περιπτώσεις τέτοιων βιοηθικών διλημάτων. Ένα σημαντικό δίλημμα, που εντάσσεται σε αυτή τη περιοχή, είναι τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία θα έπρεπε να δημιουργείται μια λίστα προτεραιότητας για μεταμόσχευση. Ποιές είναι οι κατηγορίες πιθανών ληπτών που θα έπρεπε να προηγούνται; Η παρούσα έρευνα εξέτασε την ανάπτυξη της ηθικής κρίσης σε εφήβους ηλικίας μεταξύ δώδεκα και δεκαεπτά χρονών. Εκατόν πενήντα μαθητές συμμετείχαν στην έρευνα. Στους συμμετέχοντες ζητήθηκε (α) να επιλέξουν τα κριτήρια, τα οποία θα λάμβαναν υπόψη τους, εάν είχαν την ευκαιρία να επιλέξουν ποιός θα έπρεπε να έχει προτεραιότητα σε μια λίστα υποψήφιων ληπτών, (β) να αξιολογήσουν αυτά τα κριτήρια και (γ) να αιτιολογήσουν τις επιλογές τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι έφηβοι δημιούργησαν τον κατάλογό τους βασιζόμενοι κυρίως σε μη – ιατρικά κριτήρια, όπως η ηλικία του λήπτη, η οικογενειακή του κατάσταση και η εγγύτητα προς τους ίδιους. Η ποιοτική ανάλυση των δεδομένων αποκάλυψε τις αξίες που βρίσκονται πίσω από τις αιτιολογήσεις των εφήβων. Η πιο σημαντική αξία φαίνεται να είναι η φροντίδα και η αγάπη για τους όλους. Ακολουθείται από τη δικαιοσύνη, την αξία του να είναι κανείς νέος, την αλληλεγγύη προς τους πιο αδύναμους και τη συνεισφορά στην κοινωνία. Οι αξίες, πάνω στις οποίες οι έφηβοι βάσισαν τις αιτιολογήσεις τους, είναι αυτές που σχηματίστηκαν κατά

τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας και φαίνεται να είναι αρκετά ισχυρές ώστε να μην επηρεάζονται σημαντικά από την εκπαίδευση και να αλλάζουν κατά τη διάρκεια της εφηβείας.

Διερεύνηση της ποιότητας ζωής σχετιζόμενης με την υγεία σε παιδιατρικούς ογκολογικούς ασθενείς

A. Μακρατζάκη, K. Χατήρα*, E. Καραδήμας

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η εμπειρία του καρκίνου είναι μια επώδυνη δοκιμασία για το παιδί και την οικογένειά του. Η αρρώστια, η μακρόχρονη παραμονή στο νοσοκομείο ή οι συχνές για πολλά χρόνια νοσηλείες, οι ποικίλες και επώδυνες ιατρικές παρεμβάσεις και θεραπείες, οι σοβαρές (ορατές ή μη) αλλαγές της σωματικής εικόνας (παρενέργειες θεραπειών, επεμβάσεις, ακρωτηριασμοί), καθώς και η αναστολή της ομαλής ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης δεν προσβάλλουν μόνο το σώμα του παιδιού αλλά και την ψυχική του κατάσταση. Όλα αυτά αποτελούν τραυματικές εμπειρίες για τα παιδιά και τους εφήβους, προκαλούν «ψυχικά τραύματα» και «συσσωρευμένα τραύματα» που προκαλούν, αναμφίβολα, την αυτοεικόνα, την αντίληψη για την αρρώστια και το ρυθμό ζωής του παιδιού και εφήβου, και επηρεάζουν σημαντικά την ποιότητα ζωής που σχετίζεται με την υγεία (σωματική, ψυχική). Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση βασικών διαστάσεων της Ποιότητας Ζωής που σχετίζεται με την υγεία (HRQoL) σε παιδιά και εφήβους με καρκίνο, ως προς τις επιπτώσεις της ασθένειας και της θεραπείας της στη λειτουργικότητα των υπό θεραπεία παιδιατρικών ογκολογικών ασθενών. Το δείγμα αποτέλεσαν 60 παιδιά και έφηβοι ηλικίας 5-18 ετών με καρκίνο, και 60 μητέρες - κύριοι φροντιστές των παιδιών αντίστοιχα. Τα ψυχομετρικά μέσα που χρησιμοποιήθηκαν είναι κλίμακες από το μοντέλο μέτρησης για την καταγραφή της Παιδιατρικής Ποιότητας Ζωής (PedsQoL) για παιδιά και εφήβους, που μετρούν τόσο γενικές όσο και ειδικότερες διαστάσεις ποιότητας ζωής, καθώς και διαστάσεις σχετικές με την παρούσα λειτουργικότητα των παιδιατρικών ασθενών με καρκίνο. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η ένταση της θεραπείας, το είδος της νεοπλασίας και ορισμένοι δημογραφικοί παράγοντες έχουν σημαντική επίδραση σε ορισμένες διαστάσεις της ποιότητας ζωής σχετιζόμενης με την υγεία. Επίσης, βρέθηκε ότι η μητέρα, σε σχέση με το παιδί με καρκίνο, τείνει να αναφέρει φτωχότερη ποιότητα ζωής σχετιζόμενης με την υγεία του, καθώς και ότι η αναφοράς της μητέρας και του παιδιού συσχετίζονται θετικά όσον αφορά την ποιότητα ζωής σχετιζόμενης με την υγεία του παιδιού.

Ηλικιωμένοι, τεχνολογία και ευτυχία

K. Κάζης, N. Σώζος, E. Αθανασίου*, A. Χουχουρέλου

Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Πολλοί ηλικιωμένοι υποφέρουν από κοινωνική απομόνωση/αποκλεισμό η οποία συχνά συνδέεται άμεσα με περιορισμένη κινητικότητα και ανεξαρτησία. Η σύγχρονη τεχνολογία μπορεί να τους εξασφαλίσει μια καλύτερη ποιότητα ζωής, αλλά για διάφορους λόγους, όπως για παράδειγμα η τεchnοφοβία, οι ηλικιωμένοι δεν τη χρησιμοποιούν. Η έρευνα αυτή καταδεικνύει ότι με την κατάλληλη εκπαιδευτική μέθοδο και προσοχή τα άτομα της τρίτης ηλικίας μπορούν να μάθουν να τη χρησιμοποιούν ώστε να βελτιώσουν την επικοινωνία και την πρόσβαση τους σε υπηρεσίες. Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να γνωρίσουν οι ηλικιωμένοι την κινητή τηλεφωνία και να διαφανεί η επίδραση της χρήσης της στην καθημερινότητά τους. Επιπλέον, να εξετάσει το γιατί η τεχνολογία αυτή δεν έχει χρησιμοποιηθεί από τους ηλικιωμένους. Η πιλοτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε αρχικά έδειξε ότι οι ηλικιωμένοι, μέλη του Πολυδύναμου Κέντρου του Δήμου Λευκωσίας ενδιαφέρονταν να λάβουν μέρος και να εκπαιδευτούν στη χρήση κινητών τηλεφώνων. Παρακολούθησαν, λοιπόν, σχετικά σεμινάρια και μετά, μέσω ερωτηματολογίου, χαρτογραφήθηκε η κοινωνική δικτύωση των συμμετεχόντων και καταγράφηκε η χρήση του νέου τηλεφώνου σε τακτά χρονικά διαστήματα. Η ευκολότερη και αυξημένη επαφή με άλλους ανθρώπους φαίνεται να σχετίζεται με εντονότερο αίσθημα ασφάλειας και αισιοδοξία. Επιπλέον, κατά την απόκτηση νέων δεξιοτήτων ο εκγέφαλος παραμένει ενεργός και ενισχύεται καθολικά η υγεία και η ευημερία του ηλικιωμένου ατόμου.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 4 Γλωσσική – Γνωστική ανάπτυξη και επικοινωνία

Προεδρείο: Π. Ρούσσος, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Α. Βατάκη, *Ινστιτούτο Γνωσιακής Έρευνας και Τεχνολογίας*

Πιλοτικά δεδομένα για την προβλεπτική εγκυρότητα του Τ.Ε.Α. (Τεστ Επικοινωνιακής Ανάπτυξης)

Γ. Αντωνιάδης*, Α. Καρούσου

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η καθυστερημένη ανάπτυξη και ανάπτυξη του λόγου αποτελεί κάποιες φορές προμήνυμα μεταγενέστερων γλωσσικών διαταραχών ή 'συνεχιζόμενης γλωσσικής καθυστέρησης', η οποία αν δεν αντιμετωπιστεί εγκαίρως μπορεί να έχει αντίκτυπο στην σχολική, κοινωνική και ψυχολογική ανάπτυξη των παιδιών. Για τον λόγο αυτό, η πρώιμη αξιολόγηση της επικοινωνιακής και γλωσσικής ανάπτυξης των μικρών παιδιών, καθώς και η πρόβλεψη της μετέπειτα αναπτυξιακής τους πορείας, έχουν βρεθεί στο επίκεντρο πολλών ερευνητικών προσπαθειών. Στόχος των εν λόγω ερευνών είναι η όσο το δυνατόν πιο έγκυρη και έγκαιρη διάκριση των περιπτώσεων γλωσσικής καθυστέρησης οι οποίες χρήζουν άμεσης παρέμβασης, από αυτές για τις οποίες δεν συντρέχει λόγος ανησυχίας. Στα πλαίσια αυτά, η παρούσα εργασία εξετάζει την προβλεπτική εγκυρότητα ενός νέου ερωτηματολογίου γονέων για την πρώιμη επικοινωνιακή αξιολόγηση παιδιών 8 έως 30 μηνών, το οποίο αναπτύχθηκε και βρίσκεται στη φάση στάθμισης στην Ελλάδα (Καρούσου, Α. & Πετρογιάννης, Κ., Τεστ Επικοινωνιακής Ανάπτυξης [ΤΕΑ]). Για τις ανάγκες της έρευνας, το ΤΕΑ χορηγήθηκε διαχρονικά σε γονείς 46 παιδιών που μεγαλώνουν σε ελληνόφωνο περιβάλλον, των οποίων οι ηλικίες καλύπτουν όλο το ανωτέρω ηλικιακό φάσμα. Πιο συγκεκριμένα το ΤΕΑ χορηγήθηκε σε κάθε οικογένεια σε τρεις διαφορετικούς χρόνους (Τ1, Τ2, Τ3) οι οποίοι απείχαν μεταξύ τους δύο και έξι μήνες αντίστοιχα. Παρουσιάζονται πιλοτικά αποτελέσματα σχετικά με την αναπτυξιακή πορεία των παιδιών, καθώς και σχετικά με την ικανότητα πρόβλεψης των επικοινωνιακών και γλωσσικών δεξιοτήτων τους με βάση τα δεδομένα της πρώτης χορήγησης του ΤΕΑ. Σε γενικές γραμμές, τα αποτελέσματα καταδεικνύουν την ικανοποιητική προβλεπτική εγκυρότητα του υπό μελέτη ψυχομετρικού εργαλείου, τόσο για τα μικρότερα παιδιά (8-12 και 13-18 μηνών) όσο και για τα μεγαλύτερα (19-24 μηνών).

Η ανάπτυξη της προλεκτικής επικοινωνίας και η σχέση της με την πρώιμη γλωσσική ανάπτυξη

Μ. Παγκρατίδου*, Α. Καρούσου

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Οι επικοινωνιακές συμπεριφορές που προηγούνται της ανάπτυξης της γλώσσας έχουν αποτελέσει τα τελευταία χρόνια αντικείμενο πληθώρας μελετών, με στόχους που ποικίλουν από τη στήριξη αναπτυξιακών ή ψυχογλωσσολογικών θεωριών, έως τον εντοπισμό δεικτών για την πρώιμη ανίχνευση γλωσσικών ή/και γενικότερων αναπτυξιακών διαταραχών. Πρόσφατα εμπειρικά δεδομένα στηρίζουν τον χαρακτηρισμό συγκεκριμένων προλεκτικών συμπεριφορών (φωνητικών και μη φωνητικών) ως προπομπών της λεκτικής επικοινωνίας και επιβεβαιώνουν τον καθοριστικό τους ρόλο στην γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη της ανάπτυξης των εν λόγω προλεκτικών συμπεριφορών σε ένα σχετικά ευρύ ελληνόφωνο δείγμα, καθώς και η διερεύνηση της σχέσης τους με τη γλωσσική ανάπτυξη των ιδίων παιδιών. Πιο συγκεκριμένα, δεδομένα από 350 παιδιά ηλικίας 8 έως 30 μηνών που μεγαλώνουν σε ελληνόφωνο περιβάλλον, συλλέχθηκαν με τη χρήση ενός έγκυρου ερωτηματολογίου γονέων, του Τεστ Επικοινωνιακής Ανάπτυξης [Τ.Ε.Α.] (Καρούσου, Α. & Πετρογιάννης, Κ., υπό στάθμιση). Παρουσιάζονται αποτελέσματα σχετικά με ποικίλες διαστάσεις της προλεκτικής επικοινωνίας (βλεμματική επαφή, χειρονομίες, φωνοποιήσεις, φωνητική μίμηση και μη επικοινωνιακές φωνοποιήσεις) και συσχετίζονται με το γλωσσικό επίπεδο των ιδίων παιδιών (εκφραστικό λεξιλόγιο, μορφολογία και σύνταξη). Σε γενικές γραμμές τα αποτελέσματα ενισχύουν προγενέστερα ευρήματα σχετικά με την αναπτυξιακή πορεία των υπό μελέτη προλεκτικών συμπεριφορών και καταδεικνύουν τη σημασία τους ως έγκυρων δεικτών της γλωσσικής ανάπτυξης.

1. Η παρούσα έρευνα αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης χρηματοδοτούμενης έρευνας από το Ίδρυμα Αλέξανδρος Ωνάσης, η οποία στοχεύει στην αναζήτηση ενός προτύπου εξέλιξης της κοινωνικο-ηθικής κρίσης ατόμων ηλικίας 8 έως 18 ετών πάνω σε εφαρμογές της γενετικής και της βιοτεχνολογίας στην ανθρώπινη ζωή.

Η πολυαισθητηριακή και χρονική ενοποίηση του λόγου και των χειρονομιών

Κ. Μαργιωτούδη¹, Α. Βατάκη^{1,2}

¹Πάντειο Πανεπιστήμιο, ²Ινστιτούτο Γνωσιακής Έρευνας και Τεχνολογίας

Η σχέση μεταξύ των χειρονομιών και του λόγου έχει απασχολήσει ιδιαίτερα την επιστημονική κοινότητα τα τελευταία χρόνια. Πρόσφατες έρευνες δείχνουν πως οι χειρονομίες και ο λόγος αποτελούν ένα ενσωματωμένο σύστημα (Kelly, Özyurek, & Maris, 2010) αναγκαία και αμοιβαία αλληλοεξαρτώμενο (Kita & Özyurek, 2003) ενώ οι Willems και συν. (2007) βρήκαν αυτή την ενσωμάτωση να πραγματοποιείται και σε νευροφυσιολογικό επίπεδο. Στη παρούσα έρευνα μέσα από δύο πειράματα θελήσαμε να εξετάσουμε την πολυαισθητηριακή και χρονική σχέση μεταξύ λόγου και χειρονομίας επιβεβαιώνοντας κατ'επέκταση και τις θεωρίες περί ενσωμάτωσης των δυο φαινομένων σε ένα σύστημα. Σκοπός του πρώτου πειράματος είναι ο έλεγχος –για πρώτη φορά– της υπόθεσης περί πολυαισθητηριακής ενοποίησης δυο σημάτων με χωροχρονική και σημασιολογική γειννίαση (Vatakis & Spence, 2007) στις χειρονομίες και τον λόγο. Τρέχοντας ένα έργο διάκρισης πολυτροπικών και μονοτροπικών ερεθισμάτων, παρουσιάσαμε ακουστικά, οπτικά και οπτικοακουστικά σύμφωνα ή ασύμφωνα ερεθίσματα απλών χειρονομιών (π.χ «γράφω», «κόβω», «πριονίζω») ζητώντας από τα υποκείμενα να εντοπίσουν κάθε φορά το ερέθισμα στόχο το οποίο τους ζητήθηκε. Μέσα από τον υπολογισμό των χρόνων αντίδρασης των υποκειμένων, αναμένουμε καλύτερη επίδοση στα σύμφωνα πολυαισθητηριακά ερεθίσματα στόχους, παρά σε οποιαδήποτε άλλη συνθήκη, επιβεβαιώνοντας την υπόθεση της πολυαισθητηριακής ενοποίησης λόγου και χειρονομιών. Το δεύτερο πείραμα είναι ένα έργο χρονικής σειράς, στο οποίο παρουσιάσαμε τα ίδια με το πρώτο πείραμα πολυτροπικά σύμφωνα ή ασύμφωνα μόνο οπτικοακουστικά ερεθίσματα σε διάφορα διαστήματα ασυγχρονιών μεταξύ οπτικού και ακουστικού ερεθίσματος, ζητώντας από τους συμμετέχοντες τον εντοπισμό των οπτικών ή ακουστικών ασυγχρονιών. Υπολογίζοντας την «μόλις διακριτή διαφορά», αναμένουμε οι συμμετέχοντες να δίνουν λιγότερες σωστές αποκρίσεις στην περίπτωση των σύμφωνα οπτικοακουστικών ερεθισμάτων σε σχέση με τα ασύμφωνα, ελέγχοντας για άλλη μια φορά την υπόθεση της πολυαισθητηριακής ενοποίησης χειρονομίας και τον λόγο. Παράλληλα, θα μπορούσαμε να ορίσουμε το χρονικό παράθυρο μεταξύ χειρονομίας και λόγου, εγχείρημα το οποίο δεν πραγματοποιήθηκε μέχρι τώρα πέρα από μια σχετική έρευνα του Cummins (2010) για τον εντοπισμό την χρονικής σχέσης μεταξύ ρυθμικών κινήσεων και λόγου. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας θα ρίξουν επιπλέον φως στην μελέτη του συστήματος των χειρονομιών και του λόγου, εγείροντας ερωτήματα για νέα ερευνητικά εγχειρήματα.

Τονικά συστήματα και γνωστική εξέλιξη. Μια πιλοτική διαχρονική μελέτη

Θ.Ν. Παπαδάκης, Δ. Βεκιάρη*, Χ. Τερλίδου, Ι.Κ. Τσέγκος

Ανοικτό Ψυχοθεραπευτικό Κέντρο, Εκπαιδευτικός-Ερευνητικός Τομέας, Ινστιτούτο Διαγνωστικής Ψυχολογίας

Διερευνάται η επίδραση των τονικών συστημάτων (πολυτονικό-μονοτονικό) κατά την εκμάθηση της γραπτής γλώσσας στις γνωστικές ικανότητες. Η σύγκριση (γραμμικά μεικτά μοντέλα), μέσω του WISC-III και του τεστ «ΑΘΗΝΑ» δύο διαφορετικών ομάδων παιδιών, ηλικίας 6-12 ετών έδειξε ότι:

- α) η εκμάθηση του πολυτονικού συστήματος γραφής (περισσότερα διακριτικά οπτικά σημεία, περισσότεροι γραμματικοί κανόνες) έχει επίδραση στον Λεκτικό Δείκτη Νοημοσύνης, στην Εννοιολογική Σκέψη και την Οπτικοκινητική Ικανότητα.
- β) η εκμάθηση του μονοτονικού συστήματος (λιγότερα διακριτικά οπτικά σημεία) αναπτύσσει την οπτική οξύτητα και την μαθηματική αιτιολογική σκέψη, ενώ η ενδοομαδική σύγκριση υποδεικνύει πτώση και στους τρεις νοητικούς δείκτες (Γενικό, Λεκτικό, Πρακτικό) του WISC-III.

Η συζήτηση αφορά στη σύνδεση των τονικών συστημάτων με γνωστικούς παράγοντες.

Διερεύνηση ορθογραφικών λαθών σε μαθητές Β' – ΣΤ' δημοτικού

Μ. Ψυρίδου*, Δ. Φιλιππάτου

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η διερεύνηση της ορθογραφικής ικανότητας ελληνόφωνων μαθητών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης έχει προσελκύσει ιδιαίτερα το ερευνητικό ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών τα τελευταία χρόνια με δεδομένη τη διαπίστωση ότι ένας σημαντικός αριθμός μαθητών τόσο της πρωτοβάθμιας όσο και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης παρουσιάζουν αδυ-

ναμίες στην ορθογραφημένη γραφή. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει την αναπτυξιακή πορεία της ορθογραφικής ικανότητας και τις στρατηγικές που χρησιμοποιούν μαθητές Β΄ – ΣΤ΄ δημοτικού στην ορθογραφημένη γραφή. Το δείγμα αποτέλεσαν 420 παιδιά από 5 σχολεία του Βόλου. Χορηγήθηκε η σταθμισμένη δοκιμασία αξιολόγησης της ορθογραφικής ικανότητας των Μουζάκη et al. (2011). Τα ορθογραφικά λάθη αναλύθηκαν ποιοτικά και ταξινομήθηκαν στις ακόλουθες κατηγορίες: γραμματικά, ετυμολογικά, φωνολογικά και σε επιμέρους κατηγορίες που αφορούν κλιτά και άκλιτα θεματικά μορφήματα καθώς και συγκεκριμένου τύπου φωνολογικά λάθη. Συνοπτικά, η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε ότι σε όλες τις τάξεις οι μαθητές έκαναν κυρίως ετυμολογικού τύπου λάθη και μάλιστα στο ετυμολογικό φωνήεν της λέξης. Τα φωνολογικά λάθη ήταν περιορισμένα ακόμα και στις μικρότερες τάξεις. Τα αποτελέσματα συζητούνται υπό το πρίσμα προτάσεων για την εφαρμογή κατάλληλων μεθόδων διδασκαλίας για την ενίσχυση της ορθογραφικής ικανότητας.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 5

Σεξουαλική παρενόχληση και εκφοβισμός στο σχολείο

Προεδρείο: Στ. Γεωργίου, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Α. Μάρκος, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Από την πλευρά των εφήβων: η βία και η επιθετικότητα στο σχολείο σε σχέση με την εθνοπολιτισμική προέλευση και το φύλο

Δ. Σακκά, Α. Μάρκος

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Στην παρούσα μελέτη διερευνώνται οι τρόποι με τους οποίους οι έφηβοι συνδέουν τη βία και την επιθετικότητα με το φύλο και την εθνοπολιτισμική προέλευση, είτε σε επίπεδο εμπειριών είτε σε επίπεδο στάσεων. Παράλληλα, διερευνάται ο βαθμός διαφοροποίησης των εμπειριών και των στάσεων των εφήβων ανάλογα με την εθνοπολιτισμική προέλευση και το φύλο των συμμετεχόντων. Στη μελέτη συμμετείχαν συνολικά 156 έφηβοι (100 έφηβοι, μέλη της κυρίαρχης ομάδας και 56 έφηβοι που προέρχονται από ποικίλα πολιτισμικά περιβάλλοντα) των τάξεων Α΄ και Γ΄ Γυμνασίου και Λυκείου που παρακολουθούν σχολεία των Νομών Κομοτηνής, Κατερίνης και Θεσσαλονίκης. Από τους 156 εφήβους, 72 ήταν αγόρια (46%) και 84 (54%) ήταν κορίτσια. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν βάσει 5 κλιμάκων (Κλίμακα αντιλαμβανόμενης επιθετικότητας, Κλίμακα αντιλαμβανόμενης θυματοποίησης, Κλίμακα Στάσεων για τη βία και την επιθετικότητα στο σχολείο, Κλίμακα Στάσεων για τη βία και την επιθετικότητα, και Κλίμακα χαρακτηριστικών των ατόμων που εμπλέκονται σε βίαια ή επιθετικά επεισόδια στο σχολείο). Από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι, ανεξάρτητα από τα πραγματικά περιστατικά βίας και επιθετικότητας και τη συχνότητα εμπλοκής των εφήβων σε αυτά, οι πολλαπλές υπαγωγές τους στις διάφορες εμπλεκόμενες ομάδες/κατηγορίες (θύτης/θύμα, μέλος της κυρίαρχης ομάδας ή μειονοτικών ομάδων, αγόρι/κορίτσι) τους/τις οδηγούν στη διαφορετική νοηματοδότηση των εμπειριών τους. Ταυτόχρονα, οι έφηβοι δε συνδέουν πάντοτε τη βία και την επιθετικότητα με την εθνοπολιτισμική προέλευση και το φύλο. Όταν το κάνουν αυτό, ωστόσο, φαίνεται πως αντλούν πληροφορίες από τα διαθέσιμα στερεότυπα για το φύλο και την καταγωγή, προβαίνουν σε διακρίσεις και δικαιολογούν, τελικά, τη βίαια και επιθετική συμπεριφορά θεωρώντας αυτού του είδους τη συμπεριφορά ως αναμενόμενη.

Σχολική βία και εκφοβισμός: η μελέτη περίπτωσης ενός Σχολείου Ειδικής Αγωγής

Ε. Ψαριανός, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Ο σχολικός εκφοβισμός (bullying) είναι ένα φαινόμενο νεανικής παραβατικότητας που εμφανίζεται σε πολλές χώρες του κόσμου και αναφέρεται στη χρήση βίας μεταξύ μαθητών ή συνομήλικων παιδιών. Το ενδιαφέρον των ερευνών ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια το καθιστούν ένα από τα σημαντικότερα και πιο πολυσυζητημένα κοινωνικά φαινόμενα. Στη σημερινή δύσκολη κοινωνική συγκυρία, τέτοια φαινόμενα φαίνεται να εμφανίζονται όλο και πιο συχνά, ιδιαίτερος στις σχολικές μονάδες. Η σχολική βία είναι αναπόσπαστο κομμάτι της βίας και της παραβατικότητας που εμφανίζεται στην κοινωνία, του ευρύτερου περιβάλλοντος που την τρέφει, των αξιών, των θεσμών, της πολιτισμικής και πολιτικής ιστορίας του τόπου και

των ανθρώπων. Το θύμα και ο θύτης είναι άνθρωποι από την κοινωνία στην οποία βρίσκεται το σχολείο. Η παρούσα εργασία στοχεύει στην παρουσίαση και κατανόηση της διάστασης που έχει λάβει το φαινόμενο στη χώρα μας, μέσα από τη διερεύνηση θεωρητικών προσεγγίσεων και στην πρόληψη και αντιμετώπισή του από τους επαγγελματίες υγείας και τα εμπλεκόμενα πρόσωπα στο χώρο της εκπαίδευσης. Φιλοδοξία της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση του θέματος του σχολικού εκφοβισμού. Η εργασία υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος Αγωγής Υγείας της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης νομού Δράμας. Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί συνεργάστηκαν με τους μαθητές προκειμένου να κατανοήσουν το νόημα της σχολικής βίας και του εκφοβισμού. Οι συμμετέχοντες μαθητές στη προσπάθειά τους να αποδώσουν τη σχολική βία, συνεργάστηκαν με τα μέλη της παιδαγωγικής ομάδας και το αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία δύο μελετών περίπτωσης που αφορούν το συγκεκριμένο φαινόμενο.

Απόψεις γονέων παιδιών ειδικής αγωγής για τη σχολική βία

Δ. Σαρρής*¹, Α. Σουσαμίδου², Θ. Κωστούλας

¹Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ²ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

Το φαινόμενο της σχολικής βίας αναγνωρίζεται πλέον ως μείζον πρόβλημα τόσο της διεθνούς όσο και της ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας. Στην παρούσα εργασία επιχειρήθηκε η καταγραφή των απόψεων των γονέων παιδιών με ειδικές ανάγκες αναφορικά με συγκεκριμένες μορφές και αιτιολογικούς παράγοντες του φαινομένου. Επίσης, διερευνηθήκαν οι απόψεις των παραπάνω γονέων σχετικά με τη σχολική βία στα δύο φύλα. Το δείγμα της παρούσας διερευνητικής πιλοτικής έρευνας αποτέλεσαν 41 γονείς παιδιών με ειδικές ανάγκες που παρακολουθούν σχολεία ειδικής αγωγής σε διάφορα σημεία της χώρας. Ακολουθήθηκε μία ποσοτική προσέγγιση, με εργαλείο συλλογής δεδομένων το γραπτό ανώνυμο ερωτηματολόγιο, δομημένο σε πέντε ενότητες, σε απόλυτη αντιστοιχία με τα ερευνητικά ερωτήματα. Για την κατασκευή του ελήφθησαν υπόψη προηγούμενες έρευνες και ερωτηματολόγια. Οι απαντήσεις σημειώθηκαν σε κλίμακα τύπου Likert πέντε εναλλακτικών επιλογών. Για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η παραγοντική ανάλυση, που εφαρμόστηκε με τη μέθοδο της «Ανάλυσης Κύριων Συνιστωσών» (*Principal Component Analysis*) και την ορθογώνια περιστροφή (*Varimax Rotation*), καθορίζοντας τον αριθμό των παραγόντων. Επίσης, για τον έλεγχο της εγκυρότητας της δομής (*construct validity*) του ερωτηματολογίου χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό μέτρο Cronbach Alpha. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας κατέδειξαν ότι η αναγνώριση συγκεκριμένων προβληματικών συμπεριφορών πραγματοποιείται από τους γονείς σε μεγάλο βαθμό. Επίσης, οι περισσότεροι συμμετέχοντες στην έρευνα απέδωσαν ιδιαίτερη βαρύτητα στους λεγόμενους *κοινωνικοποιοτικούς- κληρονομικούς παράγοντες* και στην *παραβατικότητα και εγκληματικότητα των γονέων* και φάνηκε να συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό με διατυπώσεις που συνδέουν τη βία και την επιθετικότητα με την *ανδρική ταυτότητα*.

Διαχρονικές συσχετίσεις μεταξύ θυματοποίησης και κατάθλιψης παιδιών στο σχολείο

Α. Τσιβιτάνου, Π. Σταυρινίδης

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η έρευνα αυτή είχε ως στόχο την διερεύνηση της κατεύθυνσης της σχέσης μεταξύ θυματοποίησης των παιδιών στο σχολείο και της κατάθλιψης. Στην έρευνα συμμετείχαν 355 παιδιά πέμπτης και έκτης τάξης δημοτικής εκπαίδευσης με μέση ηλικία τα 11 έτη. Τα παιδιά συμπλήρωσαν την υποκλίμακα της θυματοποίησης από την αναθεωρημένη έκδοση του Ερωτηματολογίου Επιθετικότητας και Θυματοποίησης (BVQ-R, Olweus, 1993) και την Κλίμακα Ανίχνευσης Καταθλιπτικών Συμπτωμάτων στα παιδιά (Depression Scale for Children CES-DC). Η ίδια διαδικασία επαναλήφθηκε τέσσερις μήνες αργότερα. Τα αποτελέσματα έδειξαν μια αμφίδρομη σχέση μεταξύ θυματοποίησης και κατάθλιψης. Συγκεκριμένα, η θυματοποίηση στον Χρόνο 1 προέβλεπε σημαντικά την κατάθλιψη στον Χρόνο 2 όπως επίσης και η κατάθλιψη στον Χρόνο 1 προέβλεπε σημαντικά την θυματοποίηση στον Χρόνο 2. Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζονται σε σχέση με την θεωρητική συμβολή τους καθώς και μέσα στο πλαίσιο των εισηγήσεων για προληπτικές και παρεμβατικές δράσεις.

Η σεξουαλική επιθετικότητα φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και παράγοντες που ευνοούν την εκδήλωσή της

Μ. Παπαδακάκη*, Β. Μ. Παρδάλη, Αλ. Παυλίδου, Β. Αγγελοπούλου, Ι. Χλιαουτάκης
ΑΤΕΙ Κρήτης

Η σεξουαλική επιθετικότητα πλήττει στην πλειοψηφία εφήβους και γυναίκες και αποτελεί ένα μεγάλο πρόβλημα δημόσιας υγείας σε ολόκληρο τον κόσμο. Ο σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η εξέταση της σεξουαλικής επιθετικότητας φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και η αναζήτηση παραγόντων που συμβάλλουν στην εκδήλωσή της. Το δείγμα μας αποτέλεσαν 200 σπουδαστές προερχόμενοι από τέσσερις Σχολές του Τ.Ε.Ι. Κρήτης. Για την υλοποίηση της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο, το οποίο εξέταζε τα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, τις στάσεις απέναντι στην σεξουαλική επιθετικότητα, τις εμπειρίες παιδικής και ενήλικης σεξουαλικής βίας και την συχνότητα εμφάνισης σεξουαλικώς επιθετικής συμπεριφοράς. Για τις ανάγκες της μελέτης χρησιμοποιήθηκε η Κλίμακα Αποδοχής των Μύθων Βιασμού ("Rape Myth Acceptance Scale"; Lahrer et al., 2007), η οποία περιελάμβανε 10 ερωτήσεις που προήλθαν από δύο κλίμακες αξιολόγησης των στάσεων για το βιασμό. Η συχνότητα εμφάνισης σεξουαλικής επιθετικής συμπεριφοράς αξιολογήθηκε μέσω της κλίμακας Mosher & Anderson (1986), η οποία μετρούσε τη συχνότητα τέλεσης 20 πράξεων σεξουαλικής επιθετικότητας. Από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας βρέθηκε στατιστικώς σημαντική σχέση ανάμεσα στη συχνότητα εκδήλωσης σεξουαλικής επιθετικότητας και τις στάσεις ως προς την σεξουαλική επιθετικότητα ($p=.0001$). Ειδικότερα βρέθηκε ότι όσο πιο υποστηρικτικές είναι οι στάσεις για την σεξουαλική επιθετικότητα τόσο μεγαλύτερη είναι η εκδήλωση σεξουαλικώς επιθετικών συμπεριφορών. Επιπλέον, βρέθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα σε αυτούς που είχαν εξαναγκαστεί σε μη ολοκληρωμένη σεξουαλική πράξη πριν την ηλικία των 14 ετών και αυτούς που δεν είχαν εξαναγκαστεί ως προς την εκδήλωση σεξουαλικώς επιθετικής συμπεριφοράς ($p=.027$). Τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στην όποια προσπάθεια πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου.

Σχέδιο συνολικής ψυχο-κοινωνικής παρέμβασης με στόχο την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου της σεξουαλικής παρενόχλησης ανηλίκων

Γ. Νικολαΐδης, Γ. Τσουβέλας*
Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού

Η κατάσταση που φαίνεται να έχει δημιουργηθεί μετά τις απανωτές υποθέσεις μαζικής σεξουαλικής παραβίασης παιδιών και εφήβων στο Ρέθυμνο στα τέλη του 2011, φαίνεται αρκετά δυσχερής, υπό την έννοια της από τη μια συσσώρευσης εκρηκτικών συναισθηματικών φορτίων σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού και από την άλλη της σχετικής υστέρησης σε πόρους ανθρώπινους και υλικούς για την αντιμετώπιση της όλης κατάστασης. Στα πλαίσια ανάπτυξης και υλοποίησης οριζόντιων και διατομεακών προγραμμάτων πρόληψης, σχεδιάστηκε ένα κοινοτικό πρόγραμμα συνολικής ψυχο-κοινωνικής παρέμβασης με στόχο την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου της σεξουαλικής παρενόχλησης ανηλίκων στην πόλη του Ρεθύμνου. Τα περισσότερα προγράμματα πρόληψης της σεξουαλικής κακοποίησης προκειμένου να επιτύχουν αλλαγές ευρείας κλίμακας εστιάζουν όχι μόνο στο άτομο αλλά και στο μεταβαλλόμενο περιβάλλον που περιλαμβάνει συστήματα και νόρμες (Cohen & Swift, 1999). Θεμελιώδεις αρχές του προγράμματος είναι α) η ενδυνάμωση των ατόμων - ενίσχυση και εμπλουτισμός γνώσεων και δεξιοτήτων, β) η προαγωγή κοινοτικής ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης, γ) η εκπαίδευση των ειδικών και οι οργανωσιακές πρακτικές για διαχείριση των αλλαγών, δ) η ενσωμάτωση και διασύνδεση (αλληλοϋποστήριξη δικτύων) καθώς και ε) η άσκηση επιρροής σε θεσμικό και νομικό επίπεδο. Το πρόγραμμα βασίζεται σε τρεις άξονες: i) παρέμβαση προαγωγής υγείας-ευαισθητοποίηση της κοινότητας, ii) ολοκληρωμένο πρόγραμμα θεραπευτικής αντιμετώπισης και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης θυμάτων και των οικογενειών τους και iii) ολοκλήρωση και βελτιστοποίηση της ανακριτικής και ψυχο-ιατροδικαστικής διαδικασίας. Ομάδες στόχοι του κοινοτικού προγράμματος είναι οι έφηβοι, οι εκπαιδευτικοί, οι γονείς, οι επαγγελματίες που έρχονται σε επαφή με παιδιά (δράσεις πρόληψης) και τα παιδιά θύματα και οι οικογένειές τους (δράσεις ψυχοκοινωνικής παρέμβασης και βελτίωση της ψυχοιατροδικαστικής προετοιμασίας). Μέσα από τις μελέτες αποτίμησης ανά ομάδα στόχο θα προκύψουν πολιτικές δημόσιας υγείας, μεταφορά καλών πρακτικών και προτάσεις για περαιτέρω μελέτη.

Πιλοτική μελέτη αξιολόγησης μιας βραχύχρονης βιβλιοθεραπευτικής παρέμβασης για τα προβλήματα εκφοβισμού/θυματοποίησης σε μαθητές σχολικής ηλικίας

Ε. Ανδρέου, Μ. Παπαρούσση, Β. Γκούνη, Μ. Λουάρη

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Παρόλο που τις τελευταίες δύο δεκαετίες έχει αυξηθεί η χρήση σύγχρονων ιστοριών και λογοτεχνικών κειμένων ως βοηθητικά μέσα στη συμβουλευτική διαδικασία στο χώρο του σχολείου, η αξιολόγηση των βιβλιοθεραπευτικών παρεμβάσεων στη σχολική τάξη πολύ σπάνια αξιολογείται με βάση επιστημονικά σχεδιασμένα πειραματικά σχέδια. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να εξεταστεί η αποτελεσματικότητα μιας βραχύχρονης βιβλιογραφικής παρέμβασης για τα προβλήματα εκφοβισμού/θυματοποίησης σε παιδιά του δημοτικού σχολείου, με βάση ένα ημι-πειραματικό σχέδιο με μετρήσεις πριν και αμέσως μετά την παρέμβαση. Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά 98 μαθητές/τριες Ε΄ δημοτικού, από τους οποίους οι 48 αποτέλεσαν την πειραματική ομάδα και 50 την ομάδα ελέγχου. Όλοι οι μαθητές συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια αυτό-αναφοράς σχετικά με το ρόλο που υιοθετούν στα περιστατικά εκφοβισμού/θυματοποίησης που συμβαίνουν στο χώρο του σχολείου (δράστης, θύμα, βοηθός, ενισχυτής, υπερασπιστής θύματος και ουδέτερος παρατηρητής) και τις στάσεις τους απέναντι σε δράστες και θύματα. Τα αποτελέσματα έδειξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα στην πειραματική ομάδα και την ομάδα ελέγχου για τους ρόλους του δράστη, του ενισχυτή και του ουδέτερου παρατηρητή και τις στάσεις απέναντι στα θύματα. Η αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας για την προαγωγή θετικών κοινωνικών αλληλεπιδράσεων στο χώρο του σχολείου και τα κριτήρια επιλογής κατάλληλων βιβλιοθεραπευτικών προσεγγίσεων θα συζητηθούν με βάση το μόντελο των συμμετοχικών ρόλων και θα προταθούν κατευθυντήριες γραμμές έρευνας και παρέμβασης.

16.00-17.00 ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΗ ΟΜΙΛΙΑ

Προεδρείο: Μ. Δικαίου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Δ. Σακκά, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Narrative, social action and social change

Αφήγηση, κοινωνική δράση και κοινωνική αλλαγή

Michael Murray, *Keele University, UK*

Narrative psychology is concerned with the character and structure of the narrative accounts which we share about our everyday lives. We can talk about both individual and collective narrative and the process of narrative engagement. This paper considers the contribution of narratives for understanding and promoting individual and social change. In particular it considers the community narratives of residents of a disadvantaged community and the individual narratives of community workers and how these connect in the process of individual and community change.

18.00-19.30

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 4

Ενδυνάμωση ταυτοτήτων: από τα νήπια ως τους ενήλικες. Πτυχές του προγράμματος εκπαίδευσης των παιδιών της μειονότητας στη Θράκη

Πρόεδρος/Οργανώτρια: Θ. Δραγώνα, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Το διεπιστημονικό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης των Παιδιών της Μειονότητας στη Θράκη έχει ζωή 15 ετών. Είναι μια φιλόδοξη προσπάθεια η οποία εκτείνεται σε ένα εύρος δραστηριοτήτων και που συνοψίζεται στη μείωση της σχολικής διαρροής και την κοινωνική ένταξη των παιδιών της μειονότητας. Ωστόσο ο βαθύτερος στόχος είναι η διαπραγμάτευση ταυτοτήτων μέσα από την

ενδυνάμωση εκπαιδευτικών, μαθητών και γονιών, η δημιουργία σχέσεων αμοιβαίας αποδοχής και εμπιστοσύνης και η ανάπτυξη συνεργατικών πρακτικών. Οι εκπαιδευτικές παρεμβάσεις του προγράμματος στα δέκα Κέντρα Στήριξής του (ΚΕΣΠΕΜ) εκτός σχολικού χρόνου, έχουν ως στόχο την ενίσχυση της ελληνομάθειας και την ενδυνάμωση των ταυτοτήτων των μελών της μειονότητας. Σε αυτό το συμπόσιο επιλέξαμε να δώσουμε έμφαση σε δύο ηλικιακά άκρα: αφενός στα παιδιά προσχολικής ηλικίας και αφετέρου στους ενήλικες. Πρόκειται για δύο πληθυσμούς με διαφορετικές γνωστικές και επικοινωνιακές ανάγκες, στους οποίους όμως απευθυνόμαστε μέσα από κοινές παιδαγωγικές τεχνικές που ενισχύουν το κίνητρο για μάθηση και την λειτουργική γνώση. Οι δύο αυτές δράσεις ξεκίνησαν στις τελευταίες φάσεις του προγράμματος μετά από αίτημα των ίδιων των μελών της μειονότητας. Στα ΚΕΣΠΕΜ Κομοτηνής, Ξάνθης και Εξίνου και σε σχολεία χωριών της Ροδόπης και της Ξάνθης, όπου δεν υπάρχουν ΚΕΣΠΕΜ, οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται με τα παιδιά του νηπιαγωγείου αποσκοπούν στο να τα υποστηρίξουν στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και παράλληλα να τονώσουν την αυτό-εικόνα και την αυτοπεποίθησή τους στο σχολικό πλαίσιο. Στο πλαίσιο της παρουσίασης γίνεται αναφορά σε στοιχεία που αποτυπώνουν την εξελικτική διαδρομή που διανύουν τα παιδιά των μικρότερων ηλικιών στην προοπτική που διαγράφεται παραπάνω, τα οποία συγκεντρώνονται από παρατηρήσεις κατά τη διεξαγωγή των μαθημάτων, καταγραφές των εκπαιδευτικών και συνεντεύξεις μαζί τους. Ως προς τη διδασκαλία ελληνικών σε ενήλικες: το μεγαλύτερο ποσοστό ενηλίκων είναι νεαρές γυναίκες, μητέρες μαθητών/τριών μας, οι οποίες επιχειρούν είτε να μάθουν είτε να βελτιώσουν τα ελληνικά τους. Τα μαθήματα αναπτύσσονται τόσο στις πόλεις Ξάνθη και Κομοτηνή όσο και στην περιφέρεια. Μέσα από ποιοτική έρευνα (ανάλυση συνεντεύξεων και ερωτηματολογίου) επιχειρείται να απαντηθεί το παρακάτω ερώτημα: ποιες είναι οι επιδράσεις των μαθημάτων στην καθημερινή ζωή των γυναικών (επαφή με τα σχολεία των παιδιών τους, υπηρεσίες, αγορά κλπ). Εξετάζεται επίσης αν νιώθουν πιο ολοκληρωμένοι πολίτες στον τόπο τους, με λιγότερους φόβους και αν αναλαμβάνουν με τον καιρό περισσότερες πρωτοβουλίες. Επιχειρείται τέλος να διερευνηθεί αν επηρεάζονται οι οικογενειακές σχέσεις κυρίως οι σχέσεις με τα παιδιά τους εξαιτίας της εκμάθησης των ελληνικών και της δυνατότητας των γυναικών να τα στηρίξουν στη σχολική τους πορεία.

Συμμετέχουσες:

Αλ. Ανδρούσου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Χ. Δαφέρμου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Θ. Δραγώνα, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Μ. Ζωγραφάκη, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 11**Πολυεπίπεδο μοντέλο παρέμβασης και παροχής σχολικών ψυχολογικών υπηρεσιών: προκλήσεις και προοπτικές**

Οργανώτρια/Πρόεδρος: Χ. Χατζηχρήστου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Συζητητής: Γ. Γεωργουλές, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Το συμπόσιο παρουσιάζει το εννοιολογικό πλαίσιο, το σχεδιασμό, την οργάνωση, τη λειτουργία και την εφαρμογή από μέλη ΔΕΠ, ψυχολόγους και ψυχοπαιδαγωγούς ενός πολυεπίπεδου μοντέλου παροχής σχολικών ψυχολογικών υπηρεσιών σε σχολεία στα οποία φοιτούν μαθητές Ρομά σε 11 περιοχές της Αττικής, στο πλαίσιο του ευρύτερου προγράμματος «Εκπαίδευσης Μαθητών Ρομά» για τα σχολικά έτη 2011-12 και 2012-13. Στην πρώτη παρουσίαση περιγράφεται διεξοδικά το εννοιολογικό πλαίσιο και οι διαστάσεις του μοντέλου στο οποίο στηρίχθηκε το συγκεκριμένο πρόγραμμα, οι θεωρητικές προσεγγίσεις και οι στόχοι παρέμβασης του ψυχοκοινωνικού και μαθησιακού τομέα, σε επίπεδο πρωτογενούς και δευτερογενούς πρόληψης. Στη δεύτερη εισήγηση παρουσιάζονται συνοπτικά ποσοτικά στοιχεία από την εφαρμογή του προγράμματος στα σχολεία ως προς την παροχή σχολικών ψυχολογικών υπηρεσιών σε μαθητές, εκπαιδευτικούς, διοικητικό προσωπικό και γονείς. Στις επόμενες δυο εισηγήσεις παρουσιάζονται δύο μελέτες περίπτωσης όπου εφαρμόζονται προγράμματα πρωτογενούς και δευτερογενούς πρόληψης. Συγκεκριμένα, παρουσιάζεται ένα πρόγραμμα πρωτογενούς πρόληψης σε μαθητές Ρομά Γυμνασίου, με απώτερο στόχο την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και της σχολικής προσαρμογής. Τέλος, σε επίπεδο δευτερογενούς πρόληψης, περιγράφεται η διαδικασία διαλεκτικής συμβουλευτικής με εκπαιδευτικό και γονέα παιδιού Ρομά σχολικής ηλικίας, με στόχο τη διαχείριση μαθησιακών και διαπροσωπικών δυσκολιών.

Πολυεπίπεδο μοντέλο παρέμβασης και παροχής σχολικών ψυχολογικών υπηρεσιών: εννοιολογικό πλαίσιο, δομή και προοπτικές

Χ. Χατζηκρήστου, Φ. Πολυχρόνη

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στην εισήγηση παρουσιάζεται ένα πολυεπίπεδο μοντέλο παρέμβασης και παροχής σχολικών ψυχολογικών υπηρεσιών σε επίπεδο σχολικής κοινότητας, βασισμένο σε επιστημονικά τεκμηριωμένα δεδομένα στο πλαίσιο της Ψυχοκοινωνικής και Μαθησιακής Στήριξης του προγράμματος «Εκπαίδευση των Παιδιών Ρομά» (ΕΣΠΑ 2007-2013) με φορέα υλοποίησης το ΕΚΠΑ. Στην παρουσίαση αυτή περιγράφεται το εννοιολογικό πλαίσιο της παρέμβασης, το οποίο υιοθετεί μια διεπιστημονική προσέγγιση, με βάση τη σύνδεση θεωρίας, έρευνας, κατάρτισης και παρέμβασης. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι στόχοι του προγράμματος ως προς τον ψυχοκοινωνικό και το μαθησιακό τομέα σε επίπεδο πρωτογενούς και δευτερογενούς πρόληψης και αναλύονται οι επιμέρους δράσεις του. Τέλος, παρουσιάζονται συγκεκριμένες διαπιστώσεις και προτάσεις για περαιτέρω ανάπτυξη και επέκταση της εφαρμογής του πολυεπίπεδου μοντέλου σε ευρύτερη κλίμακα στον εκπαιδευτικό χώρο.

Πολυεπίπεδο μοντέλο παρέμβασης και παροχής σχολικών ψυχολογικών υπηρεσιών: δεδομένα από την εφαρμογή του προγράμματος

Π. Λιανός, Α. Τσεβά, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Στη συγκεκριμένη ανακοίνωση θα παρουσιαστούν αναλυτικά οι δράσεις του Προγράμματος Ψυχοκοινωνικής και Μαθησιακής Υποστήριξης σε σχολεία με μαθητές Ρομά σε 11 περιοχές της Αττικής. Τα δεδομένα απεικονίζουν την εφαρμογή του πολυεπίπεδου μοντέλου παροχής ψυχολογικών υπηρεσιών στον χώρο του σχολείου. Η καταχώριση χρησιμοποιείται η βάση καταγραφής δεδομένων, η οποία κατασκευάστηκε στο πλαίσιο της οργάνωσης και εφαρμογής του συγκεκριμένου μοντέλου. Παρουσιάζονται οι επιμέρους δράσεις του Προγράμματος, όπως οι εβδομαδιαίες συναντήσεις των ψυχολόγων με μαθητές, εκπαιδευτικούς, γονείς, διευθυντές και άλλους φορείς ψυχικής υγείας και εκπαίδευσης, στοιχεία από τις παρεμβάσεις ψυχοκοινωνικής υποστήριξης που διεξήχθησαν στα σχολεία, όπως και από τις διάφορες φάσεις του προγράμματος ανίχνευσης μαθησιακών αναγκών. Επιπλέον, παρουσιάζονται δεδομένα από τα σεμινάρια επιμόρφωσης εκπαιδευτικών, ομιλίες σε γονείς, καταρτίσεις και εποπτείες της ομάδας των ψυχολόγων σε θέματα ψυχοκοινωνικής και μαθησιακής υποστήριξης. Τονίζεται η αναγκαιότητα εφαρμογής αντίστοιχων προγραμμάτων σε επίπεδο σχολικού συστήματος.

Πολυεπίπεδο μοντέλο παρέμβασης και παροχής σχολικών ψυχολογικών υπηρεσιών: διαλεκτική ψυχολογική συμβουλευτική με εκπαιδευτικό και γονέα παιδιού Ρομά

Σ. Μίχου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Στο πλαίσιο του προγράμματος Ψυχοκοινωνικής και Μαθησιακής Στήριξης, «Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά» (ΕΣΠΑ 2007-2013) στα σχολεία παρέμβασης αρκετές φορές διενεργήθηκε διαλεκτική ψυχολογική συμβουλευτική είτε με τους εκπαιδευτικούς των σχολείων είτε με τους γονείς των μαθητών. Η συγκεκριμένη παρουσίαση αφορά σε μελέτη περίπτωσης και ειδικότερα στην ανάλυση της διεξαγωγής διαλεκτικής ψυχολογικής συμβουλευτικής με εκπαιδευτικό και με γονέα ενός μαθητή Ρομά της Γ' Δημοτικού. Στόχος της διαλεκτικής ψυχολογικής συμβουλευτικής στη συγκεκριμένη περίπτωση ήταν α) η ενίσχυση των δεξιοτήτων του εκπαιδευτικού ώστε να αντιμετωπίσει τις αναφερόμενες δυσκολίες του μαθητή σε μαθησιακό επίπεδο και στη σύναψη διαπροσωπικών σχέσεων και β) η ενίσχυση των δεξιοτήτων της μητέρας προκειμένου να βοηθήσει το παιδί στην αναφερόμενη δυσκολία του να διαχειριστεί τον χρόνο του. Με τη βοήθεια του συμβούλου οι συμβουλευόμενοι οδηγήθηκαν είτε στην τροποποίηση μιας υπάρχουσας πρακτικής είτε στην υιοθέτηση μιας καινούριας προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι δυσκολίες του μαθητή. Με το πέρας των συναντήσεων παρατηρήθηκε μια αισθητή βελτίωση του παιδιού στη σύναψη διαπροσωπικών σχέσεων καθώς και στη σχολική του επίδοση. Με την παρουσίαση της συγκεκριμένης περίπτωσης, επιχειρείται η σύνδεση του βασικού θεωρητικού πλαισίου της διαλεκτικής ψυχολογικής συμβουλευτικής με την πρακτική εφαρμογή.

Πολυεπίπεδο μοντέλο παρέμβασης και παροχής σχολικών ψυχολογικών υπηρεσιών: εφαρμογή προγράμματος πρωτογενούς πρόληψης σε ομάδα μαθητών Ρομά δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Α. Σανδήλου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Στο πλαίσιο του προγράμματος Ψυχοκοινωνικής και Μαθησιακής Στήριξης, «Εκπαίδευση των Παιδιών Ρομά» (ΕΣΠΑ 2007-2013) πραγματοποιήθηκε πρόγραμμα πρωτογενούς πρόληψης με μαθητές ρόμικης καταγωγής που φοιτούσαν στην Α΄ και Β΄ Γυμνασίου. Στο πρόγραμμα συμμετέχουν 6 έφηβοι, πραγματοποιείται σε εβδομαδιαία βάση και δημιουργήθηκε έπειτα από αίτημα των ίδιων των μαθητών. Το περιεχόμενο των συναντήσεων βασίστηκε στο εκπαιδευτικό υλικό του προγράμματος Συναισθηματικής και Κοινωνικής Αγωγής στο Σχολείο (Χατζηκρήστου και συν, 2011). Οι θεματικές ενότητες που εφαρμόστηκαν αφορούν στις διαστάσεις της αυτοεκτίμησης και αυτοαντίληψης, της κοινωνικής επάρκειας, και της πολυπολιτισμικότητας. Στόχο της παρέμβασης αποτελεί η ενδυνάμωση της αυτοεκτίμησης, της ψυχικής ανθεκτικότητας και της σχολικής προσαρμογής. Παράλληλα δόθηκε έμφαση στην ενίσχυση της συνοχής της ομάδας και στη δημιουργία υποστηρικτικού πλαισίου. Η σταθερή παρουσία και η ενεργή συμμετοχή των μελών της ομάδας υποδεικνύουν την ανάγκη ένταξης τους σε ένα υποστηρικτικό, συνεργατικό πλαίσιο.

ΣΤΡΟΓΓΥΛΟ ΤΡΑΠΕΖΙ ΚΛΑΔΟΥ ΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Η θεωρία του νου στις θεωρίες γνωστικής ανάπτυξης

Οργανωτής/Πρόεδρος: Ν. Μακρής, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Παραδοσιακά, ο όρος θεωρία του νου (ΘτΝ) χρησιμοποιείται για να περιγράψει μία θεμελιώδη ικανότητα η οποία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την αποτελεσματική επικοινωνία καθώς επιτρέπει την ερμηνεία της συμπεριφοράς με αναφορά στις αναπαραστάσεις που καθένας διαμορφώνει για την πραγματικότητα και όχι στην πραγματικότητα καθαυτή. Ωστόσο, πολλοί ερευνητές και θεωρητικοί εστιάζουν στη ΘτΝ εκτιμώντας ότι αυτή συνιστά μία πρώιμη εκδήλωση της ενημερότητας που διαμορφώνει το άτομο για τα ποιοτικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά του νου. Ένα, επίσης, σημαντικό ζήτημα, συνδεδεμένο με τη ΘτΝ, είναι αν αυτή αποτελεί μία γενικού πεδίου ικανότητα ή αν συνιστά ένα εξειδικευμένο πεδίο γνώσης. Τα παραπάνω ζητήματα, με τη σειρά τους, γεννούν ερωτήματα σχετικά τόσο με τον ρόλο της ΘτΝ στη γενικότερη γνωστική ανάπτυξη όσο και με τη σχέση της με άλλες γνωστικές ικανότητες. Τα παραπάνω ζητήματα, όπως και τα συνακόλουθα ερωτήματα, θα συζητηθούν στο στρογγυλό τραπέζι σε μια προσπάθεια αποσαφήνισης της φύσης και του λειτουργικού χαρακτήρα της ΘτΝ. Πιο συγκεκριμένα, ο Wellman θα συζητήσει τη σχέση της ΘτΝ με την εξήγηση του κοινωνικού κόσμου του εαυτού και των άλλων. Η Βοσνιάδου θα συζητήσει τη σχέση μεταξύ ΘτΝ και αφελούς φυσικής. Ο Δημητρίου θα επικεντρωθεί στη σχέση μεταξύ ΘτΝ και γλώσσας του νου. Η Κασσωτάκη θα εστιάσει στην επίδραση των οικογενειακών παραμέτρων στην κατανόηση των συναισθημάτων. Ο Μακρής θα συζητήσει τη σχέση μεταξύ ΘτΝ, μεταγνώσης και συνείδησης.

Theory of mind and explanation (Θεωρία του νου και εξήγηση)

Η. Wellman, *University of Michigan, USA*

Σχέσεις θεωρίας του νου και αφελούς φυσικής

Σ. Βοσνιάδου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Θεωρία του νου και γλώσσα του νου

Α. Δημητρίου, *Πανεπιστήμιο Λευκωσίας*

Ο ρόλος της οικογένειας στην κατανόηση των συναισθημάτων κατά την παιδική ηλικία

Αικ. Μαριδάκη-Κασσωτάκη, *Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο*

Θεωρία του νου, μεταγνώση και συνείδηση

Ν. Μακρής, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 12**Οι έφηβοι στις κοινωνικές δομές που αλλάζουν**

Οργανώτρια/Πρόεδρος/Συζητήτρια: Ε. Μακρή-Μπότσαρη, ΑΣΠΑΙΤΕ Αθηνών

Οι κοινωνικο-οικονομικές αλλαγές συνοδεύονται από σαρωτικές αλλαγές στους θεσμούς της κοινωνίας, τις μικρές ομάδες και τις διαπροσωπικές σχέσεις. Σε αυτές τις χρονικές περιόδους οι έφηβοι αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες προσαρμογής στις νέες καταστάσεις και πραγματοποίησης των στόχων τους. Ο σημερινός έφηβος καλείται, μέσα σε μια ιδιαίτερα ανταγωνιστική και μεταβαλλόμενη κοινωνία, να αντιμετωπίσει την τεράστια ψυχολογική φόρτιση που συνοδεύει τις κοινωνικοοικονομικές αλλαγές και τα προβαλλόμενα κοινωνικά πρότυπα, με αποτέλεσμα να δυσκολεύεται στην προσπάθειά του να επιλύσει τις συγκρούσεις ανάμεσα στον πραγματικό, τον κοινωνικό και τον ιδεατό του εαυτό. Η αδυναμία προσαρμογής του εφήβου στις ραγδαίες εξελίξεις τον οδηγεί σε υιοθέτηση συμπεριφορών οι οποίες δημιουργούν προβλήματα στις αλληλεπιδράσεις του με το κοινωνικό του περιβάλλον. Μεταξύ των συμπεριφορών και αλληλεπιδράσεων των εφήβων, που αποτελούν αντικείμενο του συμποσίου περιλαμβάνονται η διερεύνηση της αιτιατής απόδοσης των μαθητών για την πρόσφατη προβληματική συμπεριφορά που εκδηλώνεται στο χώρο του σχολείου, οι αντιλήψεις των καθηγητών για την έκταση και την αντιμετώπιση των προβλημάτων συμπεριφοράς καθώς και η διερεύνηση των παραγόντων που οδηγούν σήμερα στην περιθωριοποίηση των αλλοδαπών εφήβων μαθητών και τη διατήρηση των ρατσιστικών στερεοτύπων. Επιπλέον, διερευνάται η πιθανή διαφοροποίηση των μορφών εκφοβισμού ενόψει των πρόσφατων κοινωνικοοικονομικών αλλαγών καθώς και η έκταση του και οι αναπτυξιακές διαφορές.

Οι έφηβοι σήμερα: Διερευνώντας τις αιτίες της προβληματικής συμπεριφοράςΠ. Χατζηπαύλου¹, Ε. Μακρή-Μπότσαρη²¹Roehampton University, ²ΑΣΠΑΙΤΕ Αθηνών

Οι αιτιατές αποδόσεις των μαθητών για την προβληματική συμπεριφορά που εκδηλώνεται στο χώρο του σχολείου, επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι καθηγητές και οι γονείς επιδιώκουν να διαχειριστούν τους μαθητές που εκδηλώνουν τέτοιου είδους συμπεριφορά. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν α) να διερευνηθεί η δομή των αιτιακών αποδόσεων των μαθητών για την προβληματική συμπεριφορά, και β) να διερευνηθεί η συνάφεια μεταξύ αιτιακών αποδόσεων και φύλου, ηλικίας, σχολικής τάξης, εθνικότητας και σχολικής επίδοσης. Στην έρευνα συμμετείχαν 175 μαθητές Γυμνασίου. Η ανάλυση των δεδομένων ανέδειξε τρεις παράγοντες απόδοσης αιτιών προβληματικής συμπεριφοράς: α) τη συμπεριφορά των καθηγητών στην τάξη, β) την επιρροή της οικογένειας και των φίλων, και γ) τις απαιτήσεις του σχολικού προγράμματος. Ο πρώτος παράγοντας αποδίδει την προβληματική συμπεριφορά των μαθητών στην αδιαφορία, αδικία, αγένεια και προσβλητική συμπεριφορά των καθηγητών. Ο δεύτερος παράγοντας αποδίδει την προβληματική συμπεριφορά των μαθητών στα προβλήματα μέσα στην οικογένεια, όπως τα σοβαρά οικονομικά προβλήματα ή στο αρνητικό μοντέλο συμπεριφοράς το οποίο παρουσιάζεται στους μαθητές από τους γονείς, συμμαθητές ή φίλους. Ο τελευταίος παράγοντας αποδίδει την προβληματική συμπεριφορά των μαθητών στον φόρτο εργασίας, στο αναλυτικό πρόγραμμα και στην αυστηρότητα των καθηγητών. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι ο σημαντικότερος παράγοντας αιτιακής απόδοσης της προβληματικής συμπεριφοράς των μαθητών είναι οι εκ μέρους των καθηγητών προσβολές, διακρίσεις, προκλήσεις, αδιαφορία και ρατσιστικές προκαταλήψεις. Επιπλέον, η οικονομική κατάσταση και η κοινωνικοπολιτισμική προέλευση της οικογένειας αποτελούν σημαντικό παράγοντα πρόβλεψης της προβληματικής συμπεριφοράς στο σχολείο. Τέλος, τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι μαθητές με χαμηλή σχολική επίδοση αποδίδουν την προβληματική συμπεριφορά στις υπερβολικές απαιτήσεις του σχολικού προγράμματος.

Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τη διαχείριση της προβληματικής συμπεριφοράς των εφήβων σε περιόδους κοινωνικοοικονομικών αλλαγών

Ε. Τσάκαλου, ΑΣΠΑΙΤΕ Αθηνών

Η διαχείριση της συμπεριφοράς των μαθητών μέσα στη σχολική τάξη ιδιαίτερα σε περιόδους κοινωνικοοικονομικών αλλαγών είναι μια μόνιμη πηγή άγχους για τους εκπαιδευτικούς— και ιδιαίτερα τους νεοδιόριστους— οι οποίοι νιώθουν αναπο-

τελεσματοί στη δημιουργία ενός σχολικού κλίματος στην τάξη που θα αυξάνει τις ευκαιρίες για μάθηση των μαθητών και θα μειώνει τις πιθανότητες του στρες των εκπαιδευτικών. Η παρούσα μελέτη διερευνά τις αντιλήψεις εκπαιδευτικών του Γυμνασίου όσον αφορά τη διαχείριση σχολικής τάξης αλλά και τη σχολική "αταξία". Τα αποτελέσματα της μικτής έρευνας (ποσοτική-ποιοτική) έδειξαν ότι το 50% περίπου από τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς δήλωσαν ότι η αδυναμία διαχείρισης της σχολικής τάξης αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα θέματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν. Η πιο συχνή μορφή προβληματικής συμπεριφοράς ήταν η ονειροπόληση (daydreaming) αποσπώντας τους μαθητές από την ενεργό συμμετοχή τους στο μάθημα, ενώ οι καβγάδες μεταξύ των μαθητών αναδείχθηκαν ως η πιο ενοχλητική συμπεριφορά μέσα στην τάξη. Επίσης, τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν τη θέσπιση κανόνων ως την σημαντικότερη στρατηγική για την πρόληψη προβλημάτων συμπεριφοράς καθώς και την ανάπτυξη σχέσεων οικειότητας και εμπιστοσύνης μεταξύ των μαθητών τους. Ως προς τον τρόπο διαχείρισης ήπιων μορφών ανάρμοστης συμπεριφοράς, οι εκπαιδευτικοί επιλέγουν να αποσπούν την προσοχή των μαθητών από το συμβάν εμπλέκοντας τους στη ροή του μαθήματος. Για την αντιμετώπιση της επίμονης ανάρμοστης συμπεριφοράς επιλέγουν τον αποκλεισμό από τη σχολική τάξη. Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί θεώρησαν ότι η δημιουργία ενός φορέα συμβουλευτικής υποστήριξης στο χώρο του σχολείου, ιδιαίτερα στη σημερινή εποχή, θα αποτελέσει ένα σημαντικό παράγοντα για τη μείωση των προβλημάτων συμπεριφοράς μέσα στην τάξη.

Κυβερνοεκφοβισμός: έκταση και διαφοροποίηση του φαινομένου σε περιόδους κρίσης και αναπτυξιακές διαφορές

Ε. Μακρή-Μπότσαρη, Γ. Καπούνη
ΑΣΠΑΙΤΕ Αθηνών

Τα τελευταία χρόνια λαμβάνει χώρα μια εξέλιξη ή καλύτερα μια «προαγωγή» του φαινομένου του εκφοβισμού, μέσω της εγκόλπωσης των σύγχρονων μέσων ψηφιακής πλέον επικοινωνίας με συνέπεια την εμφάνιση του κυβερνοεκφοβισμού. Στόχος της μελέτης ήταν α) να διερευνήσει την πιθανή διαφοροποίηση των μορφών εκφοβισμού ενόψει των πρόσφατων κοινωνικοοικονομικών αλλαγών, β) να διερευνήσει την έκταση και τις αναπτυξιακές διαφορές στον κυβερνοεκφοβισμό σε ένα δείγμα 632 εφήβων μαθητών. Τα αποτελέσματα της μελέτης έδειξαν ότι οι επικρατέστερες μορφές κυβερνοεκφοβισμού βρέθηκαν να είναι η σπύλωση-δυσφήμιση, η υποκλοπή του προσωπικού λογαριασμού, ο αποκλεισμός από το διαδίκτυο και η διαδικτυακή παρενόχληση, εμφανίζοντας μια αυξανόμενη τάση αντικατάστασης των παλαιότερων δημοφιλών μορφών κυβερνοεκφοβισμού με καινούριους, μάλλον πιο βίαιους και επιθετικούς. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν, επίσης, ότι το 24.8% των μαθητών ήταν μόνο θύματα, το 7.5% ήταν μόνο θύτες και το 32.6% ήταν ταυτόχρονα θύματα και θύτες κυβερνοεκφοβισμού. Οι μαθητές αυτοί είχαν εμπλακεί τουλάχιστον 1-3 φορές την τελευταία σχολική χρονιά, σε μία ή περισσότερες από τις αξιολογούμενες στη μελέτη μορφές κυβερνοεκφοβισμού. Τα αντίστοιχα ποσοστά για μαθητές, οι οποίοι είχαν εμπλακεί κατά την τελευταία σχολική χρονιά τουλάχιστον σχεδόν μια φορά το μήνα, σε μία ή περισσότερες μορφές κυβερνοεκφοβισμού, βρέθηκαν ίσα με 3.9%, 5.9% και 3.6%. Οι δύο πιο συχνές μέθοδοι ψηφιακής θυματοποίησης ήταν τα άμεσα μηνύματα και τα μηνύματα κειμένου σε κινητό, ενώ οι πιο συχνοί ιστότοποι αναφοράς περιστατικών κυβερνοεκφοβισμού ήταν, κατά σειρά, οι ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης και τα εικονικά δωμάτια συζήτησης. Τα αποτελέσματα της μελέτης έδειξαν ακόμα ότι αγόρια και κορίτσια είναι εξίσου πιθανόν να είναι στόχοι και δράστες κυβερνοεκφοβισμού, ενώ η συχνότητα των θυτών και των θυμάτων-θυτών φαίνεται να αυξάνει από το γυμνάσιο προς το λύκειο.

Η διερεύνηση των παραγόντων που οδηγούν στην περιθωριοποίηση των αλλοδαπών εφήβων μαθητών και η διατήρηση των ρατσιστικών στερεοτύπων σε κρίσιμους καιρούς

Δ. Κασσής, *University of Eastern Finland*

Η παροχή ίσων ευκαιριών ανάμεσα στα μέλη μιας πολυπολιτισμικής σχολικής κοινότητας σε περιόδους κρίσης προϋποθέτει την αποστασιοποίηση από μεροληπτικές παιδαγωγικές πρακτικές, που τείνουν να περιθωριοποιούν και να στιγματίζουν μαθητές από μειονοτικές ομάδες, κυρίως όταν αδυνατούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του αναλυτικού προγράμματος και των κριτηρίων του Ελληνικού Εκπαιδευτικού Συστήματος. Στόχος της εργασίας ήταν α) η διερεύνηση των στάσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με τις ρατσιστικές αντιλήψεις που επικρατούν στο χώρο του σχολείου και της οικογένειας και β) η διε-

ρεύνηση του ρόλου των εκπαιδευτικών στην αντιμετώπιση και διαχείριση των προβλημάτων που προκύπτουν σήμερα από την περιθωριοποίηση των αλλοδαπών μαθητών. Τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας έδειξαν ότι οι κύριοι λόγοι της έλλειψης στόχων και της χαμηλής επίδοσης των αλλοδαπών μαθητών είναι το αίσθημα κατωτερότητας εξαιτίας των ρατσιστικών αντιλήψεων, η έλλειψη επιβράβευσης, το χαμηλό επίπεδο αυτοπεποίθησης, και η αδυναμία εμμονής στους στόχους. Τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας έδειξαν, επίσης, ότι ο κύριος λόγος της δυσπροσαρμογής των αλλοδαπών μαθητών είναι η χαμηλή αυτοαποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών απέναντι στο συγκεκριμένο πρόβλημα, το χαμηλό κοινωνικό οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο των γονέων τους, το πρόβλημα της γλωσσικής επικοινωνίας καθώς και ο δυσλειτουργικός χαρακτήρας του Ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο εστιάζει αποκλειστικά στον ρόλο του Διευθυντή ως την κυρίαρχη μορφή εξουσίας στο σχολικό περιβάλλον, γεγονός που αποτρέπει τους εκπαιδευτικούς από τη λήψη σχετικών πρωτοβουλιών.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 13

Κλινική ψυχολογία και ελληνική πραγματικότητα: ο ρόλος των κλινικών ψυχολόγων στην Ελλάδα της κρίσης

Οργανώτρια/Πρόεδρος: Μ.-Ι. Αργυροπούλου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Συζητήτρια: Α. Καλαντζή-Αζίζι, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Σκοπός του παρόντος συμποσίου είναι να παρουσιάσει την εξέλιξη της κλινικής ψυχολογίας καθώς και της κοινοτικής κλινικής ψυχολογίας από την εμφάνισή της ως σήμερα, με έμφαση στην ιδιαίτερη πορεία που ακολούθησε στην Ελλάδα. Ένας ακόμη σκοπός του συμποσίου είναι να αναδείξει τον πολυδιάστατο ρόλο και την επίδραση των υπόλοιπων κλάδων της Ψυχολογίας στη γέννηση και την εξελικτική πορεία της Κλινικής Ψυχολογίας και να εστιάσει στις ασάφειες και ερωτηματικά που δημιουργούνται αναφορικά με τον ρόλο του κλινικού ψυχολόγου, ως απόρροια της εγγενούς του πολυπλοκότητας σε συνδυασμό με τη βραχύχρονη πορεία της εφαρμοσμένης ψυχολογίας στο νοσοκομείο. Τέλος, θα επιχειρηθεί η ανάλυση της στάσης και της δράσης του κλινικού ψυχολόγου ως επαγγελματία, ως επιστήμονα και ως ιδιαίτερου ψυχολογικού ειδικού στην εποχή της κρίσης. Απώτερος σκοπός του συμποσίου είναι να αναδείξει την εξελικτική πορεία του κλάδου της Κλινικής Ψυχολογίας, τόσο διεθνώς όσο και στην Ελλάδα, και να ανοίξει ένα γόνιμο διάλογο σχετικά με τις δυσκολίες, τις προκλήσεις και το ρόλο του Κλινικού Ψυχολόγου στο παρόν και στο μέλλον.

Η εξέλιξη της Κοινοτικής Κλινικής Ψυχολογίας από το '60 μέχρι σήμερα. Που βρισκόμαστε σήμερα;

Ε. Κουβαράκη, Κ. Αυγουστάκη, Κ. Ευθυμίου

Σύλλογος Κλινικών Ψυχολόγων Ελλάδος

Η παρούσα ομιλία έχει ως στόχο να παρουσιάσει την εξέλιξη της κοινοτικής κλινικής ψυχολογίας (ΚΚΨ) από την εμφάνισή της ως κλάδο, στα μέσα της δεκαετίας του '60 μέχρι σήμερα. Εξετάζοντας την ΚΚΨ στα στάδια της εξέλιξής της, θα παρουσιαστεί διαμέσου αναφορών στη θεματολογία σημαντικών αμερικανικών περιοδικών του κλάδου η μετατόπιση του επιστημονικού ενδιαφέροντος και θα καταδειχτεί γιατί η κοινοτική κλινική ψυχολογία αποτελεί ξεχωριστό κλάδο της ψυχολογίας, καθώς και ποιος είναι ο κοινωνικός και επιστημονικός της ρόλος. Παράλληλα, θα συζητηθούν οι θεωρίες που αποτέλεσαν το θεωρητικό υπόβαθρο του κλάδου, ενώ θα γίνει ιδιαίτερη μνεία στην εξέλιξη της κοινοτικής κλινικής ψυχολογίας τα τελευταία 50 χρόνια, σε συνάρτηση πάντα με το κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο στο οποίο έλαβε χώρα η εξέλιξη αυτή. Επιπλέον, θα συζητηθεί η εξέλιξη της κοινοτικής κλινικής ψυχολογίας στην Ελλάδα, όπου η πορεία της ακολούθησε εντελώς διαφορετικό δρόμο. Τέλος, θα παρουσιαστούν εν συντομία δύο υπηρεσίες (μία στην Αθήνα και μία στη Βιέννη) που αποτελούν παραδείγματα καλής πρακτικής της κοινοτικής κλινικής ψυχολογίας.

Ο προσδιορισμός του πολυδιάστατου ρόλου και της επίδρασης των κλάδων της Ψυχολογίας, στην γέννηση και την εξελικτική πορεία της Κλινικής Ψυχολογίας

Μ. Λεμονούδη, Αθ. Μπούρα, Ε. Παππά, Κ. Χονδρού, Α. Καλαντζή-Αζίζι

Σύλλογος Κλινικών Ψυχολόγων Ελλάδος

Στα μέσα της δεκαετίας του '60, μέσα σε ένα πλαίσιο ευρύτερων κοινωνικό – πολιτικών αλλαγών και ιστορικών εξελίξεων, λαμβάνει χώρα η εμφάνιση μιας σειράς νέων προσεγγίσεων της Ψυχολογίας, οι οποίες αντιτίθενται στον ατομικισμό και τον θετικισμό της «τυπικής» Ψυχολογίας, προωθώντας την ιδέα της αδυναμίας διαχωρισμού του ατόμου από το κοινωνικό – πολιτικό – οικονομικό του περιβάλλον. Τυπικά παραδείγματα αυτών είναι η Κριτική, η Πολιτική και η Κοινωνική (Κλινική) Ψυχολογία και η Κλινική Ψυχολογία. Αναλυτικότερα, η Κριτική Ψυχολογία προτείνει μία νέα προσέγγιση στην ψυχολογική γνώση και πρακτική, με κύριους στόχους την δημιουργία μιας καλύτερης κοινωνίας, στην βάση της κοινωνικής δικαιοσύνης. Η Πολιτική Ψυχολογία, από την άλλη, αποτελεί ένα διεπιστημονικό κλάδο, ο οποίος μελετά την αλληλεπίδραση των πολιτικών και ψυχολογικών διεργασιών. Η Κοινωνική (Κλινική) Ψυχολογία, περισσότερο προσανατολισμένη στην πράξη, επικεντρώνεται στην διερεύνηση της σχέσης μεταξύ ατόμου και κοινότητας και εφαρμόζει παρεμβάσεις με στόχο την προαγωγή της ατομικής και κοινοτικής υγείας και ευεξίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης και αλλαγής. Τέλος, η Κλινική ψυχολογία βρίσκει τις ρίζες της στην Ευρώπη, μέσα από την Ψυχιατρική και την Φιλοσοφία, και η οργάνωση της ως εφαρμοσμένος ξεχωριστός κλάδος της Ψυχολογίας, εντοπίζεται λίγο πριν το τέλος του 19ου αιώνα. Η Κλινική Ψυχολογία επηρεάστηκε από όλες τις εξελίξεις στο χώρο της Ψυχολογίας και η ιστορική πορεία της δεν είναι ανεξάρτητη από την εν γένει πορεία της επιστήμης της Ψυχολογίας, όπως επίσης και αυτής των βασικών και των εφαρμοσμένων Κλάδων της. Μέσα στα περίπου 110 χρόνια της ύπαρξης αυτού του εφαρμοσμένου Κλάδου της Ψυχολογίας διαπιστώνονται διαφοροποιήσεις σε όλα τα επίπεδα. Μέσα από την συγκριτική παρουσίαση των παραπάνω προσεγγίσεων και των διαφοροποιήσεων του επιχειρείται ο προσδιορισμός του πολυδιάστατου ρόλου και της επίδρασης των κλάδων της Ψυχολογίας, στην γέννηση και την εξελικτική πορεία της Κλινικής Ψυχολογίας και της Κοινωνικής (Κλινικής) Ψυχολογίας.

Ο ρόλος του Κλινικού Ψυχολόγου στο Γενικό Νοσοκομείο

Ε. Παππά, Μ.Ι. Αργυροπούλου

Σύλλογος Κλινικών Ψυχολόγων Ελλάδος

Η είσοδος των ψυχολόγων στα Γενικά Νοσοκομεία σηματοδοτεί μία νέα πορεία για την αντίληψη της υγείας και της ασθένειας, προδιαγράφει την σταδιακή εγκατάλειψη των παραδοσιακών βιοϊατρικών μοντέλων και την υιοθέτηση νέων, που δίνουν έμφαση στο αλληλένδετο ψυχής και σώματος, και προβάλλουν την ανάγκη μιας πιο ολιστικής αντιμετώπισης της υγείας και της παρέμβασης στην νόσο. Ωστόσο, η βραχύχρονη πορεία της εφαρμοσμένης ψυχολογίας σε νοσοκομειακό πλαίσιο, σε συνδυασμό με την εγγενή πολυπλοκότητα του ρόλου του κλινικού ψυχολόγου, δημιουργούν αρκετές ασάφειες και ερωτηματικά αναφορικά με τον ρόλο του κλινικού ψυχολόγου μέσα σε ένα Γενικό Νοσοκομείο. Σε γενικές γραμμές, ο ρόλος του κλινικού ψυχολόγου μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο διαρθρώνεται σε πέντε άξονες: την ερευνητική δραστηριότητα, την διδασκαλία και την εποπτεία, την πρωτοβάθμια περίθαλψη και δράσεις, την ψυχολογική εκτίμηση και αξιολόγηση και φυσικά την θεραπεία. Πρόκειται βέβαια για πολύ ευρείες κατηγορίες, οι οποίες εμπερικλείουν μια πλειάδα διαφορετικών καθηκόντων και δυνατοτήτων. Ιδιαίτερως, οι τομείς της αξιολόγησης και κυρίως της θεραπείας έχουν αποτελέσει αντικείμενο εκτενών συζητήσεων αναφορικά με το αν είναι εφικτό να συνδυαστούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι αρχές της ψυχολογικής εκτίμησης και θεραπείας με την υπάρχουσα δομή και τον τρόπο λειτουργίας των σύγχρονων Νοσοκομείων, καθώς και σε πιο πλαίσιο είναι σκόπιμο να προσανατολιστούν οι επερχόμενες αλλαγές, έτσι ώστε να επιλυθούν οι ανακύπτουσες αντιθέσεις, με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Κρίση και Κλινική/οί: ψυχολογική αποδόμηση της κρίσης. Ηθική ενός επαγγέλματος.

Δ. Σδρόλιας, Σύλλογος Κλινικών Ψυχολόγων Ελλάδος

Η παρούσα ανακοίνωση θα λάβει χώρα σε δύο άξονες. Στον πρώτο, θα γίνει μια προσπάθεια κατανόησης των πολλαπλών παραμέτρων και επιπέδων του φαινομένου της κρίσης, μέσα από μία αποδομητική οπτική από πλευράς ψυχολογίας του ίδιου του φαινομένου αλλά και των φαινομένων που συμπαρέλκει και συσκοτίζει. Θα αποφευχθεί ο ξύλινος λόγος μιας τερμινολογίας που αφορά σε προσπάθειες μονόπλευρων αιτιολογήσεων του φαινομένου και μονόπλευρων εξηγήσεων που περιορίζονται στις πολιτικοοικονομικές του μόνο διαστάσεις, ενώ θα γίνει απόπειρα να εξεταστεί στην απόλυτη μοναδικότητά του ως προς τα ιδιαίτερα διακριτικά του γνωρίσματα μέσα από την ψυχολογικά και φιλοσοφικά τραυματική του διάσταση και τις πολυεπίπεδες προβολές της καθώς και τους τρόπους κατανόησης, νοηματοδότησης αλλά και άρνησής αυτής της τελευταίας. Σε αυτά λοιπόν τα συγκείμενα, θα διαχωριστούν μια σειρά από παράγοντες που υπόκεινται ή υπέρκεινται της κρίσης και την κάνουν πραγματικά κάτι παραπάνω από αυτό που είναι, αποτελώντας τα ιδικά γνωρίσματα στα οποία θα έπρεπε να στραφεί οποιαδήποτε δράση και πράξη του κλάδου των κλινικών ψυχολόγων. Θα δούμε λοιπόν σταδιακά το φαινόμενο να μετατοπίζεται στους ιριδισμούς που στην ουσία το αποτελούν, και θα αφήσουμε σταδιακά να αναδυθούν οι κρίσεις της κρίσης: Αυτές που μασκάρει αλλά και αυτές που προκαλεί, και ίσως είναι πιο επικίνδυνες από την ίδια. Αυτή είναι η απαραίτητη προεργασία που χρειάζεται να λάβει χώρα προκειμένου να μεταφράσουμε σε κλινικά ψυχολογικούς όρους τη δίνη των τεκταινομένων που λαμβάνουν χώρα γύρω μας και οι οποίοι μας παρασύρουν απλωνόμενοι σαν ομόκεντροι κύκλοι γύρω από μία εστία για την οποία πλέον χρησιμοποιούμε την λέξη κρίση άκριτα, χωρίς να ξέρουμε πια για τί ακριβώς μιλάμε. Έτσι, θα γλιστρήσουμε αβίαστα στην εξέταση της στάσης και της πράξης του επαγγελματικού κλάδου της κλινικής ψυχολογίας απέναντι σε αυτό, που με τη σειρά τους θα εξεταστούν στις τρεις διαστάσεις που συμπεκνώνονται κάτω από την ιδιαίτερη αυτή κατηγορία: Τη στάση και δράση του κλινικού ψυχολόγου ως επαγγελματία, ως επιστήμονα και ως ιδιαίτερου ψυχολογικού ειδικού.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 11

Κίνητρα στην εκπαίδευση

Προεδρείο: Ε. Δερμιτζάκη, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Γ. Στεφάνου, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Η συμβολή ατομικών και περιβαλλοντικών παραγόντων στη χρήση στρατηγικών αυτο-υπονόμευσης

Γ. Χατζηκυριάκου*, Ε. Γωνίδα, Γ. Κιοσέογλου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η μελέτη των στρατηγικών αυτο-υπονόμευσης σε μαθητές και μαθήτριες Δημοτικού και Γυμνασίου. Η ακαδημαϊκή αυτο-υπονόμηση αναφέρεται στη δημιουργία εμποδίων, στην επιτυχή επίδοση του ατόμου σε στόχους που το άτομο θεωρεί σημαντικούς αλλά εκτιμά ότι έχει χαμηλές πιθανότητες επιτυχίας. Ως συμπεριφορά αποφυγής, η ακαδημαϊκή αυτο-υπονόμηση συνδέεται με τη χαμηλή ακαδημαϊκή επίδοση, την απόσυρση από το σχολείο και την παρεμπόδιση της περαιτέρω ακαδημαϊκής πορείας των μαθητών. Στην παρούσα έρευνα διερευνήθηκε το δίκτυο των σχέσεων μεταξύ των στρατηγικών αυτο-υπονόμευσης και μιας σειράς παραγόντων, ατομικών (γνωστικών, μεταγνωστικών και κινήτρων), και παραγόντων πλαισίου (αντιλήψεις των μαθητών/τριών για το σχολείο και τους γονείς τους) οι οποίοι ήταν πιθανόν να συμβάλουν στη υιοθέτηση των εν λόγω στρατηγικών από παιδιά και εφήβους. Το δείγμα της έρευνας περιλάμβανε 712 μαθητές/τριες Δημοτικού και Γυμνασίου, οι οποίοι/οποίες συμπλήρωσαν μια σειρά ερωτηματολογίων αυτο-αναφοράς. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης διαδρομών έδειξαν ότι (α) οι πεποιθήσεις αυτο-αποτελεσματικότητας αποτελούν σημαντικό διαμεσολαβητικό παράγοντα μεταξύ των αντιλαμβανόμενων στόχων μάθησης των γονέων, των ατομικών στόχων μάθησης των μαθητών/τριών και των στρατηγικών αυτο-υπονόμευσης και (β) η απουσία χρήσης γνωστικών και μεταγνωστικών στρατηγικών αποτελεί σημαντικό διαμεσολαβητικό παράγοντα μεταξύ των αντιλαμβανόμενων στόχων επίδοσης του σχολείου και των γονέων και της ακαδημαϊκής αυτο-υπονόμευσης. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα συζητηθούν υπό το πρίσμα των πρόσφατων βιβλιογραφικών δεδομένων για τις στρατηγικές αυτο-υπονόμευσης στο σχολικό πλαίσιο.

Η χρονική προοπτική των παιδιών

Κ. Γούλα,* Ξ. Χρυσόχου

Πάντειο Πανεπιστήμιο

Πλήθος ερευνών έχουν ασχοληθεί με το ερώτημα της σχέσης των παιδιών με το χρόνο. Η παρούσα έρευνα είχε ως αρχικό στόχο την κατασκευή και επικύρωση ενός αξιόπιστου και έγκυρου εργαλείου μέτρησης της Χρονικής Προοπτικής σε παιδιά σχολικής ηλικίας. Η κλίμακα αυτή σταθμίστηκε με τη βοήθεια ενός μαθητικού δείγματος ($N=365$), βασισμένη στην κλίμακα μέτρησης ΧΠ για ενήλικες Zimbardo Time Perspective Inventory (ZTPI), διατηρώντας και αυτή τη δομή των πέντε παραγόντων (Αρνητικό Παρελθόν, Ηδονιστικό Παρόν, Μέλλον, Θετικό Παρελθόν και Μοιρολατρικό Παρόν) και τη σημασιολογική φύση των items. Η κλίμακα αυτή στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκε για τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της ΧΠ και της προσλαμβανόμενης κοινωνικοοικονομικής ευαλωτότητας στον μαθητικό πληθυσμό ($N=376$). Η βασική ερευνητική υπόθεση υποστηρίζει ότι παιδιά τα οποία προέρχονται από ευάλωτα κοινωνικοοικονομικά περιβάλλοντα όπου επικρατεί η αβεβαιότητα και η επισφάλεια θα είναι περισσότερο προσανατολισμένα στο παρόν ενώ, αντίθετα, παιδιά που έχουν ανατραφεί μέσα σε λιγότερο ευάλωτα στρώματα όπου η μελλοντική στόχευση και ο προγραμματισμός είναι εφικτοί θα είναι περισσότερο προσανατολισμένα στο μέλλον. Τα ευρήματα επαληθεύουν την υπόθεσή μας. Τρεις από τις υποκλίμακες του εργαλείου (Μέλλον, Ηδονιστικό Παρόν, Μοιρολατρικό Παρόν) χρησιμοποιήθηκαν τέλος σε έναν πειραματικό χειρισμό αυτο-παρουσίασης σχετικά με την κανονιστική νοηματοδότηση του χρόνου ο οποίος πραγματοποιήθηκε με 48 μαθητές δημοτικού σχολείου και έδειξε ότι η μελλοντική χρονική προοπτική, η οποία είναι πολύ πιο ισχυρή στα παιδιά των ανώτερων τάξεων, ταυτίζεται με μια θετική κοινωνική εικόνα ενώ οι προοπτικές του ηδονιστικού και του μοιρολατρικού παρόντος, οι οποίες χαρακτηρίζουν περισσότερο παιδιά που προέρχονται από λιγότερο ευνοημένα περιβάλλοντα, ταυτίζονται με μια αρνητική κοινωνική εικόνα των μαθητών.

Στόχοι επίτευξης και αντιγραφή

Μ. Αποστόλου, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Η θεωρία των στόχων επίτευξης (Elliot & McGregor, 2001) αποτελεί μία σύγχρονη θεωρητική προσέγγιση για την κατανόηση των κινήτρων σε πλαίσια επίτευξης, όπως είναι το σχολείο, και υποστηρίζει την ύπαρξη τεσσάρων στόχων επίτευξης (μάθησης-προσέγγισης, μάθησης-αποφυγής, επίδοσης-προσέγγισης, επίδοσης-αποφυγής). Η ερευνητική μαρτυρία υπέδειξε ότι ο καθένας από αυτούς τους στόχους συνδέεται με διαφορετικά γνωστικά και συναισθηματικά αποτελέσματα και μορφές συμπεριφοράς, άλλες από τις οποίες βοηθούν τη μάθηση και άλλες όχι. Τα τελευταία χρόνια, ένα συνεχώς αυξανόμενο ερευνητικό σώμα επιχειρεί να εξηγήσει μορφές ακαδημαϊκής «ανεπιμότητας» μέσα από την θεώρηση της προσέγγισης των στόχων επίτευξης. Η επιλογή της αντιγραφής, ως μέσου επίτευξης των στόχων, θεωρείται ένας τύπος ακαδημαϊκής ανεπιμότητας και αποτελεί μία μορφή συμπεριφοράς, μία «στρατηγική» που οι ερευνητές θεωρούν ότι η υιοθέτησή της επηρεάζεται από τον ιδιαίτερο τύπο στόχου που επιδιώκουν οι μαθητές-ές, όταν εμπλέκονται με ένα έργο (Anderman & Murdock, 2007). Η παρούσα έρευνα είχε σκοπό να εξετάσει αν και πώς διαφορετικοί τύποι στόχων επίτευξης σχετίζονται με πρακτικές αντιγραφής. Το δείγμα αποτέλεσαν 91 φοιτήτριες της Φιλοσοφικής Σχολής που παρακολουθούσαν το πρώτο εξάμηνο των σπουδών τους. Χρησιμοποιήθηκαν δύο ερωτηματολόγια αυτο-αναφοράς: για τη μέτρηση των στόχων επίτευξης χρησιμοποιήθηκε το Ερωτηματολόγιο Στόχων Επίτευξης-Αναθεωρημένο (Elliot & Murayama, 2008) και για την μέτρηση πρακτικών αντιγραφής χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο των Anderman, Griesinger, and Westerfield (1998). Οι οδηγίες στα δύο ερωτηματολόγια ήταν οι απαντήσεις να έχουν σημείο αναφοράς το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών στην Γ' τάξη του Λυκείου. Ο συντελεστής συσχέτισης Pearson χρησιμοποιήθηκε για την μέτρηση του βαθμού των συσχετίσεων και το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας ήταν $p < .05$. Τα αποτελέσματα αποκάλυψαν την ύπαρξη στατιστικά σημαντικής αρνητικής συσχέτισης ανάμεσα στον στόχο μάθησης-προσέγγισης και στην αντιγραφή ($0.228, p=.041$). Η έρευνα υπογραμμίζει τη σημαντικότητα της ενθάρρυνσης του στόχου μάθησης-προσέγγισης που θα μπορούσε να συμβάλει στην ελαχιστοποίηση και στην εξάλειψη της πιθανότητας για αντιγραφή.

Ο ρόλος της ελπίδας στην απόδοση αιτίων και στα συναισθήματα για την επίδοση στη γλώσσα και στα μαθηματικά

Γ. Στεφάνου, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Η παρούσα εργασία εξέτασε (α) τις αιτιακές αποδόσεις και τα συναισθήματα μαθητών για την υποκειμενικώς εκτιμώμενη επιτυχημένη ή αποτυχημένη σχολική επίδοσή τους στη γλώσσα και στα μαθηματικά και (β) το ρόλο της ελπίδας (pathways thinking, agency thinking) στη διαμόρφωση της αντιλαμβανόμενης επιτυχημένης ή αποτυχημένης σχολικής επίδοσης στα παραπάνω μαθησιακά αντικείμενα, στη διαμόρφωση των συνακόλουθων αιτιακών αποδόσεων και συναισθημάτων, και στην επίδραση των αιτιακών αποδόσεων στα συναισθήματα. Στην έρευνα συμμετείχαν 342 μαθητές και μαθήτριες, Έ'και ΣΤ' δημοτικού σχολείου, αντιπροσωπεύοντας ποικιλία κοινωνικο-οικονομικού οικογενειακού επιπέδου. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι (α) η επιτυχημένη και αποτυχημένη σχολική επίδοση αποδόθηκε σε σταθερούς και ασταθείς (εξωτερικούς στη γλώσσα) παράγοντες, αντιστοίχως, (β) οι συμμετέχοντες βίωσαν έντονα θετικά συναισθήματα για την επιτυχημένη σχολική επίδοση, και μέτριας έντασης αρνητικά συναισθήματα για την αποτυχημένη σχολική επίδοση, (γ) η ελπίδα (κυρίως, agency thinking) ήταν ισχυρός παράγοντας στη διάκριση της αποτυχημένης από της αποτυχημένης σχολικής επίδοσης, και στη διαμόρφωση των συνακόλουθων αιτιακών αποδόσεων (ιδίως, της σταθερότητας), κυρίως για αποτυχημένη επίδοση και στα μαθηματικά, και (δ) η ελπίδα (εντονότερα, pathway thinking) επηρέασε θετικά τα συναισθήματα, και την επίδραση των αιτιακών αποδόσεων στα συναισθήματα, κυρίως για την αποτυχημένη επίδοση. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας συμβάλλουν στη σπουδαιότητα της διερεύνησης της επίτευξης των παιδιών σε ποικίλα μαθησιακά αντικείμενα, όσον αφορά το ρόλο της ελπίδας στη σχολική επίδοση, στις συνακόλουθες αιτιακές αποδόσεις και στα συνακόλουθα συναισθήματα.

Η προσαρμογή στο πανεπιστήμιο και τα ακαδημαϊκά κίνητρα ως παράγοντες πρόβλεψης των συναισθημάτων επίτευξης Ελλήνων φοιτητών/τριών

Κ. Αρώνη*, Μ. Κριεκούκη*, Ε. Δερμιτζάκη, Φ. Μπονώτη

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η παρούσα έρευνα εξετάζει τις σχέσεις της ψυχοκοινωνικής προσαρμογής στο πανεπιστήμιο και της ακαδημαϊκής αυτο-αποτελεσματικότητας Ελλήνων φοιτητών/τριών με τα συναισθήματα που αναφέρουν ότι βιώνουν σε συνήθεις συνθήκες εξέτασης στο πανεπιστήμιο. Στην έρευνα συμμετείχαν 510 φοιτητές/τριες ελληνικού πανεπιστημίου από διαφορετικά τμήματα και εξάμηνα σπουδών. Η προσαρμογή των φοιτητών/τριών εξετάστηκε με το *Ερωτηματολόγιο Προσαρμογής στο Πανεπιστήμιο* (College Adaptation Questionnaire, Crombag, 1968) και η ακαδημαϊκή αυτο-αποτελεσματικότητα με την υποκλίμακα *Αυτο-αποτελεσματικότητα* του *Ερωτηματολογίου Κινήτρων Μάθησης στις Φυσικές Επιστήμες* (Students' Motivation towards Science Learning, Tuan et al., 2005) το οποίο προσαρμόστηκε κατάλληλα για το σύνολο των μαθημάτων. Χρησιμοποιήθηκε, επίσης, το *Ερωτηματολόγιο Συναισθημάτων ως προς τις Εξετάσεις* (Test Emotions Questionnaire, Pekrun et al., 2004) το οποίο εξετάζει τέσσερα θετικά και τέσσερα αρνητικά συναισθήματα σχετικά με τις εξετάσεις στο πανεπιστήμιο. Η εσωτερική συνοχή και η δομική εγκυρότητα των παραπάνω εργαλείων ήταν ικανοποιητικές έως υψηλές. Οι αναλύσεις έδειξαν σημαντικές συσχετίσεις της προσαρμογής στο πανεπιστήμιο και, ιδιαίτερα, της ακαδημαϊκής αυτο-αποτελεσματικότητας με τα περισσότερα συναισθήματα επίτευξης και, συγκεκριμένα, θετικές συσχετίσεις με τα θετικά συναισθήματα και αρνητικές με τα αρνητικά. Οι αναλύσεις παλινδρόμησης έδειξαν ότι οι δύο παραπάνω μεταβλητές εξηγούν σημαντικό μέρος της διακύμανσης των συναισθημάτων *απελπισία*, *ντροπή* αλλά και *ελπίδα* τα οποία αναφέρουν οι φοιτητές/τριες ότι βιώνουν σε σχέση με τις εξετάσεις στο πανεπιστήμιο. Τα αποτελέσματα θα συζητηθούν στο πλαίσιο της θεωρίας ελέγχου-αξίας των συναισθημάτων επίτευξης του Pekrun (2009) προκειμένου να διαφωτιστεί περαιτέρω η συναισθηματική εμπειρία των εξετάσεων στο πανεπιστήμιο σε σχέση με τη γενικότερη προσαρμογή των φοιτητών/τριών και με τα κίνητρά τους.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 12**Αντιμετωπίζοντας την κρίση...**Προεδρείο: Τ. Δουλλκέρη, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*Β. Θεολόγη, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης***Ο ρόλος του Κέντρου Πρόληψης σε καιρούς «κρίσης»**

Ε. Σπυροπούλου*, Φ. Μαρόγλου

Κέντρο Πρόληψης και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας Δυτικής Θεσσαλονίκης «Δίκτυο Άλφα»

Το Κέντρο Πρόληψης και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας Δυτικής Θεσσαλονίκης «Δίκτυο Άλφα» ως φορέας που δραστηριοποιείται στην πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας, έχει γίνει τα τελευταία τρία κυρίως χρόνια αποδέκτης τόσο ατομικών όσο και ομαδικών αιτημάτων για παρεμβάσεις πρόληψης με περιεχόμενο που συνδέεται άμεσα ή έμμεσα με την οικονομική κρίση. Με τη χρήση δομημένης φόρμας καταγραφής τόσο των ατομικών αιτημάτων όσο και των αιτημάτων από την κοινότητα, διαπιστώνεται ότι έχει αυξηθεί σημαντικά σε σχέση με το παρελθόν ο αριθμός των ανθρώπων που απευθύνονται στο Κέντρο Πρόληψης για βραχεία συμβουλευτική σε προσωπικά ή οικογενειακά προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Η πλειοψηφία των ατομικών αιτημάτων αφορά προβλήματα συμπεριφοράς των παιδιών όπως η επιθετικότητα, καθώς και προβλήματα στη σχέση του ζευγαριού τα οποία σύμφωνα με τις μαρτυρίες των συμβουλευόμενων εντείνονται από τα οικονομικά προβλήματα, την ανεργία και την ανασφάλεια. Παρόμοια σημαντική αύξηση παρατηρείται και στα ομαδικά αιτήματα που δέχεται το Κέντρο Πρόληψης από την κοινότητα για βραχείες ή μακρόχρονες παρεμβάσεις, κυρίως από Συλλόγους Γονέων και εκπαιδευτικών. Συγκριτικά με το παρελθόν διαπιστώνεται αύξηση των αιτημάτων για παρεμβάσεις με περιεχόμενο α) τις επιπτώσεις της κρίσης στα παιδιά, την οικογένεια και το σχολείο, β) την ενδοσχολική βία και γ) την εξάρτηση από το Διαδίκτυο. Περιγράφεται η μεθοδολογία των παρεμβάσεων του Κέντρου Πρόληψης που αποσκοπεί στην ενδυνάμωση των ατομικών και κοινωνικών δεξιοτήτων, στην ενίσχυση των διαπροσωπικών σχέσεων και στην κινητοποίηση της κοινότητας, με τελικό στόχο τη διαχείριση των δυσκολιών και την πρόληψη επικίνδυνων συμπεριφορών. Τέλος, παρουσιάζονται διαπιστώσεις της επιστημονικής ομάδας κατά την συνδιαλλαγή με τους ανθρώπους της κοινότητας, με κύρια την αγωνία και την επιτακτικότητα με την οποία διατυπώνονται τα αιτήματα αλλά και το αίσθημα προσωπικής και επαγγελματικής ευθύνης για τον ρόλο του στελέχους πρόληψης απέναντι στις κοινωνικές ανάγκες σήμερα. Προτείνεται η αύξηση των παρεμβάσεων που σχετίζονται με την πρόληψη των επιπτώσεων της κρίσης στην ψυχική υγεία, η αύξηση των παρεμβάσεων ενδεικτικής πρόληψης που αφορά τις ομάδες υψηλού κινδύνου και η προώθηση της διασύνδεσης των φορέων υγείας με το Κέντρο Πρόληψης.

Διλήμματα και προοπτικές για τον εκπαιδευτικό στους κρίσιμους καιρούς των αντιφάσεων

Ε. Δαμιανίδου, Ε. Φτιάκα

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Στην παρούσα εργασία συζητούνται τα διλήμματα και οι προοπτικές που διανοίγονται για το σύγχρονο εκπαιδευτικό, ως αποτέλεσμα της προβληματικής σχέσης του κράτους πρόνοιας με το νεοφιλελευθερισμό. Για να γίνουν καλύτερα αντιληπτές οι αντιφάσεις, παρουσιάζονται τα θετικά και αρνητικά στοιχεία των δύο θεωρήσεων, καθώς και ο αντίκτυπος που έχουν στο ρόλο του εκπαιδευτικού και στον τρόπο λειτουργίας του σχολείου. Όπως προκύπτει, λοιπόν, κύριο θετικό παρεπόμενο του κράτους πρόνοιας θεωρείται η αντίληψη της εκπαίδευσης ως δημόσιο αγαθό που πρέπει να παρέχεται ισότιμα σε όλους, ενώ αρνητικά στοιχεία αποτελούν η γραφειοκρατία και το ασύμφορο της κοινωνικοοικονομικής πολιτικής. Από την άλλη, ως θετικά χαρακτηριστικά του νεοφιλελεύθερου κράτους προτάσσονται το δικαίωμα επιλογής στην εκπαίδευση και η προσπάθεια για επίτευξη αποτελεσματικότητας, ενώ στόχους αρνητικής κριτικής αποτελούν ο εργαλειακός χαρακτήρας και η εμπορευματοποίηση της εκπαίδευσης. Στη συνέχεια, αναπτύσσεται προβληματισμός για το ρόλο του εκπαιδευτικού εντός αυτού του αντιφατικού συγκειμένου. Όπως προκύπτει λοιπόν, ο σύγχρονος εκπαιδευτικός έχει δύσκολο ρόλο εντός ενός σχολείου με νεοφιλελεύθερο προσανατολισμό και περιορισμένη ανθρωπιστική διάσταση, αφού οφείλει να είναι αποτελεσματικός, αλλά και να ανταποκρίνεται ταυτόχρονα στις επιταγές της αγοράς, δίνοντας εργαλειακή υφή στην παιδευτική πρά-

ξη, έστω και αν αυτό σημαίνει ότι χάνει τον καθαυτό του ρόλο ως «δάσκαλος» και παροχέας ουσιαστικής αγωγής. Επομένως, για να δοθούν απαντήσεις στα αναδυόμενα διλήμματα, απαιτείται εξεύρεση ενός τρίτου δρόμου, ο οποίος, μέσα από την παροχή μιας πιο «παιδευτικής» παιδείας, όπως προσδιορίζεται από την κριτική παιδαγωγική, συνδυάζει τα θετικά του προνοιακού αλλά και του νεοφιλελεύθερου σχολείου, ενώ ταυτόχρονα εστιάζει στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης. Μέσα από ένα τέτοιο συνδυασμό, ο μαθητής δέχεται πολυδιάστατη και ποιοτική εκπαίδευση και επομένως γίνεται ανταγωνιστικός, όχι γιατί μαθαίνει να ακολουθεί πειθήνια τις επιταγές της αγοράς, αλλά επειδή αποκτά βάθος ψυχής και πλάτος γνώσεων στα πλαίσια της δημοκρατικής πολιότητας. Με αυτόν τον τρόπο, μπορεί τελικά να καταστεί δυνατή η αντιμετώπιση της κρίσης στην εκπαίδευση.

Η χρήση νέων τεχνολογιών στην εφαρμογή ενός προγράμματος πρώιμης παρέμβασης σε απομακρυσμένες περιοχές

Π. Δημητροπούλου^{*1,2}, Δ. Φιλιππάτου^{1,3}, Γ. Σιδερίδης^{1,4}, Μ. Χαμάου¹, Α. Καλπαδάκη¹, Μ. Διαμαντή¹, Γ. Σκουρογιάννη¹, Α. Σπανού¹, Μ. Α. Widdershoven¹

¹Διαγνωστική και Θεραπευτική Μονάδα για το Παιδί Σπ. Δοξιάδης, ² Πανεπιστήμιο Κύπρου, ³ Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας,

⁴ Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η συγκεκριμένη παρουσίαση αφορά στην αποτελεσματικότητα της χρήσης νέων τεχνολογιών, όπως η «τηλεϊατρική» (skype) και ειδικότερα στην παροχή θεραπευτικών παρεμβάσεων από απόσταση στο πλαίσιο ενός προγράμματος πρώιμης παρέμβασης, το οποίο έχει σχεδιαστεί και εφαρμόζεται από τη Διαγνωστική και Θεραπευτική Μονάδα για το Παιδί «Σπύρος Δοξιάδης», με τη χρηματοδότηση του Ιδρύματος Σπύρου Νιάρχου. Το πρόγραμμα αποτελείται από τέσσερις αλληλένδετες φάσεις και διανύει το δεύτερο έτος συστηματικής εφαρμογής του. Οι εξειδικευμένες υπηρεσίες μέσω τηλεδιάσκεψης αφορούν: α) την πρώιμη παρέμβαση (portage), β) την ψυχοθεραπεία μητέρας-βρέφους, γ) τη συμβουλευτική γονέων, δ) τη λογοθεραπεία και ε) την εργοθεραπεία και παρέχονται σε οικογένειες με βρέφη και νήπια 0-4 ετών, που διαμένουν σε νησιά των Κυκλάδων (Πάρο, Αντίπαρο, Μήλο). Παράλληλα με τις εβδομαδιαίες συνεδρίες μέσω skype πραγματοποιούνται επισκέψεις των θεραπειών στα νησιά ανά δίμηνο και παρεμβάσεις και στο χώρο των νηπιαγωγείων. Στην παρούσα εργασία θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα από τις θεραπείες σε Πάρο-Αντίπαρο για 36 βρέφη και νήπια έως 4 ετών τα οποία προέκυψαν από την επανεξέταση των παιδιών μετά την ολοκλήρωση της θεραπείας ενός έτους στα ακόλουθα εργαλεία: (α) Bayley III Scales Of Infant Development (β) Griffiths Developmental test (γ) Preschool Language Scale - PLS pre-school (δ) Movement ABC-2 Test, (ε) Developmental Test of Visual Perception 2 και (στ) το PSI Parenting Stress Index. Παράλληλα, στο διάστημα των θεραπειών οι θεραπευτές συμπλήρωναν πρωτόκολλα αξιολόγησης της κάθε συνεδρίας σχετικά με την επαφή θεραπευτή – θεραπευόμενου, την επίτευξη των στόχων των συνεδριών, τη συνεργασία με τους γονείς και τη συμμετοχή των νηπίων. Οι πρώτες ενδείξεις για την εφαρμογή των τηλεδιασκέψεων είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικές χωρίς να παραβλέπονται τυχόν δυσκολίες που προέκυψαν. Με την ολοκλήρωση της υλοποίησης του προγράμματος η Διαγνωστική και Θεραπευτική Μονάδα προσβλέπει στη μετάδοση της τεχνογνωσίας και των καλών πρακτικών για συνέχιση της στήριξης βρεφών/ νηπίων και των οικογενειών τους μέσω της δημιουργίας ενός δικτύου υποστήριξης και σε άλλες απομακρυσμένες περιοχές.

Κρίσιμες ευκαιρίες για προβληματισμό: διερευνώντας τα αιτήματα για υπηρεσίες

Διασυνδεδετικής Συμβουλευτικής στο Γενικό Νοσοκομείο

Β. Σιαφάκα*, Κ. Κώτσιη, Α. Ζαχαρή, Ν. Ντούσκας, Μ. Τσατσάνη, Β. Μαυρέας

Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Ιωαννίνων

Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν να εντοπισθούν πιθανές διαφορές ως προς τον αριθμό, τον τύπο και την ένταση της ψυχοπαθολογίας των νοσηλευόμενων ασθενών Παθολογικών και Χειρουργικών Κλινικών, που παραπέμφθηκαν για εκτίμηση στην Ομάδα Διασυνδεδετικής Ψυχιατρικής του ΠΓΝ Ιωαννίνων, πριν ακόμη γίνει αισθητή η κρίση (2009) και των ασθενών που παραπέμφθηκαν κατά το 2012. Η συλλογή των δεδομένων έγινε από τις επίσημες καταγραφές στο αρχείο περιστατικών της Ομάδας Διασυνδεδετικής Ψυχιατρικής. Οι παράγοντες που μελετήθηκαν ήταν ο αριθμός των ασθενών που πα-

ραπέμφθηκαν, τα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά τους, η σωματική νόσος, η αιτία παραπομπής τους, ο τύπος και η σοβαρότητα της ψυχοπαθολογίας που διαπιστώθηκε, καθώς και το είδος της παρέμβασης που πραγματοποιήθηκε. Από την επεξεργασία των αποτελεσμάτων φάνηκε διαφοροποίηση ως προς την αιτία παραπομπής, η οποία, είναι πιθανό, να μη συσχετίζεται μόνο με την επιβάρυνση της ψυχολογικής κατάστασης των ασθενών, αλλά έμμεσα και με την αντίστοιχη μεταβολή στη διάθεση και τη στάση των επαγγελματιών υγείας, καθώς τα αιτήματα για εκτίμηση δε διατυπώνονται άμεσα από τους ασθενείς, αλλά από τους θεράποντες. Σχετικά με τον τύπο παρέμβασης, διαπιστώθηκε πως η πλειονότητα των περιπτώσεων έχρηζε τόσο φαρμακευτικής αγωγής, όσο και συστηματικής ψυχολογικής στήριξης, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις κρίθηκε αναγκαία η παρέμβαση της Κοινωνικής Υπηρεσίας του νοσοκομείου. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι υπήρξαν αιτήματα χορήγησης πιστοποιητικών – γνωματεύσεων για δικαστική ή άλλη χρήση (π.χ., ρύθμιση οικονομικών υποθέσεων), κάτι που δεν είχε παρατηρηθεί, τουλάχιστον σε αυτή τη συχνότητα τα προηγούμενα χρόνια λειτουργίας της Διασυνδεδετικής Ψυχιατρικής στο ΠΓΝΙ.

Η κρίση και ο τύπος στους κρίσιμους καιρούς της ελληνικής κοινωνίας

Τ. Δουλκέρη¹, Β. Θεολόγη², Α. Τσιολχά¹

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Τα τελευταία τρία χρόνια η Ελληνική Κοινωνία και Οικονομία βιώνει τη μεγαλύτερη κρίση στη σύγχρονη ιστορία της. Σε πρώτη φάση, η κρίση ήταν για το μεγαλύτερο μέρος τους ελληνικού πληθυσμού μια αόριστη έννοια που συμπυκνωνόταν σε υποβαθμίσεις της ελληνικής οικονομίας από διάφορους οίκους αξιολόγησης αλλά και εκτροχιασμού των επιτοκίων δανεισμού της ελληνικής οικονομίας. Τουλάχιστον, αυτό μετέφεραν στον ελληνικό λαό τα Ελληνικά Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Αργότερα, και όταν συνέπειες της κρίσης άρχισαν να γίνονται αντιληπτές σε όλους τους τομείς της ελληνικής κοινωνίας τότε τα Ελληνικά Μέσα μίλησαν για «πτώχευση», «καταστροφή», «ξεπούλημα» του ίδιου του ελληνικού κράτους. Και ενώ η κρίση από οικονομική εξελίχθηκε σε κοινωνική άρχισε να γίνεται λόγος και για «κρίση αξιών», τότε πολλοί κατέδειξαν μια νέα τάξη πραγμάτων. Ποιες είναι όμως οι ευκαιρίες που δημιουργήθηκαν μέσα στην κρίση; (αξιοποίηση προγραμματικών ΕΣΠΑ, στοιχεία Νέων Επενδύσεων, βραβεία Ελλήνων Επιστημόνων, Καλλιτεχνών κ.α.) Ποιος είναι ο ρόλος των Ελληνικών Μέσων Επικοινωνίας στη διαμόρφωση ενός κλίματος γενικευμένης απαισιοδοξίας και πανικού μεταξύ των Ελλήνων Πολιτών; Συνεπώς, το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσο ο Ελληνικός Τύπος επικεντρώθηκε τα τελευταία τρία χρόνια στην προβολή κυρίως «κακών νέων» (Ανεργία, Δυστυχήματα – Ατυχήματα, Φτωχοποίηση Ελλήνων Πολιτών κ.α.). Για να απαντήσουμε στο ερώτημα θα χρησιμοποιήσουμε πρωτοσέλιδα εφημερίδων πανελληνίας κυκλοφορίας (ερευνητικό δείγμα) που ακολούθησαν σημαντικά γεγονότα της περιόδου της κρίσης. Συγκεκριμένα, θα εξεταστούν οι χρονικές περιόδοι μετά τις ακόλουθες ημερομηνίες: 6/5/2010 Ψήφιση του 1ου Μνημονίου από το Ελληνικό Κοινοβούλιο, 29/6/2011 ψήφιση Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος από την Βουλή των Ελλήνων, 27/10/2011 Κούρεμα Ελληνικού Χρέους κατά 50%, 11/11/2011 Ορκωμοσία Κυβέρνησης Συνεργασίας. 13/2/2012 Ψήφιση 2ου Μνημονίου από το Ελληνικό Κοινοβούλιο, 9/3/2012 Ολοκλήρωση PSI, 21/6/2012 Ορκωμοσία Κυβέρνησης Σαμαρά, 7/11/2012 Υπερψήφιση από την Βουλή των Ελλήνων του 2ου Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος Δημοσιονομικής Εξυγίανσης για την Ελληνική Οικονομία. Τα παραπάνω στοιχεία μελέτης θα αναλυθούν με το μεθοδολογικό εργαλείο της Ανάλυσης Περιεχομένου (ποσοτική - ποιοτική).

ΣΑΒΒΑΤΟ 18 ΜΑΙΟΥ 2013**09.00-10.30****ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 5****Κοινωνικές αξίες και κοινωνικά αξιώματα στην Ελλάδα: τάσεις συμβατές;**Οργανώτρια/Πρόεδρος: Α. Παπαστυλιανού, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*Συζητητής: Ν. Χριστάκης, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Σύμφωνα με τον Bourdieu (1972) και τους Markus και Kitayama (1994) οι πολιτισμικές αξίες αναπαριστούν τις αφηρημένες ιδέες που μοιράζονται άρρητα ή ρητά τα άτομα σε σχέση με το τι είναι καλό, σωστό και επιθυμητό σε μια κοινωνία. Τα κοινωνικά αξιώματα από την άλλη ως γενικευμένες απόψεις, απηχούν κάποιο βαθμό αξίωσης και εμπιστοσύνης από την πλευρά του ατόμου που τα εκφράζει, εστιάζοντας περαιτέρω στην αναμενόμενη συμπεριφορά ενώ συντελούν στην λειτουργικότητα και αποτελεσματικότητα του ατόμου. Η διερεύνηση τόσο των κοινωνικών αξιών όσο και των κοινωνικών αξιωμάτων δεδομένης της διαφοράς που προκύπτει στην οικονομική «προβλεπτική» τους δυνατότητα συζητώνται στο συμπόσιο στη βάση διαφορετικών κοινωνικών εκφάνσεων π.χ., στη σχέση τους με την πολιτική, την κοινωνική συμμετοχή, την εκπαίδευση με σκοπό την κατανόηση των βαθύτερων κοινωνικών αλλαγών που επέρχονται. Ο Β. Παυλόπουλος εξετάζει, στην έρευνα του, τις πολιτικές προτιμήσεις και την πολιτική συμμετοχή στη σχέση τους με τις προσωπικές αξίες ενδοπολιτισμικά και σε επίπεδο ατομικών διαφορών. Οι Αντ. Παπαστυλιανού και Ευθ. Λαμπρίδης εξετάζουν τις κοινωνικές αξίες και τη συσχέτισή τους με το αξιακό δίπολο Ατομικισμός - Συλλογικότητα καθώς και την προβλεπτική τους σχέση έναντι της φιλοκοινωνικής - αλτρουϊστικής συμπεριφοράς. Οι Γκαρή, Μυλωνάς και Νικολοπούλου στην έρευνά τους εξετάζουν τις εκπαιδευτικές αξίες που λειτουργούν ρυθμιστικά στην επιλογή των μέσων για μάθηση και εκπαίδευση και συζητούν το περιεχόμενο που αυτές παίρνουν σε σχέση με την γεωγραφική και κοινωνικο-πολιτισμική διαφοροποίηση των χωρών που συμμετείχαν στην έρευνα σε σχέση με την ατομικιστική-συλλογική διάσταση τους. Τέλος, η Παναγιωτοπούλου παρουσιάζει σε ποιοτικής προσέγγισης έρευνα με ομάδες εστίασης διαφορετικής ηλικιακής προέλευσης τις βασικές ιδέες στις οποίες πιστεύουν οι Έλληνες ότι βασίζεται και ερμηνεύεται η καθημερινότητα, η ζωή και ο κόσμος στο πλαίσιο της μελέτης των διαστάσεων των πέντε κοινωνικών αξιωμάτων και μιας πιθανής αναδυόμενης διεύρυνσής τους στο ελληνικό δείγμα. Η συζήτηση θα περιστραφεί γύρω από τη συμβατότητα των δύο αυτών τάσεων μελέτης των βαθύτερων κινήτρων - κοινωνικών αξιώσεων της συμπεριφοράς στην ελληνική κοινωνία.

Πολιτικές προτιμήσεις και πολιτική συμμετοχή: ο ρόλος των προσωπικών αξιώνΒ. Παυλόπουλος, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η πολιτική συμπεριφορά μελετάται συνήθως με διπολικές διαστάσεις, του τύπου δεξιά-αριστερά ή συντηρητική-προοδευτική τοποθέτηση (Jacoby, 1995 Papastamou, Prodromitis, & Iatridis, 2005). Η διακύμανση των πολιτικών προτιμήσεων έχει εξεταστεί σε συνάρτηση με δημογραφικούς παράγοντες ή γνωρίσματα της προσωπικότητας (π.χ., Vecchione et al., 2011). Πιο πρόσφατα, έχει επισημανθεί η δυναμική χρησιμότητα της έννοιας των αξιών ως οργανωτικού πλαισίου για την κατανόηση των πολιτικών στάσεων (Feldman, 2003). Η παρούσα έρευνα, μέρος ευρύτερου διαπολιτισμικού προγράμματος, κινείται πάνω σε αυτή την αρχή επιχειρώντας να μελετήσει τις πολιτικές προτιμήσεις και την πολιτική συμμετοχή με βάση το μοντέλο αξιών του Schwartz (1992, 2006). Το δείγμα συγκρότησαν 375 άτομα (51.5% γυναίκες), ηλικίας 24-70 ετών (μ.ό.=41.9), από διάφορες περιοχές της Ελλάδας (53.4% εκτός Αθηνών). Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο αξιών Portrait Values Questionnaire (Schwartz, 2006) και απάντησαν σε ερωτήσεις σχετικά με τις πολιτικές προτιμήσεις, την πολιτική συμπεριφορά και το κοινωνικο-δημογραφικό τους προφίλ. Σε γενικές γραμμές, τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν τις ερευνητικές υποθέσεις. Οι προσωπικές αξίες αποδείχθηκαν σημαντικοί προβλεπτικοί δείκτες του πολιτικού προσανατολι-

σμού, εξηγώντας 26% της διασποράς της εξαρτημένης μεταβλητής. Ειδικότερα, η Παράδοση, η Ασφάλεια και τα Επιτεύγματα συνδέθηκαν με τη συντηρητική/δεξιά αυτοτοποθέτηση, ενώ η Παγκοσμιότητα με την προοδευτική/αριστερή αυτοτοποθέτηση. Από το άλλο μέρος, οι προσωπικές αξίες προέβλεψαν μικρότερο ποσοστό (5.7%) διακύμανσης της πολιτικής συμμετοχής, με οριακά σημαντική τη συμβολή της Διέγερσης. Η εσωτερική δομή και η διαφοροποίηση των προσωπικών αξιών ως προς το φύλο, την ηλικία και το επίπεδο εκπαίδευσης κινήθηκαν σε αναμενόμενες κατευθύνσεις, οι οποίες ήταν συμβατές με τα ευρήματα της διεθνούς βιβλιογραφίας. Συμπερασματικά, διαπιστώνεται η χρησιμότητα των προσωπικών αξιών, όχι μόνο σε επίπεδο διαπολιτισμικής σύγκρισης αλλά και ενδοπολιτισμικά, εν προκειμένω για τη μελέτη των ατομικών διαφορών όσον αφορά τις πολιτικές στάσεις και συμπεριφορές.

Οι κοινωνικές αξίες και φιλοκοινωνική συμπεριφορά των Ελλήνων και ο προσανατολισμός τους προς τον ατομικισμό και τη συλλογικότητα

Α. Παπαστυλιανού, Ε. Λαμπρίδης

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η μελέτη των κοινωνικών αξιών στην Κοινωνική Ψυχολογία πήρε καινούργια τροπή όταν άρχισαν να μελετώνται ιδιαίτερα οι σημαντικές διαστάσεις του Ατομικισμού και της Συλλογικότητας, μετά από την κλασική διαπολιτισμική έρευνα μεταξύ 40 χωρών του Hofstede (1981). Οι δύο αυτές διαστάσεις φάνηκε διαχρονικά να συσχετίζονται με άλλες βασικές διαστάσεις της ανθρώπινης συμπεριφοράς και κοινωνικής δράσης και να αποτελούν πλαίσιο ερμηνείας σε κοινωνικό και εργασιακό πλαίσιο. Θέμα της έρευνας στην παρούσα ανακοίνωση αποτελεί η διερεύνηση των κοινωνικών αξιών των Ελλήνων, ο προσανατολισμός τους ως προς τον ατομικισμό και τη συλλογικότητα και η τάση τους για παροχή βοήθειας ως αλτρουισμός. Οι συμμετέχοντες από διάφορες περιοχές της χώρας (N=580) συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια αυτο-αναφοράς αποτελούμενα από τα ακόλουθα ψυχομετρικά εργαλεία: την κλίμακα των κοινωνικών αξιών (SVS, Schwartz, 1992), την κλίμακα για τον ατομικισμό και τη συλλογικότητα του Auckland (AICS, Shulruf, Hattie & Dixon, 2007) και την κλίμακα φιλοκοινωνικής συμπεριφοράς (PTM, 2002). Όσον αφορά τις κοινωνικές αξίες, τα αποτελέσματα δείχνουν την ύπαρξη 10 διακριτών τύπων κοινωνικών αξιών σύμφωνα με το υπόδειγμα του Schwartz. Επίσης, οι κοινωνικές αξίες φαίνεται να παραμένουν σχετικά σταθερές στη διάρκεια του χρόνου και οι διαφοροποιήσεις στην προτεραιοποίηση των κοινωνικών αξιών ως προς το φύλο και την ηλικία επιβεβαιώνουν ευρήματα προηγούμενων διεθνών και ελληνικών ερευνών. Στο ζήτημα του προσανατολισμού προς τον ατομικισμό και τη συλλογικότητα τα αποτελέσματά αναδεικνύουν την συνύπαρξη των τάσεων ατομικισμού και συλλογικότητας στην ελληνική κοινωνία αλλά και στα ίδια τα άτομα, εύρημα που συμβαδίζει με τα αντίστοιχα πρόσφατα διεθνή δεδομένα καθώς και η συσχέτιση της φιλοκοινωνικής συμπεριφοράς με την τάση για συλλογικότητα.

Εκπαιδευτικές αξίες μέσα από μια διαπολιτισμική προσέγγιση σε Ευρωπαϊκά περιβάλλοντα

Αικ. Γκαρή, Κ. Μυλωνάς, Β. Νικολοπούλου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Οι εκπαιδευτικές αξίες αφορούν τους εσωτερικευμένους κοινωνικούς κανόνες που λειτουργούν ρυθμιστικά στην επιλογή των μέσων για μάθηση και εκπαίδευση, σε κάθε συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο. Λειτουργούν ως «σύμβολα» που εμπνέουν, καθοδηγούν και κινητοποιούν την επιλογή μέσων δράσης, την υιοθέτηση εκπαιδευτικών στόχων και τη λήψη αποφάσεων σχετικά με την απόκτηση εκπαίδευσης, εντός του εκπαιδευτικού πλαισίου. Η διαπολιτισμική τους προοπτική φαίνεται να έχει ιδιαίτερη σημασία σε σχέση με την ποικιλία της επιρροής που φαίνεται να ασκούν σε άτομα και ομάδες, μέσα σε διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Για τη συγκεκριμένη μελέτη συμπληρώθηκαν 473 ερωτηματολόγια, από πέντε διαφορετικά δείγματα φοιτητών, από την Ελλάδα (N=141), την Κύπρο (N=88), τη Μ. Βρετανία (N=65), τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη (N=100) και την Εσθονία (N=79). Χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο 23 ερωτήσεων με ικανοποιητικά ψυχομετρικά χαρακτηριστικά που αφορούσαν παραδοσιακές εκπαιδευτικές αξίες, σε πεντάβαθμη κλίμακα Likert. Πραγματοποιήθηκαν διερευνητικές αναλύσεις παραγόντων και συγκρίσεις Tucker Phi για κάθε χώρα ξεχωριστά, αναδεικνύοντας δύο παράγοντες για όλες τις χώρες: «Η σημασία των πανεπιστημιακών σπουδών» και «Προτεραιότητα για τους άντρες στην πανεπιστημια-

κή εκπαίδευση» (22.4% και 10.25%, αντίστοιχα, της ερμηνευόμενης διασποράς). Ο έλεγχος της δομικής ισοτιμίας των παραγοντικών δομών για κάθε χώρα, μέσω της μεθόδου Muthen, έδειξε ότι δομική ισοτιμία μεταξύ των παραγοντικών δομών ήταν εφικτή για 14 από τις 23 ερωτήσεις και ίσχυε και για τους δύο παράγοντες καταλήγοντας σε μια κοινή δομή για όλες τις χώρες. Σαφέστερη ήταν η διαφοροποίηση στον πρώτο παράγοντα από το δείγμα φοιτητών της Μ. Βρετανίας και στο δεύτερο παράγοντα από τα δείγματα φοιτητών της Κύπρου και της Εσθονίας. Αναλύσεις διασποράς με επαναληπτικές μετρήσεις, χρησιμοποιώντας τους μέσους όρους για κάθε παράγοντα, για κάθε χώρα ξεχωριστά, ανέδειξαν ισχυρή αλληλεπίδραση στον πρώτο κυρίως παράγοντα, στον οποίο φαίνεται να εμφανίζεται συμφωνία σχετικά με τη σημασία των πανεπιστημιακών σπουδών. Τα ευρήματα αυτά συζητούνται σε σχέση με την γεωγραφική και κοινωνικο-πολιτισμική διαφοροποίηση των χωρών που συμμετέχουν, καθώς και σε σχέση με την ατομικιστική-συλλογική διάσταση των αξιών και το ιδιαίτερο περιεχόμενο που αποκτούν οι εκπαιδευτικές αξίες.

Κοινωνικά αξιώματα στην Ελλάδα: προκαταρκτική έρευνα

Π. Παναγιωτοπούλου, *Πανεπιστήμιο Πατρών*

Οι πέντε διαστάσεις των κοινωνικών αξιωμάτων – κοινωνικός κυνισμός, αμοιβή προσπάθειας, κοινωνική πολυπλοκότητα, έλεγχος από τη μοίρα, θρησκευτικότητα – όπως έχουν διατυπωθεί από τους Leung & Bond (2002), έχει επιβεβαιωθεί στον ελληνικό πληθυσμό από έρευνα στο παρελθόν. Ωστόσο, υπήρξαν ενδείξεις για την ύπαρξη και έκτης διάστασης με στοιχεία από την «αμοιβή προσπάθειας» και του «κοινωνικού κυνισμού» στα οποία δομείται η στερεοτυπική πεποίθηση για τη δικαιοσύνη και την επιτυχία και την «κοινωνία δικαίου» και, σε μετέπειτα έρευνα, στον ανταγωνισμό στις διαπροσωπικές σχέσεις (Gari, Panagiotopoulou, & Mylonas, 2009). Τα ευρήματα αυτά οδήγησαν στον σχεδιασμό ενός ερευνητικού προγράμματος – ερευνητικό πρόγραμμα Καραθεοδωρή, Πανεπιστήμιο Πατρών – το οποίο υιοθετεί την πολιτισμική προσέγγιση της έννοιας των κοινωνικών αξιωμάτων στην Ελλάδα. Διεξήχθησαν 54 ημιδομημένες συνεντεύξεις και 42 ομάδες εστίασης με φοιτητές, νέους ενήλικες (μη φοιτητές) και μεγαλύτερους ενήλικες από το νομό Αχαΐας με σκοπό να εντοπιστούν οι βασικές ιδέες στις οποίες πιστεύουν οι Έλληνες ότι βασίζεται και ερμηνεύεται η καθημερινότητα, η ζωή και ο κόσμος. Οι θεματικές οι οποίες, μετά από πιλοτική έρευνα, αποτέλεσαν τη βάση των ημιδομημένων συνεντεύξεων και των ομάδων εστίασης, ήταν το επάγγελμα, η κοινωνικο-οικονομική κατάσταση, η οικογένεια, η θρησκεία, ο ελεύθερος χρόνος, η σωματική και ψυχική υγεία, διαπροσωπικές σχέσεις, σχέσεις των δύο φύλων. Τα ευρήματα δείχνουν ότι οι μη φοιτητές έχουν μια πιο πραγματιστική προσέγγιση στη ζωή σε σχέση με τους φοιτητές, ειδικά όσο αφορά στους τομείς της κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης και του επαγγέλματος. Αυτό ισχύει ειδικά για τις ομάδες εστίασης στις οποίες χρησιμοποιήθηκαν σεβάρια σχετικά με την κάθε θεματική.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Η ιδιαίτερη σημασία της ποιοτικής έρευνας στη Συμβουλευτική Ψυχολογία

Πρόεδρος: Μ. Μαλικιώση-Λοΐζου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Συζητήτρια: Φ. Ίσαρη, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η Συμβουλευτική Ψυχολογία είναι ο κατεξοχήν κλάδος της Ψυχολογίας που προσφέρεται για διευρυμένη μεθοδολογία και ιδιαίτερα για ποιοτικές ερευνητικές μεθόδους. Η έμφαση αυτή δίνεται γιατί επιζητά να ερευνήσει σε βάθος την περιπλοκότητα της ανθρώπινης εμπειρίας. Η ποιοτική μεθοδολογία αρμόζει ιδιαίτερα στην έρευνα της ΣΨ για πολλούς λόγους, ανάμεσα στους οποίους είναι το ιδιαίτερο ενδιαφέρον των μεταπτυχιακών φοιτητών να διεξαγάγουν έρευνα που να συνάδει με παραδείγματα και μεθόδους που συνδέονται στενότερα με την πρακτική τους άσκηση, με τη σχετικότητα των ποιοτικών προσεγγίσεων στην πολυπολιτισμική συμβουλευτική, και με τα πλεονεκτήματα της μεθοδολογικής ποικιλομορφίας (Ponterotto, 2005). Η ποιοτική έρευνα σχεδιάζεται για να μελετήσει το βίωμα, δηλαδή να περιγράψει και να διευκρινίσει την εμπειρία, έτσι όπως βιώθηκε και έγινε αντιληπτή στην επίγνωση (Polkinghorne, 2005) Στόχος του συμποσίου είναι να αναδείξει την ιδιαίτερη σημασία της ποιοτικής έρευνας για τη Συμβουλευτική Ψυχολογία, τη μεθοδολογία που αυτή χρησιμοποιεί και τους λόγους αυτών των μεθοδολογικών επιλογών. Η Γεωργία-Μαρία Σταυρουλάκη μελετάει το ρόλο του ναρκισ-

σισμού στον τρόπο με τον οποίο οι θεραπευτές διαχειρίζονται τον εαυτό τους στη θεραπευτική σχέση, χρησιμοποιώντας την ευρετική ποιοτική μέθοδο (Heuristic research method), μια μέθοδο που δίνει έμφαση στο προσωπικό βίωμα. Η Ελένη Παπαχριστοδούλου, χρησιμοποιώντας την ίδια ερευνητική μέθοδο μελετά τη βίωση του δευτερογενούς τραύματος μέσα από τη δική της προσωπική εμπειρία. Στην έρευνα τους, η Ευγενία Παπαχρηστοπούλου και η Φιλία Ίσαρη προσεγγίζουν την κακοποίηση των γυναικών μέσα από την ανάλυση μη-δομημένων συνεντεύξεων, χρησιμοποιώντας την ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση (Interpretative Phenomenological Analysis). Τέλος, η Άννα Μπενέτου και η Μαρία Μαλικιώση-Λοϊζου, χρησιμοποιώντας, επίσης, τη μέθοδο της φαινομενολογικής ερμηνευτικής ανάλυσης, αναλύουν τη νοηματοδότηση της έννοιας του απολαμβάνειν μέσα από τις αφηγήσεις νέων.

Ο ρόλος του ναρκισσισμού στον τρόπο με τον οποίο οι θεραπευτές διαχειρίζονται τον εαυτό τους στη θεραπευτική σχέση

Γ. Μ. Σταυρούλακη, *University of Roehampton*

Ο ναρκισσισμός είναι μια κατάσταση που επιδρά αρνητικά στην αυτογνωσία και στην ικανότητα μας να συσχετιζόμαστε με τους άλλους (Symington, 1993). Η έρευνα αυτή εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο ο ναρκισσισμός στους θεραπευτές μπορεί να επηρεάσει την ικανότητά τους να αντιλαμβάνονται και να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τη διαπροσωπική δυναμική της θεραπευτικής σχέσης. Μέσα από τη χρήση της ευρετικής ποιοτικής μεθόδου (Heuristic research method), που δίνει έμφαση στις διαπροσωπικές σχέσεις, η ερευνήτρια θέλησε να φανερώσει τις κρυφές διαστάσεις του ναρκισσισμού, όπως αντικατοπτρίζονται στη σχέση μεταξύ των θεραπευτών και των πελατών τους. Το θέμα της έρευνας έχει βαθύ, υπαρξιακό νόημα για την ερευνήτρια. Ως εκ τούτου, η ευρετική ποιοτική μέθοδος, που δίνει έμφαση στην προσωπική αναζήτηση του ερευνητή και στην εμπλοκή του με το φαινόμενο (Moustakas, 1990), παίζει κεντρικό ρόλο στην εξερεύνηση του θέματος. Το δείγμα αποτελούσαν από εννέα συμβουλευτικούς ψυχολόγους, που συμμετείχαν σε αορίστου χρόνου ημι-δομημένες συνεντεύξεις. Ο σχεδιασμός της έρευνας ακολούθησε τις φάσεις της ευρετικής εξεταστικής (Moustakas, 1990): Αρχική εμπλοκή, βύθιση, επώαση, φωτισμός, επεξήγηση και δημιουργική σύνθεση. Η έρευνα έδειξε ότι ο ναρκισσισμός στους θεραπευτές μπορεί να εκδηλωθεί ως μια ψευδή, ανώτερη «persona» που καλύπτει τα συναισθήματα της μηδαιμότητας που απορρέουν από την πρώιμη απογοήτευση των αναγκών για αγάπη και προσοχή. Αναγνωρίζοντας το ναρκισσισμό και τις κρυφές ανάγκες τους για αγάπη και έγκριση, οι θεραπευτές μπορούν να σχετίζονται πιο άμεσα και ειλικρινά με τους πελάτες τους. Προσωπικά διαπίστωσα ότι προκειμένου να είμαι σε θέση να βοηθήσω τους πελάτες μου, πρέπει να βλέπω τον εαυτό μου πίσω από την πρόσοψη του ισχυρού και χρήσιμου πρόσωπου.

Βιώνοντας το δευτερογενές τραύμα. Παραγωγή επιστημονικής γνώσης και ποιοτικών δεδομένων μέσα από τη μελέτη της προσωπικής εμπειρίας με τη χρήση της ευρετικής μεθόδου έρευνας

Ε. Παπαχριστοδούλου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Στις 26 Σεπτεμβρίου 2000 το επιβατικό πλοίο «Σαμίνα» αναχώρησε από το λιμάνι του Πειραιά με προορισμό το νησί της Σάμου μεταφέροντας πάνω από 500 επιβάτες συμπεριλαμβανομένου της μητέρας μου. Ήταν λίγο πριν την είσοδο του στο λιμάνι της Πάρου όταν το πλοίο συγκρούστηκε με τη βραχονησίδα «Πόρτες» και βυθίστηκε σε λιγότερο από 20 λεπτά προκαλώντας τον θάνατο 80 ανθρώπων. Πλούσια βιβλιογραφία υποστηρίζει την επίδραση ενός τραγικού και τραυματικού γεγονότος όχι μόνο στο άμεσο θύμα αλλά και στα άτομα που βιώνουν το τραύμα με έμμεσο τρόπο και που απέκτησαν δευτερογενή αλλά σαφή γνώση του τραυματικού γεγονότος (Byrne, Lerias & Sullivan, 2006· Gates & Gillespie, 2008· Lerias & Byrne, 2003). Στην παρουσίαση αυτή περιγράφεται η ερευνητική διαδικασία μέσω της οποίας μπορεί να παραχθεί ωφέλιμη επιστημονική γνώση και αξιόπιστα ποιοτικά δεδομένα λαμβάνοντας υπόψη ότι υπάρχει μεν ένα πραγματικό, ρεαλιστικό συμβάν αλλά παράλληλα διαφορετικές εμπειρίες και προοπτικές των ανθρώπων που το βίωσαν. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα στοχεύει να φάξει βαθιά μέσα στο προσωπικό υλικό και να παράγει γνώση και κατανόηση της προοπτικής της συμμετέχουσας για την επίδραση του τραυματικού γεγονότος που δέχθηκε δευτερογενώς μέσω της τραυματικής εμπειρίας της μητέρας της. Συνεπώς, ως καταλληλότερη, επιλέχθηκε η ποιοτική μεθοδολογία και πιο συγκεκριμένα η ευρετική μέθοδος

προκειμένου να διερευνηθεί η εμπειρία της συμμετέχουσας που είναι παράλληλα και η ερευνήτρια. Δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω ψυχοθεραπευτικών συνεδριών, προσωπικών ημερολογίων και στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε θεματική ανάλυση τους. Η βασική κατηγορία που αναδύθηκε «Δευτερογενές Τραύμα» αλλά και οι υποκατηγορίες της «Θυμός», «Αλλαγή στους ρόλους μέσα στην οικογένεια και η παγίδα της συμπόνιας», «Ανασφάλεια» & «Απώλεια εμπιστοσύνης στους ανθρώπους» διερευνούνται περαιτέρω με αναφορές σε συναισθήματα, σκέψεις και συμπεριφορές τόσο του παρελθόντος αλλά και του παρόντος.

Κακοποίηση γυναικών μέσα στη συζυγική σχέση: Μια ποιοτική προσέγγιση

Ε. Παπαχρηστοπούλου, Φ. Ίσαρη

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το φαινόμενο της συζυγικής κακοποίησης έχει τις ρίζες του πολύ βαθιά μέσα στο χρόνο παρά την κοινωνική αποσιώπησή του. Ωστόσο, οι έρευνες όσον αφορά το ευαίσθητο αυτό θέμα παραμένουν περιορισμένες. Ακόμα πιο περιορισμένοι είναι ο αριθμός ποιοτικών μελετών που ασχολούνται με την ενδοοικογενειακή βία. Η παρούσα ποιοτική μελέτη αποσκοπεί να διερευνήσει και να αποτυπώσει εμπειρίες γυναικών που βίωσαν τη συζυγική κακοποίηση στον ελλαδικό χώρο. Απώτερος στόχος είναι η αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων σε θέματα πρόληψης και παρέμβασης στο χώρο της Συμβουλευτικής. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με ατομικές μη δομημένες συνεντεύξεις και στην έρευνα συμμετείχαν πέντε γυναίκες που είχαν την εμπειρία της κακοποίησης – δύο από τις συνεντεύξεις αφορούν πιο πρόσφατες εμπειρίες που λαμβάνουν χώρα σε καιρούς οικονομικής κρίσης. Για την ανάλυση των αφηγήσεων αξιοποιήθηκε η Ερμηνευτική Φαινομενολογική Ανάλυση (ΕΦΑ), η οποία επιδιώκει να αναδείξει το νόημα που οι ίδιοι οι συμμετέχοντες προσδίδουν στον προσωπικό και κοινωνικό τους κόσμο. Σημαντική, ωστόσο, είναι και η παραδοχή ότι κάθε κατανόηση της εμπειρίας του άλλου περιλαμβάνει και τις ερμηνείες του ερευνητή. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν τη συζυγική κακοποίηση ως σύνθετο και πολυδιάστατο φαινόμενο. Μεταξύ άλλων συζητούνται, οι συνέπειες της κακοποιητικής σχέσης, τα παιδιά, τα υποστηρικτικά δίκτυα, η οικογενειακή και κοινωνικοοικονομική κατάσταση των συζύγων – ιδιαίτερα σημαντική στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης. Το διαζύγιο φαίνεται να αποτελεί μέσο διακοπής της βίαιης σχέσης. Οι αφηγήσεις των συγκεκριμένων γυναικών αποτυπώνουν ένα ελπιδοφόρο μήνυμα για τη ζωή μετά την κακοποίηση. Τέλος γίνεται αναφορά στη σημασία της ποιοτικής μεθοδολογίας για τη διερεύνηση ζητημάτων που αφορούν τη Συμβουλευτική Ψυχολογία.

Απολαμβάνει τις θετικές εμπειρίες: μια φαινομενολογική ερμηνευτική ανάλυση

Α. Μπενέτου, Μ. Μαλικιώση-Λοϊζου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η έννοια του απολαμβάνει (savoring) εντάσσεται στη γενικότερη θεματική της διαχείρισης των συναισθημάτων και αποτελεί μία διαδικασία για την ενδυνάμωση της θετικής εμπειρίας. Η παρούσα έρευνα είχε στόχο να διερευνήσει αρχικά τα ακόλουθα ερωτήματα: «Πώς νοηματοδοτούν οι νέοι 18 – 22 χρονών την έννοια του Απολαμβάνει.» και «Ποιοι είναι οι τρόποι που χρησιμοποιούν για να ενδυναμώσουν μία θετική εμπειρία;». Δευτερευόντως, στόχος ήταν να μελετηθεί η πιθανότητα, οι τρόποι απόλαυσης των θετικών εμπειριών από νέους στην Ελλάδα, να ενέχουν πολιτισμικές ιδιαιτερότητες. Έγιναν 12 συνεντεύξεις με νέους 18 – 22 ετών που φοιτούν σε δημόσια ΑΕΙ και ΤΕΙ. Οι αφηγήσεις αναλύθηκαν με τη μέθοδο της φαινομενολογικής ερμηνευτικής ανάλυσης (Interpretative Phenomenological Analysis). Η φαινομενολογική ερμηνευτική ανάλυση, όπως υποδηλώνει και η ονομασία της, δίνει έμφαση στην υποκειμενικότητα των συμμετεχόντων και στο πώς αυτοί νοηματοδοτούν την υπό διερεύνηση έννοια. Από την άλλη, επιτρέπει παράλληλα και τα αναλυτικά σχόλια πάνω στα δεδομένα, την ερμηνεία και την οιονεί παρουσία του ερευνητή. Ουσιαστικά, πρόκειται για μία μέθοδο ανάλυσης που προσομοιάζει με τις αρχές της Συμβουλευτικής Ψυχολογίας δεδομένου ότι ενθαρρύνει τον βαθύτερο «διάλογο» συμμετέχοντα και ερευνητή. Οι κύριες ενότητες που προέκυψαν από την ανάλυση είναι οι εξής: α) Η αλληλεπίδραση θετικού και αρνητικού, β) Η θετική εμπειρία και οι σημαντικοί άλλοι, γ) Τα λόγια και οι τρόποι του Απολαμβάνει, δ) Απολαμβάνει και προσωπική ανάπτυξη. Στην εισήγηση, θα παρουσιαστούν οι επιμέρους θεματικές που αναδύθηκαν, οι οποίες συζητούνται και ερμηνεύονται με στοιχεία από έρευνες για το Απολαμβάνει και την ευεξία αλλά και με πολυπολιτισμικά εμπειρικά δεδο-

μένα. Επιπλέον, τόσο τα ευρήματα όσο και η μεθοδολογία προσεγγίζονται από τη σκοπιά της σημασίας τους για την εφαρμοσμένη Συμβουλευτική Ψυχολογία.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΘΕΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Η θετική ψυχολογία του χθες και του σήμερα: ερευνητικά ευρήματα από διαφορετικούς πληθυσμούς

Οργανώτρια/ Πρόεδρος: Π. Γεωργιάδου, *Πανεπιστήμιο Λευκωσίας*

Συζητητής: Α. Σταλίκας, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Στο συμπόσιο αυτό που οργανώνεται από τον κλάδο Θετικής Ψυχολογίας της Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρείας γίνεται η παρουσίαση διάφορων μεταβλητών από το χώρο της Θετικής Ψυχολογίας και το πως αυτές έχουν μελετηθεί στο παρελθόν και συνεχίζουν να μελετούνται και σήμερα. Συγκεκριμένα, η πρώτη παρουσίαση μελετά την ψυχολογική ανθεκτικότητα κάνοντας μια ανασκόπηση των ερευνών που έχουν γίνει μέχρι σήμερα στο συγκεκριμένο αντικείμενο. Η δεύτερη παρουσίαση από το χώρο της Οργανωτικής Ψυχολογίας στοχεύει να αναλύσει πορίσματα ερευνών που μελετούν το πως τα θετικά συναισθήματα επηρεάζουν μεταβλητές στο εργασιακό πλαίσιο και να συζητήσει για το σχεδιασμό παρεμβάσεων εντός εργασιακού πλαισίου. Η τρίτη παρουσίαση από τον χώρο της μαιευτικής μελετά το κατά πόσο η βίωση θετικών συναισθημάτων, ψυχολογικής ροής και η θετική νοηματοδότηση συντελούν καταλυτικά στην ενδυνάμωση της ψυχολογικής ανθεκτικότητας, που με τη σειρά της προφυλάσσει τη λεχώδα από την επιλόχεια καταθλιπτική συμπτωματολογία. Τέλος, η τέταρτη παρουσίαση ασχολείται με μια έρευνα από τον χώρο της εκπαίδευσης όπου μελετήθηκε το κατά πόσο συγκεκριμένη παρέμβαση βασισμένη στις αρχές της Θετικής Ψυχολογίας μπορεί να επιφέρει αύξηση στα επίπεδα της ελπίδας, της ευγνωμοσύνης, των δυνάμεων του χαρακτήρα και των κοινωνικών σχέσεων των συμμετεχόντων/-ουσών, αποτέλεσμα που ενθαρρύνει την πραγματοποίηση και άλλων τέτοιων παρεμβάσεων στο μέλλον.

Ψυχολογική ανθεκτικότητα: το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον

Π. Γεωργιάδου, *Πανεπιστήμιο Λευκωσίας*

Η ψυχολογική ανθεκτικότητα είναι μια έννοια της θετικής ψυχολογίας που έχει μελετηθεί αρκετά τα τελευταία χρόνια είτε σαν εγγενές είτε σαν επίκτητο χαρακτηριστικό της προσωπικότητας και έχει εξεταστεί η σχέση της με διάφορους άλλους παράγοντες. Αν και έχουν δοθεί διαφορετικοί ορισμοί: μέχρι σήμερα, είναι κοινά αποδεκτό ότι η ανθεκτικότητα περιλαμβάνει (1) την ικανότητα να συνέρχεται κανείς μετά από αρνητικές εμπειρίες και (2) να προσαρμόζεται ευέλικτα στις συνεχώς εναλλασσόμενες απαιτήσεις της ζωής. Ερευνητικά έχει μελετηθεί το πως σχετίζεται με διάφορα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, ποια η σχέσης της με τα θετικά συναισθήματα, την ικανοποίηση από τη ζωή, αλλά και με παράγοντες όπως το άγχος, η κατάθλιψη και το στρες. Σε αυτή την παρουσίαση θα γίνει μια βιβλιογραφική ανασκόπηση των ερευνών που έχουν γίνει και αφορούν την ψυχολογική ανθεκτικότητα, με σκοπό να βρεθεί και να συζητηθεί η παρούσα κατάσταση αλλά και να αναζητηθούν μελλοντικά μονοπάτια έρευνας στον συγκεκριμένο χώρο.

Μύθοι και πραγματικότητα για τα θετικά συναισθήματα στο εργασιακό πλαίσιο

Μ. Γαλανάκης, Α. Σταλίκας

Πάντειο Πανεπιστήμιο

Ο κλάδος της Θετικής Ψυχολογίας γνωρίζει ραγδαία ανάπτυξη την τελευταία 10ετία. Πληθώρα ερευνών επικεντρώνεται στα αποτελέσματα της βίωσης τους και ερευνητές σε διεθνές επίπεδο προσπαθούν να ανακαλύψουν την ψυχολογική αξία μεταβλητών όπως είναι η πίστη, η χαρά, η έμπνευση, το ενδιαφέρον και η κινητοποίηση. Εντός των ενδιαφερομένων βρίσκονται και αρκετοί οργανωτικοί ψυχολόγοι οι οποίοι επιχειρούν να σχεδιάσουν παρεμβάσεις με βάση αυτές τις μεταβλητές και προσπαθούν να απαντήσουν στο ερώτημα σχετικά με το τι συνιστά ένα «χαρούμενο εργασιακό περιβάλλον». Στόχος της συγκεκριμένης παρουσίασης είναι να παρέχει συμπυκνωμένα πορίσματα ερευνών σχετικά με το αν τα θετικά συναισθήματα

τα επηρεάζουν μεταβλητές στο εργασιακό πλαίσιο και να παρέχει προτάσεις για το σχεδιασμό παρεμβάσεων εντός εργασιακού πλαισίου. Απώτερος στόχος μας είναι να παρέχουμε έναν σαφή διαχωρισμό σχετικά με το αν αυτές οι παρεμβάσεις θα πρέπει να αφορούν το άτομο ή το σύνολο και να ερμηνεύσουμε επιτυχημένα παραδείγματα παρεμβάσεων σε γνωστές ελληνικές και πολυεθνικές εταιρείες.

Τοκετός: διαδικασία ανάπτυξης θετικών συναισθημάτων που προφυλάσσουν από την καταθλιπτική συμπτωματολογία της λοχείας

Μ. Μωραΐτου¹, Μ. Γαλανάκης², Α. Σταλίκας²

¹Αλεξάνδρειο ΑΤΕΙ, ²Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η ανθεκτικότητα που αναδεικνύουν οι επίτοκες που υπόκεινται στις ωδίνες του τοκετού και η βίωση θετικών συναισθημάτων και ψυχολογικής ροής, καθώς και η άμεσα συνδεδεμένη με αυτή θετική νοηματοδότηση προσωπικών εμπειριών και βιωμάτων αναπτύσσουν τους αναγκαίους πόρους για την ανάληψη του γονεϊκού ρόλου και των δυσκολιών που αυτός συνεπάγεται κατά την περίοδο της μετάβασης στη μητρότητα. Η βίωση θετικών συναισθημάτων, ψυχολογικής ροής και η θετική νοηματοδότηση αποτελούν βασικές και αλληλοσυνδεδεμένες διαδικασίες δόμησης ή/και ενδυνάμωσης της ψυχολογικής ανθεκτικότητας, που με τη σειρά της προφυλάσσει τη λεχώρα από την επιλόχεια καταθλιπτική συμπτωματολογία. Ο τοκετός συνιστά έναν κεντρικό μηχανισμό για την επιτυχή λειτουργία αυτών των διαδικασιών αναφορικά με την καλλιέργεια και ενίσχυση της ανθεκτικότητας και της ψυχολογικής επάρκειας των νέων μητέρων που βρίσκονται αντιμέτωπες με τις αντίξοες συνθήκες ανάληψης του μητρικού ρόλου.

Μία θετική ψυχολογική παρέμβαση σε αναδυόμενους ενήλικες

Σ. Λεοντοπούλου, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η εργασία αυτή εξετάζει την επίδραση μιας παρέμβασης βασισμένης στις αρχές και τις μεθόδους της Θετικής Ψυχολογίας στις δυνάμεις του χαρακτήρα, αλλά και στα θετικά συναισθήματα και χαρακτηριστικά των αναδυόμενων ενηλίκων, όπως είναι η ελπιδοφόρα στάση απέναντι στη ζωή, η ευγνωμοσύνη, αλλά και οι κοινωνικές σχέσεις. Το συνολικό δείγμα των είκοσι ατόμων (7 άνδρες, 13 γυναίκες) κατατάχθηκε σε τέσσερις ομάδες των πέντε ατόμων: α) η πρώτη συγκροτήθηκε από πρωτοετείς φοιτητές/-ριες του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, ηλικίας 18-19 ετών, β) η δεύτερη από τεταρτοετείς φοιτητές/-ριες του ιδίου Τμήματος και Πανεπιστημίου, ηλικίας 21-22 ετών, γ) η τρίτη από μεταπτυχιακούς φοιτητές/-ριες, καθώς και υποψήφιους διδάκτορες του οικείου Τμήματος και Πανεπιστημίου, ηλικίας 22-25 ετών, ενώ δ) η τέταρτη ομάδα αποτελείται από εργαζόμενους/-ες ηλικίας 25-30 ετών. Η διαδικασία της παρέμβασης προέβλεπε την πραγματοποίηση μίας σειράς δραστηριοτήτων, όπως η προβολή ενός βίντεο, άλλες γραπτές δραστηριότητες, καθώς και ασκήσεις για το σπίτι. Οι συμμετέχοντες/-ουσες κλήθηκαν, επίσης, να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο σε δύο περιστάσεις, πριν και μετά την παρέμβαση, ώστε να διαπιστωθεί η αποτελεσματικότητά της. Τα σχετικά αποτελέσματα κατέδειξαν ότι τα επίπεδα της ελπίδας, της ευγνωμοσύνης, των δυνάμεων του χαρακτήρα και των κοινωνικών σχέσεων των συμμετεχόντων/-ουσών αυξήθηκαν ως αποτέλεσμα της παρέμβασης. Τα ενθαρρυντικά αυτά αποτελέσματα ανοίγουν ένα δρόμο προς την εφαρμογή ανάλογων παρεμβάσεων για την ενδυνάμωση των θετικών συναισθημάτων και άλλων ψυχοκοινωνικών χαρακτηριστικών των νέων.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 13**Συναίσθημα και διαπροσωπικές σχέσεις**Προεδρείο: Μ. Πλατσίδου, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*Κ. Καφέτσιος, *Πανεπιστήμιο Κρήτης***Η ανάπτυξη της συναισθηματικής νοημοσύνης και του αισθήματος ευτυχίας σε μαθητές και φοιτητές και η διερεύνηση των μεταξύ τους σχέσεων**

Μ. Πλατσίδου, Σ. Αγαγιώτου, Δ. Γουδήρας

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η συναισθηματική νοημοσύνη και το υποκειμενικό αίσθημα ευτυχίας έχουν ερευνηθεί εκτενώς σε ενήλικες, αλλά όχι επαρκώς άτομα νεαρής και εφηβικής ηλικίας. Ειδικότερα, ορισμένες έρευνες έδειξαν ότι η αντιληπτή συναισθηματική νοημοσύνη και η ευτυχία αυξάνουν με την ηλικία, ενώ κάποιες έρευνες διαπίστωσαν σημαντική επίδραση του φύλου. Ωστόσο, άλλες έρευνες δεν βρήκαν διαφορές ηλικίας ή φύλου στις μεταβλητές αυτές. Η παρούσα έρευνα στόχο είχε (α) να μελετήσει την ανάπτυξη της συναισθηματικής νοημοσύνης και της ευτυχίας σε εφήβους και νέους και (β) να εξετάσει αν η συναισθηματική νοημοσύνη ως χαρακτηριστικό προσωπικότητας μπορεί να προβλέψει, και με ποιον τρόπο, το αίσθημα υποκειμενικής ευτυχίας. Εξετάστηκαν 280 άτομα ηλικίας 15-25 ετών (54% κορίτσια και 46% αγόρια) με το Schutte Self-Report Emotional Intelligence Scale (Schutte et al., 1998) και το Oxford Happiness Questionnaire (Hills & Argyle, 2001). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τόσο η συναισθηματική νοημοσύνη όσο και η ευτυχία δεν μεταβάλλονταν με το πέρασμα της ηλικίας, γεγονός που δείχνει ότι συνιστούν μάλλον σταθερά χαρακτηριστικά του ατόμου. Η ανάλυση διαδρομών ανέδειξε τον τρόπο με τον οποίο οι διαστάσεις της συναισθηματικής νοημοσύνης προβλέπουν τις διαστάσεις του υποκειμενικού αισθήματος ευτυχίας. Συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι η «εκτίμηση των συναισθημάτων» επηρεάζει την «χρήση των συναισθημάτων» και, αυτή με τη σειρά της την «αισιοδοξία/ρύθμιση της διάθεσης» και την «κοινωνική ικανότητα». Οι δύο τελευταίες μπορούν να προβλέψουν με άμεσο τρόπο διαστάσεις του αισθήματος υποκειμενικής ευτυχίας, όπως το «αίσθημα αποτελεσματικότητας», το «θετικό συναίσθημα», την «ικανοποίηση από τη ζωή» και το «κοινωνικό ενδιαφέρον». Οι δύο πρώτες προβλέπουν με έμμεσο τρόπο την ευτυχία, δια μέσου της επίδρασης που ασκούν στην «αισιοδοξία/ρύθμιση της διάθεσης» και την «κοινωνική ικανότητα».

Εμπειρία της εξουσίας και κοινωνιογνωστική μεταβίβαση: γνωστικές προεκτάσεις της βίωσης συμπεριφορών κυριαρχίας σε σχέσεις με σημαντικούς άλλουςΕ. Βασιλικός*, Α. Χαντζή, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Αντλώντας στοιχεία από το κλασικό ερευνητικό υπόδειγμα της κοινωνιογνωστικής μεταβίβασης των Chen και Andersen, καθώς και τα σχεσιακά μοντέλα του A. Fiske, ερευνήθηκε η σύνδεση μεταξύ της εκδήλωσης κοινωνιογνωστικής μεταβίβασης και της βίωσης συμπεριφορών διαπροσωπικής κυριαρχίας. Για τη διερεύνηση των τελευταίων χρησιμοποιήθηκε η έννοια της εμπειρίας της εξουσίας που αφορά συνολικά τις εμπειρίες που βιώνονται στα πλαίσια μιας σχέσης με κάποιον σημαντικό άλλο, η οποία διέπεται από ευκρινή ιεραρχική διάρθρωση. Πιο συγκεκριμένα, ερευνήθηκε η υπόθεση ότι άτομα που είχαν βιώσει έντονη διαπροσωπική κυριαρχία στη σχέση τους με ένα γονέα θα εκδήλωναν μεταβίβαση περισσότερο από ότι άτομα που δεν είχαν βιώσει τέτοιες εμπειρίες. Με συμμετέχοντες 84 φοιτητές, η έρευνα διεξάχθηκε σε δύο φάσεις: α) συλλέχθηκαν μέσω αυτο-αναφορών περιγραφές των χαρακτηριστικών αλληλεπίδρασης των συμμετεχόντων με τους γονείς τους, καθώς και μέτρηση για την εμπειρία της εξουσίας, και β) οι συμμετέχοντες πήραν μέρος σε μια δοκιμασία ανάκλησης χαρακτηρισμών που περιέγραφαν ένα υποθετικό άτομο. Το άτομο τους είχε περιγραφεί ωριότερα βάσει δηλώσεων που προβάλλονταν σε οθόνη υπολογιστή. Έγινε χειρισμός δύο ανεξάρτητων μεταβλητών: της ομοιότητας/ανομοιότητας, όπου οι συμμετέχοντες εκτίθεντο σε ένα υποθετικό άτομο που έμοιαζε ή όχι στον πιο αυταρχικό από τους δύο γονείς που είχαν περιγράψει στην πρώτη φάση της έρευνας, και της ιεραρχικής ή μη διαφοροποίησης, όπου οι συμμετέχοντες εκτίθεντο σε ένα υποθετικό άτομο που ήταν ή όχι ιεραρχικά ανώτερο από εκείνους. Επομένως, ο πειραματικός σχεδιασμός ήταν 2(ομοιότητα/μη ομοιότητα) x 2(ιεραρχική διαφοροποίηση/καμία ιεραρχική διαφοροποίηση). Εξαρτημένη μεταβλητή ήταν ο μέσος όρος

εσφαλμένων ανακλήσεων των συμμετεχόντων, που αντανakλά το βαθμό εκδήλωσης μεταβίβασης. Σύμφωνα με τη σχετική ανάλυση διακύμανσης και περαιτέρω αναλύσεις, η βασική υπόθεση επιβεβαιώθηκε. Επιπλέον, η έρευνα έχει μεθοδολογικές προεκτάσεις όσον αφορά το κλασσικό ερευνητικό υπόδειγμα κοινωνιογνωστικής μεταβίβασης στο οποίο ενσωματώνει τη συλλογιστική των σχεσιακών μοντέλων και της ευρύτερης θεωρίας κοινωνικής υποκατάστασης του A.Fiske.

Διαπροσωπικά σχήματα σε αλληλεπίδραση: Η σχέση των προσανατολισμών ενήλικου δεσμού και της κατασκευής εαυτού

Κ. Καφέτσιος, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Σε μια σειρά πέντε μελετών (στις οποίες υιοθετήθηκαν συσχετιστικές και πειραματικές μεθοδολογίες) εξετάσαμε τη διασύνδεση των προσανατολισμών δεσμού (αποφυγής - εμμονής) με την ιδιοκεντρική και αλλοκεντρική κατασκευή του εαυτού. Σε όλες τις μελέτες οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν τη διαστατική κλίμακα ενήλικου δεσμού (Tsagkarakis, Kafetsios, & Stalikas, 2007) και την κλίμακα κατασκευής του εαυτού (Singelis, 1994). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η συσχέτιση μεταξύ των προσανατολισμών δεσμού και της κατασκευής του εαυτού δεν ήταν ισχυρή και διέφερε στη κάθε μελέτη, προσφέροντας ισχυρή ένδειξη για το ότι τα δύο αυτά είδη διαπροσωπικών σχημάτων διαφέρουν εννοιολογικά όπως υποθέσαμε. Όμως, σε όλες τις μελέτες, υψηλότερα επίπεδα ιδιοκεντρισμού και προσανατολισμού αποφυγής αλληλεπιδρούσαν, προβλέποντας μια σειρά από αρνητικά συναισθηματικά και σχεσιακά αποτελέσματα (χαμηλότερη αυτοεκτίμηση, υψηλότερο αρνητικό συναίσθημα στις καθημερινές κοινωνικές επαφές, λιγότερη ευέλικτη ρύθμιση συναισθήματος, χαμηλότερα επίπεδα ακρίβειας αντίληψης συναισθήματος στην καθημερινή διάδραση). Αντίθετα, υψηλά επίπεδα ιδιοκεντρισμού συνδυάζονταν με τον προσανατολισμό έμμονου δεσμού για να προβλέψουν θετικά συναισθηματικά και σχεσιακά αποτελέσματα. Η παρουσίαση θα συζητήσει αυτά τα ευρήματα υπό το πρίσμα πρόσφατων προσεγγίσεων για τον εαυτό ως απόρροια διαπροσωπικών διεργασιών σε ένα πολιτισμικό πλαίσιο (π.χ., Sorensen & Oyserman, 2011).

Η υποουδική ενεργοποίηση του σχήματος ασφαλούς βάσης: η επίδραση στην επεξεργασία πληροφοριών

Π. Ανδριοπούλου, Κ. Καφέτσιος, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότεροι ερευνητές του δεσμού έχουν ενδιαφερθεί για τις ατομικές διαφορές του δεσμού στην επεξεργασία των συναισθηματικών πληροφοριών που σχετίζονται ή όχι με τον δεσμό. Οι έρευνες αυτές έχουν επικεντρωθεί κυρίως στην πιθανή σχέση ανάμεσα στα ανασφαλή ενεργά μοντέλα δεσμού και τις γνωστικές διαδικασίες αγνοώντας το πως τα ασφαλή άτομα (χαμηλό άγχος/χαμηλή αποφυγή) επεξεργάζονται τις σχετικές ή όχι με τον δεσμό συναισθηματικές πληροφορίες. Ωστόσο, για να μπορέσουμε να βγάλουμε σαφή συμπεράσματα για τον τρόπο που επεξεργάζονται τις πληροφορίες τα ανασφαλή άτομα αλλά και για τις συνέπειες αυτής της προκατειλημμένης επεξεργασίας είναι σημαντικό να κατανοήσουμε πως λειτουργούν τα ασφαλή άτομα και ποιοι είναι οι προστατευτικοί τους μηχανισμοί. Η παρούσα μελέτη εξετάζει την επίδραση της υποουδικής ενεργοποίησης του σχήματος ασφαλούς βάσης στην επεξεργασία συναισθηματικών πληροφοριών και πληροφοριών που σχετίζονται με τον δεσμό, καθώς και την αλληλεπίδραση αυτής της ενεργοποίησης με τις ατομικές διαφορές του δεσμού. Οι συμμετέχοντες (N=72) χωρίστηκαν τυχαία σε δύο ομάδες – ομάδα υποουδικής ενεργοποίησης (υποουδική παρουσίαση ενός πίνακα του Picasso που απεικονίζει μια μητέρα που κρατά στην αγκαλιά της ένα βρέφος) και ομάδα ελέγχου – και εκτέλεσαν το τεστ ανίχνευσης κουκκίδας (Dot Probe task). Τα αποτελέσματα κατέδειξαν ότι η ενεργοποίηση της ασφάλειας, σε αλληλεπίδραση με τους προδιαθεσικούς τύπους δεσμού, επηρεάζει την επεξεργασία θετικών συναισθηματικών πληροφοριών που δεν σχετίζονται με τον δεσμό και μάλιστα τα ευρήματα αυτά δεν μπορούν να εξηγηθούν από την θετική διάθεση των συμμετεχόντων. Ωστόσο, η ενεργοποίηση του σχήματος ασφαλούς βάσης δεν κατάφερε να επηρεάσει την επεξεργασία των πληροφοριών ανεξάρτητα από τον προδιαθεσικό τύπο δεσμού όπως είχε αρχικά υποθεθεί. Στην παρουσίαση θα συζητηθούν τα ευρήματα της παρούσας έρευνας σε σχέση με την συγκεκριμένη τεχνική ενεργοποίησης των ενεργών μοντέλων αλλά και σε σχέση με την χρήση του τεστ ανίχνευσης κουκκίδας για την αξιολόγηση της προσοχής.

Η σημασία των διαπροσωπικών σχέσεων στην πρόβλεψη της δι-ομαδικής επαφής

Π. Δημητροπούλου^{1*}, Κ. Φουσιάνη^{1,2}

¹Πανεπιστήμιο Κύπρου, ² Πανεπιστήμιο Νεάπολης, Κύπρος

Η συγκεκριμένη παρουσίαση μελέτησε την επίδραση που ασκεί ο ελεγχόμενος προσανατολισμός (εξωγενής παρακίνηση των ατόμων στις διαπροσωπικές τους σχέσεις) και η απο-ανθρωποποίηση (απόδοση μη ανθρώπινων χαρακτηριστικών στους άλλους δικαιολογώντας τη διαμόρφωση στερεοτυπικών και αρνητικών στάσεων προς μια εξω-ομάδα) στις δι-ομαδικές σχέσεις. Ειδικότερα, η έννοια της απο-ανθρωποποίησης (dehumanization), λήφθηκε ως διαμεσολαβητικός παράγοντας ανάμεσα στις ελεγχόμενου τύπου διαπροσωπικές σχέσεις και τη δι-ομαδική επαφή. Τα αποτελέσματα της μελέτης προέκυψαν από δείγμα N=152 Ελληνοκύπριων προπτυχιακών φοιτητών διαφορετικών Τμημάτων του Πανεπιστημίου Κύπρου. Από αυτούς, οι 60 προέρχονταν από οικογένειες με έναν τουλάχιστον γονέα πρόσφυγα και οι 21 είχαν στο ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον αγνοούμενο συγγενή. Για τη συλλογή των δεδομένων χορηγήθηκαν α) η «Κλίμακα διαπροσωπικού ελέγχου» (Deci & Ryan, 1985), β) η «Κλίμακα απο-ανθρωποποίησης της ενδο-ομάδας και της εξω-ομάδας» (Haslam, 2006), γ) η «Κλίμακα Συμβολικού ρατσισμού» (Henry & Sears, 2002), καθώς και δύο αυτοσχέδιες κλίμακες μέτρησης που αφορούν δ) στην επαφή με την εξω-ομάδα, και ε) στα κίνητρα για επαφή. Ως ενδο-ομάδα θεωρούνταν οι Ελληνοκύπριοι, ενώ οι Τουρκοκύπριοι αποτέλεσαν την εξω-ομάδα. Από τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων προέκυψε ότι ο ελεγχόμενος προσανατολισμός κατά τις διαπροσωπικές σχέσεις σχετίζεται με ρατσιστικές πεποιθήσεις προς την εξω-ομάδα, καθώς και λιγότερο ενδογενή κίνητρα επαφής με την εξω-ομάδα. Στις επιδράσεις αυτές διαμεσολαβητικό ρόλο διαδραματίζει η απο-ανθρωποποίηση τόσο της ενδο-ομάδας όσο και της ενδο-ομάδας. Τα αποτελέσματα μπορούν να συνεισφέρουν στην καλύτερη κατανόηση τόσο των παραγόντων που επιδρούν στην επαφή διαφορετικών ομάδων, όσο και μεταβλητών που συμβάλλουν στην επίλυση των διαφορών μεταξύ των ομάδων.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 14

Εννοιολογική αλλαγή και εκτελεστικές λειτουργίες

Οργανωτής / Πρόεδρος: Δ. Πνευματικός, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Συζητήτρια: Σ. Βοσνιάδου, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σκοπός του παρόντος συμποσίου είναι να παρουσιάσει τα πρώτα αποτελέσματα ενός ερευνητικού προγράμματος που εξετάζει τις σχέσεις ανάμεσα σε διεργασίες εννοιολογικής αλλαγής σε ειδικούς τομείς γνώσεων και σε διεργασίες εκτελεστικής λειτουργίας γενικού πεδίου. Ο όρος «εκτελεστικές λειτουργίες» χρησιμοποιείται για να περιγράψει μία σειρά γνωστικών διεργασιών ή δεξιοτήτων που είναι υπεύθυνες για τον έλεγχο και την παρακολούθηση πολύπλοκων γνωστικών διεργασιών που απαιτούν συνειδητή οργάνωση δράσεων, επίτευξη στόχων, έλεγχο των παρορμήσεων και γνωστική ευελιξία στην επιλογή στρατηγικών (Miyake et al., 2000), όπως ο ανασταλτικός έλεγχος, η μετατόπιση και η ενημέρωση. Διεργασίες εννοιολογικής αλλαγής απαιτούνται κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης και τις μάθησης αλλά κυρίως όταν οι μαθητές καλούνται να κατανοήσουν τη σημασία αντιδιαισθητικών επιστημονικών και μαθηματικών εννοιών. Υποστηρίζουμε ότι πολλές επιστημονικές και μαθηματικές έννοιες είναι δύσκολες για τους μαθητές διότι έρχονται σε αντίθεση με προϋπάρχουσες γνώσεις που βασίζονται στην καθημερινή εμπειρία και ως εκ τούτου απαιτούν ριζικές εννοιολογικές αλλαγές (όπως, αλλαγές στις σχέσεις των εννοιών με άλλες έννοιες, στις οντολογικές κατηγορίες στις οποίες ανήκουν, καθώς και τη δημιουργία νέων εννοιών, κλπ.). Μέχρι σήμερα οι εννοιολογικές αυτές αλλαγές έχουν εξεταστεί σε εξειδικευμένα πεδία γνώσεων (φυσική, χημεία, αστρονομία, μαθηματικά) αλλά η σχέση τους με γνωστικές διεργασίες γενικού πεδίου δεν έχουν διερευνηθεί. Ο σκοπός του παρόντος συμποσίου είναι να παρουσιάσει ένα ερευνητικό πρόγραμμα που εξετάζει τις σχέσεις ανάμεσα σε διεργασίες εννοιολογικής αλλαγής σε ειδικούς τομείς γνώσεων και σε διεργασίες εκτελεστικής λειτουργίας γενικού πεδίου. Πιο συγκεκριμένα, ο Γιώργος Κυριανάκης θα παρουσιάσει τα έργα που έχουν κατασκευαστεί για τη μέτρηση των εκτελεστικών λειτουργιών. Οι Άννα Χουτάλα και Δέσποινα Λεπενιώτη θα παρουσιάσουν τα έργα που έχουν σχεδιαστεί για τη μέτρηση της εννοιολογικής αλλαγής. Η Καλλιόπη Εικοσιπεντάκη θα παρουσιάσει τις πρώτες αναλύσεις που διερευνούν τις συσχετίσεις μεταξύ των έργων εννοιολογικής αλλαγής και εκτελεστικού ελέγχου. Το συμπόσιο θα συζητήσει η Στέλλα Βοσνιάδου.

Δομή έργων εκτελεστικών λειτουργιών

Γ. Κυριανάκης^{1*}, Δ. Πνευματικός¹, Ν. Μακρής²

¹Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, ²Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ο όρος εκτελεστικές λειτουργίες αναφέρεται σε μια σειρά γνωστικών διεργασιών που έχουν σχέση με το εκούσιο έλεγχο της σκέψης και της δράσης και είναι υπεύθυνες για τον έλεγχο και την παρακολούθηση πολύπλοκων γνωστικών διεργασιών. Οι εκτελεστικές λειτουργίες που θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικές είναι ο ανασταλτικός έλεγχος (inhibition), η εναλλαγή (shifting) και η ανανέωση της εργαζόμενης μνήμης (updating) (Miyake et al., 2000). Πρόσφατα ο Miyake και οι συνεργάτες του υποστήριξαν ότι ο ανασταλτικός έλεγχος έχει βιολογική βάση και μάλιστα ότι μπορεί να εξηγηθεί με εγγενείς παράγοντες σε υψηλότερο ποσοστό από ότι ο δείκτης νοημοσύνης. Η μέτρηση, ωστόσο, των εκτελεστικών λειτουργιών απαιτεί κατασκευή έργων τα οποία είναι συχνά πολύ ευαίσθητα με αποτέλεσμα να έργα τα οποία θεωρούνται ότι μετρούν την ίδια λειτουργία να εμφανίζουν χαμηλές συσχετίσεις και να ενεργοποιούν διαφορετικές εγκεφαλικές περιοχές. Υποθέτουμε ότι μία σημαντική διάσταση του έργου θα πρέπει να είναι και το συμβολικό σύστημα στο οποίο απευθύνεται το έργο. Στην ειρήση αυτή, θα παρουσιαστεί η επιλογή, και η κατασκευή εργαλείων μέτρησης τα οποία απευθύνονται σε τρία διαφορετικά συμβολικά συστήματα (λεκτικό, εικονικό και αριθμητικό) του ανασταλτικού ελέγχου (έργα τύπου STROOP), της μετατόπισης (Μερικό – Γενικό) και της ανανέωσης (2 – πίσω) και οι συσχετίσεις τους με έργα γενικής νοημοσύνης (RAVEN και αναλογίες). Στην έρευνα συμμετείχαν 160 μαθητές της 4^{ns}, 5^{ns}, και 6^{ns} τάξης δημοτικού σχολείου. Τα έργα τα οποία απευθύνονται σε διαφορετικά συμβολικά συστήματα της ίδιας εκτελεστικής λειτουργίας φάνηκε να παρουσιάζουν μέτριες συσχετίσεις μεταξύ τους. Η επιβεβαιωτική ανάλυση παραγόντων έδειξε ότι το μοντέλο στο οποίο οι πρώτης τάξης παράγοντες που αντιστοιχούν στις λειτουργίες του ανασταλτικού ελέγχου, της εναλλαγής και της ανανέωσης της εργαζόμενης μνήμης εμφανίζει καλή προσαρμογή προς τα δεδομένα.

Δοκιμασίες εννοιολογικής αλλαγής: έργο κατηγοριοποίησης

Σ. Βοσνιάδου, Α. Χουντάλα*, Κ. Εικοσπεντάκη, Δ. Λεπενιώτη

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Οι έννοιες δεν είναι στατικές αλλά συνέχεια μεταβάλλονται κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης και της μάθησης. Μερικές από αυτές τις αλλαγές είναι μικρές και συμβαίνουν συχνά, ενώ άλλες είναι σπάνιες και δύσκολες. Η πιο δύσκολη εννοιολογική αλλαγή είναι η αλλαγή οντολογικής κατηγορίας. Για παράδειγμα η έννοια «Γη» θεωρείται από τα περισσότερα παιδιά της 3ης τάξης δημοτικού ότι ανήκει στην κατηγορία «φυσικό σώμα» αλλά επανακατηγοριοποιείται ως «αστρονομικό σώμα» από την μεγάλη πλειοψηφία των παιδιών μέχρι το τέλος του δημοτικού σχολείου. Το έργο 'Κατηγοριοποίησης' είχε σκοπό να ελέγξει αν οι εννοιολογικές αυτές αλλαγές έχουν επιτευχθεί σε μαθητές του δημοτικού σχολείου αλλά και σε ενήλικες και να διερευνήσει πιθανές ατομικές διαφορές. Για την κατασκευή του έργου επιλέχθηκαν 35 έννοιες από τέσσερις διαφορετικούς γνωστικούς τομείς: 14 έννοιες για την Φυσική, 13 για την Βιολογία, 3 για την Επιστημολογία και 10 για τα Μαθηματικά οι οποίες (σύμφωνα με τα ευρήματα προηγούμενων ερευνών) υφίστανται εννοιολογική αλλαγή στους περισσότερους μαθητές στις τελευταίες τάξεις του δημοτικού σχολείου. Κάθε έννοια παρουσιάστηκε 2 φορές σε δύο πειραματικές συνθήκες: Στην συνθήκη χωρίς-εννοιολογική-αλλαγή (ΧΕΑ), οι συμμετέχοντες έπρεπε να επιλέξουν ανάμεσα στην αρχική οντολογική κατηγορία στην οποία ανήκει η έννοια και σε μία λανθασμένη οντολογική κατηγορία. Στην συνθήκη με-εννοιολογική-αλλαγή (ΜΕΑ), οι συμμετέχοντες είχαν να διαλέξουν ανάμεσα στην αρχική οντολογική κατηγορία στην οποία ανήκει η έννοια και στην επιστημονική, αντιδιαισθητική, οντολογική κατηγορία στην οποία έπρεπε να έχει επανακατηγοριοποιηθεί. Τα έργα κατασκευάστηκαν και παρουσιάστηκαν με χρήση του λογισμικού E-prime. Μετρήθηκε η ακρίβεια και ο χρόνος απόκρισης σε κάθε ερέθισμα. Εκατόν τέσσερις μαθητές της 4^{ns}, 5^{ns}, και 6^{ns} τάξης δημοτικού σχολείου συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα, καθώς και ενήλικες, πρωτοετείς φοιτητές Πανεπιστημίου. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες χρειάστηκαν σημαντικά περισσότερο χρόνο και σημείωσαν σημαντικά μικρότερη ακρίβεια κατά την κατηγοριοποίηση των εννοιών στη συνθήκη της εννοιολογικής αλλαγής απ'ότι στη συνθήκη της μη εννοιολογικής αλλαγής, σε όλα τα γνωστικά πεδία.

Δοκιμασίες εννοιολογικής αλλαγής: έργο εξήγησης φαινομένων

Σ. Βοσνιάδου¹, Δ. Λεπενιώτη*, Α. Χουντάλα, Κ. Εικοσιπεντάκη

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Κατά τη διάρκεια της εννοιολογικής αλλαγής οι μαθητές αλλάζουν τις εξηγήσεις τους για βασικά φαινόμενα της καθημερινής ζωής. Για παράδειγμα, οι περισσότεροι μαθητές της 3ης τάξης του δημοτικού πιστεύουν ότι η νύχτα γίνεται γιατί ο ήλιος πηγαίνει πίσω από τα βουνά ή τα σύννεφα, ενώ οι περισσότεροι μαθητές της 6ης τάξης έχουν καταλάβει ότι το φαινόμενο της μέρας/νύχτας οφείλεται στην κίνηση της Γης. Το έργο «εξήγησης φαινομένων» είχε σκοπό να εξετάσει αν οι αλλαγές στην εξήγηση φαινομένων έχουν λάβει χώρα σε μαθητές του δημοτικού σχολείου και σε ενήλικες και να διερευνήσει πιθανές ατομικές διαφορές. Στο έργο Εξήγησης Φαινομένων, κατασκευάστηκαν συνολικά 168 εξηγήσεις, (4 εξηγήσεις για κάθε φαινόμενο), από τις οποίες 80 ανήκαν στον τομέα της Φυσικής, 40 των Μαθηματικών και 48 της Βιολογίας. Για κάθε φαινόμενο, μία εξήγηση ήταν συμβατή και με την αφελή και με την επιστημονική θεωρία, μία ήταν συμβατή μόνο με την αφελή θεωρία, μία ήταν συμβατή μόνο με την επιστημονική θεωρία, και μία δεν ήταν συμβατή ούτε με την αφελή ούτε με την επιστημονική θεωρία. Το έργο κατασκευάστηκε και παρουσιάστηκε με χρήση του λογισμικού E-prime, όπου μετρήθηκε η ακρίβεια και ο χρόνος απόκρισης σε κάθε ερέθισμα. Συμμετείχαν 104 μαθητές δημοτικού σχολείου και ενήλικες. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες επιβεβαίωσαν τις ασυνεπείς προτάσεις σημαντικά πιο αργά και με λιγότερη ακρίβεια από τις συνεπείς, σε όλους τους γνωστικούς τομείς – Μηχανική, Δομή της Ύλης, Αστρονομία, Μαθηματικά, Βιολογία. Επίσης υπήρξαν στατιστικώς σημαντικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ της ηλικίας των συμμετεχόντων, γνωστικών τομέων και συνεπών-ασυνεπών προτάσεων.

Συσχετίσεις έργων εννοιολογικής αλλαγής και εκτελεστικού ελέγχου

Δ. Πνευματικός¹, Κ. Εικοσιπεντάκη^{2*}, Ν. Μακρής³, Σ. Βοσνιάδου²

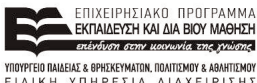
¹Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, ²Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών,

³Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Στο παρελθόν η εννοιολογική αλλαγή μελετήθηκε ανεξάρτητα από την σχέση της με ικανότητες γενικού πλαισίου. Η προσέγγιση της εννοιολογικής αλλαγής ερμηνεύει ένα σημαντικό μέρος των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν τα παιδιά να αποκτήσουν κάποιες έννοιες οι οποίες βρίσκονται σε σύγκρουση με τις έννοιες που έχουν ήδη οικοδομήσει με βάση της καθημερινή τους εμπειρία. Ωστόσο, είναι προφανές ότι η ποιότητα των λειτουργιών οι οποίες εμπλέκονται κατά τη διαδικασία της επεξεργασίας των εννοιών να μπορεί να ερμηνεύσει έναν άλλο σημαντικό μέρος της αδυναμίας των παιδιών να κατανοήσουν τις έννοιες αυτές. Η συσχέτιση μεταξύ της εννοιολογικής κατανόησης και των εκτελεστικών λειτουργιών αποτελεί και το βασικό ερώτημα του ερευνητικού προγράμματος. Θα παρουσιαστούν οι πρώτες συσχετίσεις μεταξύ των έργων εκτελεστικού ελέγχου και των δοκιμασιών εννοιολογικής αλλαγής που αφορούν σε έργα κατηγοριοποίησης και σε έργα εξήγησης φαινομένων. Συμμετείχαν 104 μαθητές δημοτικού σχολείου και ενήλικες. Τα δεδομένα υποβλήθηκαν σε ανάλυση συσχετίσεων. Τα αποτελέσματα έδειξαν να επιβεβαιώνεται η βασική υπόθεση της έρευνας για σχέση μεταξύ εννοιολογικής αλλαγής και εκτελεστικών λειτουργιών. Οι έρευνες που παρουσιάζονται στο συγκεκριμένο συμπόσιο έχουν συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο – ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) – Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: **ΘΑΛΗΣ**. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 14**Εικόνα εαυτού: μάθηση, ψυχική υγεία και επαγγελματικός προσανατολισμός**

Προεδρείο: Αγ. Λεονταρή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Ι. Νικολάου, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ο Λακάν σε κρίσιμους καιρούς

Ε. Μπολιάκη, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η ψυχανάλυση, σύμφωνα με τον Λακάν, είναι η θεωρία του υποσυνείδητου. Δεν αποτελεί μια τεχνική θεραπείας την οποία κάποιος απλά εφαρμόζει, δεν προτείνει κάποιο μοντέλο συμπεριφοράς, ούτε διδάσκει το νόημα της ζωής, αλλά αποτελεί μια διαδικασία κατά την οποία κάποιος αφουγκράζεται τη μαρτυρία της επιθυμίας, κι αναγνωρίζει τις ψευδαισθήσεις και τις αυταπάτες. Σκοπός είναι η ανίχνευση των μη αυθεντικών επιλογών που αφορούν τη διάπλαση του εαυτού και τον καθορισμό των αξιών, η απαλλαγή από τα ιδεατά του εγώ, και από τα εξιδανικευμένα εγώ (ego ideals και ideal egos). Στην κατανόηση του εαυτού συμβάλει και η κατανόηση του συγκεκριμένου συμβολικού συστήματος στο οποίο κάποιος συμμετέχει. Καθώς το πρόβλημα στην ανάλυση δεν είναι η άγνοια αλλά η αντίσταση, η ανάλυση πρέπει να ελευθερώνει από την αντίσταση, αλλά και από την επανάπαυση σε αυθεντίες (αν όχι από την ανάγκη τους), καθώς αποτελεί μια διαδικασία που υποστηρίζει την υπευθυνότητα. Ο Λακάν επισημαίνει ότι ο αναλυτής πρέπει να αρνείται να ενεργεί ως γιατρός, να κάνει διάγνωση και να δίνει συνταγή, ούτε πρέπει να συμπεριφέρεται ως σύμβουλος, εξομολογητής, ή φίλος. Ο αναλυόμενος (όχι πλέον ο 'ασθενής') είναι ο κύριος συντελεστής της ανάλυσης. Η ανάλυση, κατά τον Λακάν, είναι πάντοτε μια φιλοσοφία ζωής. Στην πραγματικότητα, όμως, δεν υπάρχει μόνιμη συμφιλίωση, θεραπεία, σωτηρία. Όπως το έθεσε ο Robert Eisner στο *The Road to Daulis*: «πρέπει απλά να μάθουμε να προχωράμε ως συνειδητοί ανάπηροι σε μια κοινωνία ασυνείδητων ανάπηρων». Εκτός από την αναγνώριση της επιθυμίας, θεμελιώδης είναι και η επιθυμία για αναγνώριση σε κοινωνικό επίπεδο. Απαραίτητη είναι η επιβεβαίωση του ότι κάποιος υπάρχει και ότι αυτό κάνει μια διαφορά, έχει σημασία για κάποιον άλλο. Θεραπευτικές ιδιότητες έχουν οι ίδιες οι ανθρώπινες σχέσεις, η αυθεντική διανθρώπινη ζωή.

Η μαθησιακή ταυτότητα του ατόμου

Εμ. Ι. Γιαννακουδάκης, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η εργασία αυτή παρουσιάζει μια νέα ψυχομετρική συστοιχία ερωτηματολογίων διάγνωσης της μαθησιακής ταυτότητας του ατόμου, η οποία περιλαμβάνει συγκεκριμένους παράγοντες, που αφορούν εγγενή και επίκτητα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ανθρώπου. Τη συστοιχία αυτή ερευνούμε και σταθμίζουμε από το 2005, με απώτερο σκοπό τη μεταφορά της ακαδημαϊκής γνώσης και εμπειρίας στην πρακτική εφαρμογή για τη στήριξη του ατόμου κατά τη διάρκεια απόκτησης βασικών γνώσεων, αναγνωρίζοντας τις μαθησιακές του ιδιαιτερότητες καθώς και τις δυνατότητες για ισόρροπη ανάπτυξη και εξέλιξη της προσωπικότητάς του. Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που ερευνούμε κατανέμονται σε 19 παράγοντες, που τεκμηριώνουν τις μαθησιακές δυσκολίες / ικανότητες, τους μαθησιακούς τύπους, καθώς και τη δυναμικότητα των εγκεφαλικών ημισφαιρίων. Αναπόσπαστη ενότητα της εν λόγω συστοιχίας αποτελούν 4 εξειδικευμένες κλίμακες ανίχνευσης του βαθμού αλήθειας των απαντήσεων του εξεταζόμενου, ο οποίος εκφράζει τη λογική συνέπεια της σκέψης του, την εγκυρότητα και την ειλικρίνεια των επιλογών του. Η συστοιχία είναι πλήρως αυτοματοποιημένη, που σημαίνει ότι οι ερωτήσεις υποβάλλονται μέσα από εύχρηστη – φιλική δι-επαφή πληροφοριακού συστήματος, οι απαντήσεις αποστέλλονται σε κεντρικό εξυπηρετητή (Server), όπου αναλύονται από ειδικά σχεδιασμένο έμπειρο σύστημα, το οποίο δημιουργεί την εξατομικευμένη αναφορά, χωρίς καμία απολύτως παρέμβαση του Συμβούλου. Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει την αξιοποίηση επικαιροποιημένων νορμών, αλλά προπάντων διασφαλίζει την αντικειμενική αξιολόγηση και χαρτογράφηση του μαθησιακού προφίλ του ατόμου. Τα αποτελέσματα που εκδίδει το σύστημα υποδεικνύουν με ακρίβεια τον πλέον αποδοτικό συνδυασμό τεχνικών διαβάσματος και αξιοποίησης διαφόρων ερεθισμάτων στη διαδικασία της μάθησης, ώστε το άτομο να «μάθει πώς να μαθαίνει». Επίσης, χαρτογραφείται με ακρίβεια ο τρόπος με τον οποίο το άτομο αντιδρά στα μαθησιακά ερεθίσματα, καθώς επίσης και ο τρόπος με τον οποίο το άτομο προσλαμβάνει την πληροφορία που δέχεται, κατά τρόπον ώστε να υποδεικνύονται προς αξιοποίηση τα μαθησιακά περιβάλλοντα που βρίσκονται σε αρμονία με την ψυχουσύνθεσή του.

Η επίδραση των γονιών στις αντιλήψεις αυτο-αποτελεσματικότητας, τις προσδοκίες αποτελέσματος και την επαγγελματική επιλογή των Ελλήνων μαθητών

N. Παπαλεβέντης*, Γ. Κουμουνδούρου

Κολλέγιο Ανθρωπιστικών Επιστημών

Ο σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση της συμβολής (α) των γονεϊκών συμπεριφορών που σχετίζονται με τη διαδικασία λήψης απόφασης των εφήβων, (β) των αντιλήψεων αυτο-αποτελεσματικότητας και (γ) των προσδοκιών αποτελέσματος των Ελλήνων μαθητών στην επαγγελματική τους απόφαση. Σε δείγμα 150 μαθητών από διάφορα λύκεια της Αθήνας χορηγήθηκαν (α) το Ερωτηματολόγιο Αυτο-αποτελεσματικότητας στη Λήψη Επαγγελματικής Απόφασης (Career Decision Making Self-Efficacy Scale-Short Form CDMSE; Betz & Taylor, 2003· προσαρμογή Κασσωτάκης & Ασβεστάς, 2003), (β) το Ερωτηματολόγιο των Χαρακτηριστικών Επαγγελματικής Επιλογής, (CGS; Mu, 1998· προσαρμογή Κουμουνδούρου & Κασσωτάκης, 2004), (γ) το Ερωτηματολόγιο Γονεϊκών Συμπεριφορών Σχετικά με την Επαγγελματική Επιλογή (PPCRB; Dietrich & Kracke, 2009· προσαρμογή Παπαλεβέντης, 2012) και (δ) το Ερωτηματολόγιο Προσδοκιών Αποτελέσματος αναφορικά με τη Σταδιοδρομία (COE; Betz & Vuyten, 1997· προσαρμογή Παπαλεβέντης Νικόλαος, 2012). Οι αναλύσεις ιεραρχικής πολλαπλής παλινδρόμησης ανέδειξαν τη στατιστικά σημαντική συνεισφορά της μητρικής υποστήριξης στην πρόβλεψη των χαρακτηριστικών της ενημερωμένης επαγγελματικής απόφασης, τόσο άμεσα (ερμηνεύτηκε το 10% της διακύμανσης για την εξαρτημένη μεταβλητή), όσο και έμμεσα, διαμέσου των αντιλήψεων αυτο-αποτελεσματικότητας στη λήψη επαγγελματικής απόφασης. Η συγκεκριμένη μεταβλητή εμφάνισε την ισχυρότερη προβλεπτική ισχύ στο μοντέλο (ερμήνευσε ένα επιπλέον 41% της σχετικής διακύμανσης). Ο έλεγχος Sobel που διενεργήθηκε επιβεβαίωσε την υπόθεση της μερικής διαμεσολάβησης των αντιλήψεων αυτο-αποτελεσματικότητας στην επίδραση της μητρικής υποστήριξης στη λήψη απόφασης ($z = 2,31$, $p < 0,05$). Οι προσδοκίες αποτελέσματος δεν αναδείχθηκαν στατιστικά σημαντικός προβλεπτικός παράγοντας, παρά τη στατιστικά σημαντική συνάφειά του με την εξαρτημένη μεταβλητή (επαγγελματική απόφαση των εφήβων). Τα ευρήματα αυτά ερμηνεύονται υπό το πρίσμα της Κοινωνικο-Γνωστικής Θεωρίας της Σταδιοδρομίας (Lent, Brown, & Hackett, 1994), αναδεικνύοντας την ανάγκη ενίσχυσης των αντιλήψεων αυτο-αποτελεσματικότητας των μαθητών, τόσο αυτόνομα, όσο και μέσω της ευαισθητοποίησης των γονιών αναφορικά με τη δική τους συμμετοχή στη διαδικασία λήψης απόφασης των παιδιών τους.

Εικόνα του σωματικού εαυτού και ψυχολογική υγεία στην εφηβεία

M. Ζαφείρη^{1*}, Αγ. Λεονταρή¹, Γρ. Κιοσέογλου²

¹ Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ² Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να διερευνηθεί το πλέγμα των σχέσεων των διαφόρων πτυχών της εικόνας του σωματικού εαυτού με την ψυχολογική υγεία και μεταβλητές όπως το φύλο, ο Δείκτης Μάζας Σώματος (ΔΜΣ) και η εσωτερική κευση προβαλλόμενων από τα ΜΜΕ προτύπων σχετικών με την εμφάνιση. Στην έρευνα πήραν μέρος συνολικά 609 αγόρια και κορίτσια, ηλικίας 11.3-17.7 ετών, που φοιτούσαν στην Στ' Δημοτικού, τη Γ' Γυμνασίου και τη Β' Τάξη του Ενιαίου Λυκείου. Χορηγήθηκαν κλίμακες αυτοαναφοράς που εξετάζουν: (α) εκτίμηση για το σωματικό εαυτό, (β) την επιθυμία του ατόμου να μοιάσει σε σημαντικά πρότυπα των ΜΜΕ και την τάση του να συγκρίνει την εμφάνισή του με τη δική τους (γ) μεταβλητές όπως η αυτοεκτίμηση, η κατάθλιψη, το άγχος, το κοινωνικό άγχος και η ελπίδα, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν στη συνέχεια για την κατασκευή μιας σύνθετης μεταβλητής που αντιπροσωπεύει την ψυχολογική υγεία. Από την ανάλυση διαδρομών που εφαρμόστηκε στα δεδομένα προέκυψε ότι η ψυχολογική υγεία επηρεάζεται από τα γενικά αισθήματα για την εμφάνιση και από το πώς πιστεύουν τα παιδιά ότι αξιολογούνται από άλλους ως προς την εμφάνισή τους. Το φύλο και η γενικευμένη εσωτερική κευση φαίνεται να συνδέονται άμεσα αλλά και έμμεσα με την ψυχολογική υγεία, ενώ ο Δείκτης Μάζας Σώματος επιδρά άμεσα αρνητικά στα γενικά αισθήματα για την εμφάνιση και στις αντιλήψεις των παιδιών αναφορικά με την αξιολόγησή τους από τρίτους και συνεπώς έμμεσα και στην ψυχολογική υγεία. Τα αποτελέσματα συζητούνται σε σχέση με πιθανές εφαρμογές συμβουλευτικής σχετικής με την εικόνα του σωματικού εαυτού σε πληθυσμούς προεφήβων και εφήβων.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 6**Σχέσεις, συναισθήματα και νέες τεχνολογίες**Προεδρείο: Χ. Σακονίδης, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*Ε. Φίγγου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης***Ανάγκη για γνώση και χρήση του διαδικτύου: εμπειρική διερεύνηση της μεταξύ τους σχέσης στην εφηβεία**

Ερ. Αλαμάνος, Π. Μισαπλίδη, Αν. Μπρούζος

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνήσει τη σχέση ανάμεσα σε ένα γνωστικό χαρακτηριστικό της προσωπικότητας, την «ανάγκη για γνώση», και στη χρήση του διαδικτύου σε ένα δείγμα εφήβων ηλικίας 13 έως 18 ετών. Η «ανάγκη για γνώση» (ανάγκη λογισμού) υποδηλώνει την προδιάθεση ενός ατόμου και το βαθμό στον οποίο αυτός/ή αρέσκεται να επιδίδεται σε πνευματικά απαιτητικές δραστηριότητες. Στην έρευνα πήραν μέρος 232 έφηβοι με μέσο όρο ηλικίας $M = 15.6$ χρόνια. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν: (α) την Κλίμακα Ανάγκη για Γνώση των Cacioppo, Petty και Kao (1984) και (β) την Κλίμακα Χρήσης του Διαδικτύου, η οποία κατασκευάστηκε για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας, και εξέταζε τη συχνότητα και στο είδος χρήσης του διαδικτύου. Η ανάλυση (cluster analysis) κατέδειξε τρεις τύπους εφήβων χρηστών του διαδικτύου. Οι τύποι αυτοί καθορίστηκαν κυρίως από τη συχνότητα χρήσης και όχι από τις επιμέρους διαδικτυακές δραστηριότητες στις οποίες επιδίδονται οι έφηβοι (είδος χρήσης του διαδικτύου). Τα δεδομένα που αφορούν τη σχέση ανάμεσα στους τύπους χρήσης του διαδικτύου και στην ανάγκη των εφήβων για γνώση βρίσκονται στο στάδιο της επεξεργασίας και θα παρουσιαστούν στο συνέδριο

Διομαδικές στάσεις στο διαδίκτυο: τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως πεδίο διομαδικής επαφής

Ε. Κιουμή, Α. Γαρδικιώτης

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση του κατά πόσο τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να αποτελέσουν πλατφόρμα για διομαδική επαφή και ποιες είναι εκείνες οι ψυχολογικές διεργασίες που επηρεάζουν τις διομαδικές στάσεις και συμπεριφορές σε αυτό το πλαίσιο. Με τη χρήση ερωτηματολογίων, ζητήθηκε από εκατό Γερμανούς και εκατό Έλληνες να αναφέρουν τις εμπειρίες διομαδικής επαφής που είχαν στο Twitter υπό το hashtag #Griechenland, το οποίο δημιουργήθηκε για να παρέχει ένα φόρουμ συζήτησης για την ελληνική κρίση και τα ελληνικά θέματα επικαιρότητας. Η έρευνα εξετάζει κατά πόσο αυτή η επαφή μεταξύ Ελλήνων και Γερμανών χρηστών του διαδικτύου μπορεί να επηρεάσει τις διομαδικές στάσεις και συμπεριφορές τους. Επίσης, εξετάζεται η σχέση μεταξύ της επαφής μέσω του Twitter με άλλα είδη διομαδικής επαφής (όπως η άμεση και η έμμεση-εκτεταμένη). Στο ερωτηματολόγιο που συμπλήρωσαν οι συμμετέχοντες συμπεριλήφθηκαν ένας αριθμός μεταβλητών, όπως η ευκαιρία για διομαδική επαφή, οι φιλίες με μέλη της εξωομάδας, η εκτεταμένη διομαδική επαφή, η εθνική ταυτότητα και το διομαδικό άγχος. Επίσης εξετάστηκε η ποιότητα της επαφής μέσω του διαδικτύου καθώς και χαρακτηριστικά της επαφής μέσω διαδικτύου (Amichai-Humburger & McKenna, 2006), όπως η αίσθηση της ανωνυμίας και η αυτο-αποκάλυψη. Όπως προέκυψε από την ανάλυση των αποτελεσμάτων, η επαφή στο πλαίσιο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα επιρροής των διομαδικών στάσεων και συμπεριφορών.

Διαδικτυακή πύλη επαγγελματικού προσανατολισμούΝ. Φωτίου¹, Κ. Παραστατίδης², Α. Βάχλα³¹Κέντρα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού Κατερίνης, ²Κέντρα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού Βέροιας,³Συμβουλευτικός Σταθμός Νέων Ημαθίας

Η Διαδικτυακή Πύλη Επαγγελματικού Προσανατολισμού (**ΔΠΕΠ**) δημιουργήθηκε με στόχο να εκμεταλλευτεί τις τεράστιες δυνατότητες που προσφέρει το διαδίκτυο ως πηγή πληροφόρησης, που αποτελεί ένα από τα τέσσερα βασικά στάδια στα πλαίσια

του επαγγελματικού προσανατολισμού. Για να μπορεί να υπηρετηθεί ένας τέτοιος στόχος η ΔΠΕΠ περιέχει κείμενα επιστημονικά άρθρα, που διαθέτουν αξιοπιστία και εγκυρότητα, συμβατά πάντα με τις ιδιαιτερότητες της συμβουλευτικής, του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού και με τις αρχές της παιδαγωγικής, ώστε να υποστηρίξει την κριτική ανάγνωση και την αυτό-πληροφόρηση. Εκτός από την αυτό-πληροφόρηση, με τη χρήση του διαδικτυακού τόπου από τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς, μπορούν να αντληθούν χρήσιμα στοιχεία για τη διδασκαλία του μαθήματος ΣΕΠ, την υλοποίηση προγραμμάτων αγωγής σταδιοδρομίας και την εφαρμογή ατομικής ή ομαδικής συμβουλευτικής. Για την εξασφάλιση της εγκυρότητας των στοιχείων και των κειμένων της, ελέγχεται και ανανεώνεται συνέχεια ώστε η πληροφόρηση που παρέχεται να είναι αντικειμενική, έγκυρη και συμβατή με το εκπαιδευτικό νομοθετικό πλαίσιο. Για την αρχική ταξινόμηση του υλικού σε κατηγορίες και υποκατηγορίες ζητήθηκε η γνώμη έμπειρων συμβούλων από ΚΕΣΥΠ των Νομών Θεσσαλονίκης και Ημαθίας. Σήμερα αποτελεί πλέον μία μεγάλη βάση δεδομένων επαγγελματικού προσανατολισμού, αφού περιέχει τα χαρακτηριστικά στοιχεία κάθε σχολής ή τμήματος δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που λειτουργεί στην Ελλάδα. Η διαμορφωτική αξιολόγησή της πραγματοποιήθηκε (με ερωτηματολόγιο) από εκπαιδευτικούς που υπηρετούν ως σύμβουλοι επαγγελματικού προσανατολισμού σε Κέντρα Συμβουλευτικής & Προσανατολισμού (ΚΕ.ΣΥ.Π.), καθώς και στελεχών Γραφείων Διασύνδεσης της ανώτατης εκπαίδευσης. Η αξιολόγησή της παρείχε σημαντικά στοιχεία για την δομή και την διάρθρωση της Πύλης, καθώς και τον τρόπο παρουσίασης κάθε σχολής ή τμήματος δευτεροβάθμιας ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Είναι έτοιμοι οι Έλληνες να ενσωματώσουν στην καθημερινότητά τους τα οικιακά ρομπότ; Η ψυχολογική προσέγγιση του θέματος βάσει ερωτηματολογίου έρευνας.

Ε. Μήτκα*, Σ. Γ. Μουρούτσος

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Κατασκευαστής οικιακού ρομπότ αναφέρει σε διαφημιστικό σποτ ότι «η ζωή βρίσκεται σε πολυάσχολα σπίτια». Εννοεί ότι το άτομο απελευθερώνεται από τις βαρετές εργασίες του σπιτιού όταν επενδύει το περιβάλλον του στη ρομποτική τεχνολογία. Το σπίτι κινητοποιείται από αλληλοσυνδεδεμένα ενεργά στοιχεία με τους ανθρώπους να αποτελούν τα ενεργά μέλη αυτού του περιβάλλοντος. Το λειτουργικό περιβάλλον του σπιτιού αναδιαμορφώνεται κάθε φορά που μία εταιρεία λανσάρει ένα νέο προϊόν, το οποίο θα συμπεριληφθεί στην οικιακή οικολογία. Αυτά συγκροτούν ένα δίκτυο αλληλεπιδράσεων και παράγουν ένα ευρύ περιβάλλον με συμπεριφορά που συνεχώς αναδιαμορφώνεται. Το σπίτι μετατρέπεται σε διευρυμένο οικοσύστημα, μία ηλεκτρονικά ελεγχόμενη περιοχή, όπου θέματα καθαρισμού λύνονται ηλεκτρονικά. Η συμπεριφορά τους υπόκειται στον «απλό έλεγχο» και στο συντονισμό τους με τις συνθήκες της οικίας. Το ότι είναι γρήγορα, φθηνά και περιορισμένου ελέγχου, δε συνηγορεί στο χάος αν και το χάος θεωρείται χαρακτηριστικό της ευφυούς νοημοσύνης. Το οικιακό περιβάλλον αποτελεί μία ολότητα, με τα ρομπότ να δρουν αυτόνομα ενώ παράλληλα επιδεικνύουν ευφυΐα ως προς την εκπλήρωση των στόχων τους. Αν και δεν αντιλαμβάνονται την ολοκληρωμένη τεχνογνωσία του συστήματος και των αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στα άτομα και τον κόσμο, εξασφαλίζουν, ότι οι αλληλεπιδράσεις είναι υγιείς και αρκετά ευέλικτες ώστε να διαχειριστούν κάθε απροσδόκητο γεγονός. Αποδίδουν στο έργο τους αναδεικνύοντας το σχεδιασμό τους και δημιουργώντας υπεραξίες, εκτός από αυτές για τις οποίες σχεδιάστηκε το σύστημα. Η υπεραξία έγκειται σε μία μη ανθρώπινη δυναμική εκφρασμένη με τη «δύναμη της εξυπηρέτησης» δηλαδή, τη δύναμη να αναδημιουργείς τον κόσμο μέσω της εκ νέου ανακάλυψης της ζωής. Άρα, κρίνεται απαραίτητο να ξεπεράσουμε τη δυσπιστία μας ώστε να τα αποδεχτούμε ως συνειδητά όντα. Μας καλούν να αφομοιώσουμε το ρόλο της τεχνολογίας στην καθημερινότητά μας. Αν πρόκειται να τα αφομοιώσουμε ως κοινωνικούς φορείς, πρέπει να ξεπεράσουμε την καχυποψία μας και να δεχτούμε την ψυχολατρία αυτών των τεχνολογικών επιτευγμάτων - η ζωή των οποίων είναι άγνωστη σε εμάς.

Εθισμός στο διαδίκτυο και κατάθλιψη

Β. Καραπέτσας², Α. Φώτης¹, Αρ. Καραπέτσας¹, Ν. Ζυγούρης¹

¹Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ²Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου

Πολυάριθμες έρευνες τόσο στο εξωτερικό όσο και στον ελλαδικό χώρο έχουν ασχοληθεί με το συσχετισμό μεταξύ του εθισμού στο διαδίκτυο και των ψυχολογικών επιδράσεων που μπορεί να προκαλέσει στους χρήστες. Ο όρος εθισμός στο δια-

δίκτυο προτάθηκε για πρώτη φορά από τον Ivan Goldberg. Πρόκειται, ουσιαστικά, για έναν νέο τύπο εθισμού. Με την παθολογική χρήση του διαδικτύου οι χρήστες, λόγω ελλειπούς κοινωνικής δράσης, αποφεύγουν τα ουσιαστικά υπαρκτά προβλήματα της ζωής και εγκλωβίζονται σε μια ψηφιακή εικονική πραγματικότητα. Το διαδίκτυο αποτελεί πλέον ένα από τα κυριότερα εργαλεία επικοινωνίας των νέων, και τα λογισμικά εύκολης επικοινωνίας στο διαδίκτυο καθίστανται διαρκώς και περισσότερο δημοφιλή. Η δραματική αύξηση χρήσης του διαδικτύου από τους νέους και η μετατροπή της κοινωνίας μας σε διαδικτυακή έχει με τη σειρά της οδηγήσει στη δημιουργία νέων δεδομένων στην ψυχολογία των νέων με συχνότερα παρουσιαζόμενο πρόβλημα την κατάθλιψη. Η κατάθλιψη αποτελεί ένα συνδυασμό συμπτωμάτων στεναχώριας, μοναξιάς και νευρικής κατάθλιψης. Τα επιστημονικά δεδομένα πλέον καταδεικνύουν τον άμεσο συσχετισμό της κατάθλιψης και του εθισμού στο διαδίκτυο. Παρά το γεγονός ότι ένα καταθλιπτικό άτομο μπορεί να μην έχει κάνει χρήση του διαδικτύου, τα επιστημονικά δεδομένα μας καταδεικνύουν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των εθισμένων χρηστών του διαδικτύου πάσχουν από κατάθλιψη, η οποία μάλιστα γίνεται εντονότερη και εμφανέστερη όσο μεγαλύτερος είναι ο εθισμός. Στην παρούσα μελέτη επιχειρείται η μελέτη της σχέσης μεταξύ εθισμού στο διαδίκτυο και κατάθλιψης, προκειμένου, αφού αντιληφθούμε το συσχετισμό, να προχωρήσουμε στη βοήθεια και τον απεγκλωβισμό των μαθητών από το μεγάλο πλέον πρόβλημα της εποχής μας.

Ανάγκη για γνώση και θεωρία του νου

Π. Μισανλίδη, Α. Μηρούζος

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στόχος της έρευνας ήταν να διερευνήσει τη σχέση ανάμεσα στην ανάγκη για γνώση και στη θεωρία του νου. Η ανάγκη για γνώση/λογισμό –ο βαθμός, δηλαδή, στον οποίο ένα άτομο αντλεί ικανοποίηση από την εμπλοκή του σε υψηλού γνωστικού φόρτου νοητικές δραστηριότητες και σε στοχαστική σκέψη– αναγνωρίζεται ως ένα γνωστικό χαρακτηριστικό της προσωπικότητας και ως μία από τις επιστημολογικές διαστάσεις της μεταγνώσης. Στην έρευνα πήραν μέρος έφηβοι και ενήλικες (N = 380) με εύρος ηλικίας 16 έως 21 χρόνια. Στους συμμετέχοντες χορηγήθηκαν: (α) η Κλίμακα Ανάγκη για Γνώση των Cacioppo, Petty και Kao (1984) και (β) μία κλίμακα που αξιολογούσε την τάση τους να αποδίδουν στους άλλους νοητικές καταστάσεις κατά τη διάρκεια κοινωνικών αλληλεπιδράσεων. Η προκαταρκτική ανάλυση των δεδομένων έδειξε θετική τη συσχέτιση μεταξύ των δύο υπό διερεύνηση μεταβλητών: οι συμμετέχοντες με υψηλή ανάγκη για γνώση ανέφεραν ότι έχουν υψηλότερη προδιάθεση και κίνητρο για απόδοση νοητικών καταστάσεων σε σύγκριση με τους «γνωστικά σκονούς», οι οποίοι δήλωσαν λιγότερο πρόθυμοι να αποδίδουν νοητικές καταστάσεις με στόχο την ερμηνεία και πρόβλεψη της συμπεριφοράς. Η επίδραση της ηλικίας και του φύλου δεν βρέθηκε σημαντική. Η θεωρητική και πρακτική σημασία των ευρημάτων συζητείται.

11.00-12.00 ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΗ ΟΜΙΛΙΑ

Προεδρείο: Κλ. Ναυρίδης, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Κοινωνιοπολιτισμικό πλαίσιο και η εμφάνιση των κοινωνικών εννοιών: προς μία θεωρία της ερμηνείας των πράξεων

Γιάννης Αδαμόπουλος

Grand Valley State University, Michigan, USA

Η διαπολιτισμική ψυχολογική έρευνα έχει δείξει ότι η έννοια της διαπροσωπικής συμπεριφοράς είναι δυνατόν να περιγραφεί με μια οικουμενική δομή που περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τις ιδέες της συναναστροφής, της κυριαρχίας και της οικειότητας. Στην εισήγηση αυτή παρουσιάζονται ορισμένα μοντέλα που επιχειρούν να εξηγήσουν την εμφάνιση των παραπάνω εννοιών με βάση την υπόθεση ότι κάθε κοινωνική συμπεριφορά συνεπάγεται την ανταλλαγή υλικών και ψυχολογικών πόρων. Η διαδικασία αυτή κατευθύνεται από περιορισμούς που οι καταστάσεις επιβάλλουν στη διαπροσωπική αλληλεπίδραση. Η συγκεκριμένη προσέγγιση στηρίζεται στη θεωρία των κοινωνικών πόρων και βρίσκει εφαρμογή στην ερμηνεία της

διαπροσωπικής δομής, γενικά, και ιδιαίτερα στην πρόβλεψη της εμφάνισης και της μεταβολής των αξιών και της διάστασης «ατομικισμός-συλλογικότητα» σε διαφορετικές κοινωνικές συνθήκες και περιβάλλοντα. Επιχειρείται σύντομη ανασκόπηση του θεωρητικού πλαισίου και συζητείται η ανάπτυξη των κοινωνικών εννοιών μέσα στο χρόνο. Τέλος, περιγράφεται ένα θεωρητικό σύστημα για την ερμηνεία των διαπροσωπικών πράξεων.

12.30-14:00**ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ 6****Η ψυχολογικοποίηση - ψυχιατρικοποίηση της καπιταλιστικής κρίσης**Οργανωτής/Πρόεδρος: Κ. Μπαϊρακτάρης, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Η ανθρωπιστική κρίση που διέρχεται η Ελλάδα και ο λαός της παίρνει όλο και πιο ακραίες διαστάσεις. Το φάσμα της οικονομικής εξαθλίωσης, της ανεργίας, της φτώχειας και της πείνας επεκτείνεται και εκλαμβάνει διαστάσεις φυσικής εξόντωσης του πληθυσμού. Η φυσική αυτή εξόντωση εκφράζεται όλο και πιο έντονα στην αποδόμηση βασικών όρων αξιοπρεπούς διαβίωσης όπως είναι η διασφάλιση των απαραίτητων οικονομικών πόρων, ένα καθολικό και δημόσιο σύστημα υγείας, ένα ολοκληρωμένο και ουσιαστικό σύστημα κοινωνικής φροντίδας και ένα δωρεάν και δημόσιο σύστημα εκπαίδευσης. Το σημερινό τρικομματικό πολιτικό σύμπλεγμα, σε συνέχεια του δικομματικού, αφού παραπλάνησε προεκλογικά τον κόσμο, αποκαλύπτει με τον πιο τραγικό τρόπο το πιο βάρβαρο πρόσωπο του καπιταλισμού που υπηρετεί. Αναδεικνύει την απαξίωση στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και χρησιμοποιεί κάθε αθέμιτο μέσο για την διασφάλιση της κυριαρχίας του, την εδραίωση της εξουσίας του, δηλαδή της ικανοποίησης της απληστίας, της ματαιοδοξίας και της πολιτικής αλαζονείας με τίμημα ακόμα και ανθρώπινες ζωές. Πέρα από την κρατική βία που ασκεί απέναντι στις κινητοποιήσεις του λαού, διαχέει τον έλεγχό του στο κοινωνικό σώμα, έχοντας στην υπηρεσία του διαπλεκόμενες επιχειρήσεις μέσω ενημέρωσης που μετατρέπουν την καπιταλιστική βαρβαρότητα σε «είδηση» και τους αναγνώστες/τηλεθεατές/ακροατές σε θεατές της εξαθλίωσής τους. Επιχειρήσεις που διεισδύουν στα σπίτια νυχθημερόν, στήνουν ένα σκηνικό περιφερόμενων σχολιαστών, επιστημόνων και πολιτικών «παρθουριστών» οι οποίοι διαγκωνίζονται και εκλιπαρούν μερικά δευτερόλεπτα για να «ολοκληρώσουν», στοχεύοντας όχι στην πληροφόρηση αλλά στην κατασκευή μιας ιδιόρρυθμης «χύτρας» κοινωνικής εκτόνωσης. Θεωρούμε ότι σε περιόδους, όπως αυτή που διανύουμε, η διάχυση και η κυριαρχία της αντίληψης για την ουδετερότητα της επιστήμης συνδέεται με την πιο αγοραία χρήση της γνώσης και της επιστήμης προς όφελος του κυρίαρχου πολιτικο-οικονομικού συστήματος, των τοκογλύφων και του πολιτικού τους προσωπικού. Επιστήμες όπως η Ψυχιατρική και η Ψυχολογία δεν αποτελούν εξαίρεση. Το συμπόσιο αυτό θα επικεντρωθεί παραδειγματικά στους τομείς της Υγείας, της Εκπαίδευσης και της Κοινωνικής Πολιτικής και τη συζήτηση θεωριών και πρακτικών που αναπαράγουν την βαρβαρότητα ή προάγουν την αντίσταση σε αυτή.

Από τον φόβο και την παθητικότητα προς μία Ψυχολογία της αντίστασηςΘ. Μεγαλοοικονόμου, *Κέντρο Ψυχικής Υγείας Αγ. Αναργύρων*

Η επιβολή του μνημονίου, εδώ και τρία χρόνια, που έχει οδηγήσει στην πλήρη αποδιάρθρωση του κοινωνικού ιστού, δεν θα ήταν δυνατή χωρίς την άσκηση, με την βοήθεια των ΜΜΕ, μιας χωρίς προηγούμενο τρομοκρατίας πάνω σ' ολόκληρη την κοινωνία, με σκοπό την καλλιέργεια μιας παραλυτικής αίσθησης ματαιότητας της οποίας αντίδρασης και μια παθητική αποδοχή της πραγματικότητας, με βασικούς άξονες πρώτον, το «αναπόφευκτο» των λαμβανόμενων μέτρων γιατί, υποτίθεται, «δεν υπάρχει άλλη λύση» και δεύτερον, τη συλλογική ενοχοποίηση της κοινωνίας που συμπυκνώνεται στην γνωστή λαϊκίστικη ρήση «μαζί τα φάγαμε». Ανυπόφορος πόνος, διάχυτος θυμός, τυφλές/εγωϊστικές ενέργειες είναι ψυχικές καταστάσεις, συναισθήματα και συμπεριφορές που συνυφαίνουν αυτή την παθητική αποδοχή του υπάρχοντος κοινωνικού είναι ως αμετακίνητου. Στην ίδια κατεύθυνση κινούνται λογικές ψυχιατρικοποίησης και ψυχολογικοποίησης του ψυχικού πόνου, που τον αντιμετωπίζουν με το μονόδρομο του ψυχοφάρμακου και/ή με ψυχοθεραπευτικές προσεγγίσεις που τον ανάγουν σε ατομικό πρόβλημα, το οποίο εξηγείται, πχ, με τα βιώματα της παιδικής ηλικίας και όχι, πρωτίστως, με την κυριολεκτική σύν-

θλιψη της κοινωνικής ύπαρξης του υποκειμένου από την κρίση. Είναι, ωστόσο, οι ίδιοι κοινωνικοί/ιστορικοί όροι που, απέναντι στην ψυχολογία του φόβου και της παθητικότητας, δίνουν τη δυνατότητα ανάδυσης των εναλλακτικών δυνατοτήτων του ανθρώπου. Αυτών που τον κάνουν ικανό να λειτουργεί ως ενεργό υποκείμενο, σε μια προσπάθεια να κυριαρχήσει πάνω σε αυτό που πλασάρεται ως «αναπόφευκτο», ως η «μόνη λύση». Μια εναλλακτική ψυχολογία, λοιπόν, η «ψυχολογία της αντίστασης», που συγκροτείται μέσα από τη συλλογική έκφραση, με την ένταξη σε ομάδες και μαχόμενες συλλογικότητες που αρνούνται και αμφισβητούν το αναπόφευκτο της κατεστημένης τάξης πραγμάτων, καθώς και το να κυριαρχηθούν και να «αρρωστήσουν» από αυτήν - αντιμετωπίζοντας την ως υποκείμενα αντί να την υφίστανται ως «αντικείμενα».

Μετατρέποντας τον ανθρώπινο πόνο σε προϊόν προς διαχείριση και αποκόμιση κέρδους: παραδείγματα αλλοτριωμένων αντιλήψεων και πρακτικών από το «πεδίο» των εξαρτήσεων

Σ. Λαϊνάς, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Τις τελευταίες δεκαετίες στο πλαίσιο επιστημών όπως η Ψυχιατρική και η Ψυχολογία, έχει δημιουργηθεί ένα ακόμη επιμέρους «πεδίο», αυτό των εξαρτήσεων. Στην παρούσα εισήγηση επιχειρείται μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα, να αναδειχτούν τα αδιέξοδα και οι αντιφάσεις των επιστημών της αυτών, όσον αφορά στην ερμηνεία και αντιμετώπιση της εξάρτησης. Στο πλαίσιο της εισήγησης συζητούνται: α) η καταλυτική επίδραση των κυρίαρχων καπιταλιστικών πολιτικών και του συνδεόμενου με αυτές πολιτιστικού εποικοδομήματος ακόμη και στις «εναλλακτικές» προσεγγίσεις του πεδίου και β) οι όροι ανατροπής αυτών των συνθηκών με στόχο τη χειραφέτηση όλων των εμπλεκόμενων στο «πεδίο». Η προβληματική της εισήγησης βασίζεται σε προσωπικές εμπειρίες ετών από την εμπλοκή στο «πεδίο». Ταυτόχρονα, αντλείται προβληματισμός από την ευρύτερη συζήτηση, που αφορά στην ιατροποίηση των ανθρωπίνων προβλημάτων και στην αντικειμενοποίηση των πασχόντων υποκειμένων, ως φυσικής απόρροιας της διαρκούς αλλοτρίωσης των επιστημών υγείας από τις κυρίαρχες νεοφιλελεύθερες πολιτικές.

Μηχανισμοί κοινωνικού ελέγχου στον ύστερο καπιταλισμό: η ψυχολογία στο χώρο του σχολείου

Κ. Φραγκιαδάκης, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Σε περιόδους όξυνσης της κοινωνικοοικονομικής κρίσης, εντείνονται οι προσπάθειες του καπιταλιστικού συστήματος για έλεγχο και ενσωμάτωση των αντιθέσεων και των κρίσεων που αναπόφευκτα παράγει. Το σχολείο αποτελεί πρόσφορο πεδίο άσκησης εξουσίας, καθώς η εκπαίδευση προσανατολίζεται διαρκώς στην εξυπηρέτηση των αναγκών του πρώτου. Για να διασφαλιστεί η απρόσκοπτη καλλιέργεια του χρήσιμου στον καπιταλισμό ανθρωπολογικού τύπου, επινοούνται ιδεολογικά εργαλεία και μηχανισμοί που καθιστούν δυνατή τη διαχείριση τυχόν ανεπιθύμητων ή αντιπαραγωγικών συμπεριφορών. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται οι τρέχουσες προσπάθειες της ψυχολογίας να διευρύνει την παρουσία της στο σχολείο. Η τελευταία κατασκευάζει τομείς ευθύνης στη βάση της ακύρωσης του παιδαγωγικού ρόλου των εκπαιδευτικών και της εγκατάλειψης των όποιων απελευθερωτικών προοπτικών της εκπαίδευσης. Τα συναισθήματα και η συμπεριφορά τίθενται στο μικροσκοπιο, ιδωμένα μέσα από μια ατομοκεντρική και ανιστορική προοπτική, σε βαθμό που συχνά η σχολική καθημερινότητα εγκλωβίζεται σε μια απέραντη ενδοσκοπήση. Η ψυχολογική ματιά δεν αφήνει τίποτα ανέγγιχτο. Το νόημα της σχολικής δυσλειτουργίας αναζητείται σε ψυχολογικά φαινόμενα ή διαταραχές και στο πρόγραμμα μαθημάτων παρεμβάλλονται μηχανιστικά προγράμματα πρόληψης για τα συναισθήματα, το άγχος, την αυτοεκτίμηση, τις σχέσεις, την επικοινωνία κ.α. Καθημερινά παραδείγματα συνιστούν η αντιμετώπιση της παραβατικότητας, καθώς και η επιβολή διαταραχών και δυσκολιών όπως η ΔΕΠ-Υ και οι μαθησιακές δυσκολίες. Ένα πιο πρόσφατο πεδίο που επιχειρείται να παρουσιαστεί ως κοινωνικό πρόβλημα και βρίσκεται πια στο επίκεντρο της σχολικής ζωής είναι η λεγόμενη ενδοσχολική βία. Σε κάθε περίπτωση, οι ανεπάρκειες του εκπαιδευτικού συστήματος, το περιεχόμενο της διδασκαλίας, ο ρόλος των εκπαιδευτικών και η σημασία της παιδαγωγικής σχέσης, ο μαθητής και οι ευρύτερες κοινωνικές συνθήκες που επηρεάζουν τον ίδιο και την οικογένειά του, υποτιμούνται ή παραγνωρίζονται. Η πρακτική της ψυχολογίας και της ψυχιατρικής καθίσταται αντιδραστική, αφού συσκοτίζει τις συνθήκες της καθημερινότητας των μαθητών και υποσκάπτει τις δυνατότητες κάλυψης των αναγκών και επίλυσης των προβλημάτων τους.

Εθνική κατάθλιψη: ένα παράδειγμα κατασκευής μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου και χειραγώγησης του λαού σε περίοδο φτώχοποίησης

Κ. Μπαϊρακτάρης, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Θεωρώ ότι τόσο η επιστήμη της ψυχολογίας όσο και η επιστήμη της ψυχιατρικής δεν είναι πολιτικά-ιδεολογικά ουδέτερες και ανήκουν στο χώρο των θεωρητικών επινοήσεων που έχουν και μυθοπλαστικό χαρακτήρα. Το ότι προσπαθούν να μιμηθούν επιστημολογικά τις θετικές επιστήμες αποτελεί επιστημονική αφέλεια και μέσο αναγκαίας επιβίωσής τους. Δηλαδή επιχειρούν ανεπιτυχώς να συγκροτήσουν θεωρίες και πρακτικές που συνθέτουν ή εμπεριέχουν στη λογική τους βασικά χαρακτηριστικά μιας θετικιστικής λογικής και σκέψης, π.χ. αιτιολογία, διάγνωση, θεραπεία κ.ο.κ. Γι' αυτό θεωρώ ότι το περιοχόμενο, η ερμηνευτική προσέγγιση αλλά και η κοινωνική χρησιμότητα σχετίζονται με το κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο, την προσωπικότητα του επιστήμονα και κατ' επέκταση με τον ιδεολογικό-πολιτικό του προσανατολισμό. Τα χαρακτηριστικά αυτά αναδεικνύονται σήμερα ακόμα πιο έντονα διότι η περίοδος κρίσης του καπιταλιστικού συστήματος που διανύουμε είναι μία περίοδος όπου επιστρατεύονται επιστήμονες και μέσα που καλούνται να μετατρέψουν την φτώχεια και τις επιπτώσεις της στην καθημερινότητά μας σε ψυχολογικό πρόβλημα. Είναι η γνωστή μας εθνική κατάθλιψη. Μια μορφή κατάθλιψης που όμως τυχαίως αλλά «επιδημιολογικά αποτυπωμένη» πλήττει αποκλειστικά τα λαϊκά στρώματα! Στη διαδικασία ψυχιατροποίησης - ψυχολογικοποίησης των κοινωνικών προβλημάτων, των αρνητικών επιπτώσεων της κρίσης, του πόνου συνανθρώπων που βιώνουν επώδυνα την μετάβαση από μία βιώσιμη κοινωνικο-οικονομική συνθήκη σε μια διαδικασία φτώχοποίησης αποσυνδέεται το ατομικό από το συλλογικό, ενοχοποιείται το άτομο συρρικνώνοντας το σε «περίπτωση» και επιχειρείται, με τις τεχνικές που κατασκευάζονται, να αναταχθεί η κακή «ψυχολογία της αγοράς» ή να αυξηθεί η κερδοφορία των επιχειρήσεων με το ψυχολογικό ντοπάρισμα του «ανθρώπινου δυναμικού». Επιστήμες όπως η Ψυχολογία και η Ψυχιατρική, με την συμβατική ή εναλλακτική τους μορφή, έρχονται με τις ομαδικές ή ατομικές θεραπευτικές θεωρίες και τεχνικές που επινοούν να ελέγξουν στην ουσία κι όχι να απελευθερώσουν δημιουργικές δυνάμεις του ανθρώπου επιδιώκοντας την συρρίκνωση μιας πολυσύνθετης ατομικής και συλλογικής εμπειρίας αποκλειστικά σε ατομικό-ψυχολογικό πρόβλημα. Δηλαδή της μετατροπής των επιπτώσεων της καπιταλιστικής κρίσης όπως π.χ. η βία της φτώχειας σε ψυχική πάθηση.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 15

Νέες προκλήσεις στο σύγχρονο σχολείο. Ένταξη μεταναστών μαθητών, ηλεκτρονικός εκφοβισμός, μεταβατικές διαδικασίες σε κρίση

Οργανωτής: Έ. Συγκολλίτου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Πρόεδρος: Β. Δεληγιάννη, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Συζητήτρια: Ε. Συγκολλίτου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Στο Συμπόσιο γίνεται προσπάθεια να συζητηθούν τρεις θεματικές που αποτελούν προβλήματα και ταυτόχρονα προκλήσεις στο σύγχρονο σχολείο διεθνώς. Η πρώτη θεματική ασχολείται με τη διερεύνηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων μαθητών και εκπαιδευτικών για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών μαθητών και τη συνύπαρξη στο χώρο του σχολείου, ενώ σημείο προβληματισμού αποτέλεσε η έννοια του «ρατσισμού» σε μαθητές και εκπαιδευτικούς. Η δεύτερη ανακοίνωση αφορά το θέμα του ηλεκτρονικού εκφοβισμού το οποίο τα τελευταία χρόνια άρχισε να λαμβάνει εκρηκτικές διαστάσεις στα σχολεία. Ειδικότερα, η παρούσα μελέτη επικεντρώθηκε στις απόψεις των παιδιών για τη συμπεριφορά έναντι του ηλεκτρονικού εκφοβισμού και στο ποιοι μπορεί να αποτελέσουν ομάδα στήριξης. Η τελευταία ανακοίνωση θίγει επιχειρεί να διαγράψει και να αναλύσει τα κυριότερα χαρακτηριστικά της μετάβασης από την εφηβεία στην ενήλικη ζωή, μιας διαδικασίας σε κρίση τα βήματα της οποίας, στο πλαίσιο των σύγχρονων ρευστών συνθηκών, δεν είναι πλέον δυνατόν να μελετηθούν με τον τρόπο με τον οποίο αυτό συνέβαινε στο παρελθόν. Τέλος η συζήτηση επιχειρεί να εξετάσει τις τρεις παραπάνω προβληματικές υπό την οπτική των προκλήσεων στο σχολείο όπως αυτό διαγράφεται στο παρόν και το εγγύς μέλλον.

Κοινωνική ένταξη μεταναστών μαθητών και συνύπαρξη στο σχολείο: οι αναπαραστάσεις των μαθητών και των εκπαιδευτικών

Ε. Φίγγου*, Α. Μπάκα

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της μελέτης ήταν η διερεύνηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων μαθητών και εκπαιδευτικών για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών μαθητών και τη συνύπαρξη στο χώρο του σχολείου. Για τις ανάγκες της μελέτης πραγματοποιήθηκαν 29 ομάδες εστίασης στις οποίες συμμετείχαν 238 μαθητές και 70 εκπαιδευτικοί, σε 7 πόλεις της Ελλάδας. Οι συζητήσεις αναλύθηκαν με βάση τις αρχές της ρητορικής ψυχολογίας και της ανάλυσης λόγου. Η ανάλυση έδειξε ότι στο λόγο των εκπαιδευτικών η ένταξη αναπαρίσταται ως αναπόφευκτη και επιθυμητή «πολιτισμική αφομοίωση». Ωστόσο, εκφράζονται φόβοι ότι αυτή είναι μια διαδικασία «α-φύσικη» η οποία αναδεικνύει μια υποτιμημένη κοινωνική ταυτότητα. Ο λόγος των μεταναστών μαθητών, από την άλλη, αναδεικνύει μια ευρεία γκάμα στρατηγικών ένταξης που ποικίλλει από την υιοθέτηση πολιτισμικών προτύπων της χώρας υποδοχής και τη δυσκολία ταύτισης με τη χώρα προέλευσης μέχρι και τη διεκδίκηση της επιλογής ταυτοποίησης τόσο με τη χώρα υποδοχής όσο και με τη χώρα προέλευσης. Στις ομάδες των μαθητών η έννοια του «ρατσισμού» στο σχολείο αποτέλεσε σημείο προβληματισμού και επιχειρηματολογικής αντιπαράθεσης. Οι μαθητές δεν κινητοποιούν απλά τις κατηγορίες του ρατσισμού και της προκατάληψης για να στιγματίσουν συγκεκριμένα περιστατικά, αλλά προβληματίζονται γύρω από τα όρια και το περιεχόμενο των κατηγοριών. Αντίθετα, στις ομάδες των εκπαιδευτικών εντοπίστηκε η τάση ο ρατσισμός να παρουσιάζεται ως φαινόμενο που, ενώ ενδημεί στην κοινωνία εκτός του σχολείου, δεν επηρεάζει «στην πράξη» τις σχέσεις μεταξύ των μαθητών.

Η αντίδραση των εφήβων σε περιστατικά ηλεκτρονικού εκφοβισμού

Αν. Καπατζιά, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οι έφηβοι έχουν ανατραφεί σε μια προηγμένη τεχνολογικά κοινωνία η οποία βρίσκεται αντιμέτωπη με κινδύνους που απειλούν την ψυχολογική ευεξία. Ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός έχει αναδειχθεί ως «ψηφιακή» απειλή με πραγματικές συνέπειες στη ζωή των εφήβων. Σε αντιστοιχία με τις έρευνες για το σχολικό εκφοβισμό, οι έρευνες για τον εκφοβισμό με τις τεχνολογίες επικοινωνίας και πληροφόρησης δείχνουν ότι οι έφηβοι διστάζουν να μιλήσουν σε ενήλικες. Εναλλακτικά, προτιμούν να ζητούν συμβουλές από φίλους ή ακόμα και να αντιμετωπίζουν τα περιστατικά ηλεκτρονικού εκφοβισμού μόνοι τους. Ως αποτέλεσμα, οι ενήλικες δεν γνωρίζουν για τη θυματοποίηση στον κυβερνοχώρο και, κατά συνέπεια, δε δίνεται προτεραιότητα σε δράσεις κατά του ηλεκτρονικού εκφοβισμού. Σε γενικές γραμμές, η παρούσα μελέτη επικεντρώθηκε στις απόψεις των παιδιών για τη συμπεριφορά έναντι του ηλεκτρονικού εκφοβισμού. Πιο συγκεκριμένα, στόχος της μελέτης ήταν να διερευνηθεί αν οι έφηβοι είναι πρόθυμοι να αποκαλύψουν περιστατικά ηλεκτρονικού εκφοβισμού που έχουν βιώσει ή έχουν ακούσει στον κύκλο των φίλων και συνομηλίκων σε ενήλικες. Συνολικά, 101 μαθητές και μαθήτριες ερωτήθηκαν κατά τη διάρκεια συνέντευξης σε ομάδες εστίασης που πραγματοποιήθηκε σε δύο Γυμνάσια και τρία Λύκεια της Θεσσαλονίκης. Οι μαθητές/τριες ερωτήθηκαν σε 11 ομάδες εστίασης, οι οποίες αποτελούνταν από δύο ομάδες με συμμετέχουσες μόνο κορίτσια, δύο ομάδες μόνο με αγόρια και επτά ομάδες μεικτές ως προς το φύλο. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης ανέδειξαν τη σημασία της σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ των εφήβων και των ενηλίκων. Οι έφηβοι απευθύνονται σε ενήλικες για βοήθεια όταν τους αξιολογούν ως υποστηρικτικούς και αξιόπιστους. Ωστόσο, οι έφηβοι ανέφεραν ότι με τους γονείς είναι προσεκτικοί, καθώς πιστεύουν ότι εκείνοι θα αντιδράσουν υπερβολικά ή θα απαγορεύσουν την πρόσβαση στο Διαδίκτυο. Επίσης, οι μαθητές/τριες ανέφεραν απροθυμία να μιλήσουν σε εκπαιδευτικούς για την εμπειρία ηλεκτρονικής θυματοποίησης, όταν πιστεύουν ότι αυτοί είναι αδιάφοροι ή μη υποστηρικτικοί και ακόμη μπορεί να αποτύχουν να τηρήσουν την εμπιστευτικότητα στις αναφορές περιστατικών ηλεκτρονικής θυματοποίησης. Η μελέτη έδειξε, επίσης, ότι οι έφηβοι ζητούν βοήθεια από τους ενήλικες, όταν η παρενόχληση στον κυβερνοχώρο είναι πιο χρόνια ή έντονη και όταν υπάρχει ο φόβος της κλιμάκωσης.

Νέοι και μεταβατικές διαδικασίες σε κρίση

Β. Δεληγιάννη-Κουιμτζή, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Μεταβατικές διαδικασίες είναι το σύνολο των διεργασιών που συντελούνται κατά το πέρασμα από την εφηβεία στην ενήλικωψη. Πρόκειται για μια σύνθετη διαδικασία, κατά τη διάρκεια της οποίας τα νεαρά άτομα, που ήταν εξαρτημένα από τους γονείς τους κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας, αρχίζουν να κάνουν καθοριστικά βήματα για να επιτύχουν οικονομική και συναισθηματική αυτονομία, καθώς και ανεξαρτησία ως προς τον τόπο κατοικίας. Η φάση αυτή μπορεί να είναι μια φάση ανάπτυξης και εκπλήρωσης στόχων, ιδίως αν οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες παρέχουν στα νεαρά άτομα ένα σταθερό περιβάλλον που θα τους δίνει την ευκαιρία να εξελιχθούν, ή αν τα ίδια διαθέτουν τους πόρους που τους είναι απαραίτητοι για να προχωρήσουν με επιτυχία στο επόμενο στάδιο της ζωής. Σύμφωνα με την πρόσφατη βιβλιογραφία, όμως, τα τελευταία 20 χρόνια οι μεταβατικές διαδικασίες των νέων έχουν καταστεί εξαιρετικά σύνθετες και ο δρόμος από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας, που κάποτε θεωρούνταν μια γραμμική και προβλέψιμη πορεία, δεν είναι πλέον εύκολο να προβλεφθεί, έχει γίνει πιο πολύπλοκος και έχει χάσει το γραμμικό του χαρακτήρα. Στόχος της παρούσας εισήγησης είναι να διαγράψει και να αναλύσει τα κυριότερα χαρακτηριστικά της μετάβασης από την εφηβεία στην ενήλικη ζωή, μιας διαδικασίας σε κρίση τα βήματα της οποίας, στο πλαίσιο των σύγχρονων ρευστών συνθηκών, δεν είναι πλέον δυνατόν να μελετηθούν με τον τρόπο με τον οποίο αυτό συνέβαινε στο παρελθόν.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 15

Ζητήματα γλώσσας και επικοινωνίας

Προεδρείο: Κ. Πετρογιάννης, *Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο*

Α. Ευθυμίου, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Τ.Ε.Α. κλίμακα για την πρώιμη αξιολόγηση της επικοινωνιακής ανάπτυξης παιδιών 8-30 μηνών: πιλοτικά δεδομένα και στοιχεία εγκυρότητας

Α. Καρούσου^{1*}, Κ. Πετρογιάννης²

¹Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ² Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Η αξιολόγηση της επικοινωνιακής και γλωσσικής ανάπτυξης των παιδιών πριν τους 24 μήνες βρίσκεται τα τελευταία χρόνια στο επίκεντρο διεθνών προσπαθειών. Από τα πορίσματα προσφάτων ερευνών έχουν καταδειχθεί αρκετοί έγκυροι αναπτυξιακοί δείκτες που καθιστούν εφικτή την εν λόγω αξιολόγηση σε πολύ πρώιμη ηλικία, καθώς και την πρόβλεψη της μεταγενέστερης γλωσσικής ανάπτυξης των παιδιών. Κάποιοι από τους δείκτες αυτούς έχουν ήδη ενσωματωθεί σε σχετικές κλίμακες πρώιμης αξιολόγησης που έχουν αναπτυχθεί στο εξωτερικό για άλλες γλώσσες. Αποτελούν κατά κύριο λόγο ερωτηματολόγια που συμπληρώνονται από τους γονείς των παιδιών και έχουν δώσει πολύ καλά αποτελέσματα ως προς την αξιοπιστία και την εγκυρότητά τους. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση του «Τεστ Επικοινωνιακής Ανάπτυξης» ή «Τ.Ε.Α.», μίας νέας κλίμακας πρώιμης επικοινωνιακής αξιολόγησης για ελληνόφωνα παιδιά 8 έως 30 μηνών, η οποία βρίσκεται υπό στάθμιση στη χώρα μας. Αρχικά, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της πιλοτικής εφαρμογής του Τ.Ε.Α. σε 350 παιδιά ηλικίας 8 έως 30 μηνών (περίπου 15 παιδιά ανά μήνα). Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζονται αναπτυξιακά δεδομένα για τους τέσσερις τομείς ανάπτυξης που καλύπτει το Τ.Ε.Α: (1) προλεκτική επικοινωνία (χειρονομίες, προλεκτικά εκφωνήματα, φωνητική μίμηση, κλπ.), (2) κατανόηση της γλώσσας, (3) εκφραστικό λεξιλόγιο και (4) γραμματική (μορφολογία και σύνταξη). Στη συνέχεια, παρατίθενται τα αποτελέσματα των μελετών συντρέχουσας εγκυρότητας (N=30) και προβλεπτικής εγκυρότητας (N=60) της κλίμακας. Τα αποτελέσματα στο σύνολό τους, αφενός καταδεικνύουν την εγκυρότητα του Τ.Ε.Α. και την ικανότητα των γονέων να παρέχουν αξιόπιστες πληροφορίες σχετικά με τις πρώιμες επικοινωνιακές και γλωσσικές δεξιότητες των παιδιών τους, αφετέρου δε, καταδεικνύουν την χρησιμότητα του συγκεκριμένου ψυχομετρικού εργαλείου για τον έγκαιρο εντοπισμό των παιδιών που κινδυνεύουν να παρουσιάσουν στο μέλλον σημαντική καθυστέρηση στο λόγο ή γλωσσικές διαταραχές.

Η σχέση μεταξύ ορθογραφικής ικανότητας και θεματικής ανάπτυξης στα γραπτά μαθητών του Δημοτικού

Ι. Δημάκος, Πανεπιστήμιο Πατρών

Επηρεάζει η ορθογραφική ικανότητα την ικανότητα παραγωγής ενός «καλού» γραπτού από μαθητές του Δημοτικού σχολείου; Με άλλα λόγια, οι μαθητές με χαμηλή επίδοση στην ορθογραφία (και επομένως, πολλά ορθογραφικά λάθη) θα παράγουν κείμενα μικρά σε έκταση (με μικρό αριθμό λέξεων) και περιορισμένης θεματικής ανάπτυξης; Σε έρευνες των Abbott, Berninger & Fayol (2010) και των Slusarczyk, Bressoux & Fayol (2012), οι μαθητές με πολλά ορθογραφικά λάθη (ανεξαρτήτως από τα είδη των λαθών) παράγαν κείμενα «φτωχά» σε ποιότητα και ποσότητα. Στην παρούσα έρευνα, διερευνήσαμε αν ισχύει κάτι τέτοιο και στην ελληνική γλώσσα. Χρησιμοποιώντας τα δεδομένα του δείγματος στάθμισης ($N = 1631$) του Εργαλείου Διαγνωστικής Διερεύνησης Δυσκολιών στη Γραπτή Έκφραση (Πόρποδας, Διακογιώργη, Δημάκος, & Καραντζής, 2008), υπολογίσαμε το συντελεστή συνάφειας (ξεχωριστά για κάθε τάξη: Γ', Δ', Ε' και Στ') μεταξύ του δείκτη ορθογραφικής ορθότητας και του δείκτη θεματικής ανάπτυξης. Οι αναλύσεις έδειξαν πως όλοι οι συντελεστές συνάφειας ήταν στατιστικά σημαντικοί ($r = .284$, $r = .319$, $r = .260$, και $r = .283$, αντίστοιχα για κάθε τάξη). Όλοι οι συντελεστές συνάφειας ήταν σημαντικοί σε $p = .0001$. Τα αποτελέσματα αυτά επιβεβαιώθηκαν και από την εξέταση ενός δεύτερου (μικρότερου) δείγματος που χρησιμοποιήθηκε για τη μελέτη εγκυρότητας του ίδιου εργαλείου. Με εξαίρεση την Δ' τάξη ($r = .129$, $p = .501$), για τις άλλες τρεις τάξεις, οι συντελεστές συνάφειας ήταν και πάλι σημαντικοί ($r = .351$, $p = .045$, για τη Γ' τάξη, $r = .442$, $p = .001$ για την Ε' τάξη και $r = .542$, $p = .001$ για την Στ' τάξη). Τα αποτελέσματα αυτά επιβεβαιώνουν εν μέρει την υπόθεση πως οι μαθητές με προβλήματα στην ορθογραφία γράφουν κείμενα με μειωμένη θεματική ανάπτυξη. Με βάση τα αποτελέσματα αυτά προτείνεται η μελέτη της εν λόγω σχέσης στο πλαίσιο μιας διαχρονικής μελέτης και με άλλα δείγματα με μαθητές διαφορετικών επιπέδων ικανότητας στο γραπτό λόγο.

Ο ρόλος της φωνολογικής επίγνωσης και των μορφοσυντακτικών δεξιοτήτων στην ανάπτυξη της ορθογραφικής ικανότητας

Β. Διαμαντή*, Δ. Ιωάννου¹, Αγ. Μουζάκη², Αθ. Πρωτόπαπας³

¹Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πατρών, ²Πανεπιστήμιο Κρήτης, ³Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σύμφωνα με εκτενείς έρευνες στην αγγλική γλώσσα η φωνολογική επίγνωση παίζει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της ορθογραφικής ικανότητας, αλλά η σημασία της δεν έχει αποσαφηνιστεί σε γλώσσες με πιο διαφανή ορθογραφικά συστήματα. Από την άλλη μεριά, η μορφολογική επίγνωση φαίνεται να συμβάλλει στην ανάπτυξη της μορφολογικής ορθογραφίας. Η ελληνική γλώσσα ενδείκνυται για τη μελέτη των δεξιοτήτων που σχετίζονται με τη μορφολογία, καθώς το ελληνικό ορθογραφικό σύστημα διέπεται από σχετική διαφάνεια, αλλά πλούσια μορφολογία. Ο στόχος της έρευνας ήταν η μελέτη του ρόλου των φωνολογικών και μορφοσυντακτικών δεξιοτήτων στην ορθογραφική ανάπτυξη του γενικού πληθυσμού στις μεγάλες τάξεις του Δημοτικού. Το δείγμα απαρτίστηκε από 276 ελληνόπουλα που φοιτούσαν στην Δ', Ε' και Στ' Δημοτικού σε σχολεία αστικών, ημιαστικών και αγροτικών περιοχών της χώρας (Αττική, Κρήτη, νησιά Ιονίου). Χρηγήθηκαν δοκιμασίες που μετρούν μορφοσυντακτικές δεξιότητες (συμπλήρωση προτάσεων με την κατάλληλη λέξη και σύνταξη προτάσεων), φωνολογική επίγνωση (φωνημική απαλοιφή ψευδολέξεων) και ορθογραφική ικανότητα (υπαγόρευση 60 λέξεων) σε δύο χρονικές περιόδους με μεσοδιάστημα έξι μηνών. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τόσο η φωνολογική επίγνωση, όσο και οι μορφοσυντακτικές δεξιότητες σχετίζονται σημαντικά με την ορθογραφική ικανότητα συγχρονικά και διαχρονικά. Οι ιεραρχικές παλινδρομήσεις ανέδειξαν τις παραπάνω δεξιότητες ως σημαντικούς δείκτες που προβλέπουν διαχρονικά την ορθογραφική γραφή. Ωστόσο, η φωνολογική επίγνωση παρέμεινε ο μοναδικός διαχρονικός προβλεπτικός δείκτης της ορθογραφικής ικανότητας μετά από αυτοπαλινδρομικό έλεγχο. Τα ευρήματα επισημαίνουν το ρόλο τόσο της φωνολογικής επίγνωσης, όσο και των μορφοσυντακτικών δεξιοτήτων στη διαχρονική πρόβλεψη της ορθογραφικής ικανότητας. Κυρίως, όμως, αναδεικνύουν την προβλεπτική σημασία της φωνολογικής επίγνωσης ακόμα και στις τελευταίες τάξεις του δημοτικού. Το εύρημα αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία δεδομένου του ελληνικού ορθογραφικού συστήματος, και των ευρημάτων ερευνών που δείχνουν ότι οι ορθογραφικές δυσκολίες των παιδιών σχετίζονται κυρίως με την ορθογραφία των μορφολογικών καταλήξεων.

Μη γλωσσική επικοινωνία στην ειδική γλωσσική διαταραχή

Π. Παπακαλοδοούκα, Χ. Παπαηλιού, Α. Μαυριός

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Σύμφωνα με την παραδοσιακή άποψη, η Ειδική Γλωσσική Διαταραχή (ΕΓΔ) χαρακτηρίζεται από σοβαρά ελλείμματα που εντοπίζονται κυρίως στην ανάπτυξη των δομικών στοιχείων της γλώσσας (π.χ., μορφολογία, σύνταξη). Τα ελλείμματα στην ικανότητα χρήσης της γλώσσας κατά την επικοινωνία (πραγματολογία) θεωρείται ότι αποτελούν δευτερογενή συνέπεια των ελλειμμάτων στην ανάπτυξη των δομικών στοιχείων. Ωστόσο, τα σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα αποκαλύπτουν ότι η ΕΓΔ παρουσιάζει κοινά χαρακτηριστικά με τις Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος, όπως η δυσκολία στην αναγνώριση και την έκφραση συναισθημάτων αλλά και στο μοίρασμα ενδιαφερόντων και προθέσεων μέσω μη γλωσσικών συμπεριφορών. Με βάση τα όσα προαναφέρθηκαν, στόχος της παρούσας έρευνας είναι η μελέτη των μη-γλωσσικών επικοινωνιακών ικανοτήτων σε παιδιά προσχολικής ηλικίας με ΕΓΔ. Συμμετείχαν 5 παιδιά με διάγνωση ΕΓΔ (μ.ο. ηλικίας 67 μήνες) και 5 τυπικά αναπτυσσόμενα παιδιά αντίστοιχης χρονολογικής ηλικίας (μ.ο. ηλικίας 61.7 μήνες). Τα παιδιά αξιολογήθηκαν με βάση τις ακόλουθες δοκιμασίες: Δοκιμασία Λεκτικής Νοημοσύνης (Σταυρακάκη & Τσιμπλή, 2000), Κριτήριο Αντιληπτικής Λειτουργίας για παιδιά και εφήβους (Στογιαννίδου, 2008) και Λίστα Ελέγχου Παιδικής Συμπεριφοράς (Achenbach, 2000). Επιπλέον, τα παιδιά μαγνητοσκοπήθηκαν κατά την αλληλεπίδραση με τη μητέρα τους στο σπίτι τους σε ημιδομημένη συνθήκη παιχνιδιού με παιχνίδια του ερευνητή και αναλύθηκαν οι ακόλουθες συμπεριφορές: βλέμμα, χειρονομίες και παιχνίδι. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, τα παιδιά με ΕΓΔ ακολουθούν οπτικά το ενδιαφέρον της μητέρας λιγότερο συχνά σε σύγκριση με τα ΤΑ παιδιά, αλλά χρησιμοποιούν περισσότερες χειρονομίες δείξης. Επιπλέον, τα παιδιά με ΕΓΔ παρουσιάζουν πιο συχνά μοναχικό και λειτουργικό παιχνίδι αλλά παίζουν λιγότερο συχνά παιχνίδι προσποίησης ή παιχνίδι ρόλων σε σύγκριση με τα ΤΑ παιδιά. Από τα ευρήματα αυτά προκύπτει ότι τα παιδιά με ΕΓΔ του συγκεκριμένου δείγματος παρουσιάζουν ελλείμματα στην ικανότητα για μη γλωσσική επικοινωνία σε σύγκριση με τους συνομηλίκους τους. Μέχρι σήμερα ανάλογα δεδομένα ερμηνεύονται στα πλαίσια της Θεωρίας του Νου. Στην παρούσα εισήγηση προτείνεται μία νέα ερμηνευτική προσέγγιση, η οποία βασίζεται στη Θεωρία της Διυποκειμενικότητας.

Ανίχνευση ειδικών μαθησιακών δυσκολιών σε δίγλωσσους μαθητές: μια πρώτη διερεύνηση

Γ. Μπότσας^{*1,2}, Α. Σανδραβέλης^{1,3}, Ε. Κελεσίδης^{1,4}, Α. Παρασκευάς^{1,4}

¹Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, ²Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας,

³Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, ⁴Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η Ειδική Μαθησιακή Δυσκολία στη Γλώσσα (Δυσλεξία) είναι μια ειδική εκπαιδευτική ανάγκη που περιγράφεται γενικά από σημαντικές δυσκολίες στην επεξεργασία του γραπτού λόγου και είναι εγγενής στο άτομο. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι η διασπορά της σε όλες τις φυλές θα έπρεπε να είναι σε αντίστοιχο ποσοστό. Δηλαδή, επιδημιολογικά, το ποσοστό των Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών στα ελληνόπουλα που είναι περίπου 4% του μαθητικού πληθυσμού, θα έπρεπε να είναι το ίδιο και στους μαθητές που προέρχονται από διαφορετικά γλωσσικά περιβάλλοντα. Όμως, στη βιβλιογραφία εμφανίζονται μελέτες, στις οποίες οι δίγλωσσοι μαθητές υποαντιπροσωπεύονται στην ομάδα των μαθητών με δυσλεξία, για παράδειγμα στη Σκωτία και τη Σουηδία (Deronio, Landon, Mullin & Reid, 2000, Geva, 2000). Αντίθετα, σε μελέτες που έγιναν στη Γερμανία (Kormann & Kormann, 2003) και στις ΗΠΑ (Cummins, 1984), οι δίγλωσσοι μαθητές υπεραντιπροσωπεύονται στην ομάδα των παιδιών με δυσλεξία. Με δεδομένη την αλλαγή της μαθητικής σύνθεσης των τάξεων στο ελληνικό σχολείο που προέκυψε από τις μετακινήσεις πληθυσμών τις τελευταίες δεκαετίες και την ένταξη των μαθητών με δυσλεξία στην τυπική διδακτική καθημερινότητα, η διερεύνηση των στοιχείων της ανίχνευσης και της διάγνωσης των δίγλωσσων μαθητών για Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες, έγινε απαραίτητη. Η παρούσα μελέτη διερευνά τη διαδικασία ανίχνευσης των Μαθησιακών Δυσκολιών από εκπαιδευτικούς τυπικών τάξεων, με επίκεντρο τους δίγλωσσους μαθητές. Αναλύθηκαν εκατόν ογδόντα πρωτόκολλα του εργαλείου ΑΜΔΕ (Ανίχνευση Μαθησιακών Δυσκολιών από Εκπαιδευτικούς) (Παντελιάδου & Σιδερίδης, 2003). Ο πληθυσμός της μελέτης αποτελούνταν από τους μαθητές που πρότειναν οι εκπαιδευτικοί της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης της Χαλκιδικής για ανίχνευση Μαθησιακών Δυσκολιών. Τα αποτελέσματα συζητούνται υπό το φως της αντιπροσώπευσης των δίγλωσσων μαθητών στην ομάδα των μαθητών που προτάθηκαν για ανίχνευση δυσλεξίας.

Πιλοτική στάθμιση νέων εργαλείων στην ανίχνευση της δυσλεξίας

Αρ. Β. Καραπέτσας¹, Ν. Χ. Ζυγούρης^{1*}, Μ. Γ. Χατζηλευθερίου²

¹Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ²Κέντρο Ψυχικής Υγείας Βόλου

Η Δυσλεξία είναι η πιο μελετημένη μορφή Ειδικής Μαθησιακής Δυσκολίας. Ο όρος χρησιμοποιείται για την περιγραφή ατόμων που παρουσιάζουν δυσκολίες στην ανάγνωση και την κατανόηση του γραπτού λόγου, παρά το γεγονός της εκπαιδευτικής, αισθητηριακής και κοινωνικοοικονομικής επάρκειας και της νοημοσύνης του ατόμου. Τα ερευνητικά δεδομένα διαχωρίζουν τα άτομα με δυσλεξία σε τρεις βασικές ομάδες. Στα άτομα με διαταραχή στην ακουστική επεξεργασία, την οπτική επεξεργασία καθώς και με μικτού τύπου διαταραχές. Στόχος του παρόντος ερευνητικού πρωτοκόλλου ήταν η χορήγηση και πιλοτική στάθμιση μιας νευροψυχολογικής συστοιχίας δοκιμασιών. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνονταν δύο δοκιμασίες οπτικής και ακουστικής βραχύχρονης μνήμης, οπτικής και ακουστικής εργαζόμενης μνήμης, δύο δοκιμασίες οπτικής διάκρισης, τρεις δοκιμασίες ακουστικής διάκρισης, μία δοκιμασία ακολουθίας και μία δοκιμασία συλλαβισμού. Το σύνολο των 13 δοκιμασιών χορηγήθηκε σε 80 παιδιά από σχολεία των αστικών συγκροτημάτων της περιφέρειας Θεσσαλίας και Κεντρικής Ελλάδας. Ο μισός αριθμός αυτών (N=40) αφορούσε αγόρια (N=20) και κορίτσια (N=20) σχολικής ηλικίας, στα οποία είχε διαγνωστεί δυσλεξία από Δημόσιο Φορέα (Κ.Ε.Δ.Δ.Υ) και φοιτούσαν σε τμήματα ένταξης. Ο μέσος όρος ηλικίας των παιδιών με δυσλεξία ήταν τα 9.80 έτη (T.A. 1.549) για τα αγόρια και τα 9 έτη (± 1.764) για τα κορίτσια. Στην ομάδα ελέγχου (N=40) εντάχθηκαν παιδιά ίδιου φύλου και ηλικίας με την ομάδα των παιδιών με Δυσλεξία. Για τη στατιστική ανάλυση χρησιμοποιήθηκε ανάλυση συσχέτισης με σκοπό να ελεγχθούν οι απαντήσεις των παιδιών στις δοκιμασίες. Επιπλέον, χρησιμοποιήθηκε πολυπαραγοντική ανάλυση (2x2x13) δηλαδή φύλο (αγόρια / κορίτσια) x ομάδα ελέγχου και ομάδα παιδιών με δυσλεξία x δοκιμασίες αξιολόγησης των παιδιών. Από τη στατιστική ανάλυση καταδεικνύεται το γεγονός ότι τα παιδιά με δυσλεξία σημειώνουν υψηλά στατιστικά σημαντική ($p < 0.01$) χαμηλότερη επίδοση στις προαναφερθείσες δοκιμασίες σε σύγκριση με τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης. Επιπλέον, το σύνολο των δοκιμασιών παρουσιάζει υψηλή αξιοπιστία μια και ο παράγοντας Άλφα του Cronbach ήταν 0.938. Συμπερασματικά, γίνεται κατανοητό το γεγονός ότι η συγκεκριμένη νευροψυχολογική συστοιχία μπορεί να εντοπίσει διαφορές μεταξύ παιδιών με δυσλεξία και τυπικών αναγλωστών, μια και παρέχει υψηλή στατιστική σημαντικότητα μεταξύ των δύο ομάδων παιδιών και υψηλή αξιοπιστία. Τα αποτελέσματα του παρόντος ερευνητικού πρωτοκόλλου χρησιμοποιούνται σε μια έρευνα πιλότο που αυτή τη στιγμή διεξάγεται στο Εργαστήριο Νευροψυχολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ 1

Θέματα καριέρας και επιλογής προσωπικού στην Οργανωτική Ψυχολογία

Πρόεδρος: Δ. Ξανθοπούλου, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Συζητητής: Ι. Νικολάου, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στόχος του συμποσίου είναι να αναδείξει πρόσφατα εμπειρικά δεδομένα σχετικά με θέματα καριέρας και επιλογής προσωπικού στον ελληνικό πληθυσμό. Το συμπόσιο ανοίγει με την εργασία των Γεωργίου και Νικολάου, οι οποίοι παρουσιάζουν τα αποτελέσματα μιας πρόσφατης έρευνάς τους μεταξύ ανέργων και αποφοίτων για τον ρόλο των θετικών ψυχολογικών χαρακτηριστικών στην αναζήτηση εργασίας. Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν τον ρόλο της θετικής ψυχολογίας στη διαδικασία της αναζήτησης εργασίας. Στη δεύτερη εργασία, η Κουμουνδούρου περιγράφει τη δημιουργία ενός νέου ερωτηματολογίου μέτρησης των εργασιακών αξιών για χρήση στην επαγγελματική αξιολόγηση των εφήβων. Μέσα από ενδελεχείς ψυχομετρικές διαδικασίες αποδεικνύει την χρησιμότητά του ως ένα ψυχομετρικά επαρκές και δυναμικά χρήσιμο εργαλείο στη Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας. Τέλος, η έρευνα των Χατζή και Νικολάου επικεντρώνεται στον ρόλο της επιλογής προσωπικού για τη στελέχωση ομάδων εργασίας με ζητούμενο την καινοτομία. Η έρευνα έδειξε ότι κάποια χαρακτηριστικά προσωπικότητας, πέραν του μοντέλου της προσωπικότητας των πέντε παραγόντων, όπως η ανάληψη ευθύνης, η προνοητικότητα και το γνωστικό στυλ ενδυναμώνουν την καινοτομία στις ομάδες εργασίας. Συμπερασματικά, οι εργασίες που παρουσιάζονται στο συγκεκριμένο συμπόσιο προωθούν την έρευνα σε σχέση με την επιλογή προσωπικού και την ανάπτυξη σταδιοδρομίας τόσο σε επίπεδο μέτρησης όσο και σε επίπεδο κατανόησης των φαινομένων.

Ο ρόλος των θετικών ψυχολογικών χαρακτηριστικών στη διαδικασία αναζήτησης εργασίας

Κ. Γεωργίου, Ι. Νικολάου*

Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τα τελευταία χρόνια έχει μελετηθεί ιδιαίτερα ο ρόλος της θετικής ψυχολογίας στον χώρο εργασίας. Πολύ λιγότερο όμως έχει μελετηθεί ο ρόλος της στην διαδικασία αναζήτησης και στην εξεύρεση εργασίας. Η παρούσα έρευνα υιοθετεί την οπτική της θετικής ψυχολογίας στο χώρο της αναζήτησης εργασίας εξετάζοντας τον ρόλο κάποιων συγκεκριμένων θετικών ψυχολογικών χαρακτηριστικών στην διαδικασία αναζήτησης εργασίας στην διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Τα θετικά ψυχολογικά χαρακτηριστικά αποτελούν αρωγό στα θετικά εργασιακά αποτελέσματα και στις στάσεις των εργαζομένων απέναντι σε αντιξοότητες στο χώρο εργασίας. Παρομοίως αναμένονται να λειτουργήσουν ευεργετικά και στα εμπόδια και στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα που αναζητούν εργασία, ιδίως στην περίοδο οικονομικής κρίσης. Στην έρευνά μας εξετάζουμε τον ρόλο του ψυχολογικού κεφαλαίου (psychological capital), της προνοητικότητας, των κύριων αυτοαξιολογήσεων (core-self evaluations) αλλά και της ανθεκτικότητας (resilience). Η έρευνά μας πραγματοποιήθηκε τους τελευταίους μήνες (N=132) με τη συμμετοχή ανέργων ή αποφοίτων που αναζητούσαν ενεργά εργασία. Τα ευρήματα έδειξαν ότι χαρακτηριστικά, όπως οι κύριες αυτο-αξιολογήσεις, η προνοητικότητα και η ανθεκτικότητα κυρίως και δευτερευόντως το ψυχολογικό κεφάλαιο επηρεάζουν την συμπεριφορά αλλά και την προσπάθεια εξεύρεσης εργασίας. Η προνοητική προσωπικότητα και οι κύριες αυτο-αξιολογήσεις βοηθούν τα άτομα που αναζητούν εργασία ώστε να δεσμεύονται σε υψηλότερα επίπεδα προσπάθειας, η προνοητικότητα στο να κάνουν έγκαιρα τα απαραίτητα βήματα για τη βελτίωση των προοπτικών εξεύρεσης εργασίας, ενώ η ανθεκτικότητα αλλά και το ψυχολογικό κεφάλαιο στην ανάπτυξη των επιπέδων εμπιστοσύνης στις ικανότητες και δεξιότητες τους, να παραμένουν αισιόδοξα για το μέλλον και να επιμένουν στην αναζήτηση εργασίας καταβάλλοντας μεγαλύτερη προσπάθεια παρά τις αντιξοότητες και τις δυσκολίες. Επιπλέον, τα ανωτέρω συζητούνται στα πλαίσια της παροχής εκπαίδευσης των ατόμων που αναζητούν εργασία.

Motivator: Κατασκευή και προκαταρκτικός ψυχομετρικός έλεγχος ενός νέου ερωτηματολογίου εργασιακών αξιών

Γ. Κουμουνδούρου, *Orientum-Σύμβουλοι Σταδιοδρομίας*

Στην παρούσα ανακοίνωση περιγράφεται η κατασκευή και ο προκαταρκτικός ψυχομετρικός έλεγχος του Motivator, ενός νέου ερωτηματολογίου μέτρησης των εργασιακών αξιών για χρήση στην επαγγελματική αξιολόγηση των εφήβων. Μετά από ενδελεχή έλεγχο των θεωριών και των μετρήσεων της έννοιας των εργασιακών αξιών σε διεθνές επίπεδο προσδιορίστηκαν 73 εργασιακές αξίες, οι οποίες και ελέγχθηκαν από μία ομάδα ειδικών ως προς το βαθμό σημαντικότητάς τους για χρήση στη συμβουλευτική σταδιοδρομίας εφήβων. Η σχετική έρευνα ανέδειξε τριάντα εργασιακές αξίες, για τις οποίες και κατασκευάστηκε ένας επαρκής αριθμός προτάσεων περιγραφής τους. Οι ερωτήσεις αξιολογήθηκαν εκ νέου από ομάδα Συμβούλων Σταδιοδρομίας ως προς το βαθμό σαφήνειας και αντιπροσωπευτικότητάς τους, με αποτέλεσμα να αποκλειστούν 30 περίπου ερωτήσεις (ποσοστό 8,5%) που κρίθηκαν ως μέτρια σαφείς ή/και αντιπροσωπευτικές. Η πειραματική εκδοχή του ερωτηματολογίου (320 ερωτήσεις) χορηγήθηκε σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 979 μαθητών από όλη την Ελλάδα ($M=17,2$, $SD=0,85$). Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων ανέδειξε την ύπαρξη 16 αξιών, όπως μετρώνται με 80 ερωτήσεις (πέντε ερωτήσεις για κάθε εργασιακή αξία). Οι δείκτες αξιοπιστίας εσωτερικής συνοχής κρίθηκαν ικανοποιητικοί καθώς κυμάνθηκαν από 0.73 (Εναλλαγή Δραστηριοτήτων) έως 0.92 (Εργασιακή Σταθερότητα). Η διερευνητική παραγοντική ανάλυση Κύριων Συνιστωσών (Principal Components Analysis) με μη ορθογώνια περιστροφή αξόνων (direct oblimin), όπως εφαρμόστηκε σε επίπεδο στοιχείων, επιβεβαίωσε πλήρως την προτεινόμενη παραγοντική δομή του ερωτηματολογίου, αφού και τα 80 στοιχεία τοποθετήθηκαν στους 16 παράγοντες που θεωρητικά θα έπρεπε να ανήκουν. Επιπλέον, η παραγοντική ανάλυση σε επίπεδο παραγόντων ανέδειξε την ύπαρξη τεσσάρων, ερμηνεύσιμων και συμβουλευτικά χρήσιμων, δευτερογενών παραγόντων: α) Αυτονομία-Δημιουργικότητα, β) Κύρος και Απολαβές, γ) Εργασιακές Συνθήκες και δ) Ανθρώπινες Σχέσεις. Τέλος, οι επιμέρους διαστάσεις του Motivator εμφάνισαν χαμηλές συνάφειες μεταξύ τους υποδεικνύοντας εννοιολογική ανεξαρτησία και αναμενόμενες συνάφειες με μετρήσεις επαγγελματικών ενδιαφερόντων και προσωπικότητας. Τα σχετικά αποτελέσματα, μολονότι ο ψυχομετρικός έλεγχος δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί, συνιστούν ενδείξεις ότι το Motivator αποτελεί ένα ψυχομετρικά επαρκές και δυναμικά χρήσιμο εργαλείο στη Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας.

Ο ρόλος της επιλογής προσωπικού στην καινοτομική συμπεριφορά στα πλαίσια ομαδικής εργασίας

Σ. Χ. Χατζή*, Ι. Νικολάου

Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η παρούσα έρευνα εξετάζει τη θεωρητική προσέγγιση ότι η στελέχωση ομάδων εργασίας με ανθρώπινο δυναμικό επιτυγχάνεται αποτελεσματικότερα στη βάση του ταιριάσματος ατόμου – ομάδας ως προς τα διάφορα ατομικά χαρακτηριστικά. Το “supplementary” ταιρίασμα υποστηρίζει ότι τα μέλη της ομάδας πρέπει να έχουν παρόμοια επίπεδα ως προς το υπό εξέταση ατομικό χαρακτηριστικό ενώ το “complementary” ταιρίασμα δίνει έμφαση στην ετερογένεια του χαρακτηριστικού μέσα στην ομάδα με στόχο την αύξηση της απόδοσης. Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 192 εργαζόμενοι, μέλη 49 ομάδων έργου, και 43 προϊστάμενοι σε ελληνικές επιχειρήσεις του ιδιωτικού και δημοσίου τομέα. Χρησιμοποιώντας διαφορετικές πηγές αξιολόγησης της απόδοσης της ομάδας (μέλη ομάδας – προϊστάμενοι) εξετάσαμε πώς ο διαφορετικός τρόπος συνάθροισης των χαρακτηριστικών της σύνθεσης της ομάδας στο ομαδικό επίπεδο ανάλυσης προβλέπει τα κριτήρια απόδοσης της ομάδας. Εκτός από το μοντέλο προσωπικότητας των πέντε παραγόντων, διερευνάται η επίδραση της προνοητικής προσωπικότητας, της γενικής αυτοαποτελεσματικότητας, τα γνωστικά συλ στην επίλυση προβλημάτων και η συμπεριφορά ανάληψης ευθύνης. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι γενικά τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του μοντέλου των πέντε παραγόντων λειτουργούν ως supplementary χαρακτηριστικά για τα κριτήρια απόδοσης της καινοτομίας και της αποτελεσματικότητας της ομάδας, πλην της εξωστρέφειας (complementary fit). Όσο αυξάνει το μέσο επίπεδο ως προς τα χαρακτηριστικά της γενικής αυτοαποτελεσματικότητας, της προνοητικής προσωπικότητας και του συμβατικού γνωστικού συλ, ενδυναμώνονται η καινοτομία, η αποτελεσματικότητα, και η συμπεριφορά βοήθειας της ομάδας. Η σχέση του διαισθητικού γνωστικού συλ με την καινοτομία της ομάδας επιβεβαιώνεται μόνο ως προς το μέσο επίπεδο, ενώ η διακύμανση επιβεβαιώνεται μόνο ως προς τη σχέση του χαρακτηριστικού με τη συμπεριφορά βοήθειας της ομάδας. Τέλος, το χαρακτηριστικό της ανάληψης ευθύνης (μόνο ως προς το μέσο επίπεδο) λειτουργεί ως supplementary χαρακτηριστικό μόνο για την καινοτομία της ομάδας. Τα παραπάνω αποτελέσματα συζητούνται αναφορικά με τον ρόλο της επιλογής και αξιολόγησης προσωπικού στα πλαίσια ομάδων εργασίας.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 16

Κρίση και ψυχική υγεία

Προεδρείο: Γ. Κλεφτάρας, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Ε. Σάλμοντ, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Οικονομική κρίση στην Ελλάδα: οικονομική πίεση, ψυχική δυσφορία και παράγοντες ανθεκτικότητας

Α. Καναβάκη, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Η παρούσα έρευνα εξέτασε, στο πλαίσιο της τρέχουσας οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, τη σχέση της οικονομικής πίεσης (προσωπική αντίληψη για την απώλεια και απειλή απώλειας υλικών πόρων) με την ψυχική δυσφορία του ατόμου, λαμβάνοντας υπόψη ατομικές πηγές ανθεκτικότητας, συγκεκριμένα την προσωπική και από κοινού κυριαρχία, την κοινωνική υποστήριξη και καθημερινά θετικά βιώματα. Τα δεδομένα της έρευνας συλλέχθηκαν κατά τον Απρίλιο και Μάιο του 2012 και το τελικό δείγμα αποτελούνταν από 226 συμμετέχοντες, ενήλικες, μόνιμους κατοίκους Ελλάδας. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν μια σειρά από έντυπα ή ηλεκτρονικά ερωτηματολόγια που αφορούσαν στην εκτίμηση της προσωπικής κυριαρχίας (Mastery, Pearlin & Schooler), της «από κοινού» κυριαρχίας (Communal Mastery, Hobfoll), της κοινωνικής υποστήριξης, της ύπαρξης καθημερινών θετικών εμπειριών, της διατήρησης των υλικών πόρων (COR-E) και της ψυχικής δυσφορίας (POMS). Βρέθηκε ότι μεγαλύτερη οικονομική πίεση σχετιζόταν με υψηλότερα επίπεδα ψυχικής δυσφορίας, επιβεβαιώνοντας υπάρχοντα ευρήματα που συνδέουν την οικονομική πίεση και περιόδους οικονομικής κρίσης με αρνητικούς ψυχολογικούς δείκτες. Επιπρόσθετα, τα ευρήματα της έρευνας υπογραμμίζουν τη σημασία των ατομικών παραγόντων ανθεκτικότητας που εξετάστηκαν στην αποδυνάμωση της σχέσης της απώλειας με την ψυχική δυσφορία. Η προσωπική κυριαρχία, η από κοινού κυριαρχία και οι καθημερινές θετικές εμπειρίες παρουσίαζαν σημαντική αρνητική σχέση με την ψυχική δυσφορία. Επιβεβαιώθηκε, ακόμα, ο διαμεσολαβητικός ρόλος της προσωπικής και από κοινού κυριαρχίας και ο με-

τριαστικός ρόλος της κοινωνικής υποστήριξης στη σχέση οικονομικής πίεσης και ψυχικής δυσφορίας. Τέλος, η προσωπική κυριαρχία έπαιξε πιο σημαντικό ρόλο στην πρόβλεψη της ψυχικής δυσφορίας για τους κατοίκους Αθήνας και Θεσσαλονίκης σε σύγκριση με τους κατοίκους της περιφέρειας. Βασικό περιορισμό της έρευνας αποτελεί η υποαντιπροσώπηση πληθυσμών χαμηλού εισοδήματος και ανέργων. Αναδεικνύεται, ωστόσο, και συζητείται η ανάγκη προσδιορισμού στόχων που αφορούν στην ατομική και κοινωνική ευημερία, όπως παρεμβάσεις σε μειονεκτούντες πληθυσμούς και η διασφάλιση ενός κοινωνικού συστήματος, ιδιαίτερα στον τομέα της ψυχικής υγείας.

Κατάθλιψη και οικονομική κρίση: προβληματική χρήση ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης και κοινωνική υποστήριξη μέσω διαδικτύου - επιπτώσεις στη συμβουλευτική

Κ. Γ. Γιώτα, Γ. Κλεφτάρας

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η περίοδος της βαριάς οικονομικής κρίσης που πλήττει την Ελλάδα από το 2009 έχει σημαντικές επιπτώσεις στην καθημερινή ζωή και ψυχική υγεία των κατοίκων. Ανεργία, κατάθλιψη και αυτοκτονίες έχουν ιδιαίτερα αυξηθεί τα τελευταία 3 χρόνια. Επιπλέον φαίνεται να υπάρχει αύξηση στη χρήση και κατάχρηση των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης. Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξερευνήσει τη σχέση ανάμεσα στην καταθλιπτική συμπτωματολογία, την προβληματική χρήση ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης και την αναζήτηση κοινωνικής υποστήριξης στο διαδίκτυο από νεαρούς ενήλικες. Ένα δείγμα 500 νεαρών ενηλίκων (κυρίως φοιτητές και άνεργοι), ηλικίας 18-34 ετών, συμμετείχαν σε εθελοντική βάση συμπληρώνοντας τέσσερα ερωτηματολόγια που αφορούν στην καταθλιπτική συμπτωματολογία, την προβληματική χρήση ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης, την αναζήτηση κοινωνικής υποστήριξης στο διαδίκτυο και δημογραφικούς παράγοντες. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, η κατάθλιψη σχετίζεται σημαντικά και θετικά με την προβληματική χρήση ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης και την αναζήτηση κοινωνικής υποστήριξης στο διαδίκτυο. Σε αντίθεση με άλλα ερευνητικά δεδομένα, η ηλικία και το φύλο δεν έχουν βρεθεί να σχετίζονται είτε με την προβληματική χρήση, είτε με την καταθλιπτική συμπτωματολογία, ωστόσο, οι άντρες περισσότερο από τις γυναίκες φαίνεται να αναζητούν κοινωνική υποστήριξη στο διαδίκτυο. Επιπλέον, σημαντικές διαφορές έχουν βρεθεί μεταξύ εργαζόμενων και ανέργων στο κομμάτι κατάθλιψης και της προβληματικής χρήσης. Ο τόπος κατοικίας σχετίζεται με την προβληματική χρήση, με κατοίκους αγροτικών περιοχών να παρουσιάζουν μεγαλύτερα σκορ από αυτά κατοίκων αστικών περιοχών. Τέλος, η καταθλιπτική συμπτωματολογία, η καθημερινή χρήση ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης και η ανεργία αποτελούν καλούς προβλεπτικούς παράγοντες της προβληματικής χρήσης. Συνοψίζοντας, συζητούνται, στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης, τα πλεονεκτήματα και πιθανά ηθικά ζητήματα που μπορούν να προκύψουν από τη χρήση ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης στη συμβουλευτική διαδικασία ατόμων με καταθλιπτικά συμπτώματα.

Η προσωπικότητα και η συγκίνηση στην οικονομική κρίση. Η επίδραση των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών σε θεμελιώδεις ψυχικές δομές

Ζ. Λέκκας*, Κ. Μουρλάς, Γ. Καλκαντζής

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η αίσθηση ασφάλειας αποτελεί για τον άνθρωπο έναν βασικό παράγοντα για τη διατήρηση της σταθερότητας και της ομαλότητας της ψυχικής του υγείας. Η ασφάλεια αυτή εξαρτάται κατά βάση εκτός από τις προσωπικές σχέσεις και συνθήκες και από τις κοινωνικές και οικονομικές συγκυρίες που επισυμβαίνουν στο ευρύτερο σύνολο που αυτός ζει και δραστηριοποιείται. Τα τελευταία χρόνια οι κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές αλλαγές, σαφέστερα προς το χειρότερο, οδήγησαν μεγάλη μερίδα του πληθυσμού ανάμεσα σε άλλα και στην ψυχολογική αποσταθεροποίηση. Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να αναλύσει τις ψυχολογικές επιπτώσεις της κρίσης στην Ελλάδα, εξετάζοντας βαθύτερες ψυχολογικές έννοιες, όπως η προσωπικότητα και η δυνατότητα συναισθηματικής διαχείρισης του ατόμου. Συσχετίζει τις έννοιες αυτές με την ικανότητα των ανθρώπων να λάβουν αποφάσεις και να επιλύσουν προβλήματα καθημερινά και μη. Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιεί το ερωτηματολόγιο προσωπικότητας του Eysenck (EPQ-R) καθώς και έννοιες που εμπεριέχονται στη συναισθηματική διαχείριση όπως η συναισθηματική νοημοσύνη, το συναίσθημα αυτεπάρκειας, η συναισθηματική εμπειρία και η συναισθηματική έκ-

φραση και αποδεικνύει χρησιμοποιώντας στατιστικές αναλύσεις, όπως η ανάλυση διακύμανσης (ANOVA) και η γραμμική παλινδρόμηση (linear regression), ότι έχει αλλάξει σε μεγάλο βαθμό ο τρόπος λήψης απόφασης και επίλυσης προβλημάτων των ανθρώπων. Σε ένα σύνολο 350 συμμετεχόντων βρέθηκε ότι οι Έλληνες συμμετέχοντες έχουν υψηλότερο ποσοστό νευρωτισμού, χαμηλότερα σκορ στο συναίσθημα αυτεπάρκειας και στη δυνατότητα συναισθηματικής διαχείρισης ενώ παράλληλα βρέθηκε ότι παίρνουν αποφάσεις και επιλύουν προβλήματα βασιζόμενοι περισσότερο σε συναισθηματικές παρορμήσεις παρά σε λογικές διεργασίες και αναλυτική σκέψη, απόρροια μιας πιθανής ψυχικής έντασης. Αναλύονται οι πιθανές αιτίες της κατάστασης και οι υπολανθάνοντες ψυχολογικοί μηχανισμοί και προτείνονται τρόποι παρέμβασης έτσι ώστε να μετριάσει το φαινόμενο.

Συσχετίσεις των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης με την ψυχική υγεία εφήβων

Α. Γκόμεζ*, Σ. Κουκίδου, Α. Παπαγεωργίου, Στ. Μαστροθεόδωρος

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σε χώρες που έχουν περάσει οικονομική κρίση, στην πρόσφατη ιστορία, οι κοινωνικοί επιστήμονες έχουν καταγράψει αύξηση ψυχοπαθολογικών συμπτωμάτων. Το ίδιο ισχύει και με την τρέχουσα οικονομική κρίση στην Ελλάδα (Economou et al., in press). Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η μελέτη των συσχετίσεων μεταξύ των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης και της ψυχικής υγείας σε έφηβους. Σε δείγμα 600 μαθητών της Β' Λυκείου (50% αγόρια, $M=16,5$), από 8 λύκεια του νομού Αττικής, χορηγήθηκαν ένα αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης, το SCL-90R (Derogatis, 1994) καθώς και το Ερωτηματολόγιο Αυτοεκτίμησης (Rosenberg, 1967). Μια σειρά από αναλύσεις παλινδρόμησης έδειξαν ότι όσο περισσότερες επιπτώσεις από την οικονομική κρίση αναφέρουν οι έφηβοι στις οικογένειές τους ή στην προσωπική τους ζωή, τόσο υψηλότερες τιμές στις κλίμακες ψυχοπαθολογικών συμπτωμάτων και χαμηλότερες τιμές στην κλίμακα αυτοεκτίμησης σημειώνουν. Τα ευρήματα αυτά καταγράφουν και εμπειρικά τις επιπτώσεις της οικονομικής κατάστασης της χώρας, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί τον τελευταίο καιρό.

Ποιότητα ζωής στην τρίτη ηλικία εν μέσω κρίσης

Μ. Ματζιάρης*, Β. Χατζηκώστα, Θ. Τζιαμπάζη, Ν. Μπουρλή

ΚΑΠΗ Σουφλίου

Η εργασία αναφέρεται στην ποιότητα ζωής στην τρίτη ηλικία και πως την αντιλαμβάνονται οι ίδιοι οι ηλικιωμένοι εν μέσω της κρίσης. Πηγή των συμπερασμάτων της εργασίας αποτελεί η έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Κ.Α.Π.Η. Σουφλίου από τον Οκτώβριο έως τον Δεκέμβριο 2012. Η ποιότητα ζωής κατά το γήρας δεν έχει να κάνει μόνο με το πολυπαραγοντικό σύνολο της καλής υγείας, της λειτουργικότητας, της αίσθησης προσωπικής επάρκειας και την κοινωνική συμμετοχή αλλά και με την οικονομική αυτοδυναμία του ατόμου. Αυτός ο τελευταίος παράγοντας αποτελεί και τον εκλυτικό παράγοντα κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης που διανύουμε. Το ερευνητικό μέρος χρησιμοποιεί ως αντικειμενικά κριτήρια για την αποτύπωση της ποιότητας ζωής την κατοικία του ηλικιωμένου, το κοινωνικό του περιβάλλον, την προσπελασιμότητα σε υπηρεσίες υποστήριξης και τέλος την σωματική και ψυχική του υγεία. Σκοπός της έρευνας είναι η καταγραφή της ποιότητας ζωής των ηλικιωμένων – με αντικειμενικά αλλά και υποκειμενικά κριτήρια – και η εξαγωγή συμπερασμάτων για περαιτέρω μελέτη σε διεπιστημονικό επίπεδο. Η αδυναμία του ατόμου να χειριστεί τα οικονομικά του αδιέξοδα, τις συναισθηματικές δυσκολίες, το άγχος, τη θλίψη, την ανασφάλεια και το αίσθημα απαξίωσης που του προκαλεί η κρίση, φέρνει στην επιφάνεια αισθήματα απόγνωσης, ματαιότητας και θυμού. Ο θυμός, από τα εμφανέστερα συναισθήματα, εντείνεται κατά τη διάρκεια της κρίσης περισσότερο από το γεγονός ότι τα άτομα της τρίτης ηλικίας – περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον– δεν έχουν τη δυνατότητα αντίδρασης. Ήδη, το γήρας είναι από μόνο του μια μορφή κρίσης, πόσο δε μάλλον όταν συνεπικουρείται από τη δυσχερή οικονομική κατάσταση με αποτέλεσμα να οδηγείται στην απομόνωση.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 17**Σχέσεις Εκπαιδευτικών-Μαθητών**Προεδρείο: Ε. Μπότσαρη, *ΑΣΠΑΙΤΕ Αθηνών*Π. Μισαηλίδη, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων***Σχέσεις εκπαιδευτικών-μαθητών: αντιλήψεις μαθητών προσχολικής ηλικίας**

Μ. Πούλου, Χ. Ζήση*, Κ. Πλαστουργού*

Πανεπιστήμιο Πατρών

Τα τελευταία χρόνια η βιβλιογραφία επισημαίνει τη σημασία των θετικών σχέσεων ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές στη σχολική επιτυχία και στην κοινωνική προσαρμογή των μαθητών. Οι σχετικές όμως έρευνες επικεντρώνονται, κυρίως, σε αντιλήψεις εκπαιδευτικών και μαθητών σχολικής ηλικίας, ενώ οι έρευνες για τις σχέσεις εκπαιδευτικών και μαθητών στην προσχολική ηλικία στηρίζονται αποκλειστικά στις απόψεις των εκπαιδευτικών. Περιορισμένος αριθμός μελετών αφορά στον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές προσχολικής ηλικίας αντιλαμβάνονται τις σχέσεις τους με τους εκπαιδευτικούς. Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στη συμπλήρωση της βιβλιογραφίας με τη μελέτη του τρόπου με τον οποίο οι μαθητές νηπιαγωγείου αντιλαμβάνονται τις σχέσεις τους με τους εκπαιδευτικούς τους, καθώς και του βαθμού στον οποίο διαφοροποιούνται αυτές οι σχέσεις, με βάση το φύλο των μαθητών. Το εργαλείο "The Young Children's Appraisals of Teacher Support (Y-CATS)" δόθηκε, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, σε 150 μαθητές νηπιαγωγείου στους νομούς Αχαΐας και Φθιώτιδας. Αρχική ανάλυση των αποτελεσμάτων φανερώνει την επικράτηση 3 διαστάσεων στις σχέσεις εκπαιδευτικών-μαθητών: α) ζεστασιά/υποστήριξη, β) αυτονομία και γ) αρνητικές αλληλεπιδράσεις/σύγκρουση. Τα αγόρια ανέφεραν συγκρουσιακές σχέσεις με τους εκπαιδευτικούς τους σε μεγαλύτερο βαθμό από τα κορίτσια. Η παρούσα εργασία υποστηρίζει την ανάγκη μελέτης των αντιλήψεων των ίδιων των μαθητών για τις σχέσεις τους με τους εκπαιδευτικούς, από το ξεκίνημα της σχολικής τους εμπειρίας.

Η συναισθηματική διαμεσολάβηση στις κρίσεις των μαθητών για τους εκπαιδευτικούς τους

Ι. Τρικκαλιώτης*, Δ. Πνευματικός

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Οι κρίσεις των μαθητών για το κατά πόσο οι διδακτικοί χειρισμοί των εκπαιδευτικών είναι δίκαιοι ή άδικοι επηρεάζουν το κλίμα της τάξης, το οποίο με την σειρά του επηρεάζει τη μαθησιακή διαδικασία. Οι διδακτικοί χειρισμοί των εκπαιδευτικών, ωστόσο, συνδιαμορφώνονται και από τους μαθητές οι οποίοι με τις συμπεριφορές τους προκαλούν τις συμπεριφορές των εκπαιδευτικών. Το ερώτημα είναι εάν τα παιδιά συνυπολογίζουν τη δική τους συμβολή στη διαμόρφωση των χειρισμών ή εάν κρίνουν τους εκπαιδευτικούς τους στη βάση των συναισθημάτων που τα ίδια βιώνουν έπειτα από κάθε χειρισμό του εκπαιδευτικού. Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνηθεί εάν οι μαθητές κρίνουν τους εκπαιδευτικούς τους λαμβάνοντας υπόψη και τη δική τους συμβολή στις αποφάσεις των εκπαιδευτικών ή κρίνουν τους εκπαιδευτικούς με βάση τα συναισθήματα που βιώνουν. Στην έρευνα συμμετείχαν εβδομήντα δύο παιδιά από τρεις ηλικιακές ομάδες 8-, 10-, και 12-χρόνων τα οποία μοιράστηκαν σε δύο (πειραματική και συνθήκη ελέγχου) συνθήκες. Στην πειραματική συνθήκη οι μαθητές δεν ανταποκρίθηκαν στις υποχρεώσεις τους και ο δάσκαλος αναγκάστηκε να πάρει ο ίδιος μια άμεση απόφαση προκειμένου να διασωθεί η εφαρμογή της διαδικασίας. Στη συνθήκη της ομάδας ελέγχου οι μαθητές ανταποκρίθηκαν στις υποχρεώσεις που είχαν τεθεί και αναληφθεί από τα μέλη της τάξης. Ζητήθηκε από τα παιδιά να εκφράσουν τα συναισθήματά τους μετά από τις αποφάσεις του δασκάλου και επιπλέον να τις κρίνουν ως δίκαιες ή όχι. Οι μαθητές κρίνουν ως άδικους διδακτικούς χειρισμούς των εκπαιδευτικών που προκλήθηκαν έπειτα από δική τους ασυνέπεια μη συνυπολογίζοντας τον δικό τους ρόλο στην απόφαση. Επιπρόσθετα, η ανάλυση διαδρομών (path analysis) έδειξε ότι τα συναισθήματα τα οποία βιώνουν οι μαθητές μετά από κάθε διδακτικό χειρισμό διαμεσολαβούν στις κρίσεις τους για τους διδακτικούς χειρισμούς των εκπαιδευτικών.

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής για τη διδασκαλία κοινωνικών δεξιοτήτων σε παιδιά με αυτισμό

Χ. Παπουτσή, Σ. Μαυροπούλου*

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η διεθνής έρευνα για τις απόψεις και πρακτικές των εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής για τη διδασκαλία κοινωνικών δεξιοτήτων σε παιδιά με αυτισμό είναι αξιοσημείωτα περιορισμένη, παρά τις σημαντικές και μακροχρόνιες δυσκολίες των παιδιών με αυτισμό σε αυτή την περιοχή. Ο κύριος στόχος της έρευνας ήταν η ανίχνευση των απόψεων των ειδικών παιδαγωγών για τη διδασκαλία κοινωνικής κατανόησης σε παιδιά με αυτισμό. Στην έρευνα συμμετείχαν 95 εκπαιδευτικοί ειδικής αγωγής (Μ.Ο. ηλικίας= 34.03) από δημόσια ειδικά σχολεία σε 18 διαφορετικές πόλεις της Ελλάδας. Ο μέσος όρος διδακτικής εμπειρίας σε παιδιά με αυτισμό των συμμετεχόντων ήταν 36.51 μήνες. Λόγω της έλλειψης κατάλληλου εργαλείου στη διεθνή βιβλιογραφία, αναπτύχθηκε ένα εκτεταμένο ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις κλειστού τύπου (6-βάθμια κλίμακα τύπου Likert), το οποίο συμπληρώθηκε ηλεκτρονικά από τους εκπαιδευτικούς. Η ποσοτική ανάλυση των απαντήσεων ανέδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί ειδικής αγωγής: α) απέδωσαν υψηλή προτεραιότητα στη διδασκαλία κοινωνικών δεξιοτήτων συγκριτικά με τη διδασκαλία ακαδημαϊκών δεξιοτήτων, β) δήλωσαν ότι οι αποφάσεις που λαμβάνουν για τη διδασκαλία κοινωνικών δεξιοτήτων βασίζονται στις προσωπικές αξιολογήσεις και τα ατομικά χαρακτηριστικά του μαθητή παρά στις προσδοκίες των γονέων και τις αξιολογήσεις συναδέλφων, γ) ανέφεραν ότι διδάσκουν κοινωνικές δεξιότητες περιστασιακά και μέσα στο χώρο του σχολείου, δ) χρησιμοποιούν πιο συχνά συμπεριφορικές τεχνικές και οπτικές στρατηγικές και κατασκευάζουν εκπαιδευτικό υλικό με βάση τα Αναλυτικά Προγράμματα για Μαθητές με Αυτισμό, και ε) φαίνεται ότι συνδέουν τη διδακτική επάρκεια με την προσωπική συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και τη συνεργασία με συναδέλφους μέσα στο σχολείο παρά με την υποστήριξη από άλλες υπηρεσίες διάγνωσης και αξιολόγησης. Με αυτή την έρευνα διευρύνεται η περιορισμένη διεθνής γνώση για τις απόψεις των εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής για τη διδασκαλία κοινωνικών δεξιοτήτων σε παιδιά με αυτισμό, με απώτερο σκοπό τη βελτίωση της εκπαίδευσης αυτών των παιδιών και την ενίσχυση των κοινωνικών δεξιοτήτων στο ειδικό σχολείο.

Κοινωνικές αναπαραστάσεις για την αναπηρία στους εκπαιδευτικούς: η επίδραση των σπουδών και της επαγγελματικής εμπειρίας

Μ. Κοντοπούλου, Μ. Γκέκα*

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Αντικείμενο της ερευνητικής αυτής εργασίας είναι η διερεύνηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων των εκπαιδευτικών και των μελλοντικών εκπαιδευτικών για την αναπηρία, προκειμένου να ερμηνευθούν οι δυσκολίες κοινωνικής και εκπαιδευτικής ενσωμάτωσης παιδιών με ειδικές ανάγκες. Θεωρούμε ότι οι σπουδές από την μια και η εκπαιδευτική εμπειρία από την άλλη επηρεάζουν τις κοινωνικές αναπαραστάσεις των δύο υπό μελέτη ομάδων. Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 45 συμμετέχοντες (25 εκπαιδευτικοί προσχολικής αγωγής και 20 φοιτητές του αντίστοιχου παιδαγωγικού τμήματος). Η μέθοδος που ακολουθήθηκε ήταν οι ημιδομημένες συνεντεύξεις σε ομάδα εστίασης (focus group). Οι άξονες των συνεντεύξεων αναφέρονται στον ορισμό της έννοιας «άτομο με ειδικές ανάγκες», στα συναισθήματα που προκαλούνται, στη πιθανή ταύτιση και στην προσωπική και επαγγελματική τους εμπλοκή. Στα δεδομένα έγινε ανάλυση περιεχομένου και λόγου. Το αναπαραστασιακό περιεχόμενο για τα άτομα με ειδικές ανάγκες συνδέεται κυρίως με τις εμφανείς μορφές αναπηρίας (κινητικές και νοητικές ανεπάρκειες), με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν συγκριτικά με το «φυσιολογικό» και με αμφιθυμικά συναισθήματα. Ωστόσο, παρατηρούνται σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων. Ο λόγος των φοιτητών βασίζεται, κυρίως, στο κοινωνικά και ηθικά «πρέπον», ενώ εκείνος των εκπαιδευτικών παρουσιάζει, επιπλέον, εντονότερη συναισθηματική φόρτιση. Υποθέτουμε, επομένως, ότι η εκπαιδευτική και κοινωνική ενσωμάτωση ατόμων με αναπηρία προσ্কρούει είτε σε κοινωνικές νόρμες είτε σε συγκινησιακούς παραμέτρους που συνδέονται με την κατασκευή της ετερότητας. Συμπερασματικά, θεωρούμε ότι στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών, παράλληλα με την παροχή επιστημονικών γνώσεων, είναι απαραίτητη η βιωματική διεργασία των συναισθημάτων και των αναπαραστάσεων που ανακινούνται στην αντιμετώπιση της αναπηρίας.

Συνεργασία εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής με τους γονείς μαθητών με διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές/ αυτισμό

Χ. Συριοπούλου*¹, Δ. Κασίμος²

¹Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, ²Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Την τελευταία δεκαετία τα παιδιά με διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές (ΔΑΔ)/ αυτισμό έχουν ενταχθεί στο εκπαιδευτικό σύστημα και συμμετέχουν στις δραστηριότητες του σχολείου. Σκοπός είναι η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την συνεργασία τους με γονείς αυτών των μαθητών. Η ομάδα ελέγχου αποτελείται από εκπαιδευτικούς οι οποίοι εργάζονται σε σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής σε διαφορετικά μέρη της Ελλάδας στους οποίους μοιράστηκαν ερωτηματολόγια. Από τη μελέτη των ερωτηματολογίων προκύπτουν ενδιαφέροντα συμπεράσματα σχετικά με τις απόψεις των εκπαιδευτικών. Η βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ εκπαιδευτικών και γονέων θα συμβάλει στη βελτίωση της ένταξης των μαθητών με ΔΑΔ/ αυτισμό στο εκπαιδευτικό σύστημα.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 18

Προσωπικότητα

Προεδρείο: Ε. Γαλανάκη, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Α. Γκαρή, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Κλίμακα αυταρχικότητας (Authoritarianism Scale, A.S.): προσαρμογή της κλίμακας στον ελληνικό πληθυσμό

Α. Αρβανίτη¹, Β. Μπότσου^{2*}, Θ. Βορβολάκος¹, Μ. Λειβαδίτης¹, Μ. Σαμακουρή¹

¹Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Αλεξανδρούπολης, ²Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής και Ψυχικής Υγείας

Η Α.Σ. είναι αναθεωρημένη έκδοση της αρχικής κλίμακας F-Scale που κατασκευάστηκε το 1950 από τον Adorno και συνεργάτες του ως μέτρο αυταρχικής προσωπικότητας. Σκοπός της εργασίας είναι να ελεγχθεί η εγκυρότητα και η εσωτερική συνοχή της κλίμακας και να συγκριθούν οι δημογραφικές ομάδες του δείγματος ως προς τους παράγοντες που αναδείχθηκαν. Πραγματοποιήθηκε διερεύνηση σε τρία στάδια: α) Στο γενικό δείγμα της έρευνας (600 απασχολούμενοι στο χώρο της υγείας: 239 φοιτητές Ιατρικής και 361 εργαζόμενοι στο χώρο της υγείας β) Σε 34 μεταπτυχιακούς σπουδαστές, στο πλαίσιο της δοκιμασίας test-retest γ) Σε 65 εργαζομένους σωμάτων ασφαλείας, λόγω του ότι βιβλιογραφικά θεωρούνται πληθυσμιακή ομάδα με τάση για αυταρχικότητα. Χρησιμοποιήθηκαν: δελτίο με τα προσωπικά στοιχεία κάθε συμμετέχοντα, η Α.Σ., μία υποκλίμακα 16 θεμάτων της Ο.Μ.Ι. (Opinion about Mental Illness), η οποία μετρά κοινωνική διάκριση – αυταρχικότητα. Πραγματοποιήθηκαν: σύγκριση δημογραφικών παραγόντων του δείγματος (χ^2), συσχέτιση της βαθμολογίας της Α.Σ. με την βαθμολογία της υποκλίμακας της Ο.Μ.Ι. (Pearson Correlation), παραγοντική ανάλυση της κλίμακας Α.Σ., test-retest στο δείγμα των μεταπτυχιακών σπουδαστών και σύγκριση των εργαζομένων σε σώματα ασφαλείας με αντίστοιχο υποσύνολο του γενικού δείγματος "matched" ως προς τους δημογραφικούς παράγοντες. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι: οι άνδρες και οι νεότεροι έχουν μεγαλύτερη τάση για αυταρχική συμπεριφορά. Υπάρχει σημαντική συσχέτιση μεταξύ της ΑΣ και της υποκλίμακας της Ο.Μ.Ι. Η παραγοντική ανάλυση ανέδειξε 5 παράγοντες: ηγετική τάση, διαπροσωπική σύγκρουση, επίτευξη κινήτρου-φιλοδοξία, στρατιωτική συμπεριφορά, παρανοϊκή τάση. Ο κάθε ένας από τους 5 παράγοντες της Α.Σ. έχει συντελεστή > 0.5 και η παραγοντική ανάλυση εξηγεί το 51% της συνολικής διασποράς. Η διαδικασία test-retest έδωσε ικανοποιητικά αποτελέσματα ως προς την αξιοπιστία της. Οι βαθμολογίες των εργαζομένων σε σώματα ασφαλείας στους παράγοντες της Α.Σ. ήταν στατιστικώς σημαντικά μεγαλύτερες σε σχέση με αυτές του αντίστοιχου υποσυνόλου του γενικού δείγματος. Η ΑΣ μπορεί να θεωρηθεί έγκυρο μέτρο της αυταρχικότητας για τον Ελληνικό πληθυσμό.

Η έκφραση του θυμού και η σωματική και ψυχική υγεία

N. Κοκκίνης*, E. Γαλανάκη

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει τη σχέση τριών τρόπων της έκφρασης του θυμού – της εξωτερίκευσης, της εσωτερίκευσης και του ελέγχου – με τη συνολική γενική ευημερία και με τέσσερα είδη σωματικής και ψυχικής καταπόνησης – σωματικά ενοχλήματα, άγχος/αϋπνία, κοινωνική δυσλειτουργία και κατάθλιψη, στην πρόσφατη και στη χρόνια μορφή τους. Κύρια υπόθεση ήταν ότι η εξωτερίκευση και η εσωτερίκευση σχετίζονται θετικά με κάθε μορφή καταπόνησης, ενώ ο έλεγχος αρνητικά. Στα πλαίσια της έρευνας, εξετάστηκε η παραγοντική δομή του *Ερωτηματολογίου Γενικής Υγείας 28* και του *Ερωτηματολογίου Έκφρασης Θυμού*. Τα ευρήματα επιβεβαίωσαν την κύρια υπόθεση. Στα μοντέλα παλινδρόμησης που εξετάστηκαν, η εσωτερίκευση του θυμού προέβλεπε σταθερά τη συνολική καταπόνηση στη χρόνια και πρόσφατη μορφή της, ενώ η εξωτερίκευση όχι. Διαπιστώθηκαν, επίσης, στατιστικά σημαντικές διαφορές φύλου. Τα ευρήματα δείχνουν ότι ο τρόπος έκφρασης του θυμού πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη κατά το συμβουλευτικό έργο, σε συνδυασμό με το φύλο του συμβουλευομένου.

Κοινωνικά αξιώματα και η σχέση τους με τον ενδοπροσωπικό-εξωπροσωπικό έλεγχο

P. Θεοδώρου*, A. Γκαρή

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τα Κοινωνικά Αξιώματα, δηλαδή οι γενικευμένες πεποιθήσεις των ατόμων που σχετίζονται άμεσα με την κοινωνική συμπεριφορά σε διαφορετικές χρονικές στιγμές και ποικίλα κοινωνικά περιβάλλοντα, προβάλλουν ως ένας εναλλακτικός τρόπος μελέτης και ταξινόμησης των πολιτισμών. Οι Leung και οι συνεργάτες του (2002) υποστήριξαν την ύπαρξη πέντε παραγόντων των Κοινωνικών Αξιωμάτων: Θρησκευτικότητα, Κοινωνικός Κυνισμός, Έλεγχος από τη Μοίρα, Επιβράβευση της Προσπάθειας και Κοινωνική Ευελιξία. Στην προσπάθεια διερεύνησης της πιθανής σχέσης των Κοινωνικών Αξιωμάτων με διάφορες ψυχολογικές μεταβλητές, η παρούσα έρευνα διερευνά τη σχέση μεταξύ των Κοινωνικών Αξιωμάτων και του Ενδοπροσωπικού-Εξωπροσωπικού Ελέγχου και την ενδεχόμενη διαφοροποίηση αυτής της σχέσης ανάμεσα σε νέους ενήλικες και φοιτητές. Η έννοια του Ενδοπροσωπικού-Εξωπροσωπικού Ελέγχου (Rotter, 1966) αναφέρεται στο κατά πόσο το άτομο νιώθει ότι οι πράξεις του είναι αποτέλεσμα του δικού του ελέγχου ή αποτέλεσμα άλλων παραγόντων, όπως η τύχη και η μοίρα. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 105 άτομα ηλικίας 18-30 ετών (45 νέοι ενήλικες και 60 φοιτητές). Στους συμμετέχοντες χορηγήθηκαν το ερωτηματολόγιο των Κοινωνικών Αξιωμάτων (Leung et al., 2002) και το ερωτηματολόγιο της Αξιολόγησης της Θέσης Ελέγχου (Rotter, 1966). Τα ευρήματα έδειξαν ότι, όσον αφορά τους νέους ενήλικες, οι διαστάσεις των Κοινωνικών Αξιωμάτων «Έλεγχος από τη Μοίρα», «Κοινωνικός Κυνισμός» και «Κοινωνική Ευελιξία» σχετίζονται θετικά με την Αξιολόγηση της Θέσης Ελέγχου ενώ στην περίπτωση των φοιτητών δεν εντοπίστηκε η αναμενόμενη αντίστοιχη σχέση. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν την αναγκαιότητα περαιτέρω διερεύνησης της έννοιας των Κοινωνικών Αξιωμάτων και θα συζητηθούν σε σχέση με ευρήματα πρόσφατων ερευνών.

Ανθεκτικότητα και αυτο-αποτελεσματικότητα εφήβων μαθητών

A. Παπακωνσταντινοπούλου, I. Δημάκος

Πανεπιστήμιο Πατρών

Η έννοια της ανθεκτικότητας εμφανίζει ολοένα και μεγαλύτερο ερευνητικό ενδιαφέρον στο χώρο της Ψυχολογίας. Αναφέρεται στη θετική προσαρμογή των ατόμων παρά τις όποιες δύσκολες καταστάσεις αντιμετωπίζουν. Αποτελεί μια διαδικασία υγιούς ανάπτυξης του ατόμου σε ένα σύστημα ανατροφοδοτικών σχέσεων που προάγουν την κοινωνική και ακαδημαϊκή επάρκεια, την ικανότητα ανάκαμψης μετά από έκθεση σε ποικίλες δυσκολίες και εστιάζει στη δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ των εσωτερικών πηγών του ατόμου και των εξωτερικών υποστηρικτικών δυνάμεων. Μια από τις εσωτερικές πηγές ενδυνάμωσης του ατόμου είναι και η αυτοαποτελεσματικότητα, η αντίληψη που έχει το άτομο για τις ικανότητές του να αντιμετωπίζει συγκεκριμένες καταστάσεις. Η αυτοαποτελεσματικότητα αφορά το πόσο καλά μπορεί κάποιος να οργανώσει

και να εκτελέσει προγράμματα δράσης που του είναι απαραίτητα, προκειμένου να αντιμετωπίσει πιθανές καταστάσεις που περιέχουν πολλά αμφίσημα, απρόβλεπτα και συχνά αγχωτικά στοιχεία. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της ανθεκτικότητας ως προσωπικό χαρακτηριστικό σε δείγμα εφήβων μαθητών και η εξέταση του διαμεσολαβητικού ρόλου της αυτοαποτελεσματικότητας ως προσωπικής πηγής στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας. Στην έρευνα συμμετείχαν 313 μαθητές και μαθήτριες από γυμνάσια της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας. Οι μαθητές συμπλήρωσαν τη συντομευμένη έκδοση της κλίμακας ανθεκτικότητας των Neill & Dias (2001) και την κλίμακα γενικής αυτοαποτελεσματικότητας των Chen, Gully & Eden (2001). Δεν υπήρξαν διαφορές λόγω φύλου ή τάξης φοίτησης ως προς την ανθεκτικότητα και την αυτοαποτελεσματικότητά τους. Τα αποτελέσματα ιεραρχικής παλινδρόμησης έδειξαν πως η αυτοαποτελεσματικότητα ερμηνεύει περίπου $R^2 = .481$ της διακύμανσης της ανθεκτικότητας. Με βάση τα αποτελέσματα αυτά, προτείνεται η εκ νέου μελέτη των δυο αυτών εννοιών και σε συνδυασμό με άλλες έννοιες (όπως η αυτοεκτίμηση) αλλά και η τόνωση της αυτοαποτελεσματικότητας και της ανθεκτικότητας στα προγράμματα προαγωγής της ψυχικής υγείας των μαθητών.

Τύπος σύναψης δεσμού και επιλογή ερωτικού συντρόφου

Ε. Καραγιαννάκη*, Π. Κορδούτης

Πάντειο Πανεπιστήμιο

Μελετήσαμε εάν το κύριο σύστημα που ενεργοποιείται στη στενή διαπροσωπική σχέση, το σύστημα σύναψης δεσμού, σε συνέργεια με το σύστημα φροντίδας και το σύστημα της σεξουαλικότητας, σχετίζεται με την επιλογή ερωτικού/ής συντρόφου. Ειδικότερα, εξετάσαμε εάν τα τρία συστήματα συνδέονται με τον τύπο σύναψης δεσμού (α) του/της ιδανικού/ής συντρόφου και (β) του/της πραγματικού/ής συντρόφου. Συμμετείχαν 313 φοιτητές/τριες, οι οποίοι/ες απάντησαν σε πέντε χωριστά κλειστά ερωτηματολόγια (α) για τον τύπο σύναψης δεσμού του εαυτού, του/της πραγματικού/ής συντρόφου και του/της ιδανικού/ής συντρόφου, (β) την παροχή φροντίδας στη σχέση, (γ) τις σεξουαλικές στάσεις και συμπεριφορές. Πολλαπλή Ανάλυση Συνδιακύμανσης έδειξε ότι, ως προς την επιλογή του/της ιδανικού/ής συντρόφου υπήρχαν κύριες επιδράσεις του ελεύθερου χρόνου και του τύπου σύναψης δεσμού και οριακά της φροντίδας. Οι Ασφαλείς έτειναν να ελκύονται από Ασφαλείς, οι Υπερεμπλεκόμενοι από Υπερεμπλεκόμενους, ενώ οι Φοβικοί από Υπερεμπλεκόμενους και οι Απορριπτικοί από Φοβικούς, υποστηρίζοντας εν μέρει την υπόθεση περί έλξης του τύπου σύναψης δεσμού του εαυτού από τον όμοιό του τύπο. Σε περαιτέρω διερεύνηση, με βάση τις διαστάσεις που υπολανθάνουν των τύπων βρέθηκε ότι παίζουν σημαντικό ρόλο η εικόνα για τον εαυτό και το άγχος. Ως προς τον/την πραγματικό/ή σύντροφο βρέθηκαν δύο κύριες επιδράσεις, της φροντίδας και του ελεύθερου χρόνου και οριακά του τύπου δεσμού. Όλοι οι τύποι έτειναν να έχουν ως πραγματικό/ή τους σύντροφο Ασφαλή τύπο, υποστηρίζοντας την υπόθεση αναζήτησης ασφάλειας στις σχέσεις. Ως προς τις υπολανθάνουσες διαστάσεις σημαντικό ρόλο έπαιζε η θετική εικόνα για τον εαυτό σε συνδυασμό με τη θετική εικόνα για τον άλλο και το χαμηλό άγχος σε συνδυασμό με τη χαμηλή αποφυγή. Συμπερασματικά, φαίνεται πως στην περίπτωση της επιλογής του/της ιδανικού/ής συντρόφου επικρατεί η επιλογή του όμοιου και προεξάρχει το σύστημα της σύναψης δεσμού, ενώ η επιλογή του/της πραγματικού/ής συντρόφου γίνεται σε ρεαλιστική βάση με κυρίαρχο το σύστημα της φροντίδας.

16.00-17.30**ΣΤΡΟΓΓΥΛΟ ΤΡΑΠΕΖΙ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ»****Το περιοδικό της ΕΛ.Ψ.Ε. «Ψυχολογία»: θέματα, προβλήματα, προοπτικές**Οργανωτής/Πρόεδρος: Η. Μπεζεβέγκης, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών***Συμμετέχοντες:**Η. Μπεζεβέγκης, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*Σ. Βοσνιάδου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*Κλ. Ναυρίδης, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*Π. Ρούσσοσ, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών***ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ 1****Πολιτική Ψυχολογία ή ψυχολογία του πολιτικού: πώς το πολιτικό εγγράφεται στην σύγχρονη εμπειρική έρευνα της ψυχολογίας**Οργάνωση/Προεδρείο: Ξ. Χρυσόχου¹, Δ. Σακκά²¹Πάντειο Πανεπιστήμιο, ²Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ο κλάδος πολιτικής ψυχολογίας προτείνει δύο συμπόσια με στόχο να τεθούν οι βάσεις μιας συζήτησης για τη σχέση πολιτικού και ψυχολογίας καθώς και να αναδειχθούν σχετικά ερευνητικά ερωτήματα και μεθοδολογικά ζητήματα σε καιρούς κρίσης. Στο συμπόσιο με θέμα «Πολιτική Ψυχολογία ή ψυχολογία του πολιτικού: πώς το πολιτικό εγγράφεται στην σύγχρονη εμπειρική έρευνα της ψυχολογίας» τέσσερις ερευνητές θα παρουσιάσουν την έννοια του πολιτικού στην έρευνά τους. Ο Γ. Προδρομίτης θα αναφερθεί σε ευρήματα εμπειρικών ερευνών της πειραματικής κοινωνικής ψυχολογίας σχετικά με κεντρικά ζητήματα ενεργού εμπλοκής του κοινωνικού υποκειμένου στην πολιτική σφαίρα, ο Τ. Ιατρίδης θα δώσει την πολιτική διάσταση της θεωρίας της επαφής στις διομαδικές σχέσεις σε ένα περιβάλλον οικονομικής κρίσης, η Α. Μπάκα θα μιλήσει για την νοσηματοδότηση της έννοιας του πολίτη και την πολιτική συμμετοχή και η Λ. Φιγγου θα αναφερθεί στο πως το «πολιτικό» γίνεται εναργές ως πλαίσιο δόμησης κοινωνικών αντικειμένων και κατηγοριών και μέσα από τη σύνδεσή του με τον αποκλεισμό κοινωνικών ομάδων από κοινωνικο-πολιτικά δικαιώματα. Το συμπόσιο διευθύνει η Ξένια Χρυσόχου.

Μεταξύ σφύρας μεθοδολογικού πολυθεϊσμού και άκμονος θεματολογικής πανσπερμίαςΓ. Προδρομίτης, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Ο άκρως δημοφιλής χώρος της Πολιτικής Ψυχολογίας, αναπαράγοντας το ανεκτικό «πνεύμα των καιρών» τόσο ως προς τις μεθοδολογικές του επιλογές όσο και ως προς τη θεματολογική του πληθωρικότητα (αν όχι χαλαρότητα) δεν διακρίνεται –μέχρι στιγμής τουλάχιστον– από σαφείς και επικρατούσες οργανωτικές αρχές επιστημολογικής σκέψης, οι οποίες θα δικαιολογούσαν επαρκώς την εναργή διακριτότητά του ως κλάδου, ξέχωρα και πέρα από το κριτήριο της θεματολογικής του επικέντρωσης. Με γνώμονα και ζητούμενο τη θεωρητική ενάργεια, την επιστημολογική επάρκεια και την ιδεολογική συνειδητότητα κάθε προσέγγισης που θεραπεύει ως αντικείμενο την πολιτική σκέψη και συμπεριφορά, παρουσιάζονται –από την πλευρά της Πειραματικής Κοινωνικής Ψυχολογίας– ευρήματα εμπειρικών ερευνών σχετικών με κεντρικά ζητήματα ενεργού εμπλοκής του κοινωνικού υποκειμένου στην πολιτική σφαίρα (ενδεικτικά: εικόνες ιδανικού ηγέτη, πολιτική βία, εξτρεμισμός, κριτήρια πολιτικής συμπεριφοράς και άξονες πρόσληψης του «πολιτικού παιχνιδιού») και τεκμηριώνεται ερευνητικά η διασύνδεσή τους με σημαντικές προβληματικές της Κοινωνικής Ψυχολογίας (όπως οι διαδικασίες κοινωνικής επιρροής και διομαδικές σχέσεις), ως αναγκαία συνθήκη διεισδυτικής, κατά το δυνατόν, εξήγησης των μορφών πολιτικοποίησης και απο-πολιτικοποίησης ατομικών και συλλογικών εκδοχών του κοινωνικού υποκειμένου.

Κρίση, διακρίσεις και διομαδική επαφή

Τ. Ιατρίδης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η συμβολή αυτή πραγματεύεται την ανάκαμψη του ενδιαφέροντος για τη διομαδική επαφή, ως προσέγγιση άμβλυνσης ή επίλυσης των διομαδικών συγκρούσεων, στο περιβάλλον της τρέχουσας κοινωνικο-οικονομικής κρίσης. Ο προβληματισμός που θα αναπτυχθεί αφορά, κατά πρώτο, τα αποτελέσματα που έχει η διομαδική επαφή σε συνθήκες κρίσης και, κατά δεύτερο, τους όρους κατανόησης της διομαδικής επαφής τους οποίους δημιουργεί η ίδια η κρίση. Οι όροι κατανόησης της διομαδικής επαφής ειδικότερα φαίνεται να διαμορφώνονται μέσα σε συνθήκες συρρίκνωσης του κοινωνικού κράτους που επιφέρει η σημερινή πολιτική διαχείριση της κρίσης και, ταυτόχρονα, εξάρτησης της σχετικής έρευνας από άλλες πηγές χρηματοδότησης. Σε αυτό το πλαίσιο, θα συζητηθούν παραπέρα οι εμπειρικές ενδείξεις για την αποτελεσματικότητα της διομαδικής επαφής, το ευρύτερο πρόγραμμα στο οποίο εγγράφεται πολιτικά η διομαδική επαφή και οι συναφείς με το πρόγραμμα αυτό παραδοχές της πολυπολιτισμικής προσέγγισης.

Κατασκευές της ταυτότητας του πολίτη και της πολιτικής δράσης

Α. Μπάκα, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οι σύγχρονες δημοκρατίες, με δεδομένη τη ρευστότητα των συνθηκών στον οικονομικό και πολιτικό τομέα, καλούνται να αντιμετωπίσουν αφενός μεν τα μειωμένα επίπεδα «συμβατικής πολιτικής συμμετοχής» και αφετέρου, τα νέα φαινόμενα πολιτικής συμπεριφοράς που ενέχουν δραστηριότητες, μη συμβατικές και συχνά μη αποδεκτές από τις ίδιες τις κυβερνήσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, ζητήματα που συνδέονται με την πρόσληψη της έννοιας του πολίτη τόσο σε επίπεδο ατομικής και συλλογικής ταυτότητας όσο και σε επίπεδο πολιτικής συμπεριφοράς, βρίσκονται στο επίκεντρο της προσοχής όχι μόνον της Κ.Ψ., αλλά και της ευρύτερης πολιτικής και κοινωνικής θεωρίας. Η παρούσα ανακοίνωση, αντλώντας από τη κριτική κοινωνιο-ψυχολογική προσέγγιση, παρουσιάζει δυο παραδείγματα έρευνας για τη νοηματοδότηση της έννοιας του πολίτη και την πολιτική συμμετοχή α) με ενήλικες πολίτες από το πλαίσιο των πρόσφατων βουλευτικών εκλογών και β) με εφήβους πολίτες στο πλαίσιο της συμμετοχής τους στα μαθητικά συμβούλια.

Πολιτικός λόγος, μετανάστευση και πολιτειότητα

Ε. Φίγγου, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η παρουσίαση θα επικεντρωθεί σε ερευνητικά ευρήματα στα οποία το «πολιτικό» γίνεται εναργές α) ως πλαίσιο δόμησης κοινωνικών αντικειμένων και κοινωνικών κατηγοριών β) μέσα από τη σύνδεσή του με τον αποκλεισμό συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων (μετανάστες, μειονοτικές ομάδες) από κοινωνικοπολιτικά δικαιώματα. Υιοθετώντας την επιστημολογική-αναλυτική σκοπιά της ρητορικής κοινωνικής ψυχολογίας και των ιδεολογικών διλημάτων, η παρουσίαση θα επιχειρήσει να αναδείξει την κοινότητα ηγεμονία συγκεκριμένων αναπαραστάσεων της μετανάστευσης, της εθνικής ταυτότητας και της ιδιότητας του πολίτη στο δημόσιο/πολιτικό λόγο. Τέλος θα συζητήσει τις συνέπειες της άρνησης του πολιτικού χαρακτήρα συγκεκριμένων επιχειρηματολογικών θέσεων μέσα από την παρουσίασή τους ως «κοινών τόπων».

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 19

Εφηβεία, ευτυχία και άγχος

Προεδρείο: Ε. Κουφάκη, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Χ. Αθανασιάδου, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η νοητική ανάπτυξη μετά την εφηβεία και η διαχείριση της κρίσης

Φ. Ζυγούρης*^{1,2}, Α. Οικονόμου²

¹ΕΠΠΑΙΚ, ²ΑΣΠΑΙΤΕ Θεσσαλονίκης

Ο Piaget (1970), ισχυρίστηκε ότι οι περισσότεροι άνθρωποι σε ηλικία μεταξύ 15 και 18 ετών παρουσιάζουν ενδείξεις ότι βρίσκονται στο στάδιο των τυπικών-αφαιρετικών σκέψεων. Στη συνέχεια, ερευνητές (Dasen, 1977· Neimark, 1979· Cole 1990)

διερεύνησαν το θέμα και διαπίστωσαν ότι ο ισχυρισμός του Piaget δεν ισχύει και εντόπισαν πληθυσμούς –ειδικά όσους δεν ακολουθούν την τυπική εκπαίδευση– στους οποίους τα άτομα δεν ήταν σε θέση να επιλύσουν προβλήματα τυπικών συλλογισμών. Ακολούθησαν άλλοι ερευνητές, οι οποίοι εντόπισαν και περιγράψανε και άλλα επόμενα στάδια με νέα χαρακτηριστικά στην εξέλιξη της ανθρώπινης νοημοσύνης (Commons & Richards, 1999· Commons & Ross, 2008) ή παρουσίασαν τη νοητική εξέλιξη με άλλη φιλοσοφία, ανεξάρτητα από την ύπαρξη σταδίων (Siegler, 1996) ή σύνδεσαν την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων με την ύπαρξη κινήτρων (Tulkin & Konner, 1973) ή με την εξειδίκευση (De Lisi & Staudt, 1980) και την εμπειρία (Marini & Case, 1994). Στην εργασία μας παρουσιάζονται οι προσεγγίσεις αυτές, ενώ διερευνώνται οι επιπτώσεις τους στην εκπαίδευση και ιδιαίτερα στην εκπαίδευση ενηλίκων και συζητούνται ερωτήματα όπως αν «Μπορούμε να βγούμε από την κρίση χρησιμοποιώντας μόνο τυπική σκέψη;», ή αν «Μπορεί να υπάρξει καινοτομία σήμερα χωρίς μετατυπική σκέψη;», ή «Ποια εκπαίδευση μπορεί να εξασφαλίσει την ανάπτυξη όλων των πολιτών στο υψηλότερο δυνατό νοητικό επίπεδο και αν μια τέτοια εκπαίδευση μπορεί να δημιουργήσει μια ευημερούσα κοινωνία;».

Κοινωνική αγχώδης διαταραχή: συχνότητα σε εφήβους, συννοσηρότητα και σύγκριση 2 εργαλείων ανίχνευσης

Γ. Παναγιώτου, Κ. Νεοφύτου*, Μ. Θεοδώρου
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η κοινωνική αγχώδης διαταραχή έχει συχνά την πρωτοεμφάνιση της στην εφηβεία. Εντούτοις, λίγες επιδημιολογικές έρευνες βασίζονται στα DSM-IV κριτήρια ή/και επιπρόσθετα αφορούν εφήβους. Η συγκεκριμένη έρευνα παρουσιάζει αποτελέσματα σχετικά με τη συχνότητα της κοινωνικής αγχώδους διαταραχής, τη συχνότητα συγκεκριμένων κοινωνικών καταστάσεων που προκαλούν φόβο, τις διαφορές μεταξύ φύλου και ηλικίας, τη συν-νοσηρότητα με άλλες συναισθηματικές διαταραχές καθώς και ψυχομετρικά χαρακτηριστικά 2 ερωτηματολογίων που για πρώτη φορά χρησιμοποιούνται σε Ελληνόφωνο εφηβικό πληθυσμό. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε μαθητές της Κύπρου (N=721, 13-19 χρονών) με τυχαία δειγματοληψία από 19 σχολεία και αφορούσε την συμπλήρωση πακέτου ερωτηματολογίων. Όσον αφορά την κοινωνική φοβία χρησιμοποιήθηκαν 2 ερωτηματολόγια (SPAI-23 και SPSQ-C) εκ των οποίων το τελευταίο είναι βασισμένο στα κριτήρια του DSM-IV. Με βάση τα 2 ερωτηματολόγια, SPAI-23 και SPSQ-C, 57 (8%) και 27 (3.7%) μαθητές πληρούν κριτήρια για κοινωνική φοβία αντίστοιχα. Στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ φύλου υπήρξε στο ερωτηματολόγιο SPSQ-C με τα κορίτσια να παρουσιάζουν μεγαλύτερο ρίσκο από τα αγόρια. Δεν υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ηλικιών. Οι πιο κοινός φόβος ήταν η δημόσια ομιλία, οι κοινωνικές καταστάσεις που απαιτούν συμμετοχή σε δραστηριότητες καθώς και το να κάνεις κάτι μπροστά σε άλλους όπως χορό ή άθλημα. Επίσης, οι μαθητές με κοινωνική φοβία παρουσίασαν ψηλά ποσοστά συν-νοσηρότητας –ιδιαίτερα με βάση το ερωτηματολόγιο SPSQ-C– κυρίως με διαταραχή κατάθλιψης, διαταραχή πανικού και γενικευμένη αγχώδη διαταραχή. Μεταξύ των 2 ερωτηματολογίων υπήρξε μια μέτρια στατιστικά σημαντική συσχέτιση. Το SPAI-23 παρουσίασε καλούς δείκτες εσωτερικής εγκυρότητας και το SPSQ-C αποδεκτούς. Παρόλα αυτά το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο παρουσίασε ποσοστό συχνότητας της κοινωνικής φοβίας το οποίο συμφωνεί με επιδημιολογικές έρευνες που αφορούν τα DSM-IV κριτήρια. Επίσης, αν και παρατηρείται διαφορά στα ποσοστά εντοπισμού της κοινωνικής φοβίας από τα 2 εργαλεία, η κοινωνική φοβία φαίνεται να είναι μια συχνή διαταραχή στην εφηβεία, με ψηλά ποσοστά συν-νοσηρότητας.

Στρατηγικές αντιμετώπισης αγχογόνων καταστάσεων σε παιδιά και εφήβους: διαφορές φύλου και ηλικίας

Θ. Σκαλή, Η. Μπεζεβέγκης, Κ. Μυλωνάς
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το άγχος και οι αγχογόνες καταστάσεις αποτελούν ένα σύνθητες στοιχείο της καθημερινής ζωής. Στην εξελικτική πορεία παιδιών και εφήβων παρατηρούνται ποικίλες πηγές άγχους/στρες, οι οποίες εκτείνονται από την απλή φιλονικία μέχρι τα οξύτερα προβλήματα, σχετικά με το σχολείο ή σημαντικά γεγονότα της προσωπικής ζωής. Η έκθεση του ατόμου σε παρατεταμένες ή συχνές αγχογόνες καταστάσεις, έχει συνδεθεί με προβλήματα προσαρμογής και ψυχικής υγείας. Ένας σημαντικός διαμεσολαβητικός παράγων μεταξύ άγχους και ψυχικής υγείας είναι οι στρατηγικές για την αντιμετώπιση του άγχους (coping) που χρησιμοποιεί το άτομο. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 200 μαθητές, από τους οποίους οι 103 φοιτού-

σαν στην Στ' Δημοτικού σχολείου και οι 97 στη Β' Λυκείου. Τα σχολεία βρίσκονταν σε διαφορετικές περιοχές του νομού Αττικής. Τα εργαλεία αξιολόγησης που χορηγήθηκαν ήταν: α) το Ερωτηματολόγιο «Στρατηγικές Αντιμετώπισης Αγχωγόνων Καταστάσεων» - ΣΑΚΑ, και β) αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων. Η ανάλυση των δεδομένων ανέδειξε μέσους όρους για κάθε μία από τις 7 στρατηγικές coping, οι οποίοι στις περισσότερες περιπτώσεις διαφέρουν ως συνάρτηση της ηλικίας και του φύλου. Τα ευρήματα συζητούνται ως προς τη συμφωνία τους με συναφή δεδομένα της σχετικής ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας.

Η προσαρμογή της κλίμακας μέτρησης υποκειμενικού αισθήματος ευτυχίας σε ελληνόπουλα σχολικής ηλικίας

Γ. Θεοδωρίδου*, Μ. Πλατσίδου

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η υποκειμενική ευτυχία, η οποία είναι γνωστή και ως υποκειμενική ευζωία ή αλλιώς υποκειμενική ευημερία (subjective well-being), αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αξιολογούν τη ζωή τους και νιώθουν ικανοποιημένοι από διάφορους τομείς. Μέχρι τώρα η ευτυχία έχει μελετηθεί εκτενώς σε ενήλικους και εφήβους, αλλά όχι στον ίδιο βαθμό σε παιδιά σχολικής ηλικίας. Από τις προηγούμενες έρευνες διαπιστώθηκε ότι, γενικά, οι ενήλικοι και οι έφηβοι αναφέρουν ένα σχετικά υψηλό αίσθημα ευτυχίας, ακόμη κι όταν διαβιούν σε δύσκολες συνθήκες. Για τη μελέτη της ευτυχίας σε ενήλικους έχουν σχεδιαστεί αρκετά ερευνητικά εργαλεία, ενώ πολύ λίγα είναι διαθέσιμα για την παιδική ηλικία αλλά δεν υπάρχει κανένα στη σχετική ελληνική βιβλιογραφία. Έτσι, η παρούσα έρευνα σχεδιάστηκε με στόχους (1) την πιλοτική προσαρμογή του School Children's Happiness Inventory (SCHH) (Ivens, 2007) και (2) τη διερεύνηση του υποκειμενικού αισθήματος ευτυχίας παιδιών σε σχέση με την ηλικία και το φύλο τους. Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί, εξετάστηκαν 101 μαθητές από τη Δ' (n=23), Ε' (n=55) και ΣΤ' (n=23) τάξη του δημοτικού σχολείου με το SCHH, το οποίο μεταφράστηκε στα ελληνικά ακολουθώντας την προσήκουσα διαδικασία. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν ότι η συνολική αξιοπιστία του ερωτηματολογίου ήταν πολύ ικανοποιητική ($\alpha=0.92$). Η εσωτερική δομή του ερωτηματολογίου διαπιστώθηκε ότι ήταν η ίδια όπως και στην αγγλική έκδοση. Το συνολικό αίσθημα ευτυχίας των παιδιών ήταν αρκετά υψηλό (M.O.=3.21 σε κλίμακα 1-4). Παρόμοια επίπεδα ευτυχίας των παιδιών αναφέρονται και στη διεθνή βιβλιογραφία. Τέλος, η επίδραση της ηλικίας και του φύλου στο υποκειμενικό αίσθημα ευτυχίας δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική, γεγονός που συμφωνεί με τα ευρήματα της διεθνούς βιβλιογραφίας. Συμπερασματικά, η προσαρμογή στα ελληνικά της κλίμακας SCHH ήταν ικανοποιητική και μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε περαιτέρω έρευνες.

Ικανοποίηση από τη σχολική ζωή και συναίσθημα εφήβων μαθητών/τριών: σύνδεση με τη γενική ικανοποίηση από τη ζωή τους

Α. Βάσιου¹, Β. Βάσσου*², Σ. Χουϊαρίδου*³

¹Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ³Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στην παρούσα έρευνα εξετάστηκε πόσο ικανοποιημένοι δηλώνουν οι έφηβοι μαθητές και μαθήτριες από τη σχολική ζωή, ποια συναισθήματα βιώνουν στο σχολείο τους και πόσο ικανοποιημένοι δηλώνουν από τη ζωή τους γενικά. Η μελέτη συμπεριέλαβε 154 μαθητές και μαθήτριες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που συμπλήρωσαν ερωτηματολόγιο με τις κλίμακες: Quality of school life scale (QSL, Karatzias, Power, & Swanson, 2001), The Positive and Negative Affect Schedule (PANAS, Watson, Clark, & Tellegen, 1988) και Students' Life Satisfaction Scale (SLSS, Huebner, 1991). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η ικανοποίηση από τις διδακτικές μεθόδους και η ικανοποίηση από τη μάθηση συσχετίζονται θετικά με το θετικό συναίσθημα των μαθητών, ενώ η ικανοποίηση από τις σχέσεις μέσα στο σχολικό περιβάλλον συσχετίζεται θετικά με τη γενική ικανοποίηση των μαθητών από τη ζωή. Σημαντικές διαφορές ανιχνεύθηκαν, επίσης, ως προς τη λειτουργία του φύλου, με τα κορίτσια να παρουσιάζουν υψηλότερα επίπεδα ικανοποίησης από τις σχέσεις μέσα στο σχολικό περιβάλλον σε σχέση με τα αγόρια. Συμπερασματικά, τα ευρήματα αυτά αποτελούν εμπειρική βάση για τα συναισθήματα που βιώνουν οι έφηβοι μαθητές σε σχέση με την ικανοποίηση που νιώθουν από τη σχολική ζωή, ενώ αναδεικνύουν τη σημασία της σχέσης της ικανοποίησης από τη σχολική ζωή με τη γενική ικανοποίηση από τη ζωή τους.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΚΛΙΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ**Οι αναμενόμενες επιδράσεις του DSM-5 στη διάγνωση και τη θεραπευτική αντιμετώπιση**Οργανωτής/Πρόεδρος: Ε. Κάκουρος, *ΑΤΕΙ Αθήνας*Συζητήτρια: Α. Καλαντζή-Αζίζι, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Τα συστήματα ταξινόμησης των ψυχικών διαταραχών συνήθως αποτελούν τα βασικά εργαλεία στα οποία στηρίζεται η διάγνωση των διαταραχών συμπεριφοράς. Με βάση τα εργαλεία αυτά διεξάγονται επίσης οι επιδημιολογικές έρευνες. Οι ειδικοί της ψυχικής υγείας ήθελαν πάντα να πιστεύουν πως όσο θα βελτιώνονταν τα εργαλεία αυτά, θα διευκολύνεται ολοένα και περισσότερο τόσο η μεταξύ τους επικοινωνία όσο και η διάγνωση και θεραπευτική αντιμετώπιση των διαταραχών συμπεριφοράς. Για το λόγο αυτό, κάθε αναθεώρηση των διαγνωστικών κριτηρίων γεννά νέες ελπίδες, αφού είναι προϊόν μακροχρόνιας έρευνας, εμπειρίας και ανταλλαγής απόψεων μεταξύ των ειδικών. Συχνά όμως, οι προσδοκίες των ειδικών από την αναθεώρηση των συστημάτων ταξινόμησης δεν επιβεβαιώνονται και οι αποδέκτες των υπηρεσιών τους δεν επωφελούνται ανάλογα. Φαίνεται ότι οι σοβαρές αδυναμίες των συστημάτων ταξινόμησης δεν είναι ακόμη εύκολο να ξεπεραστούν. Για το λόγο αυτό, τα κυρίαρχα συστήματα ταξινόμησης των ψυχικών διαταραχών (DSM & ICD) εξακολουθούν να είναι κατηγορικά και δεν στηρίζονται σε συγκεκριμένη θεωρητική βάση, η οποία να εστιάζει στην αιτιολογία. Επίσης, τα συστήματα αυτά διέπονται από τη λογική ότι οι διαταραχές αποτελούν χαρακτηριστικά του ατόμου και δεν λαμβάνεται επαρκώς υπόψη η πιθανή αλληλεπίδραση γενετικών και περιβαλλοντικών παραγόντων. Σε κάθε αναθεώρηση των συστημάτων ταξινόμησης, συνήθως κάποιες διαταραχές καταργούνται και νέες διαταραχές εμφανίζονται. Επίσης, για ορισμένες διαταραχές διαφοροποιούνται τα διαγνωστικά τους κριτήρια. Το γεγονός αυτό μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα κάποια άτομα τα οποία παλαιότερα είχαν διαγνωσθεί με κάποια διαταραχή, με τα νέα κριτήρια να αξιολογούνται ως υγιή και το αντίστροφο. Επιπλέον, σε ορισμένες περιπτώσεις υιοθετούνται νέοι όροι, οι οποίοι αντανακλούν τις σύγχρονες απόψεις των ειδικών για κάποια ζητήματα. Στα πλαίσια του συμποσίου αυτού, παρουσιάζονται τα αναθεωρημένα κριτήρια του επερχόμενου DSM-5 για τη διάγνωση ορισμένων διαταραχών και συζητούνται παράλληλα οι προβλεπόμενες επιδράσεις των νέων διαγνωστικών κριτηρίων στη διάγνωση και τη θεραπευτική αντιμετώπιση καθώς επίσης και οι περιορισμοί τους.

Δυνατότητες και περιορισμοί των κατηγορικών συστημάτων ταξινόμησης των διαταραχών συμπεριφοράς. Προσδοκίες από το DSM-5Ε. Κάκουρος, *ΑΤΕΙ Αθήνας*

Μέχρι σήμερα, η σημαντικότερη συμβολή των συστημάτων ταξινόμησης των ψυχικών διαταραχών περιορίζεται ουσιαστικά στη διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ των ειδικών οι οποίοι δραστηριοποιούνται στο χώρο της ψυχικής υγείας. Στην επερχόμενη έκδοση του DSM, η ορολογία που χρησιμοποιείται για την ονομασία κάθε διαταραχής συνήθως εξακολουθεί να περιγράφει τα κύρια συμπτώματά της και όχι την αιτιολογία της. Η προσέγγιση αυτή, η οποία αποτελούσε την κυριότερη αδυναμία των συστημάτων ταξινόμησης μέχρι σήμερα, φαίνεται πως εξακολουθεί να υπάρχει, δημιουργώντας σοβαρές δυσκολίες στην κλινική πράξη. Στο DSM-5 δρομολογείται μια περιορισμένης έκτασης προσπάθεια ώστε αυτό να κινηθεί στο πλαίσιο αρχών των νευροεπιστημών, όπου οι διαταραχές να ταξινομούνται ανάλογα με τις παθοφυσιολογικές τους ομοιότητες και όχι στη βάση της παρατηρήσιμης συμπτωματολογίας τους. Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας, προτείνεται η κατάργηση της κατηγορίας του DSM-IV όπου ταξινομούνταν οι διαταραχές οι οποίες πρωτοεμφανίζονταν στην παιδική και εφηβική ηλικία, ενώ παράλληλα προτείνεται η διαμόρφωση μιας ευρύτερης κατηγορίας στην οποία θα ταξινομούνται οι νευροαναπτυξιακές διαταραχές. Παράλληλα, δρομολογούνται μεταξύ άλλων οι εξής βασικοί τύποι αλλαγών: α) προσέγγιση ορισμένων διαταραχών ως διαταραχές φάσματος (π.χ. αυτισμός), β) αναπτυξιακή προσέγγιση ορισμένων διαταραχών, όπου τα κριτήρια διάγνωσης διαφοροποιούνται ανάλογα με την ηλικία του ατόμου (π.χ. ΔΕΠ-Υ), γ) περιγραφή των κριτηρίων προσδιορισμού της βαρύτητας κάποιων διαταραχών (π.χ. αυτισμός, νοτική καθυστέρηση), και δ) χρήση νέας ορολογίας για ορισμένες περιπτώσεις (π.χ. για τη νοτική καθυστέρηση). Στα πλαίσια της παρούσας εισήγησης παρουσιάζονται οι σημαντικότερες αλλαγές οι οποίες προβλέπονται στη φιλοσοφία, τη δομή και το περιεχόμενο του DSM-5 και συζητούνται οι πιθανές επιδράσεις που μπορεί να έχουν στην κλινική πράξη. Τέλος, επιχειρείται να τεκμηριωθεί η άποψη πως ο ειδικός

δεν δικαιολογείται ακόμη να βλέπει το DSM ως εργαλείο αδιαμφισβήτητης εγκυρότητας αλλά απλώς ως έναν οδηγό, τον οποίο πρέπει να χρησιμοποιεί με κριτική διάθεση.

Η διαταραχή ελλειμματικής προσοχής-υπερκινητικότητα στο DSM-5

Κ. Μανιαδάκη, *ΑΤΕΙ Αθήνας*

Η Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ) αποτελεί μια από τις αναπτυξιακές διαταραχές που εκδηλώνονται με τη μεγαλύτερη συχνότητα στον παιδικό πληθυσμό και προσελκύουν το ενδιαφέρον των ειδικών, κυρίως λόγω δευτερογενών και συνοδών προβλημάτων που σχετίζονται με αυτήν, όπως τα προβλήματα λόγου, οι μαθησιακές δυσκολίες και τα προβλήματα συμπεριφοράς. Στο DSM-IV, η ΔΕΠ-Υ ταξινομείται στην κατηγορία των Διαταραχών Διασπαστικής Συμπεριφοράς, η οποία ανήκει στην ομάδα των διαταραχών που συνήθως διαγιγνώσκονται για πρώτη φορά στη βρεφική, παιδική ή εφηβική ηλικία. Προκειμένου να τεθεί η διάγνωση, ορίζεται ότι τα συμπτώματα πρέπει να έχουν κάνει την πρώτη εμφάνισή τους πριν το 7ο έτος, να έχουν διάρκεια τουλάχιστον έξι μηνών, να μην αντιστοιχούν στο αναπτυξιακό επίπεδο του ατόμου και να προκαλούν σημαντική έκπτωση στη λειτουργικότητά του σε δύο ή περισσότερα πλαίσια. Δίνονται δύο ομάδες κριτηρίων (απροσεξίας και υπερκινητικότητας-παρορμητικότητας) και ορίζεται ότι σε καθεμία από αυτές πρέπει να πληρούνται τουλάχιστον έξι από τα εννέα κριτήρια που παρουσιάζονται. Ανάλογα με τον αριθμό των κριτηρίων που πληρούνται για κάθε ομάδα, η διάγνωση μπορεί να είναι ΔΕΠ-Υ με Προεξάρχοντα τον Απρόσεκτο Τύπο, ΔΕΠ-Υ με Προεξάρχοντα τον Υπερκινητικό-Παρορμητικό Τύπο ή ΔΕΠ-Υ Συνδυασμένος Τύπος. Στην παρούσα εισήγηση θα παρουσιαστούν και θα αιτιολογηθούν τα κυριότερα σημεία της κριτικής που έχει ασκηθεί στα ισχύοντα διαγνωστικά κριτήρια για τη ΔΕΠ-Υ και θα αναλυθούν οι επερχόμενες αλλαγές στο DSM-5. Οι σημαντικότερες εξ αυτών είναι η ύπαρξη τεσσάρων τύπων ΔΕΠ-Υ αντί για τριών, με σημαντική διαφοροποίηση των περιπτώσεων όπου υπάρχει ελλειμματική προσοχή χωρίς υπερκινητικότητα ή παρορμητικότητα, η αύξηση των κριτηρίων που αφορούν στην παρορμητικότητα, η διαφοροποίηση του αριθμού των συμπτωμάτων που απαιτούνται για τη διάγνωση της διαταραχής στους ενήλικες, η αλλαγή της ηλικίας πρώτης εμφάνισης από τα 7 στα 12 έτη, η προσθήκη δεικτών σοβαρότητας της διαταραχής και η προσθήκη παραδειγμάτων στα διαγνωστικά κριτήρια. Συζητούνται οι πιθανές επιδράσεις των αλλαγών αυτών στην κλινική πράξη.

Οι διαταραχές αυτιστικού φάσματος στο DSM-5

Α. Γενά, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η επιδημική αύξηση στον επιπολασμό των Διαταραχών Αυτιστικού Φάσματος εγείρει πλήθος ερωτημάτων και προβληματισμών. Σε ερευνητικό επίπεδο δεν έχουν δοθεί ακόμη απαντήσεις που μπορούν να ερμηνεύσουν επαρκώς την αύξηση αυτή. Σε επίπεδο κρατικής μέριμνας, είναι σαφές ότι υπάρχει ιδιαίτερος προβληματισμός εφόσον δεν είναι εύκολο να καλυφθούν πλήρως και με βέλτιστες παρεμβάσεις οι ανάγκες του συνόλου των παιδιών με αυτισμό, ιδιαίτερα όταν αυτός βαίνει διαρκώς αυξανόμενος. Οι αλλαγές που προτείνονται για τις ΔΑΦ στο DSM-5 είναι πολύ σημαντικές και προβλέπεται ότι θα επιφέρουν μια σχετική μείωση στον αριθμό των ατόμων που διαγιγνώσκονται με ΔΑΦ. Υπάρχει ήδη έντονος διάλογος και προβληματισμός για τις αλλαγές αυτές τόσο από την επιστημονική κοινότητα όσο και από τους συλλόγους ατόμων με ΔΑΦ και των οικογενειών τους. Στόχος της παρούσας εισήγησης είναι να αποτιμηθούν κριτικά αυτές οι αλλαγές και να συνδεθούν με το ζήτημα της ραγδαίας αύξησης στον αριθμό των παιδιών που διαγιγνώσκονται με ΔΑΦ και της αυξημένης χρηματοδότησης που αυτή απαιτεί. Επιπλέον, θα συζητηθούν οι επιπτώσεις που οι αλλαγές αυτές μπορεί να έχουν στις θεραπευτικές παρεμβάσεις που απευθύνονται σε άτομα με ΔΑΦ.

Η ταξινόμηση των γλωσσικών διαταραχών στο DSM-5

Χ. Παπαλιού¹, Ε. Ζουρντζής²

¹Πανεπιστήμιο Αιγαίου, ² Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Στο DSM-5, το οποίο προβλέπεται να αντικαταστήσει το DSM-IV, τα διάφορα είδη προβλημάτων που είναι δυνατό να εμφανιστούν κατά τη γλωσσική ανάπτυξη προτείνεται να ταξινομηθούν στην ευρύτερη κατηγορία των νευροαναπτυξιακών δια-

ταραχών και θα περιγράφονται με τον όρο Διαταραχές Επικοινωνίας. Ο όρος αυτός περιλαμβάνει τις ακόλουθες διαγνωστικές κατηγορίες: διαταραχή της επικοινωνίας, γλωσσικές διαταραχές και διαταραχές ομιλίας. Με τη σειρά τους, οι κατηγορίες αυτές περιλαμβάνουν τις υποκατηγορίες: Ειδική Γλωσσική Διαταραχή, διαταραχή της επικοινωνίας, διαταραχή της φώνησης, φωνολογική διαταραχή, διαταραχή των κινήσεων της ομιλίας και τραυλισμός. Κάθε υποκατηγορία περιγράφει τη γλωσσική συμπεριφορά, η οποία αποκλίνει από την προσδοκώμενη για τη χρονολογική ηλικία του παιδιού. Αυτό σημαίνει ότι και στο DSM-5 οι γλωσσικές διαταραχές ταξινομούνται με βάση την συμπτωματολογία και όχι την αιτιολογία τους. Ωστόσο, σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα αλλά και κλινικές παρατηρήσεις που αφορούν κυρίως σε φαινόμενα συννοσηρότητας των νευροαναπτυξιακών διαταραχών, θέτουν υπό αμφισβήτηση την ταξινόμηση αυτή και καθιστούν αναγκαία την αναθεώρησή της. Ειδικότερα, έχει διαπιστωθεί ότι τα προβλήματα άρθρωσης παρατηρούνται συχνά σε παιδιά με Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής – Υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ). Επιπλέον, η δυσκολία στην κατανόηση μεμονωμένων λέξεων αλλά και περίπλοκων προτάσεων αποτελεί συχνά χαρακτηριστικό τόσο των παιδιών με ΔΕΠ-Υ όσο και των παιδιών με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος. Επίσης, πολλά από τα συμπτώματα του τραυλισμού, όπως η φυσική ένταση και τα συναισθήματα αμηχανίας εκδηλώνονται και στα παιδιά με αγχώδεις διαταραχές. Η παρούσα εισήγηση παρουσιάζει ερευνητικά ευρήματα, τα οποία υποστηρίζουν την άποψη πως τα προβλήματα που παρατηρούνται κατά την ανάπτυξη της γλώσσας συνήθως δεν συνιστούν ανεξάρτητες διαταραχές, αλλά αποτελούν σύμπτωμα άλλων διαταραχών, οι οποίες εμφανίζονται προγενέστερα κατά την ανάπτυξη. Επιπλέον, επιχειρείται μία περιγραφή των διαδικασιών επιγένεσης μέσω των οποίων τα γλωσσικά προβλήματα προκύπτουν από τα πρωτογενή συμπτώματα των υποκείμενων αναπτυξιακών διαταραχών.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 20

Γλώσσα, Αντίληψη, Συνείδηση

Προεδρείο: Αθ. Πρωτόπαπας, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Π. Μεταλλίδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Ερωτηματολόγιο αξιολόγησης ημισφαιρικής επικράτησης: ψυχομετρικές ιδιότητες

Μ. Παπαδάτου-Παστού^{1,2*}, Α. Κουφάκη², Δ.-Μ. Τόμπρου², Ν.-Μ. Ράντου², Φ. Βλάχος³

¹BCA - Οικονομικό Κολλέγιο Αθηνών, ² Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ³ Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η ημισφαιρική επικράτηση μπορεί να αξιολογηθεί μέσα από έμμεσους δείκτες, όπως είναι η προτίμηση χεριού και τα νευροψυχολογικά τεστ, ή μέσα από μεθόδους απεικόνισης εγκεφάλου. Μία εναλλακτική μέθοδος αξιολόγησης, η οποία έχει το πλεονέκτημα ότι μπορεί να χορηγηθεί ομαδικά σε μεγάλους πληθυσμούς με μικρό κόστος, είναι η χρήση ερωτηματολογίων. Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά η ελληνική μετάφραση του Ερωτηματολογίου Προτίμησης Ημισφαιρικών Στρατηγικών (ΕΠΗΣ, Zenhausen, 1978) και του Δείκτη Ημισφαιρικών Τρόπων (ΕΔΗΤ, Hemispheric Mode Indicator, McCarthy, 1998), με σκοπό να αξιολογηθούν οι ψυχομετρικές τους ιδιότητες. Το ΕΠΗΣ αποτελείται από 20 ερωτήσεις, από τις οποίες 10 αναφέρονται σε ικανότητες του αριστερού ημισφαιρίου και 10 σε ικανότητες του δεξιού ημισφαιρίου. Η κλίμακα αξιολόγησης κυμαίνεται από το 1 έως το 10, με το 1 να δείχνει την πλήρη συμφωνία στη συγκεκριμένη δήλωση-ικανότητα. Το ΕΔΗΤ είναι μία πενταβάθμια διπολική κλίμακα 30 ζευγών αντίθετων δηλώσεων. Εξήντα τρεις συμμετέχοντες (33 αγόρια, Μ.Ο. ηλικίας = 14 έτη, Τ.Α. = 1.85, Εύρος = 10-17) συμπλήρωσαν τα δύο ερωτηματολόγια. Για το ΕΠΗΣ η εσωτερική συνάφεια με βάση το δείκτη Cronbach's α ήταν ικανοποιητική ($\alpha = 0,75$), το δείγμα που χρησιμοποιήθηκε ήταν επαρκές (η τιμή του κριτηρίου Kaiser Mayer Olkin [KMO] ήταν 0.6) για να προχωρήσουμε σε Διερευνητική Παραγοντική Ανάλυση (ΔΠΝ), ενώ βρέθηκε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική πιθανότητα συσχέτισης μεταξύ των ερωτημάτων σύμφωνα με το δείκτη σφαιρικότητας Bartlett ($p < 0,001$). Τέλος, βρέθηκε ότι μοντέλο επτά παραγόντων εξηγεί το 67% της διακύμανσης του εργαλείου. Για το ΕΔΗΤ η εσωτερική συνάφεια ήταν ικανοποιητική ($\alpha = 0.41$), ωστόσο το δείγμα που χρησιμοποιήθηκε δεν βρέθηκε επαρκές (KMO = 0.42), αλλά βρέθηκε ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των ερωτημάτων (Bartlett's $p < 0.001$). Η ΔΠΑ και το μοντέλο 12 παραγόντων που έδωσε εξηγεί το 72,18% της διακύμανσης του εργαλείου. Η συλλογή μεγαλύτερου αριθμού δείγματος, ειδικά για το ΔΗΤ, κρίνεται απαραίτητη προκειμένου να οδηγηθούμε σε ασφαλέστερα συμπεράσματα και βρίσκεται σε εξέλιξη.

Η συμβολή των χρωματικών σημάτων στο συνωστισμό

Κ. Σαπαταλιός*, Β. Jennings, J. Martinovic

University of Aberdeen, UK

Η ταξινόμηση αντικειμένων με και χωρίς φόντο λειτουργεί διαφορετικά, καθώς τα προ-επεξεργασμένα περιγράμματα των αντικειμένων δε συμμετέχουν στον ίδιο βαθμό στα μεσαία επίπεδα αντιληπτικών διαδικασιών οργάνωσης. Ήδη, πολλές μελέτες βασίζονται σε εικόνες αντικειμένων χωρίς φόντο. Ο ρόλος του φόντου είναι ιδιαίτερα σημαντικός για τη μελέτη του ρόλου των χρωματικών σημάτων στην όραση (S-(L+M) ή L-M μονοπάτια), καθώς αυτά τα σήματα είτε μόνα τους είτε σε συνδυασμό με τη φωτεινότητα μπορεί να επηρεάζονται περισσότερο αρνητικά με την προσθήκη του φόντου. Για να διερευνηθεί ο ρόλος στοιχείων του φόντου, χρησιμοποιήθηκε ένα σύνολο εικόνων *Gabor* με 350 οικεία αντικείμενα που μπορούν να ονομαστούν και 350 μη-αντικείμενα που δημιουργήθηκαν παραμορφώνοντας τις αρχικές εικόνες. Είκοσι τέσσερις (24) συμμετέχοντες με φυσιολογική όραση εκτέλεσαν ένα τεστ αναγκαστικής επιλογής δύο εναλλακτικών (*two-alternative forced choice*) που αφορά στη διάκριση αντικειμένου/μη-αντικειμένου με αυτές τις εικόνες να παρουσιάζονται χωρίς φόντο, με αραιό φόντο και πυκνό φόντο υπό τις ακόλουθες τέσσερις συνθήκες: (1) S-(L+M) σήματα σε απομόνωση, (2) S-(L+M) σε συνδυασμό με φωτεινότητα έτσι ώστε να υπάρχει σχετικά υψηλό χρωματικό σήμα, (3) S-(L+M) σε συνδυασμό με φωτεινότητα έτσι ώστε να υπάρχει σχετικά χαμηλό χρωματικό σήμα και (4) φωτεινότητα μόνο. Το φόντο προστέθηκε με τέτοιο τρόπο που να καλύπτει την περιοχή εκτός του εξωτερικού περιγράμματος του αντικειμένου. Στις συνθήκες που συνδυάστηκε χρώμα και φωτεινότητα χωρίς την ύπαρξη φόντου, η επίδοση προήλθε από το στοιχείο της φωτεινότητας του αντικειμένου. Η προσθήκη φόντου συνετέλεσε στην αύξηση των κατώτατων ορίων μόνο για τον συνδυασμό που περιλάμβανε σχετικά υψηλό S-(L+M) σήμα. Διαφορετικά, δεν υπήρχε καμία επίδραση από την προσθήκη φόντου. Προτείνεται ότι κάτω από συγκεκριμένες καταστάσεις, η αλληλεπίδραση φωτεινότητας και χρωματικών σημάτων μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένα όρια διάκρισης των αντικειμένων, πιθανόν εξαιτίας του συνωστισμού του εξωτερικού περιγράμματος του αντικειμένου.

Ο δράστης αριστερά: χωρικές και ακολουθιακές επιδράσεις στην αναπαράσταση των θεματικών ρόλων

Σ. Λούη*¹, Σ. Χειμαριού²

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²University of Iowa

Η παρούσα μελέτη εξετάζει τον ρόλο των χωρικών αναπαραστάσεων και της σειράς όρων της πρότασης στην ανάθεση θεματικών ρόλων στην ελληνική γλώσσα. Προηγούμενες μελέτες στην αγγλική συμφωνούν ότι υπάρχει επίδραση της χωρικής αναπαράστασης στην ανάθεση θεματικών ρόλων: ο θεματικός ρόλος του δράστη αναπαρίσταται στα αριστερά, ενώ εκείνος του δέκτη στα δεξιά. Όμως, η αγγλική είναι γλώσσα με αυστηρή σειρά όρων (ΥΡΑ), όπου ο συντακτικός ρόλος εξαρτάται από τη θέση του όρου στην πρόταση. Συγκεκριμένα, το υποκείμενο (που ταυτίζεται με το δράστη στην ενεργητική δομή) εμφανίζεται σταθερά πριν το ρήμα και άρα στα αριστερά του αντικειμένου (δέκτη). Αυτό σημαίνει ότι η τάση των αγγλικών ομιλητών να αναπαριστούν χωρικά τους θεματικούς ρόλους και μάλιστα τους δράστες αριστερά από τους δέκτες πιθανόν να οφείλεται στη δομή της γλώσσας. Στην ελληνική γλώσσα όμως υπάρχει ευελιξία στη σειρά όρων και ο ρόλος του δράστη ή του δέκτη μπορεί να εμφανίζεται σε οποιαδήποτε θέση στην πρόταση. Έτσι, είναι δυνατό να απομονωθεί ο παράγοντας της γλωσσικής δομής από τις προτιμήσεις των ομιλητών στην χωρική ανάθεση θεματικών ρόλων. Στη μελέτη αυτή, οι Έλληνες ομιλητές κλήθηκαν να συμμετάσχουν σε έργο κατανόησης προτάσεων κι αντιστοίχισής τους σε εικόνες. Στις εικόνες λαμβάνει χώρα μια ενέργεια, στην οποία συμμετέχουν ο δράστης κι ο δέκτης, που είναι τοποθετημένοι είτε αριστερά-δεξιά είτε αντίστροφα. Ταυτόχρονα, ακούγονται απλές προτάσεις με τη θέση των λεξικών όρων του δράστη και του δέκτη στην πρόταση να αντιστοιχεί ή όχι στη θέση απεικόνισής τους στην εικόνα. Τα αποτελέσματα υποστηρίζουν ότι υπάρχει επίδραση της θέσης του δράστη αλλά και της σειράς των όρων στην ταχύτητα και την ακρίβεια κατανόησης προτάσεων στην ελληνική. Συνεπώς, η τάση στη βιβλιογραφία να τοποθετείται ο δράστης στα αριστερά, στην ελληνική μετριάζεται με την εναλλαγή στη σειρά των όρων που επιτρέπει η δομή της γλώσσας. Τέλος, θα συζητηθεί η σημασία των ειδικών για κάθε γλώσσα περιορισμών στην ταχύτητα κατανόησης προτάσεων στην ελληνική.

Η ανάπτυξη του ανασταλτικού ελέγχου κατά την παιδική και εφηβική ηλικία

Δ. Πνευματικός, Γ. Κυριανάκης, Ι. Τρικκαλιώτης

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Ο ανασταλτικός έλεγχος θεωρείται ότι ερμηνεύεται από γενετικούς παράγοντες και μάλιστα σε υψηλότερο βαθμό από ό,τι και αυτός ο δείκτης νοημοσύνης. Στόχος της παρούσας εργασίας ήταν μελέτη της ανάπτυξης του ανασταλτικού ελέγχου κατά την παιδική και εφηβική ηλικία. Στην έρευνα συμμετείχαν 327 παιδιά και έφηβοι ηλικίας από 6 μέχρι 18 χρόνων. Εξετάστηκαν σε μια σειρά έργων ανασταλτικού ελέγχου όπως το anti-saccade task, το Color – Shape, και το Go/NoGo. Τα αποτελέσματα έδειξαν σημαντική βελτίωση με την ηλικία τόσο σε επίπεδο ακρίβειας στην εκτέλεση των έργων όσο και αναφορικά με την βελτίωση του χρόνου αντίδρασης. Ο έλεγχος Tukey έδειξε ότι η ηλικία των 10 χρόνων είναι ένα αναπτυξιακό ορόσημο για την ανάπτυξη του εκτελεστικού ελέγχου, ενώ η αναπτυξιακή πορεία του ανασταλτικού ελέγχου φαίνεται να συνεχίζεται προοδευτικά καθ' όλη την πρωτο-εφηβική ηλικία. Το επόμενο χρονικό ορόσημο στην αναπτυξιακή πορεία του ανασταλτικού ελέγχου εμφανίζεται γύρω στα 15 χρόνια. Τα ευρήματα αυτά συμβαδίζουν με τις περιόδους σταθεροποίησης της ανάπτυξης των αντίστοιχων περιοχών του εγκεφάλου. Οι υψηλές συσχετίσεις μεταξύ των έργων δηλώνουν ότι τα έργα μετρούν το ίδιο συστατικό των επιτελικών λειτουργιών.

Δύο νέες προσεγγίσεις στην κατασκευή και πρόσληψη της γλώσσας: κατοπτρικοί νευρώνες και στατιστική πρόσληψη της γλώσσας

Δ. Ταχματζίδης, Ν. Μακρής

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Υπάρχουν δύο πρόσφατες προσεγγίσεις σχετικά με το βιολογικό υπόβαθρο της γλώσσας. Η πρώτη είναι η Θεωρία της Στατιστικής Πρόσληψης της Γλώσσας (Statistical Language Acquisition - SLA) και η δεύτερη περιγράφει την σχέση της γλώσσας με τους κατοπτρικούς νευρώνες. Ο όρος «στατιστική μάθηση» εισήχθη το 1991 όταν η Jenny Saffran, μελετώντας την σχέση μεταξύ προσωδίας και διαχωρισμού των λέξεων (word segmentation) στον προφορικό λόγο, παρατήρησε πως ο άνθρωπος εγκέφαλος μπορεί να απομονώσει από μία ακολουθία επαναλαμβανόμενων ήχων διάρκειας αλλά και να αναγνωρίσει μέσα σε αυτήν επαναλαμβανόμενα ηχητικά μοτίβα. Αυτά τα μοτίβα συνθέτουν τα φωνήματα και έπειτα τις λέξεις και στο τέλος τις προτάσεις. Ο άνθρωπος εγκέφαλος – ήδη από την βρεφική ηλικία – είναι σε θέση να απομονώσει μέσα από μία μακράς διάρκειας ηχητική ακολουθία όλα τα πιθανά ηχητικά μοτίβα που περιγράφουν τις μεταβάσεις. από μία συλλαβή σε μία άλλη και να αναγνωρίσει και να αναπαράγει μία λέξη ως φωνητικό σημαίνον συνδέοντάς το παράλληλα με το σημασιόμενό του, μία διαδικασία που ήδη από το 1970 αναφέρεται ως ομαδοποίηση (clustering). Η δεύτερη προσέγγιση είναι εκείνη των κατοπτρικών νευρώνων και ο ρόλος τους στην ανάδυση της γλωσσικής ικανότητας του εγκεφάλου. Κατοπτρικοί είναι οι νευρώνες που ενεργοποιούνται όταν ένα υποκείμενο πραγματοποιεί μια πράξη αλλά και όταν το ίδιο υποκείμενο παρατηρεί την ίδια πράξη να εκτελείται από κάποιον άλλον. Η θεωρία του κατοπτρικού συστήματος (Mirror System Hypothesis) εισήχθη το 2006 από τον Michael Arbib και ισχυρίζεται ότι οι κατοπτρικοί νευρώνες έδωσαν στον ανθρώπινο εγκέφαλο την πρώτη δυνατότητα συμβολικών αναπαραστάσεων κάτι που αποτελεί και τον δομικό λίθο κάθε γλωσσικού συστήματος. Με τους κατοπτρικούς νευρώνες η νευρογλωσσολογία συσχετίζει την εσωτερικευμένη αναπαράσταση της δράσης του υποκειμένου με την γλώσσα. Θα ήταν πολύ ενδιαφέρον για την έρευνα να εστιάσει στο αν η διαδικασία αναγνώρισης των επαναλαμβανόμενων ηχητικών μοτίβων σχετίζεται με κάποιον τρόπο με τους κατοπτρικούς νευρώνες καθώς και τον ρόλο του εκτελεστικού ελέγχου στην δυνατότητα αναγνώρισης και κατασκευής των πρώτων φωνημάτων στη ζωή του παιδιού.

Ενσυνειδησία πράγματος και ενσυνειδησία γεγονότος: φαινομενικά περιεχόμενα αντίληψης και συνείδηση

Α. Ραφτόπουλος, *Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Επιχειρηματολογώ ότι η ενδοσκόπηση δεν μας αποκαλύπτει παρά ένα μικρό τμήμα του ενσυνειδητού περιεχομένου των αντιληπτικών μας καταστάσεων, παραλείποντας όλα εκείνα τα ενσυνειδητά περιεχόμενα των οποίων ένα άτομο δεν έχει επίγνωση. Όταν βλέπω μία μαύρη γάτα και σχηματίζω ένα αντίλημμα, ποιού πράγματος έχω συνείδηση; Βλέπω τη γάτα μου.

Βλέπω ότι είναι μαύρη και ευτυχισμένη αφού γουργουρίζει. Γνωρίζω ότι όλα αυτά τα βλέπω γιατί έχω πρόσβαση πρώτου προσώπου στα περιεχόμενα της αντιληπτικής μου κατάστασης. Σε αυτήν την απλή διαπίστωση διακρίνεται μία σειρά αμφισχημιών σχετικά με το «βλέπω» και «έχω πρόσβαση». Πρώτον, ενώ είναι αναντίρρητο ότι βλέπω τις παρατηρήσιμες ιδιότητες της γάτας μου, το «βλέπω ότι είναι ευτυχισμένη» επεκτείνει τη χρήση του 'βλέπω' πέρα από την αντιληπτική του σημασία σε αυτό που ονομάζεται «επιστημική χρήση». Ενώ αντιλαμβάνομαι αισθητηριακά το γουργούρισμα, χρησιμοποιώ την γνώση του τι σημαίνει αυτό για να εξάγω το συμπέρασμα ότι η γάτα είναι ευτυχισμένη. Δεύτερον, τι σημαίνει «έχω πρόσβαση στα περιεχόμενα των αισθητηριακών καταστάσεων»; Σημαίνει ότι έχω συνείδηση πρώτου προσώπου, ότι δηλαδή ο κόσμος μου εμφανίζεται με έναν ορισμένο τρόπο, ή σημαίνει ότι έχω συνείδηση ό,τι ο κόσμος μου εμφανίζεται με κάποιον τρόπο, ότι δηλαδή σχηματίζω μία νοητική κατάσταση με περιεχόμενο το γεγονός ότι έχω το συγκεκριμένο περιεχόμενο; Στη δεύτερη περίπτωση, συνειδητή εμπειρία είναι μόνον η εμπειρία εκείνη της οποίας έχω επίγνωση. Αντίθετα, το να έχω συνείδηση ενός γεγονότος μπορεί να σημαίνει απλά ότι έχω μία αντιληπτική κατάσταση. Ένα άτομο μπορεί να έχει συνείδηση ενός γεγονότος χωρίς να συνειδητοποιεί ότι έχει συνείδησή του. Αυτού του είδους συνείδηση ονομάζεται «συνείδηση πράγματος» και αντιδιαστέλλεται στη «συνείδηση γεγονότος» που αναφέρεται στη συνείδηση του γεγονότος ότι βρισκόμαστε σε μία κατάσταση. Η συνείδηση πράγματος προϋποθέτει την ύπαρξη μίας ιδιόζουσας μορφής μνήμης στην οποία μπορεί να αποθηκευθεί. Πράγματι, εμπειρικά ευρήματα τεκμηριώνουν την ύπαρξη ενός είδους οπτικής μνήμης.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 7 Αποτελεσματικότητα του σύγχρονου σχολείου

Προεδρείο: Γ. Ρεκαλίδου, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Β. Μπρουσκέλη, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Το σχολείο στο μονόδρομο της συστημικής προσέγγισης και της θετικής ψυχολογίας

Ε. Σεραφείμ, Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Ν. Έβρου

Οι ανάγκες των μαθητών αλλάζουν αλλά και η κοινωνία μας αλλάζει. Το σχολείο, ως οργανικό κύτταρο της κοινωνίας, δέχεται τις αλλαγές στους κόλπους του και καλείται να τις αντιμετωπίσει. Συχνά, όμως, η ταχύτητα και η πολυπλοκότητα αυτών των αλλαγών δημιουργούν αμηχανία και πανικό στον δάσκαλο, καθώς θέτουν ένα νέο πλαίσιο ανάπτυξης του διδασκαλικού ρόλου, το οποίο πιέζει για διάλογο και διάδραση με τον διδασκαλικό ρόλο και θέτει μια σειρά από ερωτήματα που απαιτούν άμεση απάντηση. Είναι ο δάσκαλος έτοιμος να αντιμετωπίσει αυτά τα νέα δεδομένα; Μπορεί να αλλάξει προσανατολισμό; Ποιος θα στηρίξει τον δάσκαλο και με ποιο τρόπο; Που μπορούν να αναζητηθούν οι απαρχές της καλλιέργειας θετικής ψυχολογίας και συστημικής προσέγγισης στην εκπαιδευτική καθημερινότητα; Μέσα από την εποπτεία που επιτελείται δια του ρόλου του Σχολικού Συμβούλου, γίνεται προσπάθεια εμπειρικής προσέγγισης των παρατηρούμενων αλλαγών στο «σύστημα» της σχολικής μονάδας και της στάσης του εκπαιδευτικού απέναντι σε αυτές, ώστε να τεθεί ο προβληματισμός μας με ενάργεια. Στη συνέχεια, αξιολογούνται δεδομένα διεθνούς εμπειρίας και αναζητούνται οι δυνατότητες του αναλυτικού προγράμματος που θα επιτρέψουν την εισαγωγή και καλλιέργεια μιας ολιστικής - συστημικής αντίληψης της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της σχολικής ζωής και οι θεσμικές ή άλλες δυνατότητες στήριξης του εκπαιδευτικού και του σχολείου γενικότερα, ώστε μέσα από την καλλιέργεια «Θετικής Ψυχολογίας» να μπορέσει να ανταποκριθεί στα νέα δεδομένα, να αποσοβήσει την κρίση και να κατορθώσει να είναι αποτελεσματικό.

Ομαδοσυνεργατική και ατομική μάθηση στην παιδική ηλικία: επιδράσεις στην επίδοση και στην ικανοποίηση

Ε. Χαλκίδου, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η παρούσα μελέτη διερευνά τις επιδράσεις της ομαδοσυνεργατικής και της ατομικής διδασκαλίας, καθώς και της παιδικής ηλικίας στη σχολική επίδοση και στην ικανοποίηση σε έργο των φυσικών επιστημών εξετάζοντας το μοντέλο του Steiner για την παραγωγικότητα (1972), τη θεωρία του Deutsch για την επικοινωνιακή επίλυση των συγκρούσεων (1949) και την

επέκταση της στη διδασκαλία ως θεωρία της κοινωνικής αλληλεξάρτησης από τους Johnson et al. (1984). Για τη σχολική επίδοση, επιλέχθηκε ένα παραγοντικό σχέδιο 2x2x2 και για την ικανοποίηση από το έργο, επιλέχθηκε ένα παραγοντικό σχέδιο 2x2. Το εκπαιδευτικό έργο βασίστηκε στην προσέγγιση «learning together». Από την ανάλυση διακύμανσης για τη σχολική επίδοση, προέκυψαν στατιστικώς σημαντικές διαφορές στην παιδική ηλικία, μεταξύ των δύο μετρήσεων της σχολικής επίδοσης και μεταξύ των δύο μετρήσεων στη διδασκαλία και μάθηση. Από την ανάλυση διακύμανσης για την ικανοποίηση από το έργο, δεν προέκυψαν στατιστικώς σημαντικές διαφορές. Η εφαρμογή του εκπαιδευτικού έργου υπήρξε αποτελεσματική. Αν και δεν υπήρξαν διαφορές μεταξύ της ομαδοσυνεργατικής και της ατομικής διδασκαλίας, υπήρξαν διαφορές σε αυτές μεταξύ των δύο μετρήσεων. Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία στην εκ των υστέρων μέτρηση σημείωσε υψηλότερη σχολική επίδοση από ό,τι η ατομική διδασκαλία, ενώ η ατομική διδασκαλία σημείωσε υψηλότερη σχολική επίδοση στην προκαταβολική εξέταση. Η παιδική ηλικία των 11 ετών σημείωσε υψηλότερη σχολική επίδοση από ό,τι η παιδική ηλικία των 8 ετών. Δεν υπήρξε υψηλότερη ικανοποίηση από το έργο μεταξύ των δύο συνθηκών διδασκαλίας και μεταξύ των δύο ηλικιών. Εν μέρει, ενδυναμώνονται οι θέσεις του Steiner (1972), του Deutsch (1949) και των Johnson et al. (1984).

Σχολική αποτελεσματικότητα και ο ρόλος του εκπαιδευτικού

Β. Νικολοπούλου*, Α. Γκαρή

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και ο διευθυντής/η διευθύντρια ενός σχολείου αποτελούν έναν «ηγέτη», και ο τρόπος που οργανώνουν την ομάδα τους, οι στρατηγικές που υιοθετούν στη σχολική μονάδα, οι στόχοι, ο έλεγχος και το εκπαιδευτικό κλίμα που διαμορφώνεται στην τάξη και στη σχολική μονάδα ασκούν επιρροή στα μέλη της ομάδας. Η παρούσα έρευνα εστιάζει στη διερεύνηση και στον εντοπισμό παραγόντων που συνδέονται με τη σχολική αποτελεσματικότητα στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση και ειδικότερα στο Γυμνάσιο, με επίκεντρο τον εκπαιδευτικό. Αποσκοπεί, δηλαδή, στο να διερευνήσει τον τρόπο που σχετίζονται ψυχολογικές και δημογραφικές παράμετροι με την αποτελεσματικότητα ενός σχολείου σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των εκπαιδευτικών. Για τη συγκεκριμένη έρευνα συμπληρώθηκαν 204 ερωτηματολόγια από εκπαιδευτικούς που υπηρετούν σε δημόσια γυμνάσια της Αττικής. Οι στατιστικές αναλύσεις περιλαμβάνουν μεθόδους περιγραφικής και επαγωγικής στατιστικής όπως κατανομές συχνότητας, συνάφειες (Pearson r), παραγοντικές αναλύσεις για τα συγκεκριμένα δείγματα στο ερωτηματολόγιο «προφίλ του σχολείου ως κοινότητα που νοιάζεται και φροντίζει-II», αναλύσεις διακύμανσης, καθώς και αναλύσεις παλινδρόμησης. Ειδικότερα, θα παρουσιαστούν ευρήματα που αφορούν στη συναισθηματική δέσμευση, στη διοίκηση της σχολικής μονάδας (School Management Scale), στο κλίμα σχολείου και στο βαθμό προσανατολισμού προς την αλλαγή, σε συνδυασμό με κάποιες σύντομες δημογραφικού τύπου ερωτήσεις που αφορούν στον εκπαιδευτικό. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να συμβάλει με τα δεδομένα της στην αποτύπωση μιας πραγματικότητας στο Γυμνάσιο που αφορά σε διαστάσεις της σχολικής αποτελεσματικότητας παρέχοντας πολύτιμη γνώση και σε μια εποχή μάλλον που γίνεται μεγάλη προσπάθεια για την αναδιαμόρφωση της διοίκησης και της στοχοθεσίας του ελληνικού σχολείου με στόχο τη βελτίωσή του.

Σχολική και επαγγελματική συμβουλευτική

Ευθ. Τσεγγελίδου, *ΚΕΣΥΠ Κομοτηνής*

Η Συμβουλευτική συντελεί στην παροχή επιστημονικής βοήθειας και υποστήριξης, προκειμένου το άτομο να ανακαλύψει και να βελτιώσει τις ικανότητες και τις δυνατότητές του και να κατακτήσει τις απαιτούμενες κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες για μια υγιή προσαρμογή στο περιβάλλον του, αναλαμβάνοντας το μερίδιο ευθύνης του και αποκτώντας καλύτερο έλεγχο του εαυτού του. Οι σημερινές συνθήκες ζωής, οι αυξημένες απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας με τις ραγδαίες μεταβολές που επιβάλλει, φέρνουν συχνά στον άνθρωπο την αίσθηση αδιεξόδου, σύγχυσης και αδυναμίας χειρισμού διαφόρων καταστάσεων σε προσωπικό, οικογενειακό, κοινωνικό και επαγγελματικό επίπεδο. Ειδικότεροι στόχοι της έρευνας μας ήταν η ανάλυση των τεχνικών επίλυσης των προβλημάτων που προκύπτουν από τις συγκρούσεις και την επιθετικότητα πριν και μετά την παρακολούθηση σεμιναρίων Συμβουλευτικής για της Διαχείριση Συγκρούσεων. Χρησιμοποιήθηκαν ερωτηματολόγια για τις περιπτώσεις των συγκρούσεων μεταξύ των μαθητών, το τεστ Thomas-Kilmann όσον αφορά

τον τρόπο επίλυσης των συγκρούσεων και ένα ερωτηματολόγιο για την επιθετικότητα. Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψαν ορισμένες ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτες και σε αρκετά σημεία πρωτότυπες διαπιστώσεις. Παράλληλα, διαφαίνεται η ανάγκη για τη διοργάνωση συνεδριών Συμβουλευτικής για νέους με συγκρούσεις στο φιλικό τους περιβάλλον, δυσκολίες στην επικοινωνία, εντάσεις και απομόνωση.

Αποτελέσματα εφαρμογής του τεστ επαγγελματικών ενδιαφερόντων στους επισκέπτες των δομών ΣΕΠ του νομού Θεσσαλονίκης

Π. Τσίτζος¹, Π. Τσιμόπουλος*²

¹ΣΕΠ ΚΕΣΥΠ Θέρμης, Δ.Δ.Ε. Ανατ. Θεσ/νίκης, ²ΣΕΠ ΚΕΣΥΠ Νεάπολης, Δ.Δ.Ε. Δυτ. Θεσ/νίκης

Στο πλαίσιο της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, ψυχομετρικά τεστ εφαρμόζονται από τους συμβούλους που υπηρετούν στις δομές ΣΕΠ με στόχο τη διάγνωση των κλίσεων, ικανοτήτων και δυνατοτήτων ή ακόμη και των στάσεων - πεποιθήσεων του ατόμου με σκοπό να το βοηθήσουν να πάρει σωστές εκπαιδευτικές - επαγγελματικές αποφάσεις. Η αξιοποίηση των τεστ απαιτεί σύνεση και επαρκή θεωρητική κατάρτιση, καθώς είναι αρκετά παρακινδυνευμένο για το επαγγελματικό μέλλον ενός ατόμου να σχεδιάζουμε τα επαγγελματικά του βήματα έχοντας ως γνώμονα αποκλειστικά και μόνο τις βαθμολογίες που παίρνει στα Τεστ Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Στο πλαίσιο αυτού του προβληματισμού στην παρούσα μελέτη βασικός σκοπός είναι η διερεύνηση των αποτελεσμάτων εφαρμογής του τεστ ενδιαφερόντων από τους επισκέπτες μαθητές/τριες στις δομές ΣΕΠ του νομού Θεσσαλονίκης. Παράμετροι διερεύνησης αποτέλεσαν η ηλικία, το φύλο, ο τόπος κατοικίας, και ο τύπος σχολείου. Για τη συγκεκριμένη έρευνα επιλέχθηκε η ποσοτική προσέγγιση και ως εργαλείο συλλογής των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το τεστ επαγγελματικών ενδιαφερόντων το οποίο συμπληρώθηκε σε ηλεκτρονική μορφή από 170 επισκέπτες. Από την μελέτη των αποτελεσμάτων διαπιστώθηκε ότι ανάμεσα στους μαθητές/τριες σχολείων με διαφορετικό τόπο κατοικίας δεν παρουσιάζονται στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις. Επίσης από τα ευρήματα έχει προκύψει συσχέτιση των επαγγελματικών ενδιαφερόντων σε σχέση με την ηλικία και το σχολείο φοίτησης (Γυμνάσιο, ΓΕΛ, ΕΠΑΛ). Τέλος, διαπιστώθηκε σημαντική συσχέτιση των τριών επικρατέστερων τύπων προσωπικότητας (τρίγωνο κατά J. Holland) σε σχέση με το φύλο του μαθητή/τριας. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας παρουσιάζουν ενδιαφέρον και μπορούν να αξιοποιηθούν στον σχεδιασμό ολοκληρωμένης πρότασης παρεμβάσεων, για την καταλληλότητα των εργαλείων που χρησιμοποιούνται από τους Συμβούλους ΣΕΠ και τα όρια αξιοποίησής τους.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 8

Διαπροσωπικές-διομαδικές σχέσεις

Προεδρείο: Γ. Προδρομίτης, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Α. Σαπουντζής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

«Ό,τι είναι όμορφο, είναι καλό»: ο ρόλος της αυτοεκτίμησης

Π. Ζαχαράκη*, Α. Χαντζή

Πάντειο Πανεπιστήμιο

Οι Dion et al. (1972) βρήκαν πως υποθέτουμε ότι (α) οι εμφανισιακά ελκυστικοί άνθρωποι είναι «καλοί», δηλαδή τους αποδίδουμε θετικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας, (β) είναι περισσότερο πιθανό να βιώσουν ολοκλήρωση στη ζωή τους, και (γ) να κατακτήσουν υψηλού status επαγγέλματα. Στην παρούσα έρευνα εξετάστηκε επιπλέον η πιθανή σχέση μεταξύ του στερεοτύπου «ό,τι είναι όμορφο, είναι καλό» και της αυτοεκτίμησης. Ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες (207 φοιτητές, 108 άνδρες, 99 γυναίκες) να φανταστούν ένα ελκυστικό ή μη ελκυστικό άτομο, του ίδιου ή του αντιθέτου φύλου και να δηλώσουν σε ποιο βαθμό αυτό το άτομο διέθετε καθένα από 27 χαρακτηριστικά προσωπικότητας και μετρήθηκε κατά πόσο θεωρούνταν κοινωνικά επιθυμητά. Επίσης, τους ζητήθηκε να δηλώσουν κατά πόσο το άτομο-στόχος ήταν πιθανό να βιώσει ολοκλήρωση στη ζωή του και να κατακτήσει μια σειρά από επαγγελματικούς ρόλους. Τέλος, μετρήθηκε η αυτοεκτίμηση (επίδοσης, κοινωνική, εμφάνισης) των συμμετεχόντων (Heatherton & Polivy, 1991). Παραγοντική ανάλυση έδειξε ότι τα 27 χαρακτηρι-

κά εμπίπτουν σε δύο παράγοντες: Καλοσύνη και Κοινωνικές Δεξιότητες. Οι Κοινωνικές Δεξιότητες θεωρήθηκαν πιο επιθυμητές από την Καλοσύνη. Τα αποτελέσματα αναλύσεων διακρίμανσης 2 (φύλο συμμετέχοντα: άνδρας - γυναίκα) x 2 (ελκυστικότητα στόχου: ελκυστικό – μη ελκυστικό άτομο) x 2 (φύλο στόχου: ιδίου – αντιθέτου) x 2 (αυτοεκτίμηση: υψηλή – χαμηλή) έδειξαν ότι Καλοσύνη, Κοινωνικές Δεξιότητες και ολοκλήρωση αποδίδονται σε μεγαλύτερο βαθμό στα ελκυστικά άτομα, που επίσης θεωρούνται ότι θα κατακτήσουν ανδρικά επαγγέλματα υψηλού status. Οι συμμετέχοντες με χαμηλή αυτοεκτίμηση εμφάνισαν συγκριτικά με αυτούς με υψηλή, αποδίδουν Καλοσύνη και Κοινωνικές Δεξιότητες σε μεγαλύτερο βαθμό στα μη ελκυστικά άτομα. Οι συμμετέχοντες με συνολικά υψηλή αυτοεκτίμηση θεωρούν ότι θα γίνουν καλύτεροι γονείς τα μη ελκυστικά άτομα του αντίθετου φύλου και επίσης, θεωρούν ότι τα γυναικεία επαγγέλματα είναι πιθανόν να τα κατακτήσουν γυναίκες. Οι διαπιστώσεις αυτές αφορούν και το «φαινόμενο του φωτοστέφανου» και συμβάλουν στην κατανόηση σημαντικών συμπεριφορών της καθημερινής ζωής, όπως είναι για παράδειγμα η επιλογή συντρόφου.

Ο σύνδεσμος ανάμεσα στο γονικό δεσμό και στον ρομαντικό δεσμό σε Έλληνες ενήλικες: διαφορές ανάμεσα στα δυο φύλα.

E. Κατωγυρίτη, *London Metropolitan University*

Η έρευνα αυτή έχει ως σκοπό να εξετάσει αν οι ενήλικες ρομαντικές σχέσεις δεσμού αντανακλούν τις πρώιμες σχέσεις δεσμού που διατηρούσαν τα άτομα με τους γονείς τους, όπως επίσης και αν υπάρχουν διαφορές ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες. Η αρχική υπόθεση είναι πως η ανάμνηση του πρώιμου γονικού δεσμού θα έχει σημαντική συσχέτιση με την ποιότητα της ενήλικης ρομαντικής σχέσης όπως την αυτοαναφέρουν οι συμμετέχοντες. Δηλαδή, η γονική θαλπωρή θα παρουσιάζει αρνητική συσχέτιση με το άγχος και την αποφυγή της ρομαντικής σχέσης και η γονική υπερπροστατευτικότητα θα έχει θετική συσχέτιση με το άγχος και την αποφυγή της ρομαντικής σχέσης. Οι συμμετέχοντες ήταν 100 ενήλικοι Ελληνικής υπηκοότητας και τα δεδομένα αναλύθηκαν σύμφωνα με το φύλο. Η ενήλικη ρομαντική σχέση μετρήθηκε διαστατικά όπου τα πορίσματα υποστήριξαν την αρχική υπόθεση και στα δυο φύλα. Οι γενικές συσχετίσεις ανάμεσα στα δυο ερωτηματολόγια (Γονικός Δεσμός και Εμπειρίες στις Στενές Ρομαντικές Σχέσεις) και για τα δυο φύλα έδειξαν πως στατιστικά η θαλπωρή από τον πατέρα είναι αρνητικά συνδεδεμένη με το άγχος και την αποφυγή της ενήλικης σχέσης. Οι συσχετίσεις της υπόθεσης για τους άντρες συμμετέχοντες έδειξαν υψηλές συσχετίσεις μεταξύ της θαλπωρής από τον πατέρα όπως και από την μητέρα με την αποφυγή της ενήλικης σχέσης. Επίσης έδειξαν θετικές συσχετίσεις μεταξύ της υπερπροστατευτικότητας από την μητέρα και το άγχος της ενήλικης δέσμευσης. Οι συσχετίσεις της υπόθεσης για τις γυναίκες συμμετέχοντες έδειξαν υψηλές αρνητικές συσχετίσεις μεταξύ της θαλπωρής από τον πατέρα με το άγχος και την αποφυγή της δέσμευσης. Επιπλέον, αναλύσεις έγιναν για να εξετάσουμε τις διαφορές μεταξύ των τεσσάρων διαστάσεων του ερωτηματολογίου του Γονικού Δεσμού και των δυο διαστάσεων του ερωτηματολογίου των ενήλικων στενών σχέσεων. Η ανάλυση αυτή έδειξε ότι η αμελής γονική συμπεριφορά και ο μη στοργικός έλεγχος από τους γονείς είχαν στατιστικά υψηλά επίπεδα στην αποφυγή. Επίσης, όταν οι τέσσερις διαστάσεις του Γονικού Δεσμού αναλύθηκαν με το άγχος, ο μη στοργικός έλεγχος από τους γονείς έδειξε στατιστικά υψηλά επίπεδα.

Πως το ψυχολογικό τραύμα μπορεί ν' αλλάξει τον τύπο δεσμού

M. Καλάνα*, *Πανεπιστήμιο Εδιμβούργου, UK*

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει την ποιοτική αλλαγή η οποία μπορεί να επέλθει στον τύπο δεσμού μετά από μεγάλες αλλαγές στη διάρκεια της ζωής του ατόμου. Το θεωρητικό υπόβαθρο στο οποίο στηρίζεται η έρευνα αφορά στη Θεωρία Δεσμού (Attachment Theory) του John Bowlby (1969) σύμφωνα με την οποία το άτομο τείνει να αναπτύξει 4 διαφορετικούς τύπους δεσμού με τους σημαντικούς άλλους, κυρίως τους γονείς του, κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων της ζωής του, οι οποίοι δημιουργούν κάποια συγκεκριμένα μοτίβα συμπεριφοράς που χαρακτηρίζουν το άτομο σε όλο το φάσμα της ζωής του. Οι τύποι αυτοί είναι ο ασφαλής (secure), ο ανασφαλής-αμφιθυμικός (ambivalent), ο ανασφαλής-αποφευκτικός (avoidance) και ο ανασφαλής αποδιοργανωμένος (disorganized). Για την επίτευξη αυτής της έρευνας χρησιμοποιήθηκε μια ποιοτική μέθοδος της οποίας τα δεδομένα προέρχονται από τον ίδιο τον ερευνητή και το πλαίσιο του. Ονομάζεται Αυτοεθνογραφία (Autoethnography) και έχει τις ρίζες της στην εθνογραφία που είναι μια νατουραλιστική μέθοδος

η οποία χρησιμοποιείται στη κοινωνική ανθρωπολογία με σκοπό την παρατήρηση ενός πολιτισμού. Από την άλλη, στην αυτοεθνογραφία γίνεται μια προσπάθεια για την παρατήρηση του εαυτού και των άλλων μέσα στο εκάστοτε πλαίσιο (Ricci, 2003). Το βασικό εργαλείο αυτής της μεθόδου είναι ο διάλογος μεταξύ των προσωπικών δεδομένων του ερευνητή και της θεωρίας (Reflexivity). Η μέθοδος χρησιμοποιεί ως δεδομένα σκέψεις συναισθήματα αναμνήσεις, ημερολόγια σημειώσεις κ.τ.λ. του ερευνητή και μιλάει σε πρώτο ενικό πρόσωπο (Moustakas, 1994). Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι μέσα από μεγάλες αλλαγές στη ζωή ενός ατόμου, κυρίως τραυματικές, ένας ασφαλής τύπος δεσμού μπορεί να μετατραπεί σε ανασφαλής οποιουδήποτε τύπου ανάλογα με την αλλαγή στη συμπεριφορά των σημαντικών άλλων. επίσης, φάνηκε ότι είναι εξίσου πιθανόν ένας ασφαλής τύπος δεσμού να εξελιχθεί σε ασφαλής τύπο εάν το άτομο βρεθεί κάτω από τις ανάλογες συνθήκες ασφάλειας. Η μελέτη προσδοκούσε στο να δώσει μια εναλλακτική μεθοδολογική προσέγγιση της γνώσης μέσα από μια λιγότερο διαδεδομένη ποιοτική μέθοδο. Μια προσέγγιση που δε στοχεύει να καλύψει τον ευρύτερο πληθυσμό αλλά να μελετήσει την κάθε περίπτωση ξεχωριστά δίνοντας έμφαση στο άτομο.

Κατάθλιψη θυμός και διαφορές των δύο φύλων

M. Χριστοδουλάκη, *London Metropolitan University, UK*

Η κατάθλιψη, σήμερα, αποτελεί την τέταρτη συχνότερη ασθένεια παγκοσμίως. Παρατηρείται μεγάλο ενδιαφέρον και αμφισβήτηση γύρω από την επίδραση του φύλου στην κατάθλιψη, όπως και για τους παράγοντες που μπορεί να συνδέονται με αυτή. Ο σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει τις διαφορές των δύο φύλων στην κατάθλιψη και στον θυμό σε φοιτητές Ελληνικών Πανεπιστημίων και την πιθανή συσχέτιση μεταξύ θυμού και κατάθλιψης. Για την συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν δύο ερωτηματολόγια: το Beck Depression Inventory (BDI) για τη μέτρηση της κατάθλιψης και το State-Trait Anger Expression Inventory (STAXI) που αξιολογεί την εσωτερική και την εξωτερική έκφραση του θυμού, τον έλεγχο του θυμού και το συνολικό θυμό. Το δείγμα αποτέλεσαν 150 φοιτητές από Πανεπιστήμια της Αθήνας, ηλικίας 18 έως 23 ετών, 75 άντρες και 75 γυναίκες. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα σε φύλο, κατάθλιψη και θυμό. Συγκεκριμένα, οι γυναίκες είχαν υψηλότερα επίπεδα κατάθλιψης, υψηλότερα επίπεδα εσωτερικής έκφρασης θυμού και συνολικού θυμού. Αντίθετα, οι άντρες είχαν χαμηλότερα επίπεδα κατάθλιψης, υψηλότερα επίπεδα εξωτερικής έκφρασης θυμού, χαμηλότερα επίπεδα ελέγχου του θυμού και συνολικού θυμού από τις γυναίκες. Η έρευνα αρχικά επιβεβαιώνει την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Επιπλέον συμβάλλει στη βιβλιογραφία εξετάζοντας τη σημασία της έκφρασης του θυμού στην κατάθλιψη και παρουσιάζοντας διαφορές των δύο φύλων στη σχέση μεταξύ θυμού και κατάθλιψης σε φοιτητές Πανεπιστημίων της Αθήνας. Λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη αυτούς τους παράγοντες θα μπορούσε να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο για τους Συμβουλευτικούς Ψυχολόγους στα Συμβουλευτικά Κέντρα των Πανεπιστημίων εξετάζοντας τις διαφορές των δύο φύλων στην έκφραση του θυμού και στην ανάπτυξη συναισθηματικών προβλημάτων. Επιπλέον, επικεντρώνεται σε ηλικίες όπου παρατηρούνται ακόμη αναπτυξιακές αλλαγές σε κοινωνικό, συναισθηματικό, και γνωστικό επίπεδο.

Χρώμα και έμφυλα στερεότυπα στην προσχολική ηλικία: η περίπτωση του ροζ και μπλε

Σ. Κελεσίδου, Φ. Μπονώτη, Αγ. Λεονταρή

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η παρούσα έρευνα εξετάζει τα έμφυλα χρωματικά στερεότυπα των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Η βασική υπόθεση της συγκεκριμένης μελέτης είναι ότι τα κοινωνικά στερεότυπα που συνδέουν το φύλο και το χρώμα, εμφανίζονται από την ηλικία των 2 ετών (μιας περιοχής ελάχιστα μελετημένης από τις υπάρχουσες έρευνες) και αυξάνονται με την ηλικία. Το δείγμα αποτέλεσαν 72 αγόρια και κορίτσια, ηλικίας 2 έως 4 ετών, από τρεις δημοτικούς παιδικούς σταθμούς της Λάρισας. Τα παιδιά συμμετείχαν σε δύο πειραματικά έργα που σχεδιάστηκαν για να διερευνήσουν τις στερεοτυπικές αντιλήψεις των παιδιών σχετικά με το ροζ και μπλε χρώμα. Τα χρώματα αυτά επιλέχθηκαν ως τα πιο αντιπροσωπευτικά των θηλυκών και αρσενικών στερεοτύπων (ροζ και μπλε αντίστοιχα). Στο πρώτο έργο τα παιδιά κλήθηκαν να επιλέξουν ανάμεσα από ρούχα με στερεοτυπικά ή μη στερεοτυπικά χρώματα (ροζ και μπλε) για να ντύσουν μια θηλυκή και αρσενική φιγούρα. Στο δεύτερο έργο, τα παιδιά κλήθηκαν να ορίσουν το φύλο δύο δελφινιών, έχοντας ως μοναδικό στοιχείο το χρώμα τους (ροζ και μπλε). Τα απο-

τελέσματα έδειξαν ότι τα παιδιά προσχολικής ηλικίας εμφανίζουν στερεοτυπικές αντιλήψεις που συνδέουν το φύλο με το χρώμα, όταν θέλουν να κάνουν χρωματικές επιλογές ή να ορίσουν το φύλο κάποιου. Ακόμη, φάνηκε ότι οι στερεοτυπικές αντιλήψεις αυξάνονται με την ηλικία. Τέλος, υπήρξαν ενδείξεις ότι τα δίχρονα παιδιά είναι ήδη γνώστες των στερεοτυπικών αντιλήψεων που συνδέουν το φύλο με το χρώμα.

Σχέση θετικών και αρνητικών συναισθημάτων με την αγωνιστική απόδοση

Ε. Καρακασίδου¹, Μ. Γαλανάκης, Ν. Σταύρου¹, Α. Σταλίκας², Μ. Ψυχουντάκη¹

¹ΤΕΦΑΑ Αθηνών, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*, ²Πάντειο Πανεπιστήμιο

Τα συναισθήματα διαδραματίζουν έναν πολύ σημαντικό ρόλο στην αγωνιστική κατάσταση των αθλητών, καθώς και στην απόδοσή τους. Έρευνες έχουν δείξει ότι οι αθλητές βιώνουν ένα εύρος θετικών και αρνητικών συναισθημάτων πριν τον αγώνα (Hanin, 2000; Williams & Krane, 2001). Η συναισθηματική κατάσταση ενός αθλητή δύναται να επηρεάσει το αποτέλεσμα της προσπάθειας του τόσο σε αγωνιστικά πλαίσια, όσο και κατά τη διάρκεια της αγωνιστικής προετοιμασίας (Jones, 2003). Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η εξέταση της σχέσης των θετικών και αρνητικών συναισθημάτων τόσο σαν χαρακτηριστικά προδιάθεσης, όσο και σαν χαρακτηριστικά κατάστασης και της αγωνιστικής απόδοσης. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 175 αθλητές και αθλήτριες ατομικών αθλημάτων (84-κλασικός αθλητισμός και 91-κολύμβηση), ηλικίας 14 έως 34 ετών ($M=19.3$, $SD=5.1$), με αγωνιστική εμπειρία από 2 έως 23 έτη ($M=7.25$, $SD=4.23$). Η έρευνα διεξήχθη σε δύο φάσεις. Σε ουδέτερες συνθήκες, αφού ζητήθηκε άδεια συγκατάθεσης, χορηγήθηκε στους αθλητές η Κλίμακα Θετικών-Αρνητικών Συναισθημάτων προδιάθεσης (Watson, Clark, & Tellegen, 1988). Στη συνέχεια σε αγωνιστικές συνθήκες, 40-45 λεπτά πριν από τον αγώνα που οι ίδιοι είχαν δηλώσει ως τον σημαντικότερο αγώνα της τρέχουσας αγωνιστικής περιόδου, συμπλήρωσαν την Κλίμακα Θετικών-Αρνητικών Συναισθημάτων κατάστασης (Watson et al., 1988). Στο τέλος του αγώνα έγινε η αξιολόγηση της απόδοσης από τους ίδιους αθλητές (υποκειμενική αξιολόγηση). Τα αποτελέσματα έδειξαν μέτρια προς υψηλή συσχέτιση των θετικών και των αρνητικών συναισθημάτων κατάστασης με την αγωνιστική απόδοση. Δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ των συναισθημάτων προδιάθεσης και της απόδοσης. Επιπλέον, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα θετικά συναισθήματα προδιάθεσης σχετίζονται υψηλά και στατιστικά σημαντικά με τα θετικά συναισθήματα κατάστασης. Το ίδιο ακριβώς βρέθηκε και για τα αρνητικά συναισθήματα. Τέλος, υποστηρίζεται η προβλεπτική ικανότητα των αρνητικών συναισθημάτων προδιάθεσης και των θετικών κι αρνητικών συναισθημάτων κατάστασης στην αγωνιστική απόδοση. Τα αποτελέσματα ερμηνεύονται με βάση την προσέγγιση των συναισθηματικών διαστάσεων (Tellegen, 1985; Watson, Clark, & Tellegen, 1988) και συνάδουν με ευρήματα προηγούμενων ερευνών.

Διομαδική επαφή και συλλογική δράση: συμφιλιώνοντας δύο ανταγωνιστικές προσεγγίσεις για την κοινωνική αλλαγή

Κ. Τσαντίλα*, Α. Χαντζή, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Έχει προταθεί ότι η μείωση της προκατάληψης (το πιο συχνά αναφερόμενο παράγωγο της διομαδικής επαφής) δεν είναι επαρκής συνθήκη για την προώθηση της κοινωνικής αλλαγής, η οποία μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από συλλογικές ενέργειες. Συμφιλιώνοντας δύο διαφορετικές θεωρήσεις, υποστηρίζουμε ότι η επαφή είναι απαραίτητη για το σχηματισμό αλληλέγγυων συμμαχιών πέραν των περιορισμένων ορίων της ενδοομάδας, χωρίς τις οποίες η συλλογική δράση είναι μάλλον ανεπαρκής και συνεπώς αναποτελεσματική. Προτείνουμε ότι η θετική επαφή μελών μιας πλειοψηφικής, υψηλού status ομάδας (Έλληνες) με μέλη μιας μειονοτικής, χαμηλότερου status ομάδας (Αλβανοί) προωθεί τη στήριξη από πλευράς των Ελλήνων σε ατομικές και συλλογικές δράσεις υπέρ της ισότητας, μέσω δύο διαφορετικών διαδρομών: α) της μείωσης του διομαδικού άγχους και της προκατάληψης, και β) μειώνοντας την προσλαμβανόμενη εξωομαδική απειλή και επιδρώντας στις αντιλήψεις για τα δομικά χαρακτηριστικά του διομαδικού πλαισίου (διαπερατότητα των διομαδικών ορίων, σταθερότητα και νομιμότητα της διαφοράς status). Για τον έλεγχο των υποθέσεών μας, πραγματοποιήσαμε έρευνα σε δείγμα Ελλήνων φοιτητών ($N = 189$), εξετάζοντας εάν η επαφή (θετική έναντι αρνητικής) με Αλβανούς επηρεάζει την προθυμία συμμετοχής σε ενέργειες για την αλλαγή της καθεστηκυίας τάξης προς όφελος της μειονεκτούσας εξωομάδας. Τα αποτελέσματα σε γενικές γραμμές υποστηρίζουν τις υποθέσεις μας: η θετική επαφή με Αλβανούς σχετίζεται με

αυξημένη πρόθεση συμμετοχής σε ενέργειες υπέρ της εξωομάδας, μέσω του μειωμένου διομαδικού άγχους· το μειωμένο άγχος σχετίζεται με θετική αξιολόγηση της εξωομάδας και μειωμένη προκατάληψη, που με τη σειρά τους επιδρούν στη στήριξη της κοινωνικής αλλαγής και τις προθέσεις για δράση. Η θετική επαφή μειώνει επίσης την προσλαμβανόμενη εξωομαδική απειλή, η οποία επιδρά στις αντιλήψεις περί των κοινωνικο-δομικών μεταβλητών, οδηγώντας σε αυξημένη στήριξη και πρόθεση για δράση υπέρ της κοινωνικής αλλαγής. Η αρνητική επαφή, αλλά και η απουσία διομαδικής επαφής, επηρεάζουν τις εξαρτημένες μετρήσεις προς την αντίθετη κατεύθυνση, με αρνητικά αποτελέσματα για την υποστήριξη της κοινωνικής αλλαγής.

ΚΥΡΙΑΚΗ 19 ΜΑΪΟΥ 2013**09.00-10.30****ΣΥΜΠΟΣΙΟ 16****Στρατηγικές αντιμετώπισης αγχογόνων καταστάσεων:
η αμφίδρομη (;) σχέση τους με την προσωπικότητα, τα πρώιμα
δυσλειτουργικά σχήματα και την τρέχουσα ψυχοπαθολογία**Οργανωτής/Πρόεδρος: Γρ. Σίμος, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*Συζητητής: Ε. Καραδήμας, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Κρίσιμοι καιροί είναι καιροί που αναδεικνύουν ή προκαλούν πολλαπλά προβλήματα, με όχι πάντα εύκολες λύσεις, προβλήματα που εντέλει δοκιμάζουν την τρέχουσα ψυχολογική καθημερινότητα. Προβλήματα της καθημερινότητας μπορεί να δημιουργούν αναστάτωση, ανησυχία ή στενοχώρια, και ταυτόχρονα απαιτούν μια αποτελεσματική αντιμετώπιση. Οι τρόποι με τους οποίους οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν τα προβλήματά τους αποτελούν τις στρατηγικές αντιμετώπισης αγχογόνων καταστάσεων, μπορεί να παίρνουν διάφορες μορφές, και ορίζονται ως οι γνωστικές και συμπεριφορικές προσπάθειες του ατόμου να διευθετήσει τις εσωτερικές και εξωτερικές απαιτήσεις της αλληλεπίδρασης προσώπου-περιβάλλοντος που εκτιμώνται ότι θέτουν σε δοκιμασία ή ξεπερνούν τις δυνατότητες του. Σκοπός του παρόντος συμποσίου είναι η διερεύνηση μιας σειράς πολλαπλών σχέσεων ανάμεσα στις Στρατηγικές Αντιμετώπισης Αγχογόνων Καταστάσεων (ΣΑΑΚ) και σημαντικές παραμέτρους που σχετίζονται και αλληλεπιδρούν με αυτές τις στρατηγικές - τις διαστάσεις μιας «κληρονομούμενης» προσωπικότητας, τα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα, την τρέχουσα ποικίλη ψυχοπαθολογία. Η προσωπικότητα, έτσι όπως περιγράφεται και ορίζεται από τις πέντε της διαστάσεις - Εξωστρέφεια, Προσήνεια, Συνέπεια, Νευρωτισμό και Δεκτικότητα στην εμπειρία- δεν μπορεί παρά να επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο συνθηάζει κάποιος να επιλύει τα προβλήματα του. Τα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα, πυρηνικές γνωστικές δομές μέσα από τις οποίες καταλαβαίνει κάποιος τη σχέση του με τον κόσμο, δομές οι οποίες διαμορφώνονται στην παιδική ηλικία, μέσα από τις σχέσεις με σημαντικά πρόσωπα –όπως γονείς, αδέρφια, συνομηλίκους– και οι οποίες διατηρούνται σχεδόν αναλλοίωτες στην υπόλοιπη ζωή του ανθρώπου, μπορούν θαυμάσια να διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο, μερικές φορές σχεδόν στερεότυπα, επιλέγει κάποιος να επιλύει τα προβλήματα του. Τέλος, αν και οι ΣΑΑΚ αποτελούν μια σχετικά σταθερή παράμετρο για ένα άτομο, είναι σχεδόν αυτονόητο πως παραλλάσσουν ανάλογα με την ψυχοπαθολογία - ψυχοσωματική, καταθλιπτική, αγχώδη, κοινωνική - διαμορφώνοντας την ή και φαυλοκυκλικά πέφτοντας θύμα της. Τις σημαντικές αυτές σχέσεις, ιδιαίτερα σε μια κρίσιμη ηλικιακή ομάδα, αυτήν της πρώιμης ενήλικης ζωής (και με την πίεση των σπουδών και την επικείμενη ανεργία να τη χαρακτηρίζουν) προσπαθούν να δια φωτίσουν οι ανακοινώσεις του παρόντος συμποσίου.

Παράγοντες της προσωπικότητας και στρατηγικές αντιμετώπισης αγχογόνων καταστάσεων

Ζ. Γούλα*, Γρ. Σίμος, Η. Χαχούδη

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Οι τρόποι με τους οποίους οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν τα προβλήματά τους αποτελούν τις Στρατηγικές Αντιμετώπισης Αγχογόνων Καταστάσεων (ΣΑΑΚ, και ορίζονται ως οι γνωστικές και συμπεριφορικές προσπάθειες του ατόμου να διευθετήσει τις εσωτερικές και εξωτερικές απαιτήσεις της αλληλεπίδρασης προσώπου-περιβάλλοντος που εκτιμώνται ότι θέτουν σε δοκιμασία ή ξεπερνούν τις δυνατότητες του. Οι ΣΑΑΚ παίρνουν διάφορες μορφές, όπως αυτές της Θετικής Προσέγγισης (ΘΠ), της Αναζήτησης Κοινωνικής Υποστήριξης (ΑΚΥ), της Ευκολογίας-Ονειροπόλησης (ΕΟ), της Αποφυγής-Διαφυγής (ΑΔ), καθώς και της Διεκδικητικής Επίλυσης Προβλήματος. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της σχέσης των ΣΑΑΚ με τους Πέντε Παράγοντες της Προσωπικότητας (Εξωστρέφεια, Προσήνεια, Συνέπεια, Νευρωτισμός, Δεκτικότητα στην εμπειρία) και προς τούτο οι παραπάνω σχέσεις διερευνήθηκαν σε μια ομάδα 361 φοιτητών στους οποίους χορηγήθηκαν

το ερωτηματολόγιο Στρατηγικών Αντιμετώπισης Αγχωγόνων Καταστάσεων (ΣΑΑΚ) και μια βραχεία κλίμακα των Πέντε Παράγοντων της Προσωπικότητας. Από τις ΣΑΑΚ, η Θετική Προσέγγιση συσχετίστηκε σημαντικά και με τους πέντε παράγοντες (θετικά με όλους πλην του Νευρωτισμού και με την πιο σημαντική σχέση αυτή με την Συνέπεια), η Αναζήτηση Κοινωνικής Υποστήριξης (ΑΚΥ) συσχετίστηκε θετικά με την Εξωστρέφεια, η Ευκολογία-Ονειροπόληση (ΕΟ) συσχετίστηκε θετικά με το Νευρωτισμό, η Αποφυγή-Διαφυγή (ΑΔ) συσχετίστηκε αρνητικά με την Εξωστρέφεια, ενώ η Διεκδικητική Επίλυση Προβλήματος συσχετίστηκε θετικά με την Εξωστρέφεια και αρνητικά με την Προσήνεια. Η συνακόλουθη ανάλυση των βηματικών παλινδρομήσεων επιβεβαίωσε τον προβλεπτικό ρόλο της Συνέπειας και της Επιδεκτικότητας στη Θετική Προσέγγιση, καθώς και αυτόν της Προσήνειας και της Εξωστρέφειας στη Διεκδικητική Επίλυση Προβλήματος. Με αφορμή τα παρόντα αποτελέσματα, γίνεται συγκριτική παράθεση της ανάλογης βιβλιογραφίας, αναλύονται εννοιολογικά οι παρατηρηθείσες σημαντικές σχέσεις και παρουσιάζονται τα θετικά, αλλά και οι περιορισμοί της παρούσας μελέτης.

Πρώιμα γνωστικά σχήματα της παιδικής ηλικίας και στρατηγικές επίλυσης προβλημάτων

Γρ. Σίμος*, Ζ. Γούλα

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Τα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα αποτελούν πυρηνικές γνωστικές δομές οι οποίες προκύπτουν από τις ανεκπλήρωτες συναισθηματικές ανάγκες της παιδικής ηλικίας, διαμορφώνονται μέσα από τις σχέσεις με σημαντικά πρόσωπα, όπως γονείς, αδέρφια, συνομηλίκους, καθορίζουν τους τρόπους με τους οποίους καταλαβαίνει κάποιος τη σχέση του με τον κόσμο, και διατηρούνται σχεδόν αναλλοίωτα στην υπόλοιπη ζωή του ανθρώπου. Τα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα (ΠΔΣ) διαμορφώνουν σχετικά άκαμπτες, επαναλαμβανόμενες και μακροπρόθεσμες στάσεις, κανόνες και παραδοχές, καθώς και τις συνακόλουθες συναισθηματικές αντιδράσεις και συμπεριφορές. Τα ΠΔΣ χωρίζονται σε πέντε μείζονες κατηγορίες: «Αποσύνδεση-Απόρριψη», «Ανεπαρκή αυτονομία και επίδοση», «Προσανατολισμό στους άλλους», «Υπερεπαγρύπνηση και αναστολή» και «Ανεπαρκή όρια». Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στα ΠΔΣ και τις στρατηγικές αντιμετώπισης αγχωγόνων καταστάσεων και προς τούτο χορηγήθηκαν η κλίμακα Schema Questionnaire (αξιολογεί 15 ΠΔΣ και τις πέντε μείζονες κατηγορίες τους) και το ερωτηματολόγιο Στρατηγικών Αντιμετώπισης Αγχωγόνων Καταστάσεων- ΣΑΑΚ [που αξιολογεί πέντε διαφορετικές στρατηγικές: Θετική Προσέγγιση (ΘΠ), Αναζήτηση Κοινωνικής Υποστήριξης (ΑΚΥ), Ευκολογία-Ονειροπόληση (ΕΟ), Αποφυγή-Διαφυγή (ΑΔ) και Διεκδικητική Επίλυση Προβλήματος (ΔΕΠ)] σε μια ομάδα 361 φοιτητών. Από την ανάλυση των συσχετίσεων φάνηκε μια σειρά σημαντικών σχέσεων ανάμεσα στα ΠΔΣ, τις μείζονες κατηγορίες τους και τις ΣΑΑΚ. Η πλειοψηφία των ανωτέρω σχέσεων ήταν αρνητική όταν αφορούσε περισσότερο δόκιμες ΣΑΑΚ, όπως τη ΘΠ και την ΑΚΥ, και θετική όταν αφορούσε λιγότερο δόκιμες ΣΑΑΚ, όπως την ΕΟ και την ΑΔ. Ενδιαφέροντα ήταν και τα αποτελέσματα για τον προβλεπτικό ρόλο των ΠΔΣ στην επιλογή ή μη των ΣΑΑΚ: για παράδειγμα, το ΠΔΣ της «Συναισθηματικής Στέρξης» προέβλεπε την λιγότερη συχνή επιλογή δόκιμων ΣΑΑΚ, ενώ τα ΠΔΣ της «Συναισθηματικής Αναστολής» και των «Ανελαστικών Προτύπων» διαμόρφωνα επίσης της επιλογή δόκιμων και αδόκιμων ΣΑΑΚ. Τα παρόντα ευρήματα διαφωτίζουν τις σημαντικές και εννοιολογικά ενδιαφέρουσες σχέσεις ανάμεσα στα χρόνια χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, όπως είναι τα ΠΔΣ, και την επιλογή των σχετικά στερεότυπων επιλογών που κάνει κάποιος για να ανταποκριθεί στην πιεστική σχέση του με την τρέχουσα κάθε φορά δυσχερή πραγματικότητα.

Η αμφίδρομη σχέση των στρατηγικών αντιμετώπισης αγχωγόνων καταστάσεων και των τρεχόντων ψυχοπαθολογικών παραμέτρων

Γρ. Σίμος, Ζ. Γούλα, Σ. Παρίζη*

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η ικανότητα αποτελεσματικής επίλυσης προβλημάτων, τόσο σε ένα διαρκές, όσο και σε ένα περιστασιακό πλαίσιο, καθορίζει την αίσθηση της επάρκειας και του καλώς έχειν, αλλά και αυτήν της ψυχολογικής ευεξίας. Αντίστροφα, τα ψυχολογικά και ψυχοκοινωνικά προβλήματα, όπως τα ποικίλα ψυχοσωματικά, αγχώδη και καταθλιπτικά συμπτώματα, αλλά και η κοινωνική δυσλειτουργικότητα, μπορούν θαυμάσια να επηρεάσουν τους διαθέσιμους τρόπους για την αντιμετώπιση των προβλημάτων, τόσο άμεσα, όσο και μακροπρόθεσμα. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στις Στρατηγι-

κές Αντιμετώπισης Αγχογόνων Καταστάσεων (οι γνωστικές και συμπεριφορικές προσπάθειες του ατόμου να διευθετήσει τις εσωτερικές και εξωτερικές απαιτήσεις της αλληλεπίδρασης προσώπου-περιβάλλοντος που εκτιμώνται ότι θέτουν σε δοκιμασία ή ξεπερνούν τις δυνατότητες του) και διατάσεων της ψυχοπαθολογίας. Προς τούτο χορηγήθηκαν σε 361 φοιτητές το ερωτηματολόγιο Στρατηγικών Αντιμετώπισης Αγχογόνων Καταστάσεων (ΣΑΑΚ) και το Ερωτηματολόγιο Γενικής Υγείας (GHQ-28). Το ερωτηματολόγιο ΣΑΑΚ αξιολογεί πέντε τύπους στρατηγικών [Θετική Προσέγγιση (ΘΠ), Αναζήτηση Κοινωνικής Υποστήριξης (ΑΚΥ), Ευκολογία-Ονειροπόληση (ΕΟ), Αποφυγή-Διαφυγή (ΑΔ) και Διεκδικητική Επίλυση Προβλήματος (ΔΕΠ)], ενώ αυτό της Γενικής Υγείας αξιολογεί τέσσερις ομάδες συμπτωμάτων που σχετίζονται με α) σωματικά συμπτώματα, β) άγχος/αϋπνία, γ) κοινωνική δυσλειτουργία και δ) σοβαρή κατάθλιψη. Οι ΑΚΥ και ΔΕΠ δεν συσχετίστηκαν καθόλου με τις παραμέτρους του GHQ-28, συσχετίστηκαν όμως σημαντικά η ΘΠ (αρνητικά), η ΕΟ (θετικά), και η ΑΔ (θετικά) με ποικίλες υποκλίμακες του GHQ-28. Τα σωματικά συμπτώματα και η σοβαρή κατάθλιψη μπορούσαν να προβλέψουν σε σημαντικό βαθμό την μειωμένη Θετική Προσέγγιση και τις αυξημένες Ευκολογία-Ονειροπόληση και Αποφυγή Διαφυγή, το άγχος/αϋπνία μπορούσαν να προβλέψουν τη μειωμένη συχνότητα Θετικής Προσέγγισης και αυξημένη παρουσία Ευκολογίας-Ονειροπόλησης, ενώ η κοινωνική δυσλειτουργία μπορούσε να προβλέψει τη μειωμένη συχνότητα Θετικής Προσέγγισης. Γίνεται ερμηνεία των παραπάνω σχέσεων, αλλά συζητείται και η πιθανότητα της αντίστροφης ακριβώς σχέσης, αυτήν δηλαδή όπου οι ΣΑΑΚ θα μπορούσαν να συνδέονται αιτιολογικά με την εμφάνιση ψυχολογικής δυσφορίας και κοινωνικής δυσλειτουργίας.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 17

Η οικογένεια σε περίοδο ψυχοκοινωνικής και οικονομικής κρίσης. Έρευνες, παρεμβάσεις και προτάσεις

Συντονισμός: Α.-Β. Ρήγα¹, Άρ. Γιώτσα²

¹Πανεπιστήμιο Κρήτης, ²Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Συζήτηση: Κ. Πρεσβέλου, Πανεπιστήμιο Louvain (Βέλγιο) και Wageningen (Ολλανδία)

Το συμπόσιο δίνει μία εικόνα του τρόπου με τον οποίο τα σημερινά σπιτικά διαφορετικών κοινωνικών ομάδων βιώνουν τη δική τους καθημερινότητα-σε περίοδο κρίσης, όταν τα μέλη αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα μέσα στην οικογένεια, στην κοινότητα, στην εκπαίδευση. Οι συντονιστές και ομιλητές παρουσιάζουν και συζητούν τρόπους παρέμβασης και ανθεκτικότητας στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα οικογενειακά σχήματα προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις πιέσεις οικονομικές, κοινωνικές και ψυχολογικές της πολυδιάστατης κοινωνίας που ζούμε. Οι επιστήμονες του συμποσίου συζητούν και σκιαγραφούν προοπτικές ψυχοκοινωνικής παρέμβασης, νέα σχήματα και πρακτικές διαφορετικές από εκείνες προηγούμενων χρόνων. Η πρώτη εργασία παρουσιάζει τα αποτελέσματα έρευνας στην περιοχή της πρωτεύουσας, η οποία διερεύνησε το φαινόμενο της αυτοκτονικής συμπεριφοράς κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης. Η δεύτερη εργασία εστιάζει στην παρουσίαση ενός προγράμματος πρόληψης της βίας παιδιών προσχολικής και σχολικής ηλικίας μέσα από την εκπαίδευση των γονέων τους, φαινόμενο ιδιαίτερα εμφανές σε περιόδους κρίσεων. Η τρίτη εργασία επεκτείνεται στο χώρο του σχολείου και παρουσιάζει την εφαρμογή ενός σημαντικού καινοτόμου εκπαιδευτικού προγράμματος μέσα από τον καθορισμό Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ) σε σχολεία της Αττικής με χαμηλούς κοινωνικούς και οικονομικούς δείκτες. Τέλος, η τέταρτη εργασία παρουσιάζει τα αποτελέσματα έρευνας σε Αθηναϊκό πληθυσμό πάνω στον κοινωνικό εθελοντισμό σε δύσκολες περιόδους για την κοινωνία και την οικογένεια.

Αυτοκτονική συμπεριφορά ατόμων σε περίοδο οικονομικής κρίσης. Αντιλήψεις του κοινού και προτάσεις τρόπων πρόληψης

Α.-Β Ρήγα, Θ. Θεοδοσίου*

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η αυτοκτονία είναι ένα σύνθετο σοβαρό πρόβλημα της δημόσιας υγείας. Τα άτομα που φθάνουν μέχρι την αυτοκαταστροφή τους βρίσκονται σε απελπιστικό συναισθηματικό αδιέξοδο. Τα μέλη της οικογένειάς τους αισθάνονται ανήμπορα, ανίκανα να βοηθήσουν. Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζονται αποτελέσματα έρευνας πεδίου στην περιοχή της πρωτεύουσας, η

οποία διερεύνει το φαινόμενο της αυτοκτονικής συμπεριφοράς κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, όπου άτομα με ευαίσθητη ψυχосύνθεση βρέθηκαν σε απόγνωση και αισθανόμενοι βαθιά πικρία και θυμό αυτοκτόνησαν. Το παρόν και το μέλλον έμοιαζαν να μην έχουν νόημα για τους ίδιους, τα δε μέλη της οικογένειάς τους βιώνονται ως απόμακρο, ανίκανα να προσφέρουν βοήθεια. Οι ερωτηθέντες στην πλειοψηφία τους απαντούν ότι η αυτοκτονία συμβαίνει όταν το άτομο βρίσκεται σε δύσκολη προσωπική θέση, αλλά συμβάλλει σε αυτό η ψυχосύνθεσή του, η κοινωνικοοικονομική κατάστασή του, το άγχος και η επιθετικότητα την οποία στρέφει εναντίον του. Υποστηρίζουν επίσης, ότι η αυτοκτονική συμπεριφορά είναι σύνθετο πρόβλημα αλληλεπίδρασης γενετικών, βιοψυχολογικών, περιβαλλοντικών, οικονομικών και πολιτιστικών παραγόντων.

Η εκπαίδευση της οικογένειας σε καιρούς κρίσης - ACT/ MMME-Βίας: μικροί μεγάλοι μαζί εναντίον της βίας. Ένα πρόγραμμα πρόληψης της βίας των παιδιών

Άρ. Γιώτσα*, Π. Πρώιος

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Την τελευταία διετία, με τα φαινόμενα της κοινωνικής και οικονομικής κρίσης σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, πληθαίνουν όλο και συχνότερα δημοσιεύματα και διαμαρτυρίες για τα φαινόμενα της βίας παιδιών και ενηλίκων παγκοσμίως, με πρωταγωνιστές κυρίως μικρά παιδιά ως θύματα ή ως θύτες. Πρόσφατες έρευνες καταδεικνύουν την ανάδειξη αυτού του φαινομένου στην χώρα μας, φαινόμενο που έχει σοβαρές επιπτώσεις στην εξέλιξη, ενηλικίωση και ένταξη των παιδιών στην κοινωνία. Ο Σύλλογος Ελλήνων Ψυχολόγων (ΣΕΨ), σε συνεργασία με τον Αμερικανικό Ψυχολογικό Σύλλογο (APA), έχει αναλάβει πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση του φαινομένου της Βίας με τη δημιουργία του Προγράμματος ACT/MMME-Βίας, που αποσκοπεί στην Πρόληψη της βίας μέσω της βιωματικής εκπαίδευσης γονέων και ενηλίκων που ασχολούνται με τη διαπαιδαγώγηση και τη φροντίδα μικρών παιδιών. Το πρόγραμμα αυτό απευθύνεται σε γονείς παιδιών ηλικίας προσχολικής και σχολικής ηλικίας και στοχεύει στην εκπαίδευση των γονέων και ενηλίκων που έχουν επιφορτισθεί με την φροντίδα και τη διαπαιδαγώγησή των παιδιών. Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι η παρουσίαση του προγράμματος «ACT/ MMME-Βίας: Μικροί Μεγάλοι Μαζί Εναντίον της βίας. Ένα πρόγραμμα πρόληψης της βίας των παιδιών» στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζονται οι στόχοι και η μεθοδολογία του προγράμματος καθώς και τα πρώτα αποτελέσματα από την εφαρμογή του προγράμματος σε εκπαιδευτικούς και γονείς.

Συνεργασία σχολείου - οικογένειας στην εποχή της κρίσης: η περίπτωση των ΖΕΠ 26ου & 29ου Δημοτικών Σχολείων Αχαρνών

Ανδ. Ζεργιώτης, Μ. Πατρινόπουλος, Φ. Περρής

49η Περιφέρεια Δημοτικής Εκπαίδευσης Αττικής, 26ο Δημοτικό Σχολείο Αχαρνών, 29ο Δημοτικό Σχολείο Αχαρνών

Η εφαρμογή ενός σημαντικού καινοτόμου εκπαιδευτικού προγράμματος μέσα από τον καθορισμό Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ), που ξεκίνησε πριν από τρία περίπου χρόνια με την αξιοποίηση του αντίστοιχου Ευρωπαϊκού Προγράμματος στο πλαίσιο της Δια Βίου Μάθησης, εφαρμόζεται σε 18 Νηπιαγωγεία και Δημοτικά σχολεία της Αττικής, που βρίσκονται σε περιοχές με ιδιαίτερα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα. Σκοπός του προγράμματος είναι η αύξηση της επίδρασης της εκπαιδευτικής διαδικασίας στον ευρύτερο πληθυσμό των περιοχών αυτών, με την παροχή αναβαθμισμένων και εμπλουτισμένων υπηρεσιών εκπαίδευσης. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από την αυξημένη παροχή πόρων στα σχολεία, τη σημαντική ενίσχυση των υλικοτεχνικών τους υποδομών, την εξειδικευμένη επιμόρφωση του εκπαιδευτικού τους προσωπικού, τον εμπλουτισμό του σχολικού προγράμματος με στοχευμένες δράσεις, καθώς και την παιδαγωγική αξιοποίηση σε ευρεία κλίμακα για πρώτη φορά στην Ελλάδα του θεσμού της συνεκπαίδευσης για το σύνολο της μαθητικής τάξης. Το πρόγραμμα των ΖΕΠ στη βασική φιλοσοφία του δεν απευθύνεται μόνο στο μαθητικό πληθυσμό και δεν περιορίζεται στην ουσιαστική διαφοροποίηση και αναβάθμιση του σχολικού προγράμματος, με μοναδικό στόχο την άρση των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων και των άλλων εμποδίων στη μάθηση για το σύνολο των μαθητών, αλλά στοχεύει και στην όσο το δυνατόν πιο διευρυμένη διάχυση του εκπαιδευτικού αποτελέσματος στις οικογένειες των μαθητών και στην ευρύτερη τοπική κοινωνία, μέσα από ένα πλέγμα δράσεων και πρωτοβουλιών εκπαιδευτικού και πολιτιστικού κυρίως χαρακτήρα, με επίκεντρο τις επιλεγμένες σχολικές αυτές μονάδες. Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι η παρουσίαση των δράσεων αυτών και η

μελέτη της επίδρασης στοχευμένων εκπαιδευτικών παρεμβάσεων και άλλων εναλλακτικών προσεγγίσεων, στα συστεγαζόμενα 26ο και 29ο Δημοτικά Σχολεία στο Ολυμπιακό Χωριό της Αθήνας. Η περιοχή αυτή είναι νεοσύστατη με ιδιαίτερα χαμηλούς κοινωνικούς και οικονομικούς δείκτες, διαμορφώθηκε μέσα από μια πρωτόγνωρη διαδικασία και για το λόγο αυτό παρουσιάζει πάρα πολλές ιδιαιτερότητες όσον αφορά στην κοινωνική της δομή και διαστρωμάτωση και εμφανίζει ένα εξαιρετικά μεγάλο ποσοστό μαθητών με δυσκολίες μάθησης. Ιδιαίτερα σήμερα, στη δοκιμαζόμενη από την κρίση ελληνική κοινωνία, η οποία απειλεί ακόμα και τη συνοχή της πολλαπλά δοκιμαζόμενης οικογένειας, φαίνεται ότι στα παραπάνω σχολεία η δράση αυτή είχε ιδιαίτερα ευνοϊκά αποτελέσματα, όχι μόνο στην παροχή αναβαθμισμένων υπηρεσιών εκπαίδευσης στους μαθητές των σχολείων, αλλά και στην ανάπτυξη και στην εδραίωση ενός κλίματος συνεργασίας και εμπιστοσύνης μεταξύ οικογένειας και σχολείου, γεγονός που βάζει τις βάσεις για τη θετική αξιοποίηση αυτών των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που προσφέρει το πρόγραμμα αυτό για τη μελλοντική εξέλιξη των οικογενειών, των κατοίκων και γενικότερα της περιοχής αυτής.

Αντιλήψεις ελλήνων για τον κοινωνικό εθελοντισμό βοήθειας σε οικογένειες και άτομα στην περίοδο της οικονομικής κρίσης

I. Σ. Παναγιωτακοπούλου, *University of Cassino and South Lazio, Italy*

Ο κοινωνικός εθελοντισμός αποτελεί το κυρίαρχο σημείο του πολιτισμού μιας χώρας και τον πυρήνα δημιουργίας κοινωνικής συνείδησης για ανάληψη δράσης σε δύσκολες περιόδους με σκοπό τη βελτίωση του φυσικού, κοινωνικού και οικονομικού περιβάλλοντος της οικογένειας σε κρίση. Στην εισήγηση παρουσιάζονται τα αποτελέσματα έρευνας που πραγματοποιήθηκε το 2012 στον Αθηναϊκό πληθυσμό με ερωτηματολόγιο κλειστού τύπου ερωτήσεων σε τυχαίο δείγμα. Σε προηγούμενη έρευνα, το 2000, του Κέντρου Εξυπηρέτησης Πολιτών, οι ερωτηθέντες σε ποσοστό 61% απάντησαν ότι δεν γνώριζαν την εθελοντική προσφορά και δεν είχαν σκεφτεί να βοηθήσουν εθελοντικά συνανθρώπους τους και οικογένειες σε κρίση. Στην έρευνά μας ένα ποσοστό μεγαλύτερο του 61% εμφανίζεται να έχει έντονα συναισθήματα κοινωνικής ευαισθησίας, επιθυμία για βοήθεια ατόμων που βρίσκονται σε οικονομικό αδιέξοδο. Φαίνεται ότι η οικονομική κρίση ένωσε τις κοινωνικές ομάδες μειώνοντας τα αισθήματα εγωισμού, ατομικιστικής και ανταγωνιστικής συμπεριφοράς που κυριαρχούσε την τελευταία δεκαετία του περασμένου αιώνα. Σε αυτό βοήθησαν εκτός των ΜΜΕ, οι Λέσχες Φιλίας των Δήμων, οι οργανώσεις Πολιτών, οι εθελοντικές μη κυβερνητικές οργανώσεις κ.α. Ο εθελοντισμός είναι η απάντηση στην «παγκοσμιοποιημένη» ανθρωπότητα μέσα στην οποία το άτομο χάνει την αξία εκπροσώπησής του και την ατομικότητά του.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 18

Οι προσωπικές αξίες των εκπαιδευτικών σε κρίση

Οργανωτής/Πρόεδρος: Α. Οικονόμου, *ΑΣΠΑΙΤΕ Θεσσαλονίκης*

Συζητητής: Π. Στυρινίδης, *Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Κάθε εκπαιδευτικός διαμορφώνει μια προσωπική θεωρία για το επάγγελμά του. Στη θεωρία αυτή συνυπάρχουν οι αντιλήψεις, πεποιθήσεις, εικόνες, μεταφορές, αξίες και στάσεις του σχετικά με τους σκοπούς της εκπαίδευσης και τους ρόλους που ο ίδιος θα παίξει στο σχολείο. Η σημασία του αξιακού συστήματος, στο πλαίσιο αυτό, έγκειται στο ότι αποτελεί: α) τη βάση για τον τρόπο που ο εκπαιδευτικός αντιλαμβάνεται το πολιτισμικό περιβάλλον και προσλαμβάνει την επιστημονική γνώση και β) ένα επιμέρους σύστημα της ιδεολογίας και της κοσμοθεωρίας του, το οποίο λειτουργεί ως συνεκτικός ιστός για τα στοιχεία εκείνα που συνθέτουν την προσωπικότητά του και κατευθύνουν το έργο του. Μάλιστα, ορισμένες από αυτές τις αξίες θεωρείται ότι είναι καθοριστικής σημασίας και επηρεάζουν την προαγωγή της σχολικής μάθησης. Ο εκπαιδευτικός δεν έχει πάντα επίγνωση του αξιακού συστήματός του, τις περισσότερες φορές παραμένει σε λανθάνουσα και ασυστηματοποίητη κατάσταση. Το παρόν Συμπόσιο έρχεται να εργαστεί προς την κατεύθυνση αυτή, να βοηθήσει, δηλαδή, ώστε να καταστεί η αξιακή τοποθέτηση του εκπαιδευτικού συνειδητή και συστηματική, ώστε να είναι δυνατή η χρήση αυτής της τοποθέτησης, από τον ίδιο, ως πλαισίου για την ανάλυση της εκπαιδευτικής πραγματικότητας και την επίλυση των προβληματικών καταστάσεων που αντιμετωπίζει στο επάγγελμά του. Παρουσιάζονται τέσσερις εμπειρικές έρευνες, με υποκειμε-

να εκπαιδευτικούς ή μελλοντικούς εκπαιδευτικού από την Ελλάδα, τη Σερβία και την Κύπρο, οι οποίες διερευνούν τις προσωπικές αξίες τους χρησιμοποιώντας μάλιστα το ίδιο εργαλείο μέτρησης. Η συζήτηση των ευρημάτων θα οδηγήσει σε χρήσιμα συμπεράσματα, με δεδομένο ότι στη μέτρηση των αξιών αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία από την παιδαγωγική έρευνα, αφού η διάγνωση της ύπαρξής τους τροφοδοτεί με στοιχεία τον σχεδιασμό των προγραμμάτων για την εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, αλλά και εμπλουτίζει τον αντίστοιχο επιστημονικό τομέα. Στη συζήτηση θα δοθεί η ευκαιρία στους συμμετέχοντες να συγκρίνουν τα αποτελέσματά τους με αυτά παλαιότερων ερευνών, πριν από το ξέσπασμα της σημερινής κρίσης, και να εντοπίσουν πιθανές αλλαγές στα αξιακά συστήματα των, Ελλήνων κυρίως, εκπαιδευτικών.

Διερεύνηση των προσωπικών αξιών των σπουδαστών του ετήσιου προγράμματος παιδαγωγικής κατάρτισης της ΑΣΠΑΙΤΕ Θεσσαλονίκης (2012-2013)

Α. Οικονόμου, Μ. Γεωργιάδης, Γ. Μενεξές

ΑΣΠΑΙΤΕ, Γραφείο Σχολικών Συμβούλων Νομού Χαλκιδικής

Σκοπός της εργασίας είναι η διερεύνηση, μέσω ερωτηματολογίου-εργαλείου, του δομικού συστήματος των προσωπικών αξιών που χαρακτηρίζουν τους υποψήφιους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι φοιτούν κατά το τρέχον ακαδημαϊκό έτος (2012-2013) στο Ετήσιο Πρόγραμμα Παιδαγωγικής Κατάρτισης (ΕΠΠΑΙΚ) της Ανώτατης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (ΑΣΠΑΙΤΕ) Θεσσαλονίκης. Στην επεξεργασία των δεδομένων, μέσω Πολυδιάστατων μεθόδων Στατιστικής Ανάλυσης, διερευνήθηκε η εξωτερική και εσωτερική δομή του εργαλείου μέτρησης των αξιών. Επίσης, μέσω της Ιεραρχικής Ανάλυσης σε Συστάδες, δημιουργήθηκε τυπολογία των σπουδαστών-εκπαιδευτικών και προσδιορίστηκε το προφίλ της κάθε ομάδας-συστάδας. Η ερμηνεία των δεδομένων επιτρέπει τον προσδιορισμό του σταδίου της προσωπικής και ηθικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών σε ένα κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο που διανύει περίοδο κρίσης. Τα εν λόγω δεδομένα τροφοδοτούν το σώμα της γνώσης για την αξιακή διάσταση της προσωπικότητας των εκπαιδευτικών, αλλά και τη διαδικασία διαμόρφωσης των προγραμμάτων εκπαίδευσής τους, ώστε τα τελευταία να ανταποκρίνονται στις κοινωνικές ανάγκες. Επιπροσθέτως, τα στοιχεία της παρούσης έρευνας ενσωματώνονται στα ερευνητικά δεδομένα που έχουν προκύψει κατά τα ακαδημαϊκά έτη 2006-2007 και 2008-2009 και συγκρίνονται με αυτά, προσδίδοντας έτσι σε αυτήν ένα διαχρονικό χαρακτήρα.

The values of future Serbian teachers

Μ. Marušić¹, Ζ. Pavlović²

¹Institute for Educational Research, Belgrade, ²University of Belgrade

Values can be defined as relatively stable criteria for choosing our goals and our conduct; activities, characteristics and principles that people consider important and worth trying to achieve. Research results indicate that values are better predictors of professional behaviour than personality traits. This research is a replica of the research conducted in Greece, on the sample of future subject teachers (Menexes et al., 2009). The questionnaire contains a comprehensive list of 80 terms (values) that need to be assessed on a five-point Likert scale. The next task is to rank the most important values from the list. The sample consisted of university students – future subject teachers (N=167) from Serbia. The results were attained by descriptive statistical analysis, Mann Whitney U test, factor analysis and hierarchical cluster analysis. The findings of our research point that there are three values ranked much higher than others in the majority of cases: health (31%), family (17%) and love (8%). In the group of second most important values, the most frequent were the same: family (19%), health (13%) and love (11%). When the corpus of the three most important values is used as a criterion for cluster analysis, all except one case belong to a single cluster. We thus conclude that the system of values is homogenous in our sample. The phenomena valued least by future teachers refer to those connected with national characteristics and preserving tradition: the flag, religion, homeland and conservatism. This can be an indication that students are dedicated mostly to creating conditions for the future family life and focused on more basic needs, such as their own well-being, good health and love. Further, it cannot be expected that the next generation of teachers would strive to create in their pupils a positive perception of their national and religious origin.

Οι προσωπικές αξίες των εκπαιδευτικών και η σημασία τους

Κ. Σίγκας¹, Γ. Μενεξές², Μ. Γεωργιάδης³

¹ΑΣΠΑΙΤΕ Θεσσαλονίκης, ²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης,

³Γραφείο Σχολικών Συμβούλων Νομού Χαλκιδικής

Ο εκπαιδευτικός είναι ένας επαγγελματίας και ταυτόχρονα ένα πρόσωπο με αξίες, πιστεύω, γνώση, στάσεις και πεποιθήσεις για τον επαγγελματικό ρόλο που ασκεί. Στο σύγχρονο σχολείο, η συμπεριφορά, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του καθορίζονται ως ένα βαθμό από τους μαθητές, γονείς, συναδέλφους, προϊσταμένους και πολιτικούς, αλλά και από την ερμηνεία που δίνει ο εκπαιδευτικός στο έργο του, ή αλλιώς με το τι θεωρεί ο ίδιος ως πρωταρχικό σκοπό της επαγγελματικής δραστηριότητάς του, δηλαδή με το αξιακό σύστημα που διέπει την προσωπικότητά του και αποτελεί το υπόβαθρο, πάνω στο οποίο διαμορφώνονται οι στάσεις του και από το οποίο τροφοδοτούνται οι διαθέσεις και, κυρίως, η επαγγελματική συμπεριφορά του. Στο πλαίσιο αυτό, στην παρούσα έρευνα διερευνώνται οι προσωπικές αξίες των εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης στην κεντρική Μακεδονία και αναδεικνύονται οι άξονες στους οποίους διακρίνονται οι αξίες αυτές. Στην έρευνα συμμετείχαν 117 εκπαιδευτικοί τεχνικών ειδικοτήτων που υπηρετούν σε ΕΠΑ.Λ. και ΕΠΑ.Σ. της κεντρικής Μακεδονίας και για τη συλλογή των εμπειρικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο των 80 προσωπικών αξιών των Οικονόμου, Μενεξέ, Γεωργιάδη (2010). Οι δέκα σημαντικότερες αξίες που προέκυψαν είναι η Αξιοπρέπεια, η Ελευθερία, η Υγεία, η Δικαιοσύνη, η Τιμιότητα, η Αγάπη, η Ειρήνη, ο Σεβασμός, η Οικογένεια και η Υπευθυνότητα. Η παραγοντική ανάλυση ανέδειξε επτά παράγοντες με σημαντικότερους τους εξής τρεις: 1) τον άξονα των ενδοπροσωπικών αξιών που αιτιολογεί το 26,6% της ολικής διακύμανσης και χαρακτηρίζεται κυρίως από τις αξίες Δικαιοσύνη, Αυτοέλεγχο, Αυτοεκτίμηση, Εσωτερική Αρμονία, Ασφάλεια και Συγχώρεση, και αποτελεί την κεντρική διάσταση του αξιακού συστήματος του δείγματος των εκπαιδευτικών, 2) τον άξονα με τις αξίες των διαπροσωπικών σχέσεων (Φιλαλήθεια, Τιμιότητα και Συναδελφικότητα, εξηγεί το 4,4%) και 3) τον άξονα με τις πανανθρώπινες αξίες (Ελευθερία, Ειρήνη και Περιβάλλον, ο οποίος εξηγεί το 3,1% της ολικής διακύμανσης).

Ψυχομετρικές ιδιότητες και ιεράρχηση των παραγόντων του ερωτηματολογίου προσωπικών αξιών

Π. Σταυρινίδης¹, Α. Οικονόμου²

¹Πανεπιστήμιο Κύπρου, ²ΑΣΠΑΙΤΕ Θεσσαλονίκης

Σε αυτή την έρευνα ο στόχος ήταν να διερευνηθεί η παραγοντική δομή, η εσωτερική συνέπεια, καθώς και η ιεράρχηση των παραγόντων στο ερωτηματολόγιο προσωπικών αξιών. Στην έρευνα συμμετείχαν 300 προπτυχιακοί φοιτητές του Πανεπιστημίου Κύπρου, οι οποίοι συμπλήρωσαν το σχετικό ερωτηματολόγιο. Από την διερευνητική ανάλυση παραγόντων με περιστροφή *direct oblimin* προέκυψαν πέντε παράγοντες που περιγράφουν αξίες όπως η αγάπη, η υγεία και η οικογένεια, αλλά, επίσης, και πανανθρώπινες αξίες και αξίες που διέπουν τις διαπροσωπικές σχέσεις. Όλοι οι παράγοντες είχαν ιδιοτιμή μεγαλύτερη της μονάδας, η αξιοπιστία των παραγόντων (Cronbach's alpha) κυμαινόταν από 0.60 έως 0.80, και η συνολική διακύμανση του ερωτηματολογίου που ερμηνεύεται από τους παράγοντες αυτούς είναι 53%. Τα στοιχεία αυτά προσφέρουν ικανοποιητικές ενδείξεις ως προς την εγκυρότητα, την αξιοπιστία και την εννοιολογική δομή του ερωτηματολογίου ως εργαλείου ανίχνευσης των προσωπικών αξιών. Στο συμπόσιο, θα παρουσιαστούν αναλυτικά οι ψυχομετρικές ιδιότητες του εργαλείου και η ιεράρχηση των παραγόντων και τα αποτελέσματα θα συζητηθούν μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο θεωρητικής και εφαρμοσμένης αναγκαιότητας για την συγχρονική και διαχρονική μέτρηση των προσωπικών αξιών σε περιόδους κοινωνικής και οικονομικής κρίσης.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΓΝΩΣΤΙΚΗΣ-ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ**Γνωστικοί και γλωσσικοί παράγοντες στην ανάπτυξη της κατανόησης και της παραγωγής του γραπτού λόγου**Οργανωτές/Πρόεδροι: Φ. Πολυχρόνη, Π. Ρούσσος, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*Συζητήτρια: Α. Φιλιππάτου, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Η κατανόηση και η παραγωγή του γραπτού λόγου αποτελούν δύο βασικά συστατικά της ικανότητάς μας να επεξεργαζόμαστε γενικότερα τη γλώσσα και ειδικότερα τον γραπτό λόγο, ο οποίος είναι και ο κυρίαρχος στις εγγράμμες κοινωνίες. Σημαντικά θεωρητικά μοντέλα υποστηρίζουν ότι ένα σύνολο γνωστικών και γλωσσικών παραγόντων εμπλέκονται τόσο στη διαδικασία της κατανόησης όσο και στη διαδικασία της παραγωγής κειμένου. Ωστόσο, ο ακριβής ρόλος τους καθώς και ο τρόπος με τον οποίον αλληλεπιδρούν δεν έχουν ακόμα σαφώς προσδιορισθεί. Το συμπόσιο παρουσιάζει τα πρώτα ευρήματα ενός ερευνητικού προγράμματος που χρηματοδοτήθηκε από το Πανεπιστήμιο Αθηνών και διερεύνησε τους παράγοντες που συμβάλλουν στην ανάπτυξη της κατανόησης και της παραγωγής κειμένου από μαθητές Δημοτικού. Η πρώτη ανακοίνωση (Τάνταρος και συν.) παρουσιάζει το εννοιολογικό πλαίσιο και τα θεωρητικά μοντέλα στα οποία βασίστηκε η έρευνα. Η δεύτερη ανακοίνωση (Πολυχρόνη και συν.) παρουσιάζει τα αποτελέσματα της διερεύνησης της συμβολής βασικών δεξιοτήτων της ανάγνωσης και γνωστικών παραγόντων στην κατανόηση κειμένου. Η τρίτη ανακοίνωση (Ράλλη και συν.) διερευνά τη συμβολή των γνωστικών και γραφοκινητικών παραγόντων στην παραγωγή του γραπτού λόγου και ειδικότερα στην κειμενική οργάνωση και στην επεξεργασία του γραπτού λόγου. Στην τέταρτη ανακοίνωση (Διακογιώργη και συν.) παρουσιάζονται ευρήματα από τη διερεύνηση της σχέσης γλωσσικών δεξιοτήτων με την παραγωγή του γραπτού λόγου και ειδικότερα με τα κριτήρια συνοχής και συνεκτικότητας. Τα αποτελέσματα της μελέτης αναμένεται να ενισχύσουν τα πορίσματα της μέχρι τώρα έρευνας στον τομέα αυτό καθώς και να δημιουργήσουν προοπτικές εφαρμογής στα πεδία που σχετίζονται με τη χρήση του γραπτού λόγου.

Η κατανόηση και η παραγωγή του γραπτού λόγου: θεωρητικά δεδομένα και προβληματισμοίΣ. Τάνταρος¹, Φ. Πολυχρόνη¹, Α. Μ. Ράλλη¹, Κ. Διακογιώργη², Π. Ρούσσος^{1*}¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Πανεπιστήμιο Πατρών

Η κατανόηση και η παραγωγή του λόγου αποτελούν δύο βασικά συστατικά της ικανότητάς μας να επεξεργαζόμαστε γενικότερα τη γλώσσα και ειδικότερα το γραπτό λόγο, ο οποίος είναι και ο κυρίαρχος στις εγγράμμες κοινωνίες. Σημαντικά θεωρητικά μοντέλα (Hayes & Flower, 1980, Kellogs, 1996, Snow, 2002, Dockrell, 2011) υποστηρίζουν ότι ένα σύνολο παραγόντων γνωστικών, γλωσσικών και συναισθηματικών εμπλέκονται τόσο στη διαδικασία της κατανόησης όσο και στη διαδικασία της παραγωγής κειμένου. Ωστόσο, ο ακριβής ρόλος αυτών των παραγόντων, καθώς και ο τρόπος με τον οποίον αλληλεπιδρούν, δεν έχουν ακόμα προσδιορισθεί με επαρκή και σαφή τρόπο. Επιπλέον, παρότι δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η κατανόηση και η παραγωγή του λόγου δεν είναι άσχετες μεταξύ τους διαδικασίες, ο τρόπος με τον οποίον συνδέονται, έχει αποτελέσει το ενδιαφέρον ενός μικρού αριθμού ερευνών, κυρίως προσανατολισμένων στη συσχέτιση της ποιότητας του κειμένου που παράγουν τα παιδιά με διαφορετικά επίπεδα κατανόησης του (Cain, 2003). Στην παρουσίαση αυτή, στόχος της οποίας είναι η θεωρητική πλαισίωση των εργασιών που ακολουθούν, συζητούνται τα εννοιολογικά μοντέλα της κατανόησης και της παραγωγής του γραπτού λόγου, παρουσιάζονται τα πρόσφατα δεδομένα στο χώρο αυτόν και αναδεικνύονται προβληματισμοί σχετικά με τις δυνατότητες εντοπισμού και αποδοτικότερης μελέτης των παραγόντων που εμπλέκονται στην διαδικασία αυτή.

Διερεύνηση γνωστικών και αναγνωστικών παραγόντων που συμβάλλουν στην κατανόηση του γραπτού λόγουΦ. Πολυχρόνη^{1*}, Π. Ρούσσος¹, Κ. Διακογιώργη², Α. Ράλλη¹, Σ. Τάνταρος¹¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Πανεπιστήμιο Πατρών

Η κατανόηση του γραπτού λόγου είναι μια από τις βασικές συνιστώσες της αποτελεσματικής μαθησιακής διαδικασίας και το ζητούμενο της αναγνωστικής διαδικασίας καθώς μέσω της κατανόησης του γραπτού και του προφορικού λόγου συντελείται η μάθηση. Πρόκειται για μια ιδιαίτερα σύνθετη και δυναμική διαδικασία που εξαρτάται από τις γλωσσικές, λεξιλογικές

και πραγματολογικές γνώσεις του αναγνώστη και από την αναπαράσταση που έχει σχηματίσει για το κείμενο συνολικά. Ιδίαιτα η κατανόηση σε επίπεδο πρότασης ή κειμένου επιτυγχάνεται με την εις βάθος επεξεργασία των πληροφοριών στην οποία συνεισφέρουν παράγοντες χαμηλής και υψηλής τάξης. Η παρούσα μελέτη έχει στόχο να διερευνήσει τη συνεισφορά βασικών δεξιοτήτων της ανάγνωσης και γνωστικών παραγόντων στην κατανόηση κειμένων σε μαθητές Δημοτικού. Το δείγμα αποτέλεσαν 178 μαθητές (74 αγόρια και 114 κορίτσια) Γ', Δ' και Ε' Δημοτικού από οκτώ δημοτικά σχολεία της Αττικής. Για την αξιολόγηση της κατανόησης ζητήθηκε από τους μαθητές να διαβάσουν 3 κείμενα, ένα αφηγηματικό και 2 πραγματολογικά από το Τεστ Ανάγνωσης (ΤΕΣΤ-Α) και να απαντήσουν σε ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής. Επιπλέον, στους μαθητές χορηγήθηκαν ατομικές δοκιμασίες αξιολόγησης βασικών δεξιοτήτων ανάγνωσης, ευχέρειας, λεξιλογίου, μνήμης και μορφοσυντακτικής επίγνωσης. Οι αρχικές αναλύσεις έδειξαν ότι το εκφραστικό λεξιλόγιο, οι δείκτες μορφοσυντακτικής επίγνωσης, η μνήμη εργασίας και το εύρος προσοχής ήταν προβλεπτικοί παράγοντες της κατανόησης. Ειδικότερα το λεξιλόγιο και η μορφοσυντακτική επίγνωση ήταν οι παράγοντες που προέβλεπαν συστηματικά την κατανόηση και στις τρεις τάξεις του Δημοτικού. Επιπλέον, παρατηρήθηκε ότι διαφορετικοί παράγοντες προέβλεπαν το αφηγηματικό και το πραγματολογικό κείμενο. Θα συζητηθεί η σημασία των αποτελεσμάτων για την ανάπτυξη της κατανόησης στις ηλικιακές αυτές ομάδες και για την ενίσχυση μαθητών με δυσκολίες στην κατάκτηση της ικανότητας κατανόησης.

Διερεύνηση γνωστικών και γραφοκινητικών παραγόντων που συμβάλλουν στην επεξεργασία και παραγωγή του γραπτού λόγου

Α. Μ. Ράλλη,¹ Κ. Διακογιώργη², Π. Ρούσσο¹, Φ. Πολυχρόνη^{1*}, Σ. Τάνταρος¹

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Πανεπιστήμιο Πατρών

Η παραγωγή του γραπτού λόγου σχετίζεται με την ικανότητα των μαθητών να επεξεργάζονται και να χειρίζονται τη γραπτή γλώσσα, επιτρέποντάς τους να εκφράζουν σκέψεις και συναισθήματα, και να επικοινωνούν με τους άλλους. Γι' αυτό το λόγο βρίσκεται στον πυρήνα της μαθησιακής διαδικασίας. Η παραγωγή του γραπτού λόγου αποτελεί μια σύνθετη και δύσκολη διαδικασία για τους μαθητές στην οποία εμπλέκονται ένα σύνολο γνωστικών, γλωσσικών, και γραφοκινητικών παραγόντων. Ωστόσο, ενώ αυτοί οι παράγοντες που υποστηρίζουν το γραπτό λόγο έχουν αποτελέσει το επίκεντρο αρκετών ερευνών, δεν υπάρχει ένα και μοναδικό μοντέλο της ανάπτυξης του γραπτού λόγου που να προσφέρει μια ανάλυση του τρόπου με τον οποίον οι παραπάνω παράγοντες συμβάλλουν σ' αυτήν. Η παρούσα μελέτη έχει στόχο να διερευνήσει τη συμβολή των γνωστικών και γραφοκινητικών παραγόντων στην παραγωγή του γραπτού λόγου σε μαθητές Δημοτικού. Το δείγμα αποτέλεσαν 178 μαθητές Γ', Δ' και Ε' Δημοτικού. Η αξιολόγηση πραγματοποιήθηκε ως προς δύο συνιστώσες: (α) την παραγωγή του γραπτού λόγου (την κειμενική οργάνωση) και (β) την επεξεργασία του γραπτού λόγου. Ως προς την παραγωγή του γραπτού λόγου ζητήθηκε από τους μαθητές να γράψουν μια ιστορία με τη βοήθεια τεσσάρων εικόνων. Η επεξεργασία του γραπτού λόγου αξιολογήθηκε με 2 δοκιμασίες: (α) τη δοκιμασία αποκατάστασης αποδομημένης πρότασης όπου έπρεπε να τοποθετήσουν στη σωστή θέση λέξεις και να συνθέσουν μια νοηματικά σωστή πρόταση και (β) τη δοκιμασία αποδομημένου κειμένου όπου τους ζητήθηκε να τοποθετήσουν στη σωστή θέση προτάσεις και να συνθέσουν μια νοηματικά σωστή παράγραφο. Επιπλέον, οι μαθητές αξιολογήθηκαν ως προς τις δεξιότητες της προσοχής, της μνήμης, καθώς και τις γραφοκινητικές τους δεξιότητες. Οι αναλύσεις έδειξαν ότι η προσοχή, η μνήμη και οι γραφοκινητικές δεξιότητες, ήταν προβλεπτικοί παράγοντες της παραγωγής του γραπτού λόγου τόσο ως προς την κειμενική οργάνωση όσο και ως προς την επεξεργασία του γραπτού λόγου, με διαφορετικό τρόπο στις τρεις τάξεις του Δημοτικού. Τα αποτελέσματα θα συζητηθούν ως προς τις περαιτέρω θεωρητικές και εκπαιδευτικές προεκτάσεις τους για την παραγωγή του γραπτού λόγου.

Διερεύνηση γλωσσικών παραγόντων που συμβάλλουν στην επεξεργασία και στην παραγωγή του γραπτού λόγου

Κ. Διακογιώργη¹, Α. Μ. Ράλλη², Π. Ρούσσο², Φ. Πολυχρόνη^{2*}, Σ. Τάνταρος²

¹Πανεπιστήμιο Πατρών, ²Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τα ευρήματα της έρευνας πάνω την ανάπτυξη του γραπτού λόγου εφιστούν την προσοχή στην ανάγκη για περισσότερη έρευνα στον τομέα με έμφαση στην κατασκευή εργαλείων πρόβλεψης και αξιολόγησής του γραπτού λόγου (βλ. MacArthur, Graham

& Fitzgerald, 2006). Στην παρούσα έρευνα, διερευνάται, μέσα από τη χορήγηση ατομικών δοκιμασιών αξιολόγησης, η συμβολή ενός συνόλου γλωσσικών δεξιοτήτων σχετικών με το λεξιλόγιο, την αναγνωστική ευχέρεια, την κατανόηση και τη μορφοσυντακτική οργάνωση στην επεξεργασία και στην παραγωγή του γραπτού λόγου (βλ. προηγούμενη ανακοίνωση για την περιγραφή των δοκιμασιών). Διευκρινίζεται εδώ ότι η παραγωγή του γραπτού λόγου αξιολογήθηκε με βάση δύο κριτήρια: 1) το κριτήριο της «συνοχής» που αφορά στη χρήση των γλωσσικών μέσων απαραίτητων για την εισαγωγή και τη διατήρηση των αντικειμένων αναφοράς στην αφήγηση, την αναφορά στο χρονικό και στο χωρικό πλαίσιο και 2) το κριτήριο της «συνεκτικότητας» που αφορά στην αλληλουχία των σημασιών μέσα στο κείμενο αξιολογούμενη από τον αριθμό και τη σειρά των επεισοδίων μέσα στην αφήγηση, από την αναφορά των βασικών πληροφοριών για κάθε εικόνα, από την ύπαρξη άσχετων πληροφοριών). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, ενώ σχεδόν όλοι οι γλωσσικοί παράγοντες που ελέγχθηκαν, βρέθηκαν να έχουν υψηλή συσχέτιση με την επίδοση των παιδιών στις παραπάνω δοκιμασίες, μόνον οι δεξιότητες τους στην μορφοσυντακτική οργάνωση αποτέλεσαν προβλεπτικό παράγοντα της επίδοσής τους στις δοκιμασίες της επεξεργασίας του γραπτού λόγου όπως και στην δοκιμασία της παραγωγής του γραπτού λόγου αλλά συστηματικά μόνο σε σχέση με το κριτήριο της συνοχής. Αυτό ήταν αναμενόμενο, αφού η συνεκτικότητα αναφέρεται στην κατασκευή ενός δικτύου ιεραρχικών και αιτιακά συνδεδεμένων δομικών μονάδων μέσα στο κείμενο το οποίο δεν διασφαλίζεται παρά μόνον μερικώς από δεξιότητες μορφοσυντακτικής οργάνωσης. Θα συζητηθούν οι παιδαγωγικές προεκτάσεις αυτών των ευρημάτων σε σχέση με το είδος των γραπτών δραστηριοτήτων στην τάξη που μπορούν να ευνοήσουν την ανάπτυξη και την καλλιέργεια του γραπτού λόγου στα παιδιά.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 21

Ενταξιακή και εκπαιδευτική πολιτική

Προεδρείο: Α. Δαβάζογλου, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Α. Γενά, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η κρίση χρέους και η πολιτική της ενταξιακής εκπαίδευσης στην Ελλάδα: απολείπειν ο Θεός Αντώνιον;

Ε. Ντεροπούλου-Ντέρου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Το κεντρικό ερώτημα από την παρούσα κριτική προσέγγιση της ενταξιακής εκπαιδευτικής πολιτικής στην Ελλάδα αναδύεται από τη συσχέτιση της κρίσης χρέους με τη σχεδιαζόμενη και παρεχόμενη ενταξιακή εκπαίδευση. Η εκπαιδευτική πολιτική εξετάζεται στο πλαίσιο εντοπισμού του αποκλεισμού, που αποτελεί θεμελιώδη εννοιολογική αρχή της ενταξιακής σκέψης. Ο βασικός προβληματισμός σχετίζεται με την απουσία ενταξιακού εκπαιδευτικού οράματος στο σχεδιασμό και στην άσκηση μιας νεοφιλελεύθερης εκπαιδευτικής πολιτικής, όπου η κρίση χρέους διαχειρίζεται ως αφορμή για την απομάκρυνσή της από την επίτευξη των στόχων της ενταξιακής εκπαίδευσης. Η οικονομική κρίση αποτελεί ένα σύγχρονο παράδειγμα στο οποίο ο διακηρυκτικός πολιτικός λόγος υπέρ της ένταξης φαίνεται να απογυμνώνεται από τις προφάσεις του. Το θολό και υπό αμφισβήτηση όραμα της ενταξιακής εκπαιδευτικής πολιτικής στην Ελλάδα στην προ κρίσης χρέους εποχή, μετατρέπεται στη μετά κρίσης χρέους περίοδο σε διαχειριστικό πρόβλημα *εξορθολογισμού* δαπανών. Η αποπολιτικοποίηση και η απογύμνωση της εκπαίδευσης από τις αξίες του ουμανισμού και της αποδοχής της διαφορετικότητας είναι ορισμένες από τις επιπτώσεις του οικονομικά πληττόμενου νεοφιλελεύθερου πολιτικού σκηνικού στην Ελλάδα.

Ένταξη παιδιών με αναπηρίες στο κυπριακό εκπαιδευτικό σύστημα: προβλήματα και δυσκολίες σύμφωνα με την εμπειρία μιας μητέρας της επαρχίας

Γ. Κωνσταντινίδης*, Ε. Φτιάκα

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σκοπός της παρούσας μελέτης περίπτωσης ήταν η διερεύνηση του βαθμού στον οποίο συμμετέχουν οι γονείς στη λήψη σχετικών με το παιδί τους αποφάσεων. Εστίασαμε σε μια μητέρα παιδιού με αναπηρία σε αγροτικό σχολείο της Επαρχίας. Διερευνήθηκαν οι απόψεις και στάσεις της ως προς το κυπριακό εκπαιδευτικό σύστημα, σύμφωνα με τις εμπειρίες που αποκομίζει από την εφαρμογή του θεσμού της ένταξης. Γίνεται προσπάθεια να αναδειχτούν οι εμπειρίες αυτές με τρόπο που

να εμπλουτίζουν τα δεδομένα που ήδη υπάρχουν γύρω από την εκπαίδευση των ανάπηρων παιδιών. Τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν ήταν: (α) σε ποιο βαθμό είναι ενήμερη η οικογένεια για τον «Περί Αγωγής και Εκπαίδευσης Παιδιών με Ειδικές ανάγκες» Νόμο του 1999, και (β) ποια προβλήματα ή δυσκολίες προκύπτουν από την πρακτική του εφαρμογή με βάση την εμπειρία της μητέρας; Οι εμπειρίες καταγράφηκαν μέσα από ημι-δομημένη συνέντευξη. Επίσης, έγινε παρατήρηση του παιδιού στο σχολικό πλαίσιο, για διασταύρωση των ισχυρισμών και πληροφοριών που παρέθεσε η μητέρα. Φάνηκε ότι η ενημέρωση των γονέων παιδιών με αναπηρίες αναφορικά με θέματα ένταξης και πρόνοιες της νομοθεσίας είναι ανύπαρκτη. Αναλαμβάνουν να πληροφορηθούν από μόνοι τους γι' αυτά τα θέματα. Επίσης, προκύπτει ότι όταν η διεύθυνση του σχολείου στο οποίο φοιτά το παιδί με αναπηρία δρα προληπτικά ή προσπαθεί να στηρίξει τις προσπάθειες της οικογένειας και να συνεργαστεί μαζί της, τότε τα οφέλη της ένταξης είναι πιο εμφανή. Τέλος, μείζονος σημασίας ήταν η αποδοχή του παιδιού από συνομήλικους και εκπαιδευτικούς. Συμπερασματικά, η συμμετοχή της μητέρας στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων μπορεί να μην ενθαρρύνθηκε στη συγκεκριμένη περίπτωση, ωστόσο βρήκε τους τρόπους και τους μηχανισμούς να προωθήσει ικανοποιητικά τα αιτήματα και τις διεκδικήσεις που έθεσε προς όφελος του παιδιού της.

Πρόδρομα στοιχεία διαταραχών μάθησης σε ενήλικες κρατούμενους και ψυχασθενείς.

Συγκριτική μελέτη δεδομένων δύο ερευνών

Β. Ζακοπούλου^{1*}, Β. Μαυρέας²

¹ΑΤΕΙ Ηπείρου, ²Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Άτομα με αναπτυξιακές διαταραχές μάθησης εκδηλώνουν συναισθηματικές και δυσκολίες συμπεριφοράς σε ποσοστό κλίμακας από 10% έως 58%, συγκριτικά με άτομα τα οποία δεν αντιμετωπίζουν μαθησιακές δυσκολίες. Η διερεύνηση των συνοδών χαρακτηριστικών των διαταραχών μάθησης αναδεικνύει τη σημαντικότητα μελέτης της συνεκδήλωσής τους ως προς: i) την εκδήλωση προβλημάτων σε εκτελεστικές συμπεριφορές, ii) την εκδήλωση συναισθηματικών διαταραχών και, iii) τη συνέχιση εκδήλωσης του συνόλου των προβλημάτων στην εφηβική και ενήλικη ζωή με μορφές παραβατικής ή ψυχικά διαταραγμένης συμπεριφοράς. Στόχος της παρούσας μελέτης είναι η παρουσίαση και η διερεύνηση του βαθμού στον οποίο, οι διαταραχές μάθησης κατά τη σχολική και εφηβική ηλικία αποτελούν πρόδρομες ενδείξεις εκδήλωσης παραβατικών συμπεριφορών και ψυχικών διαταραχών, κατά την ενήλικη ζωή. Ως μέθοδοι έρευνας επελέγησαν: η δομημένη συνέντευξη με χορήγηση ερωτηματολογίου σε 117 ενήλικες κρατούμενους στα σωφρονιστικά καταστήματα των πόλεων Ιωαννίνων, Κέρκυρας και Βόλου και η αναδρομική μελέτη ψυχιατρικών ιστορικών ψυχικά ασθενών ενηλίκων, στην Ψυχιατρική Κλινική του Παν/κού Νοσ/μείου Ιωαννίνων. Κατά τη στατιστική ανάλυση μελετήθηκε ο βαθμός συσχέτισης των μεταβλητών: οικογενειακό περιβάλλον, συνθήκες φοίτησης, ακαδημαϊκή επίδοση, ειδικές αναπτυξιακές μαθησιακές και ψυχοσυναισθηματικές διαταραχές κατά τη σχολική και εφηβική ηλικία, με: παραβατική συμπεριφορά και ψυχική διαταραχή. Η ανάλυση των δεδομένων των δύο ερευνών ανέδειξε υψηλή στατιστική σημαντικότητα: i) συνεκδήλωσης παραγόντων στο profile ατόμων με παραβατική συμπεριφορά και ψυχικές διαταραχές: διαδικασία φοίτησης, οικογενειακό περιβάλλον, ψυχοσυναισθηματικές, κοινωνικές και αναπτυξιακές διαταραχές κατά τη σχολική και εφηβική τους ηλικία, ii) αλληλεπίδρασης των παραγόντων μεταξύ τους, iii) συσχέτισης διαταραχών μάθησης και συγκεκριμένων αδικημάτων και ψυχικών διαταραχών. Η συμβολή των δύο ερευνών έγκειται στην ανάδειξη ενός πλαισίου «συνοχής» και «συνέχειας» της εκδήλωσης των διαταραχών μάθησης κατά τη σχολική και εφηβική ηλικία στο profile ενηλίκων με παραβατική συμπεριφορά και ψυχικές διαταραχές.

Η μετάβαση από τη σχολική ζωή στην αυτόνομη διαβίωση

Ελ. Σάλμοντ¹, Αρ. Παπαδημητρίου^{*2}

¹Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ²Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η παρούσα έρευνα διερεύνησε τα επίπεδα αυτονομίας ατόμων με νοητική καθυστέρηση, τελειοφοίτων Ε.Ε.Ε.Κ. Σκοπός ήταν η αξιολόγηση της ετοιμότητας τους για αυτόνομη ζωή μετά τον συγκεκριμένο κύκλο σπουδών. Το δείγμα αποτελούταν από 16 άτομα (11 άντρες και 5 γυναίκες), ηλικίας 18 και 19 ετών με ήπια και μέτρια νοητική καθυστέρηση. Για την έρευνα χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα «Αυτονομίας» από την ελληνική προσαρμογή του εργαλείου «Arc – Self-Determination

Scale». Η κλίμακα εξετάζει 6 διαστάσεις αυτονομίας: «ρουτίνα προσωπικής φροντίδας και λειτουργίες προσανατολισμένες προς την οικογένεια», «αλληλεπίδραση με το περιβάλλον», «ψυχαγωγικός και ελεύθερος χρόνος», «εμπλοκή και αλληλεπίδραση στην κοινότητα», «μετασχολικές κατευθύνσεις», και «προσωπική έκφραση». Τα επίπεδα αυτονομίας βρέθηκαν σχετικά χαμηλά αλλά παρόμοια με προηγούμενες έρευνες σε συγκρίσιμους πληθυσμούς στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Ιδιαίτερα χαμηλά ήταν τα σκορ σε δηλώσεις στους τομείς της επαγγελματικής αποκατάστασης, της ψυχαγωγίας, και των οικονομικών συναλλαγών. Παρόλο που οι άντρες του δείγματος είχαν υψηλότερα σκορ σε όλες τις υποκλίμακες εκτός της «εμπλοκής και αλληλεπίδρασης με την κοινότητα», στατιστικά σημαντική διαφορά βρέθηκε μόνο για τις μετασχολικές κατευθύνσεις. Αντίστοιχα, τα άτομα με ήπια νοτική υστέρηση σκόραραν υψηλότερα σε όλες τις διαστάσεις εκτός της «εμπλοκής και αλληλεπίδρασης στην κοινότητα» και η διαφορά κρίθηκε στατιστικά σημαντική μόνο για τις μετασχολικές κατευθύνσεις σε συμφωνία με προηγούμενα ευρήματα. Φαίνεται λοιπόν ότι οι τελειόφοιτοι Ε.Ε.Ε.Κ. του δείγματος δεν υστερούν σημαντικά σε επίπεδα αυτονομίας σε σχέση με άλλους συγκρίσιμους πληθυσμούς, αλλά η αυτονομία αυτή παραμένει περιορισμένη. Περαιτέρω έρευνα στον τομέα αυτονομίας των νέων ενηλίκων με νοτική καθυστέρηση θα βοηθούσε στη δημιουργία μιας συνολικότερης εικόνας της κατάστασης και θα μπορούσε να συνεισφέρει στη δημιουργία πολιτικών για τη βελτίωση της.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 22

Επαγγελματική και ακαδημαϊκή εξουθένωση

Προεδρείο: Α. Στογιαννίδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Α. Μπάκα, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Ακαδημαϊκή εξουθένωση και δέσμευση, στρατηγικές αντιμετώπισης αγχογόνων καταστάσεων σε φοιτητές

Ο.Μ. Παππά¹, Α. Σ. Αντωνίου², Β. Ντόφνη*²

¹Ίδρυμα Γεωργ. & Αικ. Χατζηκώνστα Εκπαιδευτικής Μέριμνας Νέων, ²Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η παρούσα έρευνα μελετά την ακαδημαϊκή εξουθένωση, την ακαδημαϊκή δέσμευση και τις στρατηγικές αντιμετώπισης αγχογόνων καταστάσεων σε δείγμα 238 προπτυχιακών φοιτητών/τριών από τρεις σχολές του ΕΚΠΑ (Φιλοσοφική Σχολή, ΠΤΔΕ, ΤΕΦΑΑ). Για τη συλλογή των δεδομένων έγινε χρήση των ακόλουθων κλιμάκων: α) Maslach Burnout Inventory-Student Survey, β) Utrecht Work Engagement Scale-Student, γ) Brief COPE και δ) Ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων. Οι ερευνητικές υποθέσεις αναφέρονταν στις παραπάνω διαστάσεις σε σχέση με το φύλο, την σχολή φοίτησης και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων και πραγματοποιήθηκε σύγκριση μεταξύ των φοιτητών και των τριών σχολών. Επίσης, μελετήθηκε η σχέση των στρατηγικών αντιμετώπισης αγχογόνων καταστάσεων με την ακαδημαϊκή δέσμευση και την ακαδημαϊκή εξουθένωση. Τα ευρήματα έδειξαν ότι υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα, με τους άνδρες να σημειώνουν υψηλότερα ποσοστά κυνισμού και χαμηλότερα ακαδημαϊκής αποτελεσματικότητας, ενώ φαίνεται ότι γίνεται χρήση και διαφορετικών στρατηγικών αντιμετώπισης. Ως προς τις σχολές φοίτησης, οι φοιτητές του ΤΕΦΑΑ ανέφεραν υψηλότερα επίπεδα εξάντλησης και κυνισμού, χαμηλότερα επίπεδα αφοσίωσης καθώς και συχνότερη χρήση αλκοόλ ή καπνού και χαμηλότερα επίπεδα χρήσης κοινωνικής υποστήριξης. Διαφορές ακόμη βρέθηκαν ανάμεσα στο μορφωτικό επίπεδο των γονέων και τους επιμέρους παράγοντες των κλιμάκων. Παράλληλα, βρέθηκαν συσχετίσεις μεταξύ των παραγόντων και των τριών κλιμάκων. Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με την ελληνική βιβλιογραφία δεν φαίνεται να υπάρχουν προγενέστερα δεδομένα ως προς την ακαδημαϊκή εξουθένωση και δέσμευση φοιτητών ΑΕΙ. Τα αποτελέσματα της μελέτης προσφέρουν σημαντικά στοιχεία για τη σχέση των φοιτητών με τα πανεπιστημιακά ιδρύματα και παρέχεται η δυνατότητα να μελετηθούν διεξοδικότερα οι έννοιες της ακαδημαϊκής δέσμευσης και ακαδημαϊκής εξουθένωσης με απώτερο σκοπό τη βελτίωση της εμπειρίας της φοίτησης στα πανεπιστημιακά ιδρύματα.

Επαγγελματική εξουθένωση (burnout) εκπαιδευτικών προσχολικής αγωγής στην Ελλάδα: μια ποιοτική έρευνα

Η. Λεοντάρη, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Η συγκεκριμένη ποιοτική έρευνα διεξήχθη ως πτυχιακή εργασία στο πλαίσιο Μεταπτυχιακού προγράμματος του τομέα Συμβουλευτικής Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Sheffield της Αγγλίας, σε μεγάλες πόλεις της Ελλάδας. Σκοπός της έρευνας ήταν να συζητηθούν με εκπαιδευτικούς προσχολικής αγωγής θέματα που αφορούν την εργασία τους, την ικανοποίηση τους από αυτήν και τις απόψεις τους σχετικά με το Σύνδρομο Επαγγελματικής Εξουθένωσης. Ο τρόπος διεξαγωγής της έρευνας επιλέχθηκε να είναι ποιοτικός επειδή στην παρούσα έρευνα αυτό που κίνησε το ερευνητικό ενδιαφέρον ήταν περισσότερο τα αίτια και οι συνθήκες που ενδεχομένως να προκαλούν ή όχι επαγγελματική εξουθένωση στους εκπαιδευτικούς και λιγότερο το αν όντως υποφέρουν από αυτήν στη δεδομένη στιγμή της έρευνας. Ως ερευνητικό εργαλείο χρησιμοποιήθηκε μία ημι-δομημένη συνέντευξη, η οποία στηρίχθηκε σε τομείς του ερωτηματολογίου Επαγγελματικής Εξουθένωσης εκπαιδευτικών της Maslach (Maslach Burnout Inventory Educator's Survey). Οι εκπαιδευτικοί που έλαβαν μέρος ήταν οκτώ, ηλικίας από 27 έως 47 ετών και ήταν όλες γυναίκες οι οποίες εργάζονταν είτε σε δημόσια είτε σε ιδιωτικά νηπιαγωγεία και παιδικούς σταθμούς. Η ανάλυση η οποία προέκυψε από τις συνεντεύξεις έδωσε πληροφορίες για τα θετικά και αρνητικά συναισθήματα των εκπαιδευτικών για την εργασία τους, την ικανοποίηση τους από αυτήν, τις δυσκολίες που συναντούν και προτάσεις βελτίωσης, τις επιρροές που έχει η επαγγελματική ζωή στην προσωπική τους ζωή και τέλος τη γνώμη τους γύρω από το Σύνδρομο Επαγγελματικής Εξουθένωσης και κατά πόσο πιστεύουν ότι τους εκφράζει. Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας δεν μπορούν να γενικευτούν στον ευρύ πληθυσμό λόγω του περιορισμένου δείγματος. Ωστόσο μπορούν να δώσουν πληροφορίες και έναυσμα σε Συμβουλευτικούς Ψυχολόγους της Εργασιακής Ψυχολογίας –και ειδικά στην εκπαίδευση– για την υποστήριξη των εκπαιδευτικών στις δυσκολίες που συναντούν και τους ωθούν σε ψυχική και σωματική εξάντληση και σε συμπτώματα χαμηλής αυτοεκτίμησης.

Επαγγελματική εξουθένωση, εργασιακή δέσμευση και στρατηγικές αντιμετώπισης σε δόκιμους υπαστυνόμους

Μ. Καραβαλάκη*, Α. Σ. Αντωνίου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η παρούσα έρευνα ως βασικό στόχο έχει τη διερεύνηση του βαθμού στον οποίο οι Δόκιμοι Υπάστυνομοί της Ελληνικής Αστυνομίας βιώνουν εργασιακό στρες, επαγγελματική εξουθένωση και δέσμευση καθώς και των στρατηγικών που χρησιμοποιούν για την αντιμετώπιση ψυχοπαιστικών καταστάσεων. Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 417 Δόκιμους Υπάστυνους, 322 άνδρες και 87 γυναίκες, ηλικίας από 18 έως 31 ετών. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν: α) η κλίμακα MBI για την επαγγελματική εξουθένωση, β) η κλίμακα Brief COPE (Carver, 1997) για τις στρατηγικές αντιμετώπισης, γ) η κλίμακα εργασιακής δέσμευσης (Bakker & Schaufeli, 2003) και δ) ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων. Από τα ευρήματα της έρευνας προέκυψε ότι οι διαστάσεις της επαγγελματικής εξουθένωσης (εξάντληση, κινισμός και ακαδημαϊκή αναποτελεσματικότητα) σχετίζονται αρνητικά με τις διαστάσεις της εργασιακής δέσμευσης (σφρίγος, αφοσίωση και απορρόφηση) και οι τρόποι αντιμετώπισης φαίνεται να έχουν σημαντική επίδραση τόσο στην επαγγελματική εξουθένωση όσο και στην εργασιακή τους δέσμευση. Γενικά, παρατηρήθηκε ότι οι Δόκιμοι Υπάστυνομοί αισθάνονται επαγγελματικά εξουθενωμένοι και προσπαθούν για το λόγο αυτό να υιοθετούν διάφορες στρατηγικές αντιμετώπισης. Συγκεκριμένα, οι συνθετέστερα χρησιμοποιούμενες είναι οι τεχνικές ενεργού δραστηριοποίησης αλλά και εκείνες της αποφυγής. Επίσης, διαφορές εντοπίζονται μεταξύ των δύο φύλων, με τους άνδρες να επιλέγουν συχνότερα τεχνικές μη άμεσης αντιμετώπισης των στρεσογόνων γεγονότων. Η συμβολή της παρούσας μελέτης απορρέει από το ρόλο που καλούνται να διαδραματίσουν στη σημερινή Ελληνική κοινωνία αλλά και διεθνώς τα σώματα ασφαλείας και η σημασία της ψυχικής τους ευεξίας για την αποτελεσματική άσκηση των καθηκόντων τους.

Επαγγελματική εξουθένωση, εργασιακή δέσμευση και συναισθηματική νοημοσύνη Ελλήνων γιατρών

Β. Ντόφνη*, Α. Σ. Αντωνίου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το φαινόμενο της επαγγελματικής εξουθένωσης ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 συνδέθηκε άμεσα με τους γιατρούς και τους επαγγελματίες στον χώρο της υγείας ευρύτερα. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση της επαγγελματικής εξουθένωσης των γιατρών στην Ελλάδα σε σχέση με την συναισθηματική νοημοσύνη, την εργασιακή δέσμευση και την επιλογή στρατηγικών αντιμετώπισης των αγχογόνων καταστάσεων αλλά και η εξέταση της επίδρασης των δημογραφικών παραγόντων (φύλο, ηλικία, προϋπηρεσία, οικογενειακή κατάσταση κ.α.). Στην έρευνα έλαβαν μέρος 191 γιατροί (νοσοκομειακοί και ελεύθεροι επαγγελματίες) από όλη την Ελλάδα. Για τη συλλογή των δεδομένων έγινε χρήση των παρακάτω κλιμάκων: α) Maslach Burnout Inventory, β) Trait Emotional Intelligence Questionnaire, γ) Utrecht Work Engagement Scale, δ) Occupational Stress Indicator και ε) ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων. Σύμφωνα με τα ευρήματα, οι γιατροί μικρότερης ηλικίας, όπως και εκείνοι με λιγότερα χρόνια εργασιακής εμπειρίας εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα επαγγελματικής εξουθένωσης, ενώ οι έγγαμοι βιώνουν χαμηλότερα επίπεδα επαγγελματικής εξουθένωσης σε σχέση με τους άγαμους συναδέλφους τους. Επίσης, βρέθηκε ότι όσο μεγαλύτερη είναι η συναισθηματική νοημοσύνη των Ελλήνων γιατρών του δείγματος τόσο χαμηλότερα είναι τα επίπεδα της επαγγελματικής τους εξουθένωσης. Τέλος, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι όσο πιο συχνά οι γιατροί καταφεύγουν σε στρατηγικές αντιμετώπισης στρεσογόνων καταστάσεων τόσο πιο περιορισμένα βιώματα επαγγελματικής εξουθένωσης έχουν. Η παρούσα έρευνα παρέχει ενδιαφέροντα ευρήματα τα οποία θα μπορούσαν να αποτελέσουν έναυσμα για περαιτέρω προβληματισμό και μελέτη των τριών παραμέτρων που εξετάστηκαν (επαγγελματική εξουθένωση, εργασιακή δέσμευση, συναισθηματική νοημοσύνη) εμβαθύνοντας στις ήδη γνωστές σχέσεις μεταξύ τους με απώτερο σκοπό την βελτίωση τόσο των συνθηκών εργασίας των ίδιων των γιατρών όσο και των υπηρεσιών υγείας που αυτοί σήμερα προσφέρουν.

Διερεύνηση πηγών εργασιακού στρες, επιπέδων επαγγελματικής ικανοποίησης και σωματικών συμπτωμάτων σε Έλληνες Δικηγόρους

Σ. Δουλάμη^{1*}, Α. Σ. Αντωνίου²

¹ΕΟΠΠΕΠ., ²Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η παρούσα μελέτη ως βασικούς της στόχους έχει την επισήμανση των παραγόντων εκείνων που συνιστούν πηγές εργασιακού στρες, την ανάδειξη των τεχνικών με τις οποίες οι Έλληνες δικηγόροι διαχειρίζονται συνήθως το στρες στον εργασιακό τους χώρο καθώς και τη διερεύνηση των επιπέδων επαγγελματικής τους ικανοποίησης στα πλαίσια άσκησης του νομικού επαγγέλματος στην περιοχή της πρωτεύουσας. Στην έρευνα συμμετείχαν δικηγόροι-μέλη του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών (N=213 άτομα, 97 άνδρες και 116 γυναίκες) στους οποίους χορηγήθηκε ερωτηματολόγιο, το οποίο περιείχε τις εξής κλίμακες: α) πηγές εργασιακού στρες στο δικηγορικό επάγγελμα, β) βαθμός επαγγελματικής ικανοποίησης, γ) στρατηγικές αντιμετώπισης στρεσογόνων καταστάσεων στην εργασία, δ) σωματικά συμπτώματα και ε) βιογραφικά-δημογραφικά στοιχεία. Από την ανάλυση των ευρημάτων προέκυψε ότι οι παράγοντες που αξιολογούνται ως πηγές εργασιακού στρες για τους Έλληνες δικηγόρους αφορούν σε θέματα επαγγελματικής ευθύνης και διαπροσωπικών σχέσεων με τους πελάτες τους και μάλιστα στον ίδιο βαθμό και για τα δυο φύλα. Σημαντικοί παράγοντες επαγγελματικής ικανοποίησης για το συγκεκριμένο δείγμα δικηγόρων φάνηκε να είναι τόσο η αυτονομία όσο και η ανάληψη υπευθυνοτήτων. Ως προς τους τρόπους αντιμετώπισης στρεσογόνων καταστάσεων που βιώνουν οι Έλληνες δικηγόροι προέκυψε ότι συνήθως καταφεύγουν σε στρατηγικές που σχετίζονται με την επίλυση των προβλημάτων και την άμεση δραστηριοποίησή τους. Η έρευνα κατέδειξε, επίσης, αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στο εργασιακό στρες και την επαγγελματική ικανοποίηση των δικηγόρων ενώ η σωματική τους υγεία φάνηκε να επηρεάζεται θετικά από τη διάσταση της επαγγελματικής ικανοποίησης και αρνητικά από της πηγές του εργασιακού στρες. Η συμβολή της παρούσας μελέτης έγκειται στη ανάδειξη των εργασιακών παραγόντων που σε κάποιο βαθμό παρακωλύουν την αποτελεσματική άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος δεδομένων των προβλημάτων και των ελλείψεων που υφίσταται ο χώρος της δικαιοσύνης τόσο σε ανθρώπινο δυναμικό όσο και σε υλικοτεχνική υποδομή.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 23**Εαυτός και επαγγελματική αποκατάσταση**Προεδρείο: Ε. Συγκολλίτου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*Α. Μαρούδα-Χατζούλη, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών***Τύποι δεσμού με τους γονείς, κεντρικοί μηχανισμοί αυτό-αξιολόγησης και αντιλήψεις αυτό-αποτελεσματικότητας: η σχέση τους με τις δυσκολίες λήψης επαγγελματικής απόφασης των Ελλήνων εφήβων**

Μ. Σταυρίδη*, Γ. Κουμουνδούρου

Κολλέγιο Ανθρωπιστικών Επιστημών

Στην παρούσα έρευνα ελέγχθηκε η επίδραση των γονικών επιδράσεων, των κεντρικών μηχανισμών αυτό-αξιολόγησης και των αντιλήψεων αυτό-αποτελεσματικότητας στις δυσκολίες λήψης επαγγελματικής απόφασης των Ελλήνων μαθητών. Υπό το πρίσμα της κοινωνιο-γνωστικής θεωρίας της σταδιοδρομίας των Lent, Brown και Hackett(1994), υποθέσαμε ότι οι κεντρικοί μηχανισμοί αυτό-αξιολόγησης και οι αντιλήψεις αυτό-αποτελεσματικότητας θα διαμεσολαβούν στη σχέση των τύπων δεσμού με τους γονείς και των δυσκολιών λήψης επαγγελματικής απόφασης. Σε δείγμα 199 Ελλήνων μαθητών χορηγήθηκαν το Ερωτηματολόγιο Μέτρησης Γονεϊκού Δεσμού (PBI, Parker, Tupling, & Brown, 1979), η κλίμακα δυσκολιών λήψης επαγγελματικής απόφασης (CDDQ, Gati & Saka, 2001), το ερωτηματολόγιο Κεντρικών Μηχανισμών Αυτό-αξιολόγησης (CSES, Judge et al., 2003), και η κλίμακα της αυτό-αποτελεσματικότητας στη λήψη επαγγελματικής απόφασης(CDSES-SF, Betz, Klein, & Taylor, 1996). Οι αναλύσεις ιεραρχικής παλινδρόμησης ανέδειξαν τη στατιστικά σημαντική συνεισφορά της μητρικής φροντίδας και της υπερπροστασίας από την πλευρά της μητέρας στην πρόβλεψη δυσκολιών λήψης επαγγελματικής απόφασης. Με την εμφάνιση των κεντρικών μηχανισμών αυτό-αξιολόγησης, οι τύποι δεσμού με τους γονείς, έχασαν τη στατιστικά σημαντική προγνωστική τους δύναμη, παρέχοντας ενδείξεις πλήρους διαμεσολάβησης της έννοιας στη σχέση μεταξύ των γονεϊκών επιδράσεων και των δυσκολιών στη λήψη επαγγελματικής απόφασης των μαθητών. Παράλληλα, οι κεντρικοί μηχανισμοί αυτό-αξιολόγησης διατήρησαν τη στατιστικά σημαντική προγνωστική τους δύναμη, ακόμα και μετά την προσθήκη των αντιλήψεων αυτό-αποτελεσματικότητας, μεταβλητή που επίσης αναδείχθηκε στατιστικά σημαντική. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας ερμηνεύονται στο πλαίσιο της κοινωνιο-γνωστικής θεωρίας της σταδιοδρομίας και προτείνονται τρόποι υποβοήθησης των μαθητών στη διαδικασία λήψης επαγγελματικής απόφασης μέσα από συμβουλευτικές παρεμβάσεις που θα στοχεύουν αφενός στην ευαισθητοποίηση των μητέρων αναφορικά με την επίδραση που έχει η συμπεριφορά τους στην αυτο-εικόνα των εφήβων, αφετέρου στην ενίσχυση των αντιλήψεων αυτο-αποτελεσματικότητας και των παραγόντων που συνθέτουν την έννοια των κεντρικών μηχανισμών αυτό-αξιολόγησης για τους ίδιους τους μαθητές (πρόκειται για την αυτο-εκτίμηση, την έδρα ελέγχου, τη γενική αυτο-αποτελεσματικότητα και τη συναισθηματική σταθερότητα).

Παράγοντες πλαισίου σε Έλληνες μαθητές μέσης εφηβικής ηλικίας: ο έλεγχος δύο εναλλακτικών μοντέλων στο πλαίσιο της κοινωνικογνωστικής θεωρίας σταδιοδρομίας

Δ. Κατσίκης, Ε. Συγκολλίτου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Τα τελευταία χρόνια δίνεται όλο και περισσότερη έμφαση στο ρόλο που έχουν οι παράγοντες πλαισίου, όπως οι πηγές υποστήριξης και τα εμπόδια, στην πρόθεση για τελική συμπεριφορά επιλογής. Σκοπός της παρουσίασης είναι η ποσοτική εξέταση και σύγκριση δύο διαφορετικών θεωρητικών μοντέλων διαδρομών (μοντέλο άμεσης επίδρασης και μοντέλο μερικής διαμεσολάβησης) που συνδέουν την επιρροή παραγόντων πλαισίου και ατομικών παραγόντων με την πρόθεση για στοχοθέτηση. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 724 μαθητές της Α΄ Λυκείου οι οποίοι βαθμολόγησαν αυτοαντιλήψεις εμπόδιων και πηγών υποστήριξης σταδιοδρομίας. Επίσης, οι μαθητές αξιολογήθηκαν ως προς αντιλήψεις τους περί αυτοαποτελεσματικότητας, προσδοκίων αποτελέσματος, ενδιαφερόντων και στόχων επιλογής σταδιοδρομίας σύμφωνα με τους τύπους του Holland. Όσον αφορά τα μοντέλα μέτρησης, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι παραπάνω μεταβλητές αποτελούν

έξι διακριτές αλλά συσχετιζόμενες μεταξύ τους μεταβλητές. Όσον αφορά τα δομικά μοντέλα, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι και τα δύο υπό εξέταση μοντέλα διαθέτουν επαρκείς απόλυτους δείκτες και δείκτες σχετικής βελτίωσης με ελάχιστους από αυτούς να είναι ελαφρώς καλύτεροι για το μοντέλο μερικής διαμεσολάβησης και για ορισμένους τύπους Holland. Τα αποτελέσματα συζητώνται στο πλαίσιο προεκτάσεων παρέμβασης σε εφήβους, δεδομένου ότι χρησιμοποιήθηκαν για το σχεδιασμό σχετικής σχολικής παρέμβασης με σκοπό την ενδυνάμωση πηγών υποστήριξης και τη διαχείριση εμποδίων σταδιοδρομίας.

Βιοεπιστήμονες: πώς βλέπουν τον εαυτό τους 10 χρόνια μετά

Κ. Κεδράκα, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Όταν το άτομο αναζητά την πρώτη του εργασία χρειάζεται να σχηματίσει μια ξεκάθαρη εικόνα για την αγορά εργασίας και τις τάσεις της στο μέλλον, αλλά και να εντοπίσει ποια είναι τα προσόντα-κλειδιά για την ένταξή του στο συγκεκριμένο επάγγελμα, κάνοντας ταυτόχρονα και την αντιστοίχιση με τα δικά του προσόντα, διαθεσιμότητα και προσδοκίες. Αυτή η αντιστοίχιση στην Επαγγελματική Συμβουλευτική γίνεται με συστηματικούς τρόπους, ένας από τους οποίους είναι η χρήση προβολικών τεχνικών, μια ενδιαφέρουσα προσέγγιση που βοηθά την συμβουλευτική διαδικασία, ειδικά όταν χρησιμοποιείται για τον σχεδιασμό της επαγγελματικής πορείας των νέων ανθρώπων. Η εύρεση εργασίας φαίνεται πως αποτελεί μια δύσκολη υπόθεση για τους Βιοεπιστήμονες, όπως προκύπτει από την *Μελέτη Οριζόντιας Δράσης Υποστήριξης Γραφείων Διασύνδεσης Πανεπιστημίων* του 2008. Η παρούσα έρευνα έχει ως στόχο να διερευνήσει το πώς βλέπουν τον εαυτό τους στο μέλλον οι φοιτητές του Τμήματος Μοριακής Βιολογίας και Γενετικής του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης και πώς η εικόνα αυτή του εαυτού μπορεί να συνδεθεί με επιμέρους αποφάσεις, που αφορούν την προσωπική και επαγγελματική τους ζωή. Το ερευνητικό υλικό συγκεντρώθηκε τον Νοέμβριο του 2012 από 25 τελειόφοιτους φοιτητές και ως εργαλείο συλλογής των ερευνητικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η δραστηριότητα: «Ο εαυτός μου 10 χρόνια μετά» που αποτελεί μέρος του υλικού ευαισθητοποίησης σχετικά με το φύλο και τις επαγγελματικές επιλογές των νέων, που παρήχθη το 2000 στο πλαίσιο ευρωπαϊκού προγράμματος Leonardo da Vinci. Η εικόνα του εαυτού στο μέλλον καταγράφηκε, με ανοιχτές δηλώσεις των ερωτώμενων, σε έξι άξονες ενδιαφέροντος (σπουδές, οικογένεια, δουλειά, ελεύθερος χρόνος, φήμη, απολαβές). Τα δεδομένα αναλύθηκαν με τη μέθοδο της Ανάλυσης Περιεχομένου. Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν το πώς βλέπουν οι φοιτητές τον εαυτό τους στο μέλλον ως προς την οικογενειακή κατάσταση, την επαγγελματική εξέλιξη, την εκπαιδευτική πορεία, την οικονομική άνεση, τη φήμη και τον ελεύθερο χρόνο τους, αποκαλύπτοντας ενδιαφέρουσες πτυχές και συνδέσεις με τα μελλοντικά προσωπικά και επαγγελματικά τους σχέδια.

Σενάρια μελλοντικής ζωής & καριέρας: μια άλλη οπτική στη Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας

Γ. Ζαβράκα^{1*}, Λ. Α. Μαρούδα – Χατζούλη²

¹Ινστιτούτο Ψυχοκοινωνικής Ανάπτυξης, ²Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η παρούσα εισήγηση έχει στόχο την παρουσίαση της συμβουλευτικής διαδικασίας ενός εφήβου μέσα από την εφαρμογή των Σεναρίων Μελλοντικής Ζωής και Καριέρας τα οποία αποδίδουν μια άλλη οπτική στη Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας. Τα Σενάρια Μελλοντικής Ζωής και Καριέρας αποτελούν μέρος του Συμβουλευτικού Μοντέλου Επίλυσης Προβλημάτων (ΣΜΕΠ) & Λήψης Αποφάσεων (Μαρούδα – Χατζούλη, 2003), ενός ολιστικού μοντέλου συμβουλευτικής, το οποίο χρησιμοποιείται στη συμβουλευτική ατόμων τα οποία αντιμετωπίζουν διλήμματα στο χώρο της εργασίας, της εκπαίδευσης και που έχουν δυσκολίες στη λήψη αποφάσεων για τη σταδιοδρομία τους και τις στενές διαπροσωπικές σχέσεις τους. Η συμβουλευτική διαδικασία περιλαμβάνει συναντήσεις με τους γονείς και τον έφηβο, με βασικό μέσο αναπαράστασης του προβλήματος που τον απασχολεί, αλλά και εργαλείο παρέμβασης τη χρήση των Μελλοντικών Σεναρίων Ζωής και Καριέρας. Ο έφηβος μέσα από προσωπικές αφηγήσεις και ιστορίες ενθαρρύνεται να δημιουργήσει Μελλοντικά Σενάρια Ζωής και Καριέρας, τα οποία σκιαγραφούν τις προοπτικές του μέλλοντός του και κάθε επαγγελματικής του επιλογής. Τα Μελλοντικά Σενάρια Ζωής και Καριέρας αποτελούν το έναυσμα της συμβουλευτικής διαδικασίας βοηθώντας τον παράλληλα να εκφράσει τις επιθυμίες του, να καθορίσει τους στόχους του και τέλος να δομήσει το μέλλον του.

11.00-12.30**ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ 2****Κοινωνικο-ψυχολογική έρευνα για τον «άλλο»: ανατροπές και πραγματικότητες**Πρόεδρος: Μ. Δικαίου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*Συζητήτριες: Α. Μπάκα, Λ. Φίγγου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Η κοινωνικο-ψυχολογική έρευνα –ως διαδικασία που εκπροσωπεί συγκεκριμένα κοινωνικο-φιλοσοφικά μοντέλα σκέψης– δοκιμάζει και δοκιμάζεται στη σύγχρονη πραγματικότητα, καθώς έρχεται αντιμέτωπη με κρίσιμα κοινωνικά ερωτήματα που αναιρούν πολύ συχνά τους όρους προσέγγισης (επιστημολογικά μοντέλα, μεθοδολογίες και στρατηγικές) και τα όριά της (φαινόμενα που απαιτούν συνδυασμό μικρο και μακρο-κοινωνικών προσεγγίσεων). Οι «προσλήψεις μας» για τις σχέσεις μας με τον Άλλο, (οποιοσδήποτε άλλο βρίσκεται σε μειονεκτική θέση), απόρροια της δυναμικής των σχέσεων εξουσίας που αναπτύσσονται στη σύγχρονη οικονομική, πολιτική και κοινωνική σκηνή, αποτελούν από παράδειγμα αυτής της δοκιμασίας. Το Συμπόσιο που οργανώνεται, φιλοδοξεί να αναδείξει τις διαφορετικές διαστάσεις, τις διαδικασίες και τα κοινωνικο-ψυχολογικά φαινόμενα που εμπλέκονται στη πρόσληψη και οριοθέτηση σύνθετων κοινωνικών ζητημάτων, όπως: Η λήψη απόφασης για τη δωρεά οργάνων προς μεταμόσχευση, η παροχή υγείας σε μετανάστες, η εμπορία και παράνομη διακίνηση γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση και τέλος η επισφαλής εργασία σε νέους β' γενιάς, μετανάστες. Η ποικιλομορφία των στόχων της έρευνας στις τέσσερις παραπάνω καταστάσεις, δίνει την δυνατότητα να τεθούν ερωτήματα τόσο για τη προοπτική όσο και για τη χρησιμότητα της κοινωνικο-ψυχολογικής έρευνας, επισημαίνοντας τις ανατροπές και τις νέες πραγματικότητες που διαμορφώνονται στον ελληνικό και διεθνή χώρο.

Λήψη απόφασης και διαδικασίες υλοποίησης της δωρεάς οργάνων σώματος προς μεταμόσχευση: κοινωνικοψυχολογικοί παράγοντεςΚ. Ποδαρά, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Τα ποσοστά δωρεάς οργάνων σώματος προς μεταμόσχευση από πτωματικό δότη είναι ακόμα ιδιαίτερος χαμηλά, αν υπολογίσει κανείς τις αυξημένες ανάγκες που υπάρχουν για διαθέσιμα όργανα προς μεταμόσχευση. Η Ελλάδα συγκεκριμένα, βρίσκεται στις τελευταίες θέσεις των Ευρωπαϊκών χωρών όσον αφορά τον αριθμό των πραγματοποιούμενων μεταμοσχεύσεων. Στόχος της παρούσας έρευνας είναι να συμβάλει στη διερεύνηση των παραγόντων που ευθύνονται για τη μειωμένη ανταπόκριση των πολιτών απέναντι σε αυτό το κρίσιμο κοινωνικό ζήτημα. Πρόκειται για μια ποιοτικής προσέγγισης έρευνα η οποία χρησιμοποιεί την μέθοδο της θεμελιωμένης θεωρίας (grounded theory) για να επεξεργασθεί τα δεδομένα που προέρχονται από τις «εις βάθος» συνεντεύξεις με άτομα που έχουν βιώσει τη διαδικασία της δωρεάς (συγγενείς δοτών, γιατρούς ΜΕΘ και συντονιστές μεταμοσχεύσεων). Υιοθετώντας μια κοινωνικό-κλινική προσέγγιση, διερευνά τους κοινωνικο-ψυχολογικούς παράγοντες που καθορίζουν τόσο τη διαδικασία της λήψης απόφασης για δωρεά όσο και τη διαδικασία υλοποίησης της δωρεάς. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει το συμπέρασμα ότι οι ως άνω διαδικασίες αποτελούν για τους συμμετέχοντες μία εμπειρία με συγκρουσιακό νόημα.

Κοινωνικές αναπαραστάσεις των επαγγελματιών υγείας για τους μετανάστες ασθενείςΒ. Χατζημπύρρος, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Οι αντιλήψεις ιατρών που εργάζονται στην Ελλάδα για την παροχή υγείας σε μετανάστες, αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας, εν εξελίξει, διδακτορικής έρευνας. Αντλώντας από τη κοινωνικο-ψυχολογική θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων, η έρευνα επιχειρεί –μέσω σαράντα ημιδομημένων συνεντεύξεων– μια ποιοτική διερεύνηση των απόψεων Ελλήνων γιατρών που εργάζονται σε διαφορετικούς εργασιακούς χώρους στην Ελλάδα όπως α) Δημόσια Νοσοκομεία, β) Ιδιωτικά Νοσοκομεία, γ) Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς, δ) Ιδρύματα Εγκλεισμού (φυλακές), ε) ιατρούς που έχουν βιώσει

οι ίδιοι την εμπειρία της μετανάστευσης (μετανάστες γιατροί στην Ελλάδα). Τα δεδομένα από τις ως άνω κατηγορίες συγκρίνονται μεταξύ τους. Τα αποτελέσματα από την αρχική θεματική ανάλυση περιεχομένου φαίνεται να στηρίζουν την γενική υπόθεση της έρευνας: Οι γενικές αναπαραστάσεις των ιατρών για το σύστημα υγείας επηρεάζουν τις ειδικότερες απόψεις τους για την παροχή υγείας σε μετανάστες ασθενείς. Τα ευρήματα της έρευνας συζητούνται στο πλαίσιο α) της κατασκευής των μεταναστών ασθενών ως «άλλων» στο σύστημα παροχής υγείας, β) της διερεύνησης εμποδίων στην παροχή υγείας των μεταναστών, γ) της διερεύνησης των διαφορετικών ιδεολογιών της υγείας και των χρήσεών τους στην κατασκευή της σύγχρονης πραγματικότητας στην παροχή υγείας, και δ) της διερεύνησης των στερεοτύπων που ενέχονται στις κοινωνικές αναπαραστάσεις των ιατρών για τους μετανάστες ασθενείς.

Εμπορία και παράνομη διακίνηση γυναικών: στάσεις για το «πελάτη» και διαδικασίες νομιμοποίησης

Β. Διγιδίκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Το φαινόμενο της εμπορίας γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση και οι στάσεις του γενικού πληθυσμού απέναντι στο «πελάτη» που προσφεύγει στις υπηρεσίες γυναικείας σεξουαλικής εμπορίας, αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας διδακτορικής έρευνας. Δεδομένης της πολυπλοκότητας του φαινομένου, η έρευνα αξιοποιεί έναν συνδυασμό κοινωνιολογικών και κοινωνικοψυχολογικών θεωριών προκειμένου να διερευνήσει τις αντιλήψεις των πολιτών για τη δημιουργία, αναπαραγωγή και διατήρηση του φαινομένου της εμπορίας των γυναικών, εστιάζοντας στον «πελάτη». Ένα σύνολο (δείγμα) από 624 ενήλικες έλληνες πολίτες (260 άνδρες και 364 γυναίκες) κατοικούντες στην ευρύτερη περιοχή του Νομού Θεσσαλονίκης, των νομών της Λάρισας, Λέσβου και Χίου, ηλικίας 20 έως 55 ετών, διαφορετικού μορφωτικού επιπέδου και επαγγελματικής κατάρτισης, κλήθηκαν να συμπληρώσουν ένα corpus ερωτηματολογίων, ειδικά κατασκευασμένων για τους σκοπούς της έρευνας. Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων βρίσκεται εν εξελίξει. Αναμένεται να υπάρξουν συσχετίσεις ανάμεσα στη πίστη για την ύπαρξη ενός δίκαιου κόσμου, στη θετική στάση τόσο απέναντι στην πορνεία όσο και σε αυτούς που απολαμβάνουν τις υπηρεσίες της, και στην υποστήριξη της μη ύπαρξης θυμάτων (πράγμα που θα σήμαινε νομιμοποίηση του φαινομένου της εμπορίας). Επίσης αναμένεται συσχέτιση ανάμεσα στην πίστη σε έναν άδικο κόσμο, όπου κανείς δεν μπορεί να τύχει αυτό που του αξίζει, στην αντίληψη ότι η πορνεία είναι ένα φαινόμενο ένδειξης της γυναικείας εκμετάλλευσης και καταπίεσης από τους άντρες και στη απόδοση ευθυνών στους «πελάτες». Το τελευταίο θα σήμαινε –στα πλαίσια της εν λόγω προσέγγισης– τη μη νομιμοποίηση του φαινομένου της εμπορίας γυναικών. Τα ως άνω ευρήματα θα συζητηθούν στο πλαίσιο ευαισθητοποίησης των πολιτών για το εν λόγω κοινωνικό φαινόμενο.

Η επισφαλής εργασία ως κοινός τόπος στην Ελλάδα της κρίσης: λογο-ψυχολογικά ευρήματα

Γ. Κεϊσόγλου, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στην εισήγηση αυτή θα αναδειχθεί το καθεστώς της επισφαλούς εργασίας, που έχει παγιωθεί ως κοινός τόπος, στην Ελλάδα της κρίσης. Για την τεκμηρίωση της εγκαθίδρυσης των επισφαλών συνθηκών τα τελευταία χρόνια, θα παρατεθούν τα διαθέσιμα στοιχεία στατιστικών απασχόλησης ως το πλαίσιο της αγοράς εργασίας. Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί –αντλώντας από το θεωρητικό πλαίσιο της κριτικής λογο-κοινωνιο-ψυχολογίας (Wetherell, 1998; Bozatzis, 2009)– πως οι πληροφορητές και πληροφορήτριες (άτομα από τη β' γενιά μεταναστών που έχουν μεγαλώσει ή/και κοινωνικοποιηθεί στην Ελλάδα, αλλά και Ελληνικής καταγωγής νέοι και νέες), κατασκευάζουν στις συνεντεύξεις τις επισφαλείς εργασίες στις οποίες έχουν απασχοληθεί ως «κοινό τόπο» (Billig, 1986) για τους νέους εργαζόμενους. Σε μια δεύτερη θεώρηση, αναδεικνύεται πως οι επισφαλείς συνθήκες εργασίας δομούνται στο μικρο-πλαίσιο των συνεντεύξεων, ως γνώση κοινή (Edwards, 2004), που μοιραζόμαστε μεταξύ μας μέσα σε μια κοινωνία παρά τις κοινωνικές, ταξικές διαφορές μας. Συνοπτικά, αυτή η εισήγηση αναδεικνύει τους ρηματικούς τρόπους με τους οποίους η επισφαλής εργασία έχει θεσμοθετηθεί όχι μόνο ως εργασιακό αλλά και ως ευρύτερο κοινωνικό καθεστώς στην Ελλάδα της κρίσης. Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) – Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: Ηράκλειτος II. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 24**Εκφοβισμός και σχολείο**Προεδρείο: Α. Ψάλτη, *ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης*Β. Δελγιάννη-Κουϊμτζή, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης***Σχολικός εκφοβισμός, θυματοποίηση και προβλήματα εσωτερίκευσης: μια αναθεωρημένη ερμηνεία της μεταξύ τους σχέσης.**Φ. Φαίδωνος, *Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Ερευνητικά δεδομένα παρέχουν ενδείξεις ότι υπάρχει θετική σχέση μεταξύ των παιδικών προβλημάτων εσωτερίκευσης και της εκφοβιστικής συμπεριφοράς. Παρόμοια σχέση έχει επίσης υποστηριχθεί μεταξύ των προβλημάτων αυτών και της παιδικής θυματοποίησης. Ωστόσο, η συντριπτική πλειοψηφία των συναφών ερευνών είναι διαχρονικές, με αποτέλεσμα να εγείρεται προβληματισμός γύρω από την κατεύθυνση επίδρασης μεταξύ των προαναφερθέντων παραγόντων. Συγκριτικά, ελάχιστες είναι οι έρευνες που έχουν διερευνήσει τη διαχρονική αυτή σχέση, των οποίων τα ευρήματα δεν φαίνεται να συμφωνούν. Στα πλαίσια της παρούσας συζήτησης παρουσιάζονται τα αποτελέσματα μια διαχρονικής έρευνας που αποσκοπεί στην εξέταση της πιθανής αλληλεπιδραστικής σχέσης μεταξύ της εκφοβιστικής συμπεριφοράς, της θυματοποίησης και των παιδικών προβλημάτων εσωτερίκευσης. Για το σκοπό αυτό αναπτύσσεται ένα διαχρονικό δομικό μοντέλο, το οποίο υποθέτει αμφίδρομη σχέση μεταξύ των υπό εξέταση παραγόντων. Οι μεταβλητές υπολογίζονται σε 2 διαφορετικές στιγμές, χρονικής απόστασης 6 μηνών μεταξύ τους, ενώ το ερευνητικό δείγμα αποτελούν 701 παιδιά των Δ', Ε' και Στ' τάξεων 7 δημοτικών σχολείων της Κύπρου. Για τη συλλογή των ποσοτικών δεδομένων χρησιμοποιούνται κλίμακες τύπου Likert. Η έρευνα καταλήγει σε συγχρονικές συσχετίσεις μεταξύ των παραγόντων, ενώ δεν υπάρχουν οποιεσδήποτε ενδείξεις αναφορικά με την πιθανή κατεύθυνση της μεταξύ τους σχέσης. Τα ερευνητικά αυτά ευρήματα βρίσκονται σε συμφωνία με προγενέστερες έρευνες, ενώ αντικρούουν άλλα σχετικά ευρήματα. Τα αποτελέσματα συζητώνται εντός ενός πολυπαραγοντικού πλαισίου και εγείρουν επιπρόσθετους προβληματισμούς όσον αφορά τον τρόπο ερμηνείας και εξέτασης παρόμοιων φαινομένων στον ερευνητικό χώρο.

Γονικές πρακτικές και σχολική επιθετικότητα: ο διαμεσολαβητικός ρόλος των ψυχοπαθητικών χαρακτηριστικών σε παιδιά και προ-εφήβους

Ν. Μηλίτσα*, Π. Σταυρινίδης

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Ο σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να εξετάσει τη σχέση μεταξύ γονικών πρακτικών και σχολικής επιθετικότητας σε παιδιά και προ-εφήβους καθώς επίσης να εξετάσει το ρυθμιστικό ρόλο των ψυχοπαθητικών χαρακτηριστικών. Οι συμμετέχοντες ήταν 535 παιδιά πέμπτης και έκτης δημοτικού και πρώτης και δευτέρας γυμνασίου. Τα παιδιά συμπλήρωσαν το Bullying and Victimization Questionnaire (BVQ) που αφορούσε την εμπλοκή σε σχολική επιθετικότητα, το Inventory of callous-unemotional traits (ICU) που αφορούσε τα ψυχοπαθητικά χαρακτηριστικά και τέλος, το Parental Authority Questionnaire (PAQ) που αφορούσε το γονικό στιλ που υιοθετούσε ο γονέας. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το αυταρχικό γονικό στιλ προέβλεπε θετικά την εμπλοκή του παιδιού σε περιστατικά σχολικής επιθετικότητας. Έπειτα, τα ευρήματα έδειξαν ότι τα ψυχοπαθητικά χαρακτηριστικά λειτουργούν ως ρυθμιστής στη σχέση μεταξύ γονικών πρακτικών και σχολικής επιθετικότητας. Τα αποτελέσματα αυτά υποστηρίζουν τη σχέση μεταξύ των γονικών πρακτικών και της σχολικής επιθετικότητας και παρέχουν επιπλέον αποδείξεις για το ρυθμιστικό ρόλο των ψυχοπαθητικών χαρακτηριστικών στη σχέση αυτή.

Κυβερνο-εκφοβισμός: συχνότητα εμφάνισης και παράγοντες επικινδυνότητας στην προ-εφηβική και εφηβική ηλικία

N. Αντωνιάδου*, Κ. Μ. Κόκκινος

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ο κυβερνο-εκφοβισμός (ΚΕ) αποτελεί μια μορφή επιθετικής συμπεριφοράς, η οποία πραγματοποιείται με τη χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνίας (ΤΠΕ). Σκοπός της έρευνας ήταν η μελέτη των εμπειριών ΚΕ σε 429 μαθητές (47.3% κορίτσια) της Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης Δημοτικού και των τριών τάξεων Γυμνασίου και Λυκείου σε σχέση με τα ατομικά τους χαρακτηριστικά. Οι μαθητές συμπλήρωσαν ερωτηματολόγιο αυτο-αναφοράς που αφορούσε τη χρήση των ΤΠΕ (συχνότητα χρήσης, άρση αναστολής στο διαδίκτυο), τις εμπειρίες κυβερνο-εκφοβισμού και κυβερνο-θυματοποίησης (ΚΘ), τα χαρακτηριστικά αντικοινωνικής προσωπικότητας, την αναζήτηση αισθητηριακών ερεθισμάτων, τις κοινωνικές δεξιότητες και την αυτο-εκτίμηση. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι στα περιστατικά ΚΕ και ΚΘ συμμετείχαν συχνότερα αγόρια και μαθητές Γυμνασίου, κυρίως με το ρόλο του επιθετικού θύματος. Οι συμμετέχοντες έκαναν συχνότερη και πιο επικίνδυνη χρήση των ΤΠΕ, δήλωσαν μεγαλύτερη άρση αναστολής στο διαδίκτυο και, ιδιαίτερα τα επιθετικά θύματα, τα οποία επιπλέον είχαν υψηλή βαθμολογία στα χαρακτηριστικά αντικοινωνικής προσωπικότητας, χαμηλή συναισθηματική ενσυναίσθηση και κοινωνικές δεξιότητες. Ο ΚΕ και η ΚΘ παρουσίασαν θετική συσχέτιση μεταξύ τους, με τη συχνότητα χρήσης ΤΠΕ, την άρση αναστολής στο διαδίκτυο, τα χαρακτηριστικά αντικοινωνικής προσωπικότητας και αρνητική συσχέτιση με τη συναισθηματική ενσυναίσθηση. Επιπλέον, ο ΚΕ παρουσίασε αρνητική συσχέτιση με τη γνωστική ενσυναίσθηση. Η άρση αναστολής στο διαδίκτυο και η μεγαλομανία-χειριστικότητα ήταν προβλεπτικοί παράγοντες του ΚΕ και της ΚΘ, ενώ η αναζήτηση αισθητηριακών ερεθισμάτων επιπλέον προέβλεπε τον ΚΕ. Τα ευρήματα υπογραμμίζουν το ρόλο της προσωπικότητας και των κοινωνικών δεξιοτήτων των εμπλεκόμενων, καθώς επίσης και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του διαδικτύου στην εκδήλωση του φαινομένου.

Κοινωνικογνωστικές και συναισθηματικές παράμετροι του εκφοβισμού και της θυματοποίησης προεφήβων μαθητών

E. Κιπριτσά*, Κ. Μ. Κόκκινος

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η παρούσα έρευνα εξετάζει τη σχέση ανάμεσα στη γνωστική επεξεργασία των κοινωνικών πληροφοριών (ΓΕΚΠ), τον ηθικό συλλογισμό, την ηθική απεμπλοκή, την ενσυναίσθηση, το δεσμό και τη συμμετοχή σε περιστατικά εκφοβισμού και θυματοποίησης σε 301 μαθητές ηλικίας 10-12 ετών, οι οποίοι συμπλήρωσαν ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς. Τα αγόρια σημείωσαν υψηλότερη βαθμολογία στο σωματικό εκφοβισμό, την προκλητική και αντιδραστική επιθετικότητα και την ηθική απεμπλοκή, ενώ τα κορίτσια δήλωσαν μεγαλύτερη ενσυναίσθηση και κατανόηση του ηθικού συναισθήματος. Οι μαθητές που δήλωσαν ανασφαλή δεσμό σημείωσαν υψηλότερη βαθμολογία σε όλες τις μορφές θυματοποίησης σε σχέση με όσους δήλωσαν ασφαλή. Επιπλέον, τα επιθετικά θύματα σημείωσαν υψηλότερη βαθμολογία στην προκλητική και αντιδραστική επιθετικότητα και την ηθική απεμπλοκή σε σχέση με τους θύτες και τους αμέτοχους, ενώ τα θύματα δήλωσαν μεγαλύτερη γνωστική και συναισθηματική ενσυναίσθηση σε σχέση με τους θύτες και τα επιθετικά θύματα. Όλες οι μορφές εκφοβισμού παρουσίασαν θετική συσχέτιση με την απόδοση εχθρικής διάθεσης και την εκδίκηση (διαστάσεις του 2^{ου} και 3^{ου} σταδίου ΓΕΚΠ), την προκλητική και αντιδραστική επιθετικότητα και την ηθική απεμπλοκή, ενώ παρουσίασαν αρνητική συσχέτιση με την εσωτερική ισορροπία και τους θετικούς κοινωνικούς στόχους (διαστάσεις του 3^{ου} σταδίου της ΓΕΚΠ), καθώς και με τις δύο διαστάσεις της ενσυναίσθησης. Όλες οι μορφές θυματοποίησης σημείωσαν θετική συσχέτιση με την ηθική απεμπλοκή. Η κατανόηση του ηθικού συναισθήματος παρουσίασε θετική συσχέτιση με την άμεση θυματοποίηση σχέσεων και αρνητική με το συμπεριφορικό εκφοβισμό. Ο ανασφαλής δεσμός, η προκλητική και η αντιδραστική επιθετικότητα προέβλεψαν όλες τις μορφές της θυματοποίησης, ενώ η ενσυναίσθηση και η προκλητική επιθετικότητα ήταν συστηματικοί προβλεπτικοί παράγοντες όλων των μορφών του εκφοβισμού.

Το ψυχικό τραύμα στην περίπτωση του σχολικού εκφοβισμού: το παράδειγμα των θυτών

Σ. Καλλιοντζή, Κ. Χατήρα*, Δ. Νικολόπουλος

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ο σχολικός εκφοβισμός έχει θεωρηθεί από πολλούς ερευνητές ως μια αναπτυξιακά κανονική εμπειρία και αυτό είναι ανησυχητικό. Άλλοι ερευνητές ισχυρίζονται ότι ο εκφοβισμός αποτελεί ένα συνεχόμενο ψυχικό τραύμα παρά ένας παράγοντας στιγμιαίου στρες για πολλά παιδιά (θύτες ή θύματα ή/και μάρτυρες συμπεριφορών εκφοβισμού). Η παρούσα μελέτη εξετάζει μια ομάδα μαθητών ηλικίας (8-11 ετών) που εμπλέκονται ως θύτες σε επεισόδια σχολικού εκφοβισμού και επιχειρεί να αναδείξει: α) την ύπαρξη ψυχικού τραύματος, β) τη μορφή του τραύματος ως συμπτώματα του μετατραυματικού άγχους, και γ) τη σύγκριση των επιπέδων με βάση το φύλο, τη σχολική τάξη και την οικογενειακή κατάσταση των θυτών, δ) τη σχέση του ψυχικού τραύματος με την αυτοαντίληψη και την αυτοεκτίμηση των παιδιών (θυτών). Ο βασικός σκοπός της παρούσης έρευνας ήταν να εξετάσει την ύπαρξη ψυχικού τραύματος στην ομάδα των παιδιών που εμπλέκονται σε επεισόδια σχολικού εκφοβισμού ως θύτες. Εκατό είκοσι έξι (N: 126) μαθητές και μαθήτριες (49.2% αγόρια και 50.8% κορίτσια) συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα από ένα σύνολο 200 περίπου παιδιών 4 τάξεων (Γ', Δ', Ε' και ΣΤ' τάξεις των δύο τμημάτων η κάθε μία) ενός αστικού δημοτικού σχολείου. Συγκεκριμένα, και όσον αφορά την εκφοβιστική συμπεριφορά, τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι το 56.3% των μαθητών (71/126 μαθητές) ανήκουν στην ομάδα των θυτών. Από το εν λόγω δείγμα 15/71 μαθητές θύτες σημείωσαν *κλινική ένδειξη μετατραυματικού άγχους* (Children's Post-traumatic Symptoms), ενώ ένα μεγαλύτερο ποσοστό παιδιών, συγκεκριμένα 42/71 μαθητές θύτες (14 αγόρια και 28 κορίτσια) σημείωσαν *κλινική ένδειξη στην αντίδραση του ψυχικού τραύματος* (Impact Event Scale, IES-8) σε δύο υπο-κλίμακες αξιολόγησης της αντίδρασης: Avoidance (Αποφυγή) και Intrusion (Παρεϊσδυση). Είναι αξιοσημείωτο, το γεγονός ότι τα κορίτσια υπερτερούν κατά πολύ των αγοριών στην ένδειξη μετατραυματικού άγχους και ψυχικού τραύματος και δη κλινικής ένδειξης (σύμφωνα με τον δείκτη βαρύτητας) ψυχικό τραύμα. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η θυματοποίηση (victimization) συνδέεται με το ψυχικό τραύμα ενισχύοντας την άποψη ότι επαναλαμβανόμενα στρεσογόνα γεγονότα (όπως ο εκφοβισμός) σχετίζονται με συμπτώματα της κατηγορίας του *συνεχόμενου τραύματος*. Αυτή η άποψη ενισχύεται από τις σύγχρονες έρευνες ειδικών επαγγελματιών ψυχικής υγείας ότι τα παιδιά που έχουν εκτεθεί επί μακρόν σε στρεσογόνες καταστάσεις έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να αναπτύξουν συμπτώματα μετατραυματικού άγχους και ενδείξεις μιας ψυχικής εκτροπής. Η σύνδεση του εκφοβισμού και της μετατραυματικής διαταραχής και άλλων συμπτωμάτων στρες υποδεικνύει ότι ο εκφοβισμός είναι στην πραγματικότητα ένα ψυχικό τραύμα.

Ψυχοκοινωνικό κλίμα της τάξης και έμμεση επιθετικότητα σε μαθητές Γυμνασίου

Χ. Μανωλοπούλου*, Κ. Μ. Κόκκινος

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Το ψυχοκοινωνικό κλίμα (ΨΚ) της τάξης συνδέεται με την εκδήλωση έμμεσου εκφοβισμού (ΕΕ) και θυματοποίησης (ΕΘ), καθώς σε τάξεις με υψηλή συνοχή ανάμεσα στους μαθητές μειώνεται η πιθανότητα εκδήλωσης επιθετικής συμπεριφοράς, ενώ αντίθετα σε τάξεις όπου υπάρχουν συγκρούσεις και εντάσεις μεταξύ των μαθητών αυξάνεται. Σκοπός της έρευνας ήταν η μελέτη της σχέσης του αντιληπτού ΨΚ της τάξης και των εμπειριών έμμεσου εκφοβισμού και θυματοποίησης σε 328 μαθητές Β' και Γ' Γυμνασίου, με τη χρήση ερωτηματολογίου αυτοαναφοράς. Τα αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια χρησιμοποιούν συχνότερα έμμεσο φυσικό εκφοβισμό, κακόβουλο χιούμορ και κοινωνικό αποκλεισμό. Τα κορίτσια αντιλαμβάνονται περισσότερη συνοχή και ικανοποίηση από την τάξη τους. Μαθητές ηλικίας 14 ετών χρησιμοποιούν πιο συχνά έμμεσο λεκτικό εκφοβισμό, κακόβουλο χιούμορ, αδιαφορία και κοινωνικό αποκλεισμό σε σχέση με τους μαθητές ηλικίας 13 ετών. Σημαντικές συσχετίσεις προέκυψαν ανάμεσα στην έμμεση επιθετικότητα και τις διαστάσεις του ΨΚ της τάξης. Από την ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης προέκυψε πως όλες οι μορφές του ΕΕ και της ΕΘ προβλέπονται συστηματικά από αρνητικές διαστάσεις του κλίματος της τάξης (εντάσεις, χαμηλή συνεκτικότητα), ενώ το φύλο (αγόρι), η ηλικία και η επίδοση ήταν μη συστηματικοί αλλά σημαντικοί προβλεπτικοί παράγοντες για κάποιες διαστάσεις. Η ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών και η επίγνωση της επίδρασης των χαρακτηριστικών του ΨΚ της τάξης μπορεί να συμβάλλει στην κοινωνική, συναισθηματική και ακαδημαϊκή ανάπτυξη των μαθητών.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 19**Αξιολόγηση αναγκών και θεραπευτικές παρεμβάσεις του απευθύνονται στην οικογένεια του παιδιού με διαταραχή στο φάσμα του αυτισμού στην ελληνική πραγματικότητα**Οργανώτρια: Αγ. Γενά, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*Συζητήτρια: Έλ. Χάϊνς, *Ελληνική Εταιρία Έρευνας της Συμπεριφοράς*

Οι σημερινές παρεμβάσεις που απευθύνονται σε παιδιά στο φάσμα του αυτισμού αναγνωρίζουν την καθοριστική συμβολή της οικογένειας και τον πολύ θετικό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει στη θεραπευτική πορεία και εκπαίδευση των παιδιών αυτών. Οι σύνθετες ανάγκες της ελληνικής οικογένειας με παιδί με αυτισμό, αλλά και οι παρεμβάσεις που απαιτούνται προκειμένου για την ικανοποίηση των αναγκών αυτών συνιστά βασικό στόχο στη θεραπεία και αποκατάσταση του παιδιού με αυτισμό και στην μακροπρόθεσμη προσαρμογή του στο οικογενειακό καθώς και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Η ένδεια ερευνών στο πεδίο αυτό καθιστά επιτακτική την ανάγκη εστίασης των ερευνητικών προσπαθειών στην αποτύπωση των αναγκών των οικογενειών αυτών στην πατρίδα μας, και ακόμη περισσότερο την ανάγκη για αποτελεσματικές προσεγγίσεις για τη στήριξη, τη συμβουλευτική και την εκπαίδευσή της οικογένειας. Η πρώτη έρευνα του συμποσίου έχει αξιολογικό χαρακτήρα. Στην έρευνα αυτή, λοιπόν, αξιολογήθηκε η ποιότητα της σχέσης μεταξύ των τυπικώς αναπτυσσόμενων παιδιών και των αδελφών τους με ΔΑΦ. Τα ευρήματα αυτά αντιπαρατέθηκαν με συναφή ευρήματα που προέκυψαν από ομάδα ελέγχου, προκειμένου να διαπιστωθούν τυχόν ιδιαιτερότητες και δυσκολίες στην αλληλεπίδραση που έχουν τα παιδιά με αυτισμό με τα αδέρφια τους. Οι δύο μελέτες που ακολουθούν έχουν πρωτίτως παρεμβατικό χαρακτήρα. Με την πρώτη έρευνα επιδιώκεται η βελτίωση της σχέσης του ζεύγους – σε γονείς με παιδί με αυτισμό – μέσω μιας δομημένης ομαδικής ψυχοεκπαιδευτικής παρέμβασης με βασικούς άξονες την επικοινωνία και τη διαχείριση προβλημάτων. Η τρίτη και τελευταία έρευνα του συμποσίου συνιστά μια πιλοτική προσπάθεια συστηματικής μελέτης και ενίσχυσης της σχέσης γονέα-παιδιού με αυτισμού, μέσω της επίτευξης σαφών στόχων που συντάχθηκαν με γνώμονα τη βελτίωση του τρόπου αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού.

Η αλληλεπίδραση των παιδιών στο φάσμα του αυτισμού με τα τυπικώς αναπτυσσόμενα αδέρφια τουςΑ. Δροσινού¹, Α. Γενά²¹ *Ινστιτούτο Συστημικής Ανάλυσης της Συμπεριφοράς* ² *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Ο αυτισμός αποτελεί μια μοναδική εμπειρία για τα παιδιά που έχουν αδέρφια με αυτισμό. Μολονότι τις τελευταίες δεκαετίες έχει παρατηρηθεί μια γενική αύξηση του ερευνητικού ενδιαφέροντος που αφορά στη σχέση μεταξύ αδελφών, παραμένει ακόμη ανεπαρκής ο αριθμός των ερευνών –ακόμα και σε διεθνές επίπεδο– οι οποίες επιχειρούν να φωτίσουν την αλληλεπίδραση και την ποιότητα της αδελφικής σχέσης σε οικογένειες όπου υπάρχει παιδί με αυτισμό. Σκοπός ήταν: α) να μελετηθεί η ποιότητα της σχέσης μεταξύ των τυπικώς αναπτυσσόμενων παιδιών και των αδελφών τους με Διάχυτη Αναπτυξιακή Διαταραχή και β) να συγκριθούν τα αποτελέσματα της παρατήρησης με αντίστοιχη ομάδα τυπικώς αναπτυσσόμενων αδερφών, προκειμένου να διαπιστωθούν ποιες είναι οι ανάγκες για εφαρμογή συστηματικών προσεγγίσεων με σκοπό την ανάδειξη μιας αμοιβαία ικανοποιητικής σχέσης μεταξύ των παιδιών με τυπική ανάπτυξη και των αδελφών τους με αυτισμό. Το δείγμα αποτέλεσαν 9 ζεύγη αδελφών τυπικής ανάπτυξης και τα 9 παιδιά με αυτισμό με τα τυπικώς αναπτυσσόμενα αδέρφια τους. Η παρατήρηση της αλληλεπίδρασης των παιδιών βασίστηκε στο «Σχέδιο καταγραφής παρατηρήσεων» (Abramovitch & συν. 1987) και εξετάστηκαν συγκεκριμένες διαστάσεις της αδελφικής σχέσης, όπως, η Μίμηση η Ανταγωνιστικότητα και η Αποδοχή, καθώς και ο τρόπος που απαντούν και ανταποκρίνονται τα παιδιά στις πρωτοβουλίες των αδελφών τους. Τα ευρήματα δεν έδειξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στις κύριες υπό μελέτη μεταβλητές μεταξύ των δύο ομάδων, πέραν των συχνότερων Μιμητικών συμπεριφορών που παρατηρήθηκαν στα ζεύγη αδελφών με αυτισμό. Επίσης, διαπιστώθηκε ότι τα τυπικής ανάπτυξης παιδιά, αν και θεωρούσαν πως στις σχέσεις με τα αδέρφια τους με αυτισμό υπήρχε ελάχιστος συναγωνισμός και στενή σχέση, φάνηκε να δυσκολεύονται να αναπτύξουν στενή σχέση μεταξύ τους. Επιπλέον, τα Τ. Α. αδέρφια έδειχναν να κατανοούν τις δυσκολίες των αδελφών τους κ είχαν την τάση να προσπαθούν να δικαιολογούν οποιαδήποτε

διασπαστική συμπεριφορά. Τα ευρήματα αυτά είναι σύμφωνα με αυτά άλλων μελετών –σε διεθνές επίπεδο– που έχουν καταδείξει τον σημαντικό ρόλο της συμβουλευτικής, της κοινωνικής υποστήριξης και εκπαίδευσης των αδελφών παιδιών με αυτισμό.

Ομαδική ψυχοεκπαιδευτική παρέμβαση σε γονείς παιδιών με αυτισμό

Α. Γενά¹, Ι. Τσιούρη²

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Λάρισας

Οι οικογένειες των ατόμων με αυτισμό βιώνουν αισθήματα αβοηθσίας και απογοήτευσης στην καθημερινότητά τους, εξαιτίας της χρονιότητας της διαταραχής, αλλά και της φύσης των επικοινωνιακών, κοινωνικών και συμπεριφορικών δυσκολιών των παιδιών τους (Sofronoff & Farbotco, 2002). Μια άλλη σειρά ερευνητικών δεδομένων, από το χώρο της ψυχικής ασθένειας, δείχνουν ότι η δομημένη ψυχοεκπαιδευτική παρέμβαση σε οικογένειες ατόμων με σχιζοφρένεια είναι αποτελεσματική στη μείωση της οικογενειακής επιβάρυνσης και του άγχους, που οι οικογένειες των ατόμων με ψυχωσικού τύπου διαταραχές βιώνουν (Fallon, 2003). Παρά, όμως, τα ερευνητικά δεδομένα για την αποτελεσματικότητά τους, οι ψυχοεκπαιδευτικές παρεμβάσεις δεν χρησιμοποιούνται ευρέως στην κλινική πράξη και δεν έχουν γενικευτεί σε οικογένειες άλλων κλινικών πληθυσμών. Σκοπός αυτής της μελέτης ήταν να διερευνήσει την αποτελεσματικότητα μίας δομημένης ομαδικής ψυχοεκπαιδευτικής παρέμβασης προσαρμοσμένης για γονείς παιδιών με αυτισμό, στη μείωση της οικογενειακής επιβάρυνσης και στη βελτίωση της λειτουργικότητας της οικογένειας. Οι συμμετέχοντες στη συγκεκριμένη ομαδικού τύπου ψυχοεκπαιδευτική παρέμβαση ήταν τρία ζευγάρια γονέων παιδιών με αυτισμό. Πραγματοποιήθηκαν 23 κλειστές ομαδικές συναντήσεις με τρεις βασικούς ψυχοεκπαιδευτικούς στόχους: α) παροχή πληροφοριών και ενημέρωσης για τη φύση, τα αίτια και τη θεραπεία των διαταραχών αυτιστικού φάσματος, β) διαχείριση του στίγματος από τους γονείς, γ) εξάσκηση σε δεξιότητες επικοινωνίας και επίλυσης προβλημάτων (Solomon, 2000). Για την αξιολόγηση της παρέμβασης χρησιμοποιήθηκαν δομημένα ερωτηματολόγια, καθώς και ημι-δομημένη συνέντευξη πριν και μετά την διεξαγωγή των ομαδικών συναντήσεων. Ποσοτική αλλά και ποιοτική αξιολόγηση πριν και μετά την παρέμβαση έδειξε θετικές αλλαγές στους παρακάτω παράγοντες: κατανόηση της φύσης των διαταραχών αυτιστικού φάσματος, οικογενειακή επιβάρυνση από τη νόσο, διαχείριση του στίγματος, ενδο-οικογενειακή επικοινωνία και ικανότητα επίλυσης προβλημάτων. Τα ευρήματα θα συζητηθούν στο πλαίσιο της αναγκαιότητας παροχής τέτοιου είδους παρεμβάσεων στην κλινική πράξη.

Συστηματική παρατήρηση και εκπαίδευση για την ποιοτική αναβάθμιση της αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού με αυτισμό

Ε. Μιχαλοπούλου*, Κ. Σαραφίδου*, Α. Γενά

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Πλήθος ερευνητικών μελετών έχουν αναδείξει τη σπουδαιότητα της πρώιμης παρέμβασης στα παιδιά με αυτισμό και της συμμετοχής των γονέων ως συν-θεραπευτών του παιδιού τους. Σκοπός της πιλοτικής έρευνας που διεξήχθη ήταν η διερεύνηση των ακόλουθων ερωτημάτων: (α) Πώς μπορεί να διεξαχθεί μια ενδεδειγμένη παρατήρηση της αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού με αυτισμό, ώστε να εντοπιστούν σημεία που δυσκολεύουν τη σχέση. (β) Πώς ιεραρχούνται οι στόχοι εκπαίδευσης γονέων και ποια η επίδραση της εκπαίδευσης γονέων στην επίτευξη των στόχων αυτών. Στην πιλοτική μελέτη συμμετείχαν δύο παιδιά με διάγνωση αυτισμού: ένα αγόρι ηλικίας 2 ετών και ένα κορίτσι 4 ετών. Συλλέχθηκαν δεδομένα γραμμής βάσης, κατά την οποία διεξήχθη συστηματική παρατήρηση της αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού στο πλαίσιο ελεύθερου παιχνιδιού, χωρίς παρέμβαση από την ερευνήτρια. Κατά τη διάρκεια της παρέμβασης, τίθετο 1 στόχος ανά συνεδρία, η επίτευξη του οποίου αποτελούσε προϋπόθεση για την εισαγωγή του ακόλουθου στόχου. Το πρόγραμμα εκπαίδευσης των γονέων βασίστηκε στο θεωρητικό πλαίσιο της Ανάλυσης της Συμπεριφοράς. Η ποιοτική ανάλυση των δεδομένων αναδεικνύει, τόσο για το παιδί όσο και για τους γονείς, σημαντικά οφέλη από την παρέμβαση, όπως βελτίωση της ποιότητας της μεταξύ τους σχέσης, διεύρυνση των κοινών ενδιαφερόντων και ποιοτική αναβάθμιση στις από κοινού δραστηριότητές τους.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 20**Ψυχολογικές παρεμβάσεις σε πολυπολιτισμικά σχολεία**Οργανώτρια: Δ. Φιλιππάτου, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*Πρόεδρος: Ι. Μπίμπου-Νάκου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*Συζητήτριες: Σ. Παντελιάδου, Ι. Μπίμπου-Νάκου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Μια από τις δράσεις του Προγράμματος «Εκπαίδευση Αλλοδαπών και Παλιννοστούτων μαθητών» (ΕΣΠΑ 2010-2013) αποτελεί η Δράση 6 που αφορά την ψυχοκοινωνική υποστήριξη σε σχολεία με αυξημένο αριθμό αλλοδαπών μαθητών (Προγράμματα Ψυχολογικής Υποστήριξης, ΠΨΥ). Τα ΠΨΥ αντλούν από το θεωρητικό μοντέλο της αναστοχαστικής πράξης (Κωτσάκης, Μουρελή, Μπίμπου & Μπουτουλούση, 2010) και στοχεύουν στην ολιστική αντιμετώπιση του σχολικού συστήματος. Αναπτύσσονται δράσεις για τη στήριξη των εκπαιδευτικών, των μεταναστών μαθητών και των οικογενειών τους, μέσα από συλλογικές σχολικές πρακτικές που αφορούν το σύνολο των μαθητών. Υπό αυτό το πρίσμα, το συγκεκριμένο πρόγραμμα αποτελεί πεδίο αξιολόγησης της συμβολής των ΠΨΥ στη σχολική κοινότητα, για πρώτη φορά σε εκτεταμένο επίπεδο, τόσο γεωγραφικά, όσο και χρονικά (διάρκεια 3 ετών). Στην πιλοτική φάση του προγράμματος συμμετείχαν 21 πολυπολιτισμικά σχολεία από την Αττική, τη Θεσσαλία, τη Θεσσαλονίκη και την Κρήτη και 11 σχολικοί ψυχολόγοι. Τη φετινή χρονιά, στην κύρια φάση του προγράμματος, συμμετέχουν 105 σχολεία και 97 σχολικοί ψυχολόγοι σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας (Αττική, Θεσσαλία, Θεσσαλονίκη, Κρήτη, Ρόδος, Στερεά Ελλάδα κ.λ.π.). Η παρακολούθηση της αποτελεσματικότητας της εφαρμογής του προγράμματος συντελείται μέσα από τη διενέργεια συστηματικών εποπείων των σχολικών ψυχολόγων, τη συγγραφή ημερολογίων, τη συμπλήρωση πρωτόκολλων αυτο-αξιολόγησης και την καταγραφή των δράσεων των ΠΨΥ σε εκπαιδευτικούς, μαθητές και γονείς. Το συγκεκριμένο συμπόσιο περιλαμβάνει 4 ανακοινώσεις. Στην πρώτη ανακοίνωση, παρουσιάζονται δεδομένα που αφορούν τους τρόπους με τους οποίους οι ψυχολόγοι διαπραγματεύονται τα θέματα της σχέσης μεταξύ της ψυχοκοινωνικής υγείας και της μετανάστευσης κατά την επαγγελματική τους πρακτική στα συμμετέχοντα πολυπολιτισμικά σχολεία. Στη δεύτερη ανακοίνωση, συζητούνται δεδομένα από τη διαδικασία εποπείας των σχολικών ψυχολόγων σε σχέση με τον καθορισμό της έννοιας της επάρκειας τους, την ποιότητα και το είδος της σχέσης επόπτη-εποπτευόμενου. Ακολουθείται από την τρίτη ανακοίνωση, η οποία αφορά στην αποτίμηση της εποπείας από την πλευρά των εποπτευόμενων. Η τέταρτη ανακοίνωση διαπραγματεύεται το ρόλο και την υποδοχή του ψυχολόγου από τους εκπαιδευτικούς και τους τρόπους με τους οποίους οι ψυχολόγοι και τα σχολεία με ένα πολυπολιτισμικό πλαίσιο προσπαθούν να διαμορφώσουν ένα κοινά αποδεκτό και επαρκές μοντέλο συνεργασίας.

Ζητήματα πολιτισμικής επάρκειας των σχολικών ψυχολόγων σε πολυπολιτισμικά σχολεία: μια ποιοτική αξιολόγηση.

Ι. Μπίμπου-Νάκου, Σ. Παντελιάδου, Σ. Βερβερίδου, Κ. Λιανού, Π. Χατζηλάμπου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Με δεδομένες τις δημογραφικές αλλαγές στην Ελληνική κοινωνία και τις μετακινήσεις ομάδων μεταναστευτικού πληθυσμού (Παύλου, & Χριστόπουλος, 2004. Τριανταφυλλίδου & Μαρούκης, 2010), ο ρατσισμός και οι διακρίσεις αποτελούν σημαντικά ζητήματα για τους συμμετέχοντες στο σχολικό πλαίσιο (το εκπαιδευτικό προσωπικό, μαθητές και τις οικογένειές τους, Gillborn, & Youdell, 2000. International Migration Law, 2010. Μπουτουλούση, 2010). Η παρούσα ανακοίνωση αποτελεί τμήμα ενός ευρύτερου Προγράμματος «Εκπαίδευση Αλλοδαπών και Παλιννοστούτων μαθητών» (ΕΣΠΑ 2010-2013) και διερευνά τους τρόπους με τους οποίους ψυχολόγοι σε σχολεία με σημαντικό αριθμό μεταναστών μαθητών, διαπραγματεύονται ζητήματα πολυπολιτισμικότητας μέσα από τον επαγγελματικό τους ρόλο τους. Τα δεδομένα μας προέρχονται από δυο έρευνες 1) Η πρώτη αφορά την ανάλυση 13 ομάδων εστίασης ψυχολόγων (46 άτομα συνολικά) που κλήθηκαν να συζητήσουν υποθετικά το ρόλο τους, ως επαγγελματίες σε σχολεία με σημαντικό αριθμό μεταναστών μαθητών, χωρίς να έχουν την αντίστοιχη εμπειρία 2) η δεύτερη έρευνα στηρίζεται στην ανάλυση των ημερολογίων -συνόψεων 8 ομάδων ψυχολόγων (97 άτομα συνολικά), που πλέον εργάζονται σε σχολεία με σημαντικό αριθμό μεταναστών μαθητών. Η ανάλυση των συνεντεύξεων και των ημερολογίων έγινε με τη βοήθεια του NVivo 7 (λογισμικού για την ποιοτική ανάλυση), με στόχο τον εντοπισμό

των ερμηνευτικών ρεπερτορίων στο λόγο των ψυχολόγων. Οι τρεις βασικές θεματικές που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις και τα ημερολόγια των ψυχολόγων αφορούσαν α) τη συζήτηση/ διαπραγμάτευση των γνώσεων τους σχετικά με την μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και τα υπάρχοντα μοντέλα επαγγελματικής πρακτικής για την κατανόηση της μεταναστευτικής ταυτότητας β) την ανάγκη τους για εκπαίδευση σε ζητήματα αξιολόγησης και συνηγορίας που αφορούσαν τους μετανάστες μαθητές και τις οικογένειές τους, όπως είναι, για παράδειγμα, η αξιοποίηση μεταναστευτικών ιστοριών και γ) τη συνειδητοποίηση των προσωπικών τους αξιών σχετικά με την κουλτούρα προέλευσης και την εθνικότητα κατά τη σχολική συμβουλευτική διεργασία. Τα δεδομένα από τις δυο έρευνες συγκλίνουν ως προς την αμηχανία των ψυχολόγων ως προς την αναγνώριση και την αντιμετώπιση της πολιτισμικής διαφοράς, τόσο στην προσωπική τους εκπαίδευση, όσο και στην επαγγελματική τους πρακτική (Sakka, 2010. Taylor, Gillborn, & Ladson-Billings, 2009). Τα αποτελέσματα των δύο ερευνών αξιοποιούνται για την εκπαίδευση πολιτισμικά επαρκών σχολικών ψυχολόγων.

Η εποπτεία σχολικών ψυχολόγων ως αμφίδρομη αναπτυξιακή διαδικασία

Α. Στογιαννίδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Ο όρος εποπτεία συνήθως υπονοεί ότι ένα πρόσωπο επιθεωρεί τη δουλειά κάποιου άλλου μέσα από θέση εξουσίας (Edwards, 1997). Οι βασικές υποχρεώσεις είναι η παρακολούθηση, καθοδήγηση και αξιολόγηση του έργου των εκπαιδευόμενων και η δυνατότητα και ικανότητα να παρέχει ευκαιρίες για εκπαίδευση. Ίσως η πιο σημαντική υποχρέωση είναι η μέριμνα για τη σταδιακή αυτονομία των εκπαιδευόμενων. Στο χώρο της ψυχολογίας, αναφερόμαστε σε μια αναπτυξιακή διαδικασία κατά την οποία ο επόπτης λειτουργεί έτσι ώστε να διευκολύνει την προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη του επαγγελματία (Campbell, 2000). Σε αυτό το επίπεδο είναι ιδιαίτερα χρήσιμη η εστίαση σε στοιχεία που συνθέτουν την αίσθηση της προσωπικής επάρκειας στους εκπαιδευόμενους (Lamorey & Wilcox, 2005· Williams et al., 1997). Δυο στοιχεία αποτελούν σημαντικές προκλήσεις για τον επόπτη: ο καθορισμός της έννοιας της επάρκειας (competence) για τους νέους επαγγελματίες (APA, 2002; Kitchener, 2000), και η διαπραγμάτευση της ποιότητας και είδους της σχέσης επόπτη - εποπτευόμενου (Barnes & Bernard, 2010). Η παρούσα εισήγηση παρουσιάζει δεδομένα από τη διαδικασία εποπτείας 23 επαγγελματιών ψυχολόγων η οποία διενεργήθηκε από την εισηγήτρια, στο πλαίσιο του προγράμματος Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης (Δράση 6). Γίνεται θεματική ανάλυση των σχολίων – γραπτών και προφορικών – των εποπτευόμενων ώστε να συζητηθεί η πορεία προς την αυξανόμενη αίσθηση επάρκειας. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται στοιχεία που προέρχονται από προσωπικές σημειώσεις της επόπτη και αφορούν τη διαπραγμάτευση του ρόλου της στον άξονα κατευθυντικότητας / ενσυναίσθησης - συναισθηματικής υποστήριξης.

Η αποτύπωση της εμπειρίας σχολικών ψυχολόγων από τη διαδικασία εποπτείας – πρώτα συμπεράσματα

Ειρ. Γρηγοριάδου*, Μ. Ελευθερίου, Β. Κανταρτζής

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Εποπτεία είναι μια παρέμβαση που γίνεται από έναν έμπειρο επαγγελματία σε έναν ή πολλούς νεότερους της ίδιας ειδικότητας, μέσω της ευρύτερης οπτικής του (Wokset & Page, 2001). Ασχέτως των μοντέλων που υιοθετεί ο επόπτης, η εποπτεία ορίζεται ως μια σχέση αποτίμησης και αναστοχασμού που διαρκεί στο χρόνο, έχει στόχο να βελτιώσει τις επαγγελματικές δεξιότητες, και διαφυλάττει την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών προς το κοινό (Bernar & Goodyear, 1992. Carroll & Tholstrup, 2001). Στη σχέση επόπτη – εποπτευόμενου δίνεται έμφαση στην εκπαιδευτική συμμαχία (Fleming & Benedek, 1983) ή/και στην απόκτηση απαραίτητων δεξιοτήτων και τεχνικών (Linehan, 1980). Η ποιότητα της σχέσης είναι το απαραίτητο συστατικό για την ύπαρξη και τη διεξαγωγή της εποπτείας. Στην εισήγηση αυτή αποτυπώνεται η εμπειρία των σχολικών ψυχολόγων από τη διαδικασία εποπτείας που διενεργήθηκε στα πλαίσια του προγράμματος Ψυχολογικής Υποστήριξης αλλοδαπών και παλιννοστούτων (Δράση 6.2). Μέσα από θεματική ανάλυση τόσο των προετοιμασιών όσο των συνόψεων και των θεμάτων της κάθε εποπτείας, τα ζητήματα που διαπραγματεύονταν σταδιακά διαμορφώθηκαν από πολύ εξειδικευμένα και πρακτικά της καθημερινότητας, σε ευρείς προβληματισμούς που αγγίζουν ευρύτερα μακρο-κοινωνικά και θεσμικά πλαίσια. Η εξέλιξη αυτή αντανάκλα και την αυξανόμενη αίσθηση επάρκειας των εποπτευόμενων ως προς τον ρόλο τους ως ψυχολόγοι, αλλά και τον εστιασμό της εποπτείας στην αλλαγή της οπτικής τους. Παράλληλα, αναδύονται οι δια-

φοροποιήσεις και οι επιμέρους προ(σ)κλήσεις που αντιμετωπίζουν οι σχολικοί ψυχολόγοι ανάλογα με την βαθμίδα της εκπαίδευσης στην οποία εργάζονται.

Ο ρόλος του σχολικού ψυχολόγου: πλαίσιο συνεργασίας εκπαιδευτικών και ψυχολόγων

Δ. Φιλιππάτου, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Στη σύγχρονη πραγματικότητα των ετερογενών πολιτισμικά τάξεων, ο ρόλος του σχολικού ψυχολόγου είναι ιδιαίτερα σύνθετος. Ο σχολικός ψυχολόγος καλείται να ανταποκριθεί σε πολλαπλές προκλήσεις και αιτήματα που προκύπτουν από την ιδιαιτερότητα των συγκεκριμένων πολυπολιτισμικών σχολικών μονάδων (Ingraham, 2000· Nastasi, 2006). Η λειτουργικότητα του σχολικού ψυχολόγου στη σχολική κοινότητα εξαρτάται τόσο από τον αυτοκαθορισμό του, όσο και από τους ρόλους που του αποδίδουν οι εμπλεκόμενοι στο σχολικό σύστημα (εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς) (Gilman & Gabriel, 2004· Gilmore & Chandy, 2007· Thilking & Jimerson, 2006). Το πώς αντιλαμβάνονται τα μέρη του παραπάνω συστήματος, και ιδιαίτερα οι εκπαιδευτικοί, το ρόλο του σχολικού ψυχολόγου αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τη μεταξύ τους συνεργασία (Μπίμπου & Στογιαννίδου, 2006). Η παρούσα ανακοίνωση χρησιμοποιεί δεδομένα που αντλήθηκαν στο πλαίσιο της πιλοτικής φάσης του Προγράμματος «Εκπαίδευση Αλλοδαπών και Παλινοστούτων μαθητών» (ΕΣΠΑ 2010-2013). Στόχος της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση: (α) των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών για το ρόλο του σχολικού ψυχολόγου σε σχολεία με αυξημένο πληθυσμό αλλοδαπών μαθητών (β) της νοηματοδότησης του ρόλου του σχολικού ψυχολόγου στα παραπάνω σχολικά πλαίσια από τους ίδιους τους ψυχολόγους και (γ) των πρακτικών που σχετίζονται με ένα πλαίσιο καλής συνεργασίας μεταξύ εκπαιδευτικών και ψυχολόγων. Τα ερευνητικά δεδομένα προέρχονται από εκπαιδευτικούς 21 σχολείων με αυξημένο αριθμό αλλοδαπών μαθητών από την Αττική, τη Θεσσαλία, τη Θεσσαλονίκη και την Κρήτη και από 11 σχολικούς ψυχολόγους που εφάρμοσαν το πρόγραμμα ψυχολογικής παρέμβασης (Δράση 6). Ερευνητικά εργαλεία αποτέλεσαν οι ομαδικές συνεντεύξεις με τους εκπαιδευτικούς και τα ημερολόγια/συνόψεις των σχολικών ψυχολόγων. Πραγματοποιήθηκε ποιοτική ανάλυση των δεδομένων και παρουσιάζονται οι κύριοι άξονες που αποτυπώνουν τις διαφορές μεταξύ εκπαιδευτικών και ψυχολόγων για τον προσδοκώμενο και πραγματικό ρόλο των δεύτερων στα πολυπολιτισμικά σχολεία της έρευνας. Τέλος, συζητούνται οι παράγοντες εκείνοι που δυνάμει, δημιουργούν ένα πρόσφορο κλίμα συνεργασίας μεταξύ των παραπάνω εμπλεκόμενων για την εξασφάλιση της αποτελεσματικότητας των ψυχολογικών παρεμβάσεων σε πολυπολιτισμικά σχολεία.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 25

Συνέπειες της κρίσης σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο

Προεδρείο: Ξ. Χρυσοκόου, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Ε. Κούρτη, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Ταυτότητα, μετανάστευση και πολιτειότητα στην Ελλάδα της κρίσης

Μ. Ξενιτίδου, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Από το 1989 έως σήμερα η Ελλάδα εμφανίζεται ως χώρα προορισμού μεταναστών από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, τη Βόρεια Αφρική, τη Νότια Ασία και τη Μέση Ανατολή. Στο πλαίσιο αυτής της δυναμικής έχει αναπτυχθεί λόγος περί διαπραγμάτευσης ταυτοτήτων, τόσο των «γηγενών» όσο και των «μεταναστών». Ο λόγος αυτός συχνά αντλεί από μια θεώρηση τόσο των «γηγενών» –όσο και των «μεταναστών»– ως συμπαγούς ομάδας και από μια θεώρηση της Ελληνικής ταυτότητας ως εθνοκεντρικής. Επιχειρηματολογεί, συνεπώς, πως η νέα δυναμική επιφέρει διαδικασίες επανεξέτασης, επαναπροσδιορισμού και «ανοίγματος» διαπραγμάτευσης της Ελληνικής εθνικής ταυτότητας, καθώς και την αναζήτηση εναλλακτικών αυτοπροσδιορισμού και ετεροπροσδιορισμού. Τα τελευταία χρόνια σε αυτή τη δυναμική προστίθενται οι προκλήσεις της καθημερινότητας στην Ελλάδα της κρίσης. Η παρούσα εργασία εξετάζει τους τρόπους με τους οποίους γηγενείς και μετανάστες κατασκευάζουν την έννοια του πολίτη στην Ελλάδα της κρίσης. Το εγχείρημα πραγματοποιείται από τη μια θέτοντας τη σχέση της εθνικής ταυτότητας και της πολιτειότητας στην Ελλάδα εντός

ιστορικού πλαισίου και από την άλλη αντλώντας εμπειρικά από μια έρευνα με ημιδομημένες συνεντεύξεις με Έλληνες πολίτες και μετανάστες, δηλαδή άτομα με ελληνική ιθαγένεια και καταγωγή οι οποίοι είτε γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στην Ελλάδα είτε εγκαταστάθηκαν και πολιτογραφήθηκαν τα τελευταία χρόνια, καθώς και με άτομα που ζουν στην Ελλάδα χωρίς την ιδιότητα του πολίτη. Οι συνεντεύξεις ηχογραφήθηκαν και απομαγνητοφωνήθηκαν και τα απομαγνητοφωνημένα κείμενα αναλύθηκαν με την τεχνική της ανάλυσης λόγου. Έμφαση δόθηκε στις κανονικότητες και στα ιδεολογικά διλήμματα τα οποία ανέκυπταν, στις τοποθετήσεις και τις θέσεις των υποκειμένων, καθώς και στις ρητορικές στρατηγικές και τις λειτουργίες τους στο λόγο και το επιχείρημα.

Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στο φαινόμενο “Parentification”

Κ. Τζουμέρκα*, Ε. Γελαστοπούλου

Πανεπιστήμιο Πατρών

Το “Parentification” είναι η αντιστροφή ρόλων μεταξύ γονιού και παιδιού. Το παιδί έχει κλιθεί να αναλάβει είτε υλικά είτε συναισθηματικά να φροντίζει τον γονέα ή και άλλα μέλη της οικογένειας. Στόχος αυτής της μελέτης είναι να εξετάσει: α) τον αντίκτυπο της οικονομικής κρίσης σε ενήλικες που έχουν ζήσει το φαινόμενο του “parentification” και β) αν βιώνοντας μια τραυματική εμπειρία όπως είναι η οικονομική κρίση, το άτομο που ως παιδί είχε κλιθεί να αναλάβει τον ρόλο του γονέα και τώρα ως ενήλικας καλείται να αναλάβει τον ίδιο ρόλο, τελικά αδυνατεί να αντέξει και πάλι αυτό το βάρος με αποτέλεσμα να προκαλούνται ψυχολογικές διαταραχές. Τρεις άντρες και τρεις γυναίκες, από Κύπρο και Ελλάδα, ηλικίας μεταξύ 23-26 συμμετείχαν στην ποιοτική έρευνα με ημι-δομημένες συνεντεύξεις, οι οποίες αναλύθηκαν με την μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν ότι έχοντας ζήσει σε ένα περιβάλλον που ως παιδί έχει κλιθεί να αναλάβει ρόλους ενηλίκων, σε μια κατάσταση συνεχών προβλημάτων και εναλλαγών ρόλων που απαιτεί η οικονομική κρίση, οι συμμετέχοντες ανέφεραν πως έφερε στην επιφάνεια ψυχολογικές συνέπειες όπως: ανησυχία, άγχος, κρίση πανικού, κατάθλιψη και χαμηλή αυτοεκτίμηση. Δήλωσαν, ότι αντιλαμβάνονται πως η εμφάνιση αυτών των διαταραχών οφείλεται στο γεγονός πως έχουν γίνει “parentified” ως παιδιά και πλέον αδυνατούν να ανταπεξέλθουν στην τωρινή κατάσταση που απαιτεί πολλές πιέσεις και αλλαγές. Επιπροσθέτως, ο αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης στο “parentification” σύμφωνα με τους συμμετέχοντες είναι: η αίσθηση πως έχουν χάσει την ταυτότητα τους, η ρήξη στις οικογενειακές σχέσεις λόγω των νέων ρόλων που τους έχει προστεθεί από την οικογένεια και η τάσεις φυγής, αναζητούν νέους τόπους μακριά από την οικογένεια που θα τους προσφέρει ηρεμία. Η έρευνα αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως οδηγός για την ενθάρρυνση επαγγελματιών ψυχικής υγείας, για να εξετάσουν και να αξιολογήσουν τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στους ενήλικες πελάτες τους, έχοντας υπόψη το φαινόμενο του “parentification”.

Διερεύνηση των οικογενειακών αξιών γηγενών και μεταναστών: συγκριτική μελέτη μεταξύ δύο διαφορετικών χρονικών περιόδων

Α. Γάκη¹, Μ. Ντάλλα², Α. Σ. Αντωνίου¹

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να πραγματοποιηθεί συγκριτική μελέτη των οικογενειακών αξιών Ελλήνων και Αλβανών μεταναστών βάσει δύο διαφορετικών μετρήσεων στη διάρκεια τριών ετών (2008 και 2011) και να εξεταστεί κατά πόσον οι δύο αυτές διαφορετικές μετρήσεις έχουν σχέση με το χρονική περίοδο μέτρησης (πριν και μετά την κοινωνικοοικονομική κρίση). Συγκεκριμένα, στην πρώτη μέτρηση συμμετείχαν 401 άτομα, 269 (67.1%) Έλληνες και 132 (32.9%) Αλβανοί μετανάστες από 18 έως 64 ετών. Το δείγμα της δεύτερης μέτρησης αποτέλεσαν 333 άτομα αντίστοιχων ηλικιών, 231 (69.4%) Έλληνες και 102 (30.6%) Αλβανοί μετανάστες. Στο σύνολο του δείγματος, 443 (60,4%) άτομα ήταν γυναίκες (πρώτη μέτρηση: 229, δεύτερη μέτρηση: 214) και 291 (39.6%) ήταν άντρες (πρώτη μέτρηση: 172, δεύτερη μέτρηση: 119). Η αξιολόγηση των οικογενειακών αξιών βασίστηκε στην «Κλίμακα Οικογενειακών Αξιών» (Γεώργας, 1986. 1999), η οποία αναφέρεται σε παραδοσιακές αξίες για την οικογένεια και τις οικογενειακές σχέσεις. Από τα ευρήματα της έρευνας προέκυψαν διαφορές στις οικογενειακές αξίες ως προς το χρόνο μέτρησης, τη χώρα καταγωγής αλλά και την αλληλεπίδραση του

χρόνου μέτρησης με τη χώρα καταγωγής. Τα συνολικά αποτελέσματα συζητούνται διεξοδικά σε σχέση με τις κοινωνικοοικονομικές αλλαγές των τελευταίων ετών.

Αίσθημα ικανοποίησης από τη ζωή γηγενών και μεταναστών πριν και μετά την οικονομική κρίση

Α. Σ. Αντωνίου*, Μ. Ντάλλα

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να συγκριθούν δύο διαφορετικές μετρήσεις κατά τη διάρκεια τριών ετών (2008 έως 2011) του αισθήματος ικανοποίησης από τη ζωή γηγενών και μεταναστών και να εξετασθεί κατά πόσον οι δύο διαφορετικές μετρήσεις έχουν σχέση με το χρόνο μέτρησης (πριν και μετά την κρίση). Στην περίπτωση των μεταναστών λαμβάνεται υπόψη και η διάσταση του προσανατολισμού των μεταναστών προς τη χώρα προέλευσης και τη χώρα υποδοχής. Στη μελέτη συμμετείχαν συνολικά 879 άτομα από την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας, από 18 έως 67 ετών (Μ.Ο.= 35.76, Τ.Α.= 9.45). Στην πρώτη μέτρηση συμμετείχαν 359 άτομα, 219 (61%) Έλληνες, 75 (20.9%) Αλβανοί μετανάστες και 65 (18.1%) Πόντιοι παλιννοστούντες. Το δείγμα της δεύτερης μέτρησης αποτέλεσαν 520 άτομα αντίστοιχων ηλικιών, 303 (58.3%) Έλληνες, 114 (21.9%) Αλβανοί μετανάστες και 103 (19.8%) Πόντιοι παλιννοστούντες. Η αξιολόγηση του αισθήματος ικανοποίησης από τη ζωή βασίστηκε στην κλίμακα «Ικανοποίηση από τη Ζωή» των Pavot και Diener (1993). Για την αξιολόγηση του προσανατολισμού των μεταναστών και παλιννοστούντων προς τη χώρα προέλευσης και τη χώρα υποδοχής χρησιμοποιήθηκε η προσαρμοσμένη κλίμακα Επιπολιτισμού των Ryder, Alden & Paulhus (2000). Βρέθηκε ότι οι μετανάστες της πρώτης μέτρησης είχαν χαμηλότερο επίπεδο αισθήματος ικανοποίησης από τη ζωή σε σύγκριση με τους γηγενείς. Κατά τη δεύτερη μέτρηση, τόσο οι γηγενείς όσο και οι μετανάστες βιώνουν χαμηλότερο αίσθημα ικανοποίησης από τη ζωή σε σύγκριση με την πρώτη μέτρηση. Τέλος, ο προσανατολισμός προς τη χώρα καταγωγής συνδέεται αρνητικά με το αίσθημα ικανοποίησης Αλβανών μεταναστών.

Ο εθελοντισμός εν μέσω κρίσης: μια ποιοτική έρευνα

Δ. Παπαδοπούλου*, Σ. Τριλίβα

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Σύγχρονες μελέτες στα θεμέλια του εθελοντισμού εστιάζουν στους οικονομικούς και κοινωνικούς μεταβλητές που οδηγούν τους νέους να ασχοληθούν ενεργά με εθελοντικές πράξεις. Από την εκδήλωση ενδιαφέροντος μέχρι την εθελοντική έκφραση, μεσολαβούν διάφοροι καθοριστικοί παράγοντες, με την οικογένεια, με την ευρύτερη της έννοια, να αποτελεί βασικό πυρήνα ανάπτυξης των μελλοντικών εθελοντών. Στόχος αυτής της μελέτης είναι να διερευνήσει τα χαρακτηριστικά των ατόμων που επιλέγουν να προσφέρουν εθελοντική δράση, και ειδικότερα πώς οι διάφοροι οικογενειακοί και κοινωνικοί παράγοντες συνεκτιμώνται στη λήψη αυτής τους της απόφασης. Η συλλογή των δεδομένων έγινε με τη συμμετοχή των εθελοντών στη σύσταση μιας ομάδας εστιασμένης συζήτησης (Focus Group) και στη συζήτηση που ακολούθησε. Για την επεξεργασία των δεδομένων που προέκυψαν χρησιμοποιήσαμε την Ερμηνευτική Φαινομενολογική Ανάλυση (Interpretative Phenomenological Analysis). Από τα στοιχεία που συλλέξαμε, μελετάμε και παραθέτουμε τα χαρακτηριστικά της ομάδας των 8 ανεξάρτητων εθελοντών του Ιταλικού Ερυθρού Σταυρού, τις αφηγήσεις τους, καθώς και την επίδραση που αποκτούν οι αξίες τους πάνω στις προσδοκίες και στους στόχους συμμετοχής στην εν λόγω εθελοντική οργάνωση. Τα ευρήματα συζητούνται στο πλαίσιο των κοινωνικών και οικονομικών προκλήσεων που αντιμετωπίζει η κοινωνία του σήμερα.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 26**Γονικοί ρόλοι**Προεδρείο: Θ. Κοκκινάκη, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*Μ. Κουγιουρούκη, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης***Το προφίλ των μόνων γυναικών που υιοθέτησαν παιδί**

Α. Σπαθάρη, Μ. Λουμάκου*

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η παρούσα πολλαπλή μελέτη περίπτωσης επιχειρεί να διερευνήσει και να κατανοήσει εις βάθος τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των μόνων γυναικών που υιοθέτησαν παιδί και αποτελεί μια πρώτη προσπάθεια εμβάθυνσης στη μονογονεϊκότητα με υιοθεσία για τα ελληνικά δεδομένα. Πραγματοποιήθηκε ημιδομημένη συνέντευξη με ανοιχτές ερωτήσεις και ερωτήσεις εμβάθυνσης σε αυτές τις γυναίκες οι οποίες αποφάσισαν να υιοθετήσουν παιδί στην ηλικία των 42.5 χρόνων κατά μέσο όρο. Τα δεδομένα αυτής της μελέτης αποτέλεσαν οι απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις επτά μόνων γυναικών οι οποίες είχαν υιοθετήσει παιδί μέσω δημόσιας ή ιδιωτικής υιοθεσίας. Η ανάλυση των δεδομένων της παρούσας πολλαπλής μελέτης περίπτωσης ολοκληρώθηκε σε δυο φάσεις, σύμφωνα με τον Yin (2003): (α) στις περιγραφικές υποκατηγορίες και (β) στη σύνθεση των υποκατηγοριών και των πλαισίων αναφοράς του κάθε συμμετέχοντα. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, φαίνεται ότι οι μόνες μητέρες διαθέτουν αφενός αυτεπάρκεια, αφού στηρίζονται αποκλειστικά στις δικές τους δυνάμεις και βρίσκουν τις ισορροπίες στα προβλήματα της ζωής μόνες τους, αφετέρου είναι επαγγελματικά και συναισθηματικά ανεξάρτητες αφού λαμβάνουν αποφάσεις με βάση τις δικές τους επιθυμίες και φανερώνουν μια αυτοβουλία η οποία συνεχίζει να χαρακτηρίζει τη ζωή τους με το παιδί. Τέλος, η πατρική οικογένεια των μόνων γυναικών και πιο συγκεκριμένα, τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας της μητέρας και του πατέρα τους σκιαγραφούν την προσωπικότητα αυτών των γυναικών και αποκαλύπτουν την θέση που έχουν οι άντρες στη ζωή τους. Η παρούσα έρευνα παρέχει για πρώτη φορά μια βάση γνώσεων για την μονογονεϊκή υιοθεσία στην Ελλάδα που θα ήταν χρήσιμη στους ψυχολόγους καθώς και στις κοινωνικές υπηρεσίες που ασχολούνται με τον ευρύτερο θεσμό της υιοθεσίας, διευρύνοντας την οπτική τους όσον αφορά τις εμπειρίες, τις αντιλήψεις και τον τρόπο σκέψης των μόνων γυναικών που επιθυμούν να υιοθετήσουν παιδί.

Μονογονεϊκή υιοθεσία: εμπειρίες γυναικών που υιοθέτησαν παιδί

Μ. Λουμάκου, Α. Σπαθάρη*

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η παρούσα πολλαπλή μελέτη περίπτωσης επιχειρεί να διερευνήσει και να κατανοήσει εις βάθος τις εμπειρίες των μόνων γυναικών που υιοθέτησαν παιδί και αποτελεί μια πρώτη προσπάθεια εμβάθυνσης στη μονογονεϊκότητα με υιοθεσία για τα ελληνικά δεδομένα. Πραγματοποιήθηκε ημιδομημένη συνέντευξη με ανοιχτές ερωτήσεις και ερωτήσεις εμβάθυνσης σε επτά γυναίκες οι οποίες υιοθέτησαν παιδί στην ηλικία των 42.5 χρόνων κατά μέσο όρο. Τα δεδομένα αυτής της μελέτης αποτέλεσαν οι απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις αυτών των γυναικών οι οποίες υιοθέτησαν παιδί μέσω δημόσιας ή ιδιωτικής υιοθεσίας. Η ανάλυση των δεδομένων της παρούσας πολλαπλής μελέτης περίπτωσης ολοκληρώθηκε σε δυο φάσεις, σύμφωνα με τον Yin (2003): α. στις περιγραφικές υποκατηγορίες και β. στη σύνθεση των υποκατηγοριών και των πλαισίων αναφοράς του κάθε συμμετέχοντα. Τα ευρήματα της έρευνας αναδεικνύουν τους παράγοντες που οδήγησαν τις μόνες μητέρες στη μονογονεϊκή υιοθεσία καθώς και το πώς βιώνουν και αντιλαμβάνονται τον ρόλο του δυνητικού πατέρα – συντρόφου αλλά του παιδιού τους στην καθημερινή ζωή τους. Όσον αφορά τα κίνητρα στην απόφασή τους να υιοθετήσουν μονογονεϊκά, αυτά σχετίζονται αφενός με το προχωρημένο της ηλικίας τους και με προβλήματα υγείας, αφετέρου με το θετικό κλίμα της πατρικής τους οικογένειας απέναντι στην υιοθεσία καθώς και με τις εμπειρίες που είχαν οι μόνες μητέρες σχετικά με την υιοθεσία. Από τη μια πλευρά, αναδείχθηκε ότι οι μόνες μητέρες αντιλαμβάνονται τον ρόλο του άντρα ως του προσώπου με το οποίο μοιράζονται τις ευχάριστες και δυσάρεστες οικογενειακές εμπειρίες τους. Από την άλλη, φάνηκε ότι αυτές βρίσκουν ψυχική ανακούφιση στις όποιες δυσκολίες τους μέσα από το παιδί. Η παρούσα μελέτη παρέχει για πρώτη φορά μια βάση γνώσεων για την μονογονεϊκή υιοθεσία στην Ελλάδα που θα ήταν χρήσιμη στους ψυχολόγους καθώς

και στις κοινωνικές υπηρεσίες που ασχολούνται με τον ευρύτερο θεσμό της υιοθεσίας, διευρύνοντας την οπτική τους όσον αφορά τις εμπειρίες και τον τρόπο σκέψης των μόνων γυναικών που επιθυμούν να υιοθετήσουν παιδί.

Πατρική μεταγεννητική κατάθλιψη: μια ανασκόπηση της βιβλιογραφίας

Α. Σαράντου, Σ. Κουτεντάκης, Θ. Κοκκινάκη

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ο σκοπός της παρούσας θεωρητικής εργασίας είναι μια σύντομη βιβλιογραφική ανασκόπηση της πατρικής μεταγεννητικής κατάθλιψης προκειμένου να αναδειχθούν οι βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες επιδράσεις της στην ανάπτυξη των βρεφών και των παιδιών. Η ευαισθητοποίηση των ειδικών ψυχικής υγείας, η έγκαιρη διάγνωση της μεταγεννητικής κατάθλιψης και η αντιμετώπιση της πιθανόν να απομακρύνουν πρώιμα τις αρνητικές επιδράσεις της διαταραχής στην ανάπτυξη των βρεφών. Τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, η μητρική μεταγεννητική κατάθλιψη έχει μελετηθεί εκτενώς και οι προβλεπτικοί παράγοντες κινδύνου, οι βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην ανάπτυξη των βρεφών καθώς και οι τεχνικές παρέμβασης έχουν μελετηθεί διεξοδικά. Ωστόσο, το 1984 τα δεδομένα άρχισαν να παρέχουν ενδείξεις ότι η μεταγεννητική κατάθλιψη δεν είναι μια καθαρά γυναικεία υπόθεση. Η πρώτη μελέτη που συμπεριέλαβε και τους δυο γονείς ανέφερε ότι το ποσοστό της πατρικής μεταγεννητικής κατάθλιψης ήταν 13% 8 εβδομάδες μετά την γέννηση του βρέφους. Μεταξύ των ισχυρών προβλεπτικών παραγόντων της πατρικής μεταγεννητικής κατάθλιψης είναι η μητρική μεταγεννητική κατάθλιψη ή η ύπαρξη μητρικών καταθλιπτικών συμπτωμάτων πριν ή μετά τον τοκετό, η δυναμική της οικογένειας, η σχέση μεταξύ των συζύγων/συντρόφων, η κοινωνικοοικονομική τάξη του πατέρα και η φτωχή κοινωνική αλληλεπίδραση. Τα επόμενα χρόνια, η ανάγκη ανίχνευσης και συστηματικής διερεύνησης της πατρικής μεταγεννητικής κατάθλιψης επιβεβαιώθηκε από τις περιορισμένες μελέτες που παρείχαν ενδείξεις των μακροχρόνιων αρνητικών επιδράσεων της στη γνωστική, συμπεριφορική και συναισθηματική ανάπτυξη των βρεφών και των παιδιών. Ωστόσο, ο αριθμός των εμπειρικών ερευνών που μαρτυρούν τις αρνητικές γονεϊκές πρακτικές εκείνων που πάσχουν από κατάθλιψη είναι λίγες ενώ ακόμα πιο περιορισμένες είναι οι μελέτες που επικεντρώνονται στην ποιότητα αλληλεπίδρασης μεταξύ καταθλιπτικών πατέρων και βρεφών και στη σύγκριση της με εκείνη των μη καταθλιπτικών. Όσον αφορά τις επιπτώσεις της πατρικής μεταγεννητικής κατάθλιψης στους εφήβους, οι περιορισμένες μελέτες βρίσκονται ακόμα υπό συζήτηση.

Οι επιπτώσεις της πατρικής μεταγεννητικής κατάθλιψης στην πρώιμη αλληλεπίδραση πατέρα-βρέφους: προκαταρκτικά αποτελέσματα

Σ. Κουτεντάκης*, Α. Σαράντου, Θ. Κοκκινάκη

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ο σκοπός της παρούσας διαχρονικής, νατουραλιστικής μελέτης είναι η συστηματική διερεύνηση της ποιότητας της αλληλεπίδρασης πατέρα - βρέφους σε δείγμα πατέρων που ανιχνεύθηκαν με μεταγεννητική κατάθλιψη και πατέρων που δεν ανιχνεύθηκαν να έχουν μεταγεννητική κατάθλιψη. Για το σκοπό αυτό, οι αλληλεπιδράσεις μιας ομάδας 15 δυάδων πατέρων - βρεφών (με βαθμολογία ανίχνευσης πατρικής μεταγεννητικής κατάθλιψης > 11, Ερωτηματολόγιο Μεταγεννητικής Κατάθλιψης του Εδιμβούργου, EPDS) βιντεοσκοπήθηκαν στο σπίτι των βρεφών και συγκρίθηκαν ως προς τις συναισθηματικές εκφράσεις προσώπου με τις αλληλεπιδράσεις μιας άλλης ομάδας 15 δυάδων πατέρων - βρεφών (βαθμολογία ανίχνευσης πατρικής μεταγεννητικής κατάθλιψης < 11, Ερωτηματολόγιο Μεταγεννητικής Κατάθλιψης του Εδιμβούργου, EPDS) την έβδομη ημέρα μετά τον τοκετό και από τον 1ο έως τον 3ο μήνα μεταγεννητικά (σε διαστήματα 15 ημερών). Οι δύο ομάδες ταιριάστηκαν ως προς το κοινωνικο-οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο. Κατά τη διάρκεια της παρούσας ομιλίας, τα προκαταρκτικά αποτελέσματα της έρευνας θα παρουσιαστούν, θα συζητηθούν και θα ερμηνευτούν στο πλαίσιο της Θεωρίας της Έμφυτης Διυποκειμενικότητας με γνώμονα την ευαισθητοποίηση των ειδικών ψυχικής υγείας, προκειμένου να αντιμετωπίζονται πρώιμα οι αρνητικές επιδράσεις της διαταραχής στην ανάπτυξη των βρεφών.

Κοινωνική υποστήριξη μπτέρων στο γονικό ρόλο

Ε. Πεντέρη*¹, Κ. Πετρογιάννης²

¹Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ²Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Η παρούσα εργασία μελετά τις αντιλήψεις μπτέρων που έχουν παιδί στο νηπιαγωγείο για τη διαθεσιμότητα μιας σειράς υποστηρικτικών συμπεριφορών στο γονικό τους ρόλο, ιδιαίτερα σημαντικές κατά τη συγκεκριμένη αναπτυξιακή περίοδο του παιδιού. Για το σκοπό αυτό και λαμβάνοντας υπόψη το κενό που εντοπίζεται στη σχετική βιβλιογραφία, κατασκευάστηκε το Ερωτηματολόγιο της Κοινωνικής Υποστήριξης Μπτέρων με παιδί προσχολικής ηλικίας (EKYM-Πρσ.). Θεωρητικά, οι προτάσεις που συμπεριλήφθηκαν βασίστηκαν στην προσέγγιση του House (1981) σχετικά με τους 4 τύπους της κοινωνικής υποστήριξης: συναισθηματική, υλική/λειτουργική, πληροφοριακή και αξιολογική/ανατροφοδοτική. Στην έρευνα συμμετείχαν 913 μπτέρες. Η παραγοντική ανάλυση ανέδειξε έναν και μόνον παράγοντα υποστηρίζοντας τη μονοδιάστατη δομή της έννοιας της κοινωνικής υποστήριξης στο γονικό ρόλο. Επιπλέον, προκειμένου να αναδειχθεί η λειτουργία των αντιλήψεων αυτών σε σχέση με τη γονική συμπεριφορά, μετρήθηκαν το γονικό στυλ (Parent Report Questionnaire) και οι πρακτικές γονικής εμπλοκής των μπτέρων (Ερωτηματολόγιον Πρακτικών Γονικής Εμπλοκής στο Νηπιαγωγείο). Οι αντιλήψεις των μπτέρων για την κοινωνική υποστήριξη που λαμβάνουν στο γονικό τους ρόλο φάνηκε να αποτελούν ισχυρό προβλεπτικό παράγοντα για τη θετική αλληλεπίδραση με το παιδί, μια από τις δύο διαστάσεις του γονικού στυλ, ενώ δε σημείωσαν στατιστικά σημαντική συνάφεια με τη δεύτερη διάσταση του PRQ, την αρνητική ή κοινωνικά μη αποδεκτή αλληλεπίδραση με το παιδί. Επιπλέον, οι αντιλήψεις αυτές των μπτέρων έδειξαν σημαντική προβλεπτική ισχύ για τη διαμόρφωση των πρακτικών εμπλοκής τους τόσο στο οικογενειακό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον όσο και στο προσχολικό πλαίσιο, τις δύο διαστάσεις που αναδείχθηκαν από την παραγοντική ανάλυση του ΕΠΓΕΝ. Τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαιώνουν τη σημασία των αντιλήψεων για τη διαθεσιμότητα της κοινωνικής υποστήριξης στο γονικό ρόλο ως υποστηρικτικό παράγοντα για τη συνοχή και την προσαρμοστική λειτουργία του οικογενειακού ιστού.

Λεκτικές συναισθηματικές εκφράσεις στις συζητήσεις των μπτέρων και των πατέρων με τα παιδιά τους: προκαταρκτικά αποτελέσματα

Δ. Ζών*, Ε. Νάτσικα, Θ. Κοκκινάκη

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας παρέχει ενδείξεις ότι η συμμετοχή των παιδιών προσχολικής ηλικίας σε συζητήσεις με συναισθηματικό περιεχόμενο πιθανόν να αυξάνει την συναισθηματική τους κατανόηση. Ωστόσο, η διερεύνηση του συναισθηματικού περιεχομένου των συζητήσεων των παιδιών προσχολικής ηλικίας με τους Σημαντικούς Άλλους έχει περιοριστεί στις μπτέρες. Δεδομένων όμως των διαφορών που υπάρχουν στις συναισθηματικές εκφράσεις των ανδρών και των γυναικών, στην παρούσα συγχρονική και νατουραλιστική μελέτη υιοθετήθηκε η μεθοδολογία των Kuebli & Fivush (1992) προκειμένου να διερευνηθεί συστηματικά το συναισθηματικό περιεχόμενο των δυαδικών συζητήσεων μεταξύ γονέων (μπτέρων και πατέρων) και παιδιών προσχολικής ηλικίας. Η διερεύνηση του συναισθηματικού περιεχομένου των συζητήσεων μεταξύ γονέων και παιδιών είναι σημαντική προκειμένου να μελετηθεί ο τρόπος με τον οποίο οι μπτέρες και οι πατέρες μεταδίδουν στα παιδιά πληροφορίες για τις συναισθηματικές τους εμπειρίες αλλά και αποδίδουν νόημα στις συναισθηματικές συμπεριφορές των παιδιών τους. Η βασική υπόθεση της έρευνας ήταν ότι οι συζητήσεις των μπτέρων με τα παιδιά τους θα περιέχουν περισσότερες λεκτικές συναισθηματικές εκφράσεις από εκείνες των πατέρων με τα παιδιά τους. Για τη διερεύνηση αυτής της υπόθεσης οι δυαδικές συζητήσεις 10 παιδιών από κάθε ηλικιακή ομάδα (3, 4 και 5 ετών) με τις μπτέρες και τους πατέρες τους βιντεοσκοπήθηκαν στο σπίτι των παιδιών. Κατά τη διάρκεια των βιντεοσκοπημένων συζητήσεων γονέα-παιδιού, ο κάθε γονέας συζητούσε με το παιδί του, ανεξάρτητα από τον άλλο γονέα, για τρία γεγονότα τα οποία ο γονέας και το παιδί είχαν βιώσει από κοινού. Κατά τη διάρκεια της προφορικής ανακοίνωσης θα παρουσιαστούν τα προκαταρκτικά αποτελέσματα της παρούσας μελέτης.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 27**Εθισμός και εξάρτηση**

Προεδρείο: Α. Σταλίκας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

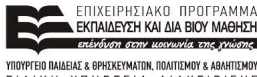
Κλ. Διακογιώργη, Πανεπιστήμιο Πατρών

Η άσκηση ως μέσο διακοπής του καπνίσματος. Πρόγραμμα ΘΑΛΗΣ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Μ. Γούδας, Α. Χατζηγεωργιάδης, Α. Τζιαμούρτας, Ι. Θεοδωράκης

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Το πρόγραμμα «Θαλής Άσκηση, Κάπνισμα και Αλκοόλ: Διερεύνηση Μηχανισμών και Παρεμβάσεων για την Πρόληψη. Διακοπή και Ευαισθητοποίηση» του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, χρηματοδοτούμενο από το ΕΣΠΑ 2007-2013, στοχεύει στην εξέταση των βιοχημικών και φυσιολογικών μηχανισμών που ενεργοποιούνται με την άσκηση σε καπνιστές και αλκοολικούς. Στην πρώτη φάση, εξετάζονται βιοχημικοί και φυσιολογικοί παράγοντες σε διάφορα πρωτόκολλα άσκησης με σκοπό την επιλογή της καταλληλότερης μορφής άσκησης για τη διακοπή του καπνίσματος και της κατανάλωσης αλκοόλ. Με βάση τα αποτελέσματα της 1ης φάσης θα εφαρμοστούν προγράμματα άσκησης 3 μηνών με στόχο τη διακοπή του καπνίσματος και της κατανάλωσης αλκοόλ. Σε πιλοτική έρευνα στο πλαίσιο της Δράσης 2 του προγράμματος «Πειραματική διερεύνηση ψυχολογικών και φυσιολογικών μηχανισμών που σχετίζονται με την άσκηση σε καπνιστές» 22 συστηματικοί καπνιστές ασκήθηκαν για 30 λεπτά σε εργοποδήλατο δύο φορές, μια σε ένταση 50 – 60 % της Καρδιακής Συχνότητας Εφεδρείας και μια σε αυτο-καθοριζόμενη ένταση. Οι συμμετέχοντες απάντησαν σε κλίμακες Επιθυμίας για Κάπνισμα και Διάθεσης, πριν την άσκηση, καθώς και 10, 20, 30 και 60 λεπτά μετά την άσκηση. Τα αποτελέσματα θα συζητηθούν στο πλαίσιο της διαμόρφωσης προγραμμάτων άσκησης για πρόληψη της υγείας.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό ΤαμείοΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής ΈνωσηςΕΣΠΑ
2007-2013
Επένδυση στην ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ**Οικογένειες και χρήση ναρκωτικών στην Ελλάδα**

Μ. Φωτοπούλου, University of Glasgow, UK

Η μελέτη διερευνά τις αντιλήψεις ατόμων με προβληματική χρήση ναρκωτικών αναφορικά με την πορεία τους στη χρήση και τις αντιδράσεις οικογενειών προς τους χρήστες -μέλη τους, στην Ελλάδα. Η μεθοδολογία αφορά στην συλλογή ημι-δομημένων εις βάθος συνεντεύξεων. Διεξήχθησαν σαράντα συνεντεύξεις με προβληματικούς χρήστες και οκτώ με γονείς, σε θεραπευτικές μονάδες της Θεσσαλονίκης. Ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να περιγράψουν τη διαδρομή τους στην προβληματική χρήση ναρκωτικών, το ρόλο της οικογένειας τους και τις επιπτώσεις που θεωρούν ότι έχει η χρήση αυτή στις οικογένειες τους. Σκοπός των συνεντεύξεων με γονείς είναι η επαρκέστερη διερεύνηση των ζητημάτων αυτών. Τα δεδομένα αναλύθηκαν χρησιμοποιώντας «ανάλυση αποκλίνουσας περίπτωσης» (deviant case analysis). Τα αποτελέσματα ανέδειξαν την έννοια της απόλαυσης και το ρόλο της αντίληψης εαυτού, είτε αυτή πηγάζει από πρακτικές είτε από συμμετοχή σε κοινωνικές ομάδες, τόσο στην έναρξη χρήσης ναρκωτικών όσο και στην κλιμάκωσή της. Η χρήση ναρκωτικών φαίνεται να μοιάζει με καμπύλη μάθησης αποδίδοντας ρόλο «βοηθού» σε άλλους χρήστες. Η θεώρηση της χρήσης ως προβληματικής συνδέθηκε κυρίως με την κυριαρχία της ηρωίνης σε όλους τους τομείς ζωής. Η Ελληνική οικογένεια παρουσιάζεται να εμπλέκεται σε μεγάλο βαθμό στη ζωή των χρηστών, από τη στιγμή που το πρόβλημά τους γίνεται γνωστό, ειδικά στο θέμα της θεραπείας και οι οικογενειακές αντιδράσεις να επηρεάζονται από πολιτισμικά στοιχεία, όπως «οικογενειασμός» (familism) και «δίνω δικαίωμα». Η μελέτη ανέδειξε επίσης την εμπειρία του να ζεις με την εξάρτηση μέσα στο ελληνικό σπίτι. Τέλος, στην απόφαση εμπλοκής κάποιου σε θεραπεία και διακοπής χρήσης ναρκωτικών, οι λόγοι που αναφέρονται επικεντρώνονται σε ζητήματα ταυτότητας, ειδικότερα σε σχέση με την έννοια του φιλότιμου. Οι εμπειρίες Ελλήνων χρηστών βρέθηκε να είναι παρόμοιες με αυτές που αναφέρονται παγκοσμίως, αν και χρωματίζονται από το ιδιαίτερο πολιτισμικό πλαίσιο.

σιο στο οποίο βιώνονται. Η μελέτη αυτή, ερευνώντας διαδικασίες που δεν έχουν συζητηθεί ξανά στο Ελληνικό πλαίσιο, εμπλουτίζει τη σχετική βιβλιογραφία.

Εθισμός στο διαδίκτυο: ποσοστά έρευνας στην πόλη του Βόλου

Α. Φώτνης*, Αρ. Καραπέτσας, Ν. Ζυγούρη

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Το διαδίκτυο είναι, ουσιαστικά, ένα καινούργιο εργαλείο, το οποίο έχει γίνει μέρος της καθημερινότητας πολλών ανθρώπων, ιδιαίτερα των νέων. Όλοι, πλέον, αντιλαμβάνονται τη σπουδαιότητα του, καθώς ο χρήστης μπορεί να αντλήσει πληροφορίες, να επικοινωνήσει και να γίνει ενεργό μέλος της μεγάλης παγκόσμιας διαδικτυακής κοινότητας. Ο όρος διαδίκτυο (internet) χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά το 1982, και στα μέσα της δεκαετίας του '90 διαδόθηκε ευρύτερα. Άμεσα έγιναν αντιληπτές από όλους οι πολλές δυνατότητες επικοινωνίας και πρόσβασης στην πληροφορία, που αυτό παρείχε, παρά το γεγονός ότι τα αρχικά περιβάλλοντα πλοήγησης δεν διακρίνονταν για την ευκολία χρήσης τους, πραγματικότητα η οποία σήμερα έχει ανατραπεί χάρη στην ανάπτυξη νέων τεχνολογιών στην επικοινωνία ανθρώπου μηχανής (Human Computer Interaction), καθιστώντας κυρίως τα προγράμματα πλοήγησης πολύ πιο εύχρηστα και λειτουργικά. Το διαδίκτυο εξαπλώθηκε και εξαπλώνεται ραγδαία. Η ευρεία όμως διάδοσή του, ιδιαίτερα σε συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες, όπως οι νέοι, είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας μορφής εθισμού των νέων στο διαδίκτυο, η οποία και απετέλεσε ένα πεδίο έρευνας για την επιστημονική κοινότητα. Σε έρευνα του Εργαστηρίου Νευροψυχολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, σε σύνολο 200 μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του Νομού Μαγνησίας, με μέσο όρο ηλικίας 14,3 (Τ.Α. 0,647), διαπιστώσαμε ποσοστό εθισμού της τάξης του 15%. Το υψηλό αυτό ποσοστό εθισμού εγείρει προβληματισμό σχετικά με την χρήση του διαδικτύου, δεδομένων των συνεπειών που παρουσιάζει στην κοινωνία η υπερβολική και ανεξέλεγκτη χρήση του.

Ο ρόλος της επιθυμίας ελέγχου και της αντίληψης του χρόνου στην καταθλιπτική συμπτωματολογία ατόμων που κάνουν χρήση ουσιών

Χ. Γεωργίου*, Γ. Κλεφτάρας

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η χρήση ουσιών αποτελεί φαινόμενο όλων των κοινωνιών του δυτικού κόσμου και συχνά συνυπάρχει με διάφορες ψυχιατρικές διαταραχές, όπως η κατάθλιψη. Είναι σύνηθες άτομα που παρουσιάζουν εξάρτηση από τα ναρκωτικά να παρουσιάζουν και κατάθλιψη. Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στη διερεύνηση της καταθλιπτικής συμπτωματολογίας χρηστών ναρκωτικών ουσιών στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, στοχεύει στην αξιολόγηση της σοβαρότητας της καταθλιπτικής συμπτωματολογίας σε αυτόν τον πληθυσμό σε σχέση με την επιθυμία ελέγχου (ο βαθμός στον οποίο τα άτομα κινητοποιούνται για να έχουν τον έλεγχο των γεγονότων στη ζωή τους) και την αντίληψη του χρόνου (ο τρόπος που το κάθε άτομο αντιλαμβάνεται την έννοια του παρελθόντος, παρόντος, μέλλοντος). Η έρευνα αφορά 172 χρήστες τοξικών ουσιών, μέλη του θεραπευτικού προγράμματος ΚΕΘΕΑ. Τα ερωτηματολόγια της παρούσας έρευνας είναι το Ερωτηματολόγιο Αυτοεκτιμώμενης Καταθλιπτικής Συμπτωματολογίας, η Κλίμακα Επιθυμίας Ελέγχου και το Ερωτηματολόγιο Αντίληψης Χρόνου του Stanford. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα υπάρχουν στατιστικά σημαντικές σχέσεις μεταξύ της καταθλιπτικής συμπτωματολογίας και όλων των διαστάσεων της αντίληψης του χρόνου. Συγκεκριμένα, η αντίληψη του χρόνου με προσανατολισμό στο μέλλον σχετίζεται αρνητικά με την καταθλιπτική συμπτωματολογία, ενώ ο προσανατολισμός στο παρελθόν και στο παρόν θετικά. Αντίθετα, μόνο μία από τις πέντε διαστάσεις της επιθυμίας ελέγχου «ανάληψη ελέγχου», φαίνεται να σχετίζεται με την κατάθλιψη. Συσχετίσεις, παρουσιάζονται επίσης μεταξύ της επιθυμίας ελέγχου και της αντίληψης του χρόνου. Συμπερασματικά, τα αποτελέσματα της έρευνας υποδεικνύουν ότι το πρόγραμμα απεξάρτησης αποτελεί σημαντικό προστατευτικό παράγοντα ενάντια στην κατάθλιψη και βοηθάει στην αλλαγή του τρόπου που αντιλαμβάνονται οι χρήστες ουσιών το χρόνο.

Επικεντρωμένη παρέμβαση πρόληψης της χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών σε ευπαθή κοινωνική ομάδα αθίγγανων μαθητών σε σχολείο Α/βάθμιας εκπαίδευσης στην Π.Ε. Ροδόπης

Σ. Σερήφ*, Ε. Κοντακίδου, Μ. Κασσέρη, Σ. Βόλτσος, Μ. Γούλα, Γ. Εσαγιάν

Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας Περιφερειακής Ενότητας Ροδόπης «ΟΡΦΕΑΣ»

Στην εργασία περιγράφεται ο σχεδιασμός και η υλοποίηση επικεντρωμένης παρέμβασης πρόληψης εξαρτησιογόνων ουσιών, που πραγματοποίησε το Κέντρο Πρόληψης κατά το σχολικό έτος 2011-12 σε δημοτικό σχολείο της Κομοτηνής, όπου φοιτούν αποκλειστικά αθίγγανοι μαθητές. Οι συγκεκριμένοι ζουν σε καταυλισμό εκτός πόλης, σε συνθήκες φτώχειας κι αναλφαβητισμού, σε οικογένειες με ανάγκες προνοιακού τύπου, περιστασιακή ανασφάλιστη εργασία και κατάχρηση ψυχοφαρμάκων, χαρακτηριστικά που συντελούν σε κοινωνικό αποκλεισμό και σε συνδυασμό με τα συχνά φαινόμενα σχολικής διαρροής και άτακτης φοίτησης αποτελούν, σύμφωνα με το Ε.Κ.ΤΕ.Π.Ν. (2011), παράγοντες υψηλού κινδύνου για τη χρήση ουσιών. Κύρια ομάδα στόχος της παρέμβασης είναι οι μαθητές και ενδιάμεσες ομάδες οι εκπαιδευτικοί και γονείς. Στόχοι για την κύρια ομάδα ορίστηκαν: η καλλιέργεια ενδιαφέροντος για τη μαθησιακή διαδικασία και η τακτική φοίτηση, η ενίσχυση αυτοεκτίμησης, η καλλιέργεια και ανάπτυξη ατομικών και κοινωνικών δεξιοτήτων και η αλλαγή αντιλήψεων, στάσεων και συμπεριφορών σχετικά με τη χρήση. Στόχος της παρέμβασης στους εκπαιδευτικούς είναι η ενίσχυση του παιδαγωγικού τους ρόλου, μέσω επιμόρφωσης στη διαχείριση παρορμητικών ή αντικοινωνικών συμπεριφορών και στην εμφύσηση κινήτρων και φιλοδοξιών στους μαθητές. Τέλος, η παρέμβαση στους γονείς αποσκοπεί στην αλλαγή της αντίληψης για την αξία της εκπαίδευσης, την αλλαγή στάσης απέναντι στη χρήση, τη βελτίωση της επικοινωνίας στην οικογένεια και τη σωστή οριοθέτηση. Μέσα για την υλοποίηση των στόχων είναι βιωματικές ομάδες μαθητών και εκπαιδευτικών με αντίστοιχες θεματικές, καθώς και η ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και συμβουλευτική γονέων. Η παρέμβαση βασίζεται στα μοντέλα Κοινωνικής Επιρροής και συγκεκριμένα στη Θεωρία Κοινωνικής Μάθησης (Bandura, 1997) και στο Μοντέλο Κοινωνικής Ανάπτυξης (Hawkins et al., 1992· Catalano et al., 1996). Τα πρώτα αποτελέσματα αξιολόγησης, ένα χρόνο μετά, είναι ενθαρρυντικά, καθώς ο δείκτης εγγραφών στην Α΄ τάξη κατέγραψε αύξηση κατά 110%. Η μελέτη φιλοδοξεί να συμβάλει στην καταγραφή πρακτικών και αποτελεσμάτων στο πλαίσιο εφαρμογής των κατευθυντήριων γραμμών του Εγχειριδίου για την Πρόληψη των ουσιοεξαρτήσεων του Ε.Κ.ΤΕ.Π.Ν. (2011).

13.00-14.30

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 21

Η συμβολή της θετικής ψυχολογίας στο χώρο της υγείας, της εκπαίδευσης και της ψυχοθεραπείας

Πρόεδρος: Α. Σταλίκας, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Συζητήτρια: Μ. Μαλικιώση-Λοϊζου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η Θετική Ψυχολογία εμφανίζεται δυναμικά σήμερα σε διάφορους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας και συνδράμει ουσιαστικά στη βελτίωση της ζωής και στην αντιμετώπιση δυσκολιών με απώτερο στόχο τη βίωση μιας ζωής με νόημα. Στο παρόν συμπόσιο θα παρουσιαστεί η αποτίμηση ενός πιλοτικού προγράμματος ψυχολογικής αποκατάστασης καρδιοπαθών που αξιοποιεί στοιχεία από τη Θετική Ψυχολογία, στοιχεία τα οποία συνάδουν με τα ευρήματα της διεθνούς βιβλιογραφίας σχετικά με τις συγκεκριμένες ανάγκες των καρδιοπαθών. Επίσης θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της διερεύνησης της θεωρίας των θετικών συναισθημάτων, της ψυχικής ανθεκτικότητας, της θετικής νοηματοδότησης στη ζωή, του ψυχολογικού ευ ζην καθώς και της διδακτικής αυτό-αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών και η επίδραση που αυτοί οι παράγοντες μπορούν να ασκήσουν στην αντιμετώπιση της επαγγελματικής εξουθένωσης και του άγχους που οι εκπαιδευτικοί βιώνουν έντονα τα τελευταία χρόνια. Σε σχέση με την ψυχοθεραπεία, θα παρουσιαστούν προκαταρκτικά αποτελέσματα μιας ποιοτικής έρευνας που προκύπτουν από συνεντεύξεις που έχουν πραγματοποιηθεί με άτομα που έχουν ολοκληρώσει επιτυχώς τη θεραπευτική τους διαδικασία. Επίσης, θα παρουσιαστεί η μεθοδολογία μιας ποιοτικής έρευνας η οποία

διερευνά τη σχέση ανάμεσα στην ψυχοθεραπεία και την ψυχική ανθεκτικότητα, το αν, κατά πόσο και μέσα από ποια διαδικασία η ψυχοθεραπεία βοηθά ανθρώπους που βίωσαν τραυματικά ή οδυνηρά γεγονότα να ανακάμψουν από αυτά και να ζήσουν μια ικανοποιητική ζωή. Τέλος, θα αναλυθεί η έννοια του «Απολαμβάνειν» (Savoring) η οποία είναι μια σειρά από νοητικές και πρακτικές λειτουργίες που μετατρέπουν σε θετικό συναίσθημα κάποιο θετικό ερέθισμα, κατάσταση, ή γεγονός. Οι συσχετισμοί μεταξύ των παραπάνω μεταβλητών και της έννοιας του «Απολαμβάνειν» πρόκειται να διερευνηθούν σε Ελληνικό πληθυσμό λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες του πληθυσμού αυτού τόσο λόγω της διαφορετικότητας που οφείλεται σε διαχρονικά θεμελιωμένα χαρακτηριστικά όσο και στην διαφορετικότητα που προέρχεται από την παρούσα δυσμενή φάση που η Ελλάδα διέρχεται.

Διερευνώντας την παρουσία θεραπευτικών παραγόντων στις αφηγήσεις πελατών μετά την ολοκλήρωση επιτυχούς θεραπευτικής διαδικασίας

Κ. Ζύμνη-Γεωργάλου, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Οι θεραπευτικοί παράγοντες που σχετίζονται άμεσα με τον πελάτη στην ψυχοθεραπευτική διαδικασία αποτελούν αναμφισβήτητοι ισχυροί προάγγελοι της θεραπευτικής αλλαγής. Ωστόσο, στις περισσότερες μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί σε σχέση με τη θεραπευτική διαδικασία δεν έχει συμπεριληφθεί η ματιά του πελάτη κυρίως λόγω μεθοδολογικών δυσκολιών. Σκοπός αυτής της παρουσίασης είναι η διερεύνηση, από τη σκοπιά του πελάτη, της αλληλεπίδρασης των βοηθητικών εμπειριών και συναισθημάτων στο πλαίσιο της επιτυχούς ψυχοθεραπευτικής διαδικασίας. Θα παρουσιαστούν προκαταρκτικά αποτελέσματα μιας ποιοτικής έρευνας και η σχετική ανάλυση δεδομένων που προκύπτουν από συνεντεύξεις που έχουν πραγματοποιηθεί με άτομα που έχουν ολοκληρώσει επιτυχώς τη θεραπευτική τους διαδικασία.

Ψυχοθεραπεία και ψυχική ανθεκτικότητα: μεθοδολογία μιας ποιοτικής έρευνας

Α. Λακιάτη, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Παρόλο που υπάρχει ένας πολύ μεγάλος αριθμός ερευνών πάνω στην έννοια της ψυχικής ανθεκτικότητας, δεν υπάρχουν αρκετές έρευνες που να συνδέουν την ψυχοθεραπεία με την ψυχική ανθεκτικότητα, και ιδιαίτερα έρευνες που να χρησιμοποιούν ποιοτικές μεθόδους. Σκοπός της ανακοίνωσης είναι η παρουσίαση της μεθοδολογίας μιας ποιοτικής έρευνας η οποία διερευνά τη σχέση ανάμεσα στην ψυχοθεραπεία και την ψυχική ανθεκτικότητα. Η έρευνα έχει σαν στόχο να διερευνηθεί το αν, κατά πόσο και μέσα από ποια διαδικασία η ψυχοθεραπεία βοηθά ανθρώπους που βίωσαν τραυματικά ή οδυνηρά γεγονότα να ανακάμψουν από αυτά και να ζήσουν μια ικανοποιητική ζωή. Συμμετέχοντες θα είναι πρώην θεραπευόμενοι οι οποίοι βίωσαν ένα ή περισσότερα τραυματικά γεγονότα που τους οδήγησαν στην αναζήτηση ψυχοθεραπευτικής βοήθειας και κατάφεραν μέσα από τη θεραπεία να ανακτήσουν ένα ικανοποιητικό επίπεδο ζωής και λειτουργίας. Η ανάλυση των δεδομένων θα ακολουθήσει τη μεθοδολογία της εμπειρικά θεμελιωμένης θεωρίας (grounded theory). Στην παρουσίαση θα περιγραφεί η μεθοδολογία και τα στάδια της εμπειρικά θεμελιωμένης θεωρίας η οποία ακολουθεί αρχικά τη συστηματική κωδικοποίηση και συνεχή συγκριτική ανάλυση των δεδομένων, και στη συνέχεια την παραγωγή κατηγοριών και τον προσδιορισμό των ιδιοτήτων και των σχέσεων μεταξύ τους. Επιπλέον, στην παρουσίαση θα περιληφθούν προκαταρκτικά αποτελέσματα της ανάλυσης των δεδομένων που θα προκύψουν από τις συνεντεύξεις που έχουν διεξαχθεί.

Προγράμματα αποκατάστασης καρδιοπαθών

Α. Τσιρίκος, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Η ψυχοκαρδιολογία αποτελεί κλάδο της κλινικής ψυχολογίας και ψυχολογίας της υγείας, και μελετά τους ψυχολογικούς παράγοντες επικινδυνότητας που συντελούν στην εμφάνιση, ανάπτυξη, διατήρηση και υποτροπή των καρδιαγγειακών παθήσεων, καθώς επίσης και τις ψυχολογικές συνέπειες της νόσου στους καρδιοπαθείς. Η παρουσίαση εστιάζεται στην αποτίμηση ενός πιλοτικού προγράμματος ψυχολογικής αποκατάστασης καρδιοπαθών. Αναφέρεται η σκοπιμότητα του έργου, η δομή και τα συστατικά του στοιχεία. Ειδικότερα αναφέρεται η ανάγκη προσανατολισμού των προγραμμάτων σε εκείνους τους καρδιοπαθείς που παρουσιάζουν την υψηλότερη επικινδυνότητα λόγω ψυχολογικών παραγόντων (π.χ. προ-

σωπικότητα τύπου D). Εξετάζεται η εξειδικευμένη και εξατομικευμένη παροχή ψυχολογικών υπηρεσιών με απώτερο στόχο των καθορισμό και την σύσταση προγραμμάτων σε στοχευμένες ομάδες καρδιοπαθών που είναι επιδεκτικές τροποποιήσεων (π.χ. συμμόρφωση στην φαρμακευτική αγωγή, εξάσκηση, διακοπή καπνίσματος) αλλά και χρήζουν τέτοιων αλλαγών συγκριτικά περισσότερο από άλλους καρδιοπαθείς. Ο κύριος άξονας της παρέμβασης αποτελείται από ψυχοθεραπευτικές συνεδρίες σε ομαδικό πλαίσιο. Επίσης, επιχειρείται η διαμόρφωση ενός ψυχοθεραπευτικού μείγματος με στοιχεία και από τη Θετική Ψυχολογία, στοιχεία τα οποία αναπτύσσουμε και συνάδουν με τα ευρήματα της διεθνούς βιβλιογραφίας σχετικά με τις συγκεκριμένες ανάγκες των καρδιοπαθών. Σήμερα, η ψυχοκαρδιολογία ως εφαρμοσμένη πρακτική βασισμένη σε κλινικές αποδείξεις (evidence-based medicine) αποτελεί ένα πλαίσιο αναφοράς για την ανάπτυξη ικανών προγραμμάτων τροποποίησης παραγόντων που μπορούν να συντελέσουν ουσιαστικά στην πρόληψη υποτροπών και ποιότητα ζωής των καρδιοπαθών.

Μελέτη της συσχέτισης της έννοιας του «απολαμβάνειν» με βασικές μεταβλητές της θετικής ψυχολογίας σε ελληνικό πληθυσμό.

A. Χαρισιάδης, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Στην παρουσίαση αυτή θα αναλυθεί η έννοια του «Απολαμβάνειν» (savoring) η οποία είναι μια σειρά από νοητικές και πρακτικές λειτουργίες που μετατρέπουν σε θετικό συναίσθημα κάποιο θετικό ερέθισμα, κατάσταση, ή γεγονός. Η παρουσίαση θα βασιστεί στα τελευταία αποτελέσματα της βιβλιογραφικής έρευνας. Επίσης θα παρουσιαστούν ερευνητικά ερωτήματα που αφορούν τη σχέση της έννοιας του «Απολαμβάνειν» (savoring) με άλλες μεταβλητές της θετικής ψυχολογίας, όπως είναι η ικανοποίηση της ζωής, η ανθεκτικότητα και η νοηματοδότηση. Οι συσχετισμοί μεταξύ των παραπάνω μεταβλητών και της έννοιας του «Απολαμβάνειν» (savoring) πρόκειται να διερευνηθούν στη συνέχεια σε Ελληνικό πληθυσμό λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες του πληθυσμού αυτού τόσο λόγω της διαφορετικότητας που οφείλεται σε διαχρονικά θεμελιωμένα χαρακτηριστικά όσο και στην διαφορετικότητα που προέρχεται από την παρούσα δυσμενή φάση που η Ελλάδα διέρχεται.

Η συμβολή της θετικής ψυχολογίας στην επαγγελματική εξουθένωση των εκπαιδευτικών

Φ. Κουδιγκέλη, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Την τελευταία δεκαετία έχουν πραγματοποιηθεί σημαντικές έρευνες με αντικείμενο την επαγγελματική εξουθένωση σε πολλούς εργασιακούς χώρους. Ένας τέτοιος χώρος είναι η Εκπαίδευση και μια από τις επαγγελματικές ομάδες που βιώνει έντονα τα συμπτώματα της επαγγελματικής εξουθένωσης είναι οι εκπαιδευτικοί, με πλήθος παραγόντων να τους επηρεάζουν. Παράλληλα τα τελευταία χρόνια με την ανάπτυξη του κλάδου της Θετικής Ψυχολογίας, ήρθαν στο προσκήνιο έννοιες, όπως η ψυχική ανθεκτικότητα, τα θετικά συναισθήματα, το νόημα ζωής, κ.ά. καθώς και η συμβολή τους στην ψυχική υγεία και ευεξία και ο ρόλος τους στην αντιμετώπιση καθημερινών προβλημάτων και προκλήσεων της ζωής. Στην παρούσα έρευνα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της διερεύνησης της θεωρίας των θετικών συναισθημάτων, της ψυχικής ανθεκτικότητας, της θετικής νοηματοδότησης στη ζωή, του ψυχολογικού ευ ζην καθώς και της διδακτικής αυτό-αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών και η επίδραση που αυτοί οι παράγοντες μπορούν να ασκήσουν στην αντιμετώπιση της επαγγελματικής εξουθένωσης και του άγχους που οι εκπαιδευτικοί βιώνουν έντονα τα τελευταία χρόνια. Για το σκοπό αυτό κορηγήθηκαν ερωτηματολόγια που μετρούν τις παραπάνω μεταβλητές σε δείγμα εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης από διάφορες πόλεις της Ελλάδας. Στην παρουσίασή μας θα εστιαστούμε στο πώς εμφανίζεται η σχέση των παραπάνω παραγόντων της Θετικής Ψυχολογίας με την επαγγελματική εξουθένωση των εκπαιδευτικών, θα σχολιαστούν τα ευρήματα και θα συζητηθούν ερευνητικές προεκτάσεις και ζητήματα πρόληψης και παρέμβασης.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ 2**Πολιτική Ψυχολογία ή Ψυχολογία του πολιτικού; Πώς το πολιτικό διαρθρώνεται με την ψυχολογία**Οργάνωση/Προεδρείο: Δ. Σακκά¹, Ξ. Χρυσόχου²¹Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ²Πάντειο Πανεπιστήμιο

Ο κλάδος πολιτικής ψυχολογίας προτείνει δύο συμπόσια με στόχο να τεθούν οι βάσεις μιας συζήτησης για τη σχέση πολιτικού και ψυχολογίας καθώς και να αναδειχθούν σχετικά ερευνητικά ερωτήματα και μεθοδολογικά ζητήματα σε καιρούς κρίσης. Στο συμπόσιο με τίτλο «Πολιτική Ψυχολογία ή ψυχολογία του πολιτικού; Πώς το πολιτικό διαρθρώνεται με την ψυχολογία» θα τεθούν ερωτήματα που αφορούν τη σχέση ψυχολογικού και πολιτικού. Ο Γιάννης Σταυρακάκης θα φέρει στη συζήτηση τη ματιά του πολιτικού επιστήμονα εξετάζοντας ψυχαναλυτικές θεωρίες του πολιτικού. Η Βασιλική Θεοδώρου θα μιλήσει για το πώς εργαλεία της αναπτυξιακής ψυχολογίας από τις ΗΠΑ χρησιμοποιήθηκαν για την ηθικοποίηση και διάπλαση των νέων τη δεκαετία του '50. Η Ευαγγελία Κούρτη μέσα από την ανάλυση του ρόλου των ψυχολόγων στην πολεμική προπαγάνδα, με το παράδειγμα του Honland και της σειράς «γιατί πολεμάμε», θα δείξει πώς η έρευνα στην ψυχολογία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την προώθηση συγκεκριμένων πολιτικών σχεδίων και, τέλος, η Ξένια Χρυσόχου θα μιλήσει για τη πολιτική και ιδεολογική διάσταση των θεωριών της κοινωνικής ψυχολογίας που συχνά μένει άρρητη συμβάλλοντας έτσι στην εγκαθίδρυση πολιτικών ηγεμονιών.

Ψυχαναλυτικές Θεωρίες του ΠολιτικούΓ. Σταυρακάκης, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Ήδη από το έργο του Freud η ψυχαναλυτική θεωρία χρησιμοποιήθηκε για την ανάλυση των συλλογικών ταυτίσεων, της πολιτικής δράσης και του πολέμου. Η σύγκλιση ψυχαναλυτικής θεωρίας και πολιτικής ανάλυσης συνεχίστηκε με την σημαντική επιρροή που απέκτησε η συμβολή του Λακάν από τη δεκαετία του 1960 και μετά, ιδίως δε τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Η αναδρομή στους κεντρικούς άξονες της πορείας αυτής θα μας επιτρέψει να αναδείξουμε τον δυναμισμό, αλλά και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα ο εν λόγω ερευνητικός και ηθικό-πολιτικός προσανατολισμός.

«Για να σφρηλατήσουμε καλύτερους και πιο υπεύθυνους χαρακτήρες»: Ψυχολογικά εργαλεία ηθικοποίησης της νεότητας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα

Β. Θεοδώρου*, Β. Βασιλούδη,

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Στόχος αυτής της ανακοίνωσης είναι: α) να διερευνήσει τους τρόπους με τους οποίους θεωρίες και εργαλεία της αναπτυξιακής ψυχολογίας μετακινήθηκαν από την Αμερική στην Ελλάδα στις αρχές του Ψυχρού πολέμου και χρησιμοποιήθηκαν για τον έλεγχο της συμπεριφοράς παιδιών και εφήβων σε σχολικό, επαγγελματικό ή ευρύτερα κοινωνικό περιβάλλον, β) να ανιχνεύσει τις επιστημονικές επιρροές του εγχειρήματος, και γ) να το εντάξει στην απόπειρα πολιτικής ηθικοποίησης της νεότητας που αναλαμβάνεται από διάφορους φορείς στις αρχές της δεκαετίας του 1950. Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιώντας τις αναλυτικές κατηγορίες και τα μεθοδολογικά εργαλεία της Ιστορίας της Παιδικής Ηλικίας επιχειρούμε να παρουσιάσουμε τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόστηκε το «δελτίο ηθικών αρετών», ένα εργαλείο άσκησης παιδιών και εφήβων στην αυτογνωσία και τον αυτοέλεγχο, μέσα από τη δράση της *Οργάνωσης Ηθικού Εξοπλισμού Νεότητας*, μιας οργάνωσης που δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία του καθηγητή Ψυχολογίας Γεωργίου Σακελλαρίου, με στόχο τον περιορισμό των φαινομένων ανυπακοής, «ψυχικής ανεξαρτησίας» και επιρροής των νέων από «υλιστικές» φιλοσοφίες. Επιχειρούμε, επίσης, να αναδείξουμε το πολιτικό περιεχόμενο που προσλαμβάνουν αυτά τα εργαλεία σε μία περίοδο έντονης πολιτικής αντιπαράθεσης, στη διάρκεια της οποίας η παιδική ηλικία και η νεότητα ανάγονται σε αντικείμενο διεκδίκησης από τους πολιτικούς αντιπάλους. Τέλος, διατυπώνουμε ορισμένες υποθέσεις σχετικά με την καταγωγή του εγχειρήματος και τις διασυνδέσεις του με άλλα, ευρύτερα κινήματα ηθικής ανάπλασης.

Ψυχολογία, προπαγάνδα και κινηματογράφος στον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο: Η περίπτωση της σειράς ντοκιμαντέρ *Γιατί πολέμαμε*

Ε. Κούρτη, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η παραγωγή ταινιών ως εργαλείο προπαγάνδας για πολιτικούς και στρατιωτικούς σκοπούς αποτελεί συνήθη πρακτική από τα πρώτα κίβλα χρόνια του κινηματογράφου αλλά έλαβε μεγάλες διαστάσεις πριν και κατά τη διάρκεια του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου. Η σειρά ντοκιμαντέρ *Γιατί πολέμαμε*, σε σκηνοθεσία του Frank Capra, αποτελεί χαρακτηριστικό παραδείγματα συνεργασίας κινηματογραφιστών, στρατιωτικών και κοινωνικών επιστημόνων. Παραγωγή της Υπηρεσίας Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης του Τμήματος Πολέμου (IEDWD) των ΗΠΑ, η σειρά απευθυνόταν στα αμερικανικά στρατεύματα στις ΗΠΑ και τα διάφορα μέτωπα πολέμου με στόχο την ενδυνάμωση του ηθικού τους. Παράλληλα, αποτέλεσε τη βάση ερευνών με θέμα τις στρατιωτικές ταινίες και την επίδρασή τους στις στάσεις και συμπεριφορά των στρατιωτών. Στη εισήγηση αυτή γίνεται αναφορά στο ρόλο και το έργο του Carl Hovland (καθηγητής ψυχολογίας στο Yale και επικεφαλής ψυχολόγος/διευθυντής πειραματικών ερευνών της IEDWD κατά τη διάρκεια του πολέμου) στην παραγωγή της σειράς και το σχεδιασμό και επεξεργασία 50 ερευνών με στόχο την αξιολόγηση της επίδρασης των επεισοδίων σε ένα δείγμα 200.000 στρατιωτών. Η συμμετοχή του Hovland σε αυτό το «πείραμα», τα αποτελέσματα του οποίου δημοσιεύτηκαν στον 3ο τόμο του έργου «Μελέτες Κοινωνικής Ψυχολογίας κατά τη διάρκεια του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου» με τίτλο «Πειράματα Μαζικής Επικοινωνίας» συνέβαλε στην ανάδειξή του σε έναν από τους 4 ιδρυτές της επιστήμης της επικοινωνίας. Μέσα από την παρουσίαση της συγκεκριμένης περίπτωσης ως χαρακτηριστικό παράδειγμα της συμμαχίας «επιστήμης - τέχνης - στρατιωτικών» και ειδικότερα της εμπλοκής ψυχολόγων κατά τη διάρκεια πολεμικών συρράξεων για σκοπούς προπαγάνδας, επιδιώκεται να συζητηθεί η φύση αυτής της συμμαχίας, ο ρόλος της στην ιστορία και εξέλιξη της επιστήμης καθώς και τα όρια της συμμαχίας και των ευθυνών των εμπλεκόμενων πλευρών. Η φύση των ερευνών που χρηματοδοτούνται από το κράτος για τη διαχείριση ανθρώπων σε περιόδους κρίσης και οι πρακτικές εφαρμογές της γνώσης και των τεχνικών της ψυχολογίας δεν μπορεί παρά να θέτουν ηθικά και δεοντολογικά ζητήματα.

Κοινωνική και Πολιτική Ψυχολογία: μια αναγκαία σύζευξη σε κρίσιμες εποχές

Ξ. Χρυσοχόου, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Η τοποθέτηση θα θέσει ερωτήματα σχετικά με την πολιτική διάσταση των θεωριών της κοινωνικής ψυχολογίας και τις συνέπειές τους για την εδραίωση της ηγεμονίας των κυρίαρχων που γίνονται ιδιαίτερα αισθητές σε εποχές πολιτικής και κοινωνικής κρίσης. Στόχος είναι να αναδειχτεί η σημασία της σύζευξης μεταξύ κοινωνικής και πολιτικής ψυχολογίας ώστε να αποφευχθεί η ανάπτυξη μιας κοινωνικής ψυχολογίας που αγνοεί το πολιτικό στοιχείο και μιας πολιτικής ψυχολογίας που εστιάζει στην ατομική συμπεριφορά αγνοώντας το συλλογικό. Αναλυτικότερα θα εστιάσουμε τη συζήτηση στο πως τόσο η κοινωνική όσο και η πολιτική ψυχολογία μπορεί να πριμοδοτούν το ατομικό επίπεδο ανάλυσης της πολιτικής συμπεριφοράς και να συμβάλλουν σε μια ψυχολογική θεώρηση του πολιτικού που συντηρεί τις ιδεολογικές προκείμενες του φιλελευθερισμού και του νεο-φιλελευθερισμού.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 22

Το τραύμα της κρίσης: πολιτική, οικογένεια, εικόνα, έρωτας

Οργανωτής/Πρόεδρος: Π. Παναγιωτόπουλος, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Συζητητής: Ν. Δεμερτζής, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η κρίση των σύγχρονων δημοκρατιών στο περιβάλλον του ύστερου καπιταλισμού είναι σύμφυτη με την ολοκλήρωση των διαδικασιών απομάγευσης που εγκαινιάζει η ίδια η νεωτερικότητα. Στις συνθήκες της ελληνικής κρίσης χρέους, η απότομη υποβάθμιση των όρων ζωής, η κοινωνική πτώση και περιθωριοποίηση σημαντικών μερίδων και κοινωνικών στρωμάτων, η παρατεταμένη ανασφάλεια (ατομική και συλλογική) και ακόμα η ματαίωση που προκαλεί η υποχρεωτική αναδιοργάνωση της ατομικής βιογραφίας (μετά το πέρας της ασφάλειας που πρόσφερε το κράτος-εργοδότης) αλλά και η βίαιη απομυθο-

ποίηση των πολιτισμικών προκειμένων της Μεταπολίτευσης, δεν μπορούν παρά να λειτουργήσουν τραυματικά. Στερούν σήμερα το άτομο από σημαντικές δομές για την νοηματοδότηση του εαυτού τους, για τον προσανατολισμό τους στον σύγχρονο κόσμο. Αυτή η πολυετής πλέον δυναμική ακραίας ανασφάλειας οδηγεί σε μια τραυματική συνθήκη η οποία, αν και διαστρωματώνεται άνισα, δεν παύει να αφορά όλα τα τμήματα την ελληνικής κοινωνίας. Η τραυματική συνθήκη αυτή είτε προσληφθεί με παραδοσιακούς κοινωνιολογικούς όρους ανομίας, είτε μέσα από ψυχοκοινωνιολογικές κατηγορίες όπως είναι το τραύμα, είτε ακόμη μέσα από την πολιτειολογική σύλληψη του λαϊκισμού, της μνησικακίας και της απονομιμοποίησης ή ακόμα και την έννοια της διακινδύνευσης όπως μας την προσφέρει η παράδοση της ανακλαστικής κοινωνιολογίας, αποτελεί σταυροδρόμι πολλών επιστημονικών πειθαρχιών και προσεγγίσεων που καλούνται να μελετήσουν το νόημα και τις συνέπειες των κοινωνικών μετασχηματισμών που ραγδαία φέρνει η ελληνική κρίση. Προτείνεται η μελέτη του πολιτικού πεδίου και του τρόπου με τον οποίον ο λαϊκιστικός λόγος αποπειράται να νοηματοδοτήσει την κοινωνική δυσπραγία, η μελέτη της έκπτωσης του ενδο-οικογενειακού ιστορικού συμβιβασμού της μεταπολίτευσης και το υποχρεωτικό πέρασμα στην μη γραμμική βιογραφία, η διερεύνηση των αντιφατικών αφηγήσεων της κρίσης μέσα στην οπτικο-ακουστική παραγωγή της διαφήμισης και τέλος ο μετεωρισμός στον μύχιο χώρο του έρωτα μεταξύ του ρομαντικού υποδείγματος της αγάπης και των νέων χασμάτων που δημιουργούνται από τις μεταπτώσεις της προσωπικής πορείας των υποκειμένων.

Πολιτική: Η εθνο-λαϊκιστική (α-)συνέχεια

Α. Παναζόπουλος, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Η ελληνική κρίση γονιμοποίησε εκ νέου τον ελληνικό νοοτροπιακό λαϊκισμό. Μετά το παράδειγμα του ανδρεο-παπανδρείου εθνο-λαϊκισμού των δεκαετιών 70 και 80, που αναζωπύρωσε και προήγαγε ομόνυμα νοοτροπιακά κοινά (υποθηκεύοντας επί της ουσίας υποσχέσεις πολιτικού εκσυγχρονισμού), η οικονομική χρεωκοπία του 2010, στο φόντο μιας διεθνούς οικονομικής κρίσης, επανέφερε με νέους, και δυσμενέστερους, κοινωνικούς και ηθικο-πολιτικούς όρους το «ελληνικό πρόβλημα»: η μαζική κινητοποίηση των «Αγανακτισμένων», αλλά και οι εκλογικές αναμετρήσεις του 2012, εικονογράφησαν με ανέκδοτο τρόπο το πολιτικό ύφος του εθνο-λαϊκισμού, τούτη τη φορά μπολιασμένου με ισχυρές δόσεις μιζερραμπιλισμού, κοινωνικοί φορείς του οποίων ήταν εκείνα τα στρώματα που αισθάνθηκαν, δικαίως ή αδικίως, ότι χάνουν τις υλικές και συμβολικές κατακτήσεις τους. Αντικείμενό μας είναι να προσεγγίσουμε το ύφος και τα περιεχόμενα του κοινωνικού και πολιτικού λόγου που τέθηκε σε κυκλοφορία, στην αριστερή ή τη δεξιά του εκδοχή, επιχειρώντας να κατανοήσουμε, με αυτόν τον τρόπο, συνέχειες και τομές στην μεταπολιτευτική γενεαλογία του εθνο-λαϊκισμού.

Οικογένεια: νέες αυτο-βιογραφικές οδύνες

Π. Παναγιωτόπουλος, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Εδώ και χρόνια η κοινωνιολογία της ανακλαστικής νεωτερικότητας έχει υποδείξει την οικογένεια και τους ιδιωτικούς (τυπικούς και άτυπους θεσμούς) ως ιδανικό εργαστήριο για την παρατήρηση των κοινωνικών μετασχηματισμών. Η ανάπτυξη των νέων διπόλων όπως ελευθερία-ανασφάλεια, εξατομίκευση-ματαίωση των προσδοκιών και εν γένει η μεγέθυνση του ατομικού κύκλου και της ναρκισσιστικής κουλτούρας είναι γνώρισμα των σύγχρονων δημοκρατιών. Απ' αυτές τις διεργασίες δεν θα μπορούσε να έχει εξαιρεθεί και η Ελλάδα παρά την όποια φιλολογία που την βλέπει σαν μια υποανάπτυκτη χώρα. Η μεταπολιτευτική συνθήκη της ευμάρειας και της ανάπτυξης των μεσαίων στρωμάτων, αν μελετηθεί στο πεδίο της οικογένειας, αποκαλύπτει μια ενδο-οικογενειακή συναίνεση μεταξύ γενεών, γονέων και παιδιών. Μια συνθήκη όπου οι παλιότερες γενιές εκχωρούσαν πρωτόγνωρα επίπεδα ελευθερίας με αντάλλαγμα τον στρατηγικό έλεγχο της βιογραφίας των νεότερων. Η κρίση χρέους θα ανατρέψει αυτά τα δεδομένα ανοίγοντας τραυματικές γραμμές και νέου τύπου διακυβεύματα όπως είναι εκείνο της μη-γραμμικής βιογραφίας.

Εικόνα: Η διαφήμιση ως αναστοχασμός

Β. Βαμβακάς, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η ελληνική κοινωνία τις τελευταίες τουλάχιστον τρεις δεκαετίες επιδόθηκε σε μια γοργή ενσωμάτωση στην κουλτούρα του ναρκισσισμού και της εξατομίκευσης, ακολουθώντας τα καταναλωτικά πρότυπα που αναπτύχθηκαν στον υπόλοιπο δυτικό κόσμο. Οι συνθήκες της κρίσης και η βίαια κοινωνική κάθοδος προσθέτουν στο ήδη επιβαρυσμένο περιβάλλον ταυτοτικής αβεβαιότητας που επέβαλαν οι συνθήκες της ύστερης νεωτερικότητας, τη διακινδύνευση της ίδιας της καταναλωτικής ικανότητας που αποκτήθηκε κατά τη διάρκεια της μεταπολίτευσης σε μαζική κλίμακα και η οποία σε μεγάλο βαθμό αποτελούσε το βασικό εργαλείο αυτοπραγμάτωσης. Οι εικονογραφίες, κατά συνέπεια, που δημιουργεί ο διαφημιστικός κλάδος σε αυτές τις συνθήκες κρίσης αποκτούν τριπλή αξία μελέτης, επειδή: 1. Πραγματεύονται τις δίσημες οικονομικές και πολιτισμικές πρακτικές της ελληνικής κοινωνίας και επεξεργάζονται μέσα από το χιούμορ τις δυνατότητες σύνθεσης ή υπέρβασης των διπολικών σημάνσεων (εκσυγχρονισμός-παράδοση, καινοτομία-λαϊκότητα, παγκοσμιοποίηση-εθνικισμός) που αυτές εμπεριέχουν. Κατά αυτή την έννοια το διαχρονικό τραύμα της διπλής ελληνικής ταυτότητας (μεταξύ Δύσης-Ανατολής, ορθολογισμού-θυμικού κτλ) σκιαγραφείται στις διαφημίσεις της κρίσης ως πιθανή αιτία της πολυμορφίας της και προτάσσονται εικονογραφικά αμφίσημοι τρόποι διασκεδαστικής θεραπείας του. 2. Η διατήρηση των καταναλωτικών επιλογών του παρελθόντος σε ατομικό και οικογενειακό επίπεδο, εγείρονται σε σταθερό πόλο πίεσης υπέρ του «εκδυτικισμού» των αξιών και ως δημοφιλές πεδίο αντίστασης τόσο απέναντι στις δυσμενείς ευρωπαϊκές και διεθνείς συνθήκες όσο και σε εσωτερικά αρχαϊκά ή αντιδημοκρατικά συμβολικά πλαίσια που κυριαρχούν στο πολιτικό και ειδησεογραφικό περιβάλλον. 3. Τα υποκείμενα της κρίσης στην Ελλάδα βρίσκονται μπροστά σε μια διττή πίεση που σταδιακά συνειδητοποιούν ότι δεν είναι «εσωτερική», δεν αφορά αποκλειστικά την ιδιωτική σφαίρα, αλλά είναι «εξωτερική», δημόσια και πολιτικής προέλευσης: άγχος για εξατομίκευση και φόβος της φτώχειας. Ο διαφημιστικός κώδικας σε αυτό τον εκρηκτικό συνδυασμό φαίνεται να επαυξάνει τους συμβολισμούς υπέρ ενός ατομιστικού αλτρουισμού που στον πυρήνα του έχει το δικαίωμα στην κατανάλωση για όλους και την έμμεση κριτική σε παλιές ναρκισσιστικές πρακτικές.

Έρωτας: κρίση του ναρκισσιστικού εαυτού και ρομαντική ουτοπία

Α. Γαζή, *Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Τα τελευταία δεκαπέντε περίπου χρόνια σε όλους τους κλάδους των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών διατυπώνεται με έμφαση το αίτημα της επιστροφής των συναισθημάτων στην επιστήμη. Το επιχείρημα που αναδεικνύει την μελέτη των συναισθημάτων ορίζει παράλληλα την σημασία του ατομικού/ιδιωτικού στην ερμηνεία και κατανόηση του συλλογικού και κοινωνικού γίνεσθαι. Ως μαζικό φαινόμενο η ρομαντική αγάπη είναι ίδιον του δυτικού πολιτισμού ενώ αποτελείται από τον συνδυασμό αξιών, ιδεωδών, στάσεων και προσδοκιών. Πρόκειται για έναν συγκερασμό αντιφατικών στοιχείων που ενυπάρχουν στο ασυνείδητο και παραμένουν μη αντιληπτά από το άτομο. Ο δυτικός πολιτισμός οργανώνεται μέσα στο πλαίσιο της ρομαντικής αγάπης. Η τελευταία αποτελεί μια διαμορφωμένη αντίληψη και μια ισχυρή νόρμα αναφορικά με τα χαρακτηριστικά που πρέπει να λαμβάνει η επαφή με το άλλο άτομο. Η επανάσταση της αγάπης, στην μεταπολιτευτική Ελλάδα, η χαρτογράφηση των αυθεντικών σχέσεων, και η διερεύνηση τους μέσω της οικειότητας καθώς και της σχέσης τους με το σώμα και την σεξουαλικότητα, οδηγούν σε καινοφανείς πηγές νοηματοδότησης του ατομικού και κοινωνικού υποκειμένου. Η περίοδος ευμάρειας, τις τελευταίες τρεις δεκαετίες στην Ελλάδα, αναδεικνύει την ανάγκη προσωπικής ικανοποίησης, απομονώνοντας το άτομο από τα κακώς κείμενα της ζωής (όπως πείνα, φτώχεια κ.α.). Οι κοινωνικές συνθήκες φαίνεται να ευνοούν την προσωπική ικανοποίηση και την συγκρότηση προσωπικοτήτων που είναι αυτοερωτικές και κλινικά ναρκισσιστικές. Αιτήματα για άμεση ικανοποίηση των αναγκών και αγχώδεις καταστάσεις μονίμως ανικανοποίητης επιθυμίας καθιστούν, βίαια, τον έλληνα της μεταπολιτευτικής περιόδου, υποκείμενο του ύστερου καπιταλισμού. Μέσω ποιών κοινωνιο-ψυχολογικών παραμέτρων προβλήθηκε στα συναισθήματα η αναζήτηση νοήματος του μετανεωτερικού ατόμου στην Ελλάδα και πώς νοηματοδοτείται η δράση των υποκειμένων κατά την περίοδο της κρίσης;

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 28**Οι φοιτητές σήμερα: εμπειρίες, στάσεις και συναισθήματα**Προεδρείο: Π. Κορδούτης, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*Α. Γαρδικιώτης, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης***Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και κατάθλιψη στην ύστερη εφηβεία: ο ρόλος του τύπου δεσμού και της λειτουργικότητας στην οικογένεια**

Αικ. Καϊσίδου*, Β. Σταυρόπουλος, Σ. Μαστροθεόδωρος

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στόχος της παρούσας έρευνας αποτελεί η διερεύνηση της σχέσης των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης και της καταθλιπτικής συμπτωματολογίας σε εφήβους και κατά πόσον αυτή διαμεσολαβείται ή/και τροποποιείται από τον τύπο δεσμού και τη λειτουργικότητα στην οικογένεια. Το δείγμα αποτέλεσαν 1000 έφηβοι, τελειόφοιτοι λυκείου ($M=17.6$ έτη) οι οποίοι συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια αυτό-αναφοράς. Χρησιμοποιήθηκε ο δείκτης της Κατάθλιψης από τη Λίστα Αξιολόγησης Ενενήντα Συμπτωμάτων (SCL-90-R, Symptom Checklist 90-R) για την εκτίμηση της ψυχοπαθολογίας, η Κλίμακα Βιωμάτων στις Διαπροσωπικές Σχέσεις, Αναθεωρημένη Έκδοση (ECR-R Experience of Close Relationships - Revised), για την περιγραφή του τύπου προσκόλλησης στις ερωτικές σχέσεις, και η τέταρτη έκδοση της Κλίμακας Εκτίμησης Προσαρμοστικότητας και Συνοχής της Οικογένειας (Family Adaptability Cohesion Evaluation Scale [FACES-IV]), για την περιγραφή οικογενειακών παραμέτρων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η οικονομική κρίση αποτελεί παράγοντα επικινδυνότητας για την αύξηση της καταθλιπτικής συμπτωματολογίας. Επίσης, οι χαμηλές βαθμολογίες στις διαστάσεις του άγχους και της αποφυγής στις διαπροσωπικές σχέσεις (ασφαλής δεσμός), και τα υψηλά επίπεδα λειτουργικότητας της οικογένειας λειτουργούν σαν προστατευτικοί παράγοντες στη συσχέτιση οικονομικής κρίσης και επιπέδων καταθλιπτικής συμπτωματολογίας. Τέλος, φάνηκε ότι οι υψηλές τιμές άγχους στις διαπροσωπικές σχέσεις (ανασφαλής τύπος δεσμού) και η χαμηλή λειτουργικότητα στην οικογένεια συσχετίζονται με αυξημένα επίπεδα καταθλιπτικής συμπτωματολογίας. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας θα συζητηθούν υπό το πρίσμα της διεθνούς βιβλιογραφίας.

Σχέση ανάμεσα στην αντιλαμβανόμενη ποιότητα ζωής, τη θρησκευτικότητα και το άγχος θανάτου σε φοιτητές και σε γενικό πληθυσμό

Μ. Χαραλαμπίδου, Γ. Στεφάνου

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Η παρούσα έρευνα αποσκοπούσε να διερευνήσει (α) την αντιλαμβανόμενη ποιότητα ζωής, τη θρησκευτικότητα και το άγχος θανάτου σε φοιτητές και σε γενικό πληθυσμό, (β) το ρόλο της θρησκευτικότητας στην από τους συμμετέχοντες αντιλαμβανόμενη ποιότητα της ζωής τους, στο άγχος θανάτου, και στην επίδραση του άγχους θανάτου στην αντιλαμβανόμενη ποιότητα ζωής, και (γ) το ρόλο της ηλικίας (φοιτητές/ γενικός πληθυσμός) στις εξεταζόμενες μεταβλητές. Οι συμμετέχοντες ήταν 300 φοιτητές και 300 άτομα από το γενικό πληθυσμό, οι οποίοι συμπλήρωσαν τις κλίμακες της αντιλαμβανόμενης ποιότητας ζωής, της θρησκευτικότητας και του άγχους θανάτου. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι (α) τόσο οι φοιτητές, όσο και τα άτομα του γενικού πληθυσμού εμφανίζουν υψηλή αντιλαμβανόμενη ποιότητα ζωής, υψηλή θρησκευτικότητα και χαμηλά επίπεδα άγχους θανάτου, (β) η υψηλή θρησκευτικότητα επηρέασε θετικά την αντιλαμβανόμενη ποιότητα ζωής και το χαμηλό άγχος θανάτου, (γ) το χαμηλό άγχος θανάτου συνέβαλε στην υψηλά αντιλαμβανόμενη ποιότητα ζωής, (δ) η θρησκευτικότητα ενίσχυσε την επίδραση του άγχους θανάτου στην αντιλαμβανόμενη ποιότητα ζωής και (ε) η ηλικία επηρέασε και τις τρεις μεταβλητές.

Διερεύνηση του φαινομένου της αναβλητικότητας σπουδών σε πανελλήνιο δείγμα φοιτητών

Μ. Ι. Αργυροπούλου, Π. Ρούσσος, Α. Καλαντζή Αζίζι

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η αναβλητικότητα σπουδών συνιστά ένα από τα κυρίαρχα προβλήματα του φοιτητικού πληθυσμού. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση του ποσοστού των φοιτητών που εκδηλώνουν αναβλητική συμπεριφορά, των κύριων αιτιών που οι ίδιοι επικαλούνται σχετικά με το γιατί αναβάλλουν καθώς και της επιθυμίας τους να συμμετάσχουν σε ένα παρεμβατικό πρόγραμμα για την αντιμετώπιση της αναβλητικότητας. Στην έρευνα συμμετείχαν 865 φοιτητές από Πανεπιστήμια της Αθήνας και της επαρχίας οι οποίοι συμπλήρωσαν ένα αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων καθώς και την Κλίμακα Αξιολόγησης της Αναβλητικότητας για Φοιτητές (Procrastination Assessment Scale-Students - PASS, Solomon & Rothblum, 1984). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το 45% των φοιτητών είχε υψηλότερη βαθμολογία από το μέσο όρο στο PASS, ενώ το 30.5% ανέβαλλε σε πολύ υψηλό βαθμό. Η ανάλυση παραγόντων ανέδειξε τέσσερις παράγοντες αιτιών αναβολής των ακαδημαϊκών υποχρεώσεων, οποίοι εξηγούν το 44.95% της διακύμανσης: (α) φόβος αποτυχίας/αρνητικής αξιολόγησης, (β) απέχθεια καθήκοντος/ αντίδραση σε εξωτερικά επιβεβλημένα καθήκοντα, (γ) φόβος επιτυχίας/ επιρροή συνομιλήκων και (δ) δυσκολία διεκδίκησης/ διαχείρισης του χρόνου. Η πλειοψηφία των φοιτητών (63.7%) ανέφερε επίσης ότι θα ήθελε να συμμετάσχει σε ένα παρεμβατικό πρόγραμμα για την αντιμετώπιση της αναβλητικότητας. Θα συζητηθούν οι διαθέσιμες παρεμβατικές μέθοδοι καθώς και η σημασία της έγκαιρης παρέμβασης για την αντιμετώπιση των αρνητικών συνεπειών της αναβλητικότητας στη ζωή των φοιτητών.

Αναζητώντας τη σύσταση της διαφορετικότητας: Μία ψυχοδυναμική προσέγγιση

Α. Μπούρμπος*, Ε. Μπάικα, Π. Παπαδοπούλου, Α. Παπαθεοδοσίου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στα πλαίσια του μαθήματος «Κλινική Κοινωνική Ψυχολογία» του Τμήματος Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, υπό την επιστημονική ευθύνη του καθηγητή Κλήμη Ναυρίδη, πραγματοποιήθηκε ποιοτική έρευνα με στόχο την αναζήτηση της έννοιας «διαφορετικότητα». Για τους σκοπούς της έρευνας χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική προσέγγιση, ως καταλληλότερη για τη διερεύνηση του θέματος και τη συγκέντρωση των δεδομένων. Αρχικά, χρησιμοποιήθηκε η μη δομημένη συνέντευξη με βασικό και μοναδικό ερώτημα: «Τι σημαίνει για σένα να είναι κανείς διαφορετικός;» Έπειτα, έγινε προσπάθεια θεωρητικής αναζήτησης της έννοιας «διαφορετικότητα» εντός του πεδίου της ψυχαναλυτικής θεωρίας, υποθέτοντας πως η διαφορετικότητα ξεκινά από μία εσωτερική - ενδοψυχική πραγματικότητα (ενορμήσεις, ταυτίσεις, αμυντικοί μηχανισμοί) και πως περνά σε μια εξωτερική πραγματικότητα παρατηρώντας την μέσα από τα κίνητρα και την ανθρώπινη συμπεριφορά. Στοιχεία διαφορετικότητας παρατηρούνται μάλιστα σε βασικές ψυχαναλυτικές έννοιες όπως: τραύμα, πόνος, όνειρα, σεξουαλικότητα και πένθος. Εντοπίζεται επίσης σε τομείς όπως: κοινωνία, πολιτισμός, θρησκεία και διατροφή. Έπειτα, γίνεται θεωρητική αναφορά περί «διυποκειμενικότητας». Στη συνέχεια, πραγματοποιείται κάθετη και οριζόντια ανάλυση στο υλικό που προήλθε από το δείγμα. Οι συμμετέχοντες περιέγραψαν τη διαφορετικότητα μιλώντας για δύναμη, μάζα, κοινωνικές ομάδες, ρατσισμό, μετανάστευση, ατομικότητα, μοναδικότητα, θρησκεία, διατροφή, ταξίδια, σχέσεις, οικογένεια, ελευθερία, μόδα, και πρότυπα. Τέλος, πραγματοποιήθηκε «συζήτηση» επιχειρώντας να διαπιστωθεί αν συνδέεται το θεωρητικό υπόβαθρο με τα δεδομένα που προήλθαν από το δείγμα και προέκυψε πως υπάρχει συσχέτιση. Υπάρχουν όμως και περιορισμοί, όπως, το μικρό δείγμα (4 άτομα) αλλά και η εμπλοκή στην ερευνητική διαδικασία καθώς ερευνητές και δείγμα είναι τα ίδια πρόσωπα. Τα ευρήματα δεν μπορούν να γενικευθούν αλλά τίθενται οι βάσεις και δίνεται έναυσμα για βαθύτερη και εκτενέστερη μελέτη του θέματος η οποία καθίσταται μάλιστα επιτακτική στην κοινωνικοοικονομικά κρίσιμη εποχή που διανύουμε, όπου φυσικά η κοινωνία δεν ανακόπτεται και οι διαφορετικότητες κερδίζουν έδαφος.

Στάσεις φοιτητών απέναντι στο γάμο μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου

Η. Γρηγορόπουλος, Π. Κορδούτσης*

Πάντειο Πανεπιστήμιο

Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνήσει την επιρροή διαφόρων δημογραφικών μεταβλητών στις στάσεις απέναντι στο γάμο μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου με βάση την κλίμακα Attitudes Toward Same-Sex Marriage Scale (ATSM). Η κλίμακα, η οποία αποτελείται από προτάσεις/απόψεις που καταγράφουν συναισθηματικές απαντήσεις, αποτελεί μια σύνομη μέτρηση των στάσεων ετεροφυλόφιλων απέναντι στο γάμο ομοφυλόφιλων ατόμων. Συμπληρώθηκε σε ανώνυμη και προαιρετική βάση από 293 προπτυχιακούς φοιτητές διαφόρων τμημάτων του Παντείου Πανεπιστημίου, του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου, του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου και του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών μαζί με την κλίμακα καταγραφής στάσεων απέναντι σε ομοφυλόφιλες γυναίκες και άνδρες. Σημαντική επιρροή για τις στάσεις απέναντι στο γάμο των ομοφυλόφιλων έχουν οι στάσεις προς τους ίδιους τους ομοφυλόφιλους (θετικότερος/η προς τους gay- θετικότερος/η προς το γάμο τους), λιγότερο ο πολιτικός συντηρητισμός (όσο πιο συντηρητικός/η τόσο πιο αρνητικός/η) και ελάχιστα η ηλικία. Τις στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους, ωστόσο, καθορίζουν εν μέρει θετικά η ύπαρξη επαφής ενώ αρνητικά η αυξημένη θρησκευτικότητα και ο πολιτικός συντηρητισμός, λιγότερο θετικά η ηλικία και θετικά το γυναικείο φύλο. Την ύπαρξη επαφής καθορίζει κυρίως το φύλο, με τις γυναίκες να έχουν περισσότερη επαφή, η ηλικία λιγότερο και αρνητική επίδραση στην επαφή ο πολιτικός συντηρητισμός. Σε αντίθεση με τον πολιτικό συντηρητισμό και τις στάσεις απέναντι στο γάμο μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου, δεν υπάρχει ευθεία επίδραση της θρησκευτικότητας στη στάση προς το γάμο αλλά μόνο διαμεσολαβούμενη από τη στάση προς τους ομοφυλόφιλους. Είναι ενδιαφέρον επίσης ότι ούτε το φύλο επιδρά ευθέως αλλά μέσω της επαφής και της στάσης προς του ομοφυλόφιλους. Αντίθετα η ηλικία επιδρά και άμεσα και έμμεσα μέσα από επαφή και τις στάσεις προς τις ομοφυλόφιλες γυναίκες και άνδρες. Η έρευνα υποστηρίζει την προβλεπόμενη βιβλιογραφικά σχέση μεταξύ στάσεων απέναντι στο γάμο μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου και ορισμένων δημογραφικών μεταβλητών, συμπεριλαμβανομένου του φύλου, της θρησκευτικότητας, την επαφή με ομοφυλόφιλα άτομα και της πολιτικής τοποθέτησης.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ 2

Εργασιακή ευεξία: μέτρηση και ψυχολογικές διεργασίες που την εξηγούν

Πρόεδρος: Ι. Νικολάου, *Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Συζητήτρια: Δ. Ξανθοπούλου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Στόχος του συμποσίου είναι να παρουσιάσει πρόσφατες εμπειρικές μελέτες σχετικά με τη μέτρηση και τη μελέτη της εργασιακής ευεξίας –και κυρίως της επαγγελματικής εξουθένωσης– στον ελληνικό πληθυσμό. Το συμπόσιο ανοίγει με την εργασία των Τσαούση και Ξανθοπούλου, οι οποίοι προσαρμόσαν το εργαλείο Oldenburg Burnout Inventory (OLBI) που αξιολογεί τις βασικές διαστάσεις της επαγγελματικής εξουθένωσης, για τη μέτρηση της ακαδημαϊκής εξουθένωσης σε ελληνικό φοιτητικό πληθυσμό. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι το OLBI είναι ένα ψυχομετρικά άρτιο εργαλείο για την αξιολόγηση της εξουθένωσης και σε σχέση με την εργασία και σε σχέση με τις σπουδές. Στην δεύτερη εργασία, η Ξανθοπούλου και συν. εξετάζουν τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά του Maslach Burnout Inventory-General Survey (MBI-GS), το οποίο αξιολογεί τις βασικές διαστάσεις της επαγγελματικής εξουθένωσης, καθώς και της κλίμακας Utrecht Work Engagement Scale, η οποία μετρά την εργασιακή δέσμευση. Τα αποτελέσματά τους επιβεβαιώνουν τη δομή τριών παραγόντων του MBI-GS και της UWES στον ελληνικό πληθυσμό, ενώ υποστηρίζουν και την παραγοντική ισοδυναμία των δύο αυτών εργαλείων μεταξύ Ελλήνων και Ολλανδών εργαζομένων. Η εργασία του Αντωνίου και συν. εξετάζει τα επίπεδα επαγγελματικής εξουθένωσης και ικανοποίησης εκπαιδευτικών σε σχέση με συγκεκριμένες τεχνικές αντιμετώπισης των στρεσογόνων εργασιακών συνθηκών. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι δάσκαλοι εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά εξουθένωσης σε σχέση με τους καθηγητές πιθανώς γιατί χρησιμοποιούν κυρίως την στρατηγική της «Αποφυγής». Τέλος, η Λεμονάκη και οι συν. παρουσιάζουν τα αποτελέσματα μιας έρευνας μεταξύ εργαζομένων και των συναδέλφων τους και εξηγούν γιατί η εξουθένωση επηρεάζει αρνητικά την εργασιακή επίδοση. Η έρευνα έδειξε ότι η εξουθένωση σχετίζεται

θετικά με συγκεκριμένα γνωστικά ελλείμματα, τα οποία εν συνεχεία σχετίζονται αρνητικά με αυτο-αξιολογήσεις και ετερο-αξιολογήσεις της επίδοσης. Συμπερασματικά, οι εργασίες που παρουσιάζουν στο συγκεκριμένο συμπόσιο προωθούν την έρευνα σε σχέση με την εργασιακή ευεξία και κυρίως την επαγγελματική εξουθένωση τόσο σε επίπεδο μέτρησης όσο και σε επίπεδο κατανόησης του φαινομένου

Αξιολόγηση της παραγοντικής ισοδυναμίας του Oldenburg Burnout Inventory (OLBI) μεταξύ εργαζομένων και φοιτητών

Ι. Τσαούσης^{1*}, Δ. Ξανθοπούλου²

¹Πανεπιστήμιο Κρήτης, ²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Το Oldenburg Burnout Inventory (OLBI) είναι ένα εργαλείο που μετρά την επαγγελματική εξουθένωση (Demerouti και συν., 2010). Το OLBI αποτελείται από 16 στοιχεία και αξιολογεί τις δύο βασικές διαστάσεις της επαγγελματικής εξουθένωσης: την εξάντληση (exhaustion) και την αποδέσμευση (disengagement) από την εργασία. Μέχρι σήμερα, το OLBI ήταν ένα εργαλείο που χρησιμοποιούνταν αποκλειστικά στη μελέτη της επαγγελματικής εξουθένωσης. Αρκετοί όμως ερευνητές θεωρούν ότι το φαινόμενο της εξουθένωσης δεν αφορά μόνο εργαζόμενους, αλλά είναι δυνατόν να αφορά και άλλες πληθυσμιακές ομάδες, στις οποίες η πνευματική και σωματική δραστηριότητα είναι έντονη. Μία τέτοια ομάδα είναι ο φοιτητικός πληθυσμός. Ο στόχος της συγκεκριμένης μελέτης είναι διπλός: αφενός η αξιολόγηση της παραγοντικής δομής του εργαλείου στον ελληνικό πληθυσμό και αφετέρου, η αξιολόγηση της παραγοντικής ισοδυναμίας (factorial invariance) του εργαλείου μεταξύ εργαζομένων και φοιτητών. Στην έρευνα χρησιμοποιήθηκαν δύο διαφορετικά δείγματα: ένα δείγμα εργαζομένων (N= 390) και ένα δείγμα φοιτητών (N=250). Για την αξιολόγηση της παραγοντικής δομής του εργαλείου στον ελληνικό πληθυσμό χρησιμοποιήθηκε η επιβεβαιωτική ανάλυση παραγόντων ενώ η αξιολόγηση της παραγοντικής ισοδυναμίας μεταξύ εργαζομένων και φοιτητών έγινε με τη χρήση της επιβεβαιωτικής ανάλυσης παραγόντων μεταξύ ομάδων (multi-group confirmatory factor analysis). Στο πλαίσιο της τελευταίας ανάλυσης, εξετάστηκε τόσο η μετρική ισοδυναμία (measurement invariance) όσο και η δομική ισοδυναμία (structural invariance) της κλίμακας στους διαφορετικούς πληθυσμούς. Αρχικά, τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι το μοντέλο των δύο παραγόντων, όπως αυτό προτάθηκε από τους κατασκευαστές της κλίμακας, επιβεβαιώνεται στον ελληνικό πληθυσμό. Επιπρόσθετα, βρέθηκε ότι υπάρχει τόσο μετρική όσο και δομική ισοδυναμία της κλίμακας στους διαφορετικούς πληθυσμούς (εργαζόμενοι – φοιτητές). Τα παραπάνω αποτελέσματα κρίνονται ιδιαίτερα, καθώς επιβεβαιώνουν τη χρήση του OLBI ως ένα εργαλείο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την μέτρηση της επαγγελματικής εξουθένωσης στον ελληνικό πληθυσμό. Επιπρόσθετα, τεκμηριώνεται η χρήση του εργαλείου στη μελέτη της ακαδημαϊκής εξουθένωσης, μίας έννοιας που τα τελευταία χρόνια έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον των ερευνητών.

Μέτρηση της επαγγελματικής εξουθένωσης και της εργασιακής δέσμευσης: παραγοντική ισοδυναμία μεταξύ Ελλήνων και Ολλανδών εργαζομένων

Δ. Ξανθοπούλου^{*1}, Α. Β. Bakker², Α. Κάντας³, Ε. Δεμερούτη⁴

¹ Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²Erasmus University Rotterdam, ³Πανεπιστήμιο Πατρών, ⁴Eindhoven University of Technology

Η επαγγελματική εξουθένωση και η εργασιακή δέσμευση παρουσιάζονται στη βιβλιογραφία ως δύο σημαντικές διαστάσεις της εργασιακής ευεξίας. Στόχος της παρούσας έρευνας είναι να εξετάσει την παραγοντική δομή και την ισοδυναμία των πιο διαδεδομένων ψυχομετρικών εργαλείων για τη μέτρηση της επαγγελματικής εξουθένωσης (Maslach Burnout Inventory - General Survey/ MBI-GS) και της εργασιακής δέσμευσης (Utrecht Work Engagement Scale / UWES) σε Έλληνες (N = 206) και Ολλανδούς (N = 162) εργαζόμενους. Το MBI-GS αποτελείται από 16 στοιχεία για την αξιολόγηση των τριών διαστάσεων της επαγγελματικής εξουθένωσης: την εξάντληση, τον κυνισμό και τη μειωμένη επαγγελματική επάρκεια. Η κλίμακα UWES αποτελείται από 15 στοιχεία για την αξιολόγηση των τριών διαστάσεων της δέσμευσης: το σθένος, την αφοσίωση και την απορρόφηση. Επιβεβαιωτικές αναλύσεις παραγόντων στους δύο πληθυσμούς ξεχωριστά έδειξαν ότι τόσο το μοντέλο τριών παραγόντων του MBI-GS (εξάντληση, κυνισμός και μειωμένη επαγγελματική επάρκεια) όσο και της UWES (σθένος, αφοσίωση και απορρόφηση) έχουν πολύ καλή προσαρμογή. Εναλλακτικά μοντέλα δύο παραγόντων και ενός παράγο-

να δε βρέθηκε να έχουν καλή προσαρμογή στα δεδομένα. Στη συνέχεια, τα αποτελέσματα της επιβεβαιωτικής ανάλυσης παραγόντων μεταξύ ομάδων (multigroup confirmatory factor analysis) τεκμηρίωσαν μερικώς την παραγοντική ισοδυναμία του μοντέλου τριών παραγόντων του MBI-GS καθώς επιβεβαιώθηκε η μετρική αλλά όχι και η δομική ισοδυναμία. Αντίθετα, βρέθηκε ότι υπάρχει τόσο μετρική όσο και δομική ισοδυναμία της δομής τριών παραγόντων της κλίμακας UWES στους διαφορετικούς πληθυσμούς (Έλληνες-Ολλανδοί). Από τη σύγκριση μέσων όρων των λανθάνουσών μεταβλητών (latent mean differences) δεν βρέθηκαν διαφορές μεταξύ Ελλήνων και Ολλανδών. Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής είναι σημαντικά γιατί επιβεβαιώνουν ότι τα εργαλεία MBI-GS και UWES μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη μέτρηση της επαγγελματικής εξουθένωσης και της εργασιακής δέσμευσης αντίστοιχα και στον ελληνικό πληθυσμό. Επίσης, τα εργαλεία αυτά και κυρίως η κλίμακα UWES, επιτρέπουν συγκρίσεις μεταξύ Ελλήνων και Ολλανδών και άρα μπορούν να χρησιμοποιηθούν στα πλαίσια διαπολιτισμικών ερευνών.

Η σημασία και τα είδη στρατηγικών αντιμετώπισης στρεσογόνων καταστάσεων σε σχέση με την επαγγελματική εξουθένωση και τα επίπεδα επαγγελματικής ικανοποίησης Ελλήνων εκπαιδευτικών: συγκριτική μελέτη μεταξύ δασκάλων και καθηγητών

Α.-Σ. Αντωνίου*, Αικ. Πλούμπη, Μ. Ντάλλα

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι η σύγκριση των παραγόντων επαγγελματικής εξουθένωσης και ικανοποίησης των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και η επισήμανση των ειδών στρατηγικών που υιοθετούν για την αποτελεσματική διαχείριση των εργασιακών στρεσογόνων παραγόντων. Στην έρευνα συμμετέχουν 388 εκπαιδευτικοί (208 πρωτοβάθμιας και 180 δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) που εργάζονται σε δημόσια σχολεία του νομού Αττικής και στους οποίους χορηγήθηκαν οι κλίμακες: α) «Επαγγελματικής Εξουθένωσης MBI», β) «Επαγγελματικής Ικανοποίησης» και γ) «Στρατηγικών Αντιμετώπισης Στρεσογόνων Καταστάσεων». Το τελευταίο τμήμα του ερωτηματολογίου αναφέρεται σε βιογραφικά και δημογραφικά στοιχεία. Μεταξύ των πιο σημαντικών ευρημάτων που προέκυψαν είναι ότι οι εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης παρουσιάζουν υψηλότερα επίπεδα συναισθηματικής εξάντλησης σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ δεν βρέθηκαν σημαντικές διαφορές όσον αφορά στα επίπεδα επαγγελματικής ικανοποίησης μεταξύ των δύο αυτών ομάδων. Ως προς τις στρατηγικές αντιμετώπισης στρεσογόνων καταστάσεων, οι εκπαιδευτικοί φάνηκε να χρησιμοποιούν συχνότερα τις ακόλουθες: «Θετική Προσέγγιση», «Στρατηγικές Δράσης», «Λογική Αντιμετώπιση» και «Αποφυγή», με τους δασκάλους να υιοθετούν σε σημαντικό βαθμό τη στρατηγική της «Αποφυγής» συγκριτικά με τους καθηγητές. Μάλιστα, οι σοβαρότεροι στρεσογόνοι παράγοντες για τους δασκάλους βρέθηκε να είναι οι εργασιακές συνθήκες, ο φόρτος εργασίας, η έλλειψη ενδιαφέροντος από την πλευρά των μαθητών για το σχολείο και τα μειωμένα επίπεδα αναγνώρισης του επαγγέλματός τους από την πολιτεία. Συμπερασματικά, τα ευρήματα της συγκεκριμένης μελέτης θα μπορούσαν να αποδειχθούν χρήσιμα στη διαμόρφωση προγραμμάτων επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών όσον αφορά τη διαχείριση απαιτητικών καταστάσεων στον εργασιακό χώρο καθώς και ενίσχυσης της επαγγελματικής τους ικανοποίησης και πρόληψης της επαγγελματικής εξουθένωσης την οποία πολλοί εκπαιδευτικοί συχνά βιώνουν.

Επαγγελματική εξουθένωση και εργασιακή επίδοση: ο διαμεσολαβητικός ρόλος των γνωστικών ελλειμμάτων

Ρ. Λεμονάκη*¹, Δ. Ξανθοπούλου², Π. Σίμος¹, Ε. Καραδήμας¹

¹Πανεπιστήμιο Κρήτης, ²Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Έρευνες έχουν δείξει ότι η επαγγελματική εξουθένωση σχετίζεται αρνητικά με την επίδοση των εργαζομένων ανεξαρτήτως πλαισίου. Παρόλα αυτά, οι προηγούμενες έρευνες δεν έχουν μελετήσει σε βάθος το ρόλο των γνωστικών λειτουργιών στη σχέση αυτή. Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει κατά πόσο τα γνωστικά ελλείμματα διαμεσολαβούν στη σχέση ανάμεσα στην επαγγελματική εξουθένωση και στη μειωμένη επίδοση των εργαζομένων. Διατυπώθηκε η υπόθεση ότι υψηλά επίπεδα επαγγελματικής εξουθένωσης σχετίζονται με χαμηλά επίπεδα εργασιακής επίδοσης επειδή η εξουθένωση προκαλεί έκπτωση σε συγκεκριμένες γνωστικές λειτουργίες (αντίληψη, μνήμη και κινητικές λειτουργίες) των εργα-

ζομένων. Σημαντικό πλεονέκτημα της παρούσας έρευνας είναι ότι η εργασιακή επίδοση μετρήθηκε τόσο με αυτο-αξιολογήσεις των εργαζομένων, όσο και με ετερο-αξιολογήσεις των συναδέλφων τους. Στην έρευνα συμμετείχαν 160 εργαζόμενοι (80 εργαζόμενοι και 80 συνάδελφοι τους) στον κλάδο των τηλεπικοινωνιών. Τα επίπεδα επαγγελματικής εξουθένωσης, γνωστικών ελλειμμάτων (αντίληψης, μνήμης και κινητικά) και εργασιακής επίδοσης (εντός - και εκτός - ρόλου) των εργαζομένων μετρήθηκαν με αυτό-αναφορές. Επίσης, κάθε εργαζόμενος ζήτησε από έναν συνάδελφο του, με τον οποίο συνεργάζονταν συστηματικά σε ημερήσιο επίπεδο, να αξιολογήσει τρεις διαστάσεις της επίδοσής του: 1) εντός-ρόλου επίδοση, 2) εκτός-ρόλου επίδοση, και 3) ενεργό εργασιακή ανάπτυξη. Η βασική υπόθεση της έρευνας εξετάστηκε με αναλύσεις δομικών μοντέλων εξισώσεων με την τεχνική bootstrap. Τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν τη βασική υπόθεση καθώς η επαγγελματική εξουθένωση βρέθηκε να σχετίζεται θετικά με τα γνωστικά ελλείμματα. Εν συνεχεία, τα γνωστικά ελλείμματα σχετιζόνταν αρνητικά με την επίδοση εντός-ρόλου, όπως αξιολογήθηκε από τους ίδιους τους εργαζόμενους. Η υπόθεση της διαμεσολάβησης επιβεβαιώθηκε μόνο για τις ετερο-αξιολογήσεις της τρίτης διάστασης της επίδοσης. Συγκεκριμένα, τα γνωστικά ελλείμματα βρέθηκε ότι διαμεσολαβούν πλήρως την αρνητική σχέση ανάμεσα στην επαγγελματική εξουθένωση και την εργασιακή ανάπτυξη. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας είναι σημαντικά γιατί δείχνουν ότι ένας από τους λόγους που η επαγγελματική εξουθένωση οδηγεί σε μειωμένη επίδοση είναι η έκπτωση που προκαλεί στις γνωστικές λειτουργίες των εργαζομένων.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 23

Όταν η ψυχολογία συναντά την πληροφορική στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών: αξιολόγηση και μεθοδολογικός σχεδιασμός

Οργανωτής/ές: Κ. Κουνενού, *ΑΣΠΑΙΤΕ Αθηνών*

Συζητητής: Π. Ρούσσος, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Είναι κοινός τόπος στις μέρες μας, ότι, αν και έχει δοθεί εδώ και δύο δεκαετίες μεγάλη έμφαση στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών στην πληροφορική και στη χρήση των υπολογιστών, η αξιοποίηση αυτής της γνώσης από τους εκπαιδευτικούς και η ενσωμάτωσή της στην εκπαιδευτική διαδικασία, δεν είναι η αναμενόμενη. Το θέμα αυτό έχει απασχολήσει σε μεγάλο βαθμό επιστήμονες και ερευνητές τόσο από το χώρο της Ψυχολογίας όσο και από το χώρο της εφαρμογής της πληροφορικής στην εκπαίδευση. Οι μεν πρώτοι διερευνούν τις ψυχολογικές παραμέτρους, οι δε δεύτεροι ενδεχόμενους νέους τρόπους εκπαιδευτικής πρακτικής. Το συμπόσιο αυτό παρουσιάζει την προσπάθεια δύο ερευνητικών ομάδων (μία από το χώρο της Ψυχολογίας και μία από το χώρο της Πληροφορικής στην Εκπαίδευση) να διερευνήσουν και να δώσουν από κοινού απαντήσεις στο ερώτημα του τι παρεμβαίνει ανάμεσα στη μάθηση εφαρμογών της πληροφορικής στην εκπαίδευση και στην ενσωμάτωση αυτών στην εκπαιδευτική διαδικασία από την πλευρά των εκπαιδευτικών. Το ερευνητικό αυτό εγχείρημα διεξάγεται στο πλαίσιο του ερευνητικού έργου «Σχεδιασμός, Ανάπτυξη και Αξιολόγηση Σεναρίων Μικτής Μάθησης σε ένα Πλαίσιο Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών με Δυνατότητες Προσαρμογής στα Ιδιαίτερα Ψυχολογικά Χαρακτηριστικά τους», έργο Αρχιμήδης ΙΙΙ που υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση». Το συμπόσιο απαρτίζεται από τρεις σχετικές ανακοινώσεις. Στην πρώτη ανακοίνωση με τίτλο «Η κατάρτιση των εκπαιδευτικών στις νέες τεχνολογίες με βάση τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά τους: μεθοδολογικός σχεδιασμός και αξιολόγηση» περιγράφεται η ερευνητική μεθοδολογία που ακολουθείται, προκειμένου να διερευνηθούν τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά των υποψηφίων εκπαιδευτικών και οι πιθανές ατομικές διαφορές. Η δεύτερη ανακοίνωση με τίτλο «Σχεδιάζοντας την επιμόρφωση υποψηφίων εκπαιδευτικών στην ενσωμάτωση ψηφιακών τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία σε ένα πλαίσιο μικτής μάθησης» παρουσιάζει η μεθοδολογία σχεδιασμού και εφαρμογής ενός προγράμματος επιμόρφωσης εκπαιδευτικών στην πληροφορική που αποτελεί και την παρέμβαση στο συνολικό ερευνητικό έργο. Τέλος, η τρίτη ανακοίνωση με τίτλο «Ψυχομετρικός έλεγχος εργαλείων συνεργασίας και πρόθεσης ένταξης των ΤΠΕ στη διδακτική πράξη και στατιστικός έλεγχος των υποθέσεων της έρευνας» παρουσιάζει στα πρώτα αποτελέσματα που σχετίζονται με τον έλεγχο των ερευνητικών υποθέσεων και αποτυπώνουν το βαθμό αποτελεσματικότητας της παρέμβασης.

Η κατάρτιση των εκπαιδευτικών στις νέες τεχνολογίες με βάση τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά τους: μεθοδολογικός σχεδιασμός και αξιολόγηση

¹Κ. Κουνενού, ²Π. Ρούσσο, ¹Β. Γιωτσίδη

¹ΑΣΠΑΙΤΕ Αθηνών, ²Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στη χρήση των νέων τεχνολογιών είναι το επίκεντρο κάθε εκπαιδευτικής πολιτικής και παρά τη συνεχιζόμενη κατάρτισή τους, οι εκπαιδευτικοί παρουσιάζουν απροθυμία ενσωμάτωσης των νέων τεχνολογιών στην εκπαιδευτική τους πρακτική (Eteokleous, 2008). Το φαινόμενο αυτό είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον, όχι μόνο για παιδαγωγικούς λόγους, αλλά και για λόγους που αφορούν στην επαγγελματική εξέλιξη των ίδιων των εκπαιδευτικών (Belland, 2009). Η διεθνής έρευνα στο πεδίο αυτό έχει επιχειρήσει να διερευνήσει τις ψυχολογικές παραμέτρους που συνδέονται με την απροθυμία των εκπαιδευτικών, με κύρια αυτήν της προσωπικότητας. Η παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζει τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε και τα ψυχομετρικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος ΑΡΧΙ-ΜΗΔΗΣ III, προκειμένου να διερευνηθούν τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας με βάση το μοντέλο των πέντε παραγόντων των Costa and McCrae (1992), το άγχος και η στάση απέναντι στη χρήση υπολογιστών, καθώς και η αυτεπάρκεια ως προς τη χρήση τους στη διάρκεια ενός προγράμματος κατάρτισης μελλοντικών εκπαιδευτικών.

Σχεδιάζοντας την επιμόρφωση υποψήφιων εκπαιδευτικών στην ενσωμάτωση ψηφιακών τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία σε ένα πλαίσιο μικτής μάθησης

Κ. Παπανικολάου, Ε. Γουλή, Κ. Μακρή

ΑΣΠΑΙΤΕ Αθηνών

Σε αυτήν την εργασία παρουσιάζουμε το σχεδιασμό ενός επιμορφωτικού προγράμματος για υποψήφιους εκπαιδευτικούς που υιοθετεί τη μέθοδο της μικτής μάθησης υιοθετώντας εποικοδομητικές προσεγγίσεις που προωθούν τον αναστοχασμό, τη συνεργασία, και το διάλογο. Η επιμόρφωση αντιμετωπίζεται ως μία αυθεντική διαδικασία που εμπλέκει τους επιμορφούμενους σε δραστηριότητες μαθησιακού σχεδιασμού δηλαδή σε δραστηριότητες που απαιτούν την κατασκευή πραγματικών ψηφιακών αντικειμένων για εκπαιδευτικούς σκοπούς και παράλληλα προωθούν τον αναστοχασμό και την κριτική ανάλυση για την παιδαγωγική αξιοποίηση τους σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Οι δράσεις των επιμορφούμενων λαμβάνουν χώρα στη διάρκεια των μαθημάτων και από απόσταση. Στο πλαίσιο της επιμόρφωσης οι επιμορφούμενοι εργάζονται ατομικά, αλληλεπιδρούν, και συνεργάζονται σε ομάδες, οι οποίες συγκροτούνται με βάση τα ψυχολογικά τους χαρακτηριστικά καθώς και την αυτεπάρκεια στη χρήση υπολογιστών. Στην εργασία αυτή θα παρουσιαστεί το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο βασίστηκε ο σχεδιασμός της επιμόρφωσης που συνδυάζει τις Κοινότητες Διερεύνησης (Communities of Inquiry - CoI) με το πλαίσιο Τεχνολογικής Παιδαγωγικής Περιεχομένου Γνώσης (Technological Pedagogical Content Knowledge - TPACK). Το πλαίσιο TPACK χρησιμοποιείται ως βάση για το σχεδιασμό του περιεχομένου της επιμόρφωσης υποδεικνύοντας τις γνώσεις που πρέπει ένας εκπαιδευτικός να αποκτήσει στη διάρκεια μιας επιμόρφωσης. Οι Κοινότητες διερεύνησης υποστηρίζουν το σχεδιασμό στρατηγικών εμπλοκής των επιμορφούμενων και δραστηριοτήτων που προωθούν υψηλά επίπεδα μάθησης σε ένα μικτό πλαίσιο. Με βάση το προτεινόμενο πλαίσιο θα παρουσιάσουμε τους στόχους και τις προδιαγραφές ενός μαθήματος εκπαιδευτικής τεχνολογίας που πραγματοποιείται στην ΑΣΠΑΙΤΕ στο πλαίσιο του Ετήσιου Προγράμματος Παιδαγωγικής Κατάρτισης που απευθύνεται σε αποφοίτους ΑΕΙ διαφόρων γνωστικών αντικειμένων.

Ψυχομετρικός έλεγχος εργαλείων συνεργασίας και πρόθεσης ένταξης των ΤΠΕ στη διδακτική πράξη και στατιστικός έλεγχος των υποθέσεων της έρευνας

Π. Ρούσσο¹, Κ. Κουνενού², Κ. Παπανικολάου², Β. Γιωτσίδη²

¹Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ²ΑΣΠΑΙΤΕ Αθηνών

Στο πλαίσιο του ερευνητικού έργου «Σχεδιασμός, Ανάπτυξη και Αξιολόγηση Σεναρίων Μικτής Μάθησης σε ένα Πλαίσιο Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών με Δυνατότητες Προσαρμογής στα Ιδιαίτερα Ψυχολογικά Χαρακτηριστικά τους» κατασκευάστηκαν δύο ψυχομετρικά εργαλεία: το πρώτο στοχεύει στη μέτρηση της συνεργασίας μεταξύ των επιμορφούμενων στις ομάδες

που δημιουργήθηκαν με βάση τη μεθοδολογία που περιγράφηκε στη δεύτερη εργασία του συμποσίου και το δεύτερο στη μέτρηση της πρόθεσης ένταξης των ΤΠΕ στη διδακτική πρακτική στην τάξη. Το πρώτο μέρος της εργασίας εστιάζει στην παρουσίαση των ψυχομετρικών χαρακτηριστικών των δύο αυτών εργαλείων. Το δεύτερο και μεγαλύτερο μέρος της παρουσίασης αφιερώνεται στα αποτελέσματα του ελέγχου των ερευνητικών υποθέσεων του Έργου και συγκεκριμένα στον βαθμό που τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας, οι στάσεις, η αυτεπάρκεια και το άγχος των επιμορφούμενων απέναντι στις ΤΠΕ προβλέπουν τη συνεργασία τους κατά την επιμόρφωση και την πρόθεση ένταξης των ΤΠΕ στη μελλοντική διδακτική τους πρακτική. Τα αποτελέσματα συζητώνται κριτικά και παρουσιάζονται αδρά οι επιπτώσεις τους στα επόμενα στάδια του ερευνητικού έργου

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 9

Κρίση και ψυχική υγεία

Προεδρείο: Ι. Μπίμπου-Νάκου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Επιλόχεια περίοδος: μια κρίσιμη περίοδος μέσα στην κρίση

Ε. Σταματίου*, Ζ. Παπαληγούρα

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η οικονομική κρίση στη χώρα μας ασκεί επιβαρυντική επίδραση σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής με πολλαπλούς κινδύνους για τις ευπαθέστερες κοινωνικές ομάδες. Πολύ δε μάλλον κατά τις κρίσιμότερες περιόδους της ζωής όπως οι πρώτοι μήνες μετά τον τοκετό. Η επιλόχεια περίοδος είναι συνυφασμένη με κρίσιμες αλλαγές σε προσωπικό, σωματικό και ψυχο-κοινωνικό επίπεδο, αποτελώντας πρόσφορο έδαφος για την εμφάνιση ψυχολογικών διαταραχών. Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι η παρουσίαση μέρους ευρημάτων διαχρονικής μελέτης που αφορά στην ψυχο-κοινωνική προσαρμογή των γυναικών κατά την περιγεννητική περίοδο. Ειδικότερα διερευνήθηκαν οι επιδράσεις: α) της καθημερινής πίεσης και των στρεσογόνων γεγονότων ζωής (όπως οικονομικά προβλήματα, απώλεια-αλλαγή εργασίας) στην εμφάνιση άγχους και κατάθλιψης επιλόχεια και β) των μεταβλητών (όπως κοινωνική στήριξη) που πιθανόν να δρουν αντισταθμιστικά. Το δείγμα αποτέλεσαν 138 γυναίκες, ηλικίας 20–43 ετών ($M = 30.14$, $SD = 4.306$), στη Θεσσαλονίκη, οι οποίες βρισκόταν στον τρίτο μήνα μετά τον τοκετό. Χορηγήθηκαν η Κλίμακα Επιλόχειας Κατάθλιψης του Εδιμβούργου (Edinburgh Postnatal Depression Scale, EPDS), το Ερωτηματολόγιο Άγχους Εξαρτώμενου από την Κατάσταση ή την Προσωπικότητα του Spielberger (State-Trait Anxiety Inventory, STAI), η Επισκόπηση των Πρόσφατων Εμπειριών Ζωής (The Survey of Recent Life Experiences SRLE) και δύο υποκλίμακες για την Κοινωνική Στήριξη και τα Στρεσογόνα Γεγονότα Ζωής της αναθεωρημένης έκδοσης του Ερωτηματολογίου Προβλεπτικών Παραγόντων Επιλόχειας Κατάθλιψης (*Postpartum Depression Predictors Inventory-Revised, PDPI-R*). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το 23.2% ($EPDS > 12$) των γυναικών ανέφεραν ανησυχητικά επίπεδα συμπτωμάτων κατάθλιψης, το 39.1% ($S-STAI > 40$) άγχους εξαρτώμενου από την κατάσταση και το 52.2% ($T-STAI > 40$) άγχους εξαρτώμενου από την προσωπικότητα. Τα άτομα που βιώνουν σημαντικά επίπεδα καθημερινής πίεσης και οικονομικά προβλήματα είναι πιο βεβαρυσμένα. Η εικόνα μεταβάλλεται σημαντικά όταν υπάρχουν διαθέσιμες πηγές συναισθηματικής και πρακτικής στήριξης. Ως εκ τούτου και λόγω της ευρύτερης κοινωνικής και οικονομικής πραγματικότητας, ενισχύεται η αναγκαιότητα για την έγκαιρη και έγκυρη ανίχνευση των ατόμων που χρήζουν άμεσης στήριξης και ο σχεδιασμός υποστηρικτικών προγραμμάτων.

Η κρίση – μη απώλεια...απώλειες...κάτι χάνω - αποχαιρετώ - κάτι αλλάζει - κάτι χαιρετώ - κάτι κερδίζω

Σ. Δάκτυλα*¹, Κ. Δάκτυλας, Γ. Μήτσιου²

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ²Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η Απώλεια είναι ένα κρίσιμο κομμάτι της ζωής μας (Kubler – Ross, 1988). Βιώνουμε πολλές απώλειες στη διάρκεια του βίου μας. Κάθε αλλαγή εμπεριέχει την απώλεια, όπως και κάθε απώλεια απαιτεί την αλλαγή. Η απώλεια προκαλεί το πένθος (Nilsen & Παπαδάτου, 1998). Σκοπός της έρευνάς είναι να διερευνήσουμε: α) τη στάση και τη σχέση των γονέων με

το θάνατο, β) η πρώτη τους επαφή- βιώματα, συναισθήματα, σκέψεις, γ) πως ενημερώθηκαν για το θάνατο. Δείγμα – Μεθοδολογία: Χρησιμοποιήθηκε Ερωτηματολόγιο με 22 ερωτήσεις ανοικτού τύπου. Το ερωτηματολόγιο χορηγήθηκε σε 30 ζεύγη γονέων παιδιών. Η ηλικία των γονέων κυμάνθηκε από 24 έως 38 χρόνων με καλό μορφωτικό επίπεδο. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα είναι γονείς μαθητών που φοιτούσαν σε νηπιαγωγεία και σε δημοτικά σχολεία αστικής και ημιαστικής περιοχής της Θεσσαλίας. Ακολούθησε ποιοτική ανάλυση των δεδομένων. Από το σύνολο του δείγματος, οι περισσότεροι γονείς δήλωσαν ότι έχασαν κάποιο δικό τους, έχουν βιώσει πιο έντονα το γεγονός και μέχρι σήμερα η απώλεια είναι βαθιά χαραγμένη στη μνήμη τους. Οι γονείς στην πλειοψηφία τους είχαν παραβρεθεί ως παιδιά σε κάποια τελετουργία. Συγκεκριμένα, γονείς, οι οποίοι μεγάλωσαν σε χωριό, ήρθαν αντιμέτωποι με το θάνατο και συμμετείχαν σε κηδεία σε πολύ μικρή ηλικία, σε σύγκριση με τους γονείς, οι οποίοι μεγάλωσαν σε αστικές περιοχές. Το 90% είχαν την εντύπωση και πίστευαν με το παιδικό τους μυαλό ότι ο θάνατος συνδέεται μόνο με τους ηλικιωμένους ανθρώπους. Το 5% του δείγματος δήλωσε ότι βίωσε την πρώτη εμπειρία θανάτου περισσότερο από τη θέση του εξωτερικού παρατηρητή, ως μια κατάσταση ξένη προς αυτούς. Όσον αφορά την ενημέρωση του δείγματος στην περίοδο της παιδικής ηλικίας από το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον, προκύπτει ότι οι μισοί από αυτούς δεν είχαν ενημερωθεί καθόλου για το θάνατο. Αντιθέτως, υπάρχουν και μαρτυρίες γονέων στους οποίους δεν επετράπη να βιώσουν το πένθος. Πολύ μικρό ήταν εκείνο το δείγμα γονέων, που δήλωσε ότι υπήρξε ουσιαστική ενημέρωση και υποστήριξη τη στιγμή που έπρεπε να αντιμετωπιστεί ένα τέτοιο γεγονός.

Εμπειρική αναφορά: ο θυμός μέσα στο νοσηλευτικό τμήμα στις δύσκολες μέρες που διανύουμε

Ε. Κανταράκη¹, Χ. Τσιρώνης²

¹ ΠΓΝΠ Πάτρας, Εκπαιδευτήρια ΙΙΕΚ ΑΚΜΗ Πάτρας, ² Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Επαγγελματιών Υγείας

Έχοντας επαγγελματική εμπειρία 24 ετών μέσα στο χώρο του Νοσοκομείου και σε κλινικές είμαι σε θέση να συλλέξω να αξιολογήσω να εκτιμήσω και να συμβάλλω στην διαχείριση του θυμού στον εργασιακό χώρο. Η ιδιομορφία και η απαιτητικότητα του επαγγέλματος η συναναστροφή η καθημερινή με τους ασθενείς, τους συναδέλφους όλων των βαθμίδων και των ειδικοτήτων συντελεί στην υιοθέτηση τρόπων διαχείρισης του θυμού και κυρίως στις δύσκολες μέρες που διανύουμε. Ο κάθε εργαζόμενος μέσα στο χώρο του νιώθει πως έχει διαπραχθεί ένα κοινωνικό έγκλημα μειώνοντας το μισθό του τόσο που τον έχει φέρει αντιμέτωπο μέσα σε ένα κοινωνικό περιβάλλον γεμάτο πόνο από την ασθένεια γεμάτο ηθικά διλλήματα γιατί καθημερινά έχουμε να κάνουμε με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τη μοναδικότητα του πολύτιμου αγαθού της ζωής. Διδασκόμενοι από τις Βασικές αρχές της ψυχολογίας που αποτελεί κομμάτι αναπόσπαστο στις σχολές Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών των Πανεπιστημίων και εκμεταλλεζόμενοι την εμπειρία στον χώρο της υγείας θέλουμε να καταθέσουμε το πόσο έχει συμβάλει η οικονομική κρίση στη διαφοροποίηση της προσωπικότητας του επαγγελματία υγείας και συγκεκριμένα στο νοσηλευτή που είναι 24 ώρες το 24ωρο μαζί του κάνοντας κυκλικό ωράριο. Η ανακοίνωση των οικονομικών μέτρων η μείωση των μισθών των υπερωριών και των εφημεριών έχουν οδηγήσει τους συναδέλφους σε εκρήξεις θυμού και απογοήτευσης μέσα στο χώρο εργασίας που τον έχουν δείξει με διάφορους και ποικίλους τρόπους. Με την εφαρμογή, λοιπόν, των μέτρων παρατηρούμε πως κυρίως σε βαθμίδες ΥΕ και ΔΕ σημαντικές και συχνές απουσίες με την πρόφαση της ασθένειας, ανυπακοή και δυσκολία πραγμάτωσης της νοσηλευτικής διεργασίας, αντίσταση, πικρία και εμφάνιση πιο έντονων στοιχείων μορφών παρενόχλησης και εκφοβισμού.

Κρίση, βία και ψυχική υγεία: το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας μέσα από μια μελέτη αρχείου στην Β. Ελλάδα

Ε. Φώτου^{*1}, Σ. Κουτσούκνης², Ι. Μωυσίδης³, Μ. Σωτηρίου², Σ. Χατζηφωτίου¹

¹ Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ² Γ. Νοσοκομείο Καβάλας, ³ Αστυνομική Διεύθυνση Δράμας

Η παρούσα μελέτη εξετάζει το μέγεθος της επίδρασης της οικονομικής κρίσης στην ψυχική υγεία και την εκδήλωση των βίαιων συμπεριφορών χρησιμοποιώντας ως σημείο αναφοράς τις παραμέτρους του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας κατά τα τελευταία τέσσερα χρόνια. Η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθήθηκε ήταν η βιβλιογραφική ανασκόπηση της διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας, καθώς και η μελέτη των δημοσιευμένων στατιστικών και δεικτών από το αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας, και των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας έτσι όπως παρουσιάστηκαν στην Κοινωνική

Υπηρεσία και την Ιατροδικαστική Υπηρεσία του Γενικού Νοσοκομείου Καβάλας. Αρχικά, παρουσιάζεται το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον έτσι όπως έχει δημιουργηθεί έπειτα από τέσσερα συναπτά έτη οικονομικής κρίσης και γίνεται διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στην οικονομική κρίση και την εγκληματικότητα, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στους δείκτες της ενδοοικογενειακής βίας. Στη συνέχεια, εξετάζεται η σχέση μεταξύ της επιθετικότητας και της ψυχοπαθολογίας, διερευνώνται οι εξωτερικοί (περιβαλλοντικοί) και εσωτερικοί παράγοντες που ωθούν το άτομο σε βίαιες συμπεριφορές, ειδικά προς μέλη της οικογένειάς του και αναφέρονται οι προγνωστικοί παράγοντες της πιθανής βίαιης συμπεριφοράς. Τέλος, μέσω ιατροδικαστικών ευρημάτων, εξετάζονται οι κοινωνικοί, ψυχολογικοί και περιβαλλοντικοί παράγοντες του συνδρόμου του/της κακοποιημένου/ης συζύγου, έτσι όπως έχουν παρουσιαστεί τα τέσσερα τελευταία έτη στην Κοινωνική και την Ιατροδικαστική Υπηρεσία του Γ. Νοσοκομείου Καβάλας, και αποτυπώνονται οι επιπτώσεις της ενδοοικογενειακής βίας στην οικογένεια των θυμάτων.

Η επίδραση της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης στη λειτουργία ενός αστικού κέντρου ψυχικής υγιεινής και μίας ψυχιατρικής κλινικής γενικού νοσοκομείου: 2008-2011

N. Ιωαννίδη*¹, Γ. Κωνσταντακόπουλος¹, Β. Μαργαρίτη², Α. Πικουλή¹, Μ. Σταμούλη¹, Δ. Σακκάς², Δ. Πλουμπήδης¹

¹Κοινοτικό Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής Βύρωνα-Καισαριανής και Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών,

²ΓΝΑ «Γ. Γεννηματάς»

Η μελέτη των δημογραφικών, κοινωνικών και κλινικών χαρακτηριστικών των νέων περιστατικών που προσέφυγαν στις υπηρεσίες του ΚΚΨΥ Βύρωνα - Καισαριανής και στα επείγοντα εξωτερικά ιατρεία της ψυχιατρικής κλινικής του ΓΝΑ «Γ. Γεννηματάς» την τετραετία 2008-2011, επιτρέπει την ανάδειξη ορισμένων χαρακτηριστικών που σχετίζονται με την οικονομική κρίση. Από την καταγραφή και τη σύγκριση των χαρακτηριστικών των νεοεισερχόμενων περιστατικών κατά τους μήνες Σεπτέμβριο και Οκτώβριο των ετών 2008-2011 δεν ανέδειξε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση όσον αφορά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά και το ποσοστό των ανασφάλιστων και των απόρων που απευθύνθηκαν στο ΚΚΨΥ για πρώτη φορά, σε αντίθεση με το Γ. Γεννηματάς, όπου παρατηρείται μια στατιστικά σημαντική αλλά μη γραμμική αυξομείωση των ανασφάλιστων ασθενών. Όσον αφορά τους ανέργους, στο ΚΚΨΥ δεν βρέθηκαν σημαντικές διαφορές ως προς το συνολικό αριθμό των ανέργων. Ωστόσο, τάση σημαντικής αύξησης των προσφάτως ανέργων παρατηρήθηκε τα τελευταία δύο έτη σε σύγκριση με τα προηγούμενα. Στατιστικά σημαντική αύξηση παρατηρήθηκε στα ποσοστά των ανέργων στο Γ. Γεννηματάς: 51.40% το 2010 και 45.2% το 2011 σε σύγκριση με 28.3% το 2008 και 26.5% το 2009. Αναφορικά με τις διαγνωστικές κατηγορίες, στο Γ. Γεννηματάς παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση των ασθενών με κατάθλιψη (19.1% το 2010 και 20.4% το 2011 συγκριτικά με 7.7% το 2008 και 1.1% το 2009). επίσης, παρατηρείται σοβαρή αύξηση των αυτοκτονιών, η οποία διατηρείται στη διάρκεια όλων των χρόνων της κρίσης (2009-2011) σε σχέση με το 2008. Στο σύνολο των κλινικών πράξεων του έτους στο ΚΚΨΥ διαφάνηκε πολύ έντονη και συνεχής αυξητική τάση (από 6.069 το 2008 σε 9.246 το 2011), αναλογικά μεγαλύτερη στις συνεδρίες των ψυχολόγων, γεγονός που αναδεικνύει τις διαρκώς αυξανόμενες ανάγκες ψυχολογικής υποστήριξης. Ο αριθμός νεοεισερχόμενων περιστατικών εμφανίζεται σχετικά σταθερός λόγω φαινομένου οροφής (αύξηση του κλινικού έργου στα ανώτερα εφικτά επίπεδα), αλλά η αυξανόμενη ζήτηση υπηρεσιών διαφαίνεται από τη συνεχή αύξηση του μέσου χρόνου αναμονής (από 3 ημέρες το 2008 σε 25 ημέρες το 2011).

Η οικονομική κρίση και οι αρνητικές επιπτώσεις της στην ψυχική υγεία των Ελλήνων-η αγωγή υγείας ως «αντίδοτο» στην κρίση

Α. Στεφανίδου^{1,2}, Σ. Σαββίδου², Μ. Κέλη²

¹Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ΓΠΝ «Γ. Παπανικολάου», ²City College

Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας (Οκτώβριος 2012), το ποσοστό ανεργίας ανήλθε στο 26.8% απειλώντας απρόσμενα την ψυχική υγεία των Ελλήνων είτε με επιδείνωση προϋπάρχουσας ψυχοπαθολογίας είτε με την ανάπτυξη νέων ψυχικών διαταραχών και τη συσχέτιση με την αύξηση των αριθμών των αυτοκτονιών και των ανθρωποκτονιών. Οι ενδοοικογενειακές συγκρούσεις, το αίσθημα ανασφάλειας και η σύγχυση ρόλων αποτελούν κοινά βιώματα για τον σύγχρονο Έλληνα που τον διακατέχουν αισθήματα θυμού και απόγνωσης. Αντίστοιχα, το άγχος, η κατάθλιψη,

οι διατροφικές διαταραχές, και η χρήση/εξάρτηση ψυχοτρόπων ουσιών είναι οι συνηθέστερες διαταραχές που αναφέρει ο γενικός πληθυσμός με αξιοσημείωτη αυξητική τάση. Συγκεκριμένα, το ποσοστό γενικά των ψυχικών διαταραχών είναι υπερδιπλάσιο (34%) στους άνεργους, συγκρινόμενο με τους εργαζόμενους (16%) και σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ) οι ψυχικές διαταραχές αναμένεται να αυξηθούν και να γίνουν μέχρι το 2020 δεύτερες σε συχνότητα μετά τα καρδιαγγειακά νοσήματα. Η επιδείνωση της ψυχικής υγείας έχει επηρεάσει σημαντικά τον ανδρικό πληθυσμό. Για παράδειγμα, η ψυχική κατάσταση των άνεργων ανδρών και δη των έγγαμων είναι πιο επιβαρυνμένη από αυτή των άνεργων έγγαμων γυναικών κυρίως λόγω της χαμηλής αυτοεκτίμησης που προκύπτει από την αδυναμία διευθέτησης διαφόρων οικονομικών εκκρεμοτήτων και διεκπεραίωσης του παραδοσιακού ρόλου τους ως βασικοί πάροχοι του οικογενειακού εισοδήματος. Συμπερασματικά, οι επιπτώσεις της κρίσης είναι πρωτίστως ποιοτικές και δευτερευόντως ποσοτικές για τα δύο φύλα. Είναι σαφές λοιπόν πως η προάσπιση της ψυχικής υγείας είναι επιτακτική ανάγκη και χρήζει μιας πολυδιάστατης προσέγγισης. Σκοπός αυτής της εισήγησης είναι η αναφορά των αρνητικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στην ψυχική υγεία των Ελλήνων και η πρακτική συμβουλευτική προσέγγιση σε επίπεδο αγωγής υγείας που μπορεί να συμβάλει στη βέλτιστη προσαρμογή τους στα νέα δεδομένα και στην υγιή διαχείριση της καθημερινότητά τους.

Φυσικός περιορισμός και άσκηση εξουσίας. Το παράδειγμα του κλινοστατικού περιορισμού στα πλαίσια της κλινικής πράξης

Θ. Φ. Τριανταφύλλου^{1,2}, Γ. Π. Γούλα*³, Α. Πανυέρης⁴

¹Πανεπιστήμιο Κρήτης, ² 414 Στρατιωτικού Νοσοκομείου, ³ΕΛΑΣ, ⁴Ψυχολόγος

Σε διάστημα πέντε (5) ετών διενεργήθηκε έρευνα σε δείγμα 51 ψυχιατρικών ασθενών οι οποίοι, στο ιστορικό των νοσηλείων τους, έχουν υποστεί μηχανική καθήλωση (κλινοστατικό περιορισμό). Η φύση της έρευνας είναι περιγραφική και πυρηνικοί της στόχοι είναι: α) η ποιοτική διερεύνηση του βιώματος της μηχανικής καθήλωσης από τους ασθενείς (πβ. Frueh et al., 2005) και β) η γνωσία τους, πλέον, για το συμβάν σε δύο συνθήκες, δηλαδή στην περίπτωση που πραγματοποιήθηκε και στην περίπτωση που δεν πραγματοποιήθηκε γνωστική και συναισθηματική αναπλαισίωση του βιώματος αυτού (πβ. Wynn, 2004). Ταυτόχρονα, προσδιορίζονται: δημογραφικές μεταβλητές, η διάγνωση εξόδου τους από κάθε νοσηλεία, ο αριθμός νοσηλείων, ο αριθμός καθηλώσεων που υπέστη ο κάθε ασθενής σε συσχέτιση με την κάθε νοσηλεία του, οι συνθήκες και ο χρόνος καθήλωσης, η σχέση με τους φροντιστές τους, η γνωσία της οικογένειάς τους για το συμβάν. Η διερεύνηση των παραπάνω πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο της ημι-δομημένης συνέντευξης και της χρήσης ερωτηματολογίου. Με αφορμή τα δεδομένα που προκύπτουν, παραθέτουμε τον προβληματισμό μας για την τεχνική της μηχανικής καθήλωσης, έτσι όπως παρουσιάζεται μέσα από τις έρευνες και τις μεταρρυθμίσεις των τελευταίων ετών, που έχουν ως στόχο την μείωση της ιδρυματικής βίας.

Χαρακτηριστικά των Ελλήνων εθελοντών

T. Stathopoulou*, D. Konsta, D. Tsikni, Z. Rizkallah

Hellenic American Education Center

Ο χώρος του εθελοντισμού στην Ελλάδα είναι ένας χώρος που πάσχει σε σύγκριση με τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες. Ο σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι να μελετηθούν τα χαρακτηριστικά του ελληνικού πληθυσμού (Έλληνες πολίτες για τουλάχιστον 2 γενεές) που προσφέρει μη-κερδοσκοπικές εθελοντικές υπηρεσίες στην ευρύτερη κοινότητα μέσω κάποιας οργάνωσης. Σε τρεις διαφορετικές ομάδες πληθυσμών (σε Έλληνες εθελοντές, σε Έλληνες μη εθελοντές και σε άτομα που πρόσφατα έχουν σταματήσει την εθελοντική τους εργασία) δοθήκανε τα εξής ερωτηματολόγια: Ένα Standardized Questionnaire φτιαγμένο από τους ερευνητές, το Five Factor Personality Inventory (FFPI), και το ερωτηματολόγιο για την Πρωταρχική Οικογένεια (Family of Origin Scale). Τα δεδομένα από τα προσωπικά και οικογενειακά χαρακτηριστικά των ατόμων από τις τρεις ομάδες καθώς και τα κοινωνικο-δημογραφικά στοιχεία τους και ειδικότερα η συσχέτιση της οικονομικής κρίσης δίνουν μια ενδιαφέρουσα εικόνα των Ελλήνων που προσφέρουν ή αδυνατούν να προσφέρουν στην Ελλάδα του 2013.

*Η Πρόεδρος του Συνεδρίου
και η Οργανωτική Επιτροπή
ευχαριστούν θερμά όλους/-ες όσους/-ες
συνετέλεσαν στην πραγματοποίηση του
14ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ψυχολογικής Έρευνας*

Ευρετήριο συγγραφέων

- Bakker, A. B. 203
Baldry, C. 70
Bohner, G. 55
Davis, M. 76
Jennings, B. 151
Martinovic, J. 151
Marušić, M. 165
Murray, M. 96
Ρανλονίς, Ζ. 165
Rizkallah, Z. 210
Seitz, A. 37
Wellman, H. 81, 99
Widdershoven, M. A. 108
Αγαγιώτου, Σ. 117
Αγαπητού, Π. 48
Αγγελόπουλος, Γ. 82
Αγγελοπούλου, Β. 95
Αδαμόπουλος, Ι. 126
Αθανασιάδου, Χ. 70, 71, 72, 145
Αθανασίου, Ε. 90
Ακίδης, Η. 34
Αλαμάνος, Ερ. 124
Αλεξόπουλος, Δ. 73
Αλευριάδου, Α. 28
Αλτάνη, Αγ. 38
Αμανάκη, Ειρ. 80
Αμπακούμκιν, Γ. 44
Ανδρέου, Γ. 49
Ανδρέου, Ε. 56, 96
Ανδρικοπούλου, Α. 47, 77
Ανδριοπούλου, Π. 118
Ανδρούσου, Αλ. 97
Αντωνιάδης, Γ. 91
Αντωνιάδου, Ν. 179
Αντωνίου, Ρ. 33
Αντωνίου, Α.-Σ. 45, 171, 172, 173, 186, 187, 204
Αντωνοπούλου, Αικ. 72, 73
Αποστόλου, Σ. 60
Αποστόλου, Μ. 105
Αρβανίτη, Α. 46, 77, 141
Αρβανίτης, Α. 46
Αργυροπούλου, Μ.-Ι. 22, 102, 103, 201
Αρώνη, Κ. 106
Ασλάνογλου, Α. 28
Αυγητίδου, Σ. 60, 62
Αυγουστάκη, Α. 102
Βάγια, Αγ. 31
Βαμβακάς, Β. 199
Βαρτσάκη, Σ. 64
Βασιλείου, Αν. 56
Βασιλικός, Ε. 117
Βασιλόπουλος, Σ. 61
Βασιλούδη, Β. 196
Βάσιου, Α. 147
Βάσσου, Β. 147
Βατάκη, Αγ. 30, 31, 36, 91, 92
Βάχλα, Α. 124
Βεκιάρη, Δ. 92
Βεντσάνου, Φ. 52
Βερβερίδου, Σ. 183
Βλάχος, Φ. 48, 150
Βογιατζόγλου, Π. 84
Βόλτσης, Σ. 23, 193
Βορβολάκος, Θ. 141
Βοσνιάδου, Σ. 81, 99, 119, 120, 121, 144
Βουρδόγλου, Δ. 64
Γαβριηλίδου, Ζ. 52
Γαζή, Α. 26, 199
Γάκη, Α. 186
Γαλανάκη, Ε. 83, 84, 141, 142
Γαλανάκης, Μ. 25, 115, 116, 158
Γαρδικιώτης, Α. 75, 124, 200
Γελαστοπούλου, Ε. 186
Γενά, Α. 149, 169, 181, 182
Γεωργαντά, Ευγ. 50
Γεωργιάδης, Μ. 165, 166
Γεωργιάδου, Τρ. 89
Γεωργιάδου, Π. 115
Γεωργίου, Γ. 38
Γεωργίου, Κ. 135
Γεωργίου, Χ. 192
Γεωργίου, Σ. 66, 93
Γεωργουλέας, Γ. 97
Γιαννακουδάκης, Εμ. Ι. 122

- Γιάννου, Ε. 41, 51
Γιαννούση, Ζ. 80
Γιοβαζολιάς, Α. 40, 78, 80
Γιώτα, Κ. Γ. 137
Γιωτάκος, Ο. 88
Γιώτσα, Αρ. 162, 163
Γιωτσίδη, Β. 206
Γκαρή, Αικ. 111, 141, 142, 154
Γκέκα, Μ. 140
Γκισούρη, Σ. 28
Γκιμπιρίτη, Μ. 29
Γκιούλη, Ζ. 42
Γκόγκα, Γ. 20, 58, 59
Γκόμεζ, Α. 138
Γκουλιάμα, Αλ. 42
Γκουμάτση, Σ. 74
Γκούνη, Β. 96
Γούδας, Μ. 191
Γουδήρας, Δ. 117
Γούλα, Κ. 105
Γούλα, Γ. Π. 210
Γούλα, Ζ. 160, 161
Γούλα, Μ. 23, 193
Γουλή, Ε. 206
Γουλιανός, Α. 29
Γρηγοριάδου, Ε. 41, 51, 184
Γρηγορόπουλος, Η. 202
Γωνίδα, Ε. 54, 104
Δαβάζογλου, Α. 169
Δάκτυλα, Σ. 207
Δάκτυλας, Κ. 207
Δαμιανίδου, Ε. 107
Δαφέρμου, Χ. 97
Δέλγα, Α. 41, 51
Δεληγιάννη, Β. 129
Δεληγιάννη-Κουιμτζή, Β. 131, 178
Δεμερούτη, Ε. 203
Δεμερτζής, Ν. 26, 36, 197
Δερμιτζάκη, Ειρ. 68, 69, 104, 106
Δημάκος, Ι. 54, 132, 142
Δημητρακάκη, Χ. 34
Δημητράκη, Γ. 80
Δημητρίου, Α. 35, 44, 54, 55, 99
Δημητροπούλου, Π. 108, 119
Διακογιώργη, Κ. 167, 168, 191
Διαμαντή, Μ. 108
Διαμαντή, Β. 132
Διγιδίκη, Β. 177
Δικαίου, Γ. 69
Δικαίου, Μ. 81, 82, 96, 176
Δογκάκη, Β. 67
Δουλάμη, Σ. 173
Δουλκέρη, Τ. 107, 109
Δραγώνα, Θ. 96, 97
Δροσινού, Α. 181
Εικοσπεντάκη, Κ. 121
Ελευθερίου, Μ. 184
Εσαγιάν, Γ. 23, 193
Ευθυμίου, Κ. 102
Ευθυμίου, Α. 131
Ευσταθίου, Γ. 49
Ευτυχίου, Ειρ. 27
Ζαβράκα, Γ. 175
Ζακοπούλου, Β. 170
Ζαρκάδης, Ν. 85
Ζαφείρη, Μ. 123
Ζαφειριάδης, Κ. 48
Ζαφειρίδη, Π. 32
Ζαχαρή, Α. 108
Ζεργιώτης, Ανδ. 163
Ζήση, Χ. 139
Ζουρνατζής, Ε. 29, 149
Ζυγούρης, Φ. 125, 145
Ζυγούρης, Ν. Χ. 63, 134
Ζύμνη-Γεωργάλου, Κ. 50, 194
Ζωγραφάκη, Μ. 97
Ζωή, Δ. 190
Θεμελή, Ο. 79
Θεοδόση, Σ. 27
Θεοδοσιάδου, Ε. 50
Θεοδοσίου, Θ. 162
Θεοδωράκης, Ι. 191
Θεοδωρίδου, Γ. 147
Θεοδώρου, Ρ. 142
Θεοδώρου, Μ. 146
Θεοδώρου, Β. 196
Θεολόγη, Β. 107, 109
Ιατρίδης, Τ. 53, 145
Ισαρη, Φ. 112, 114
Ιωαννίδη, Ν. 209
Ιωάννου, Δ. 132
Καζή, Σ. 67
Καζολέα-Ταβουλάρη, Π. 36
Καϊσίδου, Αικ. 200

- Κάκουρος, Ε. 148
Καλάνα, Μ. 156
Καλαντζή-Αζίζη, Α. 22, 102, 148, 201
Καλκαντζής, Γ. 137
Καλλιοντζή, Σ. 180
Καλούρη, Ο. 39
Καλπαδάκη, Α. 108
Καμαριώτης, Χ. 71
Καμπάς, Α. 52
Καναβάκη, Α. 136
Κανταράκη, Ε. 208
Κανταρτζής, Β. 184
Κάντας, Α. 203
Καπατζιά, Αν. 130
Καπνουλά, Ε. 77
Καπούνη, Γ. 101
Καραβαλάκη, Μ. 172
Καραβασίλης, Ε. 77
Καραγιαννάκη, Ε. 143
Καραγιάννη, Μ. 87
Καραδήμας, Ε. 78, 80, 87, 90, 160, 204
Καραδημητρίου, Κ. 40
Καρακασίδου, Ε. 158
Καραπέτσας, Αρ. 28, 125, 192
Καραπέτσας, Β. 63, 125, 134
Καρβέλη, Β. 57
Καρβέλη, Ν. 67
Καρούσου, Αλ. 32, 91, 131
Κασίμος, Δ. 64, 141
Κασσέρη, Μ. 23, 193
Κασσής, Δ. 101
Κάτζης, Κ. 90
Κατσίκης, Δ. 174
Κατωγυρίτη, Ε. 156
Καφαλούκου, Κ. 80
Καφέτσιος, Κ. 117, 118
Κεδράκα, Κ. 41, 175
Κελεσίδης, Ε. 133
Κελεσίδου, Σ. 157
Κέλλη, Μ. 209
Κεσίσογλου, Γ. 177
Κεφαλίδου, Δ. Μ. 43
Κιοσέογλου, Γ. 54, 85, 104, 123
Κιουμή, Ε. 124
Κιπριτσά, Ε. 179
Κιτρομίλη, Μ. 56
Κλεφτάρας, Γ. 136, 137, 192
Κοκκινάκη, Θ. 188, 189, 190
Κοκκίνης, Ν. 142
Κόκκινος, Κ. 60, 179, 180
Κολιαράκη, Αν. 56
Κοντακίδου, Ε. 23, 193
Κοντάκος, Α. 60
Κονταξοπούλου, Δ. 46, 47
Κοντοπούλου, Μ. 140
Κορδούτης, Π. 143, 200, 202
Κορδώνη, Α. 74
Κορνηλάκη, Αικ. 68
Κουβαράκη, Ελ. 49, 102
Κουγιουρούκη, Μ. 188
Κουδιγκέλη, Φ. 195
Κουκίδου, Σ. 138
Κουλιεράκης, Γ. 62
Κουλούντζιου, Αγ. 33
Κουμουνδούρου, Γ. 123, 135, 174
Κουνενού, Κ. 24, 205, 206
Κούρτη, Αν. 50
Κούρτη, Ε. 185, 197
Κουτεντάκης, Σ. 189
Κουτσούκης, Σ. 208
Κουφάκη, Ε. 145
Κουφάκη, Α. 150
Κριεκούκη, Μ. 62, 106
Κυπραίος, Ν. 86
Κυριανάκης, Γ. 120, 152
Κωνσταντακόπουλος, Γ. 209
Κωνσταντινίδης, Γ. 169
Κωνσταντινίδης, Λ. 20, 58, 59
Κωνσταντινοπούλου, Ε. 54, 142
Κωστούλας, Θ. 94
Κώτσι, Κ. 108
Λαγουδιανάκη, Μ. 76
Λαζαρίδου, Μ. 29
Λαϊνιάς, Σ. 128
Λακιώτη, Α. 194
Λαμπαδαρίδης, Ι. 88
Λαμπρίδης, Ε. 55, 111
Λειβαδίτης, Μ. 141
Λέκκας, Ζ. 137
Λεμονάκη, Ρ. 204
Λεμονούδη, Μ. 49, 103
Λεονταρή, Αγ. 68, 69, 122, 123, 157
Λεοντάρη, Η. 172
Λεοντοπούλου, Σ. 32, 83, 116

- Λεπενιώτη, Δ. 120, 121
Λιανός, Α. 62
Λιανός, Π. 62, 98
Λιανού, Κ. 183
Λουάρη, Μ. 96
Λούπ, Σ. 76, 77, 151
Λουμάκου, Μ. 46, 47, 188
Μακρατζάκη, Α. 90
Μακρή, Κ. 206
Μακρή-Μπότσαρη, Ε. 100, 101
Μακρής, Ν. 35, 55, 99, 120, 121, 152
Μαλικιώση-Λοϊζου, Μ. 24, 25, 41, 51, 78, 79, 112, 114, 193
Μανιαδάκη, Κ. 149
Μαντζώρος, Μ. 88
Μανωλοπούλου, Χ. 180
Μαργαρίτη, Β. 209
Μαργιωτούδη, Κ. 92
Μαριδάκη-Κασσωτάκη, Αικ. 72, 99
Μάρκος, Α. 85, 93
Μαρόγλου, Φ. 107
Μαρούδα-Χατζούλη, Α. 174
Μασούρα, Ε. 85
Μαστρανδρέα, Χ. 87
Μαστροθεόδωρος, Σ. 138, 200
Ματζιάρας, Μ. 138
Ματσαγγίδου, Μ. 26
Μάτσιπ, Στ. 46, 47
Μαυρέας, Β. 108, 170
Μαυριός, Α. 133
Μαυροπούλου, Σ. 140
Μεγαλοοικονόμου, Θ. 127
Μενεξές, Γ. 165, 166
Μεταλλίδου, Π. 54, 150
Μηλίτσα, Ν. 178
Μήτκα, Ε. 125
Μητσιάκη, Κ. 62
Μήτσιου, Γ. 207
Μισαπλίδη, Πλ. 68, 124, 126, 139
Μιχαλακούδη, Α. 55
Μιχαλοπούλου, Ε. 182
Μίχου, Σ. 98
Μουζάκη, Αγ. 132
Μουρλάς, Κ. 137
Μουρούτσος, Σ. Γ. 125
Μουτούσης, Κ. 30
Μπάκα, Ε. 201
Μπαϊρακτάρης, Κ. 127, 129
Μπάκα, Α. 130, 145, 171, 176
Μπαξεβάνη, Μ. 54
Μπαούρδα, Β. 61
Μπεζεβέγκης, Ηλ. 66, 67, 83, 144, 146
Μπεμπένη, Β. 34
Μπενέτου, Αν. 25, 114
Μπίμπου-Νάκου, Ι. 183, 207
Μπολιάκη, Ε. 122
Μπονάκης, Αν. 47
Μπονώπη, Φ. 48, 68, 69, 64, 106, 157
Μπότου, Αν. 39
Μπότσαρη, Ε. 139
Μπότσας, Γ. 64, 133
Μπούρα, Αθ. 103
Μπουρλή, Ν. 138
Μπούρμπος, Α. 201
Μπούτρη, Α. 20
Μπόχτσου, Β. 141
Μπρούζος, Αν. 61, 69, 124, 126
Μπρουσκέλη, Β. 40, 153
Μυλωνάς, Κ. 67, 84, 111, 146
Μυτσκίδου, Π. 20
Μώκος, Ε. 86
Μωραΐτου, Μ. 116
Μωυσιδής, Ι. 208
Ναζλίδου, Ε. 54
Νάτσικα, Ε. 190
Ναυρίδης, Κλ. 65, 126, 144
Νεοφύτου, Κ. 146
Νικηφόρου, Μ. 66, 144
Νικολαΐδης, Γ. 57, 95
Νικολάου, Ι. 122, 134, 135, 136, 202, 206
Νικολόπουλος, Δ. 180
Νικολοπούλου, Β. 111, 154
Ντάβου, Μ. 35
Ντάλλα, Μ. 45, 186, 187, 204
Ντεροπούλου-Ντέρου, Ε. 169
Ντούση, Ι. 54
Ντούσκας, Ν. 108
Ντόφη, Β. 171, 173
Ξανθάκου, Π. 60
Ξανθοπούλου, Δ. 202, 203, 204
Ξενικού, Αθ. 39, 40
Ξενιτίδου, Μ. 185
Ξενουδάκη, Κ. 39
Οικονόμου, Α. 69, 145, 164, 165, 166
Ορφανίδου, Λ. 31, 77

- Ορφανίδου, Ελ. 75, 76
Παγκράτης, Μ. 59
Παγκρατίδου, Μ. 91
Παναγάκη, Ελ. 77
Παναγιωτακοπούλου, Ι. Σ. 164
Παναγιωτόπουλος, Π. 197, 198
Παναγιωτοπούλου, Π. 61, 112
Παναγιώτου, Γ. 146
Παναγιωτουνάκου, Π. 88
Πανταζής, Π. 81
Πανταζόπουλος, Α. 198
Παντελιάδου, Σ. 64, 183
Πανυπέρης, Α. 210
Παπαγεωργίου, Α. 138
Παπαγεωργίου, Σ. 46, 47
Παπαγεωργίου, Γ. 85, 86
Παπαδακάκη, Μ. 95
Παπαδάκη, Ε. 80
Παπαδάκης, Θ. Ν. 92
Παπαδάτος, Ι. 80
Παπαδάτου-Πάστου, Μ. 30, 82, 150
Παπαδημητρίου, Αρ. 170
Παπαδόπουλος, Ο. 56
Παπαδοπούλου, Δ. 187
Παπαδοπούλου, Π. 201
Παπαηλιού, Χ. 133, 149
Παπαθεοδοσίου, Α. 201
Παπαϊωάννου-Σπυρούλια, Αφρ. 45
Παπακαλοδούκα, Π. 133
Παπακωνσταντινοπούλου, Α. 142
Παπαλεβέντης, Ν. 123
Παπαληγούρα, Ζ. 207
Παπανικολάου, Κ. 206
Παπαρούση, Μ. 96
Παπαστάμου, Σ. 53, 75
Παπαστυλιανού, Αντ. 80, 110, 111
Παπαχρηστοπούλου, Ε. 114
Παπαχριστοδούλου, Ελ. 79, 113
Παπουτσή, Χ. 140
Παππά, Ε. 103
Παππά, Μ.-Ο. 171
Παρασκευάς, Α. 133
Παραστατίδης, Κ. 124
Παρδάλη, Β. Μ. 95
Παρίζη, Σ. 161
Πατρίκα, Π. 87
Πατρινόπουλος, Μ. 163
Παυλίδη, Ε. 41, 51
Παυλίδου, Αλ. 95
Παυλόπουλος, Β. 110
Πεντέρη, Ε. 190
Περρής, Φ. 163
Πετρογιάννης, Κ. 83, 131, 190
Πικούλη, Α. 209
Πιόκος, Αν. 38
Πιτοπούλου, Μ. 62
Πλαστουργού, Κ. 139
Πλατσίδου, Μ. 32, 33, 117, 147
Πλούμπη, Αικ. 204
Πλουμπίδης, Δ. 209
Πνευματικός, Δ. 69, 89, 119, 120, 121, 139, 152
Πογιατζής, Γ. 71
Ποδαρά, Κ. 176
Πολεμικός, Ν. 60
Πολυτίμου, Α.-Ν. 85
Πολυχρόνη, Φ. 60, 98, 167, 168
Πούλιου, Κ.-Ρ. 32
Πούλου, Μ. 139
Πρεσβέλου, Κ. 162
Πρίφτης, Δ. 34
Προδρομίτης, Γ. 53, 74, 144, 155
Πρώιος, Π. 163
Πρωτόπαπας, Αθ. 30, 36, 37, 38, 75, 76, 77, 132, 150
Ράλλη, Α. 167, 168
Ράντου, Ν.-Μ. 150, 189
Ραφτόπουλος, Α. 152
Ρεκαλίδου, Γ. 153
Ρήγα, Α.-Β. 162
Ρηγοπούλου, Β. Σ. 63
Ρίτσου, Ε. 57
Ρουμάνη, Δ. 30
Ρούσσης, Π. 91, 144, 167, 168, 201, 205, 206
Ρούσσου, Α. 88
Ρούτσης, Χρ. 46, 47
Σαββίδου, Σ. 209
Σακκά, Δ. 50, 93, 96, 144, 196
Σακκάς, Δ. 209
Σακονίδης, Χ. 124
Σάλμοντ, Ε. 136, 170
Σαμακουρή, Μ. 141
Σανδήλου, Α. 99
Σανδραβέλης, Α. 64, 133
Σαπουντζής, Α. 44, 155
Σαράντου, Α. 189

- Σαραφίδου, Κ. 182
Σαρρής, Δ. 94
Σγουραμάνη, Ελ. 31
Σδρόλιας, Δ. 104
Σεϊτάνη, Μ. 60
Σεραφείμ, Ε. 153
Σερήφ, Σ. 23, 193
Σιαφάκα, Β. 108
Σίγκας, Κ. 166
Σιδερίδης, Γ. 108
Σίμος, Γρ. 58, 160, 161
Σίμου, Μ. 33
Σκαλή, Θ. 67, 146
Σκουμπουρδή, Α. 57
Σκουρογιάννη, Γ. 108
Σμυρνής, Ν. 77
Σολδάτος, Θ. 77
Σουέρεφ, Αικ. 21
Σούλης, Σ. 28
Σουσαμίδου, Α. 94
Σοφοκλέους, Ηλ. 27
Σπαθάρη, Α. 188
Σπανού, Α. 108
Σπυροπούλου, Ε. 107
Σταλίκας, Α. 20, 24, 89, 115, 116, 158, 191, 193
Σταματίου, Ε. 207
Σταμοβλάσης, Δ. 86
Σταμούλη, Μ. 209
Σταμπολιτζή, Αγλ. 73
Σταυρακάκης, Γ. 196
Σταυρίδη, Μ. 174
Σταυρινίδης, Π. 66, 94, 166, 178
Σταυρόπουλος, Β. 200
Σταύρου, Ν. 158
Σταυρουλάκη, Γ. Μ. 113
Σταφυλά, Α. 39
Στεργιάνη, Ν. 89
Στεφανίδου, Α. 209
Στεφάνου, Γ. 104, 106, 200
Στιβακτάκη, Μ. 51
Στογιαννίδου, Α. 171, 184
Στοφόρου, Χ. 45
Στυρινίδης, Π. 164
Συγκολλίτου, Ε. 129, 174
Συριοπούλου, Χ. 64, 141
Σώζος, Ν. 90
Σωτηρίου, Μ. 208
Τάκας, Μ. 45
Τάνταρος, Σ. 34, 66, 67, 167, 168
Τασιούδη, Μ. 49
Ταχματζίδης, Δ. 152
Τερλίδου, Χ. 92
Τζαμούρτας, Α. 191
Τζαμπάζη, Θ. 138
Τζουμέρκα, Κ. 186
Τόμπρου, Δ.-Μ. 150
Τουλουμάκου, Αν. 41
Τουλούπης, Θ. 72
Τριανταφύλλου, Θ.-Φ. 57, 88, 210
Τρικκαλιώτης, Ι. 139, 152
Τριλίβα, Σ. 187
Τσάδαρη, Β. 41, 51
Τσάκαλου, Ε. 100
Τσαντίλα, Κ. 55, 158
Τσαούσης, Ι. 203
Τσάπανου, Αγ. 46, 47
Τσαπάρα, Μ. 41, 51
Τσαπατσάρη, Κ. 61
Τσατσάνη, Μ. 108
Τσεβά, Α. 98
Τσεγγελίδου, Ε. 154
Τσέγκος, Ι. Κ. 87, 92
Τσέλιου, Μ. 87
Τσέλιου, Ε. 87
Τσέργας, Ν. 40
Τσιβιτάνου, Α. 94
Τσιμόπουλος, Π. 155
Τσίντζος, Π. 155
Τσιολχά, Α. 109
Τσιούρη, Ι. 182
Τσιρίκος, Α. 194
Τσιρώνης, Χ. 208
Τσιτσελίκης, Κ. 82
Τσόντζωρα, Β. Α. 63
Τσουβέλας, Γ. 95
Φαίδωνος, Φ. 178
Φίγγου, Λ. 81, 124, 130, 145, 176
Φιλιππάτου, Α. 167
Φιλιππάτου, Δ. 46, 47, 92, 108, 183, 185
Φουσιάνη, Κ. 119
Φραγκιαδάκη, Στ. 46, 47
Φραγκιαδάκης, Κ. 127
Φτιάκα, Ε. 107, 169
Φωτακοπούλου, Ο. 89

- Φώτης, Α. 125, 192
Φωτιάδης, Φ. Α. 37, 77
Φωτίου, Ν. 124
Φωτοπούλου, Μ. 191
Φώτου, Ε. 208
Χάϊνς, Ελ. 181
Χαλκίδου, Ε. 153
Χαμάουι, Μ. 108
Χαντζή, Α. 55, 117, 155, 158
Χαραλαμπίδου, Μ. 200
Χαρισιάδης, Αλ. 50, 195
Χαριτάκη, Χ. 87
Χατζή, Α. 55
Χατζή, Σ. Χ. 136
Χατζηγεωργιάδης, Α. 191
Χατζηγελευθερίου, Μ. Γ. 63, 134
Χατζηκυριακού, Γ. 104
Χατζηκώστα, Β. 138
Χατζηλάμπου, Π. 183
Χατζημαυρή, Αν. 56
Χατζημπύρρος, Β. 176
Χατζηνικολάου, Κ. 57
Χατζηπαύλου, Π. 100
Χατζηστεργίου, Μ. 44
Χατζηφωτίου, Σ. 208
Χατζηχρήστου, Χ. 97, 98
Χατήρα, Κ. 51, 90, 180
Χαχούδη, Η. 160
Χειμαριού, Σ. 151
Χλιασουτάκης, Ι. 95
Χονδρού, Κ. 103
Χουϊαρίδου, Σ. 147
Χουντάλα, Α. 120, 121
Χουκουρέλου, Α. 90
Χριστάκης, Ν. 110
Χριστοδουλάκη, Μ. 157
Χριστοδούλου, Αν. 33
Χρυσοχόου, Ξ. 54, 105, 144, 185, 196, 197
Ψάλτη, Α. 50, 70, 178
Ψαριανός, Ε. 22, 43, 93
Ψυρίδου, Μ. 92
Ψυχουντάκη, Μ. 158